

સચિત્ર

સ્તોત્રચિન્ત મણિ

ભાગ ૧ લો.

(ગુજરાતી ભાષાંતરસહિત.)

ભાષાન્તરકર્તા

સાસ્ત્રી તુલજાશંકર ધીરજરામ પંડ્યા.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાષ્ટ્રિ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૬૮૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૨૦૧૨ પિંજામણી

વિષય ૫૨: ૪૪૭

॥ श्रीः ॥

सचित्र

स्तोत्रचिन्तामणि

भाग १ लो.

गुर्जरभाषान्तरसहित

(प्रातरुत्थान विगेरे तेम गणपति, शिव, विष्णु, सूर्य अने देवीनां
उत्तमोत्तम ७१ स्तोत्रोनो गुजराती अर्थसहितनो संग्रह)

भाषान्तरकर्ता

शास्त्री तुलजाशङ्कर धीरजराम पंड्या.

संवत् १९८७

सन १९३१

प्रथमावृत्ति

प्रत २२००

मूल्यः रु. २-८-०.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈ-સંગ્રહ
૧૫૫૮૩

આ પુસ્તકનાં ફોમે ૧ થી ૧૪ રા. માણિલાલ રુચ્છારામ દેશાઈણ
“ ગુજરાતી ન્યુસ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ ” કોટ, મુંબઈમાં છાપેલાં છે.

સર્વે હક ભાષાન્તરકર્તાને સ્વાધીન છે.

મુદ્રક:

રા. આર. આર. વસલે, મુંબઈવૈભવ પ્રેસ, સર્વ્હેડ્સ્ ઑફ ઇન્ડીયા
સોસાયટીઝ બિલ્ડીંગ, સેન્ડહર્સ્ટરોડ ગિરગામ, મુંબઈ નં. ૪.

પ્રકાશક:

શાસ્ત્રી તુલજાશક્કર ધીરજરામ પંડ્યા, કાંદાવાડી, કલ્યાણ મોતીની
ચાલ નં. ૧, ત્રીજે માલે, ગિરગામ, મુંબઈ નં. ૪.

હજી સુધી આવું એક પણ પુસ્તક બહાર પડ્યું નથી.

એક પથ દેા કાજ

પ્રશ્નનું સ્મરણ

અને

સાહિત્યની સેવા.

અમારો “સ્તોત્રચિન્તામણિ-ભાગ ૧ લો” વાંચ્યા પછી જો તમને તે પ્રિય અને ઉપયોગી લાગતો હોય તો એના ‘ભાગ ૨ જા’ ના ગ્રાહક થવા માટે આજેના તમારૂં નામ લખી મોકલો અને સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થરૂપ સાહિત્યની સેવા કરો. અગાઉથી ગ્રાહક થનારનું નામ પુસ્તકમાં આપવામાં આવશે.

શુદ્ધ પાઠ

સારા અક્ષરો

મુંદર છપાઈ

સચિત્ર

સ્તોત્રચિન્તામણિ-ભાગ ૨ જો.

(ગુજરાતી અર્થસહિત)

આ ખીજ ભાગમાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ, શ્રીરામ, મત્સ્યાદિ અવતાર, દત્ત, હનુમાન, ગર્જાદિતીર્થ, ગ્રહો, વેદાન્ત તથા ખીજ પ્રકીર્ણ સ્તોત્રો મળી પહેલા ભાગ જેટલાંજ ઉત્તમોત્તમ નિત્યપાઠોપયોગી ૭૦-૭૫ સ્તોત્રોનો મૂલસહિત ગુજરાતી ભાષાંતર સાથેનો સંગ્રહ આપવામાં આવશે, સાથે ત્રિરંગી ચિત્રો પણ આપવામાં આવશે. લગભગ રોયલ ૧૬ પેઝી ૪૦૦ પેઝનું પાકા પુકાનું દલદાર પુસ્તક થશે.

અગ ઉથી નામ નોંધાવનારને મૂલ્ય: રૂ. ૨-૦-૦, પાછળથી રૂ. ૨-૮-૦ પોષ્ટેજ શુદ્ધ.

દશ ગ્રાહક કરી આપી પોતાને જોખો નામ લખી મોકલનારને એક પુસ્તક વિનામૂલ્ય આપવામાં આવશે અને તેમનું નામ પણ પુસ્તકમાં આપવામાં આવશે.

અમારો ૧ લો ભાગ જેમણે વેચાતો લીધો હશે અથવા લેશે તેને ખીજો ભાગ ૨-૦-૦ ની કીંમતે આપવામાં આવશે. પોષ્ટેજ શુદ્ધ.

ગ્રાહક થવા માટે નીચેને ઠેકાણે તમારૂં નામ પુરા શિરનામા સાથે લખો.

શાસ્ત્રી તુલજીશંકર ધીરજીરામ પંડ્યા. હિરણ્યગર્ભ કાર્યાલય, કંદાવાડી, કલ્યાણ મોતીની ચાલ નં. ૧, ત્રીજો માળે, ગિરગામ-મુંબઈ નં ૪.

આ પુસ્તકે “સ્તોત્રચિન્તામણિ” મલ્લનાનાં ઠેકાણાં.

શાસ્ત્રી તુલજશંકર ધીરજરામ પંડયા, હિરણ્યગર્ભ કાર્યાલય,

કાંઠાવાડી, કલ્યાણ ખીલડીંગ નં. ૧ ત્રીજે માળે,

ગિરગામ, મુંબઈ નં. ૪.

મુંબઈથી જવાબ ન મલે તો ભાસોદ—વાયા અંકલેશ્વર,

એ ઠેકાણે લખી જણાવવું.

પંડિત નારાયણ મુલજી, બુકસેલર, કાલકાદેવી રોડ,

તેલવાડીને નાકે, મુંબઈ નં. ૨.

એન. એમ. ત્રિપાઠીની કુંપની, પ્રો-સેસ સ્ટ્રીટ,

કાલકાદેવી, મુંબઈ નં. ૨.

એન. ડી. મહેતાની કુંપની, કાલકાદેવીના મંદિર

સામે, કાલકાદેવી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

વધ માન એન્ડ સન્સ, બુકસેલર, પાયધાની, મુંબઈ નં. ૩.

માસ્તર હરિવલ્લભ ગણપતરામ પંડયા,

ભાસોદ—વાયા અંકલેશ્વર, રાજપીપળા સ્ટેટ.

કેલાસવાસી વૈદ્યશાસ્ત્રી ધીરજરામ અમથારામ પંડ્યા.

જન્મ:

સંવત્ર ૧૯૦૦ ફાલ્ગુન શુક્ર ૬.

કે. વા.

સંવત્ર ૧૯૮૩ પાંચ શુક્ર ૧૨

અર્પણપત્રિકા

કૈલાસવાસી પરમપૂજ્ય પિતાજીશ્રી,

મારા જન્મકાલથી આરંભી આપના અન્તિમ સમય સુ-
ધીમાં અનેક સુખદુઃખાદિકથી તરલ્લિગત થએલા આ
સંસારસમુદ્રનું ઉત્તરણ કરતાં પણ, મારો સર્વ પ્રકારે
અભયુદય કરવામાં નિઃસીમ રીતે આપે જે પિતૃ-
ધર્મ બળવ્યો છે, તે આપના મહા ઋણમાંથી
આપનો ક્ષુદ્ર બાલક હું કેવી રીતે મુક્ત થઈ
શકું? તો પણ આપના મારા પ્રત્યેના તે અપૂર્વ
પ્રેમના સ્મરણપૂર્વક આપની દિવ્યમૂર્તિનું
ધ્યાન કરી, આપની પ્રત્યક્ષતામાં જ આપને
અર્પણ કરવા આરંભિત કરેલા પણ દૈવેચ્છા-
એ અપ્રત્યક્ષતામાં જ અર્પણ કરવા સર-
ભાયલા આ ગ્રન્થને આજે વિદીર્ષ્ય હૃદયે
કે પ્રકુલહૃદયે, પણ આપના સૂક્ષ્મ
આત્માનેજ અર્પણ કરી માત્ર મ-
નમાં જ સંતુષ્ટ થઈ હું મને
કિંચિત્ અંશે કૃનાથ
થયેલો માનું છું.

આપનો કનિષ્ઠ બાલ

તુલ્લભશંકર.

ભાષાન્તર કરાવવા તથા પુસ્તકો છપાવવા માટેનું
ઉત્તમ ખાતું.

હિરણ્યગર્ભ-કાર્યાલય.

સંચાલક:—શાસ્ત્રી તુલજશંકર ધીરજરામ પંડ્યા.

ઠે. કાંદાવાડી, કલ્યાણ મોતીની ચાલ નં. ૧,
ત્રીજે માળે, ગિરગામ-મુંબઈ નં. ૪.

આ કાર્યાલયમાં સંસ્કૃત, મરાઠી અને હિંદી ભાષા-
માંથી ગુજરાતી ભાષાન્તર કરવાનું કામ ઉત્તમ પ્રકારનું
કરી આપવામાં આવે છે, તેમજ પુસ્તકો છપાવવાનું
કામ પણ સંશોધન કરી. ખાઘડીંગ વગેરે કરાવી
નિયમિત રીતે સોંધું અને સુંદર કરી આપવામાં
આવે છે, એટલે ઘેર બધાં પુસ્તકો કોન્ટ્રાક્ટથી બરાબર
સમયે તૈયાર આપવામાં આવે છે.

જ્યોતિષને લગતું પણ જન્મપત્રિકા, વર્ષફળ, ટપકા
વગેરે સર્વ કામ ઉત્તમ રીતે કરવામાં આવે છે. આ માટે
એક વખત અનુભવ લઈ ખાત્રી કરવી.

આ સર્વ બાબત માટે ઉપરને શિરનામે લખો
અથવા મળો.

શ્રી ગોપિકાગીત:—સંસ્કૃતશ્લોકસહિત સમશ્લોકી
ગુજરાતી ભાષાન્તર -લલિત હંદમાંજ.
મૂલ્ય ૦-૫-૦ પોષ્ટિજ જુદું.

કૈ.વા. વૈદ્યશાસ્ત્રી ધીરજરામ અમથા-
રામ પંડ્યાનો લઘુ જીવન-વૃત્તાન્ત.

શુચીનાં શ્રીમતાં ગેહે યોગમ્નઘોઽભિજાયતે ।

અથવા યોગિનામેવ કુલે મવાતિ ધીમતામ્ ॥ (મ. ગી.)

કેલાસવાસી વૈદ્યશાસ્ત્રી ધીરજરામ અમથારામ પંડ્યાનો જન્મ સં. ૧૯૦૦ ના ફાલ્ગુન શુકલ ૬ ને દિવસે ભાલોદમાં થયો હતો. એમના વિસ્તૃત વંશના આદિ પુરુષ રાધવજી પંડ્યા હતા. રાધવજી પંડ્યાના વંશમાં પરમ્પરાથી સંસ્કૃત વિદ્યાની પઠનપાઠનની પ્રણાલિકા ચાલી આવતી હતી અને તેના પ્રભાવે એ વંશમાં એવા વિદ્વાનો ઉત્પન્ન થયા હતા કે, જે પોતાની વિદ્યાને પ્રતાપે “બૃહસ્પતિ”ના અન્વયક નામથી ઓળખાતા હતા. કૈ. વા. વૈદ્યશાસ્ત્રી પણ એ વંશમાંથી ઉતરી આવેલા છટ્ટા પુરુષ હતા. એમનાં માતૃશ્રી પાવાગઢ પાસે અલ્લવા બારીઆ ગામનાં હતાં, અને એમના પૂર્વજો પણ મૂળ શિશવા ગામના હતા, પણ કેટલાક કાળથી અહીં નર્મદા કિનારે ઉતરી આવી ભાલોદ ગામમાં નિવાસ કરતા હતા. એમના પિતાશ્રી અમથારામ સાધારણ સ્થિતિના હતા. કૈ. વા. વૈદ્યશાસ્ત્રીએ બાલ્યાવસ્થામાં ગામમાં જ ગામડી નિશાળમાં અભ્યાસ કર્યો હતો. થોડો ઘણો ગુજરાતી અભ્યાસ થતાં એઓ એક વખત લગભગ પોતાની દશક વર્ષની ઉંમરે પોતાના શિનોરમાં રહેતા એક મામા સ્વ. રણછોડ મેતાજીને ત્યાં કંઈક કારણસર ગયા હતા. ત્યાંથી શિનોરની સામે સીસોદરા ગામે નિવાસ કરતા ધુરંધર પંડિતરાજ સ્વામી સદાનન્દગિરિ મહારાજનાં દર્શનાર્થે ગયા. વૈદ્યશાસ્ત્રીની વૃત્તિ

આલ્યાવસ્થાથી જ ધર્મ તરફ વધારે ઢળતી હતી અને તેથી સ્વામીજીને
 ત્યાં વિદ્યાભ્યાસ કરતા અનેક શિષ્યોને જોઈ પોતાને પણ ત્યાં અભ્યાસ
 કરવાની ઇચ્છા થઈ, અને સ્વામીજીએ પણ એમને જોતાં સદ્ગુણ-
 શીલ સમજી વિદ્યાભ્યાસ કરાવવાની ઇચ્છા જણાવી. આથી વૈદ્યશાસ્ત્રી ત્યાં
 વિદ્યાભ્યાસ માટે રહ્યા અને સ્વામીજી પાસે કાવ્ય, વ્યાકરણ, અલંકાર
 પુરાણ તેમ સાધારણ વેદાન્ત અને વૈદ્યકનો પણ થોડો ધણો અભ્યાસ કર્યો.
 વયમાં એઓ પોતાના લગ્નપ્રસંગે પોતાને ગામ ગયા અને ત્યાં ગામમાં જ વ્યાસ
 કુરણાશંકરને ત્યાં તેમનું લગભગ ૧૪ વર્ષની વયે લગ્ન થયું. ત્યાર પછી વળી
 સ્વામીજી પાસે એમણે થોડો વિશેષ અભ્યાસ કર્યો અને એટલામાં અસાધારણ
 રોગથી સ્વામીજી ગ્રસ્ત થયા. તેમનો અન્તિમ સમય આવતાં પોતાના
 સર્વ શિષ્યોની ઇચ્છા પ્રમાણે સર્વને અનેક વસ્તુઓનું તેમણે પ્રદાન કર્યું.
 વૈદ્યશાસ્ત્રીની ઇચ્છા માત્ર ગુરુની પાદુકાની જ હતી અને તેથી એમણે
 સ્વામીજી પાસે તેની યાચના કરી, એટલે સ્વામીજીએ પણ આશિર્વાદપૂર્વક
 એ પાદુકાઓ એમને આપી કે, જેનો અઘાપિ એમના ઘરમાં પૂજા માટે જ
 ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. સ્વામીજી ત્યારપછી પરમપદને પામ્યા અને
 વૈ. શા. પોતાને ત્યાં આવ્યા. યોગ્ય ઉમર થતાં વૈ. શા. ને પોતાનો સર્વ
 વ્યવહાર પોતાને માથે આવ્યો અને તેથી ભરૂચ જીલ્લાના સાયખા, વહીઆર
 વિગેરે ગામોમાં જઈ પૌરાણિક વૃત્તિથી એમણે પોતાની આજીવિકા ચલાવવી
 શરૂ કરી. ત્યાં એમના સદ્ગુણો અને આચારવિચારથી ત્યાંના લોકો એમને
 એક દૈવી પુરુષ માનવા હતા. ત્યાર પછી પોતે જે અભ્યાસ કર્યો હતો
 તેમાંથી પુરાણ તથા વૈદ્યક વિગેરેની વંડોદરાની રાજકીય પરીક્ષા એમણે
 આપી અને તેનું પ્રાતિવાર્ષિક વેતન પણ મેળવ્યું.

આ પ્રમાણે કેટલોક સમય ગયા પછી પોતાની લગભગ ૩૦ વર્ષની
 ઉમરે એઓ મુંબાઈ ગયા અને ત્યાં ગો. વા. શતાવધાની શીઘ્રકવિ પંડિત
 શ્રીગદુલાલજીની પાસે પ્રાચીન પુસ્તકના સંશોધનના કાર્યમાં એઓ રોકાયા.
 એ અસ્સામાં પંડિતજીને તેમના પ્રત્યે સારો પ્રેમ થયો. બીજી પણ કેટલીક

વ્યક્તિઓ સાથે રહેરના સ્વ. ડોક્ટર ઉત્તમરામ જીવણરામ સાથે પણ એમને સારો સ્નેહ બંધાયો હતો. તેઓ પણ એમને એક મહાન ધર્મનિષ્ઠ અને વિદ્વાન પુરુષ માનતા. આ પ્રમાણે વૈ. શા. મુબાઇમાં કેટલોક વખત રહ્યા, પરંતુ મુબાઇનું પાણી એમને અનુકૂલ ન આવવાથી થોડા વખત રહીને જ એઓ પોતાને ગામ ગયા અને ત્યાં પૂર્વની માફક જ પૌરાણિક વૃત્તિ અને વિશેષમાં વૈદ્યકીય વૃત્તિ કરવા લાગ્યા. વૈદ્ય તરીકે એમની ખ્યાતિ સારી હતી. એ વિદ્યાને લગતાં કેટલાંક ઉત્તમ સંસ્કૃત પુસ્તકોનું એમણે પરિશીલન કર્યું હતું. એમની ધર્મ તરફ તીવ્ર વૃત્તિ એ જન્મસિદ્ધ હોવાથી કેટલાંક વર્ષ પછી વૈદ્ય તરીકેની પ્રવૃત્તિ પોતાની ઉત્તરાવસ્થામાં સમેટી લીધી હતી, છતાં પણ વૈદ્યવૃત્તિમાં પૈસાની પ્રાપ્તિ કરતાં રોગીને રોગરહિત કરવો એ તરફ એમનું લક્ષ્ય વધારે હતું અને તેથી એઓ બહુધા પોતાના અન્તિમ સમય સુધી પણ વિશેષ પ્રમાણમાં ધર્માર્થજ ઔષધોપચાર કરતા હતા.

બાલ્યાવસ્થાથીજ એમનાં વિચાર અને વર્તન પૂર્વજન્મના કોઈ ઉચ્ચ સંસ્કારને લીધે ઉત્તમ પ્રકારનાં હતાં, અને તેથી સદાચાર, ન્યાય, નીતિ અને પોતાનાં ધાર્મિક કૃત્યો તરફ એમની મનોવૃત્તિ રહેતી, અને તેથી “અન્યાયો-પાર્જિતં દ્રવ્યં દશ વર્ષાણિ તિષ્ઠતિ-અન્યાયથી મેળવેલું ધન દશ વર્ષ જ રહે છે.” એ ન્યાયે નીતિથી જ અર્થસંપાદન કરવામાં તેઓ પ્રવૃત્તિ કરતા, અને પોતાનાં સગાં સ્નેહીઓના સહવાસમાં જ રહી સંતોષથી પોતાનો વ્યવહાર ચલાવવો પસંદ કરતા. આને માટે એટલુંજ પ્રમાણ પૂર્ણ થશે કે, એમના મોસાળ અલવાબારીઆમાં એમનાં માતૃશ્રીના કોઈ વડવા સ્વર્ગ-વાસી થતાં એઓ ત્યાં ગએલા તે સમયે એમના માતામહુના કુટુંબમાં કોઈ ન હોવાથી દૈહિક તરીકે ત્યાંની સર્વ જમીન વિગેરે સંપત્તિ એમને ત્યાં રાખીને તેમનાં સગાંઓએ એમને આપવાનું નક્કી કર્યું, પરંતુ પોતાના પિતૃ-કુટુંબની સ્વલ્પ પણ સંપત્તિમાં સંતોષ માની એમણે ત્યાં રહેવાની યોજાવી ના પાડી અને થોડા દિવસ જ ત્યાં રહી પાછા પોતાના ગામમાં આવ્યા. આ વૃત્તિ ધણીજ ઓછી વ્યક્તિઓમાં સંભવે.

સ્વાભાવિક રીતે પ્રકૃતિએ એ બહુ સૌમ્ય હતા અને તેથી મિથ્યા પ્રાર્થનિક પ્રવૃત્તિમાં એ વધારે ભાગ લેતા નહિ, આથી જો કે કેટલીક વ્યક્તિ એમને અતડા કહેતા, તો પણ તેથી તેઓ સંતોષ માની પોતાની પ્રકૃતિ પ્રમાણેજ પોતાનું વર્તન રાખતા. કોઈક વખત સખત ક્રોધી થતા, પરંતુ તે સત્યતા ખાતરજ. કોઈપણ વ્યક્તિને ખરાબ લાગે તો પણ સત્ય અને સ્પષ્ટ કહેવા એ ચુકતા નહિ, આથી એમને કેટલાક ક્રોધી કહેતા તોપણ એમના શુણ્ણનું અને પ્રકૃતિનું સ્મરણ કરીને એ દોષમાંથી એમને મુક્ત કરતા, અને પાછળથી એમની પ્રશંસા કરતા. કવચિત્ સત્યતાની ખાતર ક્રોધ કરવો એનેજ જો દોષ માનવામાં આવે તો એ સિવાય તે નિર્દોષજ હતા એમ કહ્યા સિવાય ચાલતું નથી. કોઈપણ વ્યક્તિનું કલ્યાણ થતું હોય અને તે જો પોતાનાથી થઈ શકતું હોય તો તે કોઈપણ પ્રકારે કર્યા સિવાય રહેતા નહિ.

સંસ્કૃત ભાષાની એમની પ્રકૃતિ જુદીજ નાતની હતી. સંસ્કૃત શ્લોકો અને કાવ્યો બનાવવાનો એમને શોખ હતો, પરંતુ ગામડાની પ્રવૃત્તિને અંગે ભાષાજ્ઞાનની વિપુલતા ઓછીજ થવાનો સંભવ રહે અને તેથીજ તેઓ આગળ આવેલા ન હતા. એમણે સંસ્કૃત ‘**खण्डुमहोदय**’, ‘**विवाहवर्णन**’ વિગેરે સંસ્કૃત નાનાં કાવ્યો અને નામસ્મરણનાં મનોહર ભજનો બનાવેલાં છે, પરંતુ તે અપ્રસિદ્ધ છે. એમનો સંસ્કૃત ભાષાપર સારો કાબુ હતો. મહાભારત અને ભાગવત જેવા ગ્રંથોનાં ઉત્તમોત્તમ આખ્યાનો એમને મુખ્યત્ર હતાં. હજારોથી આખ્યાનના શ્લોકો જલધારાવત એમના મુખમાંથી નીકળ્યા જ કરતા હતા. જો લગભગ ૨૪ કલાક અથવા તેથી પણ વિશેષ સમય મુધી સંસ્કૃત શ્લોકો સહિત આખ્યાનો કરવાનો સમય એમને આવે તો તેમાં એઓ અટકે એ માનવું સંભવિત ન હતું. એમના આખ્યાનની રુદ્ધિ એવી મુંદર હતી અને તે એવી મધુર હતી કે તેથી કવચિત્ મોટા મોટા યજ્ઞોમાં સારા સારા પંડિતો આવ્યા હોય તો તેઓ પણ એમના આખ્યાનને સાંભળી પરમ સંતોષ માનતા. એમ એમના જીવનમાં ઘણી વખત બનેલું હતું, અને તેનો જેમને અનુભવ થયો છે તે સારી રીતે જાણે છે, અને તેથી અદ્યાપિ પણ તેઓ એઓની પ્રશંસાના ઉદ્ધારો કાઢ્યા સિવાય રહેતા નથી.

• એમણે મહાભારતાદિ અનેક ગ્રન્થો વાંચ્યા હતા, તોપણ ભગવદ્ગીતા તરફ એમનો પ્રેમ કોઈ અપૂર્વ હતો. સંસ્કૃત વિદ્યાના અભ્યાસ પછી એમને જ્યારે જ્ઞાન થયું ત્યારથી એ ભગવદ્ગીતાને આત્મકલ્યાણનો પરમ મન્ત્ર માનતા હતા. નિરંતર તેનું મનન અને નિર્દિવ્યાસન એમનું ચાલ્યાજ કરતું. ભગવદ્ગીતા એટલે મોક્ષનું પરમ સાધન અથવા તો સાક્ષાત્ મોક્ષજ એવી ભગવદ્ગીતામાં એમની શ્રદ્ધા હતી. વેદાન્તના તથા પુરાણાદિના અનેક ગ્રન્થો તેઓ વાંચતા અને લોકોને સમજાવતા તોપણ ભગવદ્ગીતા તરફનો તેમનો પ્રેમ જુદોજ. એમના જીવનમાં કોઈપણ દિવસ એવો નહિ ગયો હોય કે જે દિવસ એમણે ભગવદ્ગીતાનો સંપૂર્ણ પાઠ અને યથાશક્તિ તેનું મનન નજ કર્યું હોય. રાત્રિમાં શયન પૂર્વેપણ ભગવદ્ગીતાનો એકનિષ્ઠાથી પાઠ થવોજ જોઈએ એ એમનો અબાધિત નિયમ હતો.

• ભગવદ્ગીતાનો એ નિત્ય પાઠ કરતા એટલુંજ નહિ, પણ અધિકમાસ અને શ્રાવણમાસમાં અત્રે આવેલા રામેશ્વરના શિવમંદિરને લગતા મઠમાં પોતે જઈ ભગવદ્ગીતાના શ્લોકો પર એકાદ કલાક કોઈ સંપ્રદાયને વળગી રહી નેજ નહિ, પણ પારમાર્થિક દૃષ્ટિએજ અધ્યાત્મ તત્ત્વ સમજાવવા સુંદર વિવેચન કરતા. એ પોતે શંકરાનન્દપ્રણીત ટીકાવાળી ભગવદ્ગીતાનો વિશેષ ઉપયોગ કરતા. એ જે વિવેચન કરતા તે સાદી પણ રસયુક્ત શૈલીથી કરતા. એમનો હંક ધણો મધુર હતો. એ જ્યારે શ્લોક બોલતા ત્યારે સંસ્કૃતજ્ઞ ધતર જનોનાં હૃદયો એમના હંકમાધુર્યના પ્રભાવે શાન્તતાથી તનમય થઈ જતાં.

પ્રસંગોપાત ગામમાં વ્યાખ્યાનો થાય, અગર કોઈ મેળાવડો હોય, તેવે પ્રસંગે ત્યાં એ પોતે ઉમંગથી જતા. પ્રસંગવશાત્ એ પણ થોડું વ્યાખ્યાન કરતા. એ વ્યાખ્યાન કરતા ત્યારે તેમાં પ્રાસંગિક એકાદ શ્લોક બોલતા, પરંતુ તે શ્લોકના સમર્થનમાં વિષયને અનુકૂલ અવાન્તરે દશાંદર શ્લોકો બોલી નાખતા. એમનો શ્લોકોનો બંડાર ઉપર કબ્બા પ્રમાણે અખૂટ હતો. સુભાષિતરત્નાકરનો મોટોભાગ, રઘુવંશકાવ્ય, રાધાવિનોદ કાવ્ય, કુમારસંભવનો ધણો ખરો ભાગ, આચાર્ય શંકરપ્રણીત ધણાં સ્તોત્રો, તેમ મહાભારત, ભાગવતાદિનાં વ્યાખ્યાનો અને તદુપરાંત પ્રાસ્તાવિક ધણાખરા શ્લોકો એમને કંઈસ્થ હતા.

‘જોજ્ઞારો મત્સરઘ્નસ્તાઃ’ આ ઉક્તિનો લેશ પણ સંભવ એમનાંમાં ન હતો. મારા એક મિત્રે રઘુવંશ મહાકાવ્યનું સમગ્રલોકી ભાષાન્તર લખવાનું શરુ કર્યું હતું. તેમાં તેમને નડતી મુશ્કેલીઓનું સમર્થન કરાવવાને હું અનેકવાર કેન્ વેદશાસ્ત્રી પાસે ગએલો. જતાં વેંતજ એઓ કંઈ કાર્યમાં પ્રવૃત્ત હોય, તો તેને પડતું મૂકી મારી મુશ્કેલીઓનું નિરાકરણ કરવા પ્રસન્ન વદને તત્પર થતા; અને પોતાથી અને તેટલી સરળતાથી ખુલાસો ઝટ ગળે ઉતરી જાય તેવો કરી આપતા. એવી મુશ્કેલીઓના સમર્થનમાં એમને પોતાને બહુ આનંદ થતો; અને સંસ્કૃત ભાષા લુપ્ત થઈ જવા આવી છે તેવા પ્રસંગમાં પણ, આવનાર વ્યક્તિ સંસ્કૃત મુશ્કેલીનું નિરાકરણ કરવાજ આવવાથી એ એટલા બધા હર્ષિત થઈ જતા, કે પૂછવા આવનાર પોતાની પૃચ્છાના ઉત્તર સિવાય બીજી પણ ઘણી ખરી શાસ્ત્રીય બાબતોનું જ્ઞાન એમની પાસેથી લઈ જતા.

એઓ પોતાની કથાપ્રસંગે પણ કવચિત્ મુક્તકંઠે કહેતા કે,—“ગામમાં ત્રણસો ધર્મનિષ્ઠ બ્રાહ્મણનાં ઘર છે, પરંતુ સંસ્કૃત પ્રતિ અનુરાગ ધરાવનાર સ્વલ્પ છે. જે ધાર્મિકતા બાળકોમાં દાખલ કરવી હોય, આધ્યાત્મિક રસનું પાન કરવું હોય તો સંસ્કૃત શીખો, હું ગમે તે વખતે જિજ્ઞાસાવૃત્તિથી આવનાર શિષ્યને શીખવીશ.”

‘આચાર: પરમો ધર્મ:’ એ ભગવાન મનુના વચનને અનુસરીને પોતે સદાચાર પાડવાને નિરંતર તત્પર રહેતા અને પોતાના પુત્ર, પૌત્રાદિને પણ બાલ્યાવસ્થાથીજ તે સંસ્કાર પાડવા એઓ યત્ન કરતા, અને તે સંસ્કારો પરમાત્માની કૃપાથી ખરેખર એમના કુટુંબમાં અદ્યાપિ નિર્બ્યાજ રીતે ચાલુ છે એમાં સંશય નથી.

પિતા તરીકે તો પોતાના પુત્ર પૌત્રો તરફ એમણે જે ધર્મ બજાવ્યો છે તે તો ખરેખર પ્રશંસનીય જ છે, પરંતુ પુત્ર તરીકે એમણે પોતાની માતૃભક્તિમાં જે ધર્મ બજાવ્યો છે એ તો ખરેખર એક અપૂર્વ છે એમ કહ્યા સિવાય ચાલતું નથી. પોતાની લગભગ ૬૫ વર્ષની પણ ઉંમરે લગભગ સો વર્ષની લગ્નલગ આવેલાં પથારીવશ માતાની સેવા કરવામાં, એક નાના બાળકની માતા તેની

જોડેલી અને જે પ્રમાણે સેવા ઉઠાવે તેજ પ્રમાણે લગભગ ત્રણ વર્ષ પર્યંત અનેક દુઃખ સહન કરીને પણ સૌમ્ય પ્રકૃતિથીજ જે આત્મભોગ આપ્યો છે તે ખરેખર અત્યારના જમાનામાં તો બહુધા અસંભવિતજ હોઈ શકે. અને એ સેવા જેમણે જાતે જોઈ છે તેઓ તો ખરેખર એમને માટે “ધન્ય છે, વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ આજ પુત્ર માતાની આવી સેવા કરી શકે” એમ અસંકુચિત વૃત્તિથી ઉદ્દગાર કાઢ્યા સિવાય રહી શક્યા નથી. આ પ્રમાણે એમણે સદ્ધર્મનું પાલન કરતાં ખરેખર પોતાના જીવનને સફલ કયુ છે એમ કહીએ તો તેમાં અતિશયોક્તિ જેવું જરાપણ માની શકાય તેમ નથી. “જનની જન્મભૂમિસ્વર્ગાવપિ ગરીયસી” એ વચનનું ખરું સાર્થક્ય એમણે માતૃસેવા કરીને કયુ છે એમ કહ્યા સિવાય ચાલતું નથી.

એમની ઉત્તરાવસ્થામાં એમનાથી હલનચલન વધારે થઈ શકતું નહિ, તેમ જો ત્રણ દિવસને આંતરે સાધારણ પ્રકૃતિ પણ અસ્વસ્થ રહેતી, છતાં ધર્મભાવના લોકોમાં પ્રચલિત રહે એ હેતુથી પોતાના નિવાસે પણ શ્રાવણ માસમાં કયા વાંચતા, અને તે સાંભળવા આવનાર સ્ત્રીપુરુષ ઉભયને એકચિત્તે અને પ્રસન્નવદને સંભળાવતા; તાત્પર્ય કે એમનું જીવન વ્યવહારપ્રવૃત્તિ કરતાં ધર્મપ્રવૃત્તિ તરફ વિશેષ આકર્ષાયું હતું. પોતે પૌરાણિક કથા કરતા એટલુંજ નહિ, પરંતુ વૈદિક કર્મની ક્રિયાઓનો પણ એમને સારો અનુભવ હતો. સાચે કોઈ પણ ધાર્મિક ક્રિયા જાણનાર બ્રાહ્મણોના અભાવે કર્મ અટકી પડે એવો સંભવ હોય તો તે ન અટકી પડે તે ખાતર ક્રિયાકાંડનો વધારે બોજા જાતે વહોરીને પણ તે પૂર્ણ કરતા.

કે. વાસીવૈદ્યશાસ્ત્રીને ચાર પુત્રો છે. જેમાંના જ્યેષ્ઠ પુત્ર રા. ધનસુખરામ હાલ અંકલેશ્વર મ્યુનિસિપાલિટી નંબર પહેલાની ગુજરાતી સ્કૂલના હેડ માસ્તર છે. એ પોતે થીઓસોફીકલ સોસાયટીના મેમ્બર છે. એમને અપ-પૂરતું સંસ્કૃતનું જ્ઞાન છે ધર્મપ્રચારક તરીકે પણ એમણે ગામડાંની વ્યસનગ્રસ્ત પ્રજાના ઉદ્ધાર માટે પોતાની અનુકૂલતાના પ્રસંગે ધરાંખરાં ગામો ફરીને

વ્યાખ્યાનો કર્યા છે, અને હજુ પણ પ્રસંગોપાત્ત પોતે તેમ કરે છે. એમને છ. પુત્રો છે, તે સઘળા પણ પોતાને અનુકૂલ નિત્યકર્મ તથા ધાર્મિક શિક્ષણ દે. વૈદ્યશાસ્ત્રી પાસેથી ફરજિયાત શીખ્યા છે.

૬. વૈદ્યશાસ્ત્રીના બીજા પુત્ર રા. વસંતરામ હાલ ભરૂચ-નવાડેરા સ્કૂલના ગુજરાતી હેડમાસ્તર તરીકે કામ કરે છે. ગણિતના વિષયનું એ પોત સારું જ્ઞાન ધરાવે છે. કેટલીક વખત તો ગણિતમાં એ એટલા બધા તન્મય બની જાય છે કે ઘણા અધરો દાખલો પણ રરતે ચાલતાં ચાલતાં ગણી કાઢે છે. શિક્ષક તરીકે કર્તવ્યપરાયણતા, શિક્ષકની ફરજ, અને શિષ્યમાં ઉત્તમનીતિની છાપ પડે એવી કેળવણીનો પોતે સંપૂર્ણ વિચાર કરી પોતાનું કર્તવ્ય ક્યેં જાય છે.

૭. વૈદ્યશાસ્ત્રીના ત્રીજા પુત્ર રા. બાલાશંકર લગભગ અંગ્રેજી સાત ધોરણ જેટલા અભ્યાસ કરીને પ્રથમ શેલાપુર મીલમાં, તે પછી અમદાવાદ માધુ-ભાઈ મીલમાં અને તે પછી અમદાવાદ આર્યોદય મીલમાં સારા પગારે “સ્પીનીંગ માસ્તર” તરીકે ઉત્તમ રીતે પોતાની ફરજ બજાવી—કામકરીને હાલ પેટલાદની બુલાખીદાસ મીલમાં કામ કરે છે. આવી પ્રવૃત્તિ હોવા છતાં પોતે પોતાના સમયને અનુકૂલ પોતાનું ધાર્મિક નિત્યકર્મ કરવા ચૂકતા નથી. ઘરમાં એમનાં બાળકો પણ તેવાંજ સંસ્કારી છે. સંસ્કૃત ભાષાનું એમનું અપ-પૂરતું જ્ઞાન અને ધાર્મિક પુસ્તકોનું વાચન એ એમના જીવનમાં સારી રીતે પ્રતિષ્ઠા પામ્યાં છે.

૮. વૈદ્યશાસ્ત્રીના સૌથી નાના—ચોથા પુત્ર શાસ્ત્રીજી તુલજીશંકર છે. ગુજરાતી સાત ધોરણ પસાર કર્યા પછી પિતાની આજ્ઞાનુસાર એમણે સંસ્કૃતનો અભ્યાસ આદર્યો. થોડોક અભ્યાસ કરીને એઓ નડિયાદ સ્વ. ‘વિષ્ણુ શાસ્ત્રી’ વ્યાકરણાચાર્ય પાસે વધુ અભ્યાસ માટે ગયા. ત્યાં અતિદુર્ઘટતા સહન કરીને પણ અંતઃકરણથી ગુરુસેવા બજાવી, આચાર્ય પાણિનિપ્રણીત સિદ્ધાન્ત કોમુદીનો થોડો અભ્યાસ કરી પોતે મુંબઈ ગયા. ત્યાં એનરેબલ સર શેઠશ્રી પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ નાઇટ, સી. આઇ. ઇ., એમ. બી. ઇ.

એમ. એલ. એ. ના આશ્રયથી પં. ગુડલાલજીની વિદ્યાલક્ષ્મી પાઠશાળામાં રહીને, દેવીદાસ લલ્લુભાઈ પાઠશાળામાં શાસ્ત્રી ત્રિભુવન ધનજી પાસે તથા ગોકુળદાસ તેજપાલ સંસ્કૃત કોલેજમાં સ્વ. શાસ્ત્રી જીવરામ લલ્લુભાઈ પાસે સંસ્કૃતનો વધુ પ્રમાણમાં અભ્યાસ કરી એમણે કાશીમાં જઈ સંસ્કૃત વ્યાકરણની ‘મધ્યમા’ પરીક્ષા પસાર કરી. તેજ અરસામાં સ્વ. શેઠ દેવકરજી નાનજી જે. પી. કે જેને પંડિતો ‘આધુનિક ભોજ’ની ઉપમા આપે છે તેમની કોટ સંસ્કૃત પાઠશાળામાં સ્વ. શાસ્ત્રી પ્રાણજીવન હરિહર પાસે મન્વાદિ ધર્મશાસ્ત્રોનો અભ્યાસ પણ કર્યો.

માબાપની સેવા, ધાર્મિક જીવન, સદાયરણીય આચાર વગેરે ગુણો એમના પિતાદ્વારા એમનામાં મૂળથીજ આવિર્ભૂત છે. શ્રીમદ્ ભાગવત દશમ સ્કંધના ‘ગોપિકાગીત’ સંદર્ભનું એમણે ગુજરાતીમાં સમજાડાડી ભાષાન્તર કરેલું છે. એ ઉપરાંત અન્યદ્વારા બહાર પડેલાં કેટલાંક પુસ્તકોનું પણ સંશોધન કરી તેમને લોકોપયોગી બનાવ્યાં છે. તદુપરાંત કેટલાંક ગ્રંથોનું ગુજરાતી ભાષાન્તર હવે પછી તેઓ પ્રસિદ્ધ કરનાર છે.

કે. વૈદ્યશાસ્ત્રીના ધાર્મિકસ્તોત્રો પ્રતિ તીવ્ર અનુરાગને લક્ષમાં લઈ એમણે અત્યંત પ્રયાસ આદરી સરસ ભક્તિભાવથી ભરપૂર સ્તોત્રોનું શોધન કરી પિતાના અસિત્વમાં જ તેમને અર્પણ કરી પ્રસન્ન કર્યાં, પરંતુ ઇશ્વરેચ્છાએ અત્યારે તો કેલાસવાસી જ. પિતાના આત્માની પ્રસન્નતાને-શાન્તિ માટે આ ‘સ્તોત્રચિન્તામણિ’ નામનો ગ્રંથ પ્રથમ ભાગ મૂલસમેત ગુજરાતી ભાષાન્તર કરી પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.

કે. વૈ. શા. ના નાનાભાઈ જગન્નાથ અમથારામ હતા. બાલ્યાવસ્થાથીજ વિદ્યાભ્યાસ તરફ તેમનું ધ્યાન ન હોતું, તેમ તેઓ ધાર્મિક તેમજ વ્યાવહારિક કાર્યોમાં પણ વિશેષ ભાગ લેતા નહિ. સ્વભાવે આનંદી હતા. કે. વૈદ્યશાસ્ત્રીએ પોતાના અનુજ સ્વ. જગન્નાથને અનેક વાર સદુપદેશ આપીને ધર્મ તરફ સારી અભિરુચિ પેદા કરાવી હતી. તેમનું જીવન નિષ્કપટ અને

એક માર્ગી હતું. કે. વૈ. શા. એ પોતાના ભાઈનું નામ ચિરકાળ રાખવા એ ભાઈના નામ પરથી એ ભાઈના હસ્તક જ ગામમાં “યજ્ઞેશ્વર” મહાદેવની નર્મદાના કિનારા પર એક નાનું શિવાલય બંધાવી તેમાં લગભગ ત્રણેક વર્ષપર પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે. અને પોતાના ભાતૃપ્રેમનો આદર્શ બતાવી આપ્યો છે. આ ઉપરાંત પણ રામેશ્વર મહાદેવના દહેરાને લગતી સાધુઓ અગર શ્રાવણમાસમાં કથાનિમિત્તે આવનાર બહાર ગામના વિદ્વજ્ઞનો માટે એક સાર્વજનિક નાની ધર્મશાળા પણ એમણે બંધાવી છે. તે સાથે એવાં કોઇપણ જાતનાં ધાર્મિક કાર્યોમાં પોતે આગળ પડતો ભાગ લઈ વૃદ્ધાવસ્થા છતાં પણ શારીરિક અને યથોચિત આથક સહાય કરવા પણ એઓ ચૂકતા નહિ.

અન્તમાં એટલું તો અવશ્ય કહેવું યોગ્ય થશે કે, કે વૈદ્યશાસ્ત્રી એક મહાન પુણ્યશાલી અને સંસ્કારી પુરુષ હતા, કારણ કે આ સંસારમાં મનુષ્યોને પાપના ફળરૂપે અનેક વિધેના પોતાના જીવનમાં આવે છે; પરંતુ કે. વૈદ્યશાસ્ત્રીને તો પોતાની શારીરિક આધિઓ બાદ કરવામાં આવે તો જગતની દૃષ્ટિએ જેને પાપનું ફળ કહે તેનું એમના જીવનમાં એમની લગભગ ૮૩ વર્ષની અવસ્થામાં પણ આબ્યું હોય એમ જોવામાં આબ્યું નથી, અને તેથી કે. વૈદ્યશાસ્ત્રી અન્તમાં રક્તશિરોવેષ્ટને જ, એક બે દિવસ કાલમય વિષમજ્વરને આધીન થઈ ‘જાતસ્ય હિ બ્રુવો મૃત્યુઃ’ એ વચનની સિદ્ધતા જણાવવા માટે પોતાની પાછળ પોતાનાં ધર્મપત્ની રૂક્માણી, અનુજ જગન્નાથ, બે ભગિનીઓ, ચાર પુત્રો, પૌત્રો અને પ્રપૌત્રો તથા પૌત્રીઓ વગેરે બહોળા કુટુંબને મૂકી પોતાની ૮૩ વર્ષની પાકટ વયે સંવત્ ૧૯૮૩ ના પોષ શુક્લ પૂર્ણિમાને દિવસે કૈલાસવાસી થયા. એમના શવ પાછળ રમશાનભૂમિ પ્રતિ જતાં જતાં એક વ્યક્તિએ ‘ભાલોદના શ્લોકબંડારી અને ગામના પ્રમાણમાં ગામના ભાંડારકર કૈલાસનિવાસી થયા.’ એમ ઉચ્ચાર કર્યો હતો તે હજી પણ મને યાદ આવે છે. પરમાત્મા કે. વૈદ્યશાસ્ત્રીના આત્માને પરમ શાન્તિ અનુભવાવો ! અસ્તુ.

ભાલોદ, રાજપીપળારોડે, }
૧૯૮૭ ક્રાંતિક શુદ્ધ ૧૫ }

લી૦

હરિવલ્લભ ગણપતરામ પંડ્યા.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

प्रस्तावना

‘सिद्ध्या बुद्ध्या समेतो गणपतिरथ यः शंकरः शं विधत्ते
लोकानां कलमवारिप्रदहनकुशलो यो विभुर्विष्णुनामा ॥
अज्ञानध्वान्तहारी दिनपतिरथ या शक्तिश्चाद्यशक्ति-
र्वन्दे पञ्चस्वरूपं ज्ञगुणगुणमयं सच्चिदानन्दमकर्या ॥

अभिध अक्षाएडनां उत्पत्ति, स्थिति अने लयना कर्ता परमात्माओं
'एकोऽहं बहु स्याम्' એવી ઇચ્છાથી અનેક અક્ષાણેડાની ઉત્પત્તિ કરી અને
તેનાં સ્થિતિ અને લયની વ્યવસ્થા પણ પોતાના દૃષ્ટિપથમાં રાખી માત્ર તેમના
નિમિત્તમાત્ર દેવોને ઉત્પન્ન કર્યાં, અને તેમનામાં તે કર્તવ્યો માટે પોતાની
આદ્ય શક્તિને ઉતારી તેમને તે માટેનું સામર્થ્ય સમર્પ્યુ. સૃષ્ટિની વિવિધ રચ-
નામાં અનેક જાતનાં પ્રાણીઓ ઉત્પન્ન કર્યાં અને તેમની પ્રવૃત્તિશીલ ધટના
માટે એમણે દ્વન્દ્વોની રચના ધડી કે, જે દ્વન્દ્વોને આધારે પ્રાણિમાત્ર ઉત્તરો-
ત્તર આ સંસારચક્રમાં કર્મોનુસાર ઉત્તમાધમ ગતિને પામતાં રહે. જો એમ

૧ સિદ્ધિ ને બુદ્ધિ સાથે ગણપતિ વળી જે રુદ્ર કલ્યાણકર્તા,
લોકોનાં પાપરાત્રુજ્વલનકુશલ થૈ વિષ્ણુ જે વ્યાપ્ત રહેતા;
અજ્ઞાનધ્વાન્તહારી દિનપતિ વળી જે શક્તિદા આદ્યશક્તિ,
વન્દું હું પાંચરૂપો અગુણગુણિ ધરી સચ્ચિદાનંદભક્તિ.

સિદ્ધિબુદ્ધિસહિત ગણોના સ્વામી ગણપતિ, સર્વનું કલ્યાણ કરનાર ભગવાન
શંકર, લોકોનાં પાપરૂપી શત્રુઓને બાળી નાખવામાં કુશળ એવા સર્વવ્યાપક વિષ્ણુ,
અજ્ઞાનની સમાન અંધકારનો નાશ કરનાર દિનપતિ સૂર્ય અને સર્વને શક્તિ આપનાર
મહાદેવી આદ્યશક્તિ એ સગુણ અને નિર્ગુણરૂપે રહેલા દેવોનાં સ્વરૂપને સચ્ચિદાનંદ-
સ્વરૂપ બ્રહ્મની ભક્તિથી એટલે તે રૂપે જ માનીને હું વન્દન કરું છું.

ન થાય તો એ પરમાત્માને જે અલૌકિક આનંદ જોવાની ઇચ્છા તેં પરિપૂર્ણ થાય નહિ અને તેથીજ તેમણે આ બધી સંકલનારૂપે બ્રહ્માણ્ડ અને તેમાંનાં પ્રાણીઓ ધડ્યાં.

સંસારચક્રને અનાદિ માનવામાં આવે છે, કારણ કે તેનો પાર પરમાત્મા સિવાય કોઈ પણ પામી શકે તેમ નથી અને તેથીજ નવીન સૃષ્ટિના આરંભકાળમાં પણ પ્રાણીઓ પોતાનાં પ્રાકૃત કર્મને આધારે જ ઉત્પન્ન થાય છે અને ત્યારપછી પ્રત્યેક જન્મમાં પોતાનાં શુભાશુભ કર્મને આધારે ઉચ્ચનીચ યોનિમાં જન્મધારણ કરે છે. આ પ્રમાણે સર્વપ્રાણીઓમાં પોતાના કલ્યાણને માટે જે ઉત્તમમાં ઉત્તમ જન્મ હોય તો આ મનુષ્યજન્મ જ છે, કારણ કે દેવો પોતાનાં પુણ્યને આધારે સ્વર્ગાદિ લોકને પામવા છતાં પણ ત્યાંથી ‘ક્ષીણે પુણ્યે મર્ત્યલોકં વિશન્તિ’ એ વચનાનુસાર પુણ્યનો ક્ષય થતાં આ લોકમાં પોતાનાં શેષ કર્મોનો ઉપભોગ કરવા જન્મ ધારણ કરે છે, અને તેથી સ્વર્ગાદિ લોકમાં વિવિધ પ્રકારના વૈભવી આનંદ સિવાય બીજું કંઈ પણ ન હોવાથી તેઓ પરમાત્મસ્વરૂપને પામવા શકિતમાન થતા નથી. આ લોકમાં જન્મ પામતાં પણ આ મનુષ્યજન્મ ભગવત્સ્વરૂપને પામવામાં પરમ સાધનરૂપ હોવાથીજ તેઓ મનુષ્યજન્મની ઇચ્છા કરે છે. ભગવાને પોતે પણ કહેલું છે કે, “નૃદેહમાયં સુલભં સુદુર્લભં પ્લવં સુકૃત્યં ગુરુકર્ણધારમ્ ॥ મયાનુકૂલેન નમસ્વતેરિતં પ્રમાન્ ભવાર્થિં ન તરેત્ સ આત્મહા ॥ મા. ૧૧૨.૦૧૭ ॥ સર્વના આદિ-ભૂત અને સુલભ છતાં પણ અત્યંત દુર્લભ એવું આ મનુષ્યદેહરૂપી નાવ (મં) ઉત્તમ રીતે બનાવેલું છે; તેનો ગુરુરૂપી નાવિક ચલાવનાર છે અને હું (ધર્મર) રૂપી અનુકુલ પવન વડે તે પ્રેરાયલું છે, આમ છતાં પણ જે મનુષ્ય આ સંસારસમુદ્રને તરી શકતો નથી તે આત્મધાતી કહેવાય છે.”

આ પરથી પ્રાણિમાત્રને જે પોતાને આ સંસારચક્રમાંથી નિવૃત્ત થવું હોય અને મનુષ્યજન્મનું સાર્થક્ય કરવું હોય તો “તરવઃ કિં ન જીવન્તિ મક્ષાઃ, કિં ન શ્વસન્ત્યુત્તા ન શ્વાદન્તિ ન મેહન્તિ કિં પ્રામપશ્વોડપરે ॥ મા. ૨૧૩.૧૮ ॥ વૃક્ષો શું

જીવને નથી ગાળતાં?; ધર્મજો શું શાસ નથી લેતી? અથવા શું બીજાં ગામનાં પશુઓ ભોજન કે મૂત્રાદિત્યાગ નથી કરતાં? કરેછે જ; મનુષ્યોને પણ તેમજ છે, છતાં પણ માત્ર મનુષ્યોમાં બિન્નતા એટલીજ કે પોતાને ઉત્તમ જન્મ મળ્યો છે એટલે તેમણે મનુષ્યજન્મમાં પરમાત્મસ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવા માટેનો યત્ન કરવો જ જોઈએ.

પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરવાના અનેક ઉપાયો આ સંસારમાં યજ્ઞ વિગેરે છે તેમ ધ્યાનાદિ યોગમાર્ગ પણ છે, પરંતુ તે સર્વમાં કલિકાળમાં થએલા મનુષ્યોની શક્તિના હાસને લીધે દેવોની ^૧શ્રવણાદિ નવ પ્રકારની કહેવામાં આવેલી ભક્તિ વિશેષ ઉત્તમ છે; કારણકે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે ભગવદ્ગીતામાં કહ્યું છે કે, “ક્લેશોઽધિક્તરસ્તેષામવ્યક્તસક્તચેતસામ્-યોગાદિવડે નિર્ગુણ-બ્રહ્મની ઉપાસના કરનારાઓને (ભક્તિ કરતાં) કલેશ વધારે ભોગવવો પડે છે, અર્થાત્ ભક્તિમાર્ગથી જ મને પ્રાપ્ત કરવાનો યત્ન કરવો વધારે શ્રેષ્ઠ છે.” અને તેથી તેવી રીતે ભક્તિથી જ પરમાત્મસ્વરૂપને પામવું વધારે સુલભ છે.

હવે એ ભક્તિમાર્ગ કે કોઈપણ માર્ગનું રહસ્ય ગુરુ સિવાય જાણી શકાય તેમ નથી. દરેક વ્યક્તિ પોતાની મેળે ગમે તેમ કરે તો પણ “આચાર્ય-વાન્ પુસ્ત્રો વેદ-આચાર્યવાજો-ગુરુવાજો પુરુષ જ બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવી શકે છે.” એ વચનानુસાર ગુરુએ બતાવેલા માર્ગ પ્રમાણે તે જો ચાલે તો અવશ્ય તે પોતાનો ઉદ્ધાર કરવા સમર્થ થાય છે, અને તેથી દ્વિજ અથવા સ્ત્રી કે શૂદ્ર એ સર્વેએ પોતાના ગુરુ દ્વારા ભક્ત્યાદિનું જ્ઞાન મેળવવું અને તે દ્વારા તેઓએ આત્મકલ્યાણની સિદ્ધિ મેળવવા યત્ન કરવો.

ભક્તિના શાસ્ત્રમાં એકાશી પ્રકાર બતાવવામાં આવ્યા છે, પરંતુ તેમાંની મુખ્ય નવધા ભક્તિ મનુષ્યો પોતાની ગુરુપરમ્પરાએ ક્યે જાય છે. એમાં

૧ “અર્ચનં કીર્તનં વિષ્ણોઃ સ્મરણં પાદસેવનમ્ । અર્ચનં વન્ધનં દાસ્યં સત્પથમાત્મ નિષેઢનમ્, -ભક્તિવાન્ વિષ્ણુનું અર્ચનું, કીર્તન, સ્મરણ, પાદસેવન, અર્ચન, વંદન, દાસપણું અને સત્પથભાવ, એ નવ પ્રકારની ભક્તિ છે અને તેવી દરેક દેવોની પણ કરવી પડે છે.

દરેક વ્યક્તિને પ્રતિદિન પોતાના નિત્યકર્મનું વિધાન હોય છે અને તે વિધાનને અંતે અથવા તે વિના પણ પોતાના જે ઇષ્ટદેવ હોય તેની પ્રાર્થના અથવા સ્તુતિ પણ કરવાની હોય છે. તે સ્તુતિમાં પોતાના ઇષ્ટનો પૂજાદિવિધિ થયા પછી અથવા તો દુઃખાદિના પ્રસંગે પણ પોતાના અપરાધોની ક્ષમા, સંસારમાં પોતાની માયામય સ્થિતિ અને તેમાંથી સ્વલ્પ સેવાએ પણ તેને પરિપૂર્ણ સમજી પોતાનો ઉદ્ધાર કરવા માટે તેમનું-પોતાના ઇષ્ટનું સ્તવન કરવામાં આવે છે.

આ સ્તવન અથવા સ્તુતિ અજ્ઞાની જીવ પોતાની ઇચ્છાપ્રમાણે દ્વંદ્વત ભાવથી પોતાની કોઈપણ ભાષામાં કરે તો તેને માટે ઇશ્વર ના પાડતા નથી અથવા તે ઊર્ધ્વ ગતિને પામતો નથી એમ કહી શકાય નહિ, તો પણ “દેવો ભૂત્વા દેવં યજેત-દેવરૂપ થઈ દેવોનું યજન કરવું” એટલે દેવોની ભાષા જે સંસ્કૃત તે દ્વારા જ જે પોતાના ઇષ્ટની સ્તુતિ વિગેરે કરવામાં આવ્યું હોય તો તે વધારે શ્રેયઃસ્કર છે એમાં તો કોઈના પાડી શકે તેમ નથી.

હવે સ્તુતિ એટલે શું? અને તે કેમ અને કેવીરીતે કરવી જોઈએ તેનો જરા વિચાર કરીએ. સ્તુતિ જેનાથી કરવામાં આવે તેનું નામ ‘સ્તોત્ર’ છે. આ ગ્રંથનું નામ “સ્તોત્રચિન્તામણિ” છે એટલે ‘સ્તોત્ર’ શબ્દ પરથી જ એનો આર્થિક સંદર્ભ લઈએ. ‘સ્તોત્રમ્-સ્તૂયતે એનેન ઇતિ સ્તોત્રમ્ । જુઝ્ સ્તુતૌ ધાતોઃ “દાત્રીશસકુયુજસ્તુ-તુદસિસિન્ધીમહપતનહઃ કરણે (૩-૨-૨૮) ઇતિ સૂત્રેણ કરણેઽર્થે ષ્ટ્રન્ પ્રત્યયઃ । તિતુત્રતથસિસુસરકસેષુ (૭-૨-૯) ઇત્યનેન દ્વિભાવઃ । સાર્વધાતુકાર્ધધાતુકયોઃ (૭-૩-૮૯) ઇતિ ગુણે નપુંસકત્વે સ્તોત્રમ્ । મનુષ્યથી જેનાવડે સ્તુતિ કરાય તેનું નામ સ્તોત્ર. એમાં મૂળ “જુઝ્ સ્તુતૌ-જુઝ્ સ્તુતિ કરવી” એ ધાતુથી કરણ્યાર્થમાં “દાત્રીશસ-” એ સૂત્રથી ષ્ટ્રન્ પ્રત્યય થયો અને તેમાંથી ષ્ અને ન સાહ્યા જતાં બાકી ત્ર રહેતાં ‘સ્તુત્ર’ એ સ્થિતિમાં “તિતુત્ર-” એ સૂત્રથી ઇટ્ ન થતાં “સાર્વધાતુક.” એ સૂત્રથી સ્તુના ઉત્તો ગુણ થઈ ‘સ્તોત્ર’ એ પ્રમાણે શબ્દ થયો. એનો અર્થ સ્તુતિ જેનાથી થાય તે, અને સ્તુતિ એટલે કોઈનામાં પણ તેમના ગુણોને લીધે રહેલો જે ઉત્કર્ષ તેને જણાવવાવાળી જે વાણી બોલવી તે.

આ પ્રમાણે સ્તુતિ અથવા સ્તોત્રનો અર્થ છે. દરેક વ્યક્તિ પોતે પોતાનાથી જેને મહાન માનતી હોય અને તેની પ્રશંસા કરે એટલે તેના ગુણોનો ઉત્કર્ષ ગાય એનું નામ સ્તુતિ, અને એ સ્તુતિ આ સંસારમાં આદિ અનાદિથી ચાલતી આવલી જોવામાં આવે છે. જ્યારે આ પ્રમાણે મનુષ્ય મનુષ્યની સ્તુતિ કરે છે તો જે પરમાત્માએ પોતાને આ ઉત્તમ મનુષ્યજન્મ આપ્યો અને જે દેવાના અધિકાર નીચે એ પોતે પોતાનું જીવન વ્યતીત કરી રહેલો હોય છે તેવા પરમાત્મા અથવા દેવોની સ્તુતિ મનુષ્ય કેમ ન કરે? કારણ કે સ્તુતિ કરવાથી કોઈ અપ્રસન્ન થતું નથી, પણ પ્રસન્ન થાય છે. “ સ્તોત્રં કસ્ય ન તુષ્ટ્યે-સંસારમાં સ્તુતિ કોને પ્રસન્ન કરતી નથી?” સર્વને પ્રસન્ન કરે છે, અને જ્યારે મનુષ્યોને એ પ્રમાણે પ્રસન્ન કરે તો તે દેવોને પ્રસન્ન કેમ ન કરે? અવશ્ય કરે જ એ નિઃસંશય છે. એટલે મનુષ્યે પોતાના જીવનની સફળતાને માટે સર્વ દેવોમાં પોતાના જે ઇષ્ટ હોય તેની અથવા પરમાત્માની સ્તુતિ કરવી જ જોઈએ. અને તેથી જ તત્ત્વજ્ઞાનીઓએ પણ પોતાના કલ્યાણને માટે પૂર્વમાં સ્તુતિઓ કરેલી છે કે, જેને આધારે અન્ય વ્યક્તિઓ પણ આજે તે સ્તુતિપાઠ કરી પોતાની કામના અથવા પોતાનું કલ્યાણ સાધી શકે છે. પૂર્વકાળમાં દેવોએ પણ એજ પ્રમાણેની સ્તુતિથી નિયામક દેવોને પ્રસન્ન કરી પોતાની કાર્યસિદ્ધિ કરેલી પુરાણાદિકમાં જોવામાં આવે છે.

હવે એ સ્તુતિ સફળ ક્યારે થાય કે, મનુષ્ય જ્યારે એકનિષ્ઠાથી પોતાના ઇષ્ટમય બની જાય અને સ્તુતિ કરતાં કરતાં તેનું હૃદય પીગળીને નેત્રમાંથી અશ્રુપાત થઈ તે તન્મયતાને પ્રાપ્ત કરે ત્યારે, કેમ કે ભગવાન વેદવ્યાસે શ્રીમદ્ભાગવતમાં કહ્યું છે કે, “ તદ્દસ્યસારં હૃદયં ચતેદં ચદ્રુક્ષમાર્ગેર્હરિનામધેયૈઃ । ન વિક્રિયેતાથ યદા વિકારો નેત્રે જલં ગાત્રચ્છેષુ હર્ષઃ ॥ ભા. ૨।૨।૨૪। પુરુષનું જે હૃદય ભગવાનનાં નામ લેતાં લેતાં વિકાર પામતું નથી એટલે આર્દ્ર થતું નથી અને જેનાં નેત્રોમાં આંસુ અને શરીર પર રોમાંચ થતાં નથી તેવા પુરુષનું તે હૃદય પાપાણુ જેવું સમજવું. ” એટલે આ પરથી સ્તુતિ કરનાર

વ્યક્તિની પોતાના ઇષ્ટદેવમાં સ્તુતિ એવી તન્મયતાથી થવી જોઈએ કે તે આ જગત્માત્રને ભૂલી જાય અને જેમ ઇશ્વરનું ધ્યાન કરનાર આત્મ-જ્ઞાનીને ધ્યાતા, ધ્યેય અને ધ્યાન એ ત્રણે વસ્તુનું એકીકરણ થતાં તે જેમ ભેદભાવ ભૂલી જઈ પરમ આનંદને પામે છે તેજ પ્રમાણે પોતે સ્તુતિ કરનાર પણ સ્તોતા, સ્તુત્ય અને સ્તુતિરૂપ ક્રિયા એ ત્રણેને એકરૂપે જોઈ પોતાના ઇષ્ટમાં એવો પ્રેમયુક્ત થઈ જવો જોઈએ કે, જેથી તેનાં નેત્રો અશ્રુપૂર્ણ, તેનું હૃદય પ્રેમથી આર્દ્ર અને શરીર રોમાંચિત થાય. બ્યારે આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરનારની સ્થિતિ થાય ત્યારે તે સ્તોતા પોતાના ઇષ્ટની પરમ કૃપા મેળવવા સમર્થ થઈ સ્વકામના અથવા આત્મકલ્યાણ સાર્થી શકે છે. જે એ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવામાં આવે તો એવી સ્તુતિથીજ તે પોતાનાં અનેક જન્મોનાં કાર્મિક, વાયિક અને માનસિક પાપોને ઘેઈ પોતાના અન્તરાત્માની શુદ્ધિ કરી શકે છે. આ પરથી એટલુંજ વિશેષ સ્પષ્ટ થાય છે કે સ્તોતાએ ઇન્દ્રિયોને અને મનને બરાબર નિયમમાં રાખીને જ પોતાના ઇષ્ટની સ્તુતિ કરવી અને પછી જ તે દ્વારા તેણે આત્મકલ્યાણના પરમ માર્ગમાં પ્રયાણ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો.

હવે આ સ્તુતિ અગાઉ કહ્યા પ્રમાણે સંસ્કૃત ભાષામાં કરવામાં આવે તે વધારે ઉત્તમ છે, પરંતુ કાલબળને અંગે આપણી તે આદ્ય માતૃભાષાને જનસમાજ પ્રતિદિન ભૂલતો જાય છે અને કલિયુગને પોતાનું ઘેર સામાન્ય વિસ્તૃત કરવાનો માર્ગ ખુલ્લો કરી આપતો જાય છે, અને તેને અંગેજ આજે સંસ્કૃત ભાષાના અધ્યયનનો થતો જતો અનાદર કોઈનાથી અનાર્યો નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં સ્તુતિ કરનાર વ્યક્તિ સંસ્કૃત ભાષામાં સ્તુતિ કરવા છતાં અર્થ ન સમજી શકે એ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ દરેક વ્યક્તિએ એટલું ધ્યાનમાં રાખવુંજ જોઈએ કે, “ એકઃ શબ્દઃ સમ્યક્ જ્ઞાતઃ સુપ્રયુક્તઃ સ્વર્ગે લોકે કામધુક્ ભવતિ—એક પણ શબ્દ સારી રીતે જાણીને જ તેનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો હોય તો તે સ્વર્ગલોકમાં પણ કામનાઓને પરિપૂર્ણ કરનાર થાય છે.” એથી

સ્તોત્રો પણ જો અર્થસહિત જાણવામાં આવે અને ત્યાર પછી જો તે દ્વારા સ્તુતિ કરવામાં આવે તો તેની અંદરના રહસ્યનું સ્તોત્રાને જ્ઞાન થયેલું હોવાથી તેને પોતાને જો આનંદ આવે છે તે તે સ્તુતિ કરનાર પોતેજ સમજી શકે છે. આથી વિશેષ કંઈ પણ ન જાણાવતાં આ પુસ્તકમાં એ હેતુથીજ ગુજરાતી ભાષાંતર આપવામાં આવેલું હોવાથી અર્થસંબંધમાં અજ્ઞાત જનસમાજ જો એને યથાર્થ સમજી સ્તોત્રોથી સ્તુતિ કરી સ્વાર્થસિદ્ધિ કરવા પ્રયત્ન કરશે તો તેથી તેનું પોતાનું અને આ ગ્રંથના ભાષાંતરના પ્રયોજનનું સાકલ્ય થયું ગણાશે અને તે પોતાનું કલ્યાણ સાધી શકશે.

સંસ્કૃત સ્તોત્રના ધણા ગ્રંથો છે અને તેમાં અનેક સ્તોત્રો છે કે, જેમાંનાં કેટલાંક છુટાં જવાયાં ભાષાંતર સાથે બહાર પડેલાં છે, પરંતુ ઉત્તમોત્તમ સર્વ સ્તોત્રોનું ભાષાંતર બહાર પડેલું ન હોવાથી અને તેવા એક પુસ્તકની આવશ્યકતા મને લાગવાથી તેમ અન્ય પણ કેટલીક વ્યક્તિઓની સૂચનાથી અનેક સ્તોત્રોની અંદરનાં સુપ્રસિદ્ધ ઉત્તમોત્તમ અને જનસમાજ જોના બહુધા નિરંતર પાઠ કરતો હોય તેવાં સ્તોત્રો ચૂંટી ચૂંટીને તેના સંગ્રહ-રૂપે ભાષાંતર સાથે આ પુસ્તક બહાર પાડવામાં આવેલું છે. સર્વ સ્તોત્રોમાં પણ “ ચિન્તામણિચિન્તિતમેવ ઘટે ” એ પ્રમાણે મનુષ્યને ઇચ્છિત ફળ આપનાર ઉત્તમ સ્તોત્રોનો જ આમાં સંગ્રહ કરેલો હોવાથી આ ગ્રંથનું નામ “ સ્તોત્રચિન્તામણિ ” એ પ્રમાણે આપવામાં આવ્યું છે. તેમાં પણ પુરાણોક્ત ધણાં પ્રસિદ્ધ સ્તોત્રો લેવા સાથે પણ હૃદયમાં દેવો પ્રત્યેનો અપૂર્વ પ્રેમ ઉત્પન્ન કરી વાણીને તન્મયતાથી ગદ્ગદ બનાવનાર જોકોઈ સ્તોત્રો હોય તો વિશેષમાં ભગવાન આદ્ય શંકરાચાર્યનાંજ સ્તોત્રો છે, અને તે એવાં છે કે આજે જનસમાજમાં ઘણી વ્યક્તિઓ અપૂર્વ સન્માનથી તેના તરફ દોરાઈ તેનો પ્રેમપૂર્વક પાઠ કરે છે. “ ૧૬૩ મધુરં વૃત્તમધુરં વ્રાક્ષા મધુરા સુધાપિ મધુરૈવ ।

૧ છઠ્ઠી મીઠું, ધી મીઠું, દ્રાક્ષા મીઠી, સુધાય છે મીઠી;
તે તેને (મન) મીઠું જ્યાં જેનું ચિત્ત લાગતાં મીઠું.

તત્સ્ય તદેવ હિ મધુરં યસ્ય મનો યત્ર સંલગ્નમ્ ॥” એ વચનાનુસાર ખીજાં સ્તોત્રોમાં પણ વ્યક્તિગત આનંદ રહેતો હશે, તો પણ સામાન્ય રીતે તો એમ નિર્વિવાદ રીતે કહેવું પડે કે ભગવાન આઘશંકરાચાર્યનાં સ્તોત્રો જો ભાવપૂર્વક ભણવામાં આવે તો હૃદયગત પ્રેમપૂર્ણ ભક્તિભાવનો આવિર્ભાવ થયા સિવાય કદી પણ રહી શકે નહિ અને તેથી જ તેવાં સ્તોત્રોનો પણ આમાં વધારે સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

આ પુસ્તકમાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણાદિકનાં સ્તોત્રો પણ આપવાનો વિચાર હતો, પરંતુ ઉત્તમોત્તમ સ્તોત્રોની ચુંટણીમાં પંચાયતન દેવનાં સ્તોત્રોથીજ લગભગ પુસ્તકનું કદ વધી ગયું અને તેથી વધારે દલદાર પુસ્તક પાઠ કરતાં ન કાવે એ હેતુથી તેના એ વિભાગ રાખી પ્રથમ ભાગમાં માત્ર પંચાયતન દેવનાં સ્તોત્રોનો સંગ્રહ આપવામાં આવ્યો છે, અને પરમાત્માની કૃપા થશે તો ખીજા ભાગમાં એટલાજ કદના પુસ્તક રૂપે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ, શ્રીરામ, ગ્રહો, અવતારો, નદીઓ, વેદાન્ત તથા દત્ત, હનુમાન વિગેરેનાં ઉત્તમોત્તમ સ્તોત્રોનો સંગ્રહ ભાષાંતર સાથે આપવામાં આવશે. ઇચ્છા આપણી પણ સિદ્ધિ પરમાત્માને અવલંબીને રહેલી છે.

આ પુસ્તકનો મૂળ આરંભ આજથી પાંચ વર્ષ પર ભૃગુક્ષેત્રમાં થએલો અને તે એવી ઇચ્છાથી કે એ ગ્રંથની અર્પણપત્રિકા મારા હમણાંના કેલાસવાસી, પરંતુ તે સમયના અસિત્વ ભોગવતા પિતાજીશ્રી વૈદ્યશાસ્ત્રી ધીરજીરામ અમથારામ પંડ્યાને આપવી અને તેમ કરી મારા જીવનનું કિંચિત્ અંશે પણ મારે સાકલ્ય માનવું, પરંતુ “મનસા ચિન્તિતં કાર્યં દૈવમન્યાદિ ચિન્તયેત્” એનિયમે કેટલાંક અનિવાર્ય વિઘ્નોને લીધે ઘણો ભાગ લખાઈ ગયેલો હોવા છતાં અને તે છાપવા આપવાની તૈયારીમાં હતો ત્યાંજ નિષ્કુર કહો કે નિયન્તા કહો પણ તેવા કાલે મારી મનોગત અભિલાષાને વિદીર્ણ કરી નાખી અને મારા પિતાજીશ્રી કેલાસવાસી થયા. હૃદયઘણું શોષાયું, દુઃખી થયું, અને તેથાય કેકેમ તે તો કેંકેયીના કઠોર વચને કાલને વશ થએલા રાજા દશરથ અને રામનું

વિયોગમય ચિત્ર પોતાની દૃષ્ટિસમીપમાં જે પિતૃપ્રેમી પુત્ર ખડુ કરે તે અથવા તો પિતૃપ્રેમનો કાષ્ઠ પરમ અનુભવી થઈ પાછલથી પિતૃ-વિયોગી થએલો કાષ્ઠ પ્રેમી પુત્ર જ જાણી શકે; તો પણ લોકાન્તર અને જન્માન્તર માનનારા આપણા સિદ્ધાન્તોને આધારે સદ્ગત વ્યક્તિને પણ અન્થાર્પણ કરવું એવી અભિલાષાએ અનુત્સાહના ગર્તમાંથી મને બહાર કાઢ્યો અને ત્યારપછી અનેક વિઘ્નો આવવા છતાં પણ ‘ ગુજરાતી ’ પત્રના ભૂતપૂર્વ અધિપતિ રા. રા. મણિલાલ ધન્યારામ દેશાઈએ મારા કોપીરાઈટ સાથે અમુક સરતે તે પોતાને ખરચે છાપવા માટે રાખી મને કેટલીક સવડ કરી આપી કે, જેને માટે તેમનો આભાર માનવો આ રથળે હું ભૂલી શકતો નથી અને એથી એનું છાપવાનું કામ શરૂ થયું, પરંતુ સાપ્તાહિક પત્ર, ભેટ, દીવાળીનો અંક, વિગેરે કારણોને અંગે એનું મુદ્રણ કામ બહુ ધીમું ચાલ્યું અને તેમાં લગભગ ૧૧ વરસ નીકળી ગયું અને તેમાં પણ અરધું પુસ્તક છપાતાં દેવયોગે ‘ ગુજરાતી ન્યૂસ પ્રેસ ’ બંધ થયું અને છાપવાનું કામ પણ અટકી ગયું અને તેથી તેને બીજા ‘ અંબાઈવૈભવ પ્રેસ ’ માં આપવાની ફરજ પડી કે, બ્યાંના મેનેજર રા. રા. ભાસ્કર મહાદેવ સિદ્ધેએ એ પુસ્તક સંબંધી કેટલીક સગવડ સાથે મને જલદી એ પુસ્તક મળે તેવી ગોઠવણ કરી આપી કે, જેને માટે તેઓનો પણ આભાર મારે માનવો અનુચિત લેખાય નહિ, અને તેથી આ પ્રમાણે અનેક વિઘ્નો અને ઉત્સાહનો ભંગ છતાં પણ આરંભ કરેલું કાર્ય પૂર્ણ થાય તો સારું એમ સમજી આ અન્થનો પ્રથમ ભાગ પરમાત્માની કૃપાથી મારા કૈલાસવાસી પિતાજીશ્રીને પણ અર્પણ કરી સાથે તેમનો લઘુ જીવનવૃત્તાન્ત અને ચિત્ર પણ આપી મારી મનોગત અભિલાષાને કિંચિત્ અંશે પણ ફલીભૂત કરવા આજે હું સમર્થ થયો છું.

આ અન્થને લોકપ્રયોગી બનાવવા માટે સ્તોત્રોના અર્થસંબંધમાં તેમ નિર્ગુણના માર્ગમાં જવામાં સાધનભૂત સુલભ માર્ગ સગુણની ભક્તિ હોવાથી ભાવનાઓને ઉત્તરોત્તર સ્થિર કરવા માટે પંચાયતન દેવ સાથે બીજાં

પણ એક એ ચિત્રો આપી પુસ્તકની મહત્તા જાળવવા સંબંધમાં મારાથી બનતો પ્રયત્ન કરેલો છે, છતાં પણ ઈશ્વર સિવાય કોઈ સર્વસ્વ નથી એટલે અને ભાષાંતરનું કામ કેટલું કઠિણ છે તે તેના અનુભવીઓ જાણતા હોવાથી તે સંબંધી સર્વ વિચાર કરી ક્વચિત્ અર્થમાં, ક્વચિત્ દૃષ્ટિદોષથી અથવા બીજા કોઈપણ પ્રકારનો દોષ વાચકવૃન્દને જોવામાં આવે તો તે ક્ષન્તવ્ય ગણી તેનું સ્થૂન માત્ર આપી તેઓ પોતાની ઉદારતા બતાવશે કે જેથી ઈશ્વરકૃપાએ દ્વિતીયાવૃત્તિનો પ્રસંગ આવે તો તેમાં યોગ્ય સુધારો વધારો થઈ શકે.

અન્તમાં મારા આ પુસ્તકનાં અગાઉથી ગ્રાહક થઈ જે સદ્ગૃહસ્થો અથવા સન્નારીઓએ મારા ઉત્સાહને પ્રેરણા આપી છે કે જેઓનાં નામ આપુસ્તક સાથે જોડવામાં આવ્યાં છે તેઓ મારા આ પુસ્તકના બીજા ભાગના પ્રકાશનસમયે પણ મારા ઉત્સાહમાં તેટલુંજ બળ આપશે એમ હું ઇચ્છીશ અને તે સર્વનો તેમજ મારા પિતાજીશ્રીના જીવનચરિત્રના લઘુ વૃત્તાન્તના લેખક રા. ભાઈ હરિવલ્લભ ગણપતરામ પંડ્યાનો પણ આભાર મારી પરમાત્માની પ્રાર્થનાપૂર્વક કહીશ કે, મારા આ ભાષાંતરને વાંચનાર વ્યક્તિ જો તેનો સદુપયોગ કરી પોતાના જીવનને કિંચિત્ અંશે અથવા વિશેષાંશે પણ ઉન્માર્ગગામી કરશે તો હું મારો આ કરેલો પ્રયાસ સફળ થયો મારી મારા પોતાના જીવનને પણ કિંચિત્ વિશેષાંશે સફળ થયું સમજીશ. પરમાત્મા તેવી ઉત્તમ પ્રેરણા સર્વમાં પ્રસારો ! હરિઃ ૐ શાંતિઃ

તુલજશંકર ધીરજરામ શાસ્ત્રી,

ભાષાંતરકર્તા.

स्तोत्रानुक्रमणिका.

विषय	पृष्ठ.	विषय	पृष्ठ.
१ प्रातरुत्थानम्	१	२० शिवताण्डवस्तोत्रम्	९१
२ भूमिस्पर्शः	२	२१ पशुपत्यष्टकस्तोत्रम्	९७
३ प्रातःस्मरणम् (४)	२	२२ लिङ्गाष्टकस्तोत्रम्	९९
४ तीर्थप्रार्थना	९	२३ वेदसारशिवस्तोत्रम्	१०१
५ भोजनसमये देवतास्मरणम्	१०	२४ विश्वनाथाष्टकस्तोत्रम्	१०५
६ संध्याकाले दीपवन्दनम्	११	२५ शिवनामावत्यष्टकस्तोत्रम्	१०८
७ निद्रासमये देवतास्मरणम्	१२	२६ प्रदोषस्तोत्राष्टकम्	१११
श्रीगणेशस्तोत्राणि ।		२७ चन्द्रशेखराष्टकस्तोत्रम्	११३
८ गणेशन्यासः	१३	२८ निर्वाणदशकस्तोत्रम्	११७
९ गणेशकवचम्	१५	२९ निर्वाणषट्कस्तोत्रम्	१२०
१० संकष्टनाशनगणेशस्तोत्रम्	२१	३० शिवाष्टकस्तोत्रम्	१२२
११ गणेशाष्टकम्	२२	३१ दारिद्र्यदहनस्तोत्रम्	१२५
१२ गणपत्यर्थवर्षाषिम्	२६	३२ शिवरक्षास्तोत्रम्	१२७
श्रीशिवस्तोत्राणि ।		३३ द्वादशज्योतिर्लिङ्गस्तोत्रम्	१३०
१३ शिवकवचम्	३३	३४ मृत्युहरस्तोत्रम्	१३१
१४ शिवमानसपूजा	५१	३५ महामृत्युञ्जयस्तोत्रम्	१३४
१५ शिवमहिम्नःस्तोत्रम्	५३	३६ बिल्वाष्टकस्तोत्रम्	१३८
१६ शिवपञ्चक्षरस्तोत्रम्	७६	३७ शिवभुजङ्गप्रयातस्तोत्रम्	१४०
१७ शिवपञ्चाक्षरस्तोत्रम्	७८	३८ कालभरवाष्टकस्तोत्रम्	१४५
१८ शिवस्तोत्रम् (उपमनुवृत्तम्)	८०	श्रीविष्णुस्तोत्राणि ।	
१९ शिवापराधक्षमापनस्तोत्रम्	८५	३९ नारायणकवचम्	१४९
		४० विष्णुपञ्चाक्षरस्तोत्रम्	१५९

विषय	पृष्ठ.	विषय	पृष्ठ.
४१ अच्युताष्टकस्तोत्रम्	१६५	६५ देवकृतलक्ष्मीस्तोत्रम्	३२८
४२ षट्पदीस्तोत्रम्	१६८	६६ श्रीस्तोत्रम्	३३२
४३ नारायणस्तोत्रम्	१७०	६७ सरस्वत्यष्टकस्तोत्रम्	३३६
४४ विष्णोर्नामाष्टकस्तोत्रम्	१७५	६८ सरस्वतीस्तोत्रम्	३४३
४५ मुकुन्दमालास्तोत्रम्	१७६	६९ संकटानामाष्टकस्तोत्रम्	३४६
४६ विष्णोः षोडशनामस्तोत्रम्	१८४	७० शीतलास्तोत्रम्	३४९
४७ हरिमीडेस्तोत्रम्	१८५	७१ अन्नपूर्णास्तोत्रम्	३५३
४८ हरिशरणाष्टकस्तोत्रम्	२००	७२ दुर्गापदुद्धारस्तोत्रम्	३५८
४९ संकष्टनाशनविष्णुस्तोत्रम्	२०३	७३ देव्यपराधक्षमापनस्तोत्रम्	३६१
५० पञ्चमहायुधस्तोत्रम्	२०४	७४ आनन्दलहरीस्तोत्रम्	३६६
५१ परमात्मस्तुतिः	२०६	७५ त्रिपुरसुन्दरीस्तोत्रम्	३७४
५२ विष्णुमहिम्नःस्तोत्रम्	२१०	७६ भवान्यष्टकस्तोत्रम्	३७८
५३ हरिनामाष्टकस्तोत्रम्	२२६	७७ षष्ठीस्तोत्रम्	३८९
५४ दीनवन्धवष्टकस्तोत्रम्	२२९	७८ तुलसीकवचम्	३८४
५५ गजेन्द्रमोक्षस्तोत्रम्	२३२	७९ पतिमङ्गलस्तोत्रम्	३८९
श्रीसूर्यस्तोत्राणि ।		चित्रक्रमः ।	
५६ सूर्यकवचम् (त्रैलोक्यमङ्गलम्)	२४३	१ कै. वा. वैद्यशास्त्री धीरजराम	
५७ सूर्यकवचस्तोत्रम्	२४७	अमथाराम पंढ्या	१
५८ सूर्याष्टकस्तोत्रम्	२४८	२ श्रीमदजगद्गुरुवः आद्यशङ्कराचार्याः	१
५९ सूर्यार्यास्तोत्रम्	२५१	३ श्रीगणेशः	१३
६० सूर्यस्तोत्रम्	२५४	४ श्रीशिवलङ्कम्	३३
६१ आदित्यहृदयस्तोत्रम्	२५७	५-६ योगेश्वर शंकरः-मार्कण्डेश्वर	९६-९७
श्रीदेवीस्तोत्राणि ।		७ श्रीलक्ष्मीनारायणौ	१४९
६२ श्रीसूक्तम्	३०५	८ श्रीसूर्यनारायणः	२४३
६३ देवी (चण्डी) कवचम् ।	३१३	९-१० श्रीआद्यशक्तिः-श्रीअन्नपूर्णा	३०५-३५३
६४ महालक्ष्मीस्तोत्रम्	३२६		

॥ श्रीमद्जगद्गुरवे श्रीशंकराचार्याय नमः ॥

निखिलनिगमवेद्यं निर्विशेषं निराशं सकलभुवनबन्धं
सञ्चिदातन्दरूपम् । शशिधरतरमूर्ति शङ्कराचार्यदेवं
कमलजलकुताग्रं भावयेऽभिष्टुतिद्वये ॥ हरि ॐ ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

स्तोत्र चिन्ता मणिः

—ॐ नमः शिवाय—

॥ प्रातरुत्थानम् ॥

कराग्रे^१ वसते लक्ष्मीः करमध्ये सरस्वती ।

करमूले स्थितो ब्रह्मा प्रभाते करदर्शनम् ॥ १ ॥

प्रातरुत्थान

પ્રાતઃકાલને વિષે ઉઠી મનુષ્યે પોતાના હસ્તતલનું અવલોકન કરવું અને તે સમયે ‘કરાગ્રે-’ એ ઉપરનો મંત્ર બોલવો.

કરના અગ્રભાગમાં લક્ષ્મી રહેલાં હોય છે, કરના મધ્ય-ભાગમાં સરસ્વતી રહે છે અને કરના મૂલને વિષે બ્રહ્મા રહેલા છે માટે મનુષ્યે પ્રાતઃકાલમાં કરનું દર્શન કરવું. ૧

—ॐ નમઃ શિવાય—

૧ લક્ષ્મીઃ કરાગ્રે વસતિ કરમૂલે સરસ્વતી ॥

કરમધ્યે ચગોવિન્દઃ પ્રભાતે કરદર્શનમ્ ॥

કરના અગ્રભાગમાં લક્ષ્મી, કરના મૂલમાં સરસ્વતી અને કરના મધ્યભાગમાં ગોવિંદ રહેલા છે માટે સવારમાં કરનું દર્શન કરવું. આ પ્રમાણે પાઠાન્તર છે.

ભસ્પર્શ:

સમુદ્રવસને દેવિ પર્વતસ્તનમણિહતે ॥

વિષ્ણુપત્નિ નમસ્તુભ્યં પાદસ્પર્શ ક્ષમસ્વ મે ॥ ૨ ॥

॥ પ્રાતઃસ્મરણ ॥

॥ પ્રાતઃસ્મરણ ॥

પ્રાતઃ સ્મરામિ હૃદિ સંસ્ફુરતાત્મતત્ત્વં સચ્ચિત્સુત્ત્વં પરમહંસગતિં
તુરીયમ્ ॥ યત્સ્વપ્નજાગરસુષુપ્તિમવૈતિ નિત્યં તદ્વક્ષ્ય નિષ્કલ્મહં ન
ચ ભૂતસઙ્ગઃ ॥ ૧ ॥ પ્રાતર્ભજામિ મનસો વચસામવાચ્યં વાચો

ભૂમિસ્પર્શ

પછી ભૂમિનો સ્પર્શ કરવો. અને તે સમયે ઉપરનો મંત્ર બોલવો.

હે સમુદ્રરૂપ વસ્ત્રવાળાં, પર્વતરૂપી સ્તનોથી શોભાયમાન
અને વિષ્ણુની પત્ની એવાં પૃથ્વીદેવિ ! તમને મારા નમસ્કાર હો,
અને તમને ચાલતાં મારા પગનો જે સ્પર્શ થાય તે મારા અપ-
રાધને તમે ક્ષમા કરો. ૨

ત્યાર પછી ત્રણ કોગળા કરી મુખશુદ્ધિ કરવી અને આંખો
ઘોઈ આચ્છન્ન કરવું તથા ગાય વગેરે પવિત્ર વસ્તુઓનો સ્પર્શ
કરવો અને પછી પોતાના ઇષ્ટદેવને નમસ્કાર કરી ઉપર પ્રમાણે
'પ્રાતઃ સ્મરામિ-' વગેરે શ્લોકોથી 'પ્રાતઃસ્મરણ' કરવું.

પ્રાતઃસ્મરણ

પ્રાતઃકાલને વિષે હું મારા હૃદયને વિષે સ્ફુરાયમાન થતા
એવા સચ્ચિદાનંદરૂપ, પરમહંસની ગતિરૂપ અને મોક્ષસ્વરૂપ
આત્મતત્ત્વનું સ્મરણ કરું છું કે, જે તત્ત્વ સ્વમ, જાગૃતિ અને સુષુપ્તિ
અવસ્થાને સર્વદા જાણે છે; અને તે જ નિરુપાધિક એવા બ્રહ્મરૂપ
હું છું, પણ હું પંચભૂતોનો સમુદાય નથી. ૧

विमान्ति निखिला यदनुग्रहेण ॥ यजेति नेति वचनेर्निर्मा
अबोचुस्तं देवदवमजमस्तमाहुरय्यम् ॥ २ ॥ प्रातनप्राप्ति तमसः
परमर्कवर्णं पूर्णं सनातनपदं पुरुषोत्तमाख्यम् ॥ यस्मिन्निदं जगद-
शेषमशेषमूर्तौ रज्ज्वां भुजङ्गम इव प्रतिभासितं वै ॥ ३ ॥ प्रातः स्मरामि
गणनाथमनाथबन्धुं सिन्दूरपूरपरिशोभितगण्डयुग्मम् ॥ उदण्ड-
विघ्नपरिवर्णस्तत्तण्डुलपादण्डलादिसुरनाथकट्टन्दबन्धुः ॥ ४ ॥

प्रातर्नमामि महिषासुरचण्डमुण्डशुम्भासुरप्रमुखदंत्यविनाशदक्षाः ॥

પ્રાતઃકાલને વિષે મનથી ન જાણી શકાય તેમ વાણીથી ન જોલી શકાય એવા, જેના અનુગ્રહ વડે સમગ્ર વાણીઓ પ્રકાશ-માન થાય છે એવા, જેને વેદો પણ 'વેતિ વેતિ' એ પ્રમાણે કહે છે તેમ જેને દેવોના દેવ, અજન્મા, અને સર્વ દેવોના અગ્ર કહે છે તે અચ્યુત એટલે અવિનાશી એવા પરમાત્માનું હું ભજન કરું છું. ૨

પ્રાતઃકાલને વિષે તમથી પણ પર, સૂર્ય સરખા વર્ણવાળા અને સનાતનપદસ્વરૂપ ક્ષરાક્ષરથી પણ ઉત્તમ એવા પુરુષોત્તમ ભગવાનને હું નમન કરું છે કે, સર્વ બ્રહ્માણ્ડની મૂર્તિરૂપ એવા જેને વિષે આ સમગ્ર જગત્ દ્વારીને વિષે સર્પજ જેમ તેમ બ્રાન્તિ-રૂપે જણાય છે. ૩

પ્રાતઃકાલને વિષે અનાથના અંધુરૂપ, સિંદૂરના સમૂહથી જેમનાં
અંત્રે ગંડસ્થલો શોભાયમાન છે એવા, મહાવિધ્નોનો નાશ કરવા-
વાળા, પ્રચંડ દંડને ધારણ કરનારા અને ઇન્દ્ર વગેરે દેવોના તેમ જ
અસુરોના અધિપતિઓના સમૂહવડે વન્દન કરાએલા એવા ગણોના
સ્વામી ગણપતિનું હું સ્મરણ કરું છું. ૪

પ્રાતઃકાલને વિષે મહિષાસુર, ચણ્ડ, મુણ્ડ તથા શુંભાસુર
વગેરે દૈત્યોનો વિનાશ કરવામાં ચતુર, બ્રહ્મા, ધન્વન્તર, રુદ્ર અને

અભન્દ્રશ્ચ નિમોહનલોચ્છીલાં ચઢ્ઢીં સપસ્તસુરમૂર્તિમનેકરૂપા ॥
 ॥ ૫ ॥ પ્રાતઃ સ્મરામિ ભવભીતિહરં સુરેશં ગજ્જાઘરં વૃષભવાહન-
 મમ્બિકેશમ્ ॥ સ્વદ્વાક્ષશૂચ્ચરદાભયહસ્તમીશં સંસારરોગહરમૌષ-
 ધમદ્વિતીયમ્ ॥ ૬ ॥ પ્રાતઃ સ્મરામિ ભવભીતિમહાર્તિશાન્ત્યૈ નારા-
 યણં ગરુડવાહનમ્ ॥ ગ્રાહાભિભૂતવરવારણમુક્તિહેતું ચક્રા-
 યુધં તરુણવારિજપત્રનેત્રમ્ ॥ ૭ ॥ નમઃ સવિત્રે જગદેકચક્ષુષે
 જગત્પતિસ્તિસ્તિનાશહેતવે ॥ ત્રયીમયાય ત્રિગુણાત્મધારિણે
 વિરંચિનારાયણશક્કરાત્મને ॥ ૮ ॥ શંકરં શક્કરાચાર્યે કેશવં બાદ-
 મુનિઓને મોહ પમાડવામાં અંચળ સ્વભાવવાળી, સમસ્ત દેવોની
 મૂર્તિરૂપ અને અનેક સ્વરૂપને ધારણ કરનારી એવી ચંડી દેવીને
 હું નમન કરું છું. ૫

પ્રાતઃકાલને વિષે સંસારના ભયનો નાશ કરનારા, દેવોના
 ઇશ્વર, ગંગાને ધારણ કરનારા, વૃષભના વાહનવાળા, પાર્વતીના
 પતિ, ખટ્વાંગ, ત્રિશૂલ, વર તથા અભયને હસ્તમાં ધારણ કર-
 નારા અને સંસારરૂપ રોગનો નાશ કરવામાં એકઅદ્વિતીય ઔષધ-
 રૂપ એવા શંકરનું હું સ્મરણ કરું છું. ૬

પ્રાતઃકાલને વિષે સંસારની ભીતિરૂપ મહા હુઃખની શાંતિને
 આપે, ગરુડના વાહનવાળા, જેમની નાભિમાંથી કમળ ઉત્પન્ન થયું
 છે એવા, મગરથી પરાભવ પામેલા ઉત્તમ હાથીને મુક્ત કરવાના
 કારણરૂપ, ચક્ર જેમનું આયુધ છે એવા તેમજ ખીલેલાં કમળોના
 પત્ર સરખાં નેત્રવાળા નારાયણ ભગવાનનું હું સ્મરણ કરું છું. ૭

જગત્ના એક ચક્ષુરૂપ, જગત્ની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા સંહા-
 રના કારણરૂપ, ત્રણ વેદમયસ્વરૂપવાળા તેમજ રજ, સત્ત્વ અને

રાયણમ્ ॥ સૂત્રભાષ્યકૃતૌ વન્દે ભગવન્તૌ પુનઃ પુનઃ ॥ ૧ ॥

મહર્ષિર્ભગવાન્ વ્યાસઃ કૃત્વેમાં સંહિતાં પુગ ॥ શ્લોકૈશ્વતુર્મિ-
ર્ધર્માત્મા પુત્રમધ્યાપયત્ શુકમ્ ॥ ૧ ॥ માતાપિતૃસહસ્રાણિ પુત્ર-
દારશ્ચતાનિ ચ ॥ સંસારેષ્વનુભૂતાનિ યાન્તિ યાસ્યન્તિ ચાપરે ॥
॥ ૨ ॥ દર્ષસ્થાનસહસ્રાણિ ભયસ્થાનશ્ચતાનિ ચ ॥ દિવસે દિવસે
મૂઢમાવિશ્નન્તિ ન પંદિતમ્ ॥ ૩ ॥ ઊર્ધ્વચાદુર્ધ્વિરૌમ્યેષ ન ચ કશ્ચિ-
ચ્છળોતિ મે ॥ ધર્માર્દ્યશ્ચ કામશ્ચ સ કિમર્થ ન સેવ્યતે ॥ ૪ ॥
તર્માગુણુને ધારણુ કરનાર બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા શંકર સ્વરૂપ એવા
સૂર્યનારાયણુને હું નમસ્કાર કરું છું. ૮

શંકરસ્વરૂપ ભગવાન્ શંકરાચાર્ય અને કેશવસ્વરૂપ ભગવાન્
બાદરાયણુ કે જેઓ ભાષ્યકાર અને સૂત્રકાર છે તેમને હું વારંવાર
વન્દન કરું છું. ૯

ધર્માત્મા એવા ભગવાન્ વ્યાસમહર્ષિએ ચાર શ્લોકોની
આસંહિતા રચીને પૂર્વે તે પોતાના પુત્ર શુકદેવજીને ભણાવી હતી. ૧

હજારો માતાપિતા અને સેંકડો પુત્રો તથા સ્ત્રીઓ અનેક
સંસારોને વિષે ગએલાં અનુભવ્યાં છે, જતાં અનુભવાય છે અને
બીજાં કેટલાંક જશે તે અનુભવાશે. ૨

હુર્ષ પ્રાપ્ત થવા માટે હજારો સ્થાન-પ્રસંગ-છે અને ભય
પ્રાપ્ત થવા માટે પણ સેંકડો સ્થાન છે, પરંતુ તે હુર્ષ અથવા ભય
અજ્ઞાની મનુષ્યમાં જ દિવસે દિવસે પ્રવેશ કરે છે, પરંતુ જ્ઞાની
મનુષ્યમાં પ્રવેશ કરતા નથી. ૩

‘અર્થ અને કામ એ ધર્મથી જ મળી શકે છે તો તે ધર્મનું
સેવન મનુષ્યો શા માટે કરતા નથી ?’ એમ ઉચો હાથ કરી પોકાર
કરીને હું કહું છું, પણ કોઈ પણ માણસ મારું સાંભળતું નથી. ૪

ન જાતુ કામાક્ષ મયાક્ષ લોભાદ્યર્મ્યં ત્યજેજ્જીવિતસ્યાપિ હેતોઃ ॥
 ધર્મો નિત્યઃ સુખદુઃસ્વે ત્વનિત્યે જીવો નિત્યો હેતુરસ્ય ત્વનિત્યઃ ॥
 ॥ ૫ ॥ इमां भारतसावित्रीं प्रातरुत्थाय यः पठेत् ॥ स भारत-
 फलं प्राप्य परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ ६ ॥

બ્રહ્મા મુરારિશ્ચિપુરાન્તકારી માનુઃ શશી ભૂમિસુતો બુધશ્ચ ।
 ગુરુશ્ચ શુક્રઃ શનિરાહુકેતવઃ કુર્વન્તુ સર્વે મમ સુપ્રભાતમ્ ॥ ૧ ॥
 મૃગુર્વશિષ્ઠઃ ક્રતુરક્ષિરાશ્ચ મનુઃ પુલસ્ત્યઃ પુલહશ્ચ ગૌતમઃ ॥ રૈભ્યો
 મરીચિશ્ચવનશ્ચ દક્ષઃ કુર્વન્તુ સર્વે મમ સુપ્રભાતમ્ ॥ ૨ ॥ સન-
 ત્કુમારઃ સનકઃ સનન્દનઃ સનાતનોઽપ્યાસુરિપિઙ્ગલૌ ચ ॥ સપ્ત
 સ્વરાઃ સપ્ત રસાતલાનિ કુર્વન્તુ સર્વે મમ સુપ્રભાતમ્ ॥ ૩ ॥ સપ્તા-

માણુસે ક્યારે પણ કામના હેતુથી, લયના કારણથી, લોભથી
 કે આજીવિકાના હેતુથી પણ ધર્મનો ત્યાગ કરવો નહિ, કારણ કે
 ધર્મ એ નિત્ય છે અને સુખદુઃખ એ અનિત્ય-વિનાશી છે; તેમ જ
 જીવ એ નિત્ય-અવિનાશી અને એના હેતુ રૂપ જે ઉપાધિઓ તે
 અનિત્ય-વિનાશી છે. ૫

જે મનુષ્ય આ ભારત સાવિત્રીનો સવારમાં ઉઠીને પાઠ કરે
 છે તે ભારતના પાઠનું ફલ મેળવી પરબ્રહ્મને પ્રાપ્ત થાય છે. ૬

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, ત્રિપુરાસુરનો નાશ કરનાર શંકર, સૂર્ય, ચંદ્ર
 મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ, રાહુ અને કેતુ એ સર્વ મારા
 પ્રભાતને સુખકર કરે. ૧

ભૂય, વશિષ્ઠ, ક્રતુ, અંગિરા, મનુ, પુલસ્ત્ય, પુલહ, ગૌતમ
 રૈભ્ય, મરીચિ, વ્યવન અને દક્ષ એ સર્વ મારું પ્રભાત સુખકર કરે. ૨

ર્જવાઃ સપ્ત ાચલાશ્ચ સપ્તર્ષયો િવનનાને સપ્ત ॥ મૂરાદિકૃત્વા
શુવનાનિ સપ્ત કુર્વન્તુ સર્વે મમ સુપ્રમાતમ્ ॥ ૪ ॥ પૃથ્વી સગન્ધા
સરસાસ્તથાપ્યઃ સ્પર્શી ચ વાયુર્જ્વલનઃ સતેજાઃ ॥ નમઃ સક્ષ્મં
મહતા સૌદૈ કુર્વન્તુ સર્વે મમ સુપ્રમાતમ્ ॥ ૫ ॥

પુણ્યશ્લોકો નલો રાજા પુણ્યશ્લોકો યુધિષ્ઠિરઃ ॥ પુણ્યશ્લોકશ્ચ
વૈદેહઃ પુણ્યશ્લોકો જનાર્દનઃ ॥ ૧ ॥ કર્કોટકસ્ય નાગસ્ય દમ-
યન્ત્યા નલસ્ય ચ ॥ ઋતુપર્ણસ્ય રાજર્ષેઃ કીર્તનં કલિનાશનમ્ ॥
॥ ૨ ॥ અહલ્યા દ્રૌપદી સીતા તારા મન્દોદરી તથા ॥ પશ્ચકં
ના સ્મરેન્નિત્યં મહાપાતકનાશનમ્ ॥ ૩ ॥ બલિર્વિભીષણો ભીષ્મઃ

સનત્કુમાર, સનક, સનંદન, સનાતન, આસુરિ અને પિંગલ,
તેમ જ સપ્તસ્વર અને સપ્ત રસાતલો એ સર્વ મારું પ્રભાત સુખ-
કર કરો. ૩

સાત સમુદ્ર, સાત કુલપર્વતો, સાત ઋષિઓ, સાત દ્વીપ
અને સાત વનો તેમ જ ભૂલોકથી આરંભી સાત લોક એ સર્વ
મારું પ્રભાત સુખકર કરો. ૪

ગંધયુક્ત પૃથ્વી, રસસહિત જલ, સ્પર્શયુક્ત વાયુ, તેજ-
વાળો અગ્નિ અને શબ્દયુક્ત આકાશ એ સર્વ મહત્ત્વ-
સહિત મારા પ્રભાતને સુખકર કરો. ૫

રાજા નલ, યુધિષ્ઠિર, જનક રાજા તેમ ભગવાન જનાર્દન એ
સર્વ કીર્તન કરવાથી મનુષ્યને પવિત્ર કરનાર છે. ૧

કર્કોટક નાગનું, દમયન્તીનું, નલનું તેમજ રાજર્ષિ ઋતુપર્ણનું
કીર્તન તે કલિના દોષ-પાપ-નો નાશ કરતાં છે. ૨

પ્રહ્લાદો નારદો ધ્રુવઃ ॥ ષડેતે વૈષ્ણવા સ્તેષાં સ્મરણં પાપનાશ-
નમ્ ॥ ૪ ॥ અશ્વત્થામા બલિર્વ્યાસો હનુમાંશ્ચ ત્રિભીષણઃ ॥ કૃપઃ
પરશુરામશ્ચ સમૈતે ચિરજીવિનઃ ॥ ૫ ॥ સમૈતાન્ સંસ્મરેન્નિત્યં માર્ક-
હેયં તથાષ્ટમમ્ ॥ જીવેદ્વર્ષશતં સાગ્રમપમૃત્યુવિવર્જિતઃ ॥ ૬ ॥ વૈન્યં
પૃથું હૈહયમર્જુનં ચ શાકુન્તલેયં ભરતં નલં ચ ॥ રામં ચ યો વૈ
સ્મરતિ પ્રભાતે તસ્યાર્થલાભો વિજયશ્ચ હસ્તે ॥ ૭ ॥ અયોધ્યા મથુરા
માયા કાશી કાઞ્ચી અવન્તિકા ॥ પુરી દ્વારવતી ચૈવ સમૈતા મોક્ષ-
અહુદ્યા, દ્રોપદી, સીતા, તારા તેમજ મંદોદરી એ પાંચનું
મનુષ્યે સર્વદા સ્મરણ કરવું, કેમકે તેમનું સ્મરણ મહાપાપોનો
નાશ કરવાવાળું છે. ૩

અલિ, વિભીષણ, ભીષ્મ, પ્રહ્લાદ, નારદ, અને ધ્રુવ એ છ
વૈષ્ણવ (વિષ્ણુના પરમભક્ત) કહેવાય છે તેથી તેમનું સ્મરણ મનુ-
ષ્યોનાં પાપનો નાશ કરનારું છે. ૪

અશ્વત્થામા, અલિ, વ્યાસ, હનુમાન, વિભીષણ, કૃપાચાર્ય
અને પરશુરામ એ સાત ચિરંજીવી છે અને તેથી એ સાતે જણનું
તેમ જ આઠમા માર્કેષ્ડેય ઋષિનું મનુષ્યે હમેશાં સ્મરણ કરવું;
કારણ કે એમનું સ્મરણ કરનાર મનુષ્ય અપમૃત્યુથી રહિત થઈને
સો વર્ષ પર્યંત જીવે છે. ૫-૬

વેનનો પુત્ર પૃથુ, હૈહય, અર્જુન, શકુન્તલાનો પુત્ર ભરત, નલ
તથા રામ એ સર્વનું જે મનુષ્ય પ્રાતઃકાલને વિષે સ્મરણ કરે છે
તેને અર્થની પ્રાપ્તિ તથા વિજય હાથમાં જ રહેલો હોય છે. ૭

અયોધ્યા, મથુરા, માયા-ગયા, કાશી, કાંચી (શિવકાંચી અને
વિષ્ણુકાંચી), ઉજ્જયિની, જગન્નાથપુરી અને દ્વારકા એ સાત
પુરી મોક્ષ આપનારી છે. ૮

દાયકાઃ ॥૮॥ ઇત્યં પ્રભાતે પરમં પવિત્રં પઠેત્સ્મરેદ્વા શૃણુયાચ્ચ તદ્વત્ ॥
દુઃસ્વપ્નનાશસ્ત્વિહ સુપ્રભાતં ભવેચ્ચ નિત્યં ભગવત્પસાદાત્ ॥ ૯ ॥

॥ ઇતિ પ્રાતઃસ્મરણઃ ॥

તીર્થપ્રાર્થના

નમામિ ગંગે તવ પાદપદ્મં સુરાસુરૈર્વન્દિતાદિવ્યરૂપઃ ॥ મુક્તિ
ચ મુક્તિ ચ દદાસિ નિત્યં ભાવાનુસારેણ સદા નરાણામ્ ॥ ૧ ॥
ગંગા ગંગેતિ યો વ્રૂયાદ્યોજનાનાં શતૈરપિ ॥ મુચ્યતે સર્વપાપેભ્યો
આ પ્રમાણે પ્રાતઃકાલને વિષે જે આ પરમ પવિત્ર સ્તુતિને
પાઠ કરે છે, તેનું સ્મરણ કરે છે અથવા તેને સાંભળે છે તેનાં આ
લોકને વિષે દુઃસ્વપ્નના નાશ થઈને ભગવાનની કૃપાથી તેને પ્રભાત
સુખકર થાય છે. ૯

ઇતિ પ્રાતઃસ્મરણમ્

તીર્થપ્રાર્થના

સ્નાન કરતી વખતે ઉપર પ્રમાણે 'નમામિ'—વિગેરે બોલી
તીર્થની પ્રાર્થના કરવી.

હે ગંગા ! સુર અને અસુરોએ વન્દન કરાએલા અને દિવ્ય-
રૂપ એવા તારા ચરણકમલને હું પ્રણામ કરું છું, કારણ કે મનુ-
ષ્યોના ભાવ પ્રમાણે તું તેમને સર્વદા ભુક્તિ તથા મુક્તિને આપે છે. ૧

સેંકડો યોજન દૂરથી પણ જે માણસ 'ગંગા', 'ગંગા' એ
પ્રમાણે બોલે છે તે સર્વ પાપમાંથી મુક્ત થઈને વિશ્વલોકને
વિષે જાય છે. ૨

વિન્નલાકં સ ગચ્છતિ ॥ ૨ ॥ પુષ્કરપાતાને તીર્થાણિ ગંગાધ્યા:
સાતસ્તયા ॥ આગચ્છન્તુ પવિત્રાણિ સ્નાનકાલે સદા મમ ॥ ૩ ॥

◆◆◆◆◆

॥ ભોજનસમયે દેવતાસ્મરણમ્ ॥

અર્ચં બ્રહ્મા રસો વિષ્ણુર્મોક્તા દેવો મહેશ્વરઃ ॥

एवं ध्यात्वा तु यो भुङ्क्ते सोऽन्नदोषैर्न लिप्यते ॥ ૧ ॥

અહં વૈશ્વાનરો ભૂત્વા પ્રાણિનાં દેહમાશ્રિતઃ ॥ પ્રાણાપાનસમા-
યુક્તઃ પચામ્યર્ચં ચતુર્વિધમ્ ॥ ૨ ॥ આતાપી મારિતો યેન વાતાપી
પવિત્ર એવાં પુષ્કર વગેરે તીર્થો તેમ ગંગા વગેરે નદીઓ તે
મારા આ સ્નાનના સમયમાં હુમેશાં મારી પાસે આવો. ૩

ભોજનસમયે દેવતાનું સ્મરણ

‘અન્ન એ બ્રહ્મા-સ્વરૂપ છે, તેમાંનો રસ એ વિષ્ણુસ્વરૂપ
છે અને ભોજન કરનાર જીવાત્મા એ સાક્ષાત્ મહેશ્વરસ્વરૂપ છે’
એ પ્રમાણે ધ્યાન કરીને જે માણસ ભોજન કરે છે તે અન્નના
દોષોથી દૂષિત થતો નથી. ૧

ત્યાર પછી ભોજન કરીને ઉપર પ્રમાણે ‘અહં વૈશ્વાનરો-’વગેરે
ઉદર પર હાથ ફેરવી બોલવું.

હું જઠરાગ્નિરૂપે પ્રાણિઓના શરીરમાં રહીને પ્રાણ અને
અપાન વાયુની સહાયતાથી ચારે પ્રકારનાં (લક્ષ્ય, ભોજ્ય, લેહ્ય
અને ઘોષ્ય) અન્નને પચાવું છું. ૨

જેણે આતાપી નામના રાક્ષસનો નાશ કર્યો, તેજ પ્રમાણે
વાતાપી નામના રાક્ષસનો પણ જેણે વિનાશ કર્યો અને સમુદ્રનું

ચ નિપાતિતઃ ॥ સમુદ્રઃ શોષિતો યેન સ મેઽગસ્ત્યઃ પ્રસીદતુ ॥
 ॥૩॥ અગસ્ત્યં કુમ્ભકર્ણં ચ શનિં ચ વહવાનલમ્ ॥ આહારપરિ-
 પાકાર્યં સ્મરામિ ચ વૃકાદરમ્ ॥૪॥ શર્યાતિં ચ સુકન્યાં ચ ચ્યવનં
 શક્રમશ્વિનો ॥ ભોજનાન્તે સ્મરેન્નિત્યં તસ્ય ચક્ષુર્ન હીયતે ॥ ૫ ॥

—❖❖❖❖—

સંધ્યાકાલે દીપવન્દનઃ ॥

શુભં કુરુ ત્વં કલ્યાણમારોગ્યં ધનસંપદઃ ॥

અનુબુદ્ધિવિનાશાય દીપજ્યોતિર્નમોસ્તુ તે ॥ ૧ ॥

દીપો જ્યોતિઃ પરબ્રહ્મ દીપો જ્યોતિર્જનાર્દનઃ ॥ દીપો હરતુ

મે પાપં સન્ધ્યાદીપ નમોસ્તુ તે ॥ ૨ ॥

શેષણુ કર્યુ તે અગસ્ત્ય મને પ્રસન્ન થાઓ. અર્થાત્ તેની કૃપાથી
 મારું ખાધેલું અન્ન પચી જાઓ. ૩

અગસ્ત્ય, કુંભકર્ણ, શનિ, વહવાનલ અને ભીમ એ પાંચનું
 હું મારું ખાધેલું અન્ન પચવા માટે સ્મરણુ કરું છું. ૪

શર્યાતિ, સુકન્યા, ચ્યવન, ઇન્દ્ર અને અશ્વિનીકુમારો એ
 પાંચનું શોજનના અંતમાં જે માણસ સ્મરણુ કરે છે તેનાં અશુ-
 નાશ પામતાં નથી. ૫

સંધ્યાકાલે દીપવન્દન

હે પ્રકાશમાન દીપક ! તું અમારું શુભ કર, કલ્યાણુ કર,
 અમને આરોગ્ય તથા ધનસંપત્તિ આપ અને અમારા અનુભવી
 બુદ્ધિનો નાશ કર, તને મારા નમસ્કાર હો. ૧

દીપકનો પ્રકાશ એ પરબ્રહ્મરૂપ છે તેમ તે જનાર્દનસ્વરૂપ
 છે માટે દીપક મારા પાપનો નાશ કરો; અને તેથી હે સન્ધ્યા-
 કાળના દીપક ! તને મારા નમસ્કાર હો. ૨

॥ નિદ્રાસભય દેવતાસ્મરણઃ ॥

અગસ્ત્યો માધવશ્ચૈવ મુચુકુન્દો મહામુનિઃ ॥ કપિલો મુનિ-
રાસ્તીકઃ પશ્ચૈતે મુખશાયિનઃ ॥ ૧ ॥ કફલ્લુકસ્ય યા માર્યા
દાહિની મોહિની સતી ॥ તાસાં સ્મરણમાત્રેણ ચૌરો ગચ્છતિ
નિષ્ફલઃ ॥ ૨ ॥ જલે રક્ષતુ નન્દીશઃ સ્થલે રક્ષતુ ભૈરવઃ ॥
અટવ્યાં વીરભદ્રશ્ચ સર્વતઃ પાતુ શંકરઃ ॥ ૩ ॥ જલે રક્ષતુ વારાહઃ
સ્થલે રક્ષતુ વામનઃ ॥ અટવ્યાં નારસિંહશ્ચ સર્વતઃ પાતુ કેશવઃ ॥ ૪ ॥

નિદ્રાસભયે દેવતાનું સ્મરણ

અગસ્ત્ય, માધવ, મુચુકુન્દ, મહામુનિ કપિલ અને આસ્તિક
મુનિ એ પાંચ સુખથી શયન કરનારા છે. ૧

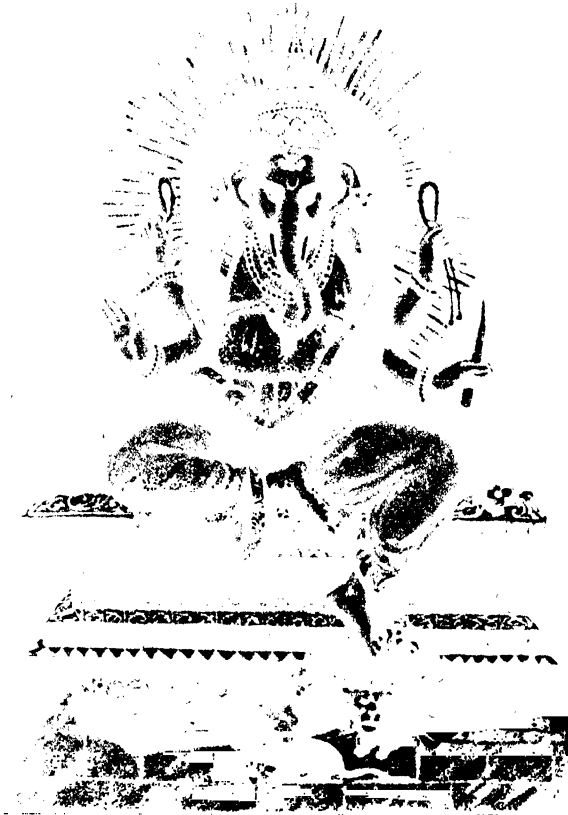
કફલ્લુકની દાહિની, મોહિની તથા સતી એ ત્રણ સ્ત્રીઓનું
જો મનુષ્ય સુતી વખતે માત્ર સ્મરણજ કરે છે તો તેને ત્યાં ચોર
આવેલો હોય તો તે નિષ્ફળ થઈ પાછો જાય છે. ૨

જલમાં નંદીના સ્વામી મારું રક્ષણ કરો, પૃથ્વીપર ભૈરવ
રક્ષણ કરો, જંગલોમાં વીરભદ્ર રક્ષણ કરો અને ચારે બાજુ શંકર
મારું રક્ષણ કરો. ૩

જલમાં વરાહ ભગવાન મારું રક્ષણ કરો, પૃથ્વીપર વામન
મારું રક્ષણ કરો, જંગલમાં નૃસિંહ ભગવાન મારું રક્ષણ કરો
અને ચારેબાજુ કેશવ ભગવાન મારું રક્ષણ કરો. ૪

॥ श्रीमन्महागणेशाय नमः ॥

यतोऽनन्तशक्तेरनन्ताश्च जीवा यतो विगुणादप्रमेशा गुणास्ते ॥
यतो भाति सर्वं विद्या भेदा न च सदा तं गणे जं नमामो भजामः ॥

શ્રીગણેશસ્તોત્રાણિ ।

ગણેશન્યાસઃ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ॥ સ જયતિ સિન્ધુરવદનો દેવો યત્પાદપદ્મ-
જસ્મરણમ્ ॥ વાસરંમણિરિવ તમસાં રાશિ નાશયતિ વિદ્વાનામ્ ॥
આચમ્ય પ્રાણાયામં કૃત્વા । દક્ષિણદસ્તે વક્રતુણ્ડાય નમઃ ।
વામદસ્તે શૂર્પકર્ણાય નમઃ । ઓષ્ઠે વિદ્રેશાય નમઃ । અધરોષ્ઠે ચિન્તા-
મણયે નમઃ । સંપુટે ગજાનનાય નમઃ । દક્ષિણપાદે લમ્બોદરાય
નમઃ । વામપાદે એકદન્તાય નમઃ । શિરસિ એકદન્તાય નમઃ ।

શ્રીગણેશસ્તોત્રો

ગણેશના ન્યાસ

જે વિદ્યેશ્વરનાં ચરણક્રમણનું સ્મરણ, સૂર્ય જેમ ગાઢ અંધ-
કારનો નાશ કરે છે તેમ વિદ્યોના સમૂહોનો નાશ કરે છે તે
સિંધુર (ગજ) સમાન મુખવાળા વિદ્યહર દેવ વિજય પામે છે. ૧
આચમન અને પ્રાણાયામ કરીને જમણા હાથને વિષે ^૧‘વક્ર-
તુંડાય નમઃ’, ડાબા હાથને વિષે ^૨‘શૂર્પકર્ણાય નમઃ’, ઓષ્ઠને વિષે ^૩‘વિદ્રે-
શાય નમઃ’, નીચેના ઓષ્ઠને વિષે ^૪‘ચિન્તામણયે નમઃ’, સંપુટને વિષે
^૫‘ગજાનનાય નમઃ’, જમણા પગને વિષે ^૬‘લમ્બોદરાય નમઃ’, ડાબા પગને
વિષે ^૭‘એકદન્તાય નમઃ’, મસ્તકને વિષે ^૮‘એકદન્તાય નમઃ’, ચિત્રુકને

૧ વક્ર જેમનું મુખ છે એવાને અથવા કુટ્ટોનો નાશ કરનારને અથવા બ્રહ્મ-
સ્વરૂપને નમસ્કાર. ૨ સુપટા જેવા જેમના કાન છે એવાને નમસ્કાર. ૩ વિદ્યોના
ઈશ્વરને નમસ્કાર. ૪ ચિંતામણિરૂપ (ઈચ્છિત ફલ આપનાર)ને નમસ્કાર. ૫ હાથીના
મુખ જેવું જેમનું મુખ છે એવાને નમસ્કાર. ૬ લાંબું છે ઉદર જેમનું એવાને નમસ્કાર.
૭ એકજેમને ઢાંત છે એવાને નમસ્કાર. ૮ માથા અને ઈશ્વર સ્વરૂપ એવાને નમસ્કાર.

ચિત્રકે બ્રહ્મણસ્પતયે નમઃ । દક્ષિણનાસિકાયાં વિનાયકાય નમઃ ।
 વામનાસિકાયાં જ્યેષ્ઠરાજાય નમઃ । દક્ષિણનેત્રે વિકટાય નમઃ ।
 વામનેત્રે કપિલાય નમઃ । દક્ષિણકર્ણે ધરણીધરાય નમઃ । વામ-
 કર્ણે આશાપૂરકાય નમઃ । નાભૌ મહોદરાય નમઃ । હૃદયે ધૂમ્ર-
 કેતવે નમઃ । લલાટે મયૂરેશાય નમઃ । દક્ષિણબાહૌ સ્વાનન્દ-
 વાસકારકાય નમઃ । વામબાહૌ સચ્ચિત્સુત્રધાન્ને નમઃ ॥

વિષે “૮”બ્રહ્મણસ્પતયે નમઃ”, જમણી નાસિકાને વિષે “૧૦”વિનાયકાય નમઃ”,
 ડાબી નાસિકાને વિષે “૧૧”જ્યેષ્ઠરાજાય નમઃ”, જમણા નેત્રને વિષે
 “૧૨”વિકટાય નમઃ”, ડાબા નેત્રને વિષે “૧૩”કપિલાય નમઃ”, જમણા
 કાનને વિષે “૧૪”ધરણીધરાય નમઃ”, ડાબા કાનને વિષે “૧૫”આશાપૂરકાય
 નમઃ”, નાભિને વિષે “૧૬”મહોદરાય નમઃ”, હૃદયને વિષે “૧૭”ધૂમ્રકેતવે
 નમઃ”, લલાટને વિષે “૧૮”મયૂરેશાય નમઃ”, જમણા હાથને વિષે
 “૧૯”સ્વાનન્દવાસકારકાય નમઃ”, અને ડાબા હાથને વિષે “૨૦”સચ્ચિત્સુત્રધાન્ને
 નમઃ”, એમ બોલી તે તે સ્થાનો પર જમણા હાથથી સ્પર્શ કરી
 ગણપતિના ન્યાસ કરવા.

ઇતિ “ગણેશન્યાસ” સંપૂર્ણ.

૬ અત્ર અથવા જ્ઞાનના સ્વામીને નમસ્કાર. ૧૦ સર્વના અધિષ્ઠાતાને
 નમસ્કાર. ૧૧ સર્વમાં મહાન્ રાત્રરૂપ એવાને નમસ્કાર. ૧૨ સુંદર અથવા
 ભયંકર એવાને નમસ્કાર. ૧૩ કપિલ વર્ણુવાળાને નમસ્કાર. ૧૪ ધરણીને ધારણ
 કરનારને નમસ્કાર. ૧૫ આશાને પૂરણ કરનારને નમસ્કાર. ૧૬ મોટું જેમનું ઉદર
 છે એવાને નમસ્કાર. ૧૭ ધૂમાડા સરખા રંગી છે ધળ જેમની એવાને નમસ્કાર.
 ૧૮ મયૂરના સ્વામીને નમસ્કાર. ૧૯ પોતાના આનન્દને વિષે વાસ કરાવનારને
 નમસ્કાર. ૨૦ સચ્ચિત્તનું જે સુખ તે સુખના સ્થાનરૂપ-સચ્ચિત્તસ્વરૂપને નમસ્કાર.

ગણેશકવચ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ગૌર્યુવાચ । एषोऽतिचपलो दैत्यान्बाल्येऽपि
नाशयत्यहो । अग्रे किं कर्म कर्तेति न जाने मुनिसत्तम ॥ १ ॥ दैत्या
नानाविधा दुष्टाः साधुदेवद्रुहः खलाः । अतोऽस्य कण्ठे किंचित्स्वरक्षार्थं
बद्धमर्हसि ॥ २ ॥ ॐ नमोऽस्तुते । ध्यायेत्सिंहगतं विनायकममुं दिग्बा-
हुमाये युगे त्रेतायां तु मयूरवाहनममुं षड्बाहुकं सिद्धिदम् । द्वापारे
तु गजाननं युगशृजं रक्ताङ्गरागं विशुं तुर्ये तु द्विशृजं सिताङ्ग-
रुचिरं सर्वार्थिदं सर्वदा ॥ ३ ॥ विनायकः शिखां पातु परमात्मा

ગણેશકવચ

ગૌરી પૂછે છે:—

હે ઉત્તમ મુનિ ! આ અત્યંત ચપલ એવો બાલક બાલ્યા-
વસ્થામાં પણ આશ્ચર્યકારક રીતે દૈત્યોનો નાશ કરે છે તો આગળ
ઉપર એ કેવું કર્મ કરશે તે હું બાણતી નથી ? ૧

દૈત્યો અનેક પ્રકારના દુષ્ટ, સાધુ અને દેવોનો દ્રોહ કરનારા
અને ખલ હોય છે, માટે આપે એની રક્ષાને માટે એના કંઠમાં
કંઈ બાંધવું જોઈએ. ૨

મુનિ બોલ્યા:—

સત્યયુગને વિષે સિંહપર બેઠેલા આઠ ભુજવાળા એ વિનાયકનું
ધ્યાન કરવું, ત્રેતાયુગને વિષે મયૂરપર બેઠેલા અને સિદ્ધિને આપવા-
વાળા છ ભુજવાળા વિનાયકનું ધ્યાન કરવું, દ્વાપર યુગને વિષે
હાથીના મુખ સરખા મુખવાળા, રાતા અંગરાગવાળા અને વ્યાપક
એવા ચાર ભુજવાળા વિનાયકનું ધ્યાન કરવું અને ચોથા કલિયુગને

પરાત્પર: । અતિસુન્દરકાયસ્તુ મસ્તકં સુમહોત્કટ: ॥ ૪ ॥ લલાટં
 કશ્ચપ: પાતુ ધ્રુવગં તુ મહોદર: । નયને માલચન્દ્રસ્તુ ગજાસ્ય-
 સ્વો:પલ્લવૌ ॥ ૫ ॥ જિહ્વાં પાતુ ગણક્રોઢશ્ચિબુકં ગિરિજાસુત: ।
 વાચં વિનાયક: પાતુ દન્તાન્ રક્ષતુ દર્મુલ્લ: ॥ ૬ ॥ શ્રવણૌ પાશ-
 પાણિસ્તુ નાસિકાં ચિન્તિતાર્યદ: । ગણેશસ્તુ મુખં કણ્ઠં પાતુ દેવો
 ગણંજય: ॥ ૭ ॥ સ્કન્ધૌ પાતુ ગજસ્કન્ધ: સ્તનૌ વિઘ્નવિનાશન: ।
 વિષે શ્વેતઅંગ વડે સુંદર જણાતા અને હૃદયમાં સર્વ અર્થને આપવા-
 વાળા છે હાથવાળા વિનાયકનું ધ્યાન કરવું. ૩

પરથી પણ પર અને પરમાત્મા એવા વિનાયક મારી શિખાનું
 રક્ષણ કરે; અને અત્યંત સુંદર શરીરવાળા અને અત્યંત ઉગ્ર એવા
 ગણપતિ મારા મસ્તકનું રક્ષણ કરે. ૪

કશ્ચપરૂપ ગણપતિ મારા લલાટનું, મહા ઉદરવાળા ગણ-
 પતિ મારી છે ભ્રમરોનું, જેમના કપાલમાં ચંદ્ર છે એવા ગણપતિ
 મારાં છે નેત્રોનું અને હાથીના મુખ સરખા મુખવાળા ગણપતિ
 મારા છે આઠરૂપી પદ્મવેનું રક્ષણ કરે. ૫

ગણેશમાં ક્રીડા કરનાર ગણપતિ મારી જિહ્વાનું અને ગિરિ-
 જના પુત્ર એવા ગણપતિ મારા ચિયુકનું રક્ષણ કરે; ગણેશના નાયક
 ગણપતિ મારી વાણીનું રક્ષણ કરે અને દુર્મુખ એવા ગણપતિ
 મારા દાંતોનું રક્ષણ કરે. ૬

જેમના હાથને વિષે પાશ છે એવા ગણપતિ મારા કાનોનું,
 ઈચ્છિત અર્થને આપનાર ગણપતિ મારી નાસિકાનું, ગણેશના
 સ્વામી એવા ગણપતિ મારા મુખનું અને ગણને જીતનાર એવા
 ગણપતિ મારા કંઠનું રક્ષણ કરે. ૭

હૃદયં ગણનાથસ્તુ હેરમ્બો જઠરં મહાન્ ॥ ૮ ॥ ધરાધરઃ પાતુ
પાશ્વૈં પૃષ્ઠં વિઘ્નહરઃ શુભઃ । લિઙ્ગં ગુહ્યં સદા પાતુ વક્રતુષ્ઠો મહા-
બલઃ ॥ ૯ ॥ ગણક્રીડો જાનુજઙ્ગે ઋતુ મજ્જલમૂર્તિમાન્ । એકદન્તો
મહાબુદ્ધિઃ પાદૌ ગુલ્ફૌ સદાઽવતુ ॥ ૧૦ ॥ ક્ષિપ્રપ્રસાદનો બાહુ
પાણી આશાપ્રપૂરકઃ । અઙ્ગુલીશ્ચ નલ્યાન્પાતુ પદ્મહસ્તોઽરિનાશનઃ ॥
॥ ૧૧ ॥ સર્વાંગ્ગાનિ મયૂરેશો વિશ્વવ્યાપી સદાઽવતુ । અનુક્ત-
મપિ યત્સ્થાનં ધૂમ્રકેતુઃ સદાઽવતુ ॥ ૧૨ ॥ આમાદસ્તુ પાતુ

હાથીના સરખી કાંધવાળા ગણપતિ મારા ખભાઓનું, વિઘ્નેનો
નાશ કરનાર ગણપતિ મારાં સ્તનોનું, ગણોના નાથ એવા ગણપતિ મારા
હૃદયનું અને મહાન્ હેરમ્બ એવા ગણપતિ મારા જઠરનું રક્ષણ કરે. ૮

પૃથ્વીને ધારણ કરનાર ગણપતિ મારાં પડખાંઓનું, વિઘ્ને હર-
નાર એવા મંગલરૂપ ગણપતિ મારા પૃષ્ઠભાગનું અને વક્રમુખવાળા
મહાબલવાન્ ગણપતિ મારા લિઙ્ગ અને ગુહ્યભાગનું હૃમેશાં રક્ષણ કરે.

ગણોમાં ક્રીડા કરનાર ગણપતિ મારાં ગોઠણ અને બાંધનું,
મંગલમૂર્તિ એવા ગણપતિ મારા સાથળનું અને એકદાંતવાળા મહાન્
બુદ્ધિશાળી ગણપતિ મારાં પગ અને ઘુંટીઓનું સર્વદા રક્ષણ કરે. ૧૦

સત્વર પ્રસન્ન થનારા ગણપતિ મારા બે બાહુનું, આશાને પૂર્ણ
કરનાર ગણપતિ મારા હાથોનું અને કમલ જેમના હાથમાં છે એવા શત્રુ
નો નાશ કરનાર ગણપતિ મારી આંગળીઓનું અને નખોનું રક્ષણ કરે.

મયૂરોના ઇશ્વર અને વિશ્વમાં વ્યાપીને રહેનારા ગણપતિ
હૃમેશાં મારાં સર્વ અંગોનું રક્ષણ કરે અને ધુમાડા જેવા રંગનો
જેમનો વર્ણ છે એવા ગણપતિ મારા અંગોમાં જે સ્થાન ન કહેવાયું
હોય તેવા સ્થાનનું હૃમેશાં રક્ષણ કરે. ૧૨

પ્રમોદઃ પૃષ્ઠતોઽવતુ । પ્રાચ્યાં રક્ષતુ બુદ્ધીશ આપ્નેય્યાં સિદ્ધિદા-
યકઃ ॥ ૧૩ ॥ દક્ષિણસ્યામુમાપુત્રો નૈઋત્યાં તુ ગણેશ્વરઃ ।
પ્રતીચ્યાં વિઘ્નહર્તાઽવ્યાઘ્રાયવ્યાં ગજકર્ણકઃ ॥ ૧૪ ॥ કૌબેર્યાં
નિધિપઃ પાયાદીશાન્યામીશનન્દનઃ । દિવાઽવ્યાદેકદન્તસ્તુ રાત્રૌ
સંધ્યાસુ વિઘ્નહત્ ॥ ૧૫ ॥ રાક્ષસાસુરવેતાલગ્રહભૂતપિશાચતઃ ।
પાશાઙ્કુશધરઃ પાતુ રજઃસત્ત્વતમઃસ્મૃતીઃ ॥ ૧૬ ॥ જ્ઞાનં ધર્મં ચ
લક્ષ્મીં ચ લજ્જાં કીર્તિં તથા કુલમ્ । વપુર્ધનં ચ ધાન્યં ચ ગૃહ-
દારાન્સુતાન્ સત્ત્વીન્ ॥ ૧૭ ॥ સર્વાયુધધરઃ પૌત્રાન્ મયૂરેશોઽવ-

આમોદ નામવાળા અર્થાત્ સુગંધરૂપ એવા ગણપતિ મારું
આગળથી રક્ષણ કરે, પ્રમોદ-હર્ષ-રૂપ ગણપતિ મારું પાછળથી
રક્ષણ કરે; બુદ્ધિના ઇશ્વર એવા ગણપતિ પૂર્વદિશામાં અને સિદ્ધિ
આપનારા ગણપતિ અગ્નિ ખુણામાં મારું રક્ષણ કરે. ૧૩

ઉમાના પુત્ર એવા ગણપતિ દક્ષિણ દિશામાં, ગણેશના ઇશ્વર
એવા ગણપતિ નૈઋત્ય ખુણામાં, વિઘ્નેને હરણ કરનાર ગણપતિ
પશ્ચિમ દિશામાં અને હાથીના કાન સરખા કાનવાળા ગણપતિ
વાયવ્ય ખુણામાં મારું રક્ષણ કરે. ૧૪

નિધિઓનું રક્ષણ કરનાર ગણપતિ ઉત્તર દિશામાં અને શંકરના
પુત્ર એવા ગણપતિ ઇશાન ખુણામાં મારું રક્ષણ કરે; એક દાંત-
વાળા ગણપતિ દિવસે તેમ વિઘ્નેને હરણ કરનાર ગણપતિ રાત્રિ માં
અને સંધ્યાના સમયોમાં મારું રક્ષણ કરે. ૧૫

પાશ અને અંકુશને ધારણ કરનારા ગણપતિ રાક્ષસ, અસુર,
વેતાલ, ગ્રહ, ભૂત અને પિશાચોથી ભારી સત્ત્વ, રજ અને તમો-
ગુણની સ્મૃતિઓનું રક્ષણ કરે. ૧૬

સર્વ આયુષ્યને ધારણ કરનારા મયૂરોના ઇશ્વર એવા ગણપતિ,
મારાં જ્ઞાન, ધર્મ, લક્ષ્મી, લજ્જા, કીર્તિ, કુલ, શરીર, ધન, ધાન્ય.

તાત્સદા । કપિલોઽજાવિકં પાતુ ગજાશ્વાન્વિકટોઽવતુ ॥ ૧૮ ॥
 ભૂર્જપત્રે લિખિત્વેદં યઃ કળ્થે ધારયેત્સુધીઃ । ન ભયં જાયતે તસ્ય
 યક્ષરક્ષઃપિશાચતઃ ॥ ૧૯ ॥ ત્રિસંઘ્યં જપતે યસ્તુ વજ્રસારતનુ-
 ભવેત્ । યાત્રાકાલે પઠેદ્યસ્તુ નિર્વિઘ્નેન ફલં લભેત્ ॥ ૨૦ ॥
 યુદ્ધકાલે પઠેદ્યસ્તુ વિજયં ચામુયાદ્ધુવમ્ । મારણોઽઘાટનાકર્ષસ્ત-
 મ્ભમોહનકર્મણિ ॥ ૨૧ ॥ સપ્તવારં જપેદેતદિનાનામેકવિંશતિમ્ ।
 તત્તત્ફલમવાપ્નોતિ સાધકો નાત્ર સંશયઃ ॥ ૨૨ ॥ એકવિંશતિ-
 વારં ચ પઠેત્તાવદિનાનિ યઃ । કારાગૃહગતં સઘો રાજ્ઞા વધ્યં ચ

ગૃહ, સ્ત્રી, પુત્રો, મિત્રો અને પૌત્રાનું હુમેશાં રક્ષણ કરે, કપિલરૂપ
 ગણપતિ મારાં બકરાં અને ઘેટાંનું રક્ષણ કરે અને વિકટ-મુંદર
 એવા ગણપતિ મારા હાથી તથા અશ્વોનું રક્ષણ કરે. ૧૭-૧૮

જે ઉત્તમ બુદ્ધિવાળો મનુષ્ય આ સ્તોત્રને ભોજપત્રને વિષે લખીને
 કણ્ઠમાં ધારણ કરે છે તેને યક્ષ, રાક્ષસ કે પિશાચોથી ભય થતો નથી. ૧૯

જે મનુષ્ય ત્રણે સન્ધ્યાકાલમાં એનો પાઠ કરે છે તે વજ્રના
 સમાન દૃઢ શરીરવાળો થાય છે અને જે યાત્રાના સમયમાં
 એનો પાઠ કરે છે તે નિર્વિઘ્ન રીતે યાત્રાના ફલને પ્રાપ્ત કરે છે. ૨૦

જે મનુષ્ય યુદ્ધકાલમાં આ સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તે અવશ્ય
 રીતે વિજય પામે છે અને જે સાધક મારણ, ઉઘાટન, આકર્ષણ,
 સ્તંભન અને મોહન કર્મને માટે એકવિંશતિ દિવસ પર્યંત સાત વાર
 આ સ્તોત્રનો જપ કરે છે તે, તે તે કર્મના ફલને પ્રાપ્ત કરે છે
 એમાં સંશય નથી. ૨૧-૨૨

જે મનુષ્ય એકવિંશતિ દિવસ પર્યંત એકવિંશતિ વાર આ સ્તોત્રનો
 પાઠ કરે છે તે જો કોઈ કારાગૃહમાં પડ્યો હોય તો તેને ત્યાંથી

મોચયેત્ ॥ ૨૩ ॥ રાજદર્શનવેલાયાં પઠેદેતન્નિશ્ચરતઃ ॥ સ રાજામં
વશં નીત્વા પ્રકૃતીશ્ચ સભાં જયેત્ ॥ ૨૪ ॥ इदं गणेशकवचं
कश्यपेन समीरितम् । मुद्गलाय च तेनाथ माण्डव्याय महर्षये ॥
॥ २५ ॥ महं स प्राह कृपया कवचं सर्वसिद्धिदम् । न देयं
भक्तिहीनाय देयं श्रद्धावते शुभम् ॥ २६ ॥ अनेनास्य कृता रक्षा न
बाधाऽस्य भवेत्कचित् । राक्षसास्तु स्तेषां हदैर्यदानवसंभवा ॥ २७ ॥

इति श्रीगणेशपुराणे “गणेशकवचं” संपूर्णम् ।

તત્કાલ મુક્ત કરે છે તેમ રાજાએ વધને માટે કોઈને નિશ્ચિત ક્યો
હોય તો તેને પણ ત્યાંથી તે તત્કાળ મુક્ત કરે છે. ૨૩

જે મનુષ્ય રાજાનું દર્શન થતાં ત્રણ વાર આ સ્તોત્રનો પાઠ
કરે છે તે રાજાને પોતાને વશ કરીને તેની અમાત્ય વગેરે સાત
પ્રકૃતિને જીતે છે અને સભાને પણ જીતે છે. ૨૪

હે ગૌરિ ! આ ગણેશકવચ કશ્યપ મુનિએ મુદ્ગલ ઋષિને
કહ્યું અને તેમણે માંડવ્ય મહર્ષિને કહ્યું; અને તે માંડવ્ય મહર્ષિએ
પણ એ સર્વસિદ્ધિને આપનારું કવચ મારા પર કૃપા કરીને મને
કહ્યું. એ શુભ કવચ ભક્તિ વિનાના મનુષ્યને કદી પણ આપવું
નહિ, પરંતુ શ્રદ્ધાળુ મનુષ્યને આપવું. ૨૫-૨૬

આ કવચ વડે એ બાલક ગણપતિની રક્ષા કરેલી છે માટે
હવે રાક્ષસ, અસુર, વેતાલ, દૈત્ય કે દાનવોથી ઉત્પન્ન થતી બાધા
ક્યારે પણ એને થશે નહિ. ૨૭

ઇતિ श्रीगणेशपुराणना उत्तरपंठमां बालक्रीडाना टपमा अध्याय विषे

“श्रीगणेशकवच” संपूर्ण.

સંકષ્ટનાશનગણેશસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ॥ નારદ ઉવાચ । પ્રણમ્ય શિરસા દેવં ગૌરીપુત્રં
વિનાયકમ્ । મક્તાવાસં સ્મરેન્નિત્યમાયુઃકામાર્થસિદ્ધયે ॥ ૧ ॥ પ્રથમં
વક્રતુણ્ડં ચ એકદન્તં દ્વિતીયકમ્ । તૃતીયં કૃષ્ણપિપ્પ્લાસં ગજવક્ત્રં ચતુ-
ર્થકમ્ ॥ ૨ ॥ લઘ્વોદરં પશ્ચમં ચ ષष्ठं विकटमेव च । सप्तमं
विघ्नराजं च धूम्रवर्णं तथाष्टमम् ॥ ૩ ॥ નવમં ભાલચન્દ્રં ચ દશમં
તુ વિનાયકમ્ । એકાદશં ગણપતિં દ્વાદશં તુ ગજાનનમ્ ॥ ૪ ॥
દ્વાદશૈતાનિ નામાનિ ત્રિસન્ધ્યં યઃ પઠેન્નરઃ । ન ચ વિઘ્નમયં તસ્ય
સર્વસિદ્ધિકરં પ્રભો ॥ ૫ ॥ વિદ્યાર્થી લભતે વિદ્યાં ધનાર્થી લભતે

સંકષ્ટનાશન ગણેશસ્તોત્ર

નારદ ઓલ્યાઃ-મનુષ્યે આયુષ્યની કામના તેમ અર્થની સિદ્ધિને
માટે ભકતોના આવાસરૂપ એવા ગૌરીના પુત્ર વિનાયક-ગણપતિ-
દેવને મસ્તક વડે પ્રણામ કરી તેમનું સ્મરણ કરવું. ૧

પ્રથમ વક્રતુંડ^૧, બીજું એકદન્ત^૨, ત્રીજું કૃષ્ણપિંગાક્ષ^૩, ચોથું
ગજવક્ત્ર^૪, પાંચમું લઘ્વોદર^૫, છઠ્ઠું વિકટ^૬, સાતમું વિઘ્નરાજ^૭,
આઠમું ધૂમ્રવર્ણ^૮, નવમું ભાલચંદ્ર^૯, દશમું વિનાયક^{૧૦}, અગીઆરમું
ગણપતિ^{૧૧}, અને બારમું ગજાનન^{૧૨}, એ પ્રમાણે એ બાર નામને
જે પુરુષ ત્રણે કાલને વિષે પાઠ કરે છે તેને કોઈ પણ પ્રકારના
વિઘ્નને ભય પ્રાપ્ત થતો નથી અને તેને હે પ્રભો ! આ સ્તોત્ર સર્વ
પ્રકારની ઉત્તમ સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરાવનાર થાય છે. ૨-૫

૧ વક્રમુખવાળા, ૨ એકદાંતવાળા, ૩ કાળા અને પીળા આંખવાળા, ૪ હાથીના
મુખ સરખા મુખવાળા, ૫ લાંબા ઉદરવાળા, ૬ સુંદર અથવા ભયંકર, ૭ વિઘ્નોના
રાજા, ૮ ધૂમાડાના સરખા વર્ણવાળા, ૯ જેમના કપાલપર ચંદ્ર છે એવા, ૧૦ સર્વમાં
મોટા અગ્રેસર ૧૧ ગણેશના સ્વામી, ૧૨ હાથીના મુખ સરખા મુખવાળા.

ધનમ્ । પુત્રાર્થી લભતે પુત્રાન્મોક્ષાર્થી લભતે ગતિમ્ ॥ ૬ ॥ જપે-
દ્ગણપતિસ્તોત્રં ષડ્ભિર્માસૈઃ ફલં લભેત્ । સંવત્સરેણ સિદ્ધિ ચ
લભતે નાત્ર સંશયઃ ॥ ૭ ॥ અષ્ટાઘ્યો બ્રાહ્મણેઽધ્યશ્ચ લિખિત્વા
યઃ સમર્પયેત્ । તસ્ય વિદ્યા ભવેત્સર્વા ગણેશસ્ય પ્રસાદતઃ ॥ ૮ ॥

इति श्रीनारदपुराणे “संकष्टनाशनं” नाम गणेशस्तोत्रं संपूर्णम् ।

ॐ नमः ॥

ગણેશાષ્ટકમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ સર્વ ઝુચુઃ । યતોઽનન્તશક્તેરનન્તાશ્ચ જીવા
યતો નિર્ગુણાદપ્રમેયા ગુણાસ્તે । યતો માતિ સર્વે ત્રિધા ભેદભિન્નં સદા
તં ગણેશં નમામો ભજામઃ ॥ ૧ ॥ યતશ્ચાવિરાસીજગત્સર્વમેતત્તથાઙ્ગા-

વળી વિધાને ઇચ્છનારે વિધાને મેળવે છે, ધનની ઇચ્છા-
વાળો ધનને પ્રાપ્ત કરે છે, પુત્રની ઇચ્છાવાળો પુત્ર પ્રાપ્ત કરે છે અને
મોક્ષની ઇચ્છાવાળો મોક્ષરૂપ ગતિને પણ મેળવે છે. ૬

જે મનુષ્ય આ ગણપતિસ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તે છ માસે
તેનું (તેમાં કહેલું) ફલ મેળવે છે, તેમ એક વર્ષે તો તે અવશ્ય
સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે એમાં સંશય નથી. ૭

જે મનુષ્ય આ સ્તોત્રને લખીને આઠ બ્રાહ્મણોને આપે છે
તેને ગણપતિની કૃપા થકી સર્વ પ્રકારની વિદ્યાઓ પ્રાપ્ત થાય છે. ૮

इति श्री नारदपुराणे “संकष्टनाशनं” नाम ननु गणेशस्तोत्रं संपूर्णम्.

શ્રીગણેશાષ્ટક

સર્વ ખોટ્યા:-અનન્ત શક્તિવાળા જે ગણેશથી અનન્ત જીવે
ઉત્પન્ન થયા છે, જે નિર્ગુણ એવા ગણેશથી ન માપી શકાય એવા
અનેક ગુણો ઉત્પન્ન થયા છે અને જેના થકી ત્રણ પ્રકારના ભેદ-
વડે ભિન્ન જણાતું આ સર્વ પ્રકારે છે તે ગણેશને હુમેશાં અમે
નમન કરીએ છીએ અને ભજીએ છીએ. ૧

સનો વિશ્વગો વિશ્વગોષ્ઠા । તથેન્દ્રાદયો દેવસંઘા મનુષ્યાઃ સદા૦ ॥૨॥
 યતો વહ્નિભાનૂ ભવો ભૂર્જલં ચ યતઃ સાગરાશ્ચન્દ્રમા વ્યોમ વાયુઃ ।
 યતઃ સ્થાવરા જઙ્ગમા વૃક્ષસંઘાઃ સદા૦ ॥ ૩ ॥ યતો દાનવાઃ
 કિન્નરા યક્ષસંઘા યતશ્ચારણા વારણાઃ શ્વાપદાશ્ચ । યતઃ પશિકીટા
 યતો વીરુધશ્ચ સદા૦ ॥ ૪ ॥ યતો બુદ્ધિરજ્ઞાનનાશો મુમુક્ષોર્યતઃ
 સંપદો ભક્તસંતોષિકાઃ સ્યુઃ । યતો વિગ્નનાશો યતઃ કાર્યસિદ્ધિઃ

આ સર્વ જગત્ જેનાથી ઉત્પન્ન થયું છે, વિશ્વવ્યાપક
 અને વિશ્વનું રક્ષણ કરનાર પ્રજ્ઞા પણ જેનાથી ઉત્પન્ન થયા છે,
 તેમ જ ઇન્દ્ર વગેરે દેવોના સમૂહો તથા મનુષ્યો પણ જેનાથી
 ઉત્પન્ન થયેલાં છે તે ગણેશને હુમેશાં અમે નમન કરીએ છીએ
 અને ભજીએ છીએ. ૨

જેનાથી અગ્નિ, સૂર્ય, સંસાર, પૃથ્વી અને જલ ઉત્પન્ન થયાં
 છે, જેનાથી સમુદ્રો, ચન્દ્રમા, આકાશ અને વાયુ ઉત્પન્ન થયાં
 છે અને જેનાથી સ્થાવર તેમ જ જંગમ સર્વ જીવો અને વૃક્ષોના
 સમુદાય ઉત્પન્ન થયા છે તે ગણેશને હુમેશાં અમે નમન કરીએ
 છીએ અને ભજીએ છીએ. ૩

જેનાથી દાનવો, કિન્નરો અને યક્ષોના સમુદાય ઉત્પન્ન
 થયેલા છે, જેનાથી ચારણો, મોટા મોટા હાથીઓ અને શિકારી
 પશુઓ ઉત્પન્ન થયાં છે અને જેનાથી પક્ષી, ક્રીડાઓ અને લતાઓ
 પણ ઉત્પન્ન થયાં છે તે ગણેશને હુમેશાં અમે નમન કરીએ છીએ
 અને ભજીએ છીએ. ૪

જેનાથી મુમુક્ષુને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ અને અજ્ઞાનનો નાશ
 થાય છે; જેનાથી ભક્ત સંતોષ પામે તેટલી સંપત્તિઓ મળે છે

સદા૦ ॥ ૫ ॥ યતઃ પુત્રસંપદ્યતો વાઙ્મિતાર્થો યતોઽભક્તવિદ્વા-
સ્તથાઽનેકરૂપાઃ । યતઃ શોકમોહૌ યતઃ કામ એવ સદા૦ ॥ ૬ ॥
યતોઽનન્તશક્તિઃ સ શેષો બભૂવ ધરાધારણેઽનેકરૂપે ચ શક્તઃ ।
યતોઽનેકથા સ્વર્ગલોકા હિ નાના સદા૦ ॥ ૭ ॥ યતો વેદવાચો
વિકુળા મનોભિઃ સદા નેતિ નેતીતિ યત્તા ગૃણન્તિ । પરબ્રહ્મરૂપં
ચિદાનન્દભૂતં સદા૦ ॥ ૮ ॥ । પુનરુચે ગણાધીશઃ સ્તોત્રમેતત્પ-
ઠેશ્વરઃ । ત્રિસન્ધ્યં ત્રિદિનં તસ્ય સર્વકાર્યં ભવિષ્યતિ ॥ ૯ ॥

અને જેનાથી વિદ્વોનો નાશ અને કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે તે
ગણેશને હુમેશાં અમે નમન કરીએ છીએ અને ભજીએ છીએ. ૫
જેનાથી પુત્રરૂપ સંપત્તિ અને ઇચ્છિત કાર્યસિદ્ધિ પ્રાપ્ત
થાય છે, જેનાથી અલકતોને અનેક પ્રકારનાં વિદ્વો આવે છે તથા
જેનાથી શોક, મોહ અને કામ પ્રાપ્ત થાય છે તે ગણેશને હુમેશાં
અમે નમન કરીએ છીએ અને ભજીએ છીએ. ૬

જેના (કૃપાલેશ)થી શેષ ભગવાન્ અનંત શક્તિવાળા થઈ
અનેક સ્વરૂપે પૃથ્વીને ધારણ કરવામાં શક્તિમાન્ થયા છે તેમ જ
જેનાથી જીદી જીદી જાતના અનેક પ્રકારના સ્વર્ગલોક ઉત્પન્ન થયા છે
તે ગણેશને હુમેશાં અમે નમન કરીએ છીએ અને ભજીએ છીએ. ૭

જેનાથી વેદવાણીઓ પણ કુંઠિત થઈને પોતાના મંત્રોથી
હુમેશાં સંકોચ પામતી પામતી 'તે કુંઠ નથી કુંઠ નથી' એ પ્રમાણે
જેનું વર્ણન કરે છે એવા ચિદાનન્દભૂત પરબ્રહ્મસ્વરૂપે રહેલા
તે ગણેશને હુમેશાં અમે નમન કરીએ છીએ અને ભજીએ છીએ. ૮

ત્યાર પછી ગણપતિ બોલ્યા કે, જે મનુષ્ય આ સ્તોત્રનો ત્રણ
કાલ ત્રણ દિવસ સુધી પાઠ કરશે તેનાં સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થશે. ૯

યો જપેદષ્ટદિવસં શ્લોકાષ્ટકમિદં શુભમ્ । અષ્ટવારં ચતુર્થ્યાં તુ
સોઽષ્ટસિદ્ધીર્વાપ્નુયાત્ ॥ ૧૦ ॥ યઃ પઠેન્માસમાત્રં તુ દશવારં
દિને દિને । સ મોચયેદ્ધન્વગતં રાજવધ્યં ન સંશયઃ ॥ ૧૧ ॥
વિદ્યાકામો લભેદ્વિદ્યાં પુત્રાર્થી પુત્રપાપ્નુયાત્ । વાઙ્મિતૌલ્યભતે
સર્વાનેકવિંશતિવારતઃ ॥ ૧૨ ॥ યો જપેત્પરયા ભક્ત્યા ગજાનન-
પરો નરઃ । એવમુત્ત્વા તતો દેવશ્ચાન્તર્ધાનં ગતઃ પ્રભુઃ ॥ ૧૩ ॥

इति श्रीगणेशपुराणे उपासनाखण्डे “श्रीगणेशाष्टकं” संपूर्णम् ।

જે મનુષ્ય આઠ દિવસ સુધી આ ઉત્તમ આઠ શ્લોકોનો પાઠ
કરે છે અને ચતુર્થીને દિવસે આઠ વાર પાઠ કરે છે તે મનુષ્ય આઠ
સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૦

જે મનુષ્ય દરરોજ દશવાર પાઠ કરવા એ પ્રમાણે એક માસ
સુધી (આ સ્તોત્રનો) પાઠ કરે છે તે, બંધનને પ્રાપ્ત થએલો અથવા
તો રાજાએ વધ કરવા યોગ્ય મનુષ્ય હોય તો તેને પણ મુક્ત કરે
છે એમાં સંશય નથી. ૧૧

જે મનુષ્ય ગજાનનને વિષે જ એકનિષ્ઠાવાળો થઈને પરમ
ભક્તિથી એકવિંશ વાર જો(આ સ્તોત્રનો) પાઠ કરે છે તો તે વિદ્યાની
ઈચ્છાવાળો હોય તો વિદ્યાને અને પુત્રની ઈચ્છાવાળો હોય તો
પુત્રને મેળવે છે તેમ સર્વ પ્રકારના ઈચ્છિત અર્થને પણ પ્રાપ્ત કરે છે.

આ પ્રમાણે કહી ત્યાર પછી પ્રભુ ગણપતિદેવ ત્યાંથી
અંતર્ધ્યાન થઈ ગયા. ૧૨-૧૩

इति श्री गणेशपुराणे उपासनाखण्डे “श्रीगणेशाष्टकं” संपूर्णम्.

શ્રીગણપત્યર્ચવર્ણીર્ષમ્

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ૐ ભદ્રં કર્ણેભિઃ શૃણુયામ દેવા ભદ્રં
 પશ્યેમાક્ષભિર્ઘજત્રાઃ ॥ સ્થિરૈરઙ્ગૈસ્તુષ્ટુવાંસસ્તનૂભિર્ઘ્યશેમહિ દેવ-
 હિતં યદાયુઃ ॥ ૧ ॥ ૐ સ્વસ્તિ નઽ ઇંદ્રો વૃદ્ધશ્રવાઃ સ્વસ્તિ નઃ
 પૂષા વિશ્વવેદાઃ ॥ સ્વસ્તિ નસ્તાક્ષર્યોઽઅરિષ્ટનેમિઃ સ્વસ્તિ નો બૃહ-
 સ્પતિર્દધાતુ ॥ ૨ ॥ અથ ગણેશાર્ચવર્ણીર્ષ વ્યાખ્યાસ્યામઃ ॥ ૐ
 નમસ્તે ગણપતયે ॥ ત્વમેવ પ્રત્યક્ષં તત્ત્વમસિ ॥ ત્વમેવ કેવલં
 કર્તાસિ ॥ ત્વમેવ કેવલં ધર્તાસિ ॥ ત્વમેવ કેવલં હર્તાસિ ॥ ત્વ-
 મેવ સર્વં સ્વલ્પિદં બ્રહ્માસિ ॥ ત્વં સાક્ષાદાત્માસિ નિત્યમ્ ॥૧॥
 ઋતં વચ્મિ ॥ સત્યં વચ્મિ ॥૨॥ અવ ત્વં મામ્ ॥ અવ વક્તારમ્ ॥
 અવ શ્રોતારમ્ ॥ અવ દાતારમ્ ॥ અવ ધાતારમ્ ॥ અવાનૂચાનમ-

શ્રીગણપતિ-અર્ચવર્ણીર્ષ

હે ઓંકારસ્વરૂપ ગણપતિ! આપને મારા નમસ્કાર હો!
 તમેજ પ્રત્યક્ષ (તત્ત્વમસિ વગેરે વાક્યથી પ્રતિપાદિત) તત્ત્વ-બ્રહ્મ
 છો. તમેજ કેવલ (સૃષ્ટિના) કર્તા છો; તમે જ કેવલ (સૃષ્ટિના) ધારણ
 કરનારા-રક્ષણ કરનારા છો; તમે જ કેવલ (સૃષ્ટિના) સંહાર કરનારા
 છો; આ સર્વ બ્રહ્મસ્વરૂપે રહેલું જે છે તે પણ તમે જ છો, અને
 સાક્ષાત્ અવિનાશી એવા આત્મારૂપ પણ તમે જ છો. ૧

હું સૃષ્ટિના નિયમાનુકૂળ વાણીને બોલું છું; હું સત્ય બોલું છું. ૨
 તમે મારું રક્ષણ કરો; તમે (યથાર્થ રીતે) વર્ણન કરનાર
 જે હું તેનું રક્ષણ કરો; તમે (તમારા માહાત્મ્ય વગેરેનું) શ્રવણ
 કરનાર જે હું તેનું રક્ષણ કરો; તમે (તમારા નિમિત્ત તમારી વિદ્યા

વશિષ્ઠ્યમ્ ॥ અવ પશ્ચાત્તાત્ ॥ અવ પુરસ્તાત્ ॥ અવોત્તરાત્તાત્ ॥
 અવ દક્ષિણાત્તાત્ ॥ અવ ચોર્ધ્વાત્તાત્ ॥ અવાધરાત્તાત્ ॥ સર્વતો માં
 પાહિ પાહિ સમંતાત્ ॥ ૩ ॥ ત્વં વાઙ્મયસ્ત્વં ચિન્મયઃ ॥ ત્વ-
 માનંદમયસ્ત્વં બ્રહ્મમયઃ ॥ ત્વં સચ્ચિદાનંદાદ્વિતીયોસિ ॥ ત્વં પ્રત્યક્ષં
 બ્રહ્માસિ ॥ ત્વં જ્ઞાનમયો વિજ્ઞાનમયોઽસિ ॥ ४ ॥ સર્વં જગદિદં
 ત્વત્તો જાયતે ॥ સર્વં જગદિદં ત્વત્તસ્તિષ્ઠતિ ॥ સર્વં જગદિદં
 ત્વયિ લયમેષ્યતિ ॥ સર્વં જગદિદં ત્વયિ પ્રત્યેતિ ॥ ત્વં ભૂમિ-
 વગેરેનું) દાન કરનાર એવો જે હું તેનું રક્ષણ કરો; તમે (જ્ઞાન
 વગેરેનાં સર્વ સાધનોને) ઉત્પન્ન કરનાર એવો જે હું તેનું રક્ષણ કરો;
 તમે અસ્વસ્થ ચિત્તવાળો એવો જે હું તેનું રક્ષણ કરો તથા તમે આપના
 શિષ્યરૂપ એવો જે હું તેનું રક્ષણ કરો; તમે (સર્વ વિઘ્નોમાંથી) પશ્ચિ-
 મદિશા તરફ મારું રક્ષણ કરો; તમે પૂર્વ દિશા તરફ મારું રક્ષણ
 કરો; તમે ઉત્તર દિશા તરફ મારું રક્ષણ કરો; તમે દક્ષિણ દિશા
 તરફ મારું રક્ષણ કરો; તમે ઊર્ધ્વ દિશામાં મારું રક્ષણ કરો;
 તમે નીચેની દિશામાં મારું રક્ષણ કરો; તમે સર્વ વસ્તુમાત્રથી
 મારું રક્ષણ કરો તેમ ચારે તરફથી તમે મારું રક્ષણ કરો. ૩

તમે વાણીરૂપ છો; તમે જીવરૂપ છો; તમે આનંદરૂપ છો; તમે
 પ્રહ્લરૂપ છો; તમે સત્, ચિત્ તથા આનંદથી અલેહરૂપે રહેલા છો;
 તમે પ્રત્યક્ષ પ્રહ્લ છો; તમે જ્ઞાનમય તથા વિજ્ઞાનમય છો. ૪

આ સર્વ જગત્ તમારાથી ઉત્પન્ન થાય છે; આ સર્વ જગત્
 તમારા આધારે જ ચાલે છે; આ સર્વ જગત્ તમારામાં જ લય
 પામે છે; આ સર્વ જગત્ તમારામાં જ જણાય છે અથવા તમારા
 માંથી જ પાછું થાય છે; તમે પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ અને

રાપોઽનલોઽનિલો નભઃ ॥ ત્વં ચત્વારિ વાક્પદાનિ ॥ ૫ ॥
 ત્વં ગુણત્રયાતીતઃ ॥ ત્વમવસ્થાત્રયાતીતઃ ॥ ત્વં દેહત્રયાતીતઃ ॥ ત્વં
 કાલત્રયાતીતઃ ॥ ત્વં મૂલાધારસ્થિતોસિ નિત્યમ્ ॥ ત્વં શક્તિત્રયા-
 ત્મકઃ ॥ ત્વાં યોગિનો ધ્યાયંતિ નિત્યમ્ ॥ ત્વં બ્રહ્મા ત્વં વિષ્ણુસ્ત્વં
 રુદ્રસ્ત્વમિદ્રસ્ત્વમગ્નિસ્ત્વં વાયુસ્ત્વં સૂર્યસ્ત્વં ચંદ્રમાસ્ત્વં બ્રહ્મભૂર્ભુવઃ
 સ્વરોમ્ ॥ ૬ ॥ ગણાદીન્ પૂર્વમુચ્ચાર્ય વર્ણાદીંસ્તદનંતરમ્ ॥ અનુ-
 સ્વારઃ પરતરઃ ॥ અર્ધેદુલસિતમ્ ॥ તારેણ રુદ્રમ્ ॥ એતત્ત્વ મનુ-
 સ્વરૂપમ્ ॥ ગકારઃ પૂર્વરૂપમ્ ॥ અકારો મધ્યમરૂપમ્ ॥ અનુ-
 આકાશરૂપ છો; તમે (પરા, પશ્યન્તી, મધ્યમા અને વૈખરી એ) ચાર
 વાણીના સ્થાનરૂપ છો. ૫

તમે (સત્ત્વ, રજઃ અને તમ એ) ત્રણે ગુણોને ઓળંગીને રહેલા
 છો; તમે (જગૃત, સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિ એ) ત્રણે અવસ્થાને ઉલ્લંઘીને
 રહેલા છો; તમે (સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ) ત્રણે દેહોને ઓળંગીને
 રહેલા છો; તમે (ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય અથવા ભૂત, ભવિષ્ય
 અને વર્તમાન એ) ત્રણે કાલોને ઉલ્લંઘીને રહેલા છો; તમે મૂલાધાર
 ચક્રને વિષે સ્થિત થઈને નિત્ય રહેલા છો; તમે (ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ
 અને લયના કારણરૂપ) ત્રણ શક્તિ સ્વરૂપે રહેલા છો; યોગિઓ
 હંમેશાં તમારું ધ્યાન કરે છે; અને તમે બ્રહ્મા, તમે વિષ્ણુ, તમે
 રુદ્ર, તમે ઈન્દ્ર, તમે આગ્ર, તમે વાયુ, તમે સૂર્ય, તમે ચન્દ્રમા
 અને તમે બ્રહ્મ, ભૂર, ભુવર, સ્વર અને ઓંકાર સ્વરૂપે છો. ૬

‘ગણુ’ શબ્દના આદિભૂત ‘ગૂ’નો પ્રથમ ઉચ્ચાર કરી ત્યાર પછી
 વર્ણોના આદિભૂત ‘અ’નો ઉચ્ચાર કરવો; ત્યાર પછી અનુસ્વારનો
 ઉચ્ચાર કરવો; તે અર્ધચન્દ્રયુક્ત જણવો; તે ઓંકાર જેની પૂર્વમાં

સ્વારશ્ચાત્યરૂપમ્ ॥ વિદુરુત્તરરૂપમ્ ॥ નાદઃ સંધાનમ્ ॥ સંહિતા
સંધિઃ ॥ સૈષા ગણેશવિદ્યા ॥ ગણક ઋષિઃ ॥ નિચૃદ્વાયત્રી-
છંદઃ ॥ ગણપતિર્દેવતા ॥ ઓમં ગણપતયે નમઃ ॥ ૭ ॥ એકદં-
તાય વિગ્રહે વક્રતુંડાય ધીમહિ ॥ તન્મો દંતી પ્રચોદયાત્ ॥ ૮ ॥
એકદંતં ચતુર્દંતં પાશપંકુશધારિણમ્ ॥ રદં ચ વરદં હસ્તૈર્વિભ્રાણં
મૂષકધ્વજમ્ ॥ રક્તં લંબોદરં શૂર્પકર્ણકં રક્તવાસસમ્ ॥ રક્ત-
ગંધાનુલિપ્તાંગં રક્તપુષ્પૈઃ સુપૂજિતમ્ ॥ ભક્તાનુકંપિતં દેવં જગ-
છે એવું જાણવું; એ તમારા મંત્રનું સ્વરૂપ છે; ('ઓમ્' એ ગણ-
પતિના મંત્રનું સ્વરૂપ છે). ગકાર એ પૂર્વ રૂપ છે; અકાર એ મધ્યમ
રૂપ છે; અનુસ્વાર એ અન્તિમ રૂપ છે અને ઊંદુ એ ઉત્તર સ્વરૂપ
છે; એનો નાદ કરવો એ એનું સંધાન છે; એનું એકત્ર ઉચ્ચારણ કરવું
એ એની સંધિ છે. તે જ આ ગણેશ વિદ્યા; (એના) ગણક ઋષિ
છે, નિચૃદ્વાયત્રી છંદ છે, ગણપતિ દેવતા છે, એ 'ઓમ્ ગં' સ્વરૂપ
એવા ગણપતિને મારા નમસ્કાર હો ! ૭

એક દાંતવાળા અથવા માયા અને ઇશ્વરરૂપ જે ગણપતિ તેને
અમે જાણીએ છીએ; વક્રમુખવાળા અથવા પરબ્રહ્મરૂપ કે દુષ્ટોનો
સંહાર કરનારા ગણપતિનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ; તે દંતી
અમને (શુભ કર્મમાં) પ્રેરણા કરે ! ૮

એક દાંતવાળા, ચાર હાથવાળા, પાશ અને અંકુશને ધારણ
કરનારા તેમ રદ અને વરદ ધારણ કરનારા એટલે એ સર્વને
હાથેમાં ધારણ કરનારા, મૂષકની ધજાવાળા, રક્તવર્ણયુક્ત, લાંબા
ઉદરવાળા, સુપડા સરખા કાનવાળા, રાતા વસ્ત્રવાળા, સર્વ શરીરપર
રક્તચંદનનો લેપ કરનારા, રાતાં પુષ્પોથી સારી રીતે પૂજાયલા,

ત્કારણમચ્યુતમ્ ॥ આવિર્ભૂતં ચ સૃષ્ટ્યાદૌ પ્રકૃતેઃ પુરુષાત્પરમ્ ॥
 एवं ધ્યાયતિ યો નિત્યં સ યોગી યોગિનાં વરઃ ॥ ૯ ॥ નમો
 વ્રાતપતયે નમો ગણપતયે નમઃ પ્રમથપતયે નમસ્તે અસ્તુ લંબોદરાયૈ-
 કદંતાય વિઘ્નનાશિને શિવસુતાય વરદમૂર્તયે નમઃ ॥ ૧૦ ॥ એત-
 દયર્વશીર્ષે યોઽધીતે સ બ્રહ્મભૂયાય કલ્પતે । સ સર્વતઃ સુખમેધતે ।
 સ સર્વવિઘ્નૈર્ન બાધ્યતે । સ પંચમહાપાપાત્મમુચ્યતે ॥ સાયમધીયાનો
 દિવસકૃતં પાપં નાશયતિ ॥ પ્રાતરધીયાનો રાત્રિકૃતં પાપં નાશ-
 યતિ ॥ સાયં પ્રાતઃ પ્રયંજાનો અપાપો ભવતિ ॥ સર્વત્રાધીયા-
 ભક્તપર દયા કરનાર, પ્રકાશમાન, જગતના કારણભૂત, અવિનાશી,
 સૃષ્ટિના આદિમાં પ્રકટ થએલા અને પ્રકૃતિ તથા પુરુષથી પણ
 પર (ગણપતિ રહેલા છે), એ પ્રમાણે જે નિરંતર ગણપતિનું ધ્યાન
 કરે છે તે યોગી સર્વ યોગિઓમાં શ્રેષ્ઠ છે. ૯

દેવાદિ સમૂહના અધિપતિ એવાને નમસ્કાર, બ્રહ્માદિગણોના
 સ્વામી એવાને નમસ્કાર, પ્રમથનામના ગણના અધિપતિને નમ-
 સ્કાર અને લાંબા ઉદરવાળા એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! તેમ
 એક દાંતવાળા, વિઘ્નને નાશ કરનારા, શિવનાંપુત્ર અને વરદમૂર્તિ
 એવા પણ આપને મારા નમસ્કાર હો ! ૧૦

આ અથર્વશીર્ષનો જે મનુષ્ય પાઠ કરે છે તે બ્રહ્મરૂપ થવા
 સમર્થ થાય છે, તેને સર્વ વિઘ્નો કંઈ પણ બાધા કરી શકતાં નથી, તે
 સર્વત્ર સુખને પ્રાપ્ત કરે છે; તે (બ્રહ્મહૃત્યા, સુરાપાન, ચોરી, વડિલની
 અથવા ગુરુની પત્નીની સાથે અભિગમન તેમ જ તેવાં કર્મ કરનારનો
 સંસર્ગ કરવો એ) પાંચ મહાપાપોમાંથી મુક્ત થાય છે. સાયંકાલે

નોડપવિઘ્નો ભવતિ ॥ ધર્માર્થિકામમોક્ષં ચ વિદતિ ॥ इदमथर्व-
 શીર્ષમશિષ્યાય ન દેયમ્ ॥ યો યદિ મોહાદાસ્યતિ સ પાપીયાન્
 ભવતિ ॥ સહસ્રાવર્તનાત્ યં યં કામમધીતે તં તમનેન સાધયેત્ ॥
 ॥ ૧૧ ॥ અનેન ગણપતિમભિર્ષિચતિ સ વાગ્મી ભવતિ ॥ ચતુ-
 ધર્યામનશ્નન્ જપતિ સ વિદ્યાવાન્ભવતિ ॥ इत्यथर्वणवाक्यम् ॥
 બ્રહ્માદ્યાવરણં વિદ્યાત્ । ન વિમેતિ કદાચનેતિ ॥ ૧૨ ॥ યો
 દૂર્વાંકુરૈર્યજતિ સ વૈશ્રવણોપમો ભવતિ ॥ યો લાજૈર્યજતિ સ યશો-
 વાન્ભવતિ । સ મેધાવાન્ભવતિ ॥ યો મોદકસહસ્રેણ યજતિ સ
 ભણુનાર દિવસે કરેલા પોતાના પાપનો નાશ કરી શકે છે, પ્રાતઃ-
 કાલમાં ભણુનાર રાત્રિએ કરેલા પોતાના પાપનો નાશ કરે છે, અને
 સાયંકાલ અને પ્રાતઃકાલ એમ બંને વખતે પાઠ કરનાર પાપરહિત
 થાય છે. સર્વ ઠેકાણે પાઠ કરનાર વિદ્નરહિત થાય છે અને ધર્મ, અર્થ,
 કામ અને મોક્ષને મેળવે છે. આ અથર્વશીર્ષ શિષ્ય સિવાય અન્યને ભ-
 ણુાવવું નહિ, છતાં જો કદિ કોઈ મોહવશ થઈ (ગમે તેને) ભણાવે છે
 તો તે પાપી થાય છે. (આના) સહસ્ર પાઠ કરવાથી (માણુસની) જે
 જે કામના હોય તેને તેને તે સિદ્ધ કરે છે-મેળવે છે. ૧૧

આ અથર્વશીર્ષથી જે ગણપતિ પર અભિષેક કરે છે તે
 વક્તા થાય છે અને ચતુર્થીને દિવસે ભોજન કર્યા સિવાય જે એને
 જપ કરે છે તે વિદ્યાવાન્ થાય છે, એ પ્રમાણે અથર્વણ ઋષિનું
 વચન છે. વળી બ્રહ્માદિનું જે (માયિક) આવરણ છે તેને તે (પાઠ
 કરનારો) સમજી શકે છે અને ક્યારે પણ ભય પામતો નથી. ૧૨

જે (અથર્વશીર્ષનો પાઠ કરી) દુર્વાઓથી હોમ કરે છે તે
 કુબેરસમાન (ધનવાન્) થાય છે, જે હાંગરથી હોમ કરે છે તે

નાંદેત્ત્વમવાપ્નોતિ ॥ યઃ સાજ્યસમિદ્ધિર્યજતિ સ સર્વં લભતે સ
 સર્વં લભતે ॥ ૧૩ ॥ અષ્ઠૌ બ્રાહ્મણાન્ સમ્યગ્ગ્રાહયિત્વા સૂર્યવર્ષ-
 સ્વી ભવતિ ॥ સૂર્યગ્રહે મહાનદ્યાં પ્રતિમાસંનિધૌ વા જપ્ત્વા સિદ્ધ-
 મંત્રો ભવતિ । મહાવિદ્યાત્મમુચ્યતે । મહાદોષાત્મમુચ્યતે । મહા
 પાપાત્મમુચ્યતે । સ સર્વવિદ્ભવતિ સ સર્વવિદ્ભવતિ । ય एवं વેદા ॥
 ઇત્યુપનિષત્ ॥ ૧૪ ॥ ૐ ભદ્રં કર્ણેભિઃ શ્રુણુયામ દેવા ભદ્રં
 પश्येमाક્ષભિર્ચજત્રાઃ ॥ સ્થિરૈરક્લૈસ્તુષ્ટુવાંસસ્તનૂભિર્વ્યશેમહિ દેવહિતં
 યદાયુઃ ॥ ૧ ॥ સ્વસ્તિ નઽ ઇન્દ્રો વૃદ્ધશ્રવાઃ સ્વસ્તિ નઃ પૂષા
 વિશ્વવેદાઃ । સ્વસ્તિ નસ્તાક્ષર્યોઽઅરિષ્ટનેમિઃ સ્વસ્તિ નો બૃહસ્પતિર્દ-
 ધાતુ ॥ ૨ ॥ ૐશાંતિઃશાંતિઃશાંતિઃ ॥ ॥

इति गणपत्यथर्वशीर्ष समाप्तम्

યશવાળો થાય છે, તે બુદ્ધિમાન્ થાય છે; જે હજાર મોઢકથી
 હોમ કરે છે તે ઇચ્છિત ફળને મેળવે છે અને જે ધી સહિત
 સમિધો વડે હોમ કરે છે તે સર્વ વસ્તુને મેળવે છે, તે સર્વ
 વસ્તુને મેળવે છે. ૧૩

જે આઠ ગ્રાહણોને સારી રીતે આ અથર્વશીર્ષ શીખવે છે
 તે સૂર્યસમાન તેજસ્વી થાય છે; સૂર્યગ્રહણ સમયે મોટી નદીમાં
 ઉભા રહીને અથવા પ્રતિમાની સન્મુખ જે આનો પાઠ કરે છે
 તે સિદ્ધમંત્રવાળો થાય છે, મહાવિદ્યામાંથી મુક્ત થાય છે, મહા
 દોષમાંથી મુક્ત થાય છે, મહાપાપમાંથી મુક્ત થાય છે; અને
 જે એ પ્રમાણે (અથર્વશીર્ષને) જાણે છે તે સર્વજ્ઞ થાય છે, તે સર્વ-
 વેદા થાય છે. આ પ્રમાણે આ ઉપનિષદ્ છે. ૧૪

इति “गणपति-अथर्वशीर्ष” संपूर्ण.

॥ श्रीशिवलिङ्गम् ॥

अष्टलोपग्वेष्टिलिङ्गं सर्वममुद्रवकारणलिङ्गम् ।

अष्टरिद्रिचिनाशिलिङ्गं तत्प्रणमामि महाशिवलिङ्गम् ॥

શ્રીશિવસ્તાવણિ ।

—❦—

શ્રીશિવકવચમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીશિવકવચસ્તોત્રમન્ત્રસ્ય બ્રહ્મા
ઋષિઃ । અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ । શ્રીસદાશિવરુદ્રા દેવતા । હ્રીં શક્તિઃ । રં
કાલકા । શ્રીં હ્રીં હ્રીં બીજમ્ । શ્રીસદાશિવપ્રીત્યર્થે શિવકવચ-
સ્તોત્રજપે વિનિયોગઃ । અથ ન્યાસઃ । ૐનમો ભગવતે જ્વલજ્વા-
લામાલિને ૐહાં સર્વશક્તિવાન્ને ઈશાનાત્મને અઘ્નુષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।
ૐનમો ભગવતે જ્વલજ્વાલામાલિને ૐનં રિં નિત્યતૃપ્તિવાન્ને તત્સુ-

શ્રીશિવસ્તોત્રો

શ્રીશિવકવચ

આ શ્રીશિવકવચસ્તોત્રમંત્રના પ્રહ્લા ઋષિ છે, અનુષ્ટુપ્ છંદ
છે, શ્રીસદાશિવ રુદ્ર દેવતા છે, ‘હ્રીં’ શક્તિ છે, ‘રં’ કાલક છે, ‘શ્રીં,
હ્રીં, કલ્લી’ એ બીજ છે અને શ્રીસદાશિવપ્રીત્યર્થે એ શિવકવચ
સ્તોત્રનો હું જપ કરું છું.

આ પ્રમાણે સંકલ્પ કરી ત્યાર પછી નીચે પ્રમાણે ન્યાસ કરવાઃ

ૐ નમો ભગવતે જ્વલજ્વાલામાલિને । ૐ હાં સર્વશક્તિવાન્ને ઈશાનાત્મને
અઘ્નુષ્ઠાભ્યાં નમઃ— “ૐ અગ્નિના સરખી પ્રકાશમાન માળાને ધારણ
કરનાર ભગવાન્ શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું, ૐ ‘હ્રીં’ સર્વશક્તિના
ધામસ્વરૂપ અને ઇશાનરૂપ એવા શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું” એમ
બોલી બે અંગુઠાને સ્પર્શ કરીને નમસ્કાર કરવા. ૐ નમો ભગવતે

રૂપાત્મને તર્જનીભ્યાં નમઃ । ઐનમો ભગવતે જ્વલજ્જ્વાલામાલિને
 ઐ મં હં અનાદિશક્તિધામ્ને અઘોરાત્મને મધ્યમાભ્યાં નમઃ ।
 ઐનમો ભગવતે જ્વલજ્જ્વાલામાલિને ઐશિ રૈ સ્વતન્ત્રશક્તિધામ્ને
 વામદેવાત્મને અનામિકાભ્યાં નમઃ । ઐનમો ભગવતે જ્વલજ્જ્વાલા-
 માલિને ઐ વાં રૌ અલુપ્તશક્તિધામ્ને સઘોજાતાત્મને કનિષ્ઠિકાભ્યાં
 જ્વલજ્જ્વાલામાલિને । ઐ મં રિં નિત્યતૃપ્તિધામ્ને તત્પરૂપાત્મને તર્જનીભ્યાં
 નમઃ—“ઐ અગ્નિના સરખી પ્રકાશમાન માળાને ધારણ કરનાર ભગ-
 વાન્ શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું, ઐ ‘નં’ ‘રિં’ નિત્યતૃપ્તિરૂપ શક્તિના
 ધામસ્વરૂપ અને તે પરમપુરુષરૂપ શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું”
 એમ બોલી બે તર્જની આંગળીઓનો સ્પર્શ કરીને નમસ્કાર કરવા.
 ઐ નમો ભગવતે જ્વલજ્જ્વાલામાલિને । ઐ મં હં અનાદિશક્તિધામ્ને અઘોરાત્મને
 મધ્યમાભ્યાં નમઃ—“ઐ અગ્નિના સરખી પ્રકાશમાન માળાને ધારણ
 કરનાર ભગવાન્ શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું, ઐ ‘મં’ ‘રું’ અનાદિ-
 શક્તિના ધામસ્વરૂપ અને અઘોરરૂપ શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું.”
 એમ બોલી બે મધ્યમ આંગળીઓનો સ્પર્શ કરી નમસ્કાર કરવા.
 ઐ નમો ભગવતે જ્વલજ્જ્વાલામાલિને । ઐ શિં રૈ સ્વતન્ત્રશક્તિધામ્ને વામદેવા-
 ત્મને અનામિકાભ્યાં નમઃ—“ઐ અગ્નિના સરખી પ્રકાશમાન માળાને ધારણ
 કરનાર ભગવાન્ શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું, ઐ ‘શિં’ ‘રૈ’ સ્વતન્ત્ર
 શક્તિના ધામસ્વરૂપ અને વામદેવરૂપ શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું”
 એમ બોલી બે અનામિકા આંગળીઓનો સ્પર્શ કરી નમસ્કાર
 કરવા. ઐ નમો ભગવતે જ્વલજ્જ્વાલામાલિને । ઐ વાં રૌ અલુપ્તશક્તિધામ્ને
 સઘોજાતાત્મને કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમઃ—“ઐ અગ્નિના સરખી પ્રકાશમાન
 માળાને ધારણ કરનાર ભગવાન્ શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું, ઐ
 ‘વાં’ ‘રૌ’ અવિનાશિશક્તિના ધામસ્વરૂપ અને સઘોજાત—(તત્કાળ

નમઃ । ૐ નમો ભગવતે જ્વલજ્વાલામાલિને ૐ યં રઃ અનાદિ-
શક્તિધાન્ને સર્વાત્મને કરતલકરપાદાભ્યાં નમઃ । एवं हृदयादि ।
ઉત્પન્ન થનાર) રૂપ શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું” એમ બોલી બે કનિ-
ષ્ઠિકા આંગળીઓનો સ્પર્શ કરી નમસ્કાર કરવા. ૐ નમો ભગવતે
જ્વલજ્વાલામાલિને । ૐ યં રઃ અનાદિશક્તિધાન્ને સર્વાત્મને કરતલકર-
પદાભ્યાં નમઃ-“ૐ અગ્નિના સરખી પ્રકાશમાન માળાને ધારણ કર-
નાર ભગવાન્ શંકરને હું નમસ્કાર કરું છું, ૐ ‘યં’ ‘રઃ’ અ-
નાદિ શક્તિના ધામસ્વરૂપ અને સર્વાત્મા એવા ભગવાન્ શંકરને
હું નમસ્કાર કરું છું” એમ બોલી બે હાથનાં બે તળીયાં અને પૃષ્ઠ-
ભાગને સ્પર્શ કરી નમસ્કાર કરવા.

આજ પ્રમાણે હૃદયાદિ ન્યાસ પણ કરવા, જેમ કે:-

“ૐ નમો ભગવતે જ્વલજ્વાલામાલિને ૐ હં ર્દેવભક્ષાદિ જ્ઞાનાત્મને
હૃદયાય નમઃ” એમ બોલી હૃદયને સ્પર્શ કરી નમસ્કાર કરવા. “ૐ નમો
ભગવતે જ્વલજ્વાલામાલિને । ૐ મં રિં નિત્યવૃત્તિધાન્ને તત્પુરુષાત્મને ચિરસે
સ્વાહા” એમ બોલી મસ્તકને સ્પર્શ કરી નમસ્કાર કરવા. “ૐ નમો ભગવતે
જ્વલજ્વાલામાલિને ૐ મં હં અનાદિશક્તિધાન્ને અધોરાત્મને શિલાયૈ વૃષ્ડ્”
એમ બોલી શિખાનો સ્પર્શ કરી નમસ્કાર કરવા. “ૐ નમો ભગવતે
જ્વલજ્વાલામાલિને । ૐ શિરૈં સ્વતંત્રશક્તિધાન્ને વામદેવાત્મને ક્વચાય વૃષ્ડ્”
એમ બોલી બે હાથવતી કવચની માફક એટલે ડાબા હાથથી જમણા
ખભાનો અને જમણા હાથે ડાબા ખભાનો સ્પર્શ કરી નમસ્કાર
કરવા. “ૐ નમો ભગવતે જ્વલજ્વાલામાલિને । ૐ વાં રૌં અહુતશક્તિધાન્ને
સયોજાતાત્મને નેત્રત્રયાય વૌષ્ડ્” એમ બોલી બે નેત્ર અને બ્રહ્મટિના
મધ્યભાગનો સ્પર્શ કરી નમસ્કાર કરવા. ૐ નમો ભગવતે જ્વલજ્વા-

અથ ધ્યાનમ્ । વજ્રદંટ્રં ત્રિનયનં કાલકઠમરિન્દમમ્ । સહસ્રકર-
મત્યુગ્રં વન્દે શંખુમુમાપતિમ્ ॥ ૧ ॥ અથાપરં સર્વપુરાણગુહ્યં નિઃશે-
ષપાપૌઘહરં પવિત્રમ્ । જયપદં સર્વવિપત્ત્યમોચનં વક્ષ્યામિ શૈવં
કવચં હિતાય તૈ ॥ ૨ ॥ ઋષભ ઉવાચ । નમસ્કૃત્ય મહાદેવં
વિશ્વવ્યાપિનમીશ્વરમ્ । વક્ષ્યે શિવમયં વર્મ સર્વરક્ષાકરં નૃણામ્ ॥૩॥
શુચૌ દેશે સમાસીનો યથાવત્કલ્પિતાસનઃ । જિતેન્દ્રિયો જિતપ્રા-
ણમાબ્ધિને । ૐ યં રઃ અનાદિશક્તિધામ્ને સર્વાત્મને અબ્રાય કટ્' એમ બોલી
જન્મણે હાથ મસ્તકની આબુઆબુ ફેરવી ડાબા હાથની હથેળીમાં
બે આંગળી વતી તાળી પાડી નમસ્કાર કરવા.

ત્યાર પછી ધ્યાન કરવું, તે ધ્યાન આ પ્રમાણે છે:

વજ્રદંટ્રં ત્રિનયનં કાલકંઠમરિન્દમમ્ । સહસ્રકરમત્યુગ્રં વન્દે શંખુમુમાપતિમ્ ॥
વજ્રના સરખા દાંતવાળા, ત્રણ નેત્રવાળા, શ્યામ કંઠવાળા, શત્રુ-
ઓને દમનારા, હજાર હાથવાળા અને અત્યંત ઉગ્ર એવા ઉમાપતિ
શંકરને હું વન્દન કરું છું. ૧

આ પ્રમાણે ધ્યાન કરી ત્યાર પછી કવચના પાઠનો
આરંભ કરવો:

હવે પછી સર્વ પુરાણોમાં ગુપ્ત, સર્વ પાપના સમૂહનો નાશ
કરનાર, પવિત્ર, વિજય આપનાર અને સર્વ દુઃખોમાંથી મુક્ત કરા-
વનાર એવું આ શિવકવચ હું તારા હિતને માટે કહું છું. ૨

ઋષભ કહે છે:—સર્વ વિશ્વમાં વ્યાપીને રહેલા એવા ઇશ્વર
મહાદેવને નમસ્કાર કરીને મનુષ્યોનું સર્વરીતિએ રક્ષણ કરનાર એવું
શિવમય કવચ અર્થાત્ શિવકવચ હું તને કહું છું. ૩

પવિત્ર સ્થાનને વિષે વિધિ પ્રમાણે આસનવાળી બેસવું અને

પશ્ચિન્તયેચ્છિવમવ્યયમ્ ॥ ૪ ॥ હૃત્પુઠરીકાન્તરસન્નિવિષ્ટં સ્વતે-
જસા વ્યાપ્તનભોવકાશમ્ । અતીન્દ્રિયં સૂક્ષ્મનન્તમાદ્યં ધ્યાયેત્પરા-
નન્દમયં મહેશમ્ ॥ ૫ ॥ ધ્યાનાવધૂતાશ્ચિલકર્મબન્ધશ્ચિરં ચિદા-
નન્દનિમગ્નચેતાઃ । ષડક્ષરન્યાસસમાહિતાત્મા શૈવેન કુર્યાત્કવચેન
રક્ષામ્ ॥ ૬ ॥ માં પાતુ દેવોઽશ્ચિલદેવતાત્મા સંસારકૂપે પતિતં
ગમીરે । તન્નામ દિવ્યં વરમન્ત્રમૂલં ધુનોતુ મે સર્વમયં હૃદિસ્થમ્ ॥ ૭ ॥
સર્વત્ર માં રક્ષતુ વિશ્વમૂર્તિર્જ્યોતિર્મયાનન્દઘનશ્ચિદાત્મા । અગોર-
પછી ઇન્દ્રિયોને જીતીને તથા પ્રાણુને નિયમમાં રાખીને અવિ-
નાશી એવા શંકરનું ચિંત્વન કરવું. ૪

હૃદયકમળને વિષે બેઠેલા, પોતાના તેજવડે સમગ્ર આકાશના
અવકાશમાં વ્યાપીને રહેલા, ઇન્દ્રિયોને ઓળંગી ગએલા, સૂક્ષ્મ,
અંતરહિત, આદિપુરુષ અને પરમ આનંદમય એવા મહેશ
શંકરનું ધ્યાન કરવું. ૫

ધ્યાનવડે સમગ્ર કર્મના બંધને છેદી નાખી, ચિત્તને લાંબો
વખત ચિદાનંદ પ્રભુમાં નિમગ્ન રાખી, ષડક્ષરના ન્યાસ કરી, ચિત્તને
સાવધાન રાખી પછી (નીચે પ્રમાણે) શિવકવચવડે રક્ષા કરવી. ૬

અખિલ દેવોના આત્મારૂપ એવા દેવ શંકર ઊંડા સંસારરૂપી
કુવામાં પડેલા એવા મારું રક્ષણ કરો, અને તે શંભુનું નામ કે જે
દિવ્ય અને ઉત્તમ પ્રકારના મંત્રોનું મૂલ છે તે મારા હૃદયને વિષે
રહેલા સર્વ પાપનો નાશ કરો. ૭

વિશ્વરૂપી મૂર્તિવાળા, તેજમય, આનંદના સમૂહ અને ચિત્ત્વ-
રૂપ એવા શંકર મારું સર્વ ઠેકાણે રક્ષણ કરો, અને અણુથી પણ અણુ

નીયાનુશક્તિરેકઃ સ ईश्वरः पातु भयादशेषात् ॥ ૮ ॥ યો ભૂસ્વ-
રૂપેણ વિભર્તિ વિશ્વં પાયાત્સ ભૂમેર્ગિરિશોઽષ્ટમૂર્તિઃ । યોઽપાં સ્વરૂ-
પેણ નૃણાં કરોતિ સંજીવનં સોઽવતુ માં જલેભ્યઃ ॥ ૯ ॥ કલ્પા-
વસાને બ્રુવનાનિ દગ્ધ્વા સર્વાણિ યો નૃત્યતિ ભૂરિલીલઃ । સ
જાલસ્ત્રેઽવતુ માં દવાગ્રેર્વાત્યાદિભીતેરશ્વિલાચ્ચ તાપાત્ ॥ ૧૦ ॥
પ્રદીપ્તવિદ્યુત્કનકાવભાસો વિદ્યાવરાભીતિકુઠારપાણિઃ । ચતુર્મુખ-
સ્તત્પુરુષસ્ત્રિનેત્રઃ પ્રાચ્યાં સ્થિતં રક્ષતુ મામજસ્રમ્ ॥ ૧૧ ॥ કુઠા-
અને મહા શક્તિવાળા તે એક ઈશ્વર શંકર મારું સમગ્ર ભયથી
રક્ષણ કરે. ૮

જે શંકર પૃથ્વીસ્વરૂપે વિશ્વને ધારણ કરે છે તે આઠ^૧ મૂર્તિ-
વાળા હિમાચલને વિષે રહેનાર શંકર પૃથ્વીથી-પૃથ્વીસંબંધી ભયથી-
મારું રક્ષણ કરે અને જે જલસ્વરૂપવડે મનુષ્યોને જીવન આપે
છે તે શંકર મારું જલોથી-જલ સંબંધી ભયથી-રક્ષણ કરે. ૯

કલ્પના અંતસમયમાં સર્વ જીવનોને બાળીને અત્યંત લીલા-
યુક્ત થઈને જે નાચ કરે છે તે કાલસ્વરૂપ રુદ્ર દાવાગ્નિથી, વાયુ
વગેરેના ભયથી તેમજ સમગ્ર પરિતાપથી મારું રક્ષણ કરે. ૧૦

દેદીપ્યમાન વિજળી અને સુવર્ણના સરખી કાંતિવાળા, વિદ્યા,
વર, અભય અને કુઠારને હસ્તને વિષે ધારણ કરનારા, ચાર મુખ-
વાળા, તત્પુરુષરૂપ અર્થાત્ પ્રજ્ઞસ્વરૂપ અને ત્રણ નેત્રવાળા શંકર
સર્વદા પૂર્વ દિશામાં હું બેઠેલો હોઉં ત્યારે મારું રક્ષણ કરે. ૧૧

૧ જલ, અગ્નિ, યજમાન, સૂર્ય, ચન્દ્ર, આકાશ, પૃથ્વી અને વાયુ એ
આઠ શંકર પરમાત્માની મૂર્તિઓ કહેવામાં આવે છે અને તેથી અહીં આઠ
મૂર્તિવાળા એમ લખેલું છે.

રવેદાંકુશપાશશૂલકપાલઢકાક્ષગુણાન્દધાનઃ । ચતુર્મુખો નીલ-
રુચિસ્ત્રિનેત્રઃ પાયાદયોરો દિશિ દક્ષિણસ્યામ્ ॥ ૧૨ ॥ કુન્દેન્દુ-
શક્લસ્ફટિકાવભાસો વેદાક્ષમાલાવરદાભયાઢ્ઢઃ । ડ્યક્ષશ્ચતુર્વક્ત્ર
ઊરુપ્રભાવઃ સઘોધિજાતોઞ્વતુ માં પ્રતીચ્યામ્ ॥ ૧૩ ॥ વરાક્ષમાલા-
ભયટઢ્ઢહસ્તઃ સરોજકિઞ્જલકસમાનવર્ણઃ । ત્રિલોચનશ્ચારુચતુર્મુખો
માં પાયાદુદીચ્યાં દિશિ વામદેવઃ ॥ ૧૪ ॥ વેદાભયેષ્ટાઢ્ઢુશપાશટ-
ઢ્ઢકપાલઢકાક્ષકશૂલપાણિઃ । સિતશ્રુતિઃ પશ્ચમુખોઞ્વતાન્મામીશાન
ઊર્ધ્વં પરમપ્રકાશઃ ॥ ૧૫ ॥ મૃર્ધાનમવ્યાન્મમ ચન્દ્રમૌલિર્માલં

કુઠાર, વેદ, અંકુશ, પાશ, ત્રિશૂલ, કપાલ, ડમરુ, રુદ્રાક્ષ અને
શુણેાને ધારણ કરનાર ચાર મુખવાળા, કાળી કાન્તિવાળા અને ત્રણ
નેત્રવાળા અધોરસ્વરૂપ ભગવાન્ શંકર દક્ષિણ દિશાને વિષે મારું
રક્ષણ કરો. ૧૨

કુંદપુષ્પ, ચન્દ્ર, શંખ અને સ્ફટિકની સમાન કાંતિવાળા,
વેદ, રુદ્રાક્ષની માળા, વરદ તથા અભયના ચિહ્નને ધારણ કરનાર,
ત્રણ નેત્રવાળા, ચાર મુખવાળા, ઉત્તમ પ્રભાવવાળા અને તાત્કા-
લિક ઉત્પન્ન થનાર શંકર પશ્ચિમ દિશાને વિષે મારું રક્ષણ કરો. ૧૩

ઉત્તમ પ્રકારની અક્ષમાલા, અભય અને ડમરુને હાથમાં
ધારણ કરનાર, કમળના પરાગની સમાન વર્ણુવાળા, ત્રણ નેત્રવાળા
અને સુંદર ચાર મુખવાળા ભગવાન્ વામદેવ ઉત્તર દિશાને વિષે
મારું રક્ષણ કરો. ૧૪.

વેદ, અભય, ઇચ્છિત વસ્તુને આપવી તે, અંકુશ, પાશ, ખર્જી,
કપાલ, ડમરુ, રુદ્રાક્ષ અને ત્રિશૂલને હાથને વિષે ધારણ કરનાર,
ધવલ કાંતિવાળા, પાંચ મુખવાળા અને પરમ પ્રકાશવાળા શંકર
ભગવાન્ ઉચ્ચે મારું રક્ષણ કરો. ૧૫

મમાવ્યાદય ભાલનેત્રઃ । નેત્રે મમાવ્યાઙ્ગનેત્રહારી નાસાં સદા
 રક્ષતુ વિશ્વનાથઃ ॥ ૧૬ ॥ પાયાચ્છ્રુતી મે શ્રુતિગીતકીર્તિઃ કપો-
 લમગ્નાત્સરત્તં કપાલી । વક્ત્રં સદા રક્ષતુ પશ્ચવક્ત્રો જિહ્વાં સદા
 રક્ષતુ વેદજિહ્વઃ ॥ ૧૭ ॥ કણ્ઠં ગિરીશોઽવતુ નીલકણ્ઠઃ પાણિ-
 દ્વયં પાતુ પિનાકપાણિઃ । દોર્મૂલમવ્યાન્મમ ધર્મબાહુર્વક્ષઃસ્થલં દક્ષ-
 મસ્વાન્તકોઽવ્યાત્ ॥ ૧૮ ॥ મમોદરં પાતુ ગિરીન્દ્રધન્વા મધ્યં મમા-
 વ્યાન્મદનાન્તકારી । હેરમ્બતાતો મમ પાતુ નાર્મિ પાયાત્કર્ટિ ધૂર્જ-

મસ્તકને વિષે ચંદ્રને ધારણ કરનાર શંકર મારા મસ્તકનું
 રક્ષણ કરો, કપાળમાં નેત્રવાળા શંકર મારા કપાળનું રક્ષણ કરો,
 ભગનાં નેત્રોનું હુરણ કરનાર શંકર મારાં બે નેત્રોનું રક્ષણ કરો અને
 વિશ્વનાથ શંકર મારી નાસિકાનું રક્ષણ કરો. ૧૬

શ્રુતિઓએ જેમની કીર્તિનું ગાન કરેલું છે એવા શંકર મારા
 કાનોનું રક્ષણ કરો, કપાલને ધારણ કરનાર શંકર મારા કપોલનું
 રક્ષણ કરો, પાંચ મુખવાળા શંકર મારા મુખનું રક્ષણ કરો ને જેમની
 જિહ્વાને વિષે વેદ રહેલા છે એવા શંકર મારી જિહ્વાનું રક્ષણ કરો. ૧૭

પર્વતના સ્વામી અને કાળા કંઠવાળા શંકર મારા કંઠનું રક્ષણ
 કરો, હાથમાં પિનાકને ધારણ કરનાર શંકર મારા બે હાથનું રક્ષણ
 કરો, ધર્મરૂપી હાથવાળા શંકર મારા બે બાહુના મૂળનું-ખભાનું
 રક્ષણ કરો અને દક્ષના યજ્ઞનો નાશ કરનાર શંકર મારા વક્ષ-
 સ્થળનું રક્ષણ કરો. ૧૮

મહાન પર્વત સમાન જેમનું ધનુષ્ય છે એવા શંકર મારા ઉદરનું
 રક્ષણ કરો, કામદેવનો નાશ કરનાર શંકર મારા મધ્ય ભાગનું રક્ષણ
 કરો, ગણપતિના પિતા એવા શંકર મારી નાભિનું રક્ષણ કરો અને

તિરીશ્વરો મે ॥ ૧૯ ॥ ઝરુદ્વયં પાતુ કુબેરમિત્રો જાનુદ્વયં મે જગ-
દીશ્વરોઽવ્યાત્ । જહ્વાયુગં પુઙ્ગવકેતુરવ્યાત્પાદૌ મમાવ્યાત્સુરવ-
ન્ધપાદઃ ॥ ૨૦ ॥ મહેશ્વરઃ પાતુ દિનાદિયામે માં મધ્યયામેઽવ્રત
વામદેવઃ । ત્રિલોચનઃ પાતુ તૃતીયયામે વૃષધ્વજઃ પાતુ દિનાન્ત્ય-
યામે ॥ ૨૧ ॥ પાયાન્નિશાદૌ શશિશેખરો માં ગજ્જાધરો રક્ષતુ માં
નિશીથે । ગૌરીપતિઃ પાતુ નિશાવસાને મૃત્યુહ્વયો રક્ષતુ સર્વ-
કાલમ્ ॥ ૨૨ ॥ અન્તઃસ્થિતં રક્ષતુ શંકરો માં સ્થાણુઃ સદા પાતુ
બહિઃસ્થિતં પામ્ । તદન્તરે પાતુ પતિઃ પશૂનાં સદાશિવો રક્ષતુ માં
ઈશ્વર એવા ધ્વજંટિ મારા કટિપ્રદેશનું રક્ષણ કરે. ૧૯

કુબેરના મિત્ર એવા શંકર મારા બે સાથબેાનું રક્ષણ કરે,
જગત્ના ઈશ્વર શંકર મારા બે ઘૂંટણોનું રક્ષણ કરે, વૃષભ જેમની
ધ્વજમાં છે એવા શંકર મારી બે નંધનું રક્ષણ કરે અને દેવોએ
વંદવા યોગ્ય ચરણવાળા શંકર મારા બે પગનું રક્ષણ કરે. ૨૦

દિવસના પ્રથમ પહોરમાં મહેશ્વર મારું રક્ષણ કરે, બીજા
વચલા પહોરમાં વામદેવ મારું રક્ષણ કરે, ત્રીજા પહોરમાં ત્રણ
નેત્રવાળા ત્રિલોચન મારું રક્ષણ કરે અને દિવસના છેલ્લા ચોથા
પહોરને વિષે વૃષભ જેમની ધ્વજને વિષે છે એવા વૃષધ્વજ
મારું રક્ષણ કરે. ૨૧

મસ્તકને વિષે ચન્દ્રને ધારણ કરનાર શંકર રાત્રિના આગલા
ભાગમાં મારું રક્ષણ કરે, ગંગાને ધારણ કરનાર શંકર મધ્યરાત્રિ-
એ મારું રક્ષણ કરે, પાર્વતીના સ્વામી શંકર રાત્રિના અંતભાગમાં
મારું રક્ષણ કરે અને મૃત્યુને જીતનાર શંકર સર્વકાળમાં મારું
રક્ષણ કરે. ૨૨

(ગૃહાદિની) અંદરના ભાગમાં રહેલા એવા મારું શંકર પર-

સમન્તાત્ ॥૨૩॥ ત્રિપુરાસુરનાશુવનૈકનાથ: પાયાદ્વજન્તં પ્રમથાધિ-
 નાથ: । વેદાન્તવેદ્યોઽવતુ માં નિષળ્ળં મામવ્યય: પાતુ શિવ: શ્યા-
 નમ્ ॥ ૨૪ ॥ માર્ગેષુ માં રક્ષતુ નીલકંઠ: શૈલાદિદુર્ગેષુ પુરત્ર-
 યારિ:।અરણ્યવાસાદિમહાપ્રવાસે પાયાન્મૃગવ્યાધ ઉદારશક્તિ:।૨૫।
 કલ્પાન્તકાટોપપટુપ્રકોપસ્ફુટાદ્દશાસોચ્ચલિતાણ્ડકોશ: । ઘોરારિસે-
 નાર્ણવદુર્નિવારમહાભયાદ્રક્ષતુ વીરભદ્ર: ॥ ૨૬ ॥ પત્યશ્વમાતઙ્ગઘ-
 માત્મા રક્ષણુ કરો, બહાર રહેલા એવા મારું સ્થાણુ હુમેશાં
 રક્ષણુ કરો, તે બેના મધ્ય ભાગમાં રહેલા એવા મારું પશુપતિ શંકર
 રક્ષણુ કરો અને ભગવાન્ સદાશિવ ચારે તરફ મારું રક્ષણુ કરો. ૨૩

સર્વ ભુવનોના એકજ સ્વામિરૂપ એવા શંકર હું ઉભો હોઉં
 ત્યારે મારું રક્ષણુ કરો, પ્રમથાદિ ગણોના સ્વામી શંકર હું ચાલતો
 હોઉં ત્યારે મારું રક્ષણુ કરો, વેદાંતવડે બાણી શકાય એવા શંકર
 હું બેઠો હોઉં ત્યારે મારું રક્ષણુ કરો, અને અવ્યય એવા શિવ હું
 સુતો હોઉં ત્યારે મારું રક્ષણુ કરો. ૨૪

માર્ગોને વિષે નીલકંઠ મારું રક્ષણુ કરો, પર્વત વગેરે વિકટ
 જગ્યાઓમાં ત્રિપુરાસુરના શત્રુ એવા શંકર મારું રક્ષણુ કરો અને
 અરણ્યમાં રહેલું વગેરેમાં તથા મોટા પ્રવાસમાં ઉદાર શક્તિવાળા
 મૃગવ્યાધ શંકર મારું રક્ષણુ કરો. ૨૫

કલ્પના અંતસમયને વિષે આટોપપૂર્વક મહાન્ ક્રોધ કરવા
 વાળા તેમ સ્પષ્ટ રીતના અદૃહાસ્યવડે જેમણે બ્રહ્માંડને ચલિત કરી
 નાખેલું છે એવા વીરભદ્ર શંકર ભયંકર એવી શત્રુઓની સેનારૂપી
 સમુદ્રના હુ:ખે નિવારણ થઈ શકે એવા ભયથી મારું રક્ષણુ કરો. ૨૬

ટાવરૂપસહસ્રલક્ષાયુતકોટિભીષણમ્ । અક્ષૌહિણીનાં શતમાતતા-
યિનાં છિન્ધ્યાન્મૃદો ધોરકુઠારધારયા ॥ ૨૭ ॥ નિહન્તુ દસ્યૂન્મ-
લ્યાનલાર્ચિર્જ્વલત્રિશૂલં ત્રિપુરાન્તકસ્ય । શાર્દૂલર્સિર્હર્ષવૃકાદિર્હિ-
સ્તાન્સંત્રાસયત્વીશધનુઃ પિનાકઃ ॥ ૨૮ ॥ દુઃસ્વપ્નદુઃશ્ચક્રનદુર્ગતિ-
દૌર્ભનસ્યદુર્ભિક્ષદુર્વ્યસનદુઃસહદુર્યશાંસિ । ઉત્પાતતાપવિષમીતિમ-
સદ્રહાર્તિવ્યાર્થીશ્ચ નાશયતુ મે જગતામધીશઃ ॥ ૨૯ ॥ ઐનમો
ભગવતે સદાશિવાય સકલતત્ત્વાત્મકાય સર્વમન્ત્રસ્વરૂપાય સર્વય-
ન્ત્રાધિષ્ઠિતાય સર્વતન્ત્રસ્વરૂપાય સર્વતત્ત્વવિદૂરાય બ્રહ્મવિદ્યાપિણે

પાયદળ, ઘોડા અને હાથીઓના સમૂહવડે તેમ હબરો,
લાખો અને કરોડો ઢાલ, તલવાર અને ખખ્તર વડે ભયંકર લાગતી
એવી લઢવા માટે તૈયાર થઇ ઉભેલા શત્રુઓની સેંકડો અક્ષૌ-
હિણીનો ભગવાન્ શંકર ભયંકર કુઠારની ધારવડે નાશ કરે. ૨૭

ત્રિપુરાસુરનો નાશ કરનાર શંકરનું પ્રલયકાળના અગ્નિની
જ્વાલાઓ સમાન દેહીપ્યમાન એવું ત્રિશૂલ તે ચોરોનો નાશ
કરે અને શંકરનું પિનાક નામનું જે ધનુષ્ય છે તે મોટા સિંહ,
વાઘ, રીંછ અને વરુ વગેરે હિંસક પ્રાણીઓને ભયભીત કરે. ૨૮

સર્વ જગતોના સ્વામી એવા શંકર મારાં દુષ્ટ સ્વપ્ન, દુષ્ટ
શક્રુન, દુર્ગતિ, મનની દુષ્ટતા, દુષ્કાળ, ખરાબ દુઃખો, દુઃસહતા,
અપયશ, ઉત્પાત, તાપ, વિષનો ભય, પાપગ્રહોની પીડા તથા
બીજા જે જે વ્યાધિઓ હોય તે સર્વનો નાશ કરે. ૨૯

ૐ ભગવાન્ સદાશિવ શંકરને મારા નમસ્કાર હો કે, જે સર્વ-
તત્ત્વસ્વરૂપ, સર્વમંત્રસ્વરૂપ, સર્વ યંત્રના અધિષ્ઠાતા, સર્વતંત્રસ્વરૂપ,
સર્વ તત્ત્વથી અતિ દૂર રહેલા, બ્રહ્મા અને રુદ્રના અવતારને ધારણ

નીલકण્ઠાય પાર્વતીમનોહરપ્રિયાય સોમસૂર્યાગ્નિલોચનાય મસ્પોદ્-
લિતવિગ્રહાય મહામણિમુકુટધારણાય માણિક્યભૂષણાય સૃષ્ટિસ્થિ-
તિપ્રલયકાલરૌદ્રાવતારાય દક્ષાધ્વરધ્વંસકાય મહાકાલમેદનાય
મૂલાધારૈકનિલયાય તત્ત્વાતીતાય ગજાધરાય સર્વદેવાધિદેવાય
ષઢાશ્રયાય વેદાન્તસારાય ત્રિવર્ગસાધનાયાનન્તકોટિબ્રહ્માણ્ડનાય-
કાયાનન્તવાસુકિતક્ષકકર્કોટકશઙ્કુલિકપદ્મમહાપદ્મેત્યષ્ટમહાના-
ગકુલભૂષણાય પ્રણવસ્વરૂપાય ચિદાકાશાયાકાશદિવસ્વરૂપાય
ગદ્ગદ્દાલિને સકલાય કલઙ્કરહિતાય સકલલોકૈકકર્ત્રે
કરનારા, શ્યામ કંઠવાળા, પાર્વતીના મનનું હરણ કરનારા અને
તેથી જ તેમને પ્રિય લાગતા, સોમ, સૂર્ય અને અગ્નિરૂપી નેત્ર-
વાળા, ભસ્મવડે લેપાયલા શરીરવાળા, મોટા મોટા મણિઓના
મુકુટને ધારણ કરનાર, માણિક્યના અલંકારને પહેરનાર, (લોકોની)
ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલય કરવા માટે કાલસ્વરૂપ રૌદ્રાવતારને
ધારણ કરનાર, દક્ષનાયજ્ઞનો નાશ કરનાર, મહાકાલનો પણ વિનાશ
કરનાર, મૂલાધાર જેમનું એક સ્થાન છે એવા, તત્ત્વોને ઓળંગી
ગએલા, ગંગાને ધારણ કરનાર, સર્વ દેવોના અધિષ્ઠાતા દેવ, પદ્મ-
અંગનો આશ્રય કરીને રહેલા, વેદાન્તના સારભૂત, ધર્મ, અર્થ અને
કામરૂપ ત્રિવર્ગ પ્રાપ્ત કરવા માટેના સાધનભૂત, અનંત કોટિ બ્રહ્માં-
ડના નાયક, અનંત, વાસુકિ, તક્ષક, કર્કોટક, શંખ, કુલિક, પદ્મ
અને મહાપદ્મ એ આઠ મહાનાગોના કુલને શોભાવનાર, પ્રણવ-
સ્વરૂપ, ચિદાકાશરૂપ, આકાશ અને દિશાસ્વરૂપ, ગ્રહો અને
નક્ષત્રો જેમને માલારૂપ છે એવા, કલાયુક્ત, કલંકરહિત, સર્વ
લોકના એક કર્તારૂપ, સર્વ લોકનું એક પોષણ કરનાર, સર્વ લોકના

સકલલોકૈકમર્તે સકલલોકૈકસંહર્તે સકલલોકૈકગુરવે સકલ-
 લોકૈકસાક્ષિણે સકલનિગમગુહ્યાય સકલવેદાન્તપારગાય સકલ-
 લોકૈકવરપ્રદાય સકલલોકૈકશક્કરાય શશાન્કશેખરાય શાશ્વત-
 નિજાવાસાય નિરામાસાય નિરામયાય નિર્મલાય નિર્લોભાય
 નિર્મદાય નિશ્ચિન્તાય નિરહઙ્કારાય નિરહુન્શાય નિષ્કલઙ્કાય
 નિર્ગુણાય નિષ્કામાય નિરુપપ્તવાય નિરવઘ્નાય નિરન્તરાય નિષ્કા-
 રણાય નિરન્તકાય નિષ્પપન્નાય નિઃસન્નાય નિર્દ્વન્દ્વાય નિરાધારાય
 નીરાગાય નિષ્ક્રોધાય નિર્મલાય નિષ્પાપાય નિર્ભયાય નિર્વિક-
 લ્પાય નિર્મેદાય નિષ્કેદાય નિસ્તુલાય નિઃસંશયાય નિરજ્ઞનાય
 નિરુપમવિભવાય નિત્યશુદ્ધબુદ્ધપરિપૂર્ણસચ્ચિદાનન્દાદ્યમાય પરમ-
 એક સંહાર કરનાર, સર્વ લોકના એક ગુરુરૂપ, સર્વ લોકના એક
 સાક્ષિરૂપ, સર્વ વેદોમાં શુદ્ધ રીતે રહેલા, સર્વ વેદાન્તના પારને
 પામેલા, સર્વ લોકને વરદાન આપવામાં એક જ, સર્વ લોકનું કલ્યાણ
 કરનારા એકજ, જેમના મસ્તકને વિષે ચન્દ્ર રહેલો છે એવા,
 પોતાના અવિનાશિ સ્થાનવાળા, જેમનો અન્ય પ્રકાશક નથી એવા,
 રોગરહિત, નિર્મલ, લોભ વિનાના, મદરહિત, નિશ્ચિત, અહંકાર-
 શૂન્ય, અંકુશરહિત, કલંક વિનાના, નિર્ગુણ, કામનારહિત, ઉત્પાત
 વિનાના, પાપરહિત, અંતરાય વિનાના, કારણશૂન્ય, અંતરહિત,
 પ્રપંચરહિત, સંગ વિનાના, (સુખદુઃખાદિ) દ્વન્દ્વરહિત, આધારની
 અપેક્ષા વિનાના, આસક્તિરહિત, ક્રોધશૂન્ય, નિર્મળ, પાપરહિત,
 ભયરહિત, વિકલ્પશૂન્ય, લેહરહિત, ક્રિયા વિનાના, જેમની સમાન
 કોઈ નથી એવા, સંશયરહિત, નિરંજન, અતુલ વૈભવવાળા, નિત્ય,
 શુદ્ધ, બુદ્ધ, પરિપૂર્ણ, સચ્ચિદાનન્દ અને અદ્વયરૂપ એવા, પરમ શાંત

શાન્તસ્વરૂપાય તેજોરૂપાય તેજોમયાય જય જય રુદ્ર મહારૌદ્ર
 મદ્રાવતાર મહાભૈરવ કાલભૈરવ કલ્પાન્તભૈરવ કપાલમાલાધર
 સ્વદ્વાક્ષસ્વદ્ગર્ભપાશાઢ્ઢુશઢમરુશૂલચાપબાણગદાશક્તિભિન્દિપાલતો-
 મરઃ સલમુદ્રરપાશપરિઘમુશુન્ડીશતઘ્રીચક્રાધારઃ વમ્ભીષણકરસહસ્ર-
 મુખ દંષ્ટ્રાકરાલવદન વિકટાદૃઢાસાવિસ્ફાતિવ્રહ્માણ્ડમણ્ડલ નાગે-
 ન્દ્રકુન્ડલ નાગેન્દ્રહાર નાગેન્દ્રવલય નાગેન્દ્રચર્મધર મૃત્યુઙ્ગય ત્ર્યમ્બક
 ત્રિપુરાન્તક વિશ્વરૂપ વિરૂપાક્ષ વિશ્વેશ્વર વૃષભવાહન વિષવિભૂષણ
 સ્વરૂપવાળા, તેજોરૂપ અને તેજોમય છે એવા શંકરને મારા નમસ્કાર
 હો! હે રુદ્ર! હે મહા ભયંકર! આપ જય પામે! જય પામે! હે
 કલ્યાણકારક અવતારને ધારણ કરનાર! હે મહા ભયંકર! હે કાલને
 પશુ ભયંકર લાગતા! હે કલ્પના અંતમાં ભૈરવરૂપે રહેનારા! હે
 કપાલની માળાને ધારણ કરનાર! હે ખટ્વાંગ, ખર્જૂ, ચર્મ, પાશ,
 અંકુશ, ડમરુ, શૂલ, ચાપ, બાણ, ગદા, શક્તિ, લિહિપાલ,
 તોમર, મુસલ, મુદ્ગર, પાશ, પરિઘ, ભુશુંડી, શતઘ્રી અને ચક્ર
 વગેરે આયુધો વડે ભયંકર લાગતા હુબરો હાથવાળા અને મુખ-
 વાળા! હે ડાઢવડે વિકરાલ મુખવાળા! હે ભયંકર અદૃઢાસ્ય વડે
 બ્રહ્માંડમંડળને જેમણે કંપાવેલું છે એવા! હે મહાન્ સર્પોનાં કુડળ-
 વાળા! હે મહાન્ સર્પોના હાર પહેરનારા! હે મહાન્ સર્પોનાં
 કડાં પહેરનારા! હે મહાન્ હાથીના ચર્મને ધારણ કરનારા! હે
 મૃત્યુને જીતનાર! હે ત્રણ નેત્રવાળા! હે ત્રિપુરાસુરનો નાશ કર-
 નાર! હે વિશ્વરૂપ! હે વિરૂપ નેત્રવાળા! હે વિશ્વના ઇશ્વર!
 હે વૃષભના વાહનવાળા! હે વિષરૂપી અલંકારવાળા! અને હે ચારે

વિશ્વતોમુખ સર્વતો રક્ષ રક્ષ માં જ્વલ જ્વલ મહામૃત્યુમપમૃત્યુમયં
 નાશય નાશય ચોરભયમુત્સાદાત્સાલ્ય વિષસર્પમયં શમય શમય
 મારય મમ શત્રુનુષ્ટાટયોષ્ટાટય ત્રિશૂલેન વિદારય
 વિદારય કુઠારેણ ભિન્ધિ ભિન્ધિ સ્વદ્ગ્નેન છિન્ધિ છિન્ધિ સ્વદ્ગ્નેન
 વિપોથય વિપોથય મુસલેન નિષ્પેષય નિષ્પેષય બાળૈઃ સંતાડય સંતા-
 ડય રક્ષાંસિ ભીષય ભીષયાશેષભૂતાનિ વિદ્રાવય વિદ્રાવય કૂખ્મા-
 ણ્ડવેતાલમારીચબ્રહ્મરાક્ષસગણાન્ સંત્રાસય સંત્રાસય મેમામયં કુરુ
 કુરુ વિવ્રસ્તં મામાશ્વાસયાશ્વાસય નરકમહાભયાન્માદ્દરાદ્દર
 સંજીવય સંજીવય ક્ષુત્તુદ્ધ્યાં મામપ્યાચયાપ્યાયય દુઃસ્વાતુરં મામા-
 આન્તુ મુખવાળા (શંભો !) સર્વ આન્તુ માર્ક રક્ષણ કરે, રક્ષણ
 કરે, મહા મૃત્યુને જીતો જીતો, ખરાબ મૃત્યુના લયનો નાશ
 કરે નાશ કરે, ચોરના લયને ટાળી નાખો ટાળી નાખો, વિષ અને
 સર્પના લયને શાંત કરે શાંત કરે, ચોરોને મારે મારે, મારા
 શત્રુઓને ઉખાડી નાખો ઉખાડી નાખો, (તેમને) ત્રિશૂલ વડે છેદી
 નાંખો છેદી નાંખો, કુઠારવડે લેદી નાંખો લેદી નાંખો, ખર્જ વડે કાપી
 નાંખો કાપી નાંખો, ખટ્વાંગ વડે મારે મારે, મુસલ વડે
 કચડી નાંખો કચડી નાંખો, બાણો વડે વીંધી નાંખો વીંધી નાંખો,
 રાક્ષસોને લય પમાડો લય પમાડો, સમગ્ર પ્રાણીઓને નસાડો
 નસાડો, કૂખમાંડ, વેતાલ, મારીચ અને બ્રહ્મરાક્ષસના સમૂહોને
 અત્યંત ત્રાસ આપો ત્રાસ આપો, મને નિર્ભય કરે નિર્ભય કરે,
 અત્યંત ત્રાસ પામેલા મને આશ્વાસન આપો આશ્વાસન આપો,
 નરકના મહાન્ લયમાંથી મારે ઉદ્ધાર કરે ઉદ્ધાર કરે, (મને)
 જીવાડો જીવાડો, ક્ષુધા અને તૃષ્ણામાંથી મને બચાવો બચાવો,

નન્દયાનન્દય શિવકવચેન મામાચ્છાદયાચ્છાદય મૃત્યુઙ્ગય ટ્રયમ્બક
 સદાશિવ નમસ્તે નમસ્તે । ઋષભ ઉવાચ । इत्येतत्कवचं शैवं
 वरदं व्याहृतं मया । सर्वबाधाप्रशमनं रहस्यं सर्वदेहिनाम् ॥ ३० ॥
 યઃ સદા ધારયેન્મર્ત્યઃ શૈવં કવચમુત્તમમ્ । ન તસ્ય જાયતે કાપિ
 ભયં શંભોરનુગ્રહાત્ ॥ ૩૧ ॥ ક્ષીણાયુઃ પ્રાપ્તમૃત્યુર્વા મહારોગહતો-
 ઽપિ વા । સદ્યઃ સુખમવાપ્નોતિ દીર્ઘમાયુશ્ચ વિન્દતિ ॥ ૩૨ ।
 સર્વદારિદ્ર્યશમનં સૌમદ્ગલ્યવિવર્ધનમ્ । યો ધત્તે કવચં શૈવં સ
 ભારો અબ્યુદય કરો અબ્યુદય કરો, દુઃખોથી પીડાયલા એવા
 મને આનંદ પમાડો આનંદ પમાડો અને (આ) શિવકવચ વડે
 મારું રક્ષણ કરો રક્ષણ કરો; હે મૃત્યુને જીતનાર અને હે ત્રણ
 નેત્રવાળા સદાશિવ ! આપને મારા નમસ્કાર હો, આપને મારા
 નમસ્કાર હો !

ઋષભ કહે છે:-આ પ્રમાણે વરદાન આપવાવાળું અને સર્વ
 પ્રાણીઓની સર્વ પ્રકારની પીડાને શાંત કરનારું આ શુભ એવું
 શિવકવચ મેં તને કહ્યું. ૩૦

જે મનુષ્ય આ ઉત્તમ એવા શિવકવચને હૃદયે શાંત ધારણ કરે
 છે તેને શંકર પરમાત્માની કૃપા થકી કેઈ પણ ઠેકાણે ભય પ્રાપ્ત
 થતો નથી. ૩૧

વળી ક્ષીણ આયુષ્યવાળો, જેને મૃત્યુ પાસે આવેલું છે એવો
 કે જે મહારોગવડે નાશ પામવા જેવો થઈ ગયેલો હોય તે (આનાથી)
 તત્કાળ સુખને પામે છે અને લાંબા આયુષ્યને મેળવે છે. ૩૨

સર્વ પ્રકારની દરિદ્રતાને મટાડનાર અને ઉત્તમ પ્રકારનાં
 મંગલોને વધારનાર આ શિવકવચને જે મનુષ્ય ધારણ કરે છે તે

દેવૈરપિ પૂજ્યતે ॥ ૩૩ ॥ મહાપાતકસંઘાતૈર્મુચ્યતે ચોપપાતકૈઃ
 દેહાન્તે મુક્તિમાપ્નોતિ શિવવર્માનુભાવતઃ ॥ ૩૪ ॥ ત્વમપિ શ્રદ્ધયા
 વત્સ શૈવં કવચમુત્તમમ્ । ધારયસ્વ મયા દત્તં સઘઃ શ્રેયો જ્ઞાવા-
 પ્સ્યસિ ॥ ૩૫ ॥ સૂત ડવાચ । ઇત્યુક્ત્વા ઋષભો યોગી તસ્મૈ
 પાર્થિવસૂનવે । દદૌ શઙ્ગં મહારાવં સ્વઙ્ગં ચારિનિષ્પદનમ્ ॥ ૩૬ ॥
 પુનશ્ચ ભસ્મ સંમન્ડ્ય તદઙ્ગં પરિતોઽસ્પૃશત્ । ગજાનાં ષટ્સહસ્રસ્ય
 દ્વિગુણસ્ય બલં દદૌ ॥ ૩૭ ॥ ભસ્મપ્રભાવાત્સંપ્રાપ્તબલૈશ્વર્યધૃતિ-
 સ્મૃતિઃ । સ રાજપુત્રઃ શુશુભે શરદર્કે ઇવ શ્રિયા ॥ ૩૮ ॥ તમાહ
 પ્રાજ્ઞર્લિ ભૂયઃ સ યોગી નૃપનન્દનમ્ । એષ સ્વજ્ઞો મયા દત્તસ્તપો-
 મન્ત્રાનુભાવિતઃ ॥ ૩૯ ॥ શિતધારમિમં સ્વઙ્ગં યસ્મૈ દર્શયસે
 દેવોવડે પશુ પૂજાય છે અને એ શિવકવચના પ્રભાવથી મોટા
 પાપોના સમૂહોમાંથી તેમ ઉપપાતકોમાંથી પણ મુક્ત થાય છે,
 અને દેહાંત થયા પછી મુક્તિને પામે છે. ૩૩-૩૪

માટે હે વત્સ ! તું પણ આ મેં આપેલા ઉત્તમ શિવકવચને શ્રદ્ધા-
 યુક્ત થઈને ધારણ કર, કે જેથી તું તત્કાળ કલ્યાણને મેળવીશ. ૩૫
 સૂત બોલ્યા:-આ પ્રમાણે કહી તે યોગી ઋષભે તે રાજપુત્રને
 મહાન્ શબ્દ કરનારો શંખ અને શત્રુઓનો નાશ કરનાર ખર્જ
 આપ્યું. તેમ કરીને ભસ્મ મંત્રીને તે રાજપુત્રના અંગની ચારે બાજુ
 થોળી અને બાર હજાર હાથીઓનું બળ તેને આપ્યું. ૩૬-૩૭

ભસ્મના પ્રભાવથી બળ, ઐશ્વર્ય, ધૃતિ અને સ્મૃતિને પ્રાપ્ત થએલો તે
 રાજપુત્ર શરદ્રઋતુમાં શોભાવડે સૂર્ય જેમ તેમ શોભવા લાગ્યો. ૩૮
 ત્યાર પછી તે યોગી ઋષભે બે હાથ જોડીને ઉભા રહેલા તે
 રાજપુત્રને આ પ્રમાણે કહ્યું કે, ‘આ ખર્જ મેં તને તપ અને મંત્રથી
 પ્રભાવયુક્ત કરીને આપેલું છે માટે તીક્ષ્ણ ધારવાળું એ ખર્જ
 તું જેને સ્પષ્ટ રીતે બતાવીશ તે તારો શત્રુ તત્કાળ મૃત્યુ પામશે

સ્ફુટમ્ । સ સઘો ઝ્રિયતે શત્રુઃ સાક્ષાન્મૃત્યુરપિ સ્વયમ્ ॥ ૪૦ ॥
 અસ્ય શક્ત્વસ્ય નિર્હાદં યે શૃણ્વન્તિ તવાહિતાઃ । તે મૂર્છિતાઃ
 પતિષ્યન્તિ ન્યસ્તશસ્ત્રા વિવેતનાઃ ॥ ૪૧ ॥ સ્વદ્ગશક્ત્વાવિમૌ
 દિવ્યૌ પરસૈન્યવિનાશિનૌ । આત્મસૈન્યસ્ય પક્ષાણાં શૌર્યતેજોવિ-
 વર્ધનૌ ॥ ૪૨ ॥ એતયોશ્ચ પ્રભાવેણ શૈવેન કવચેન ચ । દ્વિષદ્સ-
 હસ્તનાગાનાં બલેન મહતાપિ ચ ॥ ૪૩ ॥ ભસ્મધારણસામર્થ્યાચ્છ-
 ત્રુસૈન્યં વિજેષ્યસિ । પ્રાપ્ય સિંહાસનં પિઙ્ગ્યં ગોપ્તાસિ પૃથિવીમિ-
 મામ્ ॥ ૪૪ ॥ ઇતિ ભદ્રાયુષં સમ્યગનુશાસ્ય સમાતૃકમ્ । તાભ્યાં
 સંપૂજિતઃ સોઽથ યોગી સ્વૈરગતિર્યયૌ ॥ ૪૫ ॥

ઇતિ શ્રીસ્કન્દપુરાણે બ્રહ્મોત્તરખण्डે શિવકવચં સમાપ્તમ્ ।

પછી સાક્ષાત્ મૃત્યુ પોતે પણ હોય તોયે શું? અર્થાત્ તેનો
 પણ વિનાશ થશે. ૩૯-૪૦

વળી આ શંખનો શબ્દ તારા જે શત્રુઓ સાંભળશે તે શસ્ત્ર-
 રહિત અને ચૈતન્ય વિનાના થઇને મૂર્છા પામી નીચે પડશે. ૪૧

આ દિવ્ય-દેવતાઇ-એવા ખર્જ અને શંખ તે શત્રુઓના
 સૈન્યનો નાશ કરનાર છે અને પોતાના સૈન્યનાં તથા પોતાના
 પક્ષના મનુષ્યોનાં શૌર્ય અને તેજને વધારનાર છે. ૪૨

આ ખર્જ અને શંખના પ્રભાવથી તેમ શિવકવચ (ના
 માહાત્મ્ય)થી તું ખાર હજાર હાથીનું બળ પામી, ભસ્મધારણના
 સામર્થ્યથી તારા શત્રુના સૈન્યને જીતીશ અને તારા પિતાનું સિંહા-
 સન-રાજ્ય-પ્રાપ્ત કરી આ પૃથ્વીનું રક્ષણ કરનારો થઇશ. ૪૩-૪૪

આ પ્રમાણે માતાસહિત ભદ્રાયુષને સારી રીતે જ્ઞાન
 આપીને તે યોગી ઋષભ તે બંનેએ પૂજા કર્યા બાદ ત્યાંથી સ્વેચ્છા
 પ્રમાણેના માર્ગે આલ્યા ગયા. ૪૫

ઇતિશ્રી સ્કન્દપુરાણમાં બ્રહ્મોત્તરખण्डે વિષે “શિવકવચ” સંપૂર્ણ.

શિવમાનસપૂજા.

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ રત્નૈઃ કલિતમાસનં હિમજલૈઃ સ્નાનં ચ
દિવ્યામ્બરં નાનારત્નવિભૂષિતં મૃગમદામોદાક્લિતં ચન્દનમ્ ।
જાતીચમ્પકબિલ્વપત્રરચિતં પુષ્પં ચ ધૂપં તથા દીપં દેવ દયાનિધે
પશુપતે હૃત્કલિતં ગૃહ્યતામ્ ॥ ૧ ॥ સૌવર્ણે મણિરત્નચ્છવરચિતે
પાત્રે ઘૃતં પાયસં ભક્ષ્યં પશ્ચવિધં પયોદધિયુતં રમ્ભાફલં માન-
સમ્ । શાકાનામયુતં જલં રુચિકરં કર્પૂરચ્છવોઽજ્જ્વલં તાંબૂલં
મનસા મયા વિરચિતં ભક્ત્યા પ્રભો સ્વીકુરુ ॥ ૨ ॥ છત્રં ચામર-
યોર્યુગં વ્યજનકં ચાદર્શકં નિર્મલં વીણાભેરિમૃદંગકાહલકલાગીતં

શિવમાનસપૂજા

હે દયાના નિધિ એવા પશુપતિ ! રત્નોનું બનાવેલું આસન,
શીતલ જલથી સ્નાન, દિવ્ય વસ્ત્ર, નાના પ્રકારનાં રત્નોયુક્ત અલં-
કાર, કરતુરીના સુગન્ધયુક્ત ચંદન, જાતી અને ચંપાનાં ફૂલો તથા
ખિલ્વપત્રોથી બનાવેલી માળા, ધૂપ અને દીપ, એ સર્વ હે દેવ
શંકર ! મારા મનથી કલ્પીને આપને મેં અર્પણ કર્યું છે તેનો
આપ સ્વીકાર કરો. ૧

વળી મણિ અને રત્નોના કટકા જડેલા સુવર્ણના પાત્રને વિષે ઘી,
દુધપાક, દુધ તથા દધિયુક્ત પંચામૃત તથા કેળાંનું મનથી કલ્પેલું
નૈવેદ્ય તેમજ અસંખ્ય શાક, કર્પૂરની માફક સ્વચ્છ તેમજ રુચિ-
કર એવું જલ અને તાંબૂલ, એ સર્વ મનથી કલ્પીને ભક્તિથી મેં
આપને અર્પણ કર્યું છે તેનો હે પ્રભો ! આપ સ્વીકાર કરો. ૨

છત્ર, બે ચામર, પંખો, નિર્મળ આરસો, વીણા, ભેરી, મૃદં-
ગનો સુંદર ધ્વનિ, ગાયન તેમજ નૃત્ય અને સાષ્ટાંગપ્રણામપૂર્વક

ચ નૃત્યં તથા । સાષ્ટાઙ્ગપ્રણતિઃ સ્તુતિર્બહુવિધા હ્યેતત્સમસ્તં મયા
 સંકલ્પેન સમર્પિતં તવ વિભો પૂજાં ગૃહાણ પ્રભો ॥ ૩ ॥ આત્મા
 ત્વં ગિરિજા મતિઃ સહચરાઃ પ્રાણાઃ શરીરં ગૃહં પૂજા તે વિષયો-
 પભોગરચના નિદ્રા સમાધિસ્થિતિઃ । સંચારઃ પદયોઃ પ્રદક્ષિણ-
 વિધિઃ સ્તોત્રાણિ સર્વા ગિરો યદ્યત્કર્મ કરોમિ તત્તદસ્થિલં શંભો
 તવારાધનમ્ ॥ ૪ ॥ કરચરણકૃતં વાક્યાયજં કર્મજં વા શ્રવણન-
 યનજં વા માનસં વાઽપરાધમ્ । વિહિતમવિહિતં વા સર્વમેતત્ક્ષમસ્વ
 જય જય કરુણાબ્ધે શ્રીમહાદેવ શંભો ॥ ૫ ॥

इति श्रीशिवमानसपूजा समाप्ता ।

કરેલી વિવિધ પ્રકારની સ્તુતિ, એ સર્વ પૂજા હે વિભો ! મેં માન-
 સિક સંકલ્પથી કલ્પીને આપને અર્પણ કરેલી છે તે પૂજનો આપ
 સ્વીકાર કરો. ૩

હે શંકર ! મારો આત્મા તે તમે, મારી બુદ્ધિ તે પાર્વતી,
 મારા પ્રાણો તે તમારા સહચર, મારું શરીર તે તમારું મંદિર,
 નાના પ્રકારના વિષયોનો ઉપલોગ કરવાનો પ્રપંચ તેજ તમારી પૂજા,
 મારી નિદ્રા એ તમારી સમાધિસ્થિતિ, મારું પગથી ચાલવું એ
 તમારી પ્રદક્ષિણા અને હું જે કંઈ વાણી બોલું છું તે તમારી સ્તુતિ, એ
 પ્રમાણે હે શંભો ! હું જે જે કર્મ કરું છું તે સર્વ તમારું જ આરાધન છે. ૪

હાથ અથવા પગથી કરેલું, વાણી, કર્મ કે શરીરથી કરેલું,
 કાન, આંખ કે મનથી કરેલું અથવા કરેલું કે ભવિષ્યમાં હું કરવાનો
 હોઉં તે (બાણીને કરેલા કે અબાણતાં કરેલા) પણ એ સર્વ પાપની
 તમે મને ક્ષમા આપો, અને હે દયાના સાગર ! હે મહાદેવ !
 હે શંભો ! આપનો જયજયકાર થાઓ ! ૫

इति “शिवमानसपूजा” संपूर्ण.

શિવમહિમ્નઃ સ્તાવ્રઃ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ મહિમ્નઃ પારં તે પરમત્રિદુષો યદ્યસદ્દશી
સ્તુતિર્બ્રહ્માદીનામપિ તદવસન્નાસ્ત્વયિ ગિરઃ । અથાવાચ્યઃ સર્વઃ
સ્વમતિપરિણામાવધિ મૃગન્ મમાપ્યેષ સ્તોત્રે હર નિરપવાદઃ પરિ-
કરઃ ॥ ૧ ॥ અતીતઃ પન્થાનં તવ ચ મહિમા વાઙ્મનસયોરત-

શ્રીશિવમહિમ્નસ્તોત્ર

કોઇનું પણ માહાત્મ્ય જાણ્યા સિવાય તેની સ્તુતિ કરવી યોગ્ય ગણામ
નહિ અને તેથી પોતાની સ્તુતિ પણ અયોગ્ય ગણાશે એમ માની પુષ્પકન્ત
પોતાનું નિરભિમાનપણું બતાવી સ્તુતિ કરવામાં કોઇ પણ રીતે પોતાની યોગ્યતા
છે જ એમ સિદ્ધ કરતાં કહે છે:

હે હર-સર્વ દુઃખોને હરણુ કરનાર શંકર ! (આપનું માહા-
ત્મ્ય કેવું અને કેટલું છે એવા) આપના મહિમાના મહાન
પારને ન જાણનાર વ્યક્તિની સ્તુતિ જો (આપને માટે) અયોગ્ય
ગણાતી હોય તો બ્રહ્મા વગેરે સર્વજ્ઞોએ પણ (ગુણાનુવાદ ગાઈને)
કરેલી આપની સ્તુતિરૂપી વાણી આપને વિષે અયોગ્ય જ છે.
અથવા (જો તે યોગ્ય ગણાતી હોય તો) પોતાની બુદ્ધિની કદપના
પર્યંત સ્તુતિ કરનાર તો કોઈ પણ વ્યક્તિ ઠપકાને પાત્ર-અયોગ્ય-
નથી અને તેથી હે હર ! મારો પણ (આપની) સ્તુતિ માટેનો આ
આરંભ અપવાદ વિનાનો એટલે યોગ્ય જ છે. અર્થાત્ હું આપની
સ્તુતિ કરવાને યોગ્ય જ છું અને હું જે સ્તુતિ કરીશ તે પણ
યોગ્ય જ છે. ૧

આપનાં સગુણ તથા નિર્ગુણ સ્વરૂપમાં સગુણ સ્વરૂપની સર્વ કોઈ સ્તુતિ
કરી શકે છે એમ દર્શાવતાં પોતાની સ્તુતિ કરવાની યોગ્યતા બતાવે છે:

હે શંભો ! આપનો મહિમા મન અને વાણીના માર્ગને પણ
અતિક્રમણુ કરી ગએલો છે, એટલે મન અને વાણીથી પણ આપને

ઘાતૃત્વ્યા યં ચકિતમભિધત્તે શ્રુતિરપિ । સ કસ્ય સ્તોતવ્યઃ કંતિ-
 વિધગુણઃ કસ્ય ત્રિષયઃ પદે ત્વર્વાચીને પતતિ ન મનઃ કસ્ય ન
 વચઃ ॥ ૨ ॥ મધુસ્ફીતા વાચઃ પરમમમૃતં નિર્મિતવતસ્તવ બ્રહ્મ-
 મ્નિક વાગપિ સુરગુરોર્વિસ્મયપદમ્ । મમ ત્વેતાં વાર્ણીં ગુણકથન-
 મહિમા જાણી શકાય તેવો નથી, કેમકે તે આપના સગુણ તથા
 નિર્ગુણ મહિમાનું શ્રુતિ પણ ભયભીત થઈને, સગુણ મહિમામાં
 સ્તુતિનું ન્યૂનાધિક્ય ન થાય એ હેતુથી અભેદભાવથી અને નિર્ગુણ
 મહિમામાં સ્વપ્રકાશ બ્રહ્મ અન્યથી પ્રકાશિત છે એવો દોષ પ્રાપ્ત ન
 થાય એ હેતુથી બ્રહ્મસ્વરૂપે વર્ણન કરે છે. આથી તે આપનો સગુણ
 અને નિર્ગુણ મહિમા કોનાવડે સ્તુતિ કરવા યોગ્ય છે, કેવા ગુણ-
 વાળો છે અને કોનાથી જાણી શકાય તેવો છે? કોઈ પણ તેને
 સ્તુતિ વગેરેથી જાણી શકે તેમ નથી. તો પણ (લોકકલ્યાણાર્થે
 લીલામાત્ર ધારણ કરેલા) આપના આ આધુનિક શંકરસ્વરૂપને
 વિષે તો (સ્તુતિ કરવા માટે) કોનાં મન તથા વાણી પ્રેરાતાં નથી?
 અર્થાત્ આપના એ શંકરસ્વરૂપની મોટા મોટા બ્રહ્માદિ દેવો
 પણ સ્તુતિ કરે તો હું પણ તે સ્તુતિ કરવાને પ્રેરાઉં અને યોગ્ય
 હોઉં એમાં શું આશ્ચર્ય? ૨

સ્તુતિમાં વિરોધતા ન હોતાં જો તેનાથી શંકરની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત ન થાય
 તો તેવી સ્તુતિ કરવી વ્યર્થ છે એમ જો માનવામાં આવે તો તેનું નિરાકરણ
 કરી પોતાનો સત્ય હેતુ જણાવે છે:

હે બ્રહ્મન્! મધુરતાયુક્ત, સુંદર અને પરમ અમૃતસમાન
 વેદરૂપી વાણીના બનાવનારા-પ્રેરક-એવા આપને (સ્તુતિરૂપે
 ગાએલી) બ્રહ્માની વાણી પણ શું આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરી શકે તેમ
 હુતી? (અને તો પછી મારી વાણી તો આશ્ચર્ય ન જ ઉત્પન્ન

પુણ્યેન ભવતઃ પુનામીત્યર્થેઽસ્મિન્ પુરમયન બુદ્ધિર્વ્યવસિતા ॥ ૩ ॥
તૈશ્વર્યં યત્તજ્જગદુદયરક્ષામલયઋત્રયીવસ્તુ વ્યસ્તં તિસ્રષુ ગુણભિ-
ન્નાસુ તનુષુ । અભવ્યાનામસ્મિન્વરદ રમણીયામરમણીં વિહન્તું
વ્યાક્રોર્ષીં વિદધત ઇહૈકે જઢધિયઃ ॥ ૪ ॥ કિમીહઃ કિકાયઃ
કરે એમાં શુ ?) તો પણ હે ત્રિપુરાસુરનો નાશ કરનાર શંભો !
હું તો, આપના ગુણોનું કીર્તન કરવારૂપ પુણ્યથી માત્ર મારી
વાણીને પવિત્ર કરું છું (વિશેષ કંઈ કરતો નથી) એવી બુદ્ધિ
રાખીને જ આપની સ્તુતિ કરું છું (સિવાય અન્ય કોઈ પણ હેતુ
તેમાં નથી). ૩

સ્તુતિયાગ્ય એવા આપ શંકરને વિષે પાપીઓ તો મિથ્યા નિન્દા કરી
કુતકોં જ કરે છે તે કહે છે:

હે વર આપનાર પ્રભો ! આપનું ઐશ્વર્ય કે જે આ સમગ્ર
જગતની ઉત્પત્તિ, રક્ષા અને સંહાર કરનારું છે, વેદોમાં રહેલા
સારભૂત વસ્તુરૂપ છે, અને સત્ત્વ, રજા અને તમોગુણથી વિભક્ત
થએત્રી મૂર્તિરૂપ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ સ્વરૂપે પણ રહેલું
છે તે આપના ઐશ્વર્યને નાશ કરવાને માટે કેટલાક મંદબુદ્ધિવાળા
જડવાદીઓ, આ ત્રેલોક્યમાં પણ કલ્યાણ વિનાના એવા દુષ્ટોને
પ્રિય લાગતી, પરંતુ સત્ય રીતે તેમનું અકલ્યાણ જ કરનારી એવી
(આપની) નિન્દારૂપ વાણીને-કુતકોંને-બોલે છે. ૪

કંઈ નિન્દારૂપ વાણીને એટલે કુતકોંને તેઓ બોલે છે તે કહે છે:

હે પ્રભો ! તર્કથી જેમનું ઐશ્વર્ય જાણી શકાય તેવું નથી
એવા આપના સંબંધમાં “પરમેશ્વર ત્રિભુવનને ઉત્પન્ન કરે છે”,
પરંતુ તે આપ કુત્સિત વ્યાપારવાળા છો, કુત્સિત શરીરવાળા છો,
કુત્સિત આધારવાળા છો અને કુત્સિત એવા ઉપાદાન કારણરૂપ

સ સ્વલુ કિમુપાયસ્ત્રિશ્રુવનં કિમાધારો ધાતા સૃજતિ કિમુપાદાન
 इति च । अतर्क्यैश्वर्ये त्वय्यनवसरदुःस्थो हतधियः कुतर्कोऽयं
 कांश्चिन्मुखरयति मोहाय जगतः ॥૫॥ અજન્માનો લોકાઃ કિમ-
 વયવવન્તોઽપિ જગતામધિષ્ઠાતારં કિં ભવવિધિરનાદૃત્ય ભવતિ ।
 अनीशो वा कुर्याद्भुवनजनने कः परिकरो यतो मन्दास्त्वां प्रत्य-
 छो. અર્થાત્ એ હેતુથી આપ આ જગત્ને ઉત્પન્ન કરતા નથી
 એ પ્રમાણેનો અનુચિત અને દુષ્ટતાભર્યો (તે દુષ્ટોએ કરેલો)
 કુતર્ક કેટલાક બુદ્ધિહીન મનુષ્યોને જગત્ને મોહ ઉપજાવવાની
 ખાતર બોલવામાં ગ્રેરે છે. એટલે કેટલાક બુદ્ધિહીન મનુષ્યો
 આપ કુત્સિત હોવાથી પરમાત્મસ્વરૂપ નથી અને તેથી આપ
 જગત્ની ઉત્પત્તિ કરી શકતા નથી એવો ખોટો તર્ક કરી આપની
 નિન્દા કરી જગત્ને મોહ ઉપજાવે છે. ૫

આ પ્રમાણે કુતર્કીઓનું નિરાકરણ કરી જગત્ની ઉત્પત્તિમાં સત્ય વસ્તુ-
 સ્થિતિ શી છે તે જણાવે છે:

અવયવવાળા અને પ્રત્યક્ષ જણાતા આ બધા લોક ઉત્પત્તિ-
 વિનાના છે શું? અને જો તે ઉત્પત્તિવાળા હોય તો પછી જગ-
 તના અધિષ્ઠાતા વિના તેની ઉત્પત્તિ થઈ શકે ખરી? અથવા તો
 સત્તા વિનાનો એક સામાન્ય મનુષ્ય તે જગત્નો જો કર્તા હોય
 તો પછી લોકોને ઉત્પન્ન કરવામાં તેની સામગ્રી શી હતી? અથવા
 તેણે કેવી રીતનો આરંભ કરેલો હતો? (કારણ કે જો સામાન્ય
 મનુષ્યને કર્તા માનવામાં આવે તો જે પોતાની જ ઉત્પત્તિને જાણી
 શકતો ન હોય તે જગત્ને ક્યાંથી ઉત્પન્ન કરી શકે?) અર્થાત્
 આપ પરમાત્મા સિવાય તેને ઉત્પન્ન કરનાર અન્ય કોઈ પણ
 નથી, અને તેથી હે દેવતાઓમાં શ્રેષ્ઠ શંકર! (જગત્ની ઉત્પત્તિમાં)

મરવર સંશેરત ઇમે ॥ ૬ ॥ ત્રયી સાંખ્યં યોગઃ પશુપતિમતં વૈષ્ણ-
વમિતિ પ્રભિન્ને પ્રસ્થાને પરમિદમદઃ પથ્યમિતિ ચ । રુચીનાં વૈચિ-
ત્ર્યાદ્જુકુટિલનાનાપથજુષાં નૃણામેકો ગમ્યસ્ત્વપસિ પયસામર્ગવ
ઇવ ॥ ૭ ॥ મહોક્ષઃ સ્વદ્વાઙ્ગં પરશુરજિનં ભસ્મ ફણિનઃ કપાલં
મંદ બુદ્ધિવાળા મનુષ્યો જ આપના પ્રત્યે સંશયવાળા થાય છે.
(સિવાય અન્ય મનુષ્યો તો આપના માહાત્મ્યને જાણતા હોવાથી
આપના પ્રત્યે અપૂર્વ ભાવનાવાળા હોય છે). ૬

સર્વ શાસ્ત્રો પણ સાક્ષાત્પરમ્પરાએ આપ શંકરમાં જ એકતા ધરાવે છે
તે કહે છે:

હે શંભો ! વેદત્રયી-અષ્ટાદશ વિદ્યાઓ, ભગવાન્ કપિલે રચેલું
સાંખ્યશાસ્ત્ર, પતંજલિનું યોગશાસ્ત્ર, પાશુપત મતનું શાસ્ત્ર અને
નારદ વગેરે વૈષ્ણવોએ રચેલાં પંચરાત્ર વગેરે વૈષ્ણવ શાસ્ત્ર એ
સર્વ લિન્ન લિન્ન શાસ્ત્રો હોવાથી આ શાસ્ત્ર પારકું અને આ શાસ્ત્ર
મારું એટલે મારું કદયાણુકારક છે એ પ્રમાણે મનુષ્યો તેમના સ્વ-
ભાવોની વિચિત્રતા-લિન્નતા-ને લીધે માની અને તેથી સરલ માર્ગે
અને વાંકે માર્ગે જાય છે, પરંતુ એવા પણ મનુષ્યોને, સીધા અથવા
કુટિલ માર્ગે જતી એવી પણ સર્વ નદીઓને જેમ પ્રાપ્ત થવાના
સ્થાનરૂપ એક સમુદ્ર જ છે તે પ્રમાણે આપ એક જ પ્રાપ્ત થવા
યોગ્ય છે. અર્થાત્ સંસારમાં આત્મકદયાણુ માટે પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય
જો કોઈ પરમ વસ્તુ હોય તો તે આપ એક જ છો અને તેથી
એ સર્વમાર્ગગામી મનુષ્યો પણ અન્તમાં વહેલા મોડા આપના જ
પરમપદને પ્રાપ્ત કરે છે. ૭

આ પ્રમાણે શંકરની મહત્તા બતાવી હવે તેમનું નિરૂપાધિત્વ બતાવે છે.

હે વર આપનાર શંભો ! મોટો વૃદ્ધ વૃષભ, ખડ્ગાંગ, પરશુ,
વ્યાઘ્રચર્મ, ભસ્મ, સર્પો અને કપાલ એ જ આપની સર્વ કૌટુંબિક

ત્રેતીયસ્તવ વરદ તન્ત્રોપકરણમ્। સુરાસ્તાં તામૃદ્ધિં દધતિ તુ ભવંત્રુપ-
 નિહિતાં નહિ સ્વાત્મારામં વિષયમૃગતૃષ્ણા ભ્રમયતિ ॥ ૮ ॥ ધ્રુવં
 કશ્ચિત્સર્વં સકલમપરસ્ત્વધ્રુવમિદં પરો ધ્રોવ્યાધ્રોવ્યે જગતિ ગદતિ
 સામગ્રી-સમૃદ્ધિ છે, છતાં પણ દેવતાઓ આપની બ્રહ્મટિના વિલાસ
 માત્રથી જ-આપની કૃપા માત્રથી જ-આપે આપેલી અપૂર્વ સમૃ-
 દ્ધિને ભોગવે છે (આપની પાસે સમૃદ્ધિ ન છતાં આપ સમૃદ્ધિ
 આપો છો એ જ આપની મહત્તાનું સૂચક છે) એમાં આશ્ચર્ય જેવું
 નથી, કારણ કે આત્મામાં જ આનંદ માનનારા આપના જેવાઓને
 સંસારના વિષયસુખની મૃગતૃષ્ણુકા ભ્રમ ઉત્પન્ન કરતી નથી-
 પોતાનામાં લુપ્થ કરતી નથી. અર્થાત્ કોઈ પણ આત્મજ્ઞાની સંસા-
 રના સમૃદ્ધિભર્યા સુખમાં લેપાતો નથી તો આપના જેવા નિત્ય-
 મુક્ત તો તેમાં લુપ્થ ન જ થાય એમાં શું કહેવું હોય? ૮

કેટલાંક મતમતાન્તરો એતાં મનુષ્યોને ભ્રમ ઉત્પન્ન થાય તેમ છે, છતાં
 પણ લગ્નનો લાગ કરી દબતાથી સ્તુતિ કરવામાં પોતે પ્રવૃત્ત છે તે કહે છે:

હે ત્રિપુરાસુરનો નાશ કરનાર શંભો ! કેટલાક વાદીઓ આ
 સમગ્ર જગતને જન્મમૃત્યુ વિનાનું એટલે સત્ય સમજે છે, ખીજા
 કેટલાક એને જન્મમૃત્યુવાળું એટલે અસત્ય-વિનાશી સમજે છે
 જ્યારે કેટલાક વળી અન્યમતવાદીઓ ભિન્ન ધર્મવાળા આ જગ-
 તને જન્મમૃત્યુથી યુક્ત અને જન્મમૃત્યુથી રહિત એટલે સત્ય
 અને અસત્ય-અવિનાશી અને વિનાશી-એમ બંને રૂપે કહે છે,
 પરંતુ એ જગત્વિષયક સમસ્ત વાદને વિષે (કયો વાદ સત્ય છે
 એ ન સમજી શકવાથી) તેમનાથી આશ્ચર્ય પામેલો કોઈ મનુષ્ય
 હોયની તેવી જ રીતે આશ્ચર્યયુક્ત થએલો હું (તે સર્વનો લાગ

વ્યસ્તવિષયે । સમસ્તેઽપ્યેતસ્મિન્પુરમથન તૈર્વિસ્મિત ઇવ સ્તુવન્નિ-
દ્દેમિ ત્વાં ન સ્વલુ નનુ ધૃષ્ટા મુશ્વરતા ॥ ૯ ॥ તૈર્વૈશ્વર્યં યત્નાદ્યદુ-
પરિ વિરિશ્ચો હરિરધઃ પરિચ્છેતું યાતાવનલમનલસ્કન્ધવપુષઃ ।
તતો ભક્તિશ્રદ્ધાભરગુરુગુણદ્વયાં ગિરિશ યત્ સ્વયં તસ્થે તાભ્યાં
તત્ત્વ કિમનુવૃત્તિર્ન ફલતિ ॥ ૧૦ ॥ અયત્નાદાપાદ્ય ત્રિશ્રુવનમવૈ-
કરીને) આપની સ્તુતિ કરવામાં જરા પણ લબ્ધિયુક્ત થતો નથી,
કારણ કે વાચાલતા-બહુ બોલવાપણું-લબ્ધિ વિનાની હોય છે.
અર્થાત્ વાચાલ મનુષ્યને જેમ લબ્ધિ હોતી નથી તે જ પ્રમાણે
હું પણ મતમતાન્તરના ભ્રમને છોડી લોક ગમે તે કહે તેનો વિચાર
ન કરતાં લબ્ધિને ત્યાગ કરી આપની સ્તુતિ કરીશ. ૯

આ પ્રમાણે કેટલુંક કથન કરી મોટા બ્રહ્મા અને વિષ્ણુને પણ આપનો
સાક્ષાત્કાર આપની કૃપા હોય તો જ થાય છે એમ મહત્તાબતાવતાં કહે છે :

હે ગિરિશ ! અગ્નિસમાન તેજયુક્ત મૂર્તિવાળા આપના
ઐશ્વર્યનું માપ કાઢવાને માટે એટલે આપનું ઐશ્વર્ય કેવું અને
કેટલું છે તે જાણવાને માટે ઉપર ઉપરના લોક સુધી બ્રહ્મા અને
નીચે નીચેના લોક સુધી વિષ્ણુ ગયા, તો પણ આપના તે ઐશ્વર્યનું
માપ કાઢવાને માટે તેઓ સમર્થ થયા નહિ, અને છેવટે જ્યારે
થાકીને નિવૃત્ત થયા અને અપૂર્વ ભક્તિ અને શ્રદ્ધાયુક્ત થઈ તે
બંનેએ અત્યંત રીતે આપની સ્તુતિ કરી ત્યારે તે સ્તુતિથી પ્રસન્ન
થઈ આપના તે ઐશ્વર્યમય સ્વરૂપને આપે આપની ઈચ્છાથી જ
તેમને પ્રત્યક્ષ કરાવ્યું. તો પછી (કહો કે) આપની સ્તુતિ કયા કૃષ્ણને
આપતી નથી ? સર્વ ક્ષણે આપે છે. (કારણ કે બ્રહ્મા અને વિષ્ણુને
પણ આપની સ્તુતિથી પ્રત્યક્ષ દર્શન થયાં તો મારા જેવાને પણ
થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ?) ૧૦

રવ્યતિકરં દશાસ્યો યદ્વાહૂનમૃત રણકણ્ઠપરવશાન । શિરઃપદ્મ-
શ્રેણીરચિતચરણામ્બોરુહબલેઃ સ્થિરાયાસ્ત્વદ્વક્તેસ્ત્રિપુરહર વિસ્ફૂ-
ર્જિતમિદમ્ ॥ ૧૧ ॥ અમુષ્ય ત્વત્સેવાસમધિગતસારં શ્રુજવનં
બલાત્કૈલાસેઽપિ ત્વદધિવસતૌ વિક્રમયતઃ । અલભ્યા પાતાલેઽ-
પ્યલસચલિતાઙ્ગુષ્ઠશિરસિ પ્રતિષ્ઠા ત્વય્યાસીદ્ધુવમુપચિતો મુહ્યતિ

રાવણને મહા સામર્થ્ય આપી આપે તેનાપર મહાન અનુગ્રહ કર્યો છે તે કહે છે:

હે ત્રિપુરાસુરનો નાશ કરનાર શંભો! રાવણે કેાઈ પણ પ્રકારના પ્રયત્ન વિના ત્રણે લોકને (પોતાના ભયથી) વૈર વિનાના-પોતાને સ્વાધીન બનાવ્યા અને (પોતાના સરખો બળવાન ચોદ્ધો યુદ્ધ કરવા માટે પોતાને ન મળવાથી) પોતાના હાથને રણમાં યુદ્ધ કરવાની બળવાળા જ રાખ્યા. એટલે રાવણ જે એવા બલિષ્ઠ રહ્યો તે, (રાવણે) પોતાનાં મસ્તકોરૂપી કમલોના સમૂહનું આપનાં ચરણકમલોમાં બલિદાન આપી આપના ઉપર જે દૃઢ ભક્તિ બતાવી હતી તેનો જ પ્રભાવ છે. (આપે તેની અપૂર્વ ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈને જ તેને આપે અપ્રતિમ બળવાળો બનાવ્યો હતો એમ હું આપની મહત્તાના અપૂર્વ ફળને માનું છું.) ૧૧

આ પ્રમાણે અનુગ્રહ કરવા છતાં ખલ કેવા હોય છે અને તેમનો નિગ્રહ કરવા આપ સમર્થ હોવા છતાં દયાથી તેમની કેવી ઉપેક્ષા કરો છો તે કહે છે:

હે શંભો! આપની જ સેવાથી જેમાં બળ પ્રાપ્ત થયું છે એવા પોતાના(વિશ) હાથરૂપી વનનો (આપે આપેલું બળ સત્ય છે કે કેમ તે જોવા માટે) આપના જ નિવાસરૂપ કૈલાસ પર્વતને વિષે (તેને ઉખેડી નાંખવાને માટે) બળથી ઉપયોગ કરતા એવા રાવણની સ્થિતિ, જો આપે આપના અંશુહાનો અગ્રભાગ જરા પણ (તેના

સ્વલઃ ॥ ૧૨ ॥ યદદ્ધિ સુત્રામ્ણો વરદ પરમોચૈરપિ સતીમધશ્ચક્રે
 બાણઃ પરિજનવિધેયત્રિશ્રુવનઃ । ન તચ્ચિત્રં તસ્મિન્વરિવસિતરિ ત્વચ્ચ-
 રણયોર્નિ કસ્યાપ્યુન્મત્યૈ ભવતિ શિરસસ્ત્વય્યવનતિઃ ॥૧૩॥ અકા-
 ણ્ડબ્રહ્માંડક્ષયચકિતદેવાસુરકૃપાવિધેયસ્યાસીચક્ષિનયન વિષં સંહ-
 પર) દાખ્યો હોત તો પાતાલમાં પણ રહેવી હુલેલ હતી (એવી
 આપની અનુપમ શક્તિ છે), પરંતુ (રાવણ જેવા તે સમગ્ર શક્તા
 નથી, કારણ કે) ખરેખર કૃતમ્મ જનો કરેલા ઉપકારને મોહવશ થઈ
 ભૂલી જાય છે. ૧૨

હવે બાણાસુરને જે સંપત્તિ મળી હતી તે પણ આપની જ કૃપાનું ફળ
 હતું તે કહે છે:

હે વરદ ! બાણાસુરે ત્રણે ભુવનને (સંપત્તિ વગેરેથી) પોતાના
 દાસ સમાન બનાવીને મોટી અતુલિત એવી ઇન્દ્રની સમૃદ્ધિને
 પણ જે તુચ્છ જેવી બનાવી તે આપનાં ચરણકમલોમાં પ્રણામ
 કરવારૂપ સેવા કરતા તે બાણાસુરને માટે આશ્ચર્યકારક નથી, (કારણ
 કે એ સેવાનું ફળ આપ એવું આપો જ છો) કેમકે આપનાં ચર-
 ãમાં પ્રણામ કરવારૂપ કર્મ કેની ઉત્તતિને માટે થતું નથી ?
 સર્વની ઉત્તતિ માટે થાય છે. એટલે આપને પ્રણામ કરનારનું તો
 સર્વનું કલ્યાણ થાય છે એમાં સંશય નથી. ૧૩

લોકકલ્યાણ માટે આપ દોષને પણ સ્વીકારી લો છો એવા આપ ક્યાણ
 છો અને તેથી તે દોષ પણ આપ જેવાની પાસે તો ગુણરૂપે જ જેવામાં
 આવે છે તે કહે છે:

હે ત્રણ નેત્રવાળા ! (સમુદ્રમાંથી વિષ નીકળ્યું તે સમયે
 વિષના હેતુથી) વગર સમયનો (પ્રલયકાળ આવ્યા વિના) થતો
 પ્રહ્લાંડનો વિનાશ જોઈ, જ્યારે દેવ અને અસુરો ભયભીત થઈ ગયા

તવતઃ । સ કલ્માષઃ કળ્થે તવ ન કુહતે ન શ્રિયમહો વિકારોઽપિ
 શ્લાઘ્યો બ્રુવનમયમઙ્ગલ્યસનિનઃ ॥ ૧૪ ॥ અસિદ્ધાર્યા નૈવ ક્વચિ-
 દપિ સદેવાસુરનરે નિવર્તન્તે નિત્યં જગતિ જયિનો યસ્ય વિશિષ્ઠાઃ ।
 સ પશ્યન્નીશ ત્વામિતરસુરસાધારણમભૂત્ સ્મરઃ સ્મર્તવ્યાત્મા નહિ
 ત્યારે તેમના પર દયા કરવાની ઇચ્છાવાળા અને તેથી જ વિષનું
 પાન કરનાર આપ શંકર પરમાત્માના કંઠને વિષે તે વિષની જે
 કાલિમા લાગી છે તે આપની શોભાનો નાશ કરતી નથી, પરંતુ
 તેથી આપની તો શોભા વધેલી જ છે (એમ હું તો માનું છું),
 કારણ કે સર્વલોકના ભયનો નાશ કરવો એ જ જેનું વ્યસન-નિત્યનું
 કર્તવ્ય-છે એવા આપ પ્રભુનો તો એ વિકાર પણ પ્રશંસાપાત્ર છે.
 (અને તેથી જ એ આપને માટે કાલિમા નથી પણ આપની શોભા-
 રૂપ છે, કારણ કે એ જે કે દોષરૂપ છતાં તેનાથી લોકના ઉદ્ધારરૂપ
 અનુપમ કાર્ય થએલું હોવાથી તે આપને માટે ગુણરૂપ જ છે.) ૧૪

કામ જેવા મહાન્ બલિષ્ઠનો, પણ આપે એક દષ્ટિમાત્રથી જ વિનાશ
 કર્યો હતો એવા આપ મહાન્ છા તે કહે છે:

હે ઇશ! વિજયશીલ એવા જે કામદેવનાં (સર્વત્ર) જય
 મેળવનાર બાણો દેવ, અસુર અને મનુષ્યો સહિત આ સમગ્ર
 જગતને વિષે અર્થસિદ્ધિ કર્યા વિના ક્યારે પણ પાછાં ફરતાં ન
 હતાં એટલે જે સમગ્ર જગતને પોતાનાં બાણોને વશ કરી પોતાને
 આધીન કરતો હતો તે જ કામદેવ આપને એક સામાન્ય દેવની
 સમાન સાધારણ-તુચ્છ-અજ્ઞતેન્દ્રિય-જેતાં તો નામમાત્ર શેષ
 રહી માત્ર સ્મરણ કરવા જેવો જ થઈને રહ્યો, એટલે (આપના ત્રીજા
 નેત્રના અગ્નિથી બળી ભસ્મ થઈ) નાશ પામી ગયો. ખરેખર
 જ્ઞતેન્દ્રિય એવા મહાત્માઓનો તિરસ્કાર કરવો તે કોઈને હિતકર

વશ્નિષુ પથ્યઃ પરિભવઃ ॥ ૧૫ ॥ મહી પાદાઘાતાદ્રજતિ સહસા
સંશયપદં પદં વિષ્ણોર્ભ્રામ્યદ્ધુજપરિચરુણગ્રહગણમ્ । મુદુચૌર્દૌ-
સ્થ્યં યાત્યનિમૃતજટાતાઢિતતટા જગદ્રક્ષાયૈ ત્વં નટસિ નનુ વામૈવ
વિશ્રુતા ॥ ૧૬ ॥ વિચઙ્ચાપી તારાગણગુણિતફેનોદ્ગમરુચિઃ પ્રવાહો
નથી, પણ તેનો પોતાનો તે નાશ કરનાર છે. (અને તેથી જ આપ
જેવાનો તિરસ્કાર કરનાર કામ જેવો પ્રબળ પણ નાશ પામ્યો એમાં
સંશય નથી.) ૧૫.

જગત્ના રક્ષણ માટે આપ નૃત્ય કરો છો, છતાં પણ તે નૃત્ય લોકને
કેવું લય ઉત્પન્ન કરે છે તે જણાવે છે:

હે ઇશ ! તમે જે કે સર્વ જગત્ની રક્ષાને માટે (સંધ્યાકાળે
તાંડવ) નૃત્ય કરો છો, પરંતુ તેમાં આપના પદના પ્રહારોવડે પૃથ્વી
એકદમ (પોતે વિનાશ પામશે શું ? એવા) સંશયને પ્રાપ્ત થાય છે,
તેમ (નૃત્ય સમયે) આપના ભમતા હાથોરૂપી લોગળોવડે જેમાં
થડોનો સમૂહ પીડાયુક્ત થએલો છે એવું વિષ્ણુનું સ્થાન અંતરિક્ષ
પણ (પોતે પતન પામશે શું ? એવા) સંશયને પ્રાપ્ત થાય છે
અને તેજ પ્રમાણે વારંવાર આપની વિખરાયલી જટાના
પ્રહારો જેના પ્રાન્તપ્રદેશમાં લાગેલા છે એવું સ્વર્ગ પણ જાણે
હમણું જ પડશે એવી સ્થિતિને પામી જાય છે. એટલે લોકના
રક્ષણ કરવાના હેતુથી જ નૃત્ય કરતા સર્વના રક્ષક એવા આપ
રક્ષાને બદલે સર્વને પોતાના વિનાશના સંશયમાં નાખો છો. ખરે-
ખર (એમાં કંઈ આશ્ચર્ય જેવું નથી, કારણ કે) મહત્તા છે તે કેાઈક
વખત અવળું કર્તવ્ય કરનારી-જણાવનારી એટલે રક્ષણને બદલે
લયને ઉત્પન્ન કરનારી પણ થાય છે (અને તેથી જ આપ માત્ર
લય ઉત્પન્ન કરો છો, પરંતુ કેાઈનો વિનાશ કરતા નથી). ૧૬.

વારાં યઃ પૃષ્ઠલઘુદૃષ્ટઃ શિરસિ તે । જગદ્વીપાકારં જલધિબલયં
તેન કૃતમિત્યનેનૈવોન્નેયં ધૃતમદ્દિમં દિવ્યં તવ વપુઃ ॥ ૧૭ ॥ રયઃ
ક્ષોણી યન્તા શતધૃતિરગેન્દ્રો ધનુરથો રથાન્ને ચન્દ્રાકૌં રથચરણ-
પાણિઃ શર ઇતિ । દિધક્ષોસ્તે કોઽયં ત્રિપુરતૃણમાદમ્બરવિધિર્વિ-

મહાનદી ગંગાને પણ સૂક્ષ્મરૂપે ધારણ કરવાને આપ કેવા શક્તિમાન
છા તે કહે છે:

હે શંભો ! આકાશને વિષે વ્યાપ્ત અને તારાના સમુદાયની
સમાન (શ્વેત) જેના શીણુની કાંતિ નીકળે છે એવો (ગંગાના)
જલોનો (મોટો) પ્રવાહ પણ આપના મસ્તકને વિષે એક ખિંદુ
સમાન હોય તેમ નાનો જેવામાં આવે છે અને વળી તે જ પ્રવા-
હ(ના મોટા સ્વરૂપ)વડે આ જગત સમુદ્રથી ઘેરાયેલો એક દ્વીપ
હોય તેની સમાન પણ બનાવી દીધું છે. આ કારણથી જ બાણી
શકાય છે કે આપનું દિવ્ય એવું શરીર ઉન્નત અને (સર્વ દેવતા-
ઓથી) અધિક મહિમાવાળું છે (એમાં સંશય નથી). ૧૭

આપની શક્તિ અતુલિત છે, છતાં પણ આપ લોકવંચના ખાતર માત્ર
બાહ્ય આડંબર જ બતાવો છા તે ત્રિપુરાસુરના દૃષ્ટાંતથી કહે છે:

હે પ્રભો ! એક તૃણની સમાન ત્રિપુરાસુરને નાશ કરવાની
ઈચ્છાવાળા એવા આપને આ પૃથ્વીરૂપ રથ, ઘ્રદ્ધારૂપી સારથિ,
મેરુપર્વતરૂપ ધનુષ્ય, ચંદ્ર અને સૂર્યરૂપ રથનાં બે ચક્કા
અને ચક્ર જેમના હાથમાં છે એવા વિષ્ણુરૂપ બાણ એ (સર્વ
યુદ્ધને) આડંબર શા માટે કરવો પડ્યો? (કારણ કે આપના જેવા
સમર્થને ત્રિપુરાસુર જેવાને તૃણની સમાન બાણી નાંખવાને આ
સામગ્રીની જરૂર હતી નહિ) પરંતુ સત્ય છે કે પોતાને સ્વાધીન
એવા પદાર્થોથી ક્રીડા કરતી એવી ઈશ્વરની બુદ્ધિઓ પરતંત્ર હોતી

ધેયૈઃ ક્રીઢન્ત્યો ન સ્વલુ પરતન્ત્રાઃ પ્રમુધિયઃ ॥ ૧૮ ॥ હરિસ્તે
સાહસ્રં કમલબલિમાધાય પદયોર્યદેકોને તસ્મિન્નિજમુદહરન્નેત્રકમ-
લમ્ । ગતો ભક્ત્યુદ્રેકઃ પરિણતિમસૌ ચક્રવપુષા ત્રયાણાં રક્ષાયૈ
ત્રિપુરહર જાગર્તિ જગતામ્ ॥ ૧૯ ॥ ક્રતૌ સુપ્તે જાગ્રત્ત્રમસિ
નથી પણ સ્વેચ્છા મુજબ ક્રીડા કરનારી હોય છે (અને તેથી
જગતને દેખાડવા લીલામાત્ર જ આપે આ આડંબર સ્વેચ્છાથી
કરેલો છે એમ માનવું પોતું નથી). ૧૮

વિષ્ણુ જેવાએ પણ આપની ભક્તિ કરી મહા ફલને પ્રાપ્ત કર્યું છે તે કહે છે:

હે ત્રિપુરાસુરનો નાશ કરનાર શંભો ! ભગવાન્ વિષ્ણુ જ્યારે
આપનાં ચરણકમલોમાં એક હજાર કમળ અર્પણ કરવા લાગ્યા
અને તેમાં જ્યારે એક કમળ ઓછું રહ્યું તે સમયે (આપના પરની-
પરમભક્તિથી પોતાનું) નેત્રકમળ ચઢાવવા માટે જ્યારે તેમણે
કાઢ્યું ત્યારે તેમની જે એ ઉત્કંઠાભરી પરમભક્તિ હતી તે (આપની
કૃપાથી) ચક્રરૂપે પરિણામ પામી એટલે આપે તેમની તે ભક્તિથી
પ્રસન્ન થઈ તેના ફલરૂપે તેમને ચક્ર આપ્યું, કે જે હજી સુધી
ત્રણે જગતના રક્ષણને માટે જગતી રહે છે. અર્થાત્ ભગવાન્
વિષ્ણુ ચક્રથી સર્વદા જગતનું જે રક્ષણ કરે છે તે આપનીજ ભક્તા
ધીનતાનું માહાત્મ્ય છે, સિવાય બીજું કંઈ જ નથી. ૧૯

આ પ્રમાણે આપ શંકરના આરાધનથીજ સર્વ પ્રાપ્ત થાય છે એમ
જણાવી “ઈશ્વર કર્મનું ફલ આપતા નથી, પણ મનુષ્યનાં શુભાશુભ કર્મના
અપૂર્વથી જ તેને શુભાશુભ ફળ મળે છે.” એમ માનનારા કેટલાક મતવાદીઓ-
ખંડન કરતાં આપ શંકર જ ફલદાતા છો એમ જણાવી સ્તુતિ કરે છે:

હે શંકર ! (યજ્ઞ વગેરે કંઈ છે જ નહિ અને તેનું ફળ પણ
અપાતું કોઈ નથી એવા નાસ્તિકોના પ્રયત્નથી) યજ્ઞોનું કર્મ જો

ફલયોગે ક્રતુમતાં ક કર્મ પ્રધ્વસ્તં ફલતિ પુરુષારાધનમૃતે । અત-
સ્ત્વાં સંપ્રેક્ષ્ય ક્રતુષુ ફલદાનપ્રતિશ્રુતૌ શ્રુતૌ શ્રદ્ધાં વદ્ધ્વા દૃઢપરિકરઃ
કર્મસુ જનઃ ॥ ૨૦ ॥ ક્રિયાદક્ષો દક્ષઃ ક્રતુપતિરધીશસ્તનુમૃતા-
મૃષીણામાર્ત્તિવિજ્યં શરણદ સદસ્યાઃ સુરગણાઃ । ક્રતુભ્રંશસ્ત્વત્તઃ
(ઘણે અંશે) નાશ પામ્યું, તો પણ યજ્ઞ કરનારાઓને તે યજ્ઞનું
ફળ આપવાને માટે આપ જગતા જ રહો છો, કારણ કે વિનાશ
પામેલું યજ્ઞાદિ કર્મ આપ ઇશ્વરના આરાધન વિના ક્યાંથી ફલી
શકે? અને તેથી (જેમ કેાઇ એક લેણુદાર દેવાદારની પાસેથી
પૈસા લેવા માટે તેનો એક જામીન લે છે અને જો દેવાદાર પૈસા
ન આપે તો પછીથી તે લેણુદાર જેમ જામીન પાસેથી પૈસા વસુલ
કરે છે તે જ પ્રમાણે) યજ્ઞનું ફલ આપવામાં આપ પ્રતિભૂ-જામીન-
છો એટલે આપની પાસેથી તો જરૂર યજ્ઞનું ફળ મળશે એમ
સમજી લોક શ્રુતિને વિષે શ્રદ્ધા રાખી કર્મ કરવામાં દૃઢ સંકલ્પ-
વાળા થાય છે (અને કર્મ કરે છે, કેમકે આપ અવશ્ય યજ્ઞાદિ-
કર્મનું ફળ ઉત્તમ રીતે આપો છો એમ માનીને જ લોકો યજ્ઞાદિ
કરી આપની અનુપમ સેવા કરવામાં તત્પર રહે છે). ૨૦

યજ્ઞ કરનારા પણ જો આપની કૃપા ન મેળવે તો તેને મહાન્ અનર્થ
પ્રાપ્ત થાય છે તે દક્ષના દૃષ્ટાંતથી જણાવે છે:

હે રક્ષણુ કરનાર પ્રસિા ! (જે યજ્ઞમાં) ક્રિયા કરવામાં કુશળ
અને સર્વ પ્રાણીઓના અધિપતિ એવા દક્ષ પ્રજાપતિ યજ્ઞમાન
હતા, ઋષિઓ ઋત્વિજો હતા, દેવોના સમૂહો સભાસદ હતા અને
યજ્ઞનું ફળ આપનાર તો અવશ્ય રીતે આપ પોતે જ છો, છતાં
(તેવા ફલદાતા હોવા છતાં એ) આપનાથી દક્ષના યજ્ઞનો વિધ્વંસ
થયો (એ શું?). ખરેખર (આ પરથી માનવામાં આવે છે કે)

ક્રતુફલવિધાનવ્યસનિનો ધ્રુવં કર્તુઃ શ્રદ્ધાવિધુરમભિચારાય હિ
મત્વાઃ ॥ ૨૧ ॥ પ્રજાનાયં નાથ પ્રસમમભિકં સ્વાં દુહિતરં ગતં
રોહિદ્ધૂતાં રિરમયિષુમૃગ્યસ્ય વપુષા । ધનુષ્પાણેર્યાતં દિવમપિ સપ-
ત્રાકૃતમમું ત્રસન્તં તેઽગ્રાપિ ત્યજતિ ન મૃગવ્યાધરમસઃ ॥ ૨૨ ॥

સ્વલાવળ્યાશંસાધૃતધનુષમહાય તૃણવત્પુરઃ પ્લુષ્ટં દૃષ્ટ્વા પુરમથન
યજ્ઞ પશુ જો શ્રદ્ધારહિત કરવામાં આવે તો તે યજ્ઞ કરનારનો
વિનાશ કરનાર થાય છે એમાં સંશય નથી (અને તેથી આપના જેવા
પર અશ્રદ્ધા રાખવાનું જ એ કૃણ દક્ષને ભોગવવું પડ્યું હતું). ૨૧

બ્રહ્મદેવ જેવાને પણ આપ દંડ દેનારા છો અને તે પણ આપનાથી ભય-
ભીત થાય છે એમ જણાવતાં સ્તુતિ કરે છે:

હે નાથ ! હાથમાં ધનુષ્ય ધારણ કરેલા એવા આપનો (આકા-
શમાં આદ્રાંનક્ષત્રરૂપે પરિણામ પામેલો) પારધિસમાન જે વેગ
તે, કામાતુર થએલા અને તેથી જ (ભયથી) મૃગલીરૂપ થએલી
પોતાની પુત્રી (સરસ્વતી)ની સાથે મૃગનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને
બલાત્કારથી ક્રીડા કરવાની ઇચ્છાવાળા થઈને (આકાશમાં મૃગ-
શિર નક્ષત્રરૂપે પરિણામ પામીને) સ્વર્ગમાં જતા અને (આપના)
બાણથી પીડાયુક્ત થએલા અને તેથી જ ત્રાસ પામતા એવા બ્રહ્મ-
દેવને હજી સુધી પણ છોડતો નથી. (આપનું એ વ્યાધરૂપ હજી
પણ આકાશમાં આદ્રાં નક્ષત્રરૂપે રહી મૃગશિર નક્ષત્રરૂપ બ્રહ્માની
પાછળ કાયમનું રહેલું જોવામાં આવે છે એવો આપનો અતુલિત
પ્રતાપ છે.) ૨૨

પરમ જીતેન્દ્રિય એવા આપ લીલામાત્રથી પોતે સ્ત્રીજિત છો એમ બતાવી
સ્ત્રીઓની મુગ્ધતાને જ સ્પષ્ટ કરે છે તે કહે છે:

હે ત્રિપુરાસુરનો નાશ કરનાર ! પોતાના (પાર્વતીના) લાવણ્ય-
વડે (આપને) મુગ્ધ કરવાની ઇચ્છાથી જેણે ધનુષ્ય ધારણ કરેલું છે

પુષ્પાયુધમપિ । યદિ સ્ત્રીયં દેવી યમનિરત દેહાર્ધઘટનાદવૈતિ ત્વામદ્ધા
 વત વરદ મુગ્ધા યુવતયઃ ॥ ૨૩ ॥ સ્મશાનેષ્વાક્રીડા સ્મરહર
 પિશાચાઃ સહચરાશ્રિતામસ્માલેપઃ સ્ત્રગપિ નૃકરોટીપરિકરઃ ।
 અમદ્ગલ્યં શીલં તવ ભવતુ નામૈવમશિલં તથાપિ સ્મર્તૃણાં વરદ
 પરમં મદ્ગલમસિ ॥ ૨૪ ॥ મનઃ પ્રત્યક્ ચિત્તે સવિધમવધાયાત્ત-
 એવા કામદેવને પોતાની પ્રત્યક્ષમાં જ ધાસની સમાન બાળીને
 ભસ્મ કરેલો જોતો છતાં, હે જીતેન્દ્રિય એવા શંભો ! દેવી પાર્વતી
 આપના પોતાના અર્ધ દેહને વિષે એટલે ખોળામાં તેમને બેસા-
 ડવા માત્રથી જ જો આપને સ્ત્રીથી જીતાયલા (પોતાને વશ
 થએલા) માનતાં હોય તો હે વરદ ! (એમ જ માનવું જોઈએ કે)
 સ્ત્રીઓ ખરેખર અજ્ઞ-મૂર્ખ છે (કારણ કે આપના પ્રભાવને પ્રત્યક્ષમાં
 જોવા છતાં આપને નિર્બળ માને એના જેવી સ્ત્રીની મૂર્ખતા
 અને આપની લીલા બીજી શી હોઈ શકે ?). ૨૩

લોકોને આપ અમંગલસ્વરૂપ જેવા જણાવો છો, છતાં સર્વને મંગલ
 આપનાર તો આપ જ છો તે કહે છે:

હે કામદેવનો નાશ કરનાર ! હુમૈશાં સ્મશાનોમાં ક્રીડા કરવી,
 પિશાચોના સહવાસમાં રહેવું, ચિતાની ભસ્મનો અર્જુલેપ કરવો
 અને માણસોની ખોપરીઓના સમૂહની માળા પહેરવી-એ સર્વ
 આપનું આચરણ અમંગલ-અપવિત્ર-ભલે હો ! તો પણ હે વરદ !
 આપનું સ્મરણ કરનારાઓને તો આપ પરમ મંગલ જ આપ-
 નારા છો (કારણ કે આપનું બાહ્ય સ્વરૂપ ગમે તેવું હોય, તોપણ
 આપ ભક્તોનું તો કલ્યાણ જ કરનારા છો એમાં સંશય નથી). ૨૪

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી હવે શંકરની બ્રહ્મસ્વરૂપે સ્તુતિ કરે છે:

હે પ્રભો ! (શમદમાદિસાધનસંપન્ન) પરમહંસો, પોતાના હૃદય
 કમળને વિષે (સંકલ્પવિકલ્પાત્મક એવા અને બહારની વિષયપ્રવૃત્તિમાં

મરુતઃ પ્રહૃષ્યદ્રોમાણઃ પ્રમદસલિલોત્સન્નિતદ્દશઃ । યદાલોકયા-
 હ્લાદં હ્રદ ઇવ નિમજ્જ્યામૃતમયે દધત્યન્તસ્તત્ત્વં કિમપિ યમિનસ્ત-
 ત્કિલ ભવાન્ ॥ ૨૫ ॥ ત્વમર્કસ્ત્વં સોમસ્ત્વમસિ પવનસ્ત્વં હુત-
 વહસ્ત્વમાપસ્ત્વં વ્યોમ ત્વમુ ધરણિરાત્મા ત્વમિતિ ચ । પરિચ્છિન્ના-
 મેવં ત્વયિ પરિણતા વિભ્રતિ ગિરં ન વિદ્યસ્તત્ત્વં વયમિહ તુ યત્ત્વં
 ચક્ષુરાદિ ઇન્દ્રિયોદ્ધારા ગુપ્ત રીતે કરનારા મનને (બહારની પ્રવૃત્તિ-
 આમાંથી) રોકીને, તેમ યોગના વિધિ પ્રમાણે વાયુને રોકીને એટલે
 પ્રાણાયામ કરવાથી (બ્રહ્મપ્રાપ્તિથી) જેમનાં શરીરપર આનંદથી
 રામાંચ થએલાં છે અને બ્રહ્માનંદનાં અશ્રુથી જેમનાં નેત્રા પરિ-
 પૂર્ણ થએલાં છે એવા થઇને જે તત્ત્વ (બ્રહ્મ)ને જોઇ (પોતાના
 અંતરમાં) જાણે અમૃતથી પરિપૂર્ણ કરાને વિષે ડુબેલા હોયની
 એવો આનંદ પામે છે તે જે કંઈ બ્રહ્મરૂપ તત્ત્વ છે તે આપ જ છો
 એમાં સંશય નથી. (આપ જ પરબ્રહ્મ છો એ સિવાય બીજું કંઈ
 પણ તત્ત્વ નથી.) ૨૫

કેટલાક મનુષ્યો આપને ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપે માને છે, પરંતુ આપ તો
 સર્વસ્વરૂપે જ રહેલા છો તે કહે છે:

હે વર આપનાર શંભો ! પરિપક્વ બુદ્ધિવાળા કેટલાક “આપ
 સૂર્ય છો, આપ ચન્દ્ર છો, આપ પવન છો, આપ અગ્નિ છો, આપ
 જલ છો, આપ આકાશ છો, આપ પૃથિવી છો અને આપ આત્મા
 છો,” એ પ્રમાણે એક પરિમિત-વિશેષ વાણી આપને માટે બોલે
 છે, પરંતુ તેઓ તેવી વાણી બોલે બોલે, (કેમકે તેઓ તેમની બુદ્ધિ
 પ્રમાણે બોલે છે) પણ અમે—હું તો એવી એક પણ વસ્તુ આ
 સંસારમાં જોતો નથી કે જે આપના સ્વરૂપે ન હોય (અને આપ-

ન ભવસિ ॥ ૨૬ ॥ ત્રયીં તિસ્રો વૃત્તીન્નિશ્ચવનમથો ત્રીનપિ સુરા-
નકારાર્ધર્વર્ગૈન્નિભિરભિદધત્તીર્ણવિકૃતિ । તુરીયં તે ધામ ધ્વનિ-
ભિરવક્ત્રધાનમણુભિઃ સમસ્તવ્યસ્તં ત્વાં શરણદ ગૃણાત્યોમિતિ
નાથી લિન્ન હોય). અર્થાત્ આપ પરિચ્છિન્ન પરિમાણવાળા નથી,
પણુ સર્વવ્યાપક છે એમ હું માનું છું. ૨૬

હવે પ્રણવસ્વરૂપે પ્રતિપાદન કરેલા શંકરના અખંડ બ્રહ્મસ્વરૂપનું વર્ણન કરતાં સ્તુતિ કરે છે:

હે શરણુ આપનાર શંભો! ઋગ્, ^૧ યજુષ્ અને સામ એ ત્રણુ
વેદ, જાગૃત, સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિ (અથવા વિશ્વ, તૈજસ અને પ્રાજ્ઞ)
એ અન્તઃકરણની વૃત્તિઓ, ભૂર્, ભુવર્ અને સ્વર્ લોક (અથવા
તો વિરાટ અને હિરણ્યગર્ભ વગેરે) અને ત્રણુ દેવો બ્રહ્મા, વિષ્ણુ
અને મહેશ એટલે સર્ગ, સ્થિતિ અને પ્રલય-એ સર્વને, અકાર,
ઉકાર અને મકાર એ ત્રણુ અક્ષરોવડે લિન્નરૂપે પ્રતિપાદન કરતું
એવું ‘ઓમ્’ એ જે પદ તે સર્વ પ્રપંચરૂપે એટલે વ્યષ્ટિરૂપે રહેલા
એવા આપનું વ્યસ્ત સ્વરૂપે એટલે લિન્ન લિન્ન સ્વરૂપે પ્રતિપાદન
કરે છે, અને તેજ પ્રમાણે નિર્વિકાર એટલે સર્વ પ્રપંચથી લિન્ન
અને ત્રણે અવસ્થાથી પર એવું ચોથું જે આપનું અખંડ ચૈતન્યા-
ત્મક સ્વરૂપ છે તેનું સૂક્ષ્મ એવા ધ્વનિરૂપે રહેલી પોતાની અર્ધ-
માત્રાના સ્વરૂપવડે પ્રતિપાદન કરી ઉપદેશે છે; આ પ્રમાણે સમસ્ત
એવું “ઓમ્” પદ આપનું સમષ્ટિરૂપે-સમસ્તસ્વરૂપે પ્રતિપાદન

૧ ઋગ્વેદ, જાગૃત્ત્વસ્થા, ભૂલોક અને બ્રહ્મા એ ચાર અકારાર્થ; યજુર્વેદ,
સ્વપ્નાવસ્થા, ભુવલોક અને વિષ્ણુ એ ચાર ઉકારાર્થ; અને સામવેદ, સુષુપ્તિ
અવસ્થા, સ્વલોક અને મહેશ એ ચાર મકારાર્થ એ પ્રમાણે “ઓકાર” સર્વનું
લિન્ન લિન્ન રૂપે પ્રતિપાદન કરે છે.

પદમ્ ॥ ૨૭ ॥ ભવઃ શર્વો રુદ્રઃ પશુપતિરયોગ્રઃ સહ મહાંસ્તથા
 ભીમેશાનાવિતિ યદભિધાનાષ્ટકમિદમ્ । અમુષ્મિન્પ્રત્યેકં પ્રવિચરતિ
 દેવ શ્રુતિરપિ પ્રિયાયાસ્મૈ ધાન્ને પ્રણિહિતનમસ્યોઽસ્મિ ભવતે । ૨૮ ।
 નમો નૈદિષ્ટાય પ્રિયદત્ત દવિષ્ટાય ચ નમો નમઃ ક્ષોદિષ્ટાય સ્મરહર
 મહિષ્ટાય ચ નમઃ । નમો વર્ષિષ્ટાય ત્રિનયન યવિષ્ટાય ચ નમો નમઃ
 કરે છે અને વ્યસ્ત એવું “ઓમ્” પદ આપનું વ્યષ્ટિરૂપે એટલે
 લિન્ગરૂપે પ્રતિપાદન કરે છે. અર્થાત્ ઓંકાર જેનું વ્યસ્તસમસ્ત-
 રૂપે પ્રતિપાદન કરે છે એવું અખંડ જે બ્રહ્મસ્વરૂપ તે આપજ છો. ૨૭

હવે શંકરનાં અન્ય સ્તુતિયાગ્ય વેદાંત નામો ગણાવી રહ્યા છે :

હે દેવ! આપનાં ‘ભવ’, ‘શર્વ’, ‘રુદ્ર’, ‘પશુપતિ’, ‘ઉગ્ર’,
 ‘મહાદેવ’, તેમજ ‘ભીમ’ અને ‘ઇશાન’ એ પ્રમાણેનાં જે આઠ
 નામ છે તે પ્રત્યેક નામનો શ્રુતિ પણ ઉપદેશ કરે છે અથવા તો
 તે નામોનું શ્રવણ કરવાને બ્રહ્માદિ દેવોના કર્ણો પણ પ્રવૃત્ત રહે
 છે અને તેથી જ સ્વપ્રકાશ, ચૈતન્યસ્વરૂપ, પરોક્ષ છતાં સર્વને
 પ્રિય અને સર્વનું કલ્યાણ કરનાર તેજઃસ્વરૂપ એવા આપ શંક-
 રને હું પ્રણામ કરી રહેલો છું-વારંવાર પ્રણામ કરું છું. ૨૮

શંકરનાં પ્રણામ કરવા યોગ્ય અન્ય સ્વરૂપોનું કથન કરી સ્તુતિ કરે છે :

એકાંત જેમને પ્રિય છે એવા હે શંભો! (ભક્તની) અત્યંત
 સમીપમાં રહેલા એવા આપને મારા પ્રણામ હો! અને (અભક્તથી)
 અત્યંત દૂર રહેલા એવા આપને મારા પ્રણામ હો! હે કામ-
 દેવના સંહારક શંભો! અત્યંત સૂક્ષ્મ એવા આપને મારા પ્રણામ
 હો, તેમ અત્યંત મહત્ત્વ સ્વરૂપે રહેલા એવા પણ આપને મારા
 વારંવાર પ્રણામ હો! વળી હે ત્રણ નેત્રવાળા શંભો! અત્યંત
 વૃદ્ધસ્વરૂપે રહેલા આપને મારા પ્રણામ હો અને અત્યંત યુવા-

સર્વસ્મૈ તે તદિદમિતિ સર્વાય ચ નમઃ ॥ ૨૯ ॥ બહ્લરજસે વિશ્વો-
ત્પત્તૌ ભગાય નમો નમઃ પ્રબલતપસે તત્સંહારે હરાય નમો નમઃ ।
જનસુખકૃતે સત્ત્વોદ્રિક્તૌ મૃડાય નમો નમઃ પ્રમહસિ પદે નિસૈ-
ગુણ્યે શિવાય નમો નમઃ ॥ ૩૦ ॥ કૃષ્ણપરિણતિ ચેતઃ ક્લેશવશ્યં
ક ચેદં ક ચ તવ ગુણસીમોલ્લુહિત્વિની શશ્વદ્વદ્ધિઃ । ઇતિ ચક્રિતમ-
સ્વરૂપે રહેલા એવા પણ આપને મારા પ્રણામ હો ! વળી સર્વ
પ્રપંચસ્વરૂપે રહેલા આપને મારા પ્રણામ હો ! તેમજ અખંડ
ચૈતન્ય જે બ્રહ્મ તે સ્વરૂપે જ આ સર્વ છે એટલે એ સર્વ
સ્વરૂપે રહેલા એવા પણ આપ શંકરને મારા પ્રણામ હો !
અર્થાત્ અલિદ્ધસ્વરૂપે રહેલા આપ પરબ્રહ્મરૂપ શંકરને મારા
પ્રણામ હો ! ૨૯

જગત્ની ઉત્પત્તિ વગેરેના કર્તા આપજ છો એમ જણાવતાં સ્તુતિ કરે છે:
હે શંભો ! જગત્ની ઉત્પત્તિમાં અત્યંત રમેગુણવાળા બ્રહ્મા-
સ્વરૂપે રહેલા આપને મારા વારંવાર પ્રણામ હો ! જગત્ના પ્રલ-
યને વિષે પ્રબળ તમેગુણવાળા શંકરસ્વરૂપે રહેલા આપને મારા
વારંવાર પ્રણામ હો, જનોના સુખને માટે-લોકની રક્ષા માટે
સત્ત્વગુણની મુખ્યતાવાળા વિષ્ણુસ્વરૂપે રહેલા આપને મારા
વારંવાર પ્રણામ હો ! તેમજ સત્ત્વાદિ ગુણોથી રહિત એટલે નિર્ગુણ
અને માયાથી અલિપ્ત એવા તેજઃસ્વરૂપને વિષે શિવસ્વરૂપે એટલે
મોક્ષરૂપે રહેલા આપ શંકરને મારા વારંવાર પ્રણામ હો ! ૩૦
આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી અન્તે ઉપસંહાર કરતાં પોતાની નિરક્ષિમાનતા
ખતાવે છે:

હે વરદ ! અદ્ય બુદ્ધિવાળું અને અવિદ્યાથી-રાગદ્વેષાદિથી
કલુષિત થએલું મારું ચિત્ત ક્યાં ? અને ગુણોની સીમાને ઓળં-

મન્દીકૃત્ય માં ભક્તિરાધાદ્રરદ ચરણયોસ્તે વાક્યપુષ્પોપહારમ્ ॥ ૩૧ ॥
 અસિતગિરિસમં સ્યાત્કજ્જલં સિન્ધુપાત્રે સુરતરુવરશાસ્ત્રા લેખની
 પત્રમુર્વી । લિખતિ યદિ ગૃહીત્વા શારદા સર્વકાલં તદપિ તવ
 ગુણાનામીશ પારં ન યાતિ ॥ ૩૨ ॥ અસુરસુરમુનીન્દ્રૈર્ચિતસ્યે-
 ન્દુમૌલેર્ગ્રથિતગુણમહિમ્નો નિર્ગુણસ્યેશ્વરસ્ય । સકલગણવરિષ્ઠઃ
 પુષ્પદન્તાભિધાનો રુચિરમલઘુવૃત્તૈઃ સ્તોત્રમેતચ્ચકાર ॥ ૩૩ ॥
 ગીને રહેવાવાળી એટલે અસંખ્ય ગુણયુક્ત એવી આપની અવિ-
 નાશી વિભૂતિ ક્યાં? (એમ માની હું આપની કેવી રીતે સ્તુતિ
 કરી શકીશ) એ પ્રમાણેના લયથી લયયુક્ત થએલા એવા
 મને (આપની સ્તુતિ કરવામાં) દઢ-ઉત્સાહયુક્ત-કરીને આપની
 ભક્તિએ જ મારી આ વાક્યરૂપી પુષ્પની લિટ આપનાં ચરણ-
 કમળને વિષે અર્પણ કરાવેલી છે. અર્થાત્ આપના પરની અતુલિત
 ભક્તિથી જ હું આપનું આ સ્તોત્રગાન કરી શક્યો છું, માટે આપ
 મારું કલ્યાણ કરી મારો ઉદ્ધાર કરો. ૩૧

હે ઇશ! સમુદ્રને પાત્ર (ખડીઓ) ધારી, કાળા પર્વતો સમાન
 સાહી ભરી, આ પૃથ્વીને પણ પત્ર ગણી તેના પર કલ્પવૃક્ષરૂપી
 કલમથી સાક્ષાત્ સરસ્વતી નિરન્તર જ (આપના ગુણોનું વર્ણન)
 લખતાં રહે, તો પણ (અસંખ્ય ગુણો હોવાથી) આપના ગુણોને
 પાર આવી શકે તેમ નથી. ૩૨

અસુર, દેવ અને મોટા મુનિઓએ પણ જેમનું પૂજન કરેલું
 છે અને જેમના ગુણોનું વર્ણન અનેક રીતિએ થએલું છે એવા
 નિર્ગુણ અને ઇશ્વરસ્વરૂપ એવા ભગવાન્ ચન્દ્રમૌલિ શંકરનું આ
 મોટાં વૃત્તોથી સુંદર એવું મહિમ્નઃસ્તોત્ર સર્વ ગણમાં શ્રેષ્ઠ એવા
 પુષ્પદંતે બનાવેલું છે. ૩૩

અહરહરનવચં ધૂર્જટેઃ સ્તોત્રમેતત્પઠતિ પરમમક્ત્યા શુદ્ધચિત્તઃ
 પુમાન્ યઃ। સ ભવતિશિવલોકે રુદ્રતુલ્યસ્તથાઽત્ર પ્રચુરતરધનાયુઃ-
 પુત્રવાન્કીર્તિમાંશ્ચ ॥ ૩૪ ॥ મહેશાન્નાપરો દેવો મહિન્નો નાપરા
 સ્તુતિઃ । અઘોરાન્નાપરો મન્ત્રો નાસ્તિ તત્ત્વં ગુરોઃ પરમ્ ॥ ૩૫ ॥
 દીક્ષા દાનં તપસ્તીર્થ જ્ઞાનં યાગાદિકાઃ ક્રિયાઃ । મહિન્નઃસ્તવ-
 પાઠસ્ય કલાં નાર્હન્તિ ષોડશીમ્ ॥ ૩૬ ॥ કુસુમદશનનામા
 સર્વગન્ધર્વરાજઃ શશિધરવરમૌલેર્દેવેદેવસ્ય દાસઃ । સ ગુરુનિજ-
 મહિન્નો ભ્રષ્ટ ણવાસ્ય રોષાત્સ્તવનમિદમકાર્ષીદિવ્યદિવ્યં મહિન્નઃ

ભગવાન્ શંકરના આ પ્રતિદિન નવીન નવીન (આનંદયુક્ત)
 લાગતા સ્તોત્રનો જે મનુષ્ય શુદ્ધ ચિત્તવાળો થઇને પરમ ભક્તિથી
 પાઠ કરે છે તે મનુષ્ય આ લોકમાં અત્યંત ધનવાન્ અને કીર્તિ-
 માન્ થઇ અંતે શિવલોકને વિષે શંકરની સમાન અથવા શંકર-
 સ્વરૂપે થઇને રહે છે. ૩૪

(આ સર્વ સૃષ્ટિમાં) મહેશ્વર શંકરથી અન્ય કોઇ શ્રેષ્ઠ દેવ
 નથી, મહિન્નઃસ્તોત્ર નામની આ સ્તુતિથી બીજી કોઇ શ્રેષ્ઠ સ્તુતિ
 નથી, તેમ અઘોર મંત્રથી બીજી કોઇ શ્રેષ્ઠ મંત્ર નથી અને ગુરુ થકી
 (શંકરથી) અન્ય બીજું ઉત્તમ તત્ત્વ નથી. ૩૫

દીક્ષા, દાન, તપ, તીર્થ, જ્ઞાન અને યાગાદિક ક્રિયાઓ-એ
 સર્વ (નું ફળ) આ મહિન્નઃસ્તોત્ર(ના ફલ)ની સોળમી કલાને પણ
 પ્રાપ્ત થઇ શકે તેમ નથી. ૩૬

દેવોના દેવ અને મસ્તકપર ચન્દ્રને ધારણ કરનાર એવા
 શંકરના દાસ, પરંતુ તે શંકરના કોપવડે પોતાના માહાત્મ્યથી-
 પદથી-બ્રષ્ટ થએલા પુષ્પહંત નામના ગંધર્વોના રાજાએ દિવ્યમાં
 પણ દિવ્ય એવું આ (શંકરનું) મહિન્નઃસ્તોત્ર રચેલું છે. ૩૭

॥ ૩૭ ॥ સુરવરમુનિપૂજ્યં સ્વર્ગમોક્ષકહેતું પઠતિ યદિ મનુષ્યઃ
પ્રાજ્ઞલિર્નાન્યચેતાઃ । વ્રજતિ શિવસમીપં કિન્નરૈઃ સ્તૂયમાનઃ સ્તવ-
નમિદમમોઘં પુષ્પદન્તપ્રણીતમ્ ॥ ૩૮ ॥ [આસમામ્મિદં સ્તોત્રં
પુણ્યં ગન્ધર્વભાષિતમ્ । અનૌપમ્યં મનોહારિ શિવમીશ્વરવર્ણનમ્
॥ ૧ ॥ તવ તત્ત્વં ન જાનામિ કીદૃશોઽસિ મહેશ્વર । યાદૃશોઽસિ
મહાદેવ તાદૃશાય નમો નમઃ ॥૨॥ એકકાલં દ્વિકાલં વા ત્રિકાલં
યઃ પઠેન્નરઃ । સર્વપાપવિનિર્મુક્તઃ શિવલોકે મહીયતે ॥ ૩ ॥]

ઉત્તમ દેવ તથા મુનિઓને પૂજ્ય અને સર્વ રીતે મોક્ષ
પ્રાપ્ત કરવામાં સાધનભૂત એવા પુષ્પદંતે બનાવેલા આ અમોઘ
(ફલ આપનારા) સ્તોત્રનો જો મનુષ્ય એકચિત્ત થઈ પ્રણામ-
પૂર્વક પાઠ કરે છે તો તે કિંનરો જેની સ્તુતિ કરે છે એવો થઈને
ભગવાન્ શંકરની પાસે જાય છે. ૩૮

[સમાપ્તિપર્યંત પવિત્ર, અનુપમ, મનોહર, કલ્યાણ કરનાર
અને ઇશ્વર-શંકર-નું જેમાં વર્ણન છે એવું આ સ્તોત્ર (પુષ્પદંત)
ગંધર્વે બનાવેલું છે. ૧

હો મહેશ્વર! આપ કેવા-કેવા સ્વરૂપે રહેલા-છો તે આપના
તત્ત્વને હું જાણુ તો નથી, તોપણ આપ જેવા-જે સ્વરૂપે રહેલા-હો
તેવાને-તે સ્વરૂપવાળાને-મારા વારંવાર પ્રણામ હો. ૨

જે મનુષ્ય એક વખત, બે વખત કે ત્રણ વખત પણ આ
સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તે સર્વ પાપમાંથી મુક્ત થઈ અન્તે સ્વર્ગ-
લોકમાં જાય છે. ૩]

શ્રીપુષ્પદન્તમુસ્વપદ્મજનિર્ગતેન સ્તોત્રેણ કિલ્લિષહરેણ હરપ્રિયેણ ।
 કળ્ઠસ્યિતેન પઠિતેન સમાહિતેન સુપ્રીણિતો ભવતિ ભૂતપતિર્મહેશ્વરઃ
 ॥ ૩૯ ॥ इत्येषा वाङ्मयी पूजा श्रीमच्छङ्करपादयोः । अर्पिता
 तेन देवेशः प्रीयतां मे सदाशिवः ॥ ४० ॥

इति श्रीपुष्पदन्तविरचितं शिवमहिम्नः स्तोत्रं संपूर्णम् ।

શિવષડક્ષરસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ઐકારં વિન્દુસંયુક્તં નિત્યં ધ્યાયન્તિ
 યોગિનઃ । કામદં મોક્ષદં ચૈવ ઐકારાય નમો નમઃ ॥ ૧ ॥ નમન્તિ

શ્રી પુષ્પદંતના મુખકમળમાંથી નીકળેલા, પાપનો નાશ
 કરનારા અને ભગવાન્ શંકરને પ્રિય એવા આ સ્તોત્રને કંઠે-પાઠે-
 રાખીને સાવધાનતાથી જે મનુષ્ય (એ સ્તોત્રનો) પાઠ કરે છે
 તેના પર પ્રાણીમાત્રના અથવા ભૂતગણના સ્વામી એવા મહેશ્વર
 શંકર પ્રસન્ન થાય છે. ૩૯

આ પ્રમાણે મેં (પુષ્પદંતે) ભગવાન્ શંકરનાં ચરણકમળમાં
 આ જે વાણીરૂપી પૂજા (સ્તુતિ) અર્પણ કરેલી છે તેથી ભગવાન
 સદાશિવ મારા પર પ્રસન્ન થાઓ (અને મારું કલ્યાણ કરો). ૪૦

इति श्री पुष्पदंतविरचित “शिवमहिम्नः-स्तोत्र” संपूर्णम्.

શ્રીશિવષડક્ષરસ્તોત્ર

ખિન્દુયુક્ત એવો જે ઐકાર-પ્રણવ કે જે ઇચ્છાને પૂર્ણ કર-
 નાર અને મોક્ષ આપનાર છે તેનું યોગિઓ નિરંતર ધ્યાન કરે
 છે માટે તે ઐકારરૂપ શંકરને મારા વારંવાર પ્રણામ હો! ૧

ઋષયો દેવા નમન્ત્યપ્સરસાં ગણાઃ । નરા નમન્તિ દેવેશં નકારાય નમો નમઃ ॥ ૨ ॥ મહાદેવં મહાત્માનં મહાધ્યાનપરાયણઃ । મહાપાપહરં દેવં મકારાય નમો નમઃ ॥ ૩ ॥ શિવં શાન્તં જગન્નાથં લોકાનુગ્રહકારકમ્ । શિવમેકપદં નિત્યં શિકારાય નમો નમઃ ॥ ૪ ॥ વાહનં વૃષભો यस્ય વાસુકિઃ કળ્થભૂષણમ્ । વામે શક્તિધરં દેવં વાકારાય નમો નમઃ ॥ ૫ ॥ યત્ર યત્ર સ્થિતો દેવઃ સર્વવ્યાપી મહેશ્વરઃ । યો ગુરુઃ સર્વદેવાનાં ચકારાય નમો નમઃ ॥

દેવોના ઇશ્વર શંકરને ઋષિઓ અને દેવો નમન કરે છે, અપ્સરાઓના ગણો નમન કરે છે અને મનુષ્યો પણ નમન કરે છે માટે તે નકારવર્ણરૂપ શંકરને મારા વારંવાર પ્રણામ હો! ૨

જે મહાદેવ, મહાત્મા, મહાધ્યાનયુક્ત અને સર્વ પાપોનો નાશ કરનારા દેવ છે તે મકારવર્ણરૂપ શંકરને મારા વારંવાર પ્રણામ હો! ૩

જે કલ્યાણરૂપ, શાન્ત, જગતના નાથ, લોકો પર અનુગ્રહ કરનારા, મોક્ષરૂપી એક સ્થાનભૂત અને નિત્ય છે તે શિકારવર્ણરૂપ શંકરને મારા વારંવાર પ્રણામ હો! ૪

વૃષભ-નન્દી-જેમનું વાહન છે, વાસુકિ જેમના કંઠનો અલંકાર છે અને પોતાના વામભાગને વિષે જે દેવે શક્તિ-પાર્વતીને ધારણ કરેલાં છે તે વાકારવર્ણરૂપ શંકરને મારા વારંવાર પ્રણામ હો! ૫

જે જે ઠેકાણે સર્વવ્યાપી દેવ મહેશ્વર રહેલા છે (તે તે સ્થાનરૂપ) અને જે સર્વ દેવોના ગુરુ છે તે ચકારવર્ણરૂપ શંકરને મારા વારંવાર પ્રણામ હો! ૬

॥ ૬ ॥ षडक्षरमिदं स्तोत्रं यः पठेच्छिवसंनिधौ । शिवलोकम-
वाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥ ૭ ॥

इति श्रीसूक्त्यामले उमामहेश्वरसंवादे शिवषडक्षरस्तोत्रं संपूर्णम्

શિવપંચાક્ષરસ્તોત્રઃ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ નાગેન્દ્રહારાય ત્રિલોચનાય ભસ્માઙ્ગરા-
ગાય મહેશ્વરાય । નિત્યાય શુદ્ધાય દિગમ્બરાય તસ્મૈ નકારાય
નમઃ શિવાય ॥ ૧ ॥ મન્દાકિનીસલિલચન્દનચર્ચિતાય નન્દી-
શ્વરપ્રમથનાથમહેશ્વરાય । મન્દારપુષ્પબહુપુષ્પસુપૂજિતાય તસ્મૈ મકા-
રાય નમઃ શિવાય ॥ ૨ ॥ શિવાય ગૌરીવદનાબ્જવૃન્દસૂર્યાય

આ છ અક્ષરના સ્તોત્રનો જે મનુષ્ય શંકરની સમીપમાં
પાઠ કરે છે તે શિવલોકને પ્રાપ્ત થઈ ભગવાન્ શંકરની સાથે આનંદ
ભોગવે છે. ૭

ઇતિ શ્રી“શિવષડક્ષરસ્તોત્ર” સંપૂર્ણ.

શ્રીશિવપંચાક્ષરસ્તોત્ર

મોટા મોટા સર્પોનો હાર પહેરનારા, ત્રણ નેત્રવાળા, ભસ્મના
અંગરાગને શરીરપર લગાડનારા, મહેશ્વર, નિત્ય, શુદ્ધ અને
દ્વિશારૂપી વસ્ત્રવાળા એવા તે નકારાક્ષરરૂપ શંકરને મારા નમ-
સ્કાર હો! ૧

ગંગાના જલયુક્ત ચંદનને ઘોપડનારા, નન્દીના ઇશ્વર, પ્રમ-
થના સ્વામી અને મહેશ્વર તેમજ મન્દારનાં પુષ્પ અને ખીજાં
વિવિધ પ્રકારનાં પુષ્પો વડે પૂજન કરાએલા એવા તે મકારાક્ષર-
રૂપ શંકરને મારા નમસ્કાર હો! ૨

કદ્યાણુરૂપ, પાર્વતીના વદનરૂપ કમળને ખીલવનારા સુંદર
સૂર્યરૂપ, દક્ષના યજ્ઞનો નાશ કરનારા, શ્યામ કુંઠવાળા અને

દક્ષાંધરનાશકાય । શ્રીનીલકળ્થાય વૃષધ્વજાય તસ્મૈ શકારાય
નમઃ શિવાય ॥ ૩ ॥ વસિષ્ઠકુમ્ભોદ્ભવગૌતમાર્યમુનીન્દ્રદેવાર્ચિત-
શેખરાય । ચન્દ્રાર્કવૈશ્વાનરલોચનાય તસ્મૈ વકારાય નમઃ શિવાય ॥
॥ ૪ ॥ યક્ષસ્વરૂપાય જટાધરાય પિનાકહસ્તાય સનાતનાય ।
દિવ્યાય દેવાય દિગમ્બરાય તસ્મૈ યકારાય નમઃ શિવાય ॥ ૫ ॥
પશ્ચાક્ષરમિદં પુણ્યં યઃ પઠેચ્છિવસંનિધૌ । શિવલોકમવાપ્નોતિ
શિવેન સહ મોદતે ॥ ૬ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं शिवपञ्चाक्षरस्तोत्रं संपूर्णम् ।

જેમની ધ્વજામાં વૃષનું ચિહ્ન છે એવા તે શકારાક્ષરરૂપ શંકરને
મારા નમસ્કાર હો ! ૩

વસિષ્ઠ, અગસ્ત્ય, ગૌતમ વગેરે મહા મુનિઓએ તેમ જ
દેવોએ જેમને માળાઓ અર્પણ કરેલી છે એવા અને ચંદ્ર, સૂર્ય
અને વૈશ્વાનર-અગ્નિ-રૂપ ત્રણ નેત્રવાળા તે વકારાક્ષરરૂપ શંકરને
મારા નમસ્કાર હો ! ૪

યક્ષસ્વરૂપ, જટાને ધારણ કરનારા, જેમના હાથમાં પિનાક
ધનુષ્ય છે એવા, સનાતન, દિવ્ય, દેવ અને દિશારૂપી વસ્ત્રવાળા
એવા યકારાક્ષરરૂપ શંકરને મારા નમસ્કાર હો ! ૫

શંકરના આ પવિત્ર એવા પંચાક્ષરસ્તોત્રનો જે મનુષ્ય
શંકરની સમીપમાં પાઠ કરે છે તે શિવલોકમાં જઈ શંકરની સાથે
આનંદ કરે છે. ૬

इति श्रीशंकराचार्यविरचित "शिवपञ्चाक्षरस्तोत्र" संपूर्णम्.

ઉપમન્વૃત્તાશિવસ્તોત્ર: ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ જય શંકર પાર્વતીપતે મૃદ શંભો શશિ-
 સ્વખંડમખંડન । મદનાન્તક ભક્તવત્સલ પ્રિયકૈલાસ દયાસુધામ્બુધે
 ॥ ૧ ॥ સદુપાયકથાસ્વપણ્ડિતો હૃદયે દુઃસ્વશ્ચરેણ સ્વખંડિતઃ ।
 શશિસ્વખંડશિસ્વખંડમંદનં શરણં યામિ શરણ્યમીશ્વરમ્ ॥ ૨ ॥ મહતઃ
 પરિતઃ પ્રસર્પતસ્તમસો દર્શનભેદિનો ભિદે । દિનનાથ ઇવ સ્વતે-
 જસા હૃદયવ્યોમ્નિ મનાગુદેહિ નઃ ॥ ૩ ॥ ન વયં તવ ચર્મચક્ષુષા
 પદવીમપ્યુપવીક્ષિતું ક્ષમાઃ । કૃપયાઽભયદેન ચક્ષુષા સકલેનૈશ
 શ્રી ઉપમન્વૃત્તશિવસ્તોત્ર

હે શંકર ! હે પાર્વતીપતિ ! હે સુખ આપનાર ! હે શંભુ !
 હે ચન્દ્રની કલાના આલુષણવાળા ! હે કામદેવનો નાશ કરનારા !
 હે ભક્તવત્સલ ! હે કૈલાસ જેમને પ્રિય છે એવા ! અને હે હયા-
 રૂપી અમૃતના સાગર ! આપનો જય થાઓ ! ૧

ઉત્તમ ઉપાયોની કથાઓને ન જાણનારો અને હૃદયમાં દુઃખ-
 રૂપી બાણોવડે વીંધાયેલો હું, મસ્તકને વિષે ચંદ્રની કલારૂપી અલં-
 કારને ધારણ કરનારા અને ભક્તોનું રક્ષણ કરવામાં ઉત્તમ એવા
 શંકરને શરણે જઈ છું. અર્થાત્ આપ શંકરને શરણે હું આવ્યો છું. ૨

ચારે બાજુ ફેલાએલા અને (આપનાં) દર્શનને અટકાવનારા
 એવા ઘોર અંધકારના નાશને માટે સૂર્ય જ જેમ તેમ આપ આપના
 તેજ વડે મારા હૃદયરૂપી આકાશમાં સત્વર ઉદય પામો-મારા
 હૃદયમાં નિવાસ કરી મારા અજ્ઞાનનો આપ નાશ કરો. ૩

હે ઇશ ! અમે(હું) અમારાં ચર્મચક્ષુઓવડે આપના સ્થાનને
 જોવાને માટે શક્તિમાન નથી અને તેથી આપ હયા કરીને આપનાં

વિલોકયાશુ નઃ ॥ ૪ ॥ ત્વદનુસ્મૃતિરેવ પાવની સ્તુતિયુક્તા નહિ
 વક્તુમીશ સા । મધુરં હિ પયઃ સ્વભાવતો નનુ કીદૃક્સિતતર્કરા-
 ન્વિતમ્ ॥ ૫ ॥ સવિષોઽપ્યમૃતાયતે ભવાઞ્ચવમુણ્ડાભરણોઽપિ
 પાવનઃ । ભવ એવ ભવાન્તકઃ સતાં સમદૃષ્ટિર્વિષમેક્ષણોઽપિ સન ।
 ॥ ૬ ॥ અપિ શૂલધરો નિરામયો દૃઢવૈરાગ્યરતોઽપિ રામવાન ।
 અપિ ભૈક્ષ્યચરો મહેશ્વરશ્ચરિતં ચિત્રમિદં હિ તે પ્રમો ॥ ૭ ॥ વિત-
 ત્ત્વભય આપનારાં સર્વ ચક્ષુવડે અમને (મને) સત્વર જુઓ. ૪

આપનું સ્મરણ જ મનુષ્યને પવિત્ર કરનાર છે તો વળી તે
 જો સ્તુતિસહિત કરવામાં આવ્યું હોય તો તો શું જ કહેવું ?
 કેમકે દુધ સ્વાભાવિક રીતે જ મધુર હોય છે, છતાં સફેદ એવી
 સાકરથી જો તે યુક્ત કર્યું હોય તો ખરેખર કેવું થાય ? અર્થાત્
 જેમ ઉત્તમ જ થાય તે જ પ્રમાણે આપનું સ્મરણ પણ સ્તુતિયુક્ત
 કરવામાં આવ્યું હોય તો ઉત્તમ ફળ આપનારું જ થાય છે. ૫

આપ વિષને ધારણ કરનારા છો, છતાં ભક્તને અમૃતની
 સમાન આનંદ આપનાર અર્થાત્ મોક્ષ આપનાર છો, આપ શબ્દનાં
 મસ્તકોના અલંકારને ધારણ કરનારા છો, છતાં અન્યને પવિત્ર
 કરનારા છો, આપ ભવ (નામ ધારણ કરનારા) છો, છતાં સર્જનોના
 ભવને-સંસારને નાશ કરનારા છો અને વિષમ દૃષ્ટિ-ત્રણ નેત્ર-વાળા
 છો, છતાં સર્વની ઉપર સમાન દૃષ્ટિ રાખનારા છો. ૬

આપ શૂલને (ત્રિશૂલને) ધારણ કરનારા છો, છતાં નિરોગી
 છો, દૃઢ વૈરાગ્યમાં પ્રીતિવાળા છો, છતાં (ભક્તાદિને વિષે) રાગ-
 રનેહ-વાળા છો અને ભિક્ષા માગીને ફરનારા છો, છતાં મહેશ્વર
 કહેવાઓ છો. હે પ્રભો ! આથી આપનું ચરિત્ર ખરેખર આશ્ચર્ય
 ઉપજાવે તેવું છે. ૭

રત્યભિવાઙ્છિતં દશા પરિદૃષ્ટઃ કિલ કલ્પપાદપઃ । હૃદયે સ્મૃત
 એવ ધીમતે નમતેઽધીષ્ઠફલપદો ભવાન્ ॥૮॥ સહસૈવ શુજઙ્ગપાશ-
 વાન્વિનિગૃહ્ણાતિ ન યાવદન્તકઃ । અમયં કુરુ તાવદાશુ મે ગતજી-
 વસ્ય પુનઃ કિમૌષયૈઃ ॥ ૯ ॥ સવિષૈરિવ ભીમપન્નગૈર્વિષયૈરેભિરલં
 ષરિણતમ્ । અમૃતૈરિવ સંભ્રમેણ મામભિષિચ્છાશુ દયાવલોકનૈઃ
 ॥ ૧૦ ॥ મુનયો બહવોઽય ધન્યતાં ગમિતાઃ સ્વાભિમતાર્થદર્શિનઃ ।
 કરુણાકર યેન તેન મામવસન્નં નનુ પદ્ય ચક્ષુષા ॥ ૧૧ ॥ પ્રણમા-

કલ્પવૃક્ષ તો દૃષ્ટિથી જોવામાં આવે છે ત્યારેજ ઇચ્છિત
 ફળને આપનારું થાય છે, પરંતુ આપ તો આપને નમન કરનાર
 એવા બુદ્ધિશાલી મનુષ્યને હૃદયમાં આપનું સ્મરણ કરતા માત્ર-
 માંજ ઇચ્છિત ફલને આપો છો. ૮

(હે શંભો !) સર્પોના પાશને ધારણ કરનારા ચમરાજ એકા-
 એક આવીને જેટલી વારમાં મને ગ્રહણ ન કરે તેટલી વારમાંજ
 સત્વર આપ મને નિર્ભય કરો-મારું કહ્યાણુ કરો, કેમકે મનુષ્ય
 મૃત્યુ પામ્યા પછી તેને ઔષધ કરવાથી શું ફળ? ૯

વિષયુક્ત એવા ભયંકર સર્પોથીજ જેમ તેમ વિષયોથી
 અત્યંત રીતે ડંખાયલા એવા મને આપ એકદમ અમૃતોથીજ
 જેમ તેમ આપની દયાયુક્ત દૃષ્ટિઓથી અભિષેક કરી સત્વર
 શીતળ કરો. ૧૦

હે કરુણા કરનાર ! આજ સુધીમાં ઘણા મુનિઓ આપની જે
 દૃષ્ટિથી ઇચ્છિત અર્થને પ્રાપ્ત કરીને કૃતકૃત્ય થયા છે, મને હુઃખીને
 પણ અવશ્ય રીતે આપ તેજ દૃષ્ટિથી જુઓ અને કૃતકૃત્ય કરો. ૧

મ્યથ યામિ ચાપરં શરણં કં કૃપણાભયપ્રદમ્ । વિરહીવ વિમો પ્રિયા-
મયં પરિપશ્યામિ ભવન્મયં જગત્ ॥ ૧૨ ॥ બહવો ભવતાડનુકમ્પિતાઃ
કિમિતીશાન ન માનુકમ્પસે । દધતા કિમ્મ મન્દરાચલં પરમાણુઃ
કમટેન દુર્ધરઃ ॥ ૧૩ ॥ અશુચિં યદિ માનુમન્યસે કિમિદં મૂર્ધ્નિ
કપાલદામ તે । ઉત શાઠ્યમસાધુસજ્જિનં વિષલક્ષ્માસિ ન કિં
દ્વિજિહ્વૃક્ ॥ ૧૪ ॥ ક દૃશં વિદધામિ કિં કરોમ્યનુતિષ્ઠામિ કથં
ભયાકુલઃ । ક નુ તિષ્ઠસિ રક્ષ રક્ષ મામયિ શંભો શરણાગતોઽસ્મિ

હે પ્રભો ! મારા પર કૃપા કરીને મને અભય આપનાર એવા
બીજા કયા દેવને હું પ્રણામ કરું ? અથવા કયા દેવની પાસે હું જાઉં ?
કેમકે પ્રિયાના વિયોગવાળો । માણસ જેમ આખા જગતને પોતાની
પ્રિયામય જીવે છે તે જ પ્રમાણે હું પણ આ જગતને કેવળ આપ-
મય જ જોઉં છું. અર્થાત્ આપ એક જ મારું શરણુ છો-અન્ય
કોઈ પણ દેવ નથી. ૧૨

હે ઇશાન ! આપે ઘણાઓ પર કૃપા કરી છે તો પછી મારા
પર શા માટે કૃપા કરતા નથી ? કેમકે મંદરાચલને ધારણ કરનાર
કૂર્મને પરમાણુ ધારણ કરવો શું કઠિન છે ? ૧૩

જો આપ મને અપવિત્ર માનતા હો તો પછી આપની
ડાકમાં પણ શું ખોપરીઓની માળા નથી ? અથવા મારામાં આપને
શકતા જણાતી હોય કે મને જો દુષ્ટ વસ્તુનો સંગ કરનાર આપ
માનતા હો તો આપનામાં પણ વિષનું ચિહ્ન નથી શું ? તેમ આપ
પણ સર્પને ધારણ કરનારા નથી શું ? ૧૪

હે શંકર ! હું મારી દૃષ્ટિને હવે ક્યાં ઠેરવું ? શું કરું ? અથવા
ભયથી આકુલવ્યાકુલ થએલો હું કેવી રીતે રહી શકું ? હે શિવ !
હે શંભો ! તમે ક્યાં રહો છો ? હું તમારે શરણુ આવેલો છું મારે

તે ॥ ૧૫ ॥ વિલુઠામ્યવનૌ કિમાકુલઃ કિમુરો હન્મિ શિરશ્ચિનશ્ચિ
વા । કિમુ રોદિમિ રારટીમિ કિં કૃપણં માં ન ચદીક્ષસે પ્રભો
॥ ૧૬ ॥ શિવ સર્વગ શર્વ શર્મદ પ્રણતો દેવ દયાં કુરુષ્વ મે । નમ
ઈશ્વર નાથ દિક્ષતે પુનરેવેશ નમો નમોઽસ્તુ તે ॥ ૧૭ ॥ શરણં
તરુણેન્દુશેખરઃ શરણં મે ગિરિરાજકન્યકા । શરણં પુનરેવ તાવુભૌ
શરણં નાન્યદુપૈમિ દૈવતમ્ ॥ ૧૮ ॥ [શંકરસ્ય ચરિતં કથામૃતં
ચન્દ્રશેખરગુણાનુકીર્તનમ્ । નીલકण्ठચરણાબ્જસેવનં સંભવન્તુ મમ
મારું રક્ષણ કરો રક્ષણ કરો ! ૧૫

હે પ્રભો ! મારા દીનના સામે જો આપ નહિ જુઓ તો હું
શુ પૃથ્વીપર આળોટું કે હૃદયને ચીરી નાખું ? મસ્તકને છેદી નાખું,
અથવા તો (આકુલ વ્યાકુલ થઈને) રડું કે બ્રહ્મા પાડું ? શું કરું ?
અને કંઈ પણ સૂઝે નહિ. ૧૬

હે શિવ ! હે સર્વવ્યાપક ! હે શર્વ ! હે કલ્યાણ કરનારા ! હે
દેવ ! આપને પ્રણામ કરતા એવા મારા ઉપર આપ દયા કરો. હે
ઈશ્વર ! હે નાથ ! હે દિશાઓના સ્વામી ! આપને મારા નમસ્કાર
હો ! હે ઇશ ! ફરીને પણ આપને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો ! ૧૭

જેમના મસ્તકને વિષે ચન્દ્રકલા રહેલી છે એવા શંકર મારું
શરણ છે, પર્વતરાજ હિમાલયની કન્યા પાર્વતી મારું શરણ છે
અને હું ફરીને પણ કહું છું કે તે બંને જ મારું શરણ છે અને
તેથી હું બીજા કોઈ પણ દેવને શરણે જતો નથી. ૧૮

[શંકરનું અમૃતની સમાન કથાવાળું ચરિત્ર, તે શંકરના ગુણોનું
કીર્તન અને કાળો જેમનો કંઠ છે એવા શંકરનાં ચરણકમળની
સેવા એ મારા પ્રત્યેક જન્મમાં મને પ્રાપ્ત થાઓ ! ૧]

જન્મજન્મનિ ॥ ૧ ॥] ઉપમન્યુકૃતં સ્તવોત્તમં જપતઃ શંભુસમીપવ-
ર્તિનઃ । અભિવાઙ્મિહિતભાગ્યસંપદઃ પરમાયુઃ પ્રદદાતિ શંકરઃ
॥ ૧૯ ॥ ઉપમન્યુકૃતં સ્તવોત્તમં પ્રજપેદ્યસ્તુ શિવસ્ય સંનિધૌ ।
શિવલોકમવાપ્ય સોઽચિરાત્સહ તેનૈવ શિવેન મોદતે ॥ ૨૦ ॥

इत्युपमन्युकृतं शिवस्तोत्रं संपूर्णम् ।

શિવાપરાધક્ષમાપનસ્તોત્રમ્

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ આદૌ કર્મપ્રસન્નાત્કલયતિ કલુષં માતૃકુસૌ
સ્થિતં માં વિષ્મત્રામેઘ્યમધ્યે કથયતિ નિતરાં જાઠરો જાતવેદાઃ ।
યદ્યદ્વૈ તત્ર દુઃખં વ્યથયતિ નિતરાં શક્યતે કેન વક્તું ક્ષન્તવ્યો મેઽપ-
રાધઃ શિવ શિવ શિવ મોઃ શ્રીમહાદેવ શંભો ॥ ૧ ॥ બાલ્યે દુઃસ્વા-

જે મનુષ્ય આ ઉપમન્યુએ કરેલી ઉત્તમ સ્તુતિને શંકરની
સમીપમાં બેસીને પાઠ કરે છે તેને શંકર પરમાત્મા ઇચ્છિત સંપત્તિ
તથા પૂર્ણ આયુષ્ય આપે છે. ૧૯

જે મનુષ્ય આ ઉપમન્યુએ કરેલી ઉત્તમ સ્તુતિને શંકરની
સમીપમાં બેસીને પાઠ કરે છે તે મનુષ્ય સત્વર શિવલોકને પ્રાપ્ત
કરીને તે શંકર પરમાત્માની સાથે આનંદ ભોગવે છે. ૨૦

ઇતિ શ્રીઉપમન્યુકૃત“શિવસ્તોત્ર” સંપૂર્ણ.

શ્રીશિવાપરાધક્ષમાપનસ્તોત્ર

હે શંભો ! પ્રથમ કર્માનુસાર મારું પાપ મને પીડવા લાગ્યું
અને ત્યાર પછી માતાની કુક્ષિને વિષે વિષ્ટા અને મૂત્રને વિષે
રહેલા મને માતાના જઠરનો અગ્નિ નિરંતર કષ્ટ આપવા લાગ્યો.
તે સમયે ત્યાં જે જે દુઃખ હુમેશાં (જીવને) પીડા કરે છે તે
કહેવાને કૌણ શક્તિમાન છે ? માટે હે શિવ ! હે શિવ ! હે શિવ !
હે મહાદેવ ! હે શંભો ! આપ મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. ૧

તિરેકાન્મલ્લુલિતવપ્તુઃ સ્તન્યપાને પિપાસા નો શક્ત્યેન્દ્રિયેભ્યો
 ભવગુણજનિતા જન્તવો માં તુદન્તિ । નાનારોગાદિદુઃખાદુદનપર-
 વશ્ચઃ શંકરં ન સ્મરામિ ક્ષન્તવ્યો ॥ ૨ ॥ પ્રૌઢોઽહં યૌવનસ્થો વિષ-
 યવિષધરૈઃ પશ્ચભિર્મર્મસંધૌ દષ્ટો નષ્ટો વિવેકઃ સુતધનયુવતિસ્વાદુ-
 સૌર્ય્યે નિષણ્ણઃ । શૈવીચિન્તાવિહીનં મમ હૃદયમહો માનગર્વાધિરૂઢં
 ક્ષન્તવ્યો ॥ ૩ ॥ વાર્ધક્યે ચેન્દ્રિયાણાં વિગતગતિમતિશ્ચાધિદૈ-

ખાલ્યાવસ્થામાં મને અનેક દુઃખો પડતાં હતાં, મારું શરીર
 મલથી લેપાયલું રહેતું હતું, મને સ્તનપાન કરવાની હુમેશાં ઇચ્છા
 થતી હતી, ઇન્દ્રિયો છતાં તેનો ઉપયોગ કરવા હું શક્તિમાન
 થતો ન હતો, સંસારના ગુણોથી ઉત્પન્ન થએલા અનેક ક્ષુદ્ર જંતુઓ
 મને દુઃખ દેતાં હતાં, વિવિધ પ્રકારના રોગોથી ઉત્પન્ન થએલાં
 દુઃખોવડે હું હુમેશાં રડવામાં આસક્ત રહેતો હતો અને તેથી
 આપ શંકરનું હું સ્મરણ કરી શક્યો નથી, માટે હે શિવ ! (૩) હે
 મહાદેવ ! હે શંભો ! આપ મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. ૨

જ્યારે હું પ્રૌઢ થયો અને મને યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ ત્યારે
 પાંચ વિષયોરૂપી મહાન્ સર્પોએ ભર્મસ્થાનોને વિષે મને હંશ
 દીધા અને તેથી મારો વિવેક નાશ પામ્યો અને હું પુત્ર, ધન,
 તથા સ્ત્રી સંબંધી સુખોને ઉત્તમ માની તેમાં જ પ્રવૃત્ત થયો;
 મારું ચિત્ત તે સમયે કેવળ માન અને ગર્વથી મહાન્મત્ત થઈ
 ગયું અને તેથી આપ શિવનું ચિંતન હું કરી શક્યો નહિ, માટે હે
 શિવ ! (૩) હે મહાદેવ ! હે શંભો ! આપ મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. ૩

મને અત્યારે વૃદ્ધાવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ છે અને તેથી મારી ઇન્દ્રિ-
 યોની ગતિ શિથિલ થઈ ગઈ છે, તેમ મારી બુદ્ધિ પણ મંદ પડી

વાદિતાપૈઃ પાપૈ રોગૈર્વિયોગૈસ્ત્વનવસિતવપુઃ પ્રૌઢિહીનં ચ દીનમ્ ।
 મિથ્યામોહામિલાષૈર્ભ્રમતિ મમ મનો ધૂર્જટેધ્યાનશૂન્યં ક્ષન્તવ્યો ૦
 ॥ ૪ ॥ નો શક્યં સ્માર્તકર્મ પ્રતિપદગહનપ્રત્યવાયાકુલાલ્યં શ્રૌતે
 વાર્તા કથં મે દ્વિજકુલવિહિતે બ્રહ્મમાર્ગે સુસારે । જ્ઞાતો ધર્મો
 વિચારૈઃ શ્રવણમનનયોઃ કિં નિદિધ્યાસિતવ્યં ક્ષન્તવ્યો ૦ ॥ ૫ ॥
 સ્નાત્વા પ્રત્યુષકાલે સ્તપનવિધિવિધૌ નાહતં ગાઙ્ગતોયં પૂજાર્થં વા
 ગઈ છે, આધિદૈવિક (પ્રારબ્ધથી મળેલા), આધ્યાત્મિક (માન-
 સિક) અને આધિભૌતિક (શારીરિક) તાપોથી તેમ પાપો, રોગો,
 અને પ્રિયજનોનો વિયોગ એ સર્વથી મારું શરીર ક્ષીણ થઈ ગયું
 છે અને તેથી તે પ્રૌઢતારહિત અને રંક જેવું જણાય છે; વળી
 મિથ્યા મોહ અને તૃષ્ણાઓથી મારું મન ભમ્યા કરે છે અને
 તેથી તે આપ શંકરના ધ્યાનથી શૂન્ય થઈ ગયું છે, માટે હે શિવ !
 (૩) હે મહાદેવ ! હે શંભો ! આપ મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. ૪

હે પ્રભો ! ડગલે ને પગલે સ્માર્તકર્મ મને ગહન અને વિવિધ
 પ્રાયશ્ચિતોથી યુક્ત લાગવાથી હું કરી શક્યો નથી અને તો પછી
 બ્રાહ્મણોએ અવશ્ય કરવા યોગ્ય એવા બ્રહ્મપ્રાપ્તિના માર્ગરૂપ ઉત્તમ
 પ્રકારના શ્રૌતકર્મમાં તો મારી પ્રવૃત્તિ કેવી જ રીતે થઈ શકે ? વળી
 શ્રવણ અને મનનના વિવિધ વિચારથી ધર્મને મેં જાણ્યો, પરંતુ શેનું
 ધ્યાન કરવું તે જાણ્યું નહિ અને તેથી હે શિવ ! (૩) હે મહાદેવ !
 હે શંભો ! આપ મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. ૫

પ્રાતઃકાલમાં સ્નાન કરી આપને સ્નાન કરાવવા માટે મેં કઈ
 ગંગાજલ પણ આણ્યું નથી, તેમ આપની પૂજા કરવા માટે અત્યંત
 શ્રમ પડશે એમ સમજી બિલ્વપત્ર પણ આણ્યાં નથી; વળી

કદાચિદ્દહુતરગહનાત્વળદ્વિલ્વીદલાનિ । નાનીતા પદ્મમાલા
 સરસિ વિકસિતા ગન્ધપુષ્પૈસ્ત્વદર્થે ક્ષન્તવ્યો ૦ ॥ ૬ ॥ દુર્ગધૈર્મ-
 ધ્વાજ્યયુક્તૈર્દધિસિતસહિતૈઃ સ્નાપિતં નૈવ લિઙ્ગં નો લિપ્તં ચન્દ-
 નાદ્યૈઃ કનકવિરચિતં પૂજિતં ન પ્રસૂનૈઃ । ધૂપૈઃ કર્પૂરદીપૈર્વિવિધર-
 સયુતૈર્નૈવ ભક્ષ્યોપહારૈઃ ક્ષન્તવ્યો ૦ ॥ ૭ ॥ ધ્યાત્વા ચિત્તે
 શિવાસ્થ્યં પ્રચુરતરધનં નૈવ દત્તં દ્વિજેભ્યો હવ્યં તે લક્ષસંઘૈર્દુત-
 વહવદને નાર્પિતં બીજમન્ત્રૈઃ । નો તમ્ ગાઙ્ગતીરે વ્રતજપનિયમૈ
 રુદ્રજાપ્યૈર્ન વેદૈઃ ક્ષન્તવ્યો ૦ ॥ ૮ ॥ સ્થિત્વા સ્થાને સરોજે પ્રણ-
 તલાવમાં ઉત્પન્ન થએલાં વિવિધ પ્રકારનાં કમલો પણુ હું લાભ્યો
 નથી અને સુગંધવાળાં પુષ્પો પણુ આપને માટે મેં આણ્યાં નથી,
 માટે હે શિવ ! (૩) હે મહાદેવ ! હે શંભો ! આપ મારા અપરાધને
 ક્ષમા કરો. ૬

વળી દુધ, મધ, ઘી, દહીં અને સાકરથી આપના સુવર્ણના
 બનાવેલા લિઙ્ગને મેં સ્નાન પણુ કરાવ્યું નથી, ચંદન વગેરેથી તેના-
 પર લેપ પણુ કર્યો નથી તેમ પુષ્પોથી તેનું પૂજન પણુ કર્યું નથી;
 બળી તેને વિવિધ ધૂપો, કપૂરની આરતીઓ, દીપકો કે વિવિધ
 પ્રકારનાં રસયુક્ત નૈવેદ્ય પણુ અર્પણુ કર્યાં નથી, માટે હે શિવ !
 (૩) હે મહાદેવ ! હે શંભો ! આપ મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. ૭

ચિત્તને વિષે આપ શિવનું ધ્યાન કરીને ગ્રાહ્યોને અત્યંત
 દ્રવ્ય પણુ મેં આપ્યું નથી, આપના બીજમંત્રોવડે અગ્નિને વિષે હોમ
 પણુ કર્યો નથી તેમ ગંગાના કિનારાપર બેસી, વ્રત ધારણુ કરીને,
 જપ કરીને, નિયમો પાળીને કે રુદ્રના જપ અથવા તો વેદાધ્યયન
 કરીને તપ પણુ મેં કર્યું નથી, માટે હે શિવ ! (૩) હે મહાદેવ !
 હે શંભો ! આપ મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. ૮

વમયમરુત્કુણ્ડલે સૂક્ષ્મમાર્ગે શાન્તે સ્વાન્તે પ્રલીને પ્રકટિતવિભવે
જ્યોતિરૂપે પરાભ્યે । લિङ्ગજ્ઞે બ્રહ્મવાક્યે સકલતનુગતં શંકરં ન
સ્મરામિ ક્ષન્તવ્યો૦ ॥ ૯ ॥ નમો નિઃસङ્ગશુદ્ધિગુણવિરહિતો
ધ્વસ્તમોહાન્ધકારો નાસાગ્રે ન્યસ્તદ્દષ્ટિર્વિદિતભવગુણો નૈવ દૃષ્ટઃ
કદાચિત્ । ઉન્મન્યાઽવસ્થયા ત્વાં વિગતકલિમલં શંકરં ન
સ્મરામિ ક્ષન્તવ્યો૦ ॥ ૧૦ ॥ ચન્દ્રોઽસિતશેખરે સ્મરહરે

વળી કોઈ એક સ્થાનમાં સ્થિર થઈ, પ્રણવમય અને વાયુના
ચક્રરૂપે રહેલા એવા આધારાદિ પદ્મમળમાં તેમ જ શાંતતા-
મય આપનો અતુલ વૈભવ-સ્વરૂપ-જેમાં જોવામાં આવે છે એવા
જ્યોતિર્મય અને પર નામવાળા અંતઃકરણમાં અથવા તો આપના
સ્વરૂપને જાણનાર વેદવાક્યનો વિચાર કરી તેમાં પણ સર્વ શરી-
રોમાં વ્યાપક એવા આપ શંકરનું મેં સ્મરણ-ધ્યાન વગેરે પણ
કર્યું નથી, માટે હે શિવ ! (૩) હે મહાદેવ ! હે શંભો ! આપ
મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. ૯

વળી દિગમ્બર, સંગરહિત, શુદ્ધ, સત્ત્વ વગેરે ત્રણે ગુણોથી
રહિત અર્થાત્ નિર્ગુણ, મોહરૂપી અંધકાર જેમણે નાશ કરેલો
છે એવા, નાસિકાના અગ્ર ભાગને વિષે જેમણે દૃષ્ટિ રાખેલી છે
એવા અને સંસારના ગુણો જેમણે જાણેલા છે એવા અર્થાત્ સંસારથી
વિરક્ત એવા આપનું મેં ક્યારે પણ દર્શન કર્યું નથી અને ઉન્મત્ત અવ-
સ્થાને પ્રાપ્ત થઈ જેમનાથી (મનુષ્યોનાં) કલિયુગ સંબંધી પાપો નાશ
પામે છે એવા આપ શંકરનું મેં સ્મરણ પણ કર્યું નથી, માટે હે શિવ !
(૩) હે મહાદેવ ! હે શંભો ! આપ મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. ૧૦
હે ચિત્ત ! તારી સમગ્ર વૃત્તિઓને ચન્દ્રવડે શોભાયમાન

ગજાધરે શંકરે સર્પેર્ભૂષિતકઠ્ઠવાર્ણવિવરે નેત્રોત્પલવૈશ્વાનરે । દન્તિ-
ત્વકકૃતસુન્દરામ્બરધરે ત્રૈલોક્યસારે હરે મોક્ષાર્થ કુરુ ચિત્તવૃત્તિમ-
શ્ચિલામન્યૈસ્તુ કિં કર્મભિઃ ॥ ૧૧ ॥ કિં વાઙ્મેન ધનેન વાજિ-
કરિભિઃ પ્રાપ્તેન રાજ્યેન કિં કિંવા પુત્રકલત્રમિત્રપશુભિર્દેહેન
ગેહેન કિમ્ । જ્ઞાત્વૈતત્ક્ષણમહુરં સપદિ રે ત્યાજ્યં મનો દૂરતઃ
સ્વાત્માર્થ ગુરુવાક્યતો ભજ ભજ શ્રીપાર્વતીવલ્લભમ્ ॥ ૧૨ ॥
આયુર્નશ્યતિ પશ્યતાં પ્રતિદિનં યાતિ ક્ષયં યૌવનં પ્રત્યાયાન્તિ ગતાઃ

મસ્તકવાળા, કામદેવનો નાશ કરનારા, ગંગાને (મસ્તકને વિષે)
ધારણ કરનારા અને જેમનો કંઠ અને કાનનાં છિદ્રો સર્પોવડે શોભા-
યમાન છે, જેમના નેત્રમાંથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થએલો છે અને હાથી-
ના ચામડાનું સુંદર વસ્ત્ર ખનાવી જેમણે પહેરેલું છે એવા ત્રૈલોક્યના
સારભૂત શંકરને વિષે જોડ અને મોક્ષ મેળવવા માટે યત્ન કર,
કારણ કે બીજાં કર્મોવડે તને શું? અર્થાત્ અન્ય સર્વ કર્મ કરતાં
શંકરની ભક્તિ એ જ તને મોક્ષ આપનાર છે માટે તે કર. ૧૧

હે મન! આ ધન, ઘોડા, હાથી કે પ્રાપ્ત થએલા રાજ્યથી
તને શું? તેમ પુત્ર, સ્ત્રી, મિત્ર, કે પશુઓથી શું? અથવા તો આ
દેહ કે ઘરખારથી પણ તને શું? અર્થાત્ એથી તને કંઈ પણ ફાયદો
નથી, માટે એ સર્વ ક્ષણભંગુર એટલે એક ક્ષણમાં જ નાશ પામ-
નારાં છે એમ સમજી તું તત્કાળ દૂરથી જ એમનો ત્યાગ કર અને
પોતાના આત્માના કલ્યાણને માટે ગુરુના વાક્યને અનુસરી પાર્વ-
તીના પ્રિય સ્વામી એવા શંકરનું ભજન કર. ૧૨

હે પ્રભા! (મારું) આયુષ્ય પ્રતિદિન નષ્ટ થતું જાય છે, યુવા-
વસ્થા પણ પ્રતિદિન નાશ પામતી જાય છે, ગએલા દિવસો પાછા

પુનર્ન દિવસાઃ કાલો જગદ્ગ્રક્ષકઃ । લક્ષ્મીસ્તોયતરક્ષમક્ષચપલા
વિદ્યુદ્ધલં જીવિતં તસ્માન્માં શરણાગતં શરણદ ત્વં રક્ષ રક્ષાધુના
॥ ૧૩ ॥ કરચરણકૃતં વાકાયજં કર્મજં વા શ્રવણનયમજં વા
માનસં વાઽપરાધમ્ । વિહિતમવિહિતં વા સર્વમેતત્ક્ષમસ્વ જય જય
કરુણાબ્ધે શ્રીમહાદેવ શંભો ॥ ૧૪ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं शिवापराधक्षमापनस्तोत्रं संपूर्णम् ।

શિવતાણ્ડવસ્તોત્રઃ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ જટાકટાદ્રસંભ્રમભ્રમભિલિમ્પનિર્ક્ષરીવિલો-
લવીચિવલ્લરીવિરાજમાનમૂર્ધનિ । ધગદ્ગદ્ગદ્ગજ્જલ્લલાટપટ્ટપાવકે
આવતા નથી અને કાલ સર્વ જગતનું લક્ષણ કરે છે; વળી લક્ષ્મી
પાણીના તરંગના લયની માફક ચંચળ છે અને જીવન એ વિજ-
ળીની માફક ક્ષણમાં નાશ પામનારું છે, માટે હે શરણે આવેલાનું
રક્ષણ કરનાર શંભો! હું હમણાં આપને શરણે આવેલો છું માટે
આપ મારું રક્ષણ કરો રક્ષણ કરો! ૧૩

હે દયાસિંધુ મહાદેવ! હે શંભો! હાથ અથવા પગથી
થયેલો, શરીરથી થયેલો, કર્મથી થયેલો, અથવા તો કાન કે
આંખથી થયેલો કે મનથી થયેલો અથવા તો મારો જે કંઈ થયેલો
અથવા ભવિષ્યમાં મારાથી થનારો પણ મારો જે અપરાધ હોય
તે સર્વ અપરાધને આપ ક્ષમા કરો અને આપ જય પામે
જય પામે! ૧૪

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं “शिवापराधक्षमापनस्तोत्रं” संपूर्णम्.

શ્રીશિવતાણ્ડવસ્તોત્ર

જટારૂપી કડાઈમાં વેગથી ભ્રમણ કરતી એવી દેવનદી ગંગાના
અલાયમાન તરંગરૂપી લતાઓથી શોભાયમાન મસ્તકવાળા, ધગ-

કિશોરચન્દ્રશેખરે રતિઃ પ્રતિક્ષણં મમ ॥ ૧ ॥ ધરાધરેન્દ્રનન્દિની-
 વિલાસબન્ધુબન્ધુરસ્ફુરદિગન્તસંતતિપ્રભોદમાનમાનસે । કૃપાકટાક્ષ-
 ધોરણીનિરુદ્ધદુર્ધરાપદિ કચિચ્ચિદમ્બરે મનો વિનોદમેતુ વસ્તુનિ
 ॥ ૨ ॥ જટામુજજ્ઞપિઙ્ગલસ્ફુરત્ફણામણિપ્રભાકદમ્બકુહુમદ્રવપ્રલિ-
 પ્તદિગ્વધૂમુખે । મહાન્ધસિન્ધુરસ્ફુરત્ત્વગુત્તરીયમેદુરે મનો વિનોદમદ્ભુતં
 બિભર્તુ ભૂતર્ભર્તરિ ॥ ૩ ॥ સહસ્રલોચનપ્રમૃત્યશેષલેખશેખરપ્રસૂનધૂ-
 ધગ-ધગ એમ શબ્દ કરતાં બળતો અગ્નિ જેમના લલાટને વિષે
 રહેલો છે એવા અને દ્વિતીયાના ચંદ્રને મસ્તકપર ધારણ કરનારા
 એવા શંકરને વિષે મારી પ્રત્યેક ક્ષણ પ્રીતિ હો ! ૧.

હિમાલય પર્વતની પુત્રી પાર્વતીને ક્રીડા કરવામાં બંધુરૂપ
 એવા તેના ઉંચાનીચા થતા સુંદર કટાક્ષોની પરંપરાથી આનંદયુક્ત
 મનવાળી અને કૃપા કટાક્ષોની પરંપરાથી ભકતોની આપત્તિઓ
 જેણે દૂર કરી છે એવી કોઈ એક દિશારૂપી વસ્ત્રોને ધારણ કર-
 નારી વસ્તુમાં અર્થાત્ શંકરને વિષે મારું મન આનંદ પામે ! ૨.

જટાઓમાં રહેલા સર્પોના પીળા વર્ણથી તેમ તેમની કૃણા-
 ઓના પ્રકાશમાન મણિઓની કાન્તિના સમૂહરૂપ કુંકુમથી જેમણે
 દિશાઓ રૂપી સ્ત્રીઓનાં મુખ રંગી દીધાં છે એવા અને મદમાં
 અંધ થઈ ગયેલા ગજાસુરના ચર્મરૂપી દોષદાથી શોભાયમાન
 એવા ભૂતોના પતિ શંકરને વિષે મારું મન આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવા
 આનંદને ધારણ કરો ! ૩.

ઈન્દ્ર વગેરે સમગ્ર દેવોના મુકુટને વિષે રહેલાં પુષ્પોની
 રજના સતત પડવાથી જેમના પાદપીઠની ભૂમિ લીંપાઈ ગઈ છે

લિધોરણીનિધૂસરાદ્ઘ્રિપીઠભૂઃ । મુજક્કરાજમાલયા નિવદ્ધજાટજૂ-
ટકઃ શ્રિયૈ ચિરાય જાયતાં ચકોરબન્ધુશેખરઃ ॥ ૪ ॥ લલાટચત્વર-
જ્વલદ્ધનઙ્ગયસ્ફુલિન્નભાનિપીતપશ્ચસાયકં નમન્નિલિમ્પનાયકમ્ ।
સુધામયૂલેલેલયા વિરાજમાનશેખરં મહાકપાલિસંપદે શિરો જટાલ-
મસ્તુ નઃ ॥ ૫ ॥ કરાલમાલપટ્ટિકાધગદ્ગદ્ગજ્જ્વલદ્ધનઙ્ગયાધરી-
કૃતપ્રચંડપશ્ચસાયકે । ધરાધરેન્દ્રનન્દિનીકુચાગ્રચિત્રપત્રકપ્રકલ્પનૈ-
કશિલિપિનિ ત્રિલોચને મર્તિમમ ॥ ૬ ॥ નવીનમેઘમળ્લીનિરુદ્ધદુ-
એવા, જેમનો જટાકલાપ સર્પરાજની માળાથી બંધાએલો
એવા અને ચન્દ્ર જેમના મસ્તકને વિષે રહેલો છે એવા શંકર
અમને-મને અખંડ સંપત્તિ આપનારા થાઓ ! ૪.

લલાટરૂપી આંગણુને વિષે બળતા અગ્નિથી જેણે કામદેવને
નાશ કર્યો છે એવું, દેવોના નાયક (વગેરે) જેને પ્રણામ કરે છે
એવું, અમૃતનાં કિરણોવાળા ચંદ્રની રેખાવડે જેનું મસ્તક શોભાય-
માન છે એવું, કપાલને ધારણ કરનારું અને જટાને વિષે જેને
ગંગા છે એવું જે શંકરરૂપી તેજ તે અમને-મને સંપત્તિ અર્થાત્
ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષને આપનારું થાઓ ! ૫.

મસ્તકરૂપી પટ્ટપર ધગધગ શબ્દ કરતા ભયંકર એવા બળતા
અગ્નિને વિષે કામદેવને જેમણે હોમી દીધેલો છે એવા અને પર્વત-
રાજની પુત્રી પાર્વતીનાં સ્તનોના અગ્રભાગને વિષે ચિત્રવિચિત્ર
એવી પત્રરચના કરવામાં એક ઉત્તમ શિલ્પકાર એવા ત્રણ લોચન-
વાળા શંકરને વિષે મારી પ્રીતિ હો ! ૬

નવીન મેઘમાળાવડે રેડાએલો અર્થાત્ વિશેષ જણુતો અને
તેથી જ દુઃખથી ધારણ કરી શકાય એવો અભાવાસ્થાની અર્ધ-

ધરસ્ફુરત્કુહૂનિશીયીનીતપઃપ્રબન્ધવન્ધુકન્ધરઃ । નિલિમ્પનિર્મરીધ-
 રસ્તનોતુ કૃત્તિસિન્ધુરઃ કલાનિધાનવન્ધુરઃ શ્રિયં જગદ્ધુરન્ધરઃ । ૭।
 પ્રફુલ્લનીલપદ્મજપપશ્ચકાલિમચ્છટાવિદમ્બિકઠકન્ધરાકૃત્તિપ્રબન્ધ-
 કન્ધરમ્ । સ્પરચ્છિદં પુરચ્છિદં ભવચ્છિદં મરતચ્છિદં ગજચ્છિ-
 દાન્ધકચ્છિદં તમન્તકચ્છિદં ભજે ॥ ૮ ॥ અર્ગવસર્વમદ્ગલાકલા-
 કદમ્બમજ્જરીરસપ્રવાહમાધુરીવિજૃમ્ભણામધુવ્રતમ્ । સ્પરાન્તકં પુરા-
 ન્તકં ભવાન્તકં મરાન્તકં ગજાન્તકાન્ધકાન્તકં તમન્તકાન્તકં ભજે
 રાત્રિનો જે અંધકાર તેના સમૂહની સમાન જેમનો કાળો કંઠ છે
 એવા, દેવનદી ગંગાને ધારણ કરનારા, ગજના ચર્મવડે સુંદર
 લાગતા, ચંદ્રવડે શોભાયમાન અને જગત્ના ભારને વહન કરનાર
 એવા શંકર અમને-મને અત્યંત સંપત્તિ આપો ! ૭

ખીલેલાં એવાં કાળાં કમલોના વિસ્તારની શ્યામ કાન્તિનું
 અનુકરણ કરનારા એવા કંઠપ્રદેશની કાંતિના સમૂહવડે સુંદર દેખાતા,
 કામદેવનો નાશ કરનારા, ત્રિપુરાસુરને સંહારનારા, સંસારના ફેરાને
 ટાળનારા, ગજસુર અને અંધકાસુરને મારનારા અને કાલની
 ભીતિનો પણ નાશ કરનારા એવા શંકરનું હું ભજન કરું છું. ૮

ગર્વરહિત અને સર્વ મંગલ આપનારી પાર્વતીની કલારૂપી
 વૃક્ષની મંજરીના રસપ્રવાહની મધુરતાનો આસ્વાદ લેનારા ભ્રમરરૂપ
 એવા, કામદેવનો નાશ કરનારા, ત્રિપુરાસુરને સંહારનારા, સંસારના
 ફેરાને ટાળનારા, દક્ષના યજ્ઞનો ધ્વંસ કરનારા, ગજસુરને મારનારા,
 અન્ધકાસુરનો વિનાશ કરનારા અને કાલને પણ અટકાવનારા એવા
 તે શંકરને હું ભજું છું. ૯

॥ ૯ ॥ જયત્વદન્નવિન્નમન્નમન્નુજક્કમસ્સુરુપ્પાપ્પાદિર્મિપ્પાલ-
ભાલહ્વવાદ્ । ધિમિદ્ધિમિદ્ધિમિદ્ધનન્નમ્મદક્કતુક્કમક્કલધ્વનિક્રમ-
પ્રવર્તિતપ્રચ્છતાણ્ઢવઃ શિવઃ ॥ ૧૦ ॥ દ્વષદ્વિચિત્રતલ્પયોર્ધ્વજક્કમૌ-
ક્તિકસ્રજોર્ગરિષ્ઠરત્નલોષ્ઠયોઃ સુહૃદ્વિપક્ષપક્ષયોઃ । તૃણારવિન્દચક્ષુષોઃ
પ્રજાપદીપહેન્દ્રયોઃ સમં પ્રવર્તયન્મનઃ કદા સદાશિવં ભજે ॥ ૧૧ ॥
કદા નિલિમ્પનિર્ઘરીનિકુઞ્જકોટરે વસન્નિમુક્તદુર્મતિઃ સદા શિરઃ-
સ્થમઞ્જલિં વહન્ । વિમુક્તલોલલોચનાલલામ્બાલલમ્બકઃ શિવેતિ-

(નાચતી વખતે) ઉચ્ચાનીચા થવાથી ઉદ્ધત રીતે ભ્રમણ કરતા
એવા સર્પોના શ્વાસ નીકળવાથી કુમે કરીને જેમના મસ્તકને વિષે
ભયંકર અગ્નિ પ્રદીપ્ત થઈ રહેલો છે એવા અને ધિમિદ્ધ-ધિમિદ્ધ-ધિમિદ્ધ
એ પ્રમાણે શબ્દ કરતા મૃદંગના ઉન્નત એવા માંગલિક શબ્દથી
કુમાનુસાર જેમણે પ્રચંડ એવા તાંડવ નૃત્યનો આરંભ કરેલો છે
એવા શંકર વિજય પામે છે. ૧૦

પત્થરની અથવા તો વિચિત્ર એવી ઉત્તમ શય્યામાં, સર્પની
કે માતીની માલામાં, ઉત્તમ એવાં રત્નમાં કે માટીનાં ઢેકાંમાં,
મિત્રપક્ષમાં અથવા તો શત્રુપક્ષમાં, તૃણમાં કે કમલ સરખાં નેત્ર-
વાળી સ્ત્રીમાં અને પ્રભામાં કે ચક્રવર્તી રાજામાં પણ સમાન દૃષ્ટિ-
વાળો થઈને સદાશિવ શંકરનું ભજન હું કયારે કરીશ ? ૧૧

દેવનદી ગંગાની લતાઓવડે આચ્છાદિત એવી ગુફાને વિષે
વાસ કરીને અને દુષ્ટબુદ્ધિનો ત્યાગ કરી, ઉત્તમ બુદ્ધિવાળો થઈને
હૃદયેશાં મસ્તકને વિષે જનારા જે હાથને રાખીને અર્થાત્ પ્રણામ
કરીને અત્યંત અંચળ નેત્રવાળી સ્ત્રીઓના લલામ્બૂત એવી પાર્વતીના

મન્ત્રમુચ્ચરન્કદા સુખી ભવામ્યહમ્ ॥ ૧૨ ॥ इमं हि नित्यमेवमुक्त-
मुत्तमोत्तमं स्तवं पठन्स्मरन्ब्रुवन्नरो विशुद्धिमेति संततम् । हरे गुरौ
सुभक्तिमाशु याति नान्यथा गतिं विमोहनं हि देहिनां सुशंकरस्य
चिन्तनम् ॥ १३ ॥ पूजावसानसमये दशवक्त्रगीतं यः शंभुपूजनमिदं
पठति प्रदोषे । तस्य स्थिरां रथगजेन्द्रतुरंगयुक्तां लक्ष्मीं सदैव
सुमुखीं प्रददाति शंभुः ॥ १४ ॥

इति श्रीरावणविरचितं शिवताण्डवस्तोत्रं संपूर्णम् ।

મસ્તકમાં લાગેલા અર્થાત્ પાર્વતીયુક્ત એવા “શિવ” એ પ્રમાણેના
મંત્રનો ઉચ્ચાર કરતો કરતો હું હુંમેશને માટે ક્યારે સુખી થઈશ? ૧૨

આ પ્રમાણે કહેલા આ ઉત્તમમાં ઉત્તમ સ્તોત્રનો જે માણસ
પાઠ કરે છે, અથવા તે એનું સ્મરણ કરે છે, અથવા તે તેનો જપ
કરે છે તે મનુષ્ય હુંમેશને માટે શુદ્ધ થાય છે; તેમ શુરુ એવા
શંકરને વિષે તેની ઉત્તમ ભક્તિ થાય છે અને અધોગતિ થતી નથી,
કેમકે શંકરનું ચિંતન એ મનુષ્યને મોહમાંથી મુક્ત કરનારું છે. ૧૩

પૂજાના અન્તસમયને વિષે રાવણના મુખમાંથી નીકળેલા
આ શંકરના પૂજનનો જે મનુષ્ય પ્રદોષસમયને વિષે પાઠ કરે છે
તેને શંકર પરમાત્મા રથ, હાથી, અશ્વ વગેરે યુક્ત અને અવિચળ
એવી પ્રત્યક્ષ સંપત્તિ સદાને માટે આપે છે. ૧૪

इति श्रीरावणविरचित “ शिवतांडवस्तोत्र ” संपूर्ण.

॥ श्रीमद्भगवते योगीश्वराय शशिनाय नमः ॥

कव हशं विदधामि किंकरोम्यनुतिष्ठामि कथं भयाकुलः ॥
कव नु तिष्ठसि रक्ष रक्ष मामयि शंभो शरणागतोऽस्मि ते ॥

॥ श्रीमार्कण्डेश्वराय नमः ॥

मृत्युञ्जय महादेव आहि मां शरणागतम् ।
जन्ममृत्युजराव्याधिपीडितं कर्मबन्धनैः ॥

પશુપત્યષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ પશુપતીન્દુપતિ ધરણીપતિ શુજગલોકપતિ
ચ સતીપતિમ્ । પ્રણતમક્તજનાર્તિહરં પરં ભજત રે મનુજા ગિરિજા-
પતિમ્ ॥ ૧ ॥ ન જનકો જનની ન ચ સોદરો ન તનયો ન ચ ભૂરિ-
બલં કુલમ્ । અવતિ કોપિ ન કાલવશં ગતં ભજ૦ ॥ ૨ ॥ મુરજદિ-
પિગ્ગત્વાચાવેલક્ષણં મધુરપશ્ચમનાદવિશારદમ્ । પ્રમથભૂતગણૈરપિ
સેવિતં ભજ૦ ॥ ૩ ॥ શરણદં સુખદં શરણાન્વિતં શિવ-શિવેતિ

શ્રીપશુપત્યષ્ટકસ્તોત્ર

જે પ્રાણીમાત્રના સ્વામી, ચન્દ્રના સંરક્ષક, પૃથ્વીપતિ, પાતાલ-
લોકના પશુ સ્વામી, સતી-પાર્વતી-ના સ્વામી, પ્રભુમ કરતા
ભક્તજનોની પીડાઓનો નાશ કરનાર તથા સર્વથી પર છે, હે
મનુષ્યો ! તમે તે ગિરિભપતિ શંકરનું ભજન કરો. ૧

મનુષ્યનો જ્યારે કાલ-મરણ-આવે છે ત્યારે પિતા, માતા,
ભાઈ, પુત્ર, મોટું સૈન્ય કે કુલનાં સગાં વહાલાં કોઈ પશુ તેનું
રક્ષણ કરતું નથી, માટે હે મનુષ્યો ! તમે તે ગિરિભપતિ શંકરનું
ભજન કરો. ૨

જે સુરજ તથા ડિંડિમ નામના વાદ્યોથી વિલક્ષણ જોવામાં
આવે છે, જે મધુર એવા પંચમ નાદ ગાવામાં કુશળ છે અને પ્રમથ
નામના ગણો જેમનું સેવન કરે છે, હે મનુષ્યો ! તમે તે ગિરિભ-
પતિ શંકરનું ભજન કરો. ૩

જે રક્ષણ કરનારા, સુખ આપનારા, શરણે આવેલાને શરણે
લેનારા, 'શિવ,' 'શિવ,' 'શિવ,' એ પ્રમાણે બોલનાર મનુષ્યોને

શિવેતિ વદન્મૃગામ્ । અભયદં કરુણાવરુણાલયં ભજ૦ ॥ ૪ ॥ નર-
શિરોરચિતં મણિકુण्डलं भुजगहारमुदं वृषभध्वजम् । ચિતિરજો-
વવલીકૃતવિગ્રહં ભજ૦ ॥ ૫ ॥ મસ્તકિનાશકરં શશિશેખરં સત-
તમધ્વરભાજિફલપ્રદમ્ । પ્રલયદમ્બસુરાસુરમાનવં ભજ૦ ॥ ૬ ॥
મદમપાસ્ય ચિરં હૃદિ સંસ્થિતં મરણજન્મજરાભયપીઢિતમ્ । જગ-
દુદીક્ષ્ય સમીપભયાકુલં ભજ૦ ॥ ૭ ॥ હરિવિરશ્ચિસુરાધિપૂજિતં
અભય આપનારા અને દયાના સાગર છે, હે મનુષ્યો! તમે તે
ગિરિન્નપતિ શંકરનું ભજન કરો. ૪

જે મનુષ્યોનાં મસ્તકનાં બનાવેલાં મણિમય કુંડલોને ધારણ
કરનારા છે, સર્પોનો હાર પહેરી આનંદ પામનારા છે, વૃષભની
ધ્વજાવાળા છે અને ચિતાની ભસ્મથી પોતાના શરીરને જેમણે
શ્વેત બનાવી દીધું છે, હે મનુષ્યો! તમે તે ગિરિન્નપતિ શંકરનું
ભજન કરો. ૫

જે દક્ષના યજ્ઞનો નાશ કરનારા, ચન્દ્રને મસ્તકપર રાખ-
નારા, હુંમેશાં યજ્ઞ કરનારાને યજ્ઞનું ફલ આપનારા અને, પ્રલયકાલમાં
દેવ, દૈત્ય અને મનુષ્યોને સર્વને ખાળી ભસ્મ કરનારા છે, હે મનુ-
ષ્યો! તમે તે ગિરિન્નપતિ શંકરનું ભજન કરો. ૬

લાંબા સમયથી હૃદયમાં રહેલા અભિમાનને છોડી દઈ,
મરણ, જન્મ, ઘડપણ તથા ભયથી પીડા પામતા આ જગતને
પોતાની સમીપમાં જ ભયથી આકુળવ્યાકુલ સમજીને (તેમાંથી
ભયવા માટે) હે મનુષ્યો! તમે તે ગિરિન્નપતિ શંકરનું ભજન કરો. ૭

વિષ્ણુ, બ્રહ્મા અને ઇન્દ્રે પણ જેમનું પૂજન કરેલું છે, યમ,
વરુણ અને કુબેરે પણ જેમને પ્રણામ કરેલા છે તેમ જે ત્રણ

યમજલેશધનેશનમસ્કૃતમ્ । ત્રિનયનં શુવનત્રિતયાધિપં ભજ૦ ॥૮॥
પશુપતેરિદમષ્ટકમદ્ભુતં વિરચિતં પૃથિવીપતિસૂરિણા । પઠતિ સંશ્રુ-
ણતે મનુજઃ સદા શિવપુરીં વસતે લભતે મુદમ્ ॥ ૯ ॥

इति श्रीपशुपत्यष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

लिङ्गाष्टकस्तोत्रम् ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ બ્રહ્મપુરારિસુરાર્ચિતલિङ્ગં નિર્મલભાષિત-
શોભિતલિङ્ગમ્ । જન્મજદુઃસ્વવિનાશકલિङ્ગં તત્પ્રણમામિ સદાશિવ-
લિङ્ગમ્ ॥૧॥ દેવમુનિપ્રવરાર્ચિતલિङ્ગં કામદહં કરુણાકરલિङ્ગમ્ ॥
રાવણદર્પવિનાશનલિङ્ગં તત્પ્ર૦ ॥ ૨ ॥ સર્વમુગન્ધિસુલેપિતલિङ્ગં
નેત્રવાળા અને ત્રણ ભુવનોના અધિપતિ છે, હે મનુષ્યે ! તમે
તે ગિરિભપતિ શંકરનું ભજન કરો. ૮

જે મનુષ્ય પૃથ્વીપતિ કવિએ બનાવેલા આ ભગવાન પશુ-
પતિ શંકરના અદ્ભુત અષ્ટકનો પાઠ કરે છે અથવા સાંભળે છે તે
હુમેશાં શિવપુરી કૈલાસમાં નિવાસ કરી પરમ આનંદને મેળવે છે. ૯

इति श्री “पशुपत्यष्टकस्तोत्र” संपूर्णम्.

श्रीलिङ्गाष्टकस्तोत्र

જે લિંગ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને દેવોવડે પૂજાયલું છે, જે લિંગ
નિર્મલ હોવાથી સ્તુતિ કરાયેલું તેમ શોભાયમાન છે અને જે
લિંગ (મનુષ્યોનાં) જન્મથી ઉત્પન્ન થયેલાં દુઃખોનો નાશ કરનારું
છે તે સદાશિવ-શંકરના લિંગને હું પ્રણામ કરું છું. ૧

જે લિંગનું દેવોએ અને બ્રહ્મ મુનિઓએ પૂજન કરેલું છે,
જે કામદેવને બાળનારું છે, જે (પ્રાણી માત્રપર) દયા કરનારું છે
અને જેણે રાવણના દર્પનો નાશ કરેલો છે તે સદાશિવ-શંકરના
લિંગને હું પ્રણામ કરું છું. ૨

બુદ્ધિવિવર્ધનકારણલિङ्ગમ્ । સિદ્ધસુરાસુરવન્દિતલિङ्ગં તત્પ્ર०
 ॥ ૩ ॥ કનકમહામણિભૂષિતલિङ્ગં ફણિપતિવેષ્ટિતશોભિતલિङ્ગમ્ ।
 દક્ષસુયજ્ઞવિનાશનલિङ્ગં તત્પ્ર० ॥ ૪ ॥ કુઙ્કુમચન્દનલેપિતલિङ્ગં પદ્મ-
 જહારસુશોભિતલિङ્ગમ્ । સશ્ચિતપાપવિનાશનલિङ્ગં તત્પ્ર० ॥ ૫ ॥
 દેવગણાર્ચિતસેવિતલિङ્ગં ભાવૈર્ભક્તિભિરેવ ચ લિङ્ગમ્ । દિનકરકો-
 ટિપ્રમાકરલિङ્ગં તત્પ્ર० ॥ ૬ ॥ અષ્ટદલોપરિવેષ્ટિતલિङ્ગં સર્વસમુદ્ધ-

જે લિંગ સર્વ પ્રકારના સુગંધ (યુક્ત પદાર્થો)થી ઉત્તમ પ્રકારે લેપાયલું છે, જે લિંગ બુદ્ધિને વધારવામાં કારણભૂત છે અને જે લિંગ સિદ્ધ, દેવ અને અસુરો વડે વંદન કરાયલું છે તે સદાશિવ-શંકરના લિંગને હું પ્રણામ કરું છું. ૩

જે લિંગ સુવર્ણ અને મોટા મોટા મણિઓથી અલંકૃત થયેલું છે, જે લિંગ સર્પરાજથી વીંટાયલું હોવાથી શોભાયમાન છે અને જે લિંગે દક્ષના યજ્ઞનો સમૂળો નાશ કર્યો છે તે સદાશિવ-શંકરના લિંગને હું પ્રણામ કરું છું. ૪

જે લિંગ કંકુ અને ચંદનથી લેપાયલું છે, જે લિંગ કમળના હારોથી શોભાયમાન છે અને જે લિંગ (મનુષ્યોએ) સંચિત કરેલાં પાપોનો નાશ કરનારું છે તે સદાશિવ-શંકરના લિંગને હું પ્રણામ કરું છું. ૫

જે લિંગની દેવતાઓએ પૂજા તથા સેવા કરેલી છે, જે લિંગ વિવિધપ્રકારના ભાવ અને ભક્તિથી પણ સેવાયલું છે અને જે લિંગ સૂર્યની સમાન કરોડો કિરણોના પ્રકાશને કરનારું છે તે સદાશિવ-શંકરના લિંગને હું પ્રણામ કરું છું. ૬

જે લિંગ અષ્ટદલ કમળપર વીંટાયને રહેલું છે, જે લિંગ ઉત્પન્ન થયેલી સર્વ વસ્તુમાત્રના કારણભૂત છે અને જે લિંગ

ચક્રારંણલિઙ્ગમ્ । અષ્ટદરિદ્રવિનાશિતલિઙ્ગં તત્ત્વમ્ ॥ ૭ ॥ સુરગુરુ-
સુરવરપૂજિતલિઙ્ગં સુરવનપુષ્પસદાર્ચિતલિઙ્ગમ્ । પરાત્પરં પરમાત્મ-
કલિઙ્ગં તત્ત્વમ્ ॥ ૮ ॥ લિઙ્ગાષ્ટકમિદં પુણ્યં યઃ પઠેચ્છિવસન્નિધૌ ।
શિવલોકમવાપ્નોતિ શિવેન સહ મોદતે ॥ ૯ ॥

इति श्रीलिङ्गाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

वे. साराशेवस्तोत्रम् ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ પશૂનાં પતિં પાપનાશં પરેશં ગજેન્દ્રસ્ય કૃત્તિ
વસાનં વરેણ્યમ્ । જટાજૂટમધ્યે સ્ફુરદ્રાઙ્ગવારિં મહાદેવમેકં સ્મરામિ
આઠે પ્રકારની દરિદ્રતાને નાશ કરવાવાળું છે તે સદાશિવ-શંકર-
ના લિંગને હું પ્રણામ કરું છું. ૭

જે લિંગનું સુરગુરુ બૃહસ્પતિ અને બીજા ઉત્તમ દેવોએ
પૂજન કરેલું છે, જે લિંગ દેવોનાં (નંદનવન વગેરે) વનનાં પુષ્પો-
થી સારી રીતે પૂજાયેલું છે અને જે લિંગ પરથી પર અને પર-
માત્મસ્વરૂપ છે તે સદાશિવ-શંકરના લિંગને હું પ્રણામ કરું છું. ૮

આ કલ્યાણકારક લિંગાષ્ટકને જે (મનુષ્ય) શંકરની સમીપમાં
પાઠ કરે છે તે શિવલોકને પામી (અંતે) શંકરની સાથે આનંદ
ભોગવે છે. ૯

धतिश्री “लिङ्गाष्टकस्तोत्र” संपूर्ण.

श्रीवेदसारशिवस्तोत्र

જે સર્વ પ્રાણીઓના સ્વામી, પાપનો નાશ કરનાર, પરમેશ્વર,
હાથીના ચર્મને પહેરનારા, સર્વથી શ્રેષ્ઠ અને જેમના જટાબૂટમાં
ગંગાનું પાણી વહી રહ્યું છે એવા એક મહાદેવનું-(મહાન્ દેવ
શંકરનું) હું વારંવાર સ્મરણ કરું છું. ૧

સ્મરારિમ્ ॥ ૧ ॥ મહેશં સુરેશં સુરારાતિનાશં વિભું વિશ્વનાથં વિભૂ-
ત્યક્ત્ત્વમ્ ॥ ૨ ॥ ગિરીશં ગણેશં ગલે નીલવર્ણં ગવેન્દ્રાદિરૂઢં ગુણાતી-
તરૂપમ્ ॥ ૩ ॥ શિવાકાન્ત શંભો શશાઙ્કાર્ધમૌલે મહેશાન શૂલિન
જટાજૂટધારિન્ ॥ ત્વમેકો જગદ્વાપકો વિશ્વરૂપઃ પ્રસીદ પ્રસીદ પ્રભો
પૂર્ણરૂપ ॥ ૪ ॥ પરાત્માનમેકં જગદ્વીજમાદ્યં નિરીહં નિરાકારમોઙ્કા-

જે મહેશ્વર, દેવોના ઇશ, દેવોના શત્રુઓનો સંહાર કરનાર,
સર્વવ્યાપક, વિશ્વના સ્વામી, શરીરપર વિભૂતિરૂપી અલંકારને
ધારણ કરનાર, વિરૂપ નેત્રવાળા, સૂર્ય, ચન્દ્ર અને અગ્નિરૂપી ત્રણ
નેત્રવાળા અને જે સદા આનન્દસ્વરૂપ છે તે પાંચ મુખવાળા
પ્રભુ શંકરની હું સ્તુતિ કરું છું. ૨

જે પર્વતના અધિપતિ, ભૂતાદિગણોના સ્વામી, કાળા કંઠ-
વાળા, વૃષભ પર યેસનારા, સત્ત્વ, રજ અને તમ એ ત્રણે ગુણોથી
પર જેમનું સ્વરૂપ છે એવા, સર્વ બ્રહ્માંડોની ઉત્પત્તિરૂપ, દેહી-
પ્રમાન, અધિપતિ, ભસ્મવડે શોભાયમાન અંગવાળા અને પાર્વતીના
પતિ એવા પાંચ મુખવાળા શંકરનું હું ભજન કરું છું. ૩

હે પાર્વતીપતિ! હે શંભો! હે મસ્તકપર અર્ધ ચન્દ્રને ધારણ
કરનાર! હે મહેશ્વર! હે ત્રિશૂળને ધારણ કરનાર! હે જટાજૂટ
રાખનારા! અને પૂર્ણરૂપ પ્રભો! તમે એક જ આ સમગ્ર જગ-
તમાં વ્યાપક થઇને વિશ્વસ્વરૂપે રહેલા છો માટે મારાપર પ્રસન્ન
થાઓ! પ્રસન્ન થાઓ! ૪

જે પરમાત્મા, એકસ્વરૂપ, જગતના ખીજરૂપ, આદિ, ચેષ્ટા-
રહિત, નિરાકાર તથા ઓંકારથી બાળી શકાય તેવા છે, તેમ

રવેદ્યમ્ । યતો જાયતે પાલ્યતે યેન વિશ્વં તમીશં ભજે લીયતે યત્ર વિશ્વમ્ ॥ ૫ ॥ ન ભૂમિર્ન ચાપો ન વહ્નિર્ન વાયુર્ન ચાકાશમાસ્તે ન તન્દ્રા ન નિદ્રા । ન ગ્રીષ્મો ન શીતં ન દેશો ન વેષો ન યસ્યાસ્તિ મૂર્તિસ્ત્રિમૂર્તિં તમીહે ॥ ૬ ॥ અજં શાશ્વતં કારણં કારણાનાં શિવં કેવલં ભાસકં ભાસકાનામ્ । તુરીયં તપઃપારમાદ્યન્તહીનં પ્રપથ્યે પરં પાવનં દ્વૈતહીનમ્ ॥ ૭ ॥ નમસ્તે નમસ્તે વિભો વિશ્વમૂર્તે નમસ્તે નમસ્તે ચિદાનન્દમૂર્તે । નમસ્તે નમસ્તે તપોયોગગમ્ય નમસ્તે નમસ્તે શ્રુતિજ્ઞાન-જેમનાથી આ વિશ્વ ઉત્પન્ન થાય છે, જેમના વડે રક્ષાય છે અને જેમનામાં એ વિશ્વલય પામે છે તે ઈશ શંકરનું હું ભજન કરું છું. ૫

જે ભૂમિ નથી, જલ નથી, વહ્નિ નથી, વાયુ નથી, આકાશ નથી, તન્દ્રારૂપ નથી તેમ નિદ્રારૂપે પણુ નથી, તેમ વળી જે ગ્રીષ્મ, શીત, દેશ કે વેષરૂપે પણુ નથી અને જેમની ઠેાઠ પણુ મૂર્તિ નથી અર્થાત્ જે સર્વસ્વરૂપે અને બ્રહ્માદિ ત્રણુ મૂર્તિરૂપે રહેલા છે તે (મહેશ્વર શંકર)ની હું સ્તુતિ કરું છું. ૬

જે જન્મરહિત, નિત્ય, કારણોના પણુ કારણરૂપ, કદ્યાણુ-રૂપ, એક, સર્વ તેજોના પણુ તેજરૂપ, તુરીયસ્વરૂપ, તમની પાર રહેલા, આદિ અને અન્તથી રહિત, પવિત્ર અને ભેદથી રહિત અદ્વૈત સ્વરૂપે રહેલા છે તે પરબ્રહ્મસ્વરૂપ શંકરને હું શરણે જાઉં છું. ૭

હે વિશ્વસ્વરૂપ વ્યાપક શંભો ! આપને મારા નમસ્કાર હો । નમસ્કાર હો ! હે ચિદાનન્દમૂર્તિ ! આપને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો ! હે તપ અને યોગથી જાણી શકાય એવા શંભો ! આપને મારા વારંવાર પ્રણામ હો ! અને હે વેદ અને જ્ઞાનથી પ્રાપ્ત થઈ શકાય એવા શંભો ! આપને મારા નમસ્કાર હો ! નમસ્કાર હો ! ૮

ગમ્ય ॥ ૮ ॥ પ્રભો શૂલપાણે વિભો વિશ્વનાથ મહાદેવ શંભો મહેશ
ત્રિનેત્ર । શિવાક્રાન્ત શાન્ત સ્મરારે પુરારે ત્વદન્યો વરેણ્યો ન
માન્યો ન ગણ્યઃ ॥ ૯ ॥ શંભો મહેશ કરુણામય શૂલપાણે ગૌરી-
પતે પશુપતે પશુપાશનાશિન્ । કાશીપતે કરુણયા જગદેતદેકસ્ત્વં
હંસિ પાસિ વિદધાસિ મહેશ્વરોઽસિ ॥ ૧૦ ॥ ત્વત્તો જગદ્ભવતિ દેવ
ભવ સ્મરારે ત્વય્યેવ તિષ્ઠતિ જગન્મૃદ વિશ્વનાથ । ત્વય્યેવ ગચ્છતિ
લયં જગદેતદીશ લિહ્યાત્મકે હર ચરાચરવિશ્વરૂપિન્ ॥ ૧૧ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं वेदसारशिवस्तोत्रं संपूर्णम् ।

હે પ્રભો ! હે હાથમાં ત્રિશૂળને ધારણ કરનાર ! હે વિભો ! હે
વિશ્વનાથ ! હે મહાદેવ ! હે શંભો ! હે મહેશ ! હે ત્રણનેત્રવાળા !
હે પાર્વતીપતિ ! હે શાન્ત ! હે કામના શત્રુ ! અને હે ત્રિપુરાસુરના
અરિ એવા શંભો ! આપના વિના અન્ય કોઈ પણ (દેવ) મને
શ્રેષ્ઠ, માનવા યોગ્ય કે ગણવા યોગ્ય જણાતા નથી. ૯

હે શંભો ! હે મહેશ ! હે દયામય ! હે શૂલપાણિ ! હે
ગૌરીપતિ ! હે પશુપતિ ! હે પ્રાણીઓનાં પાપોનો નાશ કરનાર !
હે કાશીપતિ શંકર ! આ સમગ્ર જગતને આપ એક જ નાશ
કરો છો, રક્ષો છો અને ઉત્પન્ન કરો છો અને તેથી જ અરેખર
આપ મહાન ઇશ્વર-મોટા દેવ-મહેશ્વર છો. ૧૦

હે દેવ ! હે ભવ ! હે કામના શત્રુ ! આ બધું જગત
આપનાથી જ ઉત્પન્ન થાય છે અને હે મૃદ ! હે વિશ્વનાથ !
એ જગત આપને વિષે જ રહે છે તેમ હે ઇશ ! હે હર ! હે
અચાચર એવા વિશ્વસ્વરૂપ ! એ જગતનો લય પણ લિહ્યાત્મક
એવા જે આપ તેને વિષે જ થાય છે. ૧૧

इति श्रीशंकराचार्यविरचित “वेदसारशिवस्तोत्र” संपूर्ण

વિશ્વનાથાષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ગજ્ઞાતરક્કરમણીયજટાકલાપં ગૌરીનિરન્ત-
રવિભૂષિતવામભાગમ્ । નારાયણપ્રિયમનક્લમદાપહારં વારાણસીપુ-
રપતિં ભજ વિશ્વનાથમ્ ॥ ૧ ॥ વાચામગોચરમનેકગુણસ્વરૂપં વાગી-
શ્નવિષ્ણુસુરસેવિતપાદપીઠમ્ । વામેન વિગ્રહવરેણ કલત્રવન્તં વારા-
ણસીં ॥ ૨ ॥ ભૂતાધિપં ભુજગભૂષણભૂષિતાઙ્ગં વ્યાઘ્રાજિનામ્બરધરં
શ્રીવિશ્વનાથાષ્ટકસ્તોત્ર

ગંગાના તરંગોવડે જેમનો જટાસમૂહ શોભાયમાન થઈ રહેલો
છે, પાર્વતીના નિરન્તર યેસવાવડે જેમનો ડાબો ભાગ સુશોભિત
જણાય છે અને નારાયણને જે પ્રિય છે તથા કામદેવના મદનો
જેમણે નાશ કરેલો છે એવા કાશી નગરીના અધિષ્ઠાતા ભગવાન
વિશ્વનાથનું (હે જીવ!) તું ભજન કર ! ૧

વાણીથી જેમનું સ્વરૂપ સમજી શકાય એવું નથી એવા, ગુણો-
વડે અનેક સ્વરૂપને ધારણ કરનારા, બૃહસ્પતિ, વિષ્ણુ અને અન્ય
દેવો પણ જેમની પાદપીઠનું સેવન કરે છે એવા તેમ શ્રેષ્ઠ એવા
શરીરના વામ ભાગવડે જે કલત્રવાળા અર્થાત્ અર્ધનારીનૈશ્વર-
સ્વરૂપે રહેલા છે તે કાશી નગરીના અધિષ્ઠાતા ભગવાન વિશ્વ-
નાથનું (હે જીવ!) તું ભજન કર.

જે પ્રાણીમાત્રના અધિપતિ છે, સર્પોવડે જેમણે પોતાના
શરીરને શોભાવેલું છે એવા, જે વાઘના ચામડારૂપી વસ્ત્રને પહે-
રનારા, જટાધારી, ત્રણ નેત્રવાળા અને પાશ, અંકુશ, અભય
અને વર આપનાર ત્રિશૂલને પોતાના હાથમાં ધારણ કરનાર છે।

જટિલં ત્રિનેત્રમ્ । પાશાહ્લુશાભયવરપ્રદશૂલપાણિ વારાણસી ૦
 ॥ ૩ ॥ શીતાંશુશોભિતકિરીટવિરાજમાનં ભાલેક્ષણાનલવિશોષિત-
 પશ્ચવાણમ્ । નાગાધિપારચિતભાસુરકર્ણપૂરં વારાણસી ૦ ॥ ૪ ॥
 પશ્ચાનનં દુરિતમત્તમતઙ્ગજાનાં નાગાન્તકં દનુજપુંગવપન્નગાનામ્ ।
 દાવાનલં મરણશોકજરાટવીનાં વારાણસી ૦ ॥ ૫ ॥ તેજોમયં સગુ-
 નનિર્ગુણમદ્વિતીયમાનન્દકન્દમપરાજિતમપ્રમેયમ્ । નાગાત્મકં સક-
 લનિષ્કલમાત્મરૂપં વારાણસી ૦ ॥ ૬ ॥ આશાં વિહાય પરિહૃત્ય
 તે કાશી નગરીના અધિષ્ઠાતા ભગવાન્ વિશ્વનાથનું (હે ભુવ !)
 તું ભજન કર ! ૩

જે ચન્દ્રવડે સુંદર જણાતા મુકુટથી શોભાયમાન છે, કપા-
 લમાં રહેલા નેત્રના અગ્નિથી જેમણે કામદેવને બાળી નાખેલો છે.
 અને જેમણે મોટા મોટા સર્પોવડે પોતાનાં કાનનાં દેદીપ્યમાન
 કુંડલો બનાવેલાં છે તે કાશી નગરીના અધિષ્ઠાતા ભગવાન્ વિશ્વ-
 નાથનું (હે ભુવ !) તું ભજન કર. ૪

જે પાપરૂપી મોટા મદોનમત્ત હાથીઓને નાશ કરવામાં
 સિંહરૂપ છે, જે મોટા મોટા દૈત્યરૂપી સર્પોનો વિનાશ કરવામાં
 ગરુડ સમાન છે અને જે મરણ, શોક અને ઘડપણરૂપી જંગલોને
 બાળી નાખવામાં દાવાનલરૂપ છે તે કાશી નગરીના અધિષ્ઠાતા
 ભગવાન્ વિશ્વનાથનું (હે ભુવ !) તું ભજન કર. ૫

જે તેજોમય, સગુણ તથા નિર્ગુણ સ્વરૂપે રહેલા, અદ્વિતીય,
 આનન્દસ્વરૂપ, કોઈથી પરાજય ન પામેલા, માપમાં ન આવી
 શકે તેવા, નાગ-પર્વત સમાન અચલસ્વરૂપ, કલાયુક્ત હોવા
 છતાં કલારહિત અને આત્મસ્વરૂપ છે તે કાશી નગરીના અધિષ્ઠાતા
 ભગવાન્ વિશ્વનાથનું (હે ભુવ !) તું ભજન કર. ૬

પરસ્ય નિન્દાં પાપે રતિં ચ સુનિવાર્ય મનઃ સમાધૌ । આદાય
 હૃત્કમલમધ્યગતં પરેશં વારાણસી૦ ॥ ૭ ॥ રાગાદિદોષરહિતં
 સ્વજનાનુરાગં વૈરાગ્યશાન્તિનિલયં ગિરિજાસહાયમ્ । માધુર્યધૈર્યસુ-
 ભર્ગં ગરલાભિરામં વારાણસી૦ ॥ ૮ ॥ વારાણસીપુરપતેઃ સ્તવનં
 શિવસ્ય વ્યાખ્યાતમષ્ટકમિદં પઠતે મનુષ્યઃ । વિદ્યાં શ્રિયં વિપુલ-
 સૌખ્યમનન્તકીર્તિં સંપ્રાપ્ય દેહવિલયે લભતે ચ મોક્ષમ્ ॥ ૯ ॥
 વિશ્વનાથાષ્ટકમિદં યઃ પઠેચ્છિવસન્નિધૌ । શિવલોકમવાપ્નોતિ
 શિવેન સહ મોદતે ॥ ૧૦ ॥

इति श्रीव्यासकृतं विश्वनाथाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

(હિ જીવ !) આશાને ત્યાગ કરી, પારકાની નિન્દાને છોડી
 દઈ, પાપ કરવાની બુદ્ધિને અટકાવી, મનને સમાધિમાં બેસી,
 હૃદયકમલના મધ્યમાં રહેલા પરમાત્મા જે કાશી નગરીના અધિ-
 શ્તાતા ભગવાન્ વિશ્વનાથ છે તેનું તું ભજન કર. ૭

જે રાગાદિ દોષથી રહિત, પોતાના ભક્તોપર પ્રીતિવાળા,
 વૈરાગ્ય અને શાંતિના સ્થાનરૂપ, પાર્વતીના સહાયક, માધુર્ય અને
 ધૈર્યવડે સુંદર જણાતા અને કંઠમાં વિષના ચિહ્નથી મનોહર લાગે
 છે તે કાશી નગરીના અધિષ્ઠાતા ભગવાન્ વિશ્વનાથનું (હિ જીવ !)
 તું ભજન કર. ૮

જે મનુષ્ય કાશીના અધિપતિ એવા ભગવાન્ વિશ્વનાથ
 શંકરના આ કહેલા અષ્ટકનો પાઠ કરે છે તે વિદ્યા, લક્ષ્મી, વિપુલ
 સૌખ્ય અને અવિનાશી કીર્તિ (આ લોકમાં) મેળવી દેહનો લય-
 મૃત્યુ-થયા પછી અન્તે મોક્ષને પણ મેળવે છે. ૯

જે મનુષ્ય આ વ્યાસજીએ રચેલા પવિત્ર અષ્ટકનો શંકરની
 સમીપમાં પાઠ કરે છે તે શિવલોકમાં જઈ ભગવાન શંકરની સાથે
 આનંદ ભોગવે છે. ૧૦

इति श्रीव्यासकृतं “विश्वनाथाष्टकस्तोत्रं” संपूर्णं.

શિવનામાવલ્યષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ હે ચન્દ્રચૂડ મદનાન્તક શૂલપાણે સ્થાણો
 ગિરીશ ગિરિજેશ મહેશ શંભો । ભૂતેશ ભીતિભયસૂદન મામનાથં
 સંસારદુઃખગહનાજ્ઞગદીશ રક્ષ ॥ ૧ ॥ હે પાર્વતીહૃદયવલ્લભ ચન્દ્ર-
 મૌલે ભૂતાધિપ પ્રમથનાથ ગિરીશજાપ । હે વામદેવ ભવ રુદ્ર પિના-
 કપાણે સંસાર૦ ॥૨॥ હે નીલકંઠ વૃષભધ્વજ પશ્ચવક્ત્ર લોકેશ
 શેષવલય પ્રમથેશ શર્વ । હે ધૂર્જટે પશુપતે ગિરિજાપતે માં સંસાર૦
 ॥ ૩ ॥ હે વિશ્વનાથ શિવ શંકર દેવદેવ ગङ્ગાધર પ્રમથનાયક
 શ્રીશિવનામાવલ્યષ્ટકસ્તોત્ર

હે મસ્તકમાં ચન્દ્રને ધારણ કરનાર ! હે કામનો નાશ કરનાર !
 હે શૂલપાણિ ! હે સ્થાણુ સમાન અચલ ! હે પર્વતાધિપતિ ! હે
 પાર્વતીના સ્વામી ! હે મહેશ ! હે શંભો ! હે ભૂતપતિ ! હે સર્વ
 ભયનો નાશ કરનાર ! હે જગદીશ્વર ! મને અનાથને આ સંસારનાં
 ગહન દુઃખમાંથી બચાવો. ૧

હે પાર્વતીના હૃદયના પ્રિય ! હે ચન્દ્રમૌલિ ! હે ભૂતપતિ !
 હે પ્રમથ નામના ગણુના સ્વામી ! હે પાર્વતીના રક્ષક ! હે વામ-
 દેવ ! હે ભવ ! હે રુદ્ર ! હે પિનાકપાણિ ! હે જગદીશ્વર ! (મને
 અનાથને) આ સંસારનાં ગહન દુઃખમાંથી બચાવો. ૨

હે નીલકંઠ ! હે વૃષભની ધ્વજવાળા ! હે પંચમુખવાળા
 હે લોકનાથ ! હે શેષનાં કડાં પહેરનાર ! હે પ્રમથપતિ ! હે શર્વ !
 હે ધૂર્જટિ ! હે પશુપતિ ! હે ગિરિજાપતિ ! હે જગદીશ્વર ! મને
 (અનાથને) આ સંસારનાં ગહન દુઃખમાંથી બચાવો. ૩

હે વિશ્વનાથ ! હે શિવ ! હે શંકર ! હે દેવના દેવ ! હે
 ગંગાધર ! હે પ્રમથાદિગણુના નાયક ! હે નન્દીના સ્વામી ! હે

નન્દિકેશ । બાણેશ્વરાન્ધકરિપો હર લોકનાથ સંસાર૦ ॥ ૪ ॥
 વારાણસીપુરપતે મણિકર્ણિકેશ વીરેશ દક્ષમલ્લકાલ વિભો ગણેશ ।
 સર્વજ્ઞ સર્વહૃદયૈકનિવાસ નાથ સંસાર૦ ॥ ૫ ॥ શ્રીમન્મહેશ્વર
 કૃપામય હે દયાલો હે વ્યોમકેશ શિતિકુઠ ગણાધિનાથ । મસ્મા-
 જ્જરાગ નૃકપાલકલાપમાલ સંસાર૦ ॥ ૬ ॥ કૈલાસશૈલવિનિવાસ
 વૃષાકપે હે મૃત્યુઞ્જય ત્રિનયન ત્રિજગન્નિવાસ । નારાયણપ્રિય
 આણ્ણાસુરને ઐશ્વર્ય આપનાર ! હે અન્ધકાસુરના શત્રુ ! હે હર !
 હે લોકનાથ ! હે જગદીશ્વર ! (મને અનાથને) આ સંસારનાં
 ગહન દુઃખમાંથી બચાવો. ૪

હે કાશી નગરીના અધિપતિ ! હે મણિકર્ણિકાના અધિદેવ !
 હે વીરપતિ ! હે દક્ષના યજ્ઞનો નાશ કરનાર કાલરૂપ ! હે (વલો !
 હે ગણોના સ્વામી ! હે સર્વજ્ઞ ! હે સર્વનાં હૃદયમાં નિવાસ કરનાર
 એક જ ઇશ્વરસ્વરૂપ ! હે નાથ ! હે જગદીશ્વર ! (મને અનાથને)
 આ સંસારનાં ગહન દુઃખમાંથી બચાવો. ૫

હે મહાસમૃદ્ધિવાળા ! હે મહેશ્વર ! હે કૃપામય ! હે દયાળુ ! હે
 વ્યાપક જટાવાળા ! હે શિતિકંઠ (લોકરક્ષણ માટે વિષપાન કરવાથી
 જેમનો કંઠ કાળો થયેલો છે એવા) ! હે ગણોના અધિપતિ ! હે
 ભસ્મનો અંગરાગ કરનાર ! હે મનુષ્યોની ખોપરીના સમૂહની
 માલાને ધારણ કરનાર ! હે જગદીશ્વર ! (મને અનાથને) આ
 સંસારનાં ગહન દુઃખમાંથી બચાવો. ૬

હે કૈલાસ પર્વતપર નિવાસ કરનાર ! હે વૃષાકપિ ! હે મૃત્યુને
 છતનાર ! હે ત્રણ નેત્રવાળા ! હે ત્રણે જગતમાં નિવાસ કરનાર
 હે વિષ્ણુના પ્રિય અથવા વિષ્ણુ જેમને પ્રિય છે એવા ! હે સર્વના

મદાપહ શક્તિનાથ સંસાર૦ ॥ ૭ ॥ વિશ્વેશ વિશ્વમવનાશિત
વિશ્વરૂપ વિશ્વાત્મક ત્રિભુવનૈકગુણાભિવેશ । હે વિશ્વવન્ધ્ય કરુણા-
મય દીનવન્ધો સંસાર૦ ॥ ૮ ॥ ગૌરીવિલાસમુવનાય મહેશ્વરાય
પશ્ચાનનાય શરણાગતકલ્પકાય । શર્વાય સર્વજગતામધિપાય તસ્મૈ
દારિદ્યદુઃસ્વદહનાય નમઃ શિવાય ॥ ૯ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं शिवनामावल्यष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

મહનો નાશ કરનાર ! હે શક્તિના નાથ ! હે જગદીશ્વર ! (મને
અનાથને) આ સંસારનાં ગહન દુઃખમાંથી બચાવો. ૭

હે વિશ્વેશ્વર ! હે વિશ્વના સંસારનો નાશ (કરી કલ્યાણ)
કરનાર ! હે વિશ્વરૂપ ! હે વિશ્વાત્મનું ! હે ત્રિભુવનને વિષે એક
ગુણમાત્રથી જ પ્રવેશ કરી રહેનાર ! હે વિશ્વને વન્દન કરવા
યોગ્ય ! હે કરુણામય ! હે દીનબન્ધો ! હે જગદીશ્વર ! (મને અના-
થને) આ સંસારનાં ગહન દુઃખમાંથી બચાવો. ૮

જે પાર્વતીના વિલાસની ભૂમિકારૂપ છે, જે મહેશ્વર, પાંચ
મુખવાળા, શરણે આવેલાને કલ્પવૃક્ષ સમાન (ફળ આપનારા),
સર્વજગતોનો સંહાર કરનાર તથા તેનું રક્ષણ પણ કરનાર છે
તે હરિદ્રતાનાં દુઃખોને બાળી ભસ્મ કરનાર ભગવાન શંકરને હું
પ્રણામ કરું છું. ૯

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं “शिवनामावल्यष्टकस्तोत्रं” संपूर्णं

નિવેશ્ય કનકાચિતરત્નપીઠે । નૃત્યં વિધાતુમભિવાઙ્છતિ શૂલ-
પાળૌ દેવાઃ પ્રદોષસમયે નુ ભજન્તિ સર્વે ॥ ૪ ॥ વાગ્દેવી ધૃતવ-
લ્લક્ષી શતમત્સ્યો વેણું દધત્યગ્નજસ્તાલોભિદ્રકરો રમા ભગવતી ગેય-
પયોગાન્વિતા । વિષ્ણુઃ સાન્દ્રમૃદઙ્ગવાદનપદુર્દેવાઃ સમન્તાત્સ્થિતાઃ
સેવન્તે તમનુ પ્રદોષસમયે દેવં મૃદાનીપતિમ્ ॥ ૫ ॥ ગન્ધર્વયક્ષ-
પતગોરગસિદ્ધસાધ્યવિદ્યાધરામરવરાપ્તરસાં ગણાશ્ચ । યેડન્યે
ત્રિલોકનિલયાઃસહભૂતવર્ગાઃ પ્રાપ્તે પ્રદોષસમયે હરપાર્શ્વસંસ્થાઃ॥૬॥

કૈલાસપર્વતરૂપી ભુવનને વિષે ત્રણે જગત્ને ઉત્પન્ન કરનાર
પાર્વતીને સુવર્ણયુક્ત એવા રત્નજડિત આસન ઉપર બેસાડીને,
હાથમાં ત્રિશૂલ રાખીને શંકર પ્રદોષ સમયમાં જ્યારે નૃત્ય કરવાની
ધમ્મી કરે છે ત્યારે સર્વે દેવો તે સમયે તેમની સેવા કરે છે. ૪

સરસ્વતી હાથમાં વીણા લઈને, ઇન્દ્ર વાંસળી ધારણ કરીને,
બ્રહ્માદેવ હાથવડે ઉત્તમ પ્રકારના તાલ આપતા, ભગવતી લક્ષ્મી
ગાન ગાતાં ગાતાં, વિષ્ણુ સુંદર મૃદંગને વગાડવામાં પોતાની કુશ-
ળતા બતાવતા અને (બીજા) દેવો ચારે બાજુ વીટાઈને એ
પ્રમાણે સર્વે દેવો તે ભગવાન પાર્વતીપતિ શંકરની પ્રદોષસમય-
માં સેવા કરે છે. ૫

ગંધર્વ, યક્ષ, પક્ષીઓ, સર્પ, સિદ્ધ, સાધ્ય, વિદ્યાધર, દેવ
અને ઉત્તમ પ્રકારની અપ્સરાઓનો સમુદાય તેમજ બીજા પશુ
ત્રણુ લોકમાં જેઓ રહેવાવાળા છે તે સર્વ, ભૂતગણોની સાથે
આવીને પ્રદોષસમયમાં શંકર પરમાત્માની બાજુમાં આવીને
(સેવા કરવા માટે) ઉભા રહે છે. ૬

અતઃ પ્રદોષે શિવ એક એવ પૂજ્યોઽથ નાન્યે હરિપદ્મજાત્રાઃ ।
તસ્મિન્મહેશે વિધિનેજ્યમાને સર્વે પ્રસીદન્તિ સુરાધિનાથાઃ ॥ ૭ ॥
એષ તે તનયઃ પૂર્વજન્મનિ બ્રાહ્મણોત્તમઃ । પ્રતિગ્રહૈર્વયો નિન્યે ન
દાનાદ્યૈઃ સુકર્મભિઃ ॥ ૮ ॥ અતો દારિદ્ર્યમાપન્નઃ પુત્રસ્તે દ્વિજ-
ભામિનિ । તદ્દોષપરિહારાર્થં શરણં યાતુ શંકરમ્ ॥ ૯ ॥

॥ ઇતિ શ્રીસ્કંદપુરાણે પ્રદોષસ્તોત્રાષ્ટકં સંપૂર્ણમ્ ॥

ચંદ્રશેખરાષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ચન્દ્રશેખર ચન્દ્રશેખર ચન્દ્રશેખર પાહિ
મામ્ । ચન્દ્રશેખર ચન્દ્રશેખર ચન્દ્રશેખર રક્ષ મામ્ ॥૬૦॥ રત્નસા-

માટે પ્રદોષસમયમાં એકલા શંકરનું પૂજન કરવું, બીજા
વિષ્ણુ કે બ્રહ્માનું પૂજન કરવાની જરૂર નથી, કારણ કે (તે સમયે)
વિધિ પ્રમાણે તે શંકરનું પૂજન કરવાથી તે સર્વ દેવાધિદેવો (મનુ-
ષ્યપર) પ્રસન્ન થાય છે. ૭

હે સ્ત્રી ! આ તારો પુત્ર પૂર્વ જન્મમાં ઉત્તમ બ્રાહ્મણ હતો,
પરંતુ દાન વગેરેથી કે ઉત્તમ પ્રકારનાં કર્મોથી પોતાનું જીવન ન
ગાળતાં માત્ર પ્રતિગ્રહોથી જ એણે પોતાનું વય ગાળ્યું છે અને હે
બ્રાહ્મણપત્ની ! તેથી જ તારો પુત્ર હરિદ્રતાને પામેલો છે માટે તે
દોષના-પાપના-નાશને માટે તું શંકરને શરણુ જા. અર્થાત્ તે શંકર
તારું એ દુઃખ દૂર કરશે. ૮-૯

ઇતિશ્રી સ્કંદપુરાણાન્તર્ગત “પ્રદોષસ્તોત્રાષ્ટક” સંપૂર્ણ

શ્રીચન્દ્રશેખરાષ્ટકસ્તોત્રમ્

હે ચન્દ્રશેખર ! હે ચન્દ્રશેખર ! હે ચન્દ્રશેખર ! આપ
મારું રક્ષણુ કરો. હે ચન્દ્રશેખર ! હે ચન્દ્રશેખર ! હે ચન્દ્રશેખર !
આપ મને બચાવો.

નુશ્વરાસનં રજતાદ્રિશૃङ्ગનિકેતનં સિદ્ધિનીકૃતપદ્મગેશ્વરમચ્યુતાન-
 નસાયકમ્ । સિમ્પદગ્ધપુરત્રયં ત્રિદિવાલયેરભિવન્દિતં ચન્દ્રશેખર-
 માશ્રયે મમ કિં કરિષ્યતિ વૈ યમઃ ॥ ૧ ॥ પશ્ચપાદપપુષ્પગન્ધ-
 પદામૃદુલોભિતં માલલોચનજાતપાવકદગ્ધમન્મથવિગ્રહમ્ ।
 મસ્મદિગ્ધકલેવરં ભવનાશનં ભવમવ્યયં ચન્દ્રશેખર૦ ॥ ૨ ॥
 મત્તવારણમુલ્લયચર્મકૃતોત્તરીયમનોહરં પદ્મજાસનપદ્મલોચનપૂજિતા-
 દ્વગ્નિસરોરુહમ્ । દેવસિન્ધુતરङ्ગસીકરસિક્તશુભ્રજટાધરં ચન્દ્ર-

રત્નોથી જડાયલી ટાયચુકત ધનુષ્યવાળા, રૂપાના પર્વતના
 શિખરપર નિવાસ કરનારા, સર્પોને જેમણે પોતાના અલંકાર
 બનાવેલા છે એવા, જેમના બાણનો અગ્રભાગ કદિ વિનાશ પામી
 શકતો નથી એવા, ત્રિપુરાસુરની નગરીને તત્કાળ બાળનારા અને
 દેવોએ જેમનું વન્દન કરેલું છે એવા ભગવાન્ ચન્દ્રશેખરનો
 હું આશ્રય કરું છું તો યમરાજ પણ ખરેખર મને શું કરી શકશે ? ૧

પાંચ કલ્પવૃક્ષોનાં સુગંધમયપુષ્પોથી જેમનાં બંને ચરણકમલ
 શોભાયમાન થઈ રહેલાં છે એવા, કપાલમાં રહેલા નેત્રમાંથી ઉત્પન્ન
 થએલા અગ્નિવટે જેમણે કામદેવના શરીરને બાળી નાખેલું છે એવા,
 ભસ્મથી લેપાયેલા શરીરવાળા, સંસારનો નાશ કરનારા, સર્વની
 ઉત્પત્તિરૂપ અને અવ્યય એવા ભગવાન્ ચન્દ્રશેખરનો હું આશ્રય
 કરું છું તો યમરાજ પણ ખરેખર મને શું કરી શકશે ? ૨

મહોન્મત્ત હાથીના ઉત્તમ ચર્મથી બનાવેલા દોપટ્ટાવડે
 શોભાયમાન જણાતા, બ્રહ્મા અને વિષ્ણુએ પણ જેમનાં ચરણ-
 કમળ પૂજેલાં છે એવા અને દેવનદી ગંગાના તરંગમાંથી ઉડતાં
 ખિંદુઓ વડે છંટાયેલી એવી શ્વેત જટાને ધારણ કરનારા એવા

શેઝર૦ ॥ ૩ ॥ યક્ષરાજસઝ્ઝં ઢગાક્ષહરં ઢુજઙ્ગવિઢૂષણં શૈલરા-
જસુતાપરિષ્કૃતચારુવામકલેવરમ્ । ક્ષ્વેદનીલગલં પરશ્વધારિણં
મૃગધારિણં ચન્દ્રશેઝર૦ ॥ ૪ ॥ કુણ્ડલીકૃતકુણ્ડલેશ્વરકુણ્ડલં
વૃષવાહનં નારદાદિમુનીશ્વરસુતવૈઢવં ઢુવનેશ્વરમ્ । અન્ધકાન્ધ-
કમાશ્રિતામરપાદપં શમનાન્તકં ચન્દ્રશેઝર૦ ॥ ૫ ॥ ઢેષજં ઢવરો-
ગિણામઝિલાપદામપહારિણં દક્ષઝગ્નવિનાશનં ત્રિગુણાત્મકં ત્રિવિ-
લગવાન્ ચન્દ્રશેઝરનો હું આશ્રય કરું છું તો યઢરાજ પણ ઢરે-
ઢર ઢને શું કરી શકશે ? ૩

કુઢેરના ઢિત્ર, લગ નામના દેવનાં નેત્રોનો (દક્ષના ઝગ્નઢાં)
નાશ કરનારા, સર્પના અલંકાર પહેરનારા, પર્વતરાજ હિઢા-
લયની પુત્રી પાર્વતીના ઢેસવાથી જેઢના શરીરનો વાઢ લાગ
સુંદર જણાય છે ઢેવા, ઢેરથી જેઢનો કંઠ કાળો થઈ ગઢેલો છે
ઢેવા, પરશુને ધારણ કરનારા અને ઢૃગલાંછન-ચન્દ્રને પણ
ઢસ્તકપર રાખનાર ઢેવા લગવાન્ ચન્દ્રશેઝરનો હું આશ્રય
કરું છું તો યઢરાજ પણ ઢરેઢર ઢને શું કરી શકશે ? ૪

ગોળાકાર રહેલા ઢોટા ઢોટા સર્પોનાં કુંડલો પહેરનારા,
વૃષલપર ઢેસનારા, નારદ વગેરે મુનિઢોઢે જેઢના વૈલવની
પ્રશંસા કરેલી છે ઢેવા, ત્રણે ભુવનોના ઇશ્વર, અન્ધકાસુરનો
વિનાશ કરનારા, દેવતાઢોના કટપવૃક્ષની નીચે રહેનારા અને યઢ-
રાજના પણ યઢરાજ ઢેવા લગવાન્ ચન્દ્રશેઝરનો હું આશ્રય
કરું છું તો યઢરાજ પણ ઢરેઢર ઢને શું કરી શકશે ? ૫

સંસારરૂપી રોગથી રોગી થઢેલાના ઢૌષધરૂપ, સર્વ
આપત્તિઢોનો નાશ કરનાર, દક્ષના ઝગ્નનો સંહાર કરનાર, ત્રિગુણ

લોચનમ્ । શુક્તિમુક્તિફલપદં સકલાઘસહ્જનિર્વહણં ચન્દ્રશેખરં
 ॥ ૬ ॥ ભક્તવત્સલમર્ચિતં નિધિમક્ષયં હરિદમ્બરં સર્વભૂતપતિ
 પરાત્પરમપ્રમેયમનુત્તમમ્ । સોમવારિનભૂહુતાશનસોમપાનિલ્લાઘાકૃતિ
 ચન્દ્રશેખરં ॥ ૭ ॥ વિશ્વસૃષ્ટિવિધાયિનૈ પુનરેવ પાલનતત્પરં
 સંહરન્તમપિ પ્રપશ્ચમશેષલોકનિવાસિનમ્ । ક્રીડયન્તમહર્નિશં ગણ-
 નાથયૂથસમન્વિતં ચન્દ્રશેખરં ॥ ૮ ॥ મૃત્યુભીતમૃકણ્ડસુનુકૃતં

સ્વરૂપે રહેલા, ત્રણ નેત્રવાળા, વૈભવ અને મુક્તિને આપનાર અને
 સર્વ પાપના સમુદાયનો વિધ્વંસ કરનારા એવા ભગવાન્ ચન્દ્ર-
 શેખરનો હું આશ્રય કરું છું તો યમરાજ પણ ખરેખર મને
 શું કરી શકશે ? ૬

ભક્તોપર પ્રીતિ રાખનાર, સર્વથી પૂજ્યલા, અવિનાશી
 એવા ભંડારરૂપ, લીલા વસ્ત્રવાળા, સર્વ પ્રાણિમાત્રના અધિપતિ,
 પરથી પણ પર, જેમનું માપ થઈ શકે તેવું નથી એવા, સર્વથી
 ઉત્તમ અને ચન્દ્ર, જલ, સૂર્ય, પૃથ્વી, અગ્નિ, યજમાન, વાયુ અને
 આકાશ એ આઠ સ્વરૂપે રહેલા એવા ભગવાન્ ચન્દ્રશેખરનો
 હું આશ્રય કરું છું તો યમરાજ પણ ખરેખર મને શું કરી શકશે ? ૭

સમગ્ર વિશ્વને ઉત્પન્ન કરનાર અને ત્યાર પછી તેનું
 પાલન કરવામાં તત્પર રહેલા અને પછી એ વિશ્વરૂપ પ્રપંચનો
 સંહાર પણ કરનારા, સમગ્ર લોકને વિષે રહેલા, હુમેશાં ક્રીડા
 કરનાર અને ગણનાથના ટોળાની સાથે રહેનારા એવા ભગવાન્
 ચન્દ્રશેખરનો હું આશ્રય કરું છું તો યમરાજ પણ ખરેખર મને
 શું કરી શકશે ? ૮

સ્તવં શિવસંનિધૌ ચત્ર કુત્ર ચ યઃ પઠેન્ન હિ તસ્ય મૃત્યુભયં
ભવેત્ । પૂર્ણમાયુરરોગિતામશ્વિલાર્થસંપદમાદરં ચન્દ્રશેખર એવ
તસ્ય દદાતિ મુક્તિમયત્નતઃ ॥ ૯ ॥

હતિ શ્રીમાર્કણ્ડેયકૃતં ચન્દ્રશેખરાષ્ટકસ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્ ।

નિર્વાણદશકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ન ભૂમિર્ન તોયં ન તેજો ન વાયુર્ન સ્વં
નેન્દ્રિયં વા ન તેષાં સમૂહઃ । અનૈકાન્તિકત્વાત્સુષુપ્ત્યેકસિદ્ધસ્ત-
દેકોઽવશિષ્ટઃ શિવઃ કેવલોઽહમ્ ॥ ૧ ॥ ન વર્ણા ન વર્ણાશ્રમાચા-
રધર્મા ન મે ધારણાધ્યાનયોગાદયોઽપિ । અનાત્માશ્રયોઽહં મમા-

જે મનુષ્ય મૃત્યુના લયથી લયલીત થએલા માર્કંડેય મુનિના
બનાવેલા આ સ્તોત્રનો શંકરની સમીપમાં જે કોઈ ઠેકાણે પાઠ
કરે છે તેને મૃત્યુનો લય પ્રાપ્ત થતો નથી, પરંતુ લગવાનું ચન્દ્ર-
શેખર તેને પૂર્ણ આયુષ્ય, આરોગ્ય, સર્વ પ્રકારની સંપત્તિ અને
પ્રતિષ્ઠા આપી અન્તમાં વિના પરિશ્રમે મોક્ષ પણ આપે છે. ૯.

હતિ શ્રીમાર્કંડેયમુનિકૃત “ચન્દ્રશેખરાષ્ટકસ્તોત્ર” સંપૂર્ણ.

શ્રીનિર્વાણદશકસ્તોત્ર

હું ભૂમિ નથી, હું જલ નથી, હું તેજ નથી, હું વાયુ નથી,
હું ઇન્દ્રિય નથી તેમ હું તે સર્વના સમુદાયરૂપ નથી, પરંતુ એ
સર્વથી ભિન્ન હોવાથી સુષુપ્તિને વિષે સાક્ષિરૂપે એ સર્વથી એક
શેષ રહેલો કેવળ એક શિવ-જ્ઞાન-સ્વરૂપ હું છું. ૧

હું વર્ણરૂપ પણ નથી, વર્ણ, આશ્રમ અને આચાર કે તેમના
ધર્મરૂપ પણ નથી, મારે ધ્યાન, ધારણા કે યોગ વગેરે પણ (કર-
વાની જરૂર) નથી, તેમ માયા વગેરેનો આશ્રય કરી રહેલાં અહં-

ધ્યાસહાનાત્તદેકો ॥ ૨ ॥ ન માતા પિતા વા ન દેવા ન લોકા
 ન વેદા ન યજ્ઞા ન તીર્થં બ્રુવન્તિ । સુષુપ્તૌ નિરસ્તાતિશૂન્યાત્મક-
 ત્વાત્તદેકો ॥ ૩ ॥ ન સાંખ્યં ન શૈવં ન તત્પાશ્ચરાત્રં ન જૈનં
 ન મીમાંસકાદર્મતં વા । વિશિષ્ટાનુભૂત્યા વિશુદ્ધાત્મકત્વાત્તદેકો ॥
 ૪॥ ન શુક્લં ન કૃષ્ણં ન રક્તં ન પીતં ન પીનં ન કુબ્જં ન હ્રસ્વં
 ન દીર્ઘમ્ । અરૂપં તથા જ્યોતિરાકારકત્વાત્તદેકો ॥ ૫ ॥ ન
 મમત્વ વગેરે બ્રાન્તિમાત્રનો (મારામાંથી) નાશ થએલો હોવાથી
 તે સર્વથી એક શેષ રહેલો કેવળ શિવ-જ્ઞાન-સ્વરૂપ હું છું. ૨.

સુષુપ્તિકાલને વિષે સર્વોપાધિનો બાધ થએલો હોવાથી અત્યંત
 શૂન્યપણાને લીધે તેમાં માતા પણ નથી, પિતા નથી, દેવો નથી,
 લોકો નથી, વેદો નથી, યજ્ઞો નથી અને તીર્થ પણ નથી એટલે
 એવું કાંઈ પણ જ્ઞાન (મને) હોતું નથી અને તેથી તે સર્વથી એક
 શેષ રહેલો કેવળ શિવ-જ્ઞાન-સ્વરૂપ હું છું. ૩

બ્રહ્મના વિશિષ્ટ અનુભવ વડે હું વિશુદ્ધ આત્મ-બ્રહ્મ-સ્વ-
 રૂપ હોવાથી [તે સમયે (વાદરૂપ) સાંખ્યશાસ્ત્ર પણ નથી, શૈવ
 મત નથી, પાંચરાત્ર મત પણ નથી, જૈનમત નથી, તેમ મીમાંસક
 વગેરેના મતો પણ નથી અને તેથી તે સર્વથી એક શેષ રહેલો
 કેવળ શિવ-જ્ઞાન-સ્વરૂપ હું છું. ૪

જે શુકલ નથી, કૃષ્ણ નથી, રક્ત નથી, પીત નથી, બહુ
 નથી, વાંકું નથી, ટુંકું નથી કે લાંબું નથી, પણ રૂપરહિત અને
 આકારપણાવડે એકતેજસ્વરૂપ છે તે, સર્વથી એક શેષ રહેલો કેવળ
 શિવ-જ્ઞાન-સ્વરૂપ હું છું. ૫

. જાગ્રન્ન મે સ્વપ્નકો વા સુષુપ્તિર્ન વિશ્વો ન વા તૈજસઃ પ્રાજ્ઞકો વા ।
અવિદ્યાત્મકત્વાન્નયાણાં તુરીયં તદેકો ॥ ૬ ॥ ન શાસ્તા ન શાસ્ત્રં
ન શિષ્યો ન શિક્ષા ન ચ ત્વં ન ચાહં ન ચાયં પ્રપશ્ચઃ । સ્વરૂ-
પાવબોધાદિકલ્પાસદ્દિષ્ણુસ્તદેકો ॥ ૭ ॥ ન ચોર્ધ્વં ન ચાધો ન
ચાન્તર્ન બાહ્યં ન મધ્યં ન તિર્યક્ ન પૂર્વાપરા દિક્ । વિચચ્ચા-
પકત્વાદસ્વપ્નૈકરૂપસ્તદેકો ॥ ૮ ॥ અપિ વ્યાપકત્વાદિતત્ત્વા-
ત્મયોગાત્સ્વતઃસિદ્ધભાવાદનન્યાશ્રયત્વાત્ । જગત્તુચ્છમેતત્સમસ્તં

મારી બધાત્ અવસ્થા, સ્વભાવસ્થા કે સુષુપ્તિ અવસ્થા પણ
નથી તેમ વિશ્વ, તૈજસ કે પ્રાજ્ઞ અવસ્થા પણ નથી, કારણ કે
તે ત્રણે અવસ્થાએ અવિદ્યારૂપ છે અને હું તુરીય અવસ્થાયુક્ત
છું અને તેથી તે સર્વથી એક શેષ રહેલો કેવળ શિવ-જ્ઞાન-
સ્વરૂપ હું છું. ૬

હું શિક્ષા આપનારો નથી, શાસ્ત્રરૂપ નથી, શિષ્ય નથી,
શિક્ષારૂપ નથી, તુરૂપ નથી, હુરૂપ નથી, અને આ પ્રપંચરૂપે
પણ નથી, પરંતુ સ્વરૂપના જ્ઞાનવાળો (સંસારના) વૈકલ્પિક જ્ઞાનને
ન સહન કરનાર તે સર્વથી એક શેષ રહેલો કેવળ-શિવ-જ્ઞાન-
સ્વરૂપ હું છું. ૭

હું ઉંચે નથી, નીચે નથી, અંદર નથી, બહાર નથી, મધ્યમાં
રહેલો નથી, તીર્થરૂપે નથી તેમ પૂર્વ કે પશ્ચિમ વગેરે દિશારૂપ
પણ નથી, પરંતુ આકાશની માફક વ્યાપક હોવાથી અખંડ અને
એકરૂપ તે સર્વથી શેષ રહેલો કેવળ શિવ-જ્ઞાન-સ્વરૂપ હું છું. ૮

સર્વથી વિશેષ વ્યાપકપણાને લીધે, સર્વનું હિત કરવાના હેતુથી
અથવા સર્વથી વિશેષ સ્વાત્મપ્રિયતાને લીધે સ્વતઃસિદ્ધ હોવાથી
કોઈ પણ આશ્રય ન કરવાના હેતુથી તેમ તે બ્રહ્મથી ભિન્ન આ

તદન્યત્તદેકો ॥૯॥ ન ચૈકં તદન્યદ્વિતીયં કુતઃ સ્યાન્ન ચાકે-
વલત્વં ન વા કેવલત્વમ્ । ન શૂન્યં ન ચાશૂન્યમદ્વૈતકત્વાત્કથં
સર્વવેદાન્તસિદ્ધં બ્રવીમિ ॥ ૧૦ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं निर्वाणदशकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

નિર્વાણષટ્કસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ મનોબુદ્ધ્યહંકારચિત્તાનિ નાહં ન ચ
શ્રોત્રજિહ્વે ન ચ ગ્રાણનેત્રે । ન ચ વ્યોમ ભૂમિર્ન તેજો ન વાયુશ્ચિ-
દાનન્દરૂપઃ શિવોઽહં શિવોઽહમ્ ॥ ૧ ॥ ન ચ પ્રાણસંજ્ઞો ન
સમગ્ર જગત્ તુચ્છ હોવાને કારણે તે સર્વથી એક શેષ રહેલો
કેવળ શિવ-જ્ઞાન-સ્વરૂપ હું છું. ૯

જે એક નથી તેા તેનાથી ભિન્ન બીજું કયાંથી હોય ? તેમ
તે અદ્વૈત હોવાથી તેનામાં કેવળપણું અથવા અકેવળપણું પણ
નથી અને તે શૂન્ય અથવા અશૂન્ય પણ નથી અર્થાત્ તે પ્રજ્ઞાનું
સ્વરૂપ દુર્જેય હોવાથી સર્વ વેદાન્તવડે સિદ્ધ થએલા-જાણી શકાય
એવા-(પ્રજ્ઞાસ્વરૂપ) આત્માને હું કેવી રીતે વર્ણવી શકું ? ૧૦

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचित “निर्वाणदशकस्तोत्र” संपूर्णम्.

શ્રીનિર્વાણષટ્કસ્તોત્ર

હું મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત કે અહંકાર કાંઈ પણ નથી તેમ કાન
કે જિહ્વારૂપ અને નાસિકા કે નેત્રરૂપ પણ નથી તેમ આકાશ,
પૃથ્વી, તેજ કે વાયુરૂપ પણ નથી, પરંતુ ચિદાનન્દ સ્વરૂપ શિવ-
કૈવલ્ય હું છું, કૈવલ્ય હું છું. ૧

૧૧૧ પશ્ચવાયુર્ન વા સપ્તધાતુર્ન વા પશ્ચકોશઃ । ન વાક્યાણિપાદં ન
 ચોપસ્થપાયૂ ચિદા૦ ॥ ૨ ॥ ન મે દ્વેષરાગૌ ન મે લોભમોહૌ
 મદો નૈવ મે નૈવ માત્સર્યભાવઃ । ન ધર્મો ન ચાર્યો ન કામો ન
 મોક્ષશ્રિદા૦ ॥ ૩ ॥ ન પુણ્યં ન પાપં ન સૌખ્યં ન દુઃખં ન મન્ત્રો
 ન તીર્થં ન વેદા ન યજ્ઞાઃ । અહં ભોજનં નૈવ ભોજ્યં ન ભોક્તા
 ચિદા૦ ॥ ૪ ॥ ન મૃત્યુર્ન શક્ત્વા ન મે જાતિભેદઃ પિતા નૈવ મે
 નૈવ માતા ન જન્મ । ન બન્ધુર્ન મિત્રં ગુરુર્નૈવ શિષ્યશ્રિદા૦ ॥ ૫ ॥

પ્રાણુ એવું નામ પણ મારું નથી, તેમ પ્રાણાદિ પાંચ વાયુઓ,
 રસાદિ સાત ધાતુઓ, અન્નમયાદિ પંચ કોશ કે વાણી, હાથ,
 પગ, લિંગ અને શુદ્ધારૂપ પણ હું નથી, પરંતુ ચિદાનન્દસ્વરૂપ
 શિવ-કૈવલ્ય હું છું. (૨) ૨

મને રાગદ્વેષ કંઈ પણ નથી તેમ લોભ, મોહ, મદ કે મત્સર
 પણ નથી તે નથી જ. વળી ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ પણ
 મારે નથી અને તેથી ચિદાનન્દસ્વરૂપ શિવ-કૈવલ્ય હું છું. (૨) ૩

મારે પુણ્ય કે પાપ નથી, મુખદુઃખ નથી, મન્ત્ર કે તીર્થ
 પણ નથી, વેદ અને યજ્ઞો પણ નથી તેમ હું ભોજનરૂપ, ઉપ-
 ભોગ કરવા યોગ્ય પદાર્થરૂપ કે ભોગવનારસ્વરૂપ પણ નથી, પરંતુ
 ચિદાનન્દસ્વરૂપ શિવ-કૈવલ્ય હું છું. (૨) ૪

મારે મૃત્યુ નથી, શંકા નથી તેમ જાતિભેદ પણ નથી, તેમ
 મારે પિતા, માતા, જન્મ, બન્ધુ, મિત્ર, ગુરુ, કે શિષ્ય કંઈ પણ
 નથી, અને તેથી ચિદાનન્દસ્વરૂપ શિવ-કૈવલ્ય હું છું. (૨) ૫

અહં નિર્વિષલ્પો નિરાકારરૂપો વિશ્વત્વાચ્ચ સર્વત્ર સર્વેન્દ્રિયાણાંમ્ ન
 ચાસક્લતં નૈવ મુક્તિર્ન મેયશ્ચિદાનન્દરૂપઃશિવોઽહં શિવોઽહમ્॥૬॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं निर्वाणषट्कस्तोत्रं संपूर्णम् ।

શિવાષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીમણેશાય નમઃ ॥ પ્રશ્નું પ્રાણનાથં વિશ્નું વિશ્વનાથં જગન્ના-
 થનાથં સદાનન્દભાજામ્ । ભવદ્ભવ્યભૂતેશ્વરં ભૂતનાથં શિવં શંકરં
 શંભુમીશાનમીદે ॥ ૧ ॥ ગલે રુઢમાલં તનો સર્પજાલં મહાકા-
 લકાલં ગણેશાધિપાલમ્ । જટાજૂટમઙ્ગોત્તરજ્ઞૈર્વિશાલં શિવં ॥૨॥

હું વિકલ્પરહિત, નિરાકાર, વ્યાપક હોવાથી સર્વને વિષેરહેલો
 અને સર્વ ઈન્દ્રિયોને વશ ન રહેલો છું. તેમ હું સુકૃતરૂપ કે કેદાઈથી માપી
 શકાઉં તેવો પણ નથી, પરંતુ ચિદાનન્દ સ્વરૂપ શિવ-કૈવલ્ય હું છું. (૨) ૬

ઇતિ श्रीशंकराचार्यविरचितं “निर्वाणषट्कस्तोत्रं” संपूर्णम्.

શ્રીશિવાષ્ટકસ્તોત્ર

જે સર્વના પ્રભુ, પ્રાણનાથ, વ્યાપક, વિશ્વના નાથ, જગત્ના
 સ્વામી જે દેવો તેમના પણ નાથ, સર્વદા આનંદ ભોગવનારા-
 ઓના પણ સ્વામી, ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનના નિયામક અને
 ભૂતોના અથવા તેા પ્રાણીઓના નાથ એવા (કલ્યાણ કરનાર) જે
 શિવ, શંકર, શંભુ અને ઈશાન નામને ધારણ કરનાર ભગવાન
 શંકર છે તેમની હું સ્તુતિ કરું છું. ૧

જે ગળામાં ખોપરીઓની માદા અને શરીર પર સર્પોની
 જાલને ધારણ કરે છે, જે મહાકાલના પણ કાલ છે, ગણોના અધિ-
 પતિઓના પણ પાલક છે તેમ જટાજૂટને વિષે અથડાવાથી ભાગી
 જતા એવા (ગંગાના) ઉન્નત તરંગોથી જે સુશોભિત છે એવા
 (કલ્યાણ કરનાર) જે શિવ, શંકર, શંભુ અને ઈશાન નામને ધારણ
 કરનાર ભગવાન શંકર છે તેમની હું સ્તુતિ કરું છું. ૨

મુદામાકરં મળનં મળયન્તં મહામળલં મસ્મભૂષાધરન્તમ્ ।
 અનાદિં હપારં મહામોહમારં શિવં ॥ ૩ ॥ તટાથોનિવાસં મહા-
 દ્વાદ્વહાસં મહાપાપનાશં સદા સુપ્રકાશમ્ । ગિરીશં ગણેશં સુરેશં
 મહેશં શિવં ॥ ૪ ॥ ગિરીન્દ્રાત્મજાસંગૃહીતાર્ધદેહં ગિરૌ સંસ્થિતં
 સર્વદાસન્નગેહમ્ । પરબ્રહ્મબ્રહ્માદિભિર્વન્ધમાનં શિવં ॥ ૫ ॥
 કપાલં ત્રિશૂલં કરાભ્યાં દધાનં પદામ્બોજનમ્રાય કામં દદાનમ્ ।

જે આનંદની ખાણ, અલંકારને પણ શોભાવનારા, મહાન
 અલંકારવાળા, ભસ્મરૂપી અલંકારને ધારણ કરનારા, આદિરહિત,
 કેઇથી પાર ન પામી શકાય એવા અને મહામોહનો નાશ કરનારા
 છે તે (કલ્યાણ કરનાર) શિવ, શંકર, શંભુ અને ઇશાન નામને
 ધારણ કરનાર ભગવાન્ શંકરની હું સ્તુતિ કરું છું. ૩

જે હિમાલયના તટના અધોભાગમાં રહેનારા, મહા અદ્વાદ્વ
 હાસ્ય કરનારા, મોટાં પાપોનો નાશ કરનારા, હુમેશાં સારી રીતે
 પ્રકાશમાન, પર્વતના સ્વામી, ગણોના નાથ, દેવોના ઇશ અને
 મહાન્ ઇશ્વર છે તે (કલ્યાણ કરનાર) શિવ, શંકર, શંભુ અને
 ઇશાન નામને ધારણ કરનાર ભગવાન્ શંકરની હું સ્તુતિ કરું છું. ૪

જેમણે પોતાના અર્ધ દેહને વિષે પાર્વતીને એસાડેલાં છે
 એવા, પર્વતને વિષે જ પોતાનું ઘર કરીને રહેલા અને પરબ્રહ્મ-
 મય એવા બ્રહ્માદિ દેવોથી પણ વન્દન કરાતા જે (કલ્યાણ કર-
 નાર) શિવ, શંકર, શંભુ અને ઇશાન નામને ધારણ કરનાર ભગ-
 વાન્ શંકર છે તેમની હું સ્તુતિ કરું છું. ૫

પોતાના બે હાથમાં કપાલ અને ત્રિશૂલને ધારણ કરનારા,
 પોતાના ચરણકમલમાં પ્રણામ કરતા ભકતોની ઇચ્છાને પૂર્ણ કર-
 નારા, વૃષભના વાહનવાળા અને દેવોમાં મુખ્ય એવા જે (કલ્યાણ

બલીવર્દયાનં સુરાણાં પ્રધાનં શિવં ॥૬॥ શરચ્ચન્દ્રગાત્રં ગુણાનન્દ-
પાત્રં ત્રિનેત્રં પવિત્રં ધનેશસ્ય મિત્રમ્ । અપર્ણાકલત્રં વિચિત્રાચરિત્રં
શિવં ॥ ૭ ॥ હરં સર્પહારં ચિતાભૂવિહારં ભવં વેદસારં સદા
નિર્વિકારમ્ । શ્મશાને વસન્તં મનોર્જં દહન્તં શિવં ॥૮॥ સ્તવં
યઃ પ્રભાતે નરઃ શૂલપાણેઃ પઠેત્સર્વદા ભર્ગભાવાનુરક્તઃ । સ પુત્રં
ધનં ધાન્યમિત્રં કલત્રં વિચિત્રં સમાસાદ્ય મોક્ષં પ્રયાતિ ॥ ૯ ॥

इति श्रीशिवाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

કરનાર) શિવ, શંકર, શંભુ અને ઇશાન નામને ધારણ કરનાર ભગ-
વાન્ શંકર છે તેમની હું સ્તુતિ કરું છું. ૬

શરદ્ગુણના ચન્દ્રની સમાન શ્વેત ગાત્રવાળા, ગુણયુક્ત હોવા
છતાં બ્રહ્માનંદમય, ત્રણ નેત્રવાળા, પવિત્ર, કુબેરના મિત્ર, પાર્વતી
જેમનાં અર્ધાર્જુના છે એવા અને વિચિત્ર ચરિત્રવાળા જે (કલ્યાણ
કરનાર) શિવ, શંકર, શંભુ અને ઇશાન નામને ધારણ કરનાર ભગવાન
શંકર છે તેમની હું સ્તુતિ કરું છું. ૭

જે સર્વનાં દુઃખોને હરણ કરનારા, સર્પને હાર ધારણ કરનારા,
ચિતાની ભૂમિમાં-શ્મશાનમાં-વિહાર કરનારા, સર્વની ઉત્પત્તિરૂપ,
વેદના સારભૂત, સદા વિકારરહિત, શ્મશાનમાં રહેનારા અને કામ-
દેવને બાળનારા છે તે (કલ્યાણ કરનાર) શિવ, શંકર, શંભુ અને
ઇશાન નામ ધારણ કરનાર ભગવાન્ શંકરની હું સ્તુતિ કરું છું. ૮

જે મનુષ્ય ભગવાન્ શંકરને વિષે પરમ ભાવ અને પ્રીતિ
રાખીને આ શૂલપાણિ એવા શંકરના સ્તવનનો સર્વદા પાઠ કરે
છે તે વિવિધ પ્રકારે પુત્ર, ધન, ધાન્ય, મિત્ર અને સ્ત્રીવર્ગને પ્રાપ્ત
કરી અંતે મોક્ષને પામે છે. ૯

इति श्री“शिवाष्टकस्तोत्र”संपूर्ण.

દારિદ્ર્યદહનશિવસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ વિશ્વેશ્વરાય નરકાર્ણવતારણાય કર્ણામૃ-
તાય શશિશેખરધારણાય । કર્પૂરકાન્તિધવલાય જટાધરાય દારિ-
દ્ર્યદુઃખદહનાય નમઃ શિવાય ॥ ૧ ॥ ગૌરીપ્રિયાય રજનીશક-
લાધરાય કાલાન્તકાય શુભગાધિપકઙ્કણાય । ગઙ્ગાધરાય ગજ-
રાજવિમર્દનાય દારિદ્ર્ય૦ ॥ ૨ ॥ ભક્તિપ્રિયાય મવરોગભયા-
પહાય ઉગ્રાય દુર્ગભવસાગરતારણાય । જ્યોતિર્મયાય ગુણનામસુ-
નૃત્યકાય દારિદ્ર્ય૦ ॥ ૩ ॥ ચર્મામ્બરાય શવભસ્મવિલેપનાય

શ્રીદારિદ્ર્યદહનશિવસ્તોત્ર

વિશ્વના ઇશ્વર, નરકરૂપ સાગરમાંથી તારનારા, કર્ણમાં
અમૃતને ધારણ કરનારા, મસ્તકપર ચન્દ્રને રાખનારા, કપૂરની
સમાન શ્વેત કાન્તિવાળા, જટાને ધારણ કરનારા અને દરિદ્રતાના
દુઃખને બાળી નાખનારા એવા જે શિવ તેમને હું પ્રણામ કરું છું. ૧.

ગૌરીના પ્રિય, ચન્દ્રની કલાને ધારણ કરનારા, કાલના પણ
કાલ, મોટા સર્પોનાં કંકણ પહેરનારા. ગંગાને (મસ્તક પર) ધર-
નારા, ગજરાજનું મર્દન કરનારા અને દરિદ્રતાના દુઃખને બાળી
નાખનારા એવા જે શિવ તેમને હું પ્રણામ કરું છું. ૨.

જેમને ભક્તિ પ્રિય છે એવા, સંસારરૂપી રોગના ભયને
નાશ કરનારા, ઉગ્ર, કઠિન એવા સંસારરૂપી સાગરમાંથી તાર-
નારા, તેજોમય, ગુણ અને નામમાત્રના હેતુથી નૃત્ય કરનારા અને
દરિદ્રતાના દુઃખને બાળી નાખનારા એવા જે શિવ તેમને હું
પ્રણામ કરું છું. ૩.

મણિકુન્ડલમણિતાય । મહીરપાદયુગલાય જટાધ-
 રાય દારિદ્ર્ય૦ ॥ ૪ ॥ પશ્ચાનનાય ફણિરાજવિભૂષણાય હેમાંશુ-
 કાય ભુવનત્રયમણિતાય । આનન્દભૂમિવરદાય તમોમયાય
 દારિદ્ર્ય૦ ॥ ૫ ॥ માનુપ્રિયાય ભવસાગરતારણાય કાલાન્તકાય
 કમલાસનપૂજિતાય । નેત્રત્રયાય શુભલક્ષણલક્ષિતાય દારિદ્ર્ય૦
 ॥ ૬ ॥ રામપ્રિયાય રઘુનાથવરપ્રદાય નાગપ્રિયાય નરકાર્ણવતા-
 રણાય । પુણ્યેષુ પુણ્યમરિતાય સુરાર્ચિતાય દારિદ્ર્ય૦ ॥ ૭ ॥

ચર્મનું વસ્ત્ર પહેરનારા, મુઝદાની ભસ્મને શરીરપર ચોળનારા,
 કપાળમાં ત્રણ નેત્રવાળા, મણિનાં કુંડલોથી શોભાયમાન, (નૃત્યને માટે
 પગોમાં નૂપુર પહેરનારા, જટા રાખનારા અને દરિદ્રતાના દુઃખને
 ખાળી નાખનારા એવા જે શિવ તેમને હું પ્રણામ કરું છું. ૪.

પાંચ મુખવાળા, સર્પરાજના અલંકારને ધારણ કરનારા,
 સુવર્ણનું વસ્ત્ર પહેરનારા, ત્રણે લોકને શોભાવનારા, આનંદના સ્થાન-
 રૂપ અને તેથી જ સર્વને વરદાન આપનારા, અંધકારમય-તેમા
 રહેનારા અને દરિદ્રતાના દુઃખને ખાળી નાખનારા એવા જે
 શિવ તેમને હું પ્રણામ કરું છું. ૫.

સૂર્યના પ્રિય, સંસારસાગરમાંથી ઉદ્ધાર કરનારા, કાલનો પણ
 નાશ કરનારા, વિષ્ણુ વડે પૂજિત થએલા, ત્રણ નેત્રવાળા, ઉત્તમ
 લક્ષણયુક્ત જણાતા અને દરિદ્રતાના દુઃખને ખાળી નાખનારા
 એવા જે શિવ તેમને હું પ્રણામ કરું છું. ૬.

રામના પ્રિય, રામને વર આપનારા, નાગોને પ્રિય, નરકના
 સાગરમાંથી ઉદ્ધાર કરનારા, મોટા પવિત્રોમાં પણ મહાન પવિત્ર,
 દેવતાઓએ પૂજન કરાયેલા અને દરિદ્રતાના દુઃખને ખાળી નાખ-
 નારા એવા જે શિવ તેમને હું પ્રણામ કરું છું. ૭.

મુક્તેશ્વરાય ફલદાય ગણેશ્વરાય ગીતપ્રિયાય વૃષમેશ્વરવાહનાય ।
માતૃજ્ઞર્વર્મવસનાય મહેશ્વરાય દારિદ્ર્ય ० ॥ ૮ ॥ વસિષ્ઠેન કૃતં
સ્તોત્રં સર્વરોગનિવારણમ્ । સર્વસંપત્કરં શીઘ્રં પુત્રપૌત્રાદિવર્ધનમ્ ।
ત્રિસંધ્યં યઃ પઠેન્નિત્યં સ હિ સ્વર્ગમવાપ્નુયાત્ ॥ ૯ ॥

इति श्रीवसिष्ठविरचितं दारिद्र्यदहनशिवस्तोत्रं संपूर्णम् ।

શિવરક્ષાસ્તોત્રનઃ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીશિવરક્ષાસ્તોત્રમન્ત્રસ્ય યાજ્ઞ-
વલ્ક્ય ઋષિઃ । શ્રીસદાશિવો દેવતા । અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ । શ્રીસ-
દાશિવપ્રીત્યર્થં શિવરક્ષાસ્તોત્રજપે વિનિયોગઃ । ચરિતં દેવદેવસ્ય

મુક્તોના ઇશ્વર-મોક્ષ આપનારા, કૃણ આપનારા, ગણોના
સ્વામી, સંગીત જેમને પ્રિય છે એવા, નદીના વાહનવાળા, હાથીનાં
ચમને પહેરનારા, મહેશ્વર અને દરિદ્રતાના દુઃખને બાળી નાખ-
નારા એવા જે શિવ તેમને હું પ્રણામ કરું છું. ૮.

સર્વ રોગનો નાશ કરનારું, સર્વ સંપત્તિને આપનારું અને
પુત્રપૌત્ર વગેરેની તત્કાલ વૃદ્ધિ કરનારું એવું વસિષ્ઠ મહર્ષિનું
બનાવેલું આ જે સ્તોત્ર છે તેનો જે ત્રણે કાલમાં પાઠ કરે છે તે
સ્વર્ગમાં જાય છે એમાં સંશય નથી. ૯.

इति श्रीवशिष्ठकृत “दारिद्र्यदहनशिवस्तोत्र” संपूर्णम्.

શ્રીશિવરક્ષાસ્તોત્ર

આ શ્રીશિવરક્ષાસ્તોત્રના -યાજ્ઞવલ્ક્ય ઋષિ છે, શ્રીસદાશિવ
દેવતા છે, અનુષ્ટુપ્ છંદ છે અને શ્રીસદાશિવની પ્રસન્નતાને માટે
શિવરક્ષાસ્તોત્રના જપરૂપ પાઠ કરવામાં એનો વિનિયોગ છે.

દેવોના દેવ એવા મહાદેવનું ચરિત્ર પવિત્ર, કોઈ પાર ન

મહાદેવસ્ય પાવનમ્ । અપારં પરમોદારં ચતુર્વર્ગસ્ય સાધનમ્ ॥૧॥
 ગૌરીવિનાયકોપેતં પશ્ચવક્ત્રં ત્રિનેત્રકમ્ । શિવં ધ્યાત્વા દશમુજં
 શિવરક્ષાં પઠેન્નરઃ ॥ ૨ ॥ ગઙ્ગાધરઃ શિરઃ પાતુ ભાલમર્વેન્દુશે-
 खरः । નયને મદનધ્વંસી કર્ણૌ સર્પવિભૂષણઃ ॥ ૩ ॥ ઘ્રાણં પાતુ
 પુરાતિર્મુખં પાતુ જગત્પતિઃ । જિહ્વાં વાગીશ્વરઃ પાતુ કન્ધરાં
 શિતિકન્ધરઃ ॥ ૪ ॥ શ્રીકણ્ઠઃ પાતુ મે કણ્ઠં સ્કન્ધૌ વિશ્વધુર-
 ન્ધરઃ । મુજૌ ભૂભારસંહર્તા કરૌ પાતુ પિનાકધૃક્ ॥ ૫ ॥ હૃદયં
 પામી શકે તેવું, પરમ ઉદાર અને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ
 ચારે પુરુષાર્થને પ્રાપ્ત કરવાના સાધનરૂપ છે. ૧

મનુષ્યે પ્રથમ પાર્વતી અને ગણપતિસહિત, પાંચ મુખવાળા,
 ત્રણ નેત્રવાળા અને દશ હાથવાળા ભગવાન શંકરનું ધ્યાન કરી
 ત્યાર પછી આ શિવરક્ષાનો પાઠ કરવો. ૨

ગંગાને ધારણ કરનાર શંકર મારા મસ્તકનું, મસ્તકપર અર્ધ
 ચન્દ્રને ધારણ કરનાર શંકર મારા કપાલનું, કામદેવનો નાશ
 કરનાર શંકર મારાં નેત્રોનું અને સર્પના અલંકાર પહેરનાર શંકર
 મારા કાનોનું રક્ષણ કરે. ૩

ત્રિપુરાસુરના શત્રુ શંકર મારી નાસિકાનું રક્ષણ કરે,
 જગત્ના સ્વામી શંકર મારા મુખનું રક્ષણ કરે, વાણીના ઈશ્વર
 શંકર મારી જિહ્વાનું રક્ષણ કરે અને તીક્ષ્ણ કાંધવાળા શંકર
 મારી કાંધનું રક્ષણ કરે. ૪

શોભાયમાન કંઠવાળા શંકર મારા કંઠનું, વિશ્વમાં મહાન
 એવા શંકર મારા બે ખલાનું, પૃથ્વીનો ભાર ઉતારનારા શંકર
 મારા બાહુનું અને પિનાક ધનુષ્યને ધારણ કરનાર શંકર મારા
 હાથોનું રક્ષણ કરે. ૫

શંકરઃ પાતુ જઠરં ગિરિજાપતિઃ । નાભિ મૃત્યુહ્વયઃ પાતુ કટી
 વ્યાઘ્રાજિનામ્બરઃ ॥ ૬ ॥ સક્થિની પાતુ દીનાત્મજાપતિ-
 ત્સલઃ । ઝરુ મહેશ્વરઃ પાતુ જાનુની જગદીશ્વરઃ ॥ ૭ ॥ જઞ્ઞે પાતુ
 જગત્કર્તા ગુલ્ફો પાતુ ગણાધિપઃ । ચરણૌ કરુણાસિન્ધુઃ સર્વાંગાનિ
 સદાશિવઃ ॥ ૮ ॥ એતાં શિવબલોપેતાં રક્ષાં યઃ સુકૃતી પઠેત્ । સ
 શ્રુત્વા સકલાન્કામાન્ શિવસાયુજ્યમાપ્નુયાત્ ॥ ૯ ॥ ગ્રહભૂત-
 પિશાચાદ્યાશ્ચૈલોક્યે વિચરન્તિ યે । દૂરાદાશુ પલાયન્તે શિવના-

શંકર મારા હૃદયનું, ગિરિજાપતિ મારા જઠરનું, મૃત્યુજય
 મારી નાભિનું અને વ્યાઘ્રચર્મરૂપી વસ્ત્ર પહેરનાર શંકર મારી
 કેડનું રક્ષણ કરે. ૬

ગરીબ, દુઃખી અને શરણે આવેલા પર પ્રેમ રાખનાર શંકર
 મારા સાથેાનું, મહેશ્વર ઝરુનું અને જગદીશ્વર શંકર મારા
 જોડણેાનું રક્ષણ કરે. ૭

જગતના કર્તા શંકર મારી બંધોનું રક્ષણ કરે, ગણોના
 અધિપતિ શંકર મારા ગુલ્ફોનું રક્ષણ કરે, દયાના સિન્ધુ
 એવા શંકર મારા ચરણોનું અને સદાશિવ મારાં સર્વ અંગોનું
 રક્ષણ કરે. ૮

જે પુણ્યશાલી મનુષ્ય આ શંકરના બળથી યુક્ત એવી શિવ-
 રક્ષાનો પાઠ કરે છે તે સર્વ કામનાઓને મેળવી અન્તે શંકરની
 સમીપમાં જાય છે. ૯

જે ગ્રહ, ભૂત, પ્રેત, પિશાચ વગેરે આ ત્રૈલોક્યમાં ફરે છે
 તે આ શિવ નામના રક્ષણ થકી તત્કાળ દૂરથી જ નાશી જાય છે. ૧૦

માભિરક્ષણાત્ ॥ ૧૦ ॥ અમયંકરનામેદં કવચં પાર્વતીપતેઃ ।
 મક્ત્યા વિભર્તિ યઃ કળ્પે તસ્ય વશ્યં જગન્નયમ્ ॥ ૧૧ ॥ ઇમાં
 નારાયણઃ સ્વપ્ને શિવરક્ષાં યથાઽદિશત્ । પ્રાતરુત્થાય યોગીન્દ્રો
 યાજ્ઞવલ્ક્યસ્તથાઽલિખત્ ॥ ૧૨ ॥

इति श्रीयाज्ञवल्क्यप्रोक्तं शिवरक्षास्तोत्रं संपूर्णम् ।

દ્વા-રાજ્યોતિર્લિંગાનિ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ સૌરાષ્ટ્રે સોમનાથં ચ શ્રીશૈલે મલિકાર્જુ-
 નમ્ । ઉજ્જયિન્યાં મહાકાલમોંકારમમલેશ્વરે ॥ ૧ ॥ પરલ્યાં
 વૈજનાથં ચ હાકિન્યાં ભીમશંકરમ્ । સેતુબન્ધે તુ રામેશં નાગેશં
 દારુકાવને ॥ ૨ ॥ વારાણસ્યાં તુ વિશ્વેશં ત્ર્યમ્બકં ગૌતમીતટે ।

જેમનુબધ્યા આ નિર્ભય કરનારા એવા પાર્વતીપતિ શંકરના કવ-
 ચને ભક્તિથી કંઠને વિષેધારણ કરે છે તેને ત્રણે લોક વશ થાય છે. ૧૧

ભગવાન્ નારાયણે આ શિવરક્ષા સ્વપ્નમાં યોગી યાજ્ઞવલ્ક્યને
 જેવી રીતે બતાવી તે જ પ્રમાણે યોગી યાજ્ઞવલ્ક્યે સવારમાં ઉઠીને
 લખી લીધી હતી. ૧૨

ઇતિ श्रीयाज्ञवल्क्यप्रोक्त “शिवरक्षास्तोत्र” संपूर्ण.

શ્રીજ્યોતિર્લિંગસ્તોત્ર

સૌરાષ્ટ્રમાં ‘સોમનાથ’, શ્રીશૈલમાં ‘મલ્લિકાર્જુન’, ઉજ્જ-
 યિનીમાં ‘મહાકાલ’, અમલેશ્વરમાં ‘ઓંકાર’, પરલીમાં ‘વૈજ-
 નાથ’, હાકિનીમાં ‘ભીમશંકર’, સેતુબંધમાં ‘રામેશ્વર’, દારુ-
 કાવનમાં ‘નાગેશ’, વારાણસીમાં ‘વિશ્વેશ્વર’, ગૌતમીતટપર

હિમાલયે તુ કેદારં ઘુસ્ટણેશં શિવાલયે ॥ ૩ ॥ એતાનિ જ્યોતિ-
ર્લિંગાનિ સાયં પ્રાતઃ પઠેન્નરઃ । સમજન્મકૃતં પાપં સ્મરણેન
વિનશ્યતિ ॥ ૪ ॥

इति द्वादशज्योतिर्लिंगानि ।

શ્રીમૃત્યુહરસ્તોત્ર ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીમૃત્યુહરસ્તોત્રમન્ત્રસ્ય માર્કण्डेय
ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । रुद्रो देवता । श्रीमन्मृत्युञ्जयप्रीत्यर्थं जपे
विनियोगः । रुद्रं पशुपतिं स्थाणुं नीलकण्ठमुपापतिम् ॥ नमामि
शिरसा देवं किं नो मृत्युः करिष्यति ॥ १ ॥ વામદેવં શિવં શાન્તં લોક-
'અંબકેશ્વર', હિમાલયમાં 'કેદારેશ્વર' અને શિવાલયને વિષે
'ઘુસ્ટણેશ્વર' એ પ્રમાણેનાં એ શિવનાં બાર જ્યોતિર્લિંગોનો જે
મનુષ્ય પ્રાતઃકાળ તથા સંધ્યાકાળમાં પાઠ કરે છે તેનાં સાત જન્મમાં
કરેલાં પાપમાત્ર તે જ્યોતિર્લિંગોના સ્મરણમાત્રથી જ નાશ
પામે છે. ૧-૪

इति श्री“ज्योतिर्लिंगस्तोत्र” संपूर्णं.

શ્રીમૃત્યુહરસ્તોત્ર

આ મૃત્યુહરસ્તોત્રમન્ત્રના માર્કંડેય ઋષિ છે, અનુષ્ટુપ્ છંદ
છે, રુદ્ર દેવતા છે અને શ્રી મૃત્યુંજયપ્રીત્યર્થ જપ કરવામાં
એનો વિનિયોગ છે.

રુદ્ર, ૧ પશુપતિ, ૨ સ્થાણુ, ૩ નીલકંઠ અને ઉમાના પતિ એવા
દેવ શંકરને હું મસ્તકવડે પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ મને શું કરશે ? ૧

નાથં જગદ્ગુરુમ્ ॥ નમામિ શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૨ ॥
 કાલકઠં કાલમૂર્તિં કાલાગ્નિં કાલનાશનમ્ ॥ નમામિ શિરસા
 દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૩ ॥ ગઙ્ગાધરં શશિધરં શઙ્કરં
 ચન્દ્રશેખરમ્ ॥ નમામિ શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ
 ॥ ૪ ॥ અનન્તમવ્યયં શાન્તમક્ષમાલાધરં વિષ્ણુમ્ ॥ નમામિ શિરસા
 દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૫ ॥ ત્રિનેત્રં પશ્ચવક્ત્રં ચ જટા-
 મુકુટધારિણમ્ ॥ નમામિ શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ

^૧વામદેવ, શિવ, શાંત, લોકના નાથ અને જગતના ગુરુ એવા
 દેવ શંકરને હું મસ્તકવડે પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ મને શું કરશે ? ૨

કાલકઠં, ^૨કાલમૂર્તિ, ^૩કાલાગ્નિ અને કાલનો નાશ કરનાર એવા
 દેવ શંકરને હું મસ્તકવડે પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ મને શું કરશે ? ૩

ગંગાને ધારણ કરનાર, ચંદ્રને ધારણ કરનાર, શંકર-કલ્યાણ
 કરનાર અને ચંદ્રશેખર^૪ એવા દેવ શંકરને હું મસ્તકવડે પ્રણામ
 કરું છું તો મૃત્યુ મને શું કરશે ? ૪

^૫અનન્ત, ^૬અવ્યય, શાંત, રુદ્રાક્ષની માલાને ધારણ કરનાર
 અને ^૭વિષ્ણુ એવા દેવ શંકરને હું મસ્તકવડે પ્રણામ કરું છું તો
 મૃત્યુ મને શું કરશે ? ૫

ત્રણ નેત્રવાળા, પાંચ મુખવાળા અને જટાના મુકુટને ધારણ
 કરનારા એવા દેવ શંકરને હું મસ્તકવડે પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ
 મને શું કરશે ? ૬

૧ લૌકિક દષ્ટિએ અવળા જણાતા દેવ અથવા સુંદર. ૨ કાલસ્વરૂપ.
 ૩ સંહારક અગ્નિરૂપ. ૪ જેના મસ્તકપર ચંદ્ર છે તે. ૫ જેનો અન્ત નથી
 એવા. ૬ અવિનાશી. ૭ વ્યાપક.

। ૬ ॥ આનન્દં પરમં નિત્યં કૈવલ્યપદદાયકમ્ ॥ નમામિ શિરસા
દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૭ ॥ સ્વર્ગાપવર્ગદાતારં સૃષ્ટિ-
સ્થિતિવિધારિણમ્ ॥ નમામિ શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિ-
ષ્યતિ ॥ ૮ ॥ ભસ્મોદ્ધૂલિતસર્વાઙ્ગં નાગાભરણભૂષિતમ્ ॥ નમામિ
શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૯ ॥ માર્કણ્ડેયમિદં
સ્તોત્રં યઃ પઠેચ્છિવસન્નિધૌ ॥ તસ્ય મૃત્યુભયં નાસ્તિ હ્યપમૃત્યુભયં
કુતઃ ॥ ૧૦ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयविरचितं मृत्युहरस्तोत्रं संपूर्णम् ।

આનંદરૂપ, પરમસ્વરૂપ, નિત્ય અને કૈવલ્યપદને આપનારા
એવા દેવ શંકરને હું મસ્તકવડે પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ મને
શું કરશે ? ૭

સ્વર્ગ તથા મોક્ષને આપનારા અને સૃષ્ટિનું પાલન કરનારા
એવા દેવ શંકરને હું મસ્તકવડે પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ મને
શું કરશે ? ૮

ભસ્મથી જેમનું આખું શરીર લેપાયલું છે એવા અને સર્પ-
રૂપી અલંકારથી શોભાયમાન દેવ શંકરને હું મસ્તકવડે પ્રણામ
કરું છું તો મૃત્યુ મને શું કરશે ? ૯

માર્કંડેય ઋષિએ કરેલા આ સ્તોત્રનો જે મનુષ્ય શંકરની
સમીપમાં પાઠ કરે છે તેને મૃત્યુનો ભય નથી તો પછી અપ-
મૃત્યુનો-અકાલમૃત્યુ અથવા ખરાબ મૃત્યુનો ભય તો ખરેખર
ક્યાંથી જ હોય ? ૧૦

इति श्रीमार्कण्डेयविरचित "मृत्युहरस्तोत्र" संपूर्णम्.

મહામૃત્યુંજયસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ૐ અસ્ય શ્રીમહામૃત્યુંજયસ્તોત્રમન્ત્રસ્ય શ્રીમાર્કણ્ડેય ઋષિઃ । અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ । શ્રીમૃત્યુંજયો દેવતા । ગૌરી શક્તિઃ । મમ સર્વારિષ્ટસમસ્તમૃત્યુશાન્ત્યર્થં સકલૈશ્વર્યપ્રાપ્ત્યર્થં ચ જપે વિનિયોગઃ । અથ ધ્યાનમ્ । ચન્દ્રાર્કાગ્નિવિલોચનં સ્મિતમુખં પદ્મદયાન્તસ્થિતં મુદ્રાપાશમૃગાક્ષસૂત્રવિલસત્પાણિં હિમાંશુમ્બુમ્ । કોટીન્દુમ્બગલત્સુધાપ્લુતતનું હારાદિભૂષોજ્જ્વલં કાન્તં વિશ્વવિમોહનં

શ્રીમહામૃત્યુંજયસ્તોત્ર

ઓમ્ આ શ્રીમહામૃત્યુંજયસ્તોત્રમંત્રના શ્રી માર્કંડેય ઋષિ છે, અનુષ્ટુપ્ છંદ છે, શ્રીમૃત્યુંજય દેવતા છે, ગૌરી શક્તિ છે અને મારાં સર્વ અરિષ્ટ તેમ સર્વ પ્રકારનાં મૃત્યુની શાંતિને માટે અને સર્વ ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિને માટે જપ કરવામાં આને વિનિયોગ કરું છું.

ઉપર પ્રમાણે જોલી સંકલ્પ કરી ત્યાર પછી નીચે પ્રમાણે ધ્યાન કરવું:

ચન્દ્ર, સૂર્ય અને અગ્નિરૂપી નેત્રવાળા, હાસ્યયુક્ત મુખવાળા, “નમઃ શિવાય” એ બે પદમાં કહેલા સ્વરૂપવાળા, હાથને વિષે મુદ્રા, પાશ, મૃગ અને અક્ષસૂત્ર રાખવાથી શોભતા, ચન્દ્રના સ્વામી, કરોડો ચન્દ્રમાંથી ઝરતા અમૃત સમાન અમૃતથી જેમનું શરીર ઘોવાયેલું છે એવા, હાર વિગેરે અલંકારોથી દેદીપ્યમાન, સુંદર સ્વરૂપવાળા, વિશ્વને મોહ ઉત્પન્ન કરનાર અને પ્રાણના અધિપતિ એવા મૃત્યુને જીતનાર ભગવાન્ મૃત્યુંજયનું ભાવના-પૂર્વક ધ્યાન કરવું.

પશુપતિ મૃત્યુઞ્જય ભાવયેત્ ॥ ૐ રુદ્રં પશુપતિ સ્થાણું નીલકण્ઠ-
મુમાપતિમ્ । નમામિ શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૧ ॥
નીલકણ્ઠં કાલમૂર્તિં કાલહં કાલનાશનમ્ । નમામિ શિરસા દેવં
કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૨ ॥ નીલકણ્ઠં વિરૂપાક્ષં નિર્મલં
નિલયપ્રભમ્ । નમામિ શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૩ ॥
વામદેવં મહાદેવં લોકનાથં જગદ્ગુરુમ્ । નમામિ શિરસા દેવં કિં
નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૪ ॥ દેવદેવં જગન્નાથં દેવેશં વૃષભધ્વજમ્ ।
નમામિ શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૫ ॥ ગંગાધરં

આ પ્રમાણે ધ્યાન કર્યા પછી નીચે પ્રમાણે સ્તોત્રનો પાઠ કરવો :

ૐ રુદ્ર, પ્રાણોના અધિપતિ, સ્થાણુ-અવિચલ રહેનારા,
કાળા કંઠવાળા અને પાર્વતીના પતિ એવા દેવ શંકરને હું મસ્તક
વડે પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ મને શું કરશે ? ૧.

કાળા કંઠવાળા, કાલસ્વરૂપ, કાલને બાણનાર અને કાલનો
નાશ કરનાર એવા દેવ શંકરને હું મસ્તક વડે પ્રણામ કરું છું તો
મૃત્યુ મને શું કરશે ? ૨.

કાળા કંઠવાળા, ત્રણ નેત્રવાળા, નિર્મળ અને આકાશ સમાન
સ્વરૂપ એવા દેવ શંકરને હું મસ્તક વડે પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ
મને શું કરશે ? ૩.

વામદેવ, મહાદેવ, લોકના નાથ અને જગતના ગુરુ એવા
દેવ શંકરને હું મસ્તક વડે પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ મને શું કરશે ? ૪.

દેવોના દેવ, જગતના સ્વામી, દેવોના ઇશ અને વૃષભની
ધ્વજવાળા એવા દેવ શંકરને હું મસ્તક વડે પ્રણામ કરું છું તો
મૃત્યુ મને શું કરશે ? ૫.

મહાદેવં સર્વાભરણભૂષિતમ્ । નમામિ શિરસા દેવં ૧ કિં નો મૃત્યુઃ
કરિષ્યતિ ॥ ૬ ॥ અનાથઃ પરમાનન્દં કૈવલ્યપદગામિનિ । નમામિ
શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૭ ॥ સ્વર્ગાપવર્ગદાતારં
સૃષ્ટિસ્થિતિવિનાશકમ્ । નમામિ શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિ-
ષ્યતિ ॥ ૮ ॥ ઉત્પત્તિસ્થિતિસંહારકારીશ્વરં ગુરુમ્ । નમામિ
શિરસા દેવં કિં નો મૃત્યુઃ કરિષ્યતિ ॥ ૯ ॥ માર્કण्डેયકૃતં
સ્તોત્રં યઃ પઠેચ્છિવસન્નિધૌ । તસ્ય મૃત્યુભયં નાસ્તિ નામ્નિચૌર-

ગંગાને ધારણ કરનાર, મહાન્ દેવ અને સર્વ અલંકાર વડે
શોભાયમાન એવા દેવ શંકરને હું મસ્તક વડે પ્રણામ કરું છું તો
મૃત્યુ મને શું કરશે? ૬.

અનાથ એવો હું કેવલ્ય પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે પરમ આનંદ-
સ્વરૂપ એવા દેવ શંકરને મસ્તક વડે પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ
મને શું કરશે? ૭

સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપનારા અને (જગત્તાં) સૃષ્ટિ,
સ્થિતિ અને વિનાશ કરનારા એવા દેવ શંકરને હું મસ્તક વડે
પ્રણામ કરું છું તો મૃત્યુ મને શું કરશે? ૮.

(જગત્તાં) ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને સંહાર કરનારા અને સર્વના
નિયામક અને ગુરુ એવા દેવ શંકરને હું મસ્તક વડે પ્રણામ કરું
છું તો મૃત્યુ મને શું કરશે? ૯.

જે મનુષ્ય આ માર્કંડેય ઋષિએ કરેલા સ્તોત્રનો શિવની
સમીપમાં પાઠ કરે છે તેને ક્યારે પણ મૃત્યુનો ભય કે અગ્નિ
તથા ચોરનો ભય પ્રાપ્ત થતો નથી. ૧૦

દહ દહ પચ પચ ગૃહાણ ગૃહાણ મારય મારય મર્દય મર્દય મહા-
મહાભૈરવ ભૈરવરૂપેણ ધુનય ધુનય કમ્પય કમ્પય વિઘ્નય વિઘ્નય
વિશ્વેશ્વરી ક્ષોભય ક્ષોભય કટુકટુ મોહય મોહય હુંફદ સ્વાહા
ઇતિમન્ત્રમાત્રેણ સમાભીષ્ઠો ભવતિ ॥

ઇતિ શ્રીમાર્કણ્ડેયપુરાણે માર્કણ્ડેયકૃતમહામૃત્યુજ્જયસ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્ ।

બિલ્વાષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ત્રિદલં ત્રિગુણાકારં ત્રિનેત્રં ચ ત્રિયાયુ-
ધમ્ । ત્રિજન્મપાપસંહારમેકબિલ્વં શિવાર્પણમ્ ॥ ૧ ॥ ત્રિશાસ્ત્ર-
ર્બિલ્વપત્રૈશ્ચ હચ્છિદ્રૈઃ કોમલૈસ્તથા । શિવપૂજાં કરિષ્યામિ શ્લોકવિ-
ખાળો, પકાવો પકાવો, પકડો પકડો, મારો મારો, મર્દન કરો
મર્દન કરો, હે મહામહાભૈરવ ! ભૈરવરૂપે ધુણાવો ધુણાવો, કમ્પાવો
કમ્પાવો, વિઘ્નઆણો વિઘ્નઆણો, વિશ્વેશ્વરીશક્તિરૂપે ક્ષોભ પમાડો
ક્ષોભ પમાડો, ‘કટુ કટુ’ એ પ્રમાણેના શબ્દોથી મોહ પમાડો
મોહ પમાડો, હું ફદ સ્વાહા.”

આ મંત્રમાત્રથી મનુષ્ય ઇષ્ટ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે.
ઇતિ શ્રીમાર્કણ્ડેયપુરાણર્મા માર્કણ્ડેયકૃત “મહામૃત્યુજ્જયસ્તોત્ર” સંપૂર્ણ.

શ્રીબિલ્વાષ્ટકસ્તોત્ર

ત્રણ પત્રવાળું, ત્રણ (સત્, રજ અને તમ) ગુણસ્વરૂપ,
ત્રણ નેત્રરૂપ, ત્રણ આયુધસ્વરૂપ અને ત્રણ જન્મનાં પાપોનો
વિનાશ કરનારું આ એક બિલ્વપત્ર હું શંકરને અર્પણ કરું છું. ૧

છિદ્રરહિત, કોમલ અને ઉત્તમ પ્રકારનાં ત્રણ શાખાવાળાં
બિલ્વપત્રોથી હું શંકરનું પૂજન કરું છું અને તેમાં આ એક બિલ્વ-
પત્ર હું શંકરને અર્પણ કરું છું. ૨

॥ ૨ ॥ અભિવ્યક્તિપત્રેણ પૂજિતે નન્દિકેશ્વરે । શુદ્ધયન્તિ સર્વ-
પાપેભ્યો હ્યેકવિં ॥ ૩ ॥ શાલિગ્રામશિલામકાં વિપ્રાણાં જાતુ
અર્પયેત્ । સોમયજ્ઞમહાપુણ્યમેકવિં ॥ ૪ ॥ દન્તિકોટિસત્તાણે
શશ્વમચરત્તાણિ ચ । કોટિકન્યામહાદાનમેકવિં ॥ ૫ ॥
લક્ષ્મ્યાઃ સ્તનત ઉત્પન્નં મહાદેવસદાપ્રિયમ્બિલ્વવૃક્ષં પ્રયચ્છામિ
હ્યેકવિં ॥ ૬ ॥ દર્શનં બિલ્વવૃક્ષસ્ય સ્પર્શનં પાપનાશનમ્ ।

અખંડ (તુટ્યા વિનાના) બિલ્વપત્રથી નંદિકેશ્વર શંકરનું પૂજન
કરવાથી (મનુષ્યો) સર્વ પાપોથી શુદ્ધ થાય છે માટે આ એક
બિલ્વપત્ર હું શંકરને અર્પણ કરું છું. ૩

શાલિગ્રામની એક શિલા કવચિત્ પ્રાદ્યશ્ચોને અર્પણ કરવામાં
આવે એટલે તેનું જે પુણ્ય તેની સમાન તથા સોમયજ્ઞની સમાન
મહત્ત્વ પુણ્યને આપનારું આ એક બિલ્વપત્ર હું શંકરને અર્પણ
કરું છું. ૪

કરોડો કે હજારો હાથી, સેંકડો અશ્વમેધ યજ્ઞો કે કરોડો
કન્યાઓના મોટા દાનની સમાન ફળ આપનારું આ એક બિલ્વ-
પત્ર હું શંકરને અર્પણ કરું છું. ૫

લક્ષ્મીના સ્તનથી ઉત્પન્ન થએલું અને મહાદેવને હુમેશાં
પ્રિય એવું બિલ્વપત્ર હું આપું છું એટલે આ એક બિલ્વપત્ર હું
શંકરને અર્પણ કરું છું. ૬

બીલીના વૃક્ષનાં દર્શન અને સ્પર્શ એ સર્વ પાપને નાશ
કરનારાં છે એટલું જ નહિ પણ અઘોર પાપ હોય તો તેનો પણ

અધોરપાપસંહારમેકવિં ॥ ૭ ॥ મૂલતો બ્રહ્મરૂપાય મધ્યતો વિષ્ણુ-
રૂપિણે । અગ્રતઃ શિવરૂપાય દ્વેકવિં ॥ ૮ ॥ વિલ્વાષ્ટકમિદં
પુણ્યં યઃ પઠેચ્છિવસન્નિધૌ ॥ સર્વપાપવિનિર્મુક્તઃ શિવલોકમ-
વામુયાત્ ॥ ૯ ॥

इति बिल्वाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

શિવભુજઙ્ગપ્રયાતસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ॥ગલદ્દાનગણં મિલદ્મૃદ્ગ્ગચ્ચવણં ચલચ્ચારુશુણં
જગન્નાણશૌણ્ડમ્ । લસદન્તકાણં વિપદ્મજ્જવણં શિવપ્રેમપિણં ભજે
વિનાશ કરનારાં છે અને તેથી આ એક બિલ્વપત્ર હું શંકરને
અર્પણ કરું છું. ૭

મૂલમાં બ્રહ્મારૂપ, મધ્યમાં વિષ્ણુરૂપ અને અગ્રભાગમાં
શિવરૂપ એવાને નમસ્કાર કરી આ એક બિલ્વપત્ર હું શંકરને
અર્પણ કરું છું. ૮

આ કલ્યાણકારક બિલ્વાષ્ટકનો જે મનુષ્ય શંકરની સમીપમાં
પાઠ કરે છે તે સર્વ પાપમાંથી મુક્ત થઈ શિવલોકને પામે છે. ૯

इति श्री“बिल्वाष्टकस्तोत्र” संपूर्णं

શ્રીશિવભુજઙ્ગપ્રયાતસ્તોત્ર

જેના ગંડસ્થલને વિષે મદ્દ અરે છે એવા, જેના ઉપર ભમ-
સાએનાં ટાંખાં ભેગાં મળેલાં છે એવા, જેની સુંદર શુંઠ હાલ્યા
કરે છે એવા, જે જગતનું રક્ષણ કરવામાં કુશળ, દાંતના કટકાથી
સુંદર જણાતા, વિપત્તિઓનાં નાશ કરવામાં પ્રચંડ અને જે શંકરના
પ્રેમના સ્થાનરૂપ છે તે વહ્નુખવાળા ગણપતિને હું ભજું છું. ૧

વક્તુષ્ઠમ્ ॥૧॥ અનાદ્યન્તમાદ્યં પરં તત્ત્વમર્થં ચિદાકારમેકં તુરીયં
ત્વમેયમ્ । હરિબ્રહ્મમૃગ્યં પરબ્રહ્મરૂપં મનોવાગતીતં મહઃ સૈવમીદે ॥૨॥
સ્વશક્ત્યાદેશવત્યન્તસિંહાસનસ્થં મનોહારિણીપદમ્ ।
જટાહીન્દુગદ્ગાસ્થિશ્ચક્રમૌલિં પરં શક્તિમિત્રં નુમઃ પશ્ચવત્રમ્ ૩
શિવેશાનતત્પૂરુષાઘોરવામાદિભિર્બ્રહ્મભિર્હન્યુસ્તૈઃ શ્વભિરક્લૈઃ । અનૌ-
પમ્યષદ્ત્રિશતં તત્ત્વવિદ્યામતીતં પરં ત્વાં કથં વેત્તિ કો વા

આદિ તથા અંતથી રહિત, સર્વનું આદિ, પરમ તત્ત્વરૂપ,
સત્ય અર્થરૂપ, ચિત્ત્વરૂપ, એક, તુરીયસ્વરૂપ, ન માપી શકાય
તેવું, વિષ્ણુ અને બ્રહ્માથી પણ શોધાતું, પરબ્રહ્મરૂપ અને મન
અને વાણીને ઓળંગીને રહેલું એવું શંકરસ્વરૂપ જે તેજ છે તેની
હું સ્તુતિ કરું છું. ૨

પોતાની શક્તિરૂપ આદિશક્તિની સાથે સિંહાસનપર બેઠેલા,
સુંદર શરીરપર રત્ન વગેરે અલંકારને ધારણ કરનારા, જટા, સર્પ,
ચન્દ્ર, ગંગા, અસ્થિ અને સૂર્યચન્દ્ર(રૂપી નેત્રા)ને મસ્તકપર
રાખનારા, પર અને શક્તિના મિત્ર એવા પાંચ મુખવાળા જે શંકર
તેમને મારા પ્રણામ હો ! ૩

(હે શંભો !) શિવ, ઇશાન, તત્પૂરુષ, અઘોર, વામદેવ વગેરે
નામેથી બ્રહ્મા વગેરે, હૃદય જેમાં મુખ્ય છે એવાં છ અંગોને
વિષે જેમનું ધ્યાન કરે છે અને અનુપમ એવાં છત્રીસ તત્ત્વોરૂપ
તત્ત્વવિદ્યાને જે ઓળંગીને રહેલા છે એવા પરમ પરમાત્મ-
સ્વરૂપ આપને કોઈ પણ માણસ કેવી રીતે બાણી શકે ? એટલે
કે આપ કોઈથી પણ બાણી શકાઓ તેવા નથી. ૪

॥ ૪ ॥ પ્રવાલપ્રવાહપ્રભાશોભર્ધ મસ્ત્વન્મણિધ્રીમહઃ ક્યામર્ધમ્ ।
 ગુણસ્યૂતમેકં વપુશ્ચૈકમન્તઃ સ્મરામિ સ્મરાપત્તિસંપત્તિદેતુઃ ॥ ૫ ॥
 સ્વસેવાસમાયાતદેવાસુરેન્દ્રાનમન્મૌ લેખ્યમાલાભિષિક્તમ્ । નમ-
 સ્યામિ શમ્ભો પદામ્ભોરુહં તૈ ભવામ્ભોધિપોતં ભવાનીવિભાવ્યમ્ ૬
 જગન્નાથ મન્નાથ ગૌરીસનાથ પ્રપન્નાનુકમ્પિન્વિપન્નાતિહારિ ।
 મહઃસ્તોમમૂર્તે સમસ્તૈકબન્ધો નમસ્તે નમસ્તે પુનસ્તે નમોઽસ્તુ ॥૭॥
 મહાદેવ દેવેશ દેવાદિદેવ સ્મરારે પુરારે યમારે હરેતિ । બ્રુવાણઃ

પ્રવાલના પ્રવાહની કાન્તિસમાન લાલ એવા અર્ધા અંગને
 તેમ જ દેદીપ્યમાન નીલમણિની કાન્તિસમાન કાળા એવા અર્ધા
 અંગને જેમ એક ઢોરીમાં પરોવેલું હોય તેની માફક પોતાના એક જ
 સ્વરૂપમાં ધારણ કરતા એવા અને કામદેવના નાશના એક કાર-
 ણભૂત એવા શંકરનું હું અન્તઃકરણમાં સ્મરણ કરું છું. ૫

હે શંભો ! આપની સેવાને માટે આવેલા દેવ, અસુર અને
 ઇન્દ્રનાં નમન કરતાં મસ્તકોના મુકુટોની મન્દારમાલાઓથી જેમની-
 પર અભિષેક થયેલો છે એવાં, સંસારસમુદ્રને તરવા માટેની
 એક નાવરૂપ અને પાર્વતી જેની સેવા કરે છે એવાં આપનાં ચરણ
 કમળને હું પ્રણામ કરું છું. ૬

હે જગત્ના સ્વામી ! હે મારા રક્ષક ! હે ગૌરીપતિ ! હે
 શરણાગત પર દયા લાવનાર ! હે આપત્તિરૂપ દુઃખોનો નાશ કર-
 નાર ! હે તેજના સમુદાયરૂપ મૂર્તિવાળા ! હે સમસ્ત જીવોના
 એક બન્ધુરૂપ ! આપને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો ! અને વળી
 પણ આપને મારા નમસ્કાર હો ! ૭

“હે મહાદેવ ! હે દેવોના ઇશ ! હે દેવોના આદિ દેવ ! હે
 કામના શત્રુ ! હે ત્રિપુરાસુરના શત્રુ ! હે યમના શત્રુ ! હે દુઃખોને

સ્મરિષ્યામિ ભક્ત્યા ભવન્તં તતો મે દયાશીલ દેવ પ્રસીદ ॥ ૮ ॥
 'વિરૂપાક્ષ વિશ્વેશ વિદ્યાદિકેશ ત્રયીમૂલ શંભો શિવ ત્ર્યમ્બક
 ત્વમ્ । પ્રસીદ સ્મર ગ્રાહિ પશ્યાવ પુણ્ય ક્ષમસ્વાપ્નુહીતિ ક્ષપા હિ
 ક્ષિપામઃ ॥ ૯ ॥ ત્વદન્યઃ શરણ્યઃ પ્રપન્નસ્ય નેતિ પ્રસીદ સ્મરભેવ
 હન્યાસ્તુ દૈન્યમ્ । ન ચિત્તે ભવેદ્ભક્તવાત્સલ્યહાનિસ્તતો મે દયાલો
 દયાં સંનિધેહિ ॥ ૧૦ ॥ અયં દાનકાલસ્ત્વહં દાનપાત્રં ભવાન્નાય
 હરણુ કરનાર !” એ પ્રમાણે બોલતો હું ભક્તિથી આપનું સ્મરણ
 કરીશ માટે હે દયાળુ દેવ ! આપ મારાપર પ્રસન્ન થાઓ ! ૮

“હે વિરૂપ નેત્રવાળા ! હે વિશ્વપતિ ! હે વિદ્યા વગેરેના
 અધિપતિ ! હે વેદોના પણ મૂળરૂપ ! હે શંભો ! હે શિવ ! હે
 ત્ર્યમ્બક-ત્રણ નેત્રવાળા ! તમે અમારાપર પ્રસન્ન થાઓ ! અમારું
 સ્મરણ રાખો, અમારી રક્ષા કરો, અમારા તરફ કૃપાદૃષ્ટિ રાખો,
 અમારું સંરક્ષણ કરો, અમારું પોષણ કરો, અમારા અપરાધ ક્ષમા
 કરો, અમારી સમીપમાં આવો” એ પ્રમાણે બોલતાં બોલતાં અમે
 રાત્રિઓ ગાળીએ અર્થાત્ અમારો સમય વ્યતીત કરીએ એ
 પ્રમાણે (હે શંભો !) અમારા પર આપ કૃપા કરો. ૯

આપના સિવાય શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરનાર બીજો કોઈ
 પણ નથી અને તેથી આપ પ્રસન્ન થાઓ અને અમારું સ્મરણ કરી
 અમારી દીનતાનો નાશ કરો. આપના હૃદયમાંથી ભક્તપરનો
 વાત્સલ્યભાવ નાશ પામતો નથી માટે હે દયાળુ ! મારાપર
 દયા લાવો. ૧૦

હે નાથ ! અત્યારે દાનનો સમય છે, હું દાન આપવાને
 યોગ્ય છું, આપ દાન આપનાર છો અને તેથી આપના સિવાય

દાતા ત્વદન્યં ન યાચે । ભવદ્ભક્તિમેવ સ્થિરાં દેહિ મમ્ કૃપાશીલ
 શંભો કૃતાર્યોસ્મિ તસ્માત્ ॥ ૧૧ ॥ પશું વેત્સિ ચેન્માં ત્વમેવાધિ-
 રૂઢઃ કલહ્નૃતિ વા મૂર્ધ્નિ ધત્સે ત્વમેવ । દ્વિજિહ્વઃ પુનઃ સોપિ તે
 કણ્ઠભૂષા ત્વદગ્નીકૃતાઃ શર્વ સર્વેઽપિ ધન્યાઃ ॥ ૧૨ ॥ ન શક્નોમિ
 કર્તું પરદ્રોહલેશં કથં પ્રીયસે ત્વં ન જાને ગિરીશ । તદા હિ પ્રસ-
 જોસિ કસ્યાપિ કાન્તાસુતદ્રોહિણો વા પિતૃદ્રોહિણો વા ॥ ૧૩ ॥

અન્યની પાસે હું યાચના કરતો નથી માટે હે કૃપાળુ ! હે શંભો !
 આપ આપની અવિચળ એવી ભક્તિ મને આપો અને તેથી જ
 હું કૃતાર્ય થઈશ. ૧૧

હે પ્રભો ! તમે જો મને પશુસમાન માનતા હો તો તેની
 ઉપર તો તમે પોતે જ બેસો છો, મને જો કલંકવાળો માનતા
 હો તો તેવા કલંકવાળા (ચન્દ્ર)ને તો આપ જ મસ્તકપર ધારણ
 કરો છો અને મને જો બે મોઢે બોલનારો માનતા હો તો તેવો
 બે જીભવાળો સર્પ તો આપે આપના કંઠના અલંકારરૂપ કરેલો
 છે તો હે શર્વ ! ખરેખર આપે જેનો અંગીકાર કર્યો છે તે સર્વ
 કૃતકૃત્ય છે (અને તેથી મને પણ તેવો માનવા છતાંએ આપ
 જો અંગીકાર કરશો તો હું પણ કૃતકૃત્ય થઈશ.) ૧૨

હે ગિરીશ ! પારકાનો લેશમાત્ર પણ દ્રોહ કરવો હું બાણુતો
 નથી તો પછી આપ મારાપર કેમ પ્રસન્ન થતા નથી તે હું બાણુતો
 નથી ? અને (જો આપ દ્રોહરહિત એવા મારાપર પ્રસન્ન નહિ
 થાઓ) તો પછી કાન્તા તેમ જ પુત્રનો દ્રોહ કરનાર કે માતા-
 પિતાનો દ્રોહ કરનારનાપર આપ પ્રસન્ન રહો છો શું ? કદી નહિ,
 તો આપ મારાપર અવશ્ય પ્રસન્ન થાઓ ! ૧૩

સ્તુતિં ધ્યાનમર્ચાં યથાવદ્વિધાતું ભજન્નપ્યજાનન્મહેશાવલમ્બે ॥
ત્રસન્તં સુતં ત્રાતુમગ્રે મૃકઙ્ઘોર્યમપ્રાણનિર્વાપણં ત્વત્પદાબ્જમ્ ॥૧૪
અકઙ્ઠે કલક્રાદનક્રેઽભુજક્રાદપાણૌ કપાલાદભાલેઽનલાક્ષાત્ ।
અમૌલૌ શશાક્રાદવામે કલત્રાદહં દેવમન્યં ન મન્યે ન મન્યે ॥૧૫॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविर-

चितं श्रीशिवभुजङ्गप्रयातस्तोत्रं संपूर्णम् ।

કાલભૈરવાષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ દેવરાજસેવ્યમાનપાવનાહ્નિપક્કજં
વ્યાલયજ્ઞસૂત્રમિન્દુશેખરં કૃપાકરમ્ । નારદાદિયોગિવૃન્દવંદિતં

હે મહેશ ! હું આપનું ભજન કરતો છો. પણ આપના
સ્તુતિ, ધ્યાન કે પૂજા વિધિપૂર્વક ભણતો નથી અને તેથી પોતાની
પાસે મૃકંડુ ઋષિના ત્રાસ પામેલા પુત્ર માર્કંડેયનું રક્ષણ કરવા
માટે યમના પ્રાણનો પણ વિનાશ કરવાને સમર્થ એવાં આપના
ચરણકમળને જ આશ્રય કરું છું. ૧૪.

હે પ્રભો ! કંઠમાં કલંક ન હોવાથી, શરીરપર સર્પ ન રહે
વાથી, હાથમાં કપાલના અભાવે, કપાળમાં અગ્નિરૂપી નેત્ર ન
જોવાથી, મસ્તક પર ચન્દ્ર ન જણાવાથી અને વામાર્જુમાં સ્ત્રીને
ન બેસાડેલી હોવાથી અન્ય દેવને હું દેવ નથી માનતો તે નથી જ
માનતો, અર્થાત્ આપ જ સાક્ષાત્ શંકર દેવ છો એમ માની હું
આપની સેવા કરું છું. ૧૫.

इति श्रीशंकराचार्यविरचित "श्रीशिवभुजङ्गप्रयातस्तोत्र" संपूर्ण.

શ્રીકાલભૈરવાષ્ટકસ્તોત્ર

ચન્દ્ર જેમનાં પવિત્ર ચરણકમળને સેવે છે એવા, સર્પનું
યજ્ઞોપવીત ધારણ કરનારા, મસ્તકને વિષે ચન્દ્રને રાખનારા,

દિગમ્બરં કાશિકાપુરાધિનાયકાલભૈરવં ભજે ॥ ૧ ॥ માનુકો-
 ટિમાસ્વરં ભવાન્વિતારકં પરં નીલકણ્ઠવીક્ષિતાર્થદાયકં ત્રિલો-
 ચનમ્ । કાલકાલમમ્બુજાક્ષમક્ષશૂલમક્ષરં કાશિકા ॥ ૨ ॥
 શૂલટઙ્કુપાશદણ્ડપાણિપાદિકારણં શ્યામકાયમાદિદેવમક્ષરં નિરા-
 મયમ્ । ભીમવિક્રમં પ્રમું વિચિત્રતાણ્ડવપ્રિયં કાશિકા ॥ ૩ ॥
 શ્રુત્તિમુક્તિદાયકં પ્રશસ્તચારુવિગ્રહં ભક્તવત્સલં સ્થિતં સમસ્તલો-
 ક્યાળુ, નારદ વગેરે યોગિઓના સમૂહવડે વન્દન કરાએલા અને
 દ્વિશારૂપી વસ્ત્રવાળા એવા કાશીનગરીના અધિપતિ કાલભૈરવનું
 હું ભજન કરું છું. ૧

કરોડો સૂર્યસમાન કાંતિવાળા, સંસારસાગરમાંથી તારનારા,
 સર્વથી પર, કાળા કંઠવાળા, ઇચ્છિત અર્થને આપનારા, ત્રણ નેત્ર-
 વાળા, કાલના પણ કાલરૂપ, કમળસરખાં નેત્રવાળા, અશ્વસૂત્ર
 અને ત્રિશૂલને ધારણ કરનારા અને અવિનાશી એવા કાશી નગરીના
 અધિપતિ કાલભૈરવનું હું ભજન કરું છું. ૨

હાથમાં ત્રિશૂલ, ટંક, પાશ અને દંડને ધારણ કરનારા,
 સર્વના આદિકારણભૂત, શ્યામ દેહવાળા, સર્વના આદિદેવ,
 અવિનાશી, રોગરહિત, ભયંકર પરાક્રમવાળા, સર્વના અધિષ્ઠાતા
 અને વિચિત્ર પ્રકારનું તાંડવ જેમને પ્રિય છે એવા કાશી નગરીના
 અધિપતિ કાલભૈરવનું હું ભજન કરું છું. ૩

ભોગ અને મોક્ષને આપનાર, ઉત્તમ પ્રકારના સુંદર શરીર-
 વાળા, ભક્તપર પ્રેમ રાખનારા, અવિચળ, સમસ્ત લોકરૂપી શરીરને
 ધારણ કરનારા અને મધુરનાદ કરતી સુવર્ણની સુંદર ધુધરીઓથી

કવિગ્રહમ્ । વિનિકળન્મનોજ્ઞહેમકિક્ષ્ણીલસત્કર્ટિ કાશિકા ॥ ૪ ॥ ધર્મસેતુપાલકં ત્વધર્મમાર્ગનાશકં કર્મપાશમોચકં સુશર્મ-
દાયકં વિશ્વમ્ । સ્વર્ણવર્ણશેષપાશશોભિતાક્ષમણ્ડલં કાશિકા ॥ ૫ ॥ રત્નપાદુકાપ્રભાભિરામપાદયુગ્મકં નિત્યમદ્વિતીયમિષ્ટદૈવ-
તં નિરંજનમ્ । મૃત્યુદર્પનાશનં કરાલદંષ્ટ્રમોક્ષણં કાશિકા ॥ ૬ ॥ અદૃહાસભિન્નપદ્મજાળકોશસન્તર્તિ દૃષ્ટિપાતનષ્ટપાપજાલમુગ્રશાસ-
નમ્ । અષ્ટસિદ્ધિદાયકં કપાલમાલિકન્ધરં કાશિકા ॥ ૭ ॥ શોભતી કટિવાળા એવા કાશી નગરીના અધિપતિ કાલભૈરવનું
હું ભજન કરું છું. ૪

ધર્મરૂપી સેતુના પાલક, અધર્મના માર્ગને નાશ કરનાર,
કર્મબંધનમાંથી છોડાવનાર, ઉત્તમ રીતે કલ્યાણ કરનાર, વ્યાપક
અને સુવર્ણસમાન વર્ણવાળા શેષનાગરૂપી પાશ વડે જેમનાં
પ્રત્યેક અંગ શોભાયમાન છે એવા કાશી નગરીના અધિપતિ કાલ-
ભૈરવનું હું ભજન કરું છું. ૫.

રત્નજડિત પાદુકાઓની કાન્તિથી જેમનાં બંને ચરણો
સુંદર જણાય છે એવા, નિત્ય, અદ્વિતીય, પ્રત્યેકના ઇષ્ટ દૈવતરૂપ,
નિરંજન, મૃત્યુના ગર્વનો નાશ કરનાર અને વિકરાળ દાઢના ભયથી
અર્થાત્ મૃત્યુથી (ભક્તને) મુક્ત કરનાર એવા કાશી નગરીના
અધિપતિ કાલભૈરવનું હું ભજન કરું છું. ૬.

અદૃહાસ્ય વડે કમળમાંથી ઉત્પન્ન થએલાં અનેક બ્રહ્માંડોને
જેમણે ભેટી નાંખ્યાં છે એવા, દૃષ્ટિના પતનમાત્રથી જ સર્વના
પાપસમૂહને નાશ કરનારા, ભયંકર શાસનવાળા, આઠ પ્રકારની
સિદ્ધિ આપનારા અને કાંધપર કપાલોની માળા પહેરનારા એવા
કાશી નગરીના અધિપતિ કાલભૈરવનું હું ભજન કરું છું. ૭.

ભૂતસંઘનાયકં વિશાલકીર્તિનયકં કાશિવાસલોકપુણ્યપાપશોધકં
 વિશુદ્ધમ્ । નીતિમાર્ગકોવિદં પુરાતનં જગત્પતિં કાશિકા ॥ ૮ ॥
 કાલભૈરવાષ્ટકં પઠન્તિ યે મનોહરં જ્ઞાનમુક્તિસાધનં વિચિત્રપુણ્ય-
 વર્ધનમ્ । શોકમોહદૈન્યલોભકોપતાપનાશનં તે પ્રયાન્તિ કાલભૈર-
 વાષ્ટકાદિધિ ધ્રુવમ્ ॥ ૯ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं कालभैरवाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

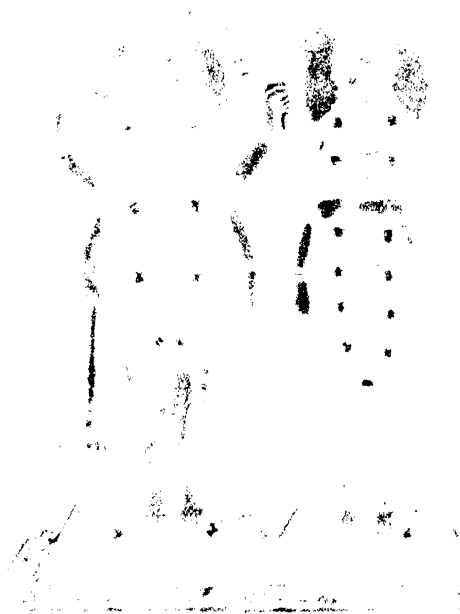
સર્વ ભૂતોના નાયક, વિશાળ કીર્તિને આપનારા, કાશીમાં
 નિવાસ કરનાર લોકોનાં પુણ્ય અને પાપોના શોધક અથવા
 પોતાના નિવાસરૂપી પુણ્ય વડે પાપોનો નાશ કરનારા, સર્વવ્યાપક,
 નીતિમાર્ગમાં પ્રવીણ, સનાતન અને જગતનું રક્ષણ કરનાર
 એવા કાશી નગરીના અધિપતિ કાલભૈરવનું હું ભજન કરું છું. ૮.

આ જ્ઞાન અને મુક્તિના સાધનભૂત, વિવિધ પ્રકારનાં પુણ્યોને
 વધારનારું અને શોક, મોહ, દૈન્ય, લોભ, ક્રોધ અને તાપોનો નાશ
 કરનાર મનોહર ભૈરવાષ્ટકનો જે મનુષ્યો પાઠ કરે છે તેઓ અવશ્ય
 રીતે કાલભૈરવનાં ચરણકમળને પ્રાપ્ત થાય છે એમાં સંશય નથી. ૯

इति श्रीशंकराचार्यविरचित “कालभैरवाष्टकस्तोत्र” संपूर्णम्.

इति शिवस्तोत्राणि ।

॥ श्रीलक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः ॥

मुकुन्द मूर्त्तिं प्रणित्य पाचे भवन्तमेकान्तमि गन्तमर्थम् ।
आव मृत्ति त्वच्चरणारविन्दे भवे भवे मेऽस्तु तव प्रसादात् ॥

શ્રીવિષ્ણુસ્તોત્રાણિ ।

નારાયણવર્મ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ રાજોવાચ । યેન ગુપ્તઃ સહસ્રાક્ષઃ સવા-
દ્યાન્ રિપુસૈનિકાન્ । ક્રીડન્નિવ વિનિર્જિત્ય ત્રિલોક્યા બુદ્ધજે
શ્રિયમ્ ॥ ૧ ॥ ભગવંસ્તન્મમારૂયાદિ વર્મ નારાયણાત્મકમ્ । યથા-
તતાયિનઃ શત્રૂન્ યેન ગુપ્તોઽજયન્મૃદ્યે ॥ ૨ ॥ શ્રીશુક ઉવાચ ।
વૃતઃ પુરોહિતસ્ત્વાષ્ઠો મહેન્દ્રાયાનુપૃચ્છતે । નારાયણારૂપં વર્માહ
તદિદૈકમનાઃ શૃણુ ॥ ૩ ॥ વિશ્વરૂપ ઉવાચ । ધૌતાદ્વિગ્રપાણિ-

શ્રીવિષ્ણુસ્તોત્રાણેઃ

શ્રીનારાયણકવચ

પરીક્ષિત્ રાજા પૂછે છે:-હે ભગવન્ ! જે કવચની વિધાવડે
રક્ષાયલા ઇન્દ્રે વાહનો સહિત શત્રુઓના યોદ્ધાઓને જાણે રમતા
હોયની તેમ હરાવીને ત્રણે લોકની લક્ષ્મીને ભોગવી હુતી તે
નારાયણ નામનું કવચ આપ મને કહો, તેમ જે કવચવડે રક્ષા-
યલા ઇન્દ્રે આતતાયિ શત્રુઓને યુદ્ધમાં જે પ્રમાણે જીત્યા હતા
તે પણ આપ મને કહો. ૧-૨

શ્રીશુકદેવજી બોલ્યા:-પુરોહિતરૂપે ઠરવેલા ત્વષ્ટ્રાના પુત્ર
વિશ્વરૂપે ઇન્દ્રના પૂછવાથી તેને આ “નારાયણકવચ” કહ્યું હતું
તે તમે અહીં સાવધાન થઈને સાંભળો. ૩

રાચમ્ય સપત્રિત્ર ઉદ્ભુત્સુઃ । કૃતસ્વાક્કરન્યાસો મન્ત્રાભ્યાં
વામ્યતઃ શુચિઃ ॥ ૪ ॥ નારાયણમયં વર્મ સંનહોદ્ભય આગતે ।
(દૈવભૂતાત્મકર્મભ્યો નારાયણમયઃ પુમાન્) । પાદયોર્જાનુનોરૂર્વોરુ-
દરે હૃદયથોરસિ ॥ ૫ ॥ મુખે શિરસ્યાનુપૂર્વ્યાદોક્કારાદીનિ વિન્ય-
સેત્ । ઐનમો નારાયણાયેતિ વિપર્યયમથાપિ વા ॥ ૬ ॥ કર-
ન્યાસં તતઃ કુર્યાદ્દ્વાદશાક્ષરવિધિયા । પ્રણવાદિ યકારાન્તમજ્જુલ્ય-

વિશ્વરૂપ કહે છે:-ન્યારે કોઈ ભયનો સમય પ્રાપ્ત થયો
હોય ત્યારે મનુષ્યે હાથપગ ધોઈ, આચમન કરી, દર્ભની પવિત્રી
ધારણ કરી, ઉત્તર દિશા તરફ મુખ રાખી, અષ્ટાક્ષર તથા દ્વાદશા-
ક્ષર મંત્રથી હૃદયાદિ અંગન્યાસ તથા કરન્યાસ કરી, વાણીને
નિયમમાં રાખી, પવિત્ર થઈને “નારાયણકવચ”ને ધારણ કરવું.
તેમાં “ૐ નમો નારાયણાય” એ અષ્ટાક્ષર મંત્રના ઓંકારાદિ અક્ષરોનો
ક્રમે કરી બે પગ, બે ગોઠણ, બે સાથળ, પેટ, હૃદય, વક્ષઃસ્થળ,
મુખ તથા મસ્તક એ આઠ અંગમાં ન્યાસ કરવો અથવા તે
અવળા ક્રમથી એટલે ‘ચ’થી માંડીને એક એક અક્ષરનો અવળા જ
ક્રમે મસ્તક વગેરે અંગોમાં ન્યાસ કરવો. ૪-૬

ત્યાર પછી “ૐ નમો મગવતે વાસુદેવાય” એ દ્વાદશાક્ષર મંત્ર-
વડે આંગળીઓ તથા અંગુઠાના પર્વોમાં ‘ૐ’ થી માંડી ‘ચ’
સુધીના ૧૬ કરન્યાસ કરવા. ૭

૧ એનો ક્રમ એવો છે કે મંત્રના પ્રત્યેક અક્ષરને ઓંકારથી યુક્ત કરીને
જમણા હાથની તર્જનીથી આરંભી ડાબા હાથની તર્જની સુધી આઠ અક્ષરોનો
અને અંગુઠાના ઉપરનાં બે પર્વ તથા નીચેનાં બે પર્વોમાં બાકીના ચાર અક્ષરોનો
ન્યાસ કરવો. એમ દ્વાદશાક્ષરના કરન્યાસ કરવા.

જુષ્ટપર્વસુ ॥ ૭ ॥ ન્યસેદ્દૃઢ્ય ઐકારં વિકારમ- મૂર્ધનિ । વકારં
તુ શ્રુવોર્મધ્યે નકારં શિશ્વયા ન્યસેત્ ॥૮॥ વેકારં નેત્રયોર્યુઙ્ગ્યા-
ન્નકારં સર્વસન્ધિષુ । મકારમસ્રમુદિશ્ય મન્ત્રમૂર્તિર્ભવેદ્મુઘઃ ॥ ૯ ॥
સવિસર્ગં ફહન્તં તત્સર્વદિક્ષુ વિનિર્દિશેત્ । ઐવિષ્ણવે નમઃ ॥૧૦॥
ઈત્યાત્માનં પરં ધ્યાયેદ્ધ્યેયં વદશક્તિભિર્યુતમ્ । વિદ્યાતે-
જસ્તપોમૂર્તિમિમં મન્ત્રમુદાહરેત્ ॥ ૧૧ ॥ ઐ હરિર્વિદધ્યા-
ન્મમ સર્વરક્ષાં ન્યસ્તાઙ્ગિપદ્મઃ પતગેન્દ્રપૃષ્ઠે । દરારિચર્માસિગદેષુ-

ત્યાર પછી “ૐ વિષ્ણવે નમઃ” એ મંત્રથી અંગન્યાસ કરવા.
તેમાં ઐકારનો હૃદયમાં ન્યાસ કરવો. (ઐકાર બોલી હાથથી હૃદ-
નો સ્પર્શ કરવો), વિકારનો મસ્તકમાં ન્યાસ કરવો, વકારનો બે
બ્રહ્મટિઓની વચ્ચેમાં ન્યાસ કરવો, નકારનો શિખામાં ન્યાસ કરવો,
વેકારનો નેત્રોમાં ન્યાસ કરવો, નકારનો સર્વ સંધિઓમાં ન્યાસ
કરવો અને વિસર્ગસહિત મકારનો “મઃ જ્ઞાત્ય ફટ” એમ કહી
પર્યંત બોલી સર્વ દિશાઓમાં ન્યાસ કરવો. આ પ્રમાણે જ્ઞાની
મનુષ્યે (મંત્રોથી ન્યાસાદિ કરી) મંત્રવેત્તા થવું. એ પ્રમાણે
“ૐ વિષ્ણવે નમઃ” એ અંગન્યાસનો મંત્ર છે. ૮-૧૦

ત્યાર પછી ધ્યાન કરવા યોગ્ય, છ શક્તિઓ વડે યુક્ત અને
વિદ્યા, તેજ તથા તપની મૂર્તિરૂપ એવા પરમાત્માનું ધ્યાન કરી
આ ‘નારાયણકવચ’રૂપી મંત્રનો પાઠ કરવો. ૧૧

ગરુડની પીઠ ઉપર જેમણે પોતાનાં ચરણક્રમણ રાખેલાં છે
એવા, આઠ સિદ્ધિઓ વાળા, આઠ હાથવાળા અને તેમાં શંખ,
ચક્ર, ઢાલ, તલવાર, ગદા, બાણ, ધનુષ્ય તથા પાશને ધારણ
કરનાર શ્રીહરિ મારી સર્વ પ્રકારે રક્ષા કરે. ૧૨

चापपाशान्दधानोऽष्टगुणोऽष्टबाहुः ॥ १२ ॥ जलेषु मां रक्षतु
 मत्स्यमूर्तिर्यादोगणेभ्यो वरुणस्य पाशात् । स्थलेषु मायाबदुवाम-
 नोऽव्यान्निविक्रमः खेऽवतु विश्वरूपः ॥ १३ ॥ दुर्गेष्वटव्याजि-
 मुखादिषु प्रभुः पायान्नृसिंहोऽसुरयूथपारिः । विमुञ्चतो यस्य
 महाट्टहासं दिशो विनेदुर्न्यपतंश्च गर्भाः ॥ १४ ॥ रक्षत्वसौ माऽ-
 ध्वनि यज्ञकल्पः स्वदंष्ट्रयोन्नीतधरो वराहः । रामोऽद्रिकूटेष्वथ
 विप्रवासे सलक्ष्मणोऽव्याद्धरताग्रजो माम् ॥ १५ ॥ मामुग्रधर्माद-
 खिलात्प्रमादान्नारायणः पातु नरश्च हासात् । दत्तस्त्वयोगादथ

મત્સ્યાવતાર ધારણ કરનાર ભગવાન જલમાં જલના જંતુ-
 ઓથી તથા વરુણના પાશથી મારી રક્ષા કરે, માયા વડે બદુકરૂપ
 અનેલા વામનજી સ્થળમાં મારી રક્ષા કરે અને વિશ્વરૂપ એવા
 ત્રિવિક્રમ ભગવાન આકાશમાં મારી રક્ષા કરે. ૧૩

અસુરોના અધિપતિઓના શત્રુ એવા નૃસિંહ કે જે નૃસિંહના
 ખડખડાટ હસવાથી દિશાઓ ગાળી ઉઠી હુતી અને (ગર્ભિણીઓના)
 ગર્ભ પડી ગયા હતા તે નૃસિંહ ભગવાન દુઃખકારક એવા રણુ-
 વગડાઓમાં તથા સંગ્રામ વગેરેમાં મારી રક્ષા કરે. ૧૪

પોતાની દાઢવડે પાતાળમાંથી પૃથ્વીનો જેમણે ઉદ્ધાર કર્યો
 છે એવા ભગવાન યજ્ઞમૂર્તિ વરાહ માર્ગમાં મારી રક્ષા કરે, ભગ-
 વાન પરશુરામ પર્વતોનાં શિખરો ઉપર મારી રક્ષા કરે અને
 ભરતજીના જ્યેષ્ઠ બ્રાતા રામ, લક્ષ્મણસહિત પ્રવાસમાં મારી
 રક્ષા કરે. ૧૫

ભગવાન નારાયણ અભિચાર વગેરે સર્વ ઉગ્ર ધર્મમાંથી તથા
 પ્રમાદમાંથી મારી રક્ષા કરે, નર ભગવાન ગર્વમાંથી મારી રક્ષા

યોગનાથઃ પાયાતુળેશઃ કપિલઃ કર્મબન્ધાત્ ॥ ૧૬ ॥ સનત્કુમા-
રોઽવતુ કામદેવાદ્ધયાનનો માં પથિ દેવહેલનાત્ । દેવર્ષિવર્યઃ પુરુ-
ષાર્ચનાન્તરાત્કૂર્મો હરિર્મા નિરયાદશેષાત્ ॥ ૧૭ ॥ ધન્વન્તરિર્મ-
ગવાન્પાત્વપથ્યાદ્વન્દ્વાઙ્મયાદૃષભો નિર્જિતાત્મા । યજ્ઞશ્ચ લોકાદવ-
તાજ્જનાન્તાદ્ભલો ગણાત્ક્રોધવશાદહીન્દ્રઃ ॥ ૧૮ ॥ દ્વૈપાયનો
ભગવાનપ્રબોધાદ્ભુદ્ધસ્તુ પાષઙ્ગગણાત્પમાદાત્ । કલ્કિઃ કલેઃ કાલ-
મલાત્પપાતુ ધર્માવનાયોરુકૃતાવતારઃ ॥ ૧૯ ॥ માં કેશવો ગદયા
કરો, યોગના સ્વામી દત્તાત્રેય યોગબ્રહ્મ સ્થિતિથી મારી રક્ષા કરો
અને ગુણોના સ્વામી કપિલદેવ કર્મનાં બંધનોમાંથી મારી રક્ષા કરો. ૧૬

સનત્કુમાર કામદેવથી મારી રક્ષા કરો, હુયગ્રીવ ભગવાન્
રસ્તામાં જતા દેવોના અપરાધમાંથી મારી રક્ષા કરો, દેવર્ષિઓમાં
શ્રેષ્ઠ એવા નારદમુનિ પરમાત્માની સેવામાં થતાં વિધ્નોમાંથી મારી
રક્ષા કરો અને કૂર્માવતારને ધારણ કરનાર શ્રીહરિ સર્વ પ્રકારનાં
નરકમાંથી મારી રક્ષા કરો. ૧૭

ભગવાન્ ધન્વન્તરિ કુપથ્યમાંથી મારી રક્ષા કરો, જિતેન્દ્રિય
એવા ભગવાન્ ઋષભદેવ કામક્રોધાદિ દ્વન્દ્વોના ભયમાંથી મારી
રક્ષા કરો, યજ્ઞપુરુષ ભગવાન્ લોકાપવાદથી મારી રક્ષા કરો, બલ-
ભદ્ર મનુષ્યો સંબંધી ઉપદ્રવોમાંથી મારી રક્ષા કરો અને ભગવાન્
શેષ ક્રોધવશ નામના સર્પોના ગણોથી મારી રક્ષા કરો. ૧૮

ભગવાન્ વેદવ્યાસ અજ્ઞાનથી મારી રક્ષા કરો, ભગવાન્
બુદ્ધ પાખંડીઓના ટોળાંથી અને પ્રમાદથી મારી રક્ષા કરો અને
ધર્મના રક્ષણ માટે અવતાર ધારણ કરનાર કલ્ક ભગવાન્ કાલના
મલરૂપ એવા કલિયુગથી મારી રક્ષા કરો. ૧૯

પ્રાતરઘ્યાદ્રોવિન્દ આસક્લવ આત્તવેણુઃ । નારાયણઃ પ્રાહ્ન ઉદાત્ત-
શક્તિર્મધ્યન્દિને વિષ્ણુરરીન્દ્રપાણઃ ॥ ૨૦ ॥ દેવોઽપરાહ્ને મધુ-
હોગ્રધન્વા સાયં ત્રિધામાવતુ માધવો મામ્ । દોષે હૃષીકેશ ઉતા-
ર્ધરાત્રે નિશીથ ઈકોઽત્રતુ પદ્મનાભઃ ॥ ૨૧ ॥ શ્રીવત્સધામાઽપર-
રાત્ર ઈશઃ પ્રત્યુષ ઈશોઽસિધરો જનાર્દનઃ । દામોદરોઽવ્યાદનુસન્ધ્યં
પ્રમાતે વિશ્વેશ્વરો ભગવાન્કાલમૂર્તિઃ ॥ ૨૨ ॥ ચક્રં યુગાન્તાનલ-

કેશવ ભગવાન્ ગદાવડે પ્રભાતમાં મારી રક્ષા કરો, ંસીને
ધારણુ કરનાર ભગવાન્ ગોવિંદ સંગવ^૧ કાળમાં મારી રક્ષા કરો,
સાંગને ધારણુ કરનાર ભગવાન્ નારાયણુ પૂર્વ કાળમાં મારી રક્ષા
કરો અને ચક્રને ધારણુ કરનાર વિષ્ણુ ભગવાન્ મધ્યાહ્ન કાળમાં
મારી રક્ષા કરો. ૨૦

ઉગ્ર ધનુષ્યને ધારણુ કરનાર અને મધુ દૈત્યનો સંહાર કર-
નાર ભગવાન્ અપરાહ્ન કાળમાં મારી રક્ષા કરો, ઋક્ષા, વિષ્ણુ
અને રુદ્ર સ્વરૂપી ભગવાન્ માધવ સાયંકાળમાં મારી રક્ષા કરો,
હૃષીકેશ (ઇન્દ્રિયોના સ્વામી) ભગવાન્ પ્રદોષકાલમાં મારી રક્ષા
કરો અને એક પદ્મનાભ પ્રભુ અર્ધ રાત્રિમાં તથા રાત્રિમાં મારી
રક્ષા કરો. ૨૧

શ્રીવત્સનું જેમને ચિહ્ન છે એવા ભગવાન્ પાછલી રાત્રિએ
મારી રક્ષા કરો, તલવારને ધારણુ કરનાર જનાર્દન ભગવાન્ મળ-
સકે મારી રક્ષા કરો, ભગવાન્ દામોદર દિવસરાત્રિની સર્વ સંધિ-
ઓમાં મારી રક્ષા કરો અને કાળસ્વરૂપ એવા ભગવાન્ વિશ્વેશ્વર
પ્રભાતમાં મારી રક્ષા કરો. ૨૨

૧ પ્રાતઃકાલથી આરંભી ત્રણ મુહુર્ત સુધીના કાળને 'સંગવ' કાળ કહે-
વામાં આવે છે.

તિગ્મનેમિ ભ્રમત્સમંતાદ્ભગવત્પ્રયુક્તમ્ । દન્દગ્ધિ દન્દગ્ધરિસૈન્ય-
માશુ કશં યથા વાતસસ્વો હુતાશઃ ॥ ૨૩ ॥ ગદેડશનિસ્પર્શન-
વિસ્ફુલિદ્ધે નિષ્પિણ્ઠિ નિષ્પિણ્ઠ્યજિતપ્રિયાસિ । કૂષ્માણ્ઢવૈનાય-
કયક્ષરક્ષોભૂતગ્રહાંશ્ચૂર્ણય ચૂર્ણયારીન્ ॥ ૨૪ ॥ ત્વં યાતુધાનમ-
મથપ્રેતમાતૃપિશાચવિપ્રગ્રહઘોરદૃષ્ટીન્ । નરેન્દ્ર વિદ્રાવય કુળ્ણપૂરિતો
भीमस्वनोऽरेर्हृदयानि कम्पयन् ॥ ૨૫ ॥ ત્વં તિગ્મધારાસિવરાસિ
न्यमीशप्रक्तो मम छिन्धि छिन्धि । चक्षूंषि चर्पन् शतचन्द्र छादय
द्विषामघानां हर पापचक्षुषाम् ॥ ૨૬ ॥ યક્ષો મયં ગ્રહેભ્યોડ્યુ-

હે પ્રલયકાળના અગ્નિસમાન તીક્ષ્ણ ધારવાળા ભગવાને
મુકેલા ચક્ર ! તું ચારે તરફ ભમીને વાયુનો મિત્ર (વાયુસહિત)
અગ્નિ ઘાસની ગંજીને જેમ તુરત બાળી મુકે છે તે પ્રમાણે (મારા)
શત્રુના સૈન્યને તુરત બાળી નાંખ બાળી નાંખ. ૨૩

હે વજ્રસમાન (તીક્ષ્ણ) સ્પર્શવાળી તણુખાયુક્ત ગદા !
કોઈથી પણ ન જીતાયલા એવા ભગવાનને તું પ્રિય છે માટે તું
કૂખમાંડ, વૈનાયક, યક્ષ, રાક્ષસ, ભૂત તથા ગ્રહોને કચડી નાંખ
અને (મારા) શત્રુઓના ચૂરેચૂરા કરી નાંખ. ૨૪

હે શંખોમાં શ્રેષ્ઠ એવા પાંચજન્ય શંખ ! શ્રીકૃષ્ણ ભગ-
વાને કુંકવાથી ભયંકર શબ્દ કરનારો તું (મારા) શત્રુઓના હૃદયોને
કંપાવતો થકો રાક્ષસ, પ્રમથ, પ્રેત, માતૃકાગણ, પિશાચ, બ્રહ્મ-
રાક્ષસ, ગ્રહો તથા બીજા ભયંકર દૃષ્ટિવાળાઓને નસાડી મૂક. ૨૫

હે તીક્ષ્ણ ધારવાળી ઉત્તમ તલવાર ! તું ભગવાનની પ્રેર-
ણાથી મારા શત્રુઓનાં સૈન્યને કાપી નાખ કાપી નાખ; હે સો-
ચન્દ્રની સમાન જણાતી ઢાલ ! તું મારા શત્રુઓનાં નેત્રોને ઢાંકી
દે અને તે પાપી નજરવાળાઓની પાપમય દૃષ્ટિને હરી લે. ૨૬

ત્કેતુભ્યો નૃભ્ય એવ ચ । સરીસૃપેભ્યો દંષ્ટ્રિભ્યો મૃતેભ્યોઽધેભ્ય
 એવ ચ ॥ ૨૭ ॥ સર્વાણ્યેતાનિ ભગવન્નામરૂપાસ્ત્રકીર્તનાત્ ।
 પ્રયાન્તુ સંક્ષયં સઘો યેઽન્યે શ્રેયઃપ્રતીપકાઃ ॥ ૨૮ ॥ ગરુડો
 ભગવાંસ્તોત્રસ્તોભશ્ચન્દોમયઃ પ્રશ્નુઃ । રક્ષત્વશેષકૃચ્છ્રેભ્યો વિષ્વ-
 ક્સેનઃ સ્વનામભિઃ ॥ ૨૯ ॥ સર્વાપદ્મઘો હરેર્નામરૂપયાનાયુધાનિ
 નઃ । બુદ્ધીન્દ્રિયમનઃપ્રાણાન્ પાન્તુ પાર્ષદભૂષણાઃ ॥ ૩૦ ॥ યથા
 હિ ભગવાનેવ વસ્તુતઃ સદસચ્ચ યત્ । સત્યેનાનેન નઃ સર્વે યાન્તુ
 નાશમુપદ્રવાઃ ॥ ૩૧ ॥ યથૈકાત્મ્યાનુભાવાનાં વિકલ્પરહિતઃ

વળી અમને ગ્રહોથી, કેતુઓથી કે મનુષ્યોથી જે ભય હોય
 તે, તેમ જ સર્પોથી, દાઢવાળાં પ્રાણીઓથી કે પાપોથી જે ભય
 હોય તે એમ એ સર્વ ભયો તેમ જ જેઓ અમારાં કલ્યાણમાં
 વિઘ્ન કરનારાં હોય તે સર્વ આ ભગવાનના નામરૂપી અસ્ત્રના
 કીર્તન થકી અર્થાત્ ‘નારાયણકવચ’ના પાઠથી તત્કાળ વિનાશ
 પામે! ૨૭-૨૮

(સામવેદનાં) સ્તોત્રોથી સ્તુતિ કરાયલા, વેદમય તથા સમર્થ
 એવા ગરુડ ભગવાન સર્વ દુઃખોમાંથી મારી રક્ષા કરે, તેમ
 ભગવાન વિષ્વક્ષેન પણ પોતાનાં નામસ્મરણવડે સર્વ દુઃખો-
 માંથી મારી રક્ષા કરે. ૨૯

શ્રીહરિનાં નામ, રૂપ, વાહન તથા આયુધો સર્વ આપત્તિ-
 ઓમાંથી અમારી રક્ષા કરે અને તેમના શ્રેષ્ઠ પાર્ષદો અમારાં
 બુદ્ધિ, ઇન્દ્રિયો, મન અને પ્રાણોની રક્ષા કરે. ૩૦

સદ્-અસદ્-રૂપ જે કંઈ વસ્તુમાત્ર છે તે ભગવાનરૂપ જ
 છે એમ જે કહેવાયલું છે એ સત્ય વડે અમારા સર્વ ઉપદ્રવો
 નાશ પામે. ૩૧

સ્વયમ્ । भूषणायुधलिङ्गाख्या धत्ते शक्तीः स्वमायया ॥ ३२ ॥
 तैर्नैव सत्यमानेन सर्वज्ञो भगवान् हरिः । पातु सर्वैः स्वरूपैर्नः
 सदा सर्वत्र सर्वगः ॥ ३३ ॥ विदिक्षु दिक्षूर्ध्वमधः समन्तादन्त-
 र्बहिर्भगवान्नारसिंहः । प्रहापयँल्लोकभयं स्वनेन स्वतेजसा ग्रस्तस-
 मस्ततेजाः ॥ ३४ ॥ मघवन्निदमाख्यातं वर्म नारायणात्मकम् ।
 विजेष्यस्यञ्जसा येन दंशितोऽसुरयूथपान् ॥ ३५ ॥ एतद्धारय-
 माणस्तु यं यं पश्यति चक्षुषा । पदा वा संस्पृशेत्तद्यः साध्व-

જેમ ભગવાન પોતે અલેદદૃષ્ટિવાળા મનુષ્યોને લેદરહિત
 જોવામાં આવે છે અને તે પોતાની માયાવડે જ અલંકાર, આયુધ
 તથા ચિહ્ન નામની શક્તિઓને ધારણ કરે છે એ જે સત્ય છે તે
 'સત્યના પ્રમાણુવડે જ સર્વજ્ઞ તથા સર્વવ્યાપક એવા ભગવાન
 શ્રીહરિ (પોતાનાં) સર્વ પ્રકારનાં સ્વરૂપોવડે હુમેશાં સર્વ ઠેકાણે
 મારી રક્ષા કરે. ૩૨-૩૩

પોતાની ગર્જનાથી લોકોના લયનો નાશ કરનારા અને
 પોતાના તેજથી સમસ્ત દેવાદિનાં તેજને ગળી જનારા-નષ્ટ કર-
 નારા-એવા ભગવાન નારસિંહ દિશાઓના ખુણાઓમાં, દિશા-
 ઓમાં, ઉપર, નીચે, ચારે બાજુ, અંદર અને બહાર સર્વત્ર મારી
 રક્ષા કરે. ૩૪

વિશ્વરૂપ કહે છે:-હે ઇન્દ્ર ! મેં તમને આ 'નારાયણ' નામનું
 કવચ કહ્યું, કે જેને ધારણ કરવાથી તમે વિનાશ્રમે અસુરોના
 અધિપતિઓને જીતશો. ૩૫

આ "નારાયણકવચ"ને ધારણ કરનાર મનુષ્ય પોતાની દૃષ્ટિથી
 જેને જેને જુએ છે અથવા પગવડે સ્પર્શ કરે છે તે તત્કાળ
 લયમાંથી મુક્ત થાય છે. ૩૬

સાત્સ વિમુચ્યતે ॥ ૩૬ ॥ ન કુતશ્ચિદ્વ્યં તસ્ય વિદ્યાં ધારયતો
 ભવેત્ । રાજદસ્પુગ્રહાદિભ્યો વ્યાધ્યાદિભ્યશ્ચ કર્હિચિત્ ॥ ૩૭॥
 इमां विद्यां पुरा कश्चित्कौशिको धारयन् द्विजः । योगधारणया
 स्वाङ्गं जहौ स मरुधन्वनि ॥ ३८ ॥ तस्योपरि विमानेन गन्ध-
 र्वपतिरेकदा । ययौ चित्ररथः स्त्रीभिर्वृतो यत्र द्विजक्षयः ॥ ३९॥
 गगनान्यपतत्सद्यः सविमानो हवाविशराः । स बालखिल्यवच-
 नादस्थीन्यादाय विस्मितः । प्रास्य प्राचीसरस्वत्यां स्नात्वा धाम
 स्वमन्वगात् ॥ ४० ॥ श्रीशुक उवाच । य इदं शृणुयात्कालે

આ “નારાયણકવચ”ની વિદ્યા ધારણ કરનાર મનુષ્યને ક્યારે
 પણ રાજઓ, ચોર કે ગ્રહો તરફથી કે વ્યાધ્યાદિ હિંસક પ્રાણીઓ
 તરફથી કે અથવા કોઈના તરફથી પણ ભય પ્રાપ્ત થતો નથી. ૩૭.

પૂર્વે કોઈ એક કૌશિક નામના બ્રાહ્મણે આ વિદ્યાને ધારણ
 કરી હતી અને ત્યાર પછી મરુભૂમિમાં યોગધારણાવડે તેણે
 પોતાના દેહને ત્યાગ કર્યો હતો. ૩૮

ત્યાર પછી એક દિવસ ગન્ધર્વોનો રાજ ચિત્રરથ સ્ત્રીઓથી
 વિટાઈને વિમાનમાં બેસીને જ્યાં આગળ પેલો કૌશિક બ્રાહ્મણ
 મૃત્યુ પામ્યો હતો ત્યાં ગયો. જેવો તે ત્યાં ગયો કે તત્કાલ આકાશ-
 માંથી વિમાનસહિત ઉધે મસ્તકે નીચે પડ્યો. ત્યાર પછી વાલ-
 ખિલ્ય ઋષિના કહેવાથી (સર્વ ઇતિહાસ સાંભળી) તેણે તે કૌશિકનાં
 હાડકાં લઈને પ્રાચી સરસ્વતી નામની નદીમાં નાખ્યાં અને તેમાં
 સ્નાન કરી પછી આશ્ચર્ય પામતો પામતો તે પોતાના સ્થાન
 તરફ ગયો. ૩૯-૪૦

શ્રીશુકદેવેનું કહે છે:-હે રાજન્! જે મનુષ્ય આ “નારાયણ-
 કવચ”ને યોગ્ય સમયે ભક્તિપૂર્વક સાંભળે છે અથવા ધારણ કરે છે

યો ધારયતિ ચાદતઃ । તં નમસ્યન્તિ ભૂતાનિ મુચ્યતે સર્વતો
ભયાત્ ॥ ૪૧ ॥ એતાં વિદ્યામધિગતો વિશ્વરૂપાચ્છતક્રતુઃ ।
ત્રૈલોક્યલક્ષ્મીં બુદ્ધ્યે વિનિર્જિત્ય મૃદેઽસુરાન્ ॥ ૪૨ ॥

इति श्रीमद्भागवते महापुराणे षष्ठस्कन्धे नारायणव-
र्मकथनं नामाष्टमोऽध्यायः ।

વિષ્ણુપંજરસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ૐ અસ્ય શ્રીવિષ્ણુપંજરસ્તોત્રમન્ત્રસ્ય
નારદ ઋષિઃ । અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ । શ્રીવિષ્ણુઃ પરમાત્મા દેવતા । અહં
બીજમ્ । સોહં શક્તિઃ । ૐહ્રીં કીલકમ્ । મમ સર્વદેહરક્ષણાર્થં જપે
વિનિયોગઃ । નારદઋષયે નમઃ મુખે । શ્રીવિષ્ણુપરમાત્મદેવતાયૈ
તેને સર્વ પ્રાણીઓ નમન કરે છે. અને તે સર્વ પ્રકારના ભયમાંથી
મુક્ત થાય છે. ૪૧

ઇન્દ્રે વિશ્વરૂપ પાસેથી આ “નારાયણકવચ”ની વિદ્યાને
મેળવીને-ભણીને સંગ્રામમાં અસુરોને જીતી તથા લોકની લક્ષ્મીને
ભોગવી હતી. ૪૨

इति श्रीमद्भागवतमां છઠ્ઠા સ્કંધમાં “નારાયણકવચ” નામનું સ્તોત્ર સંપૂર્ણ.

શ્રીવિષ્ણુપંજરસ્તોત્ર

ૐ આ શ્રીવિષ્ણુપંજરસ્તોત્રમન્ત્રના નારદ ઋષિ છે, અનુ-
ષ્ટુપ્ છન્દ છે, શ્રીવિષ્ણુ પરમાત્મા દેવતા છે, અહં બીજ છે,
સોહં શક્તિ છે, ૐ હ્રીં કીલક છે. અને મારા સર્વ દેહની રક્ષાને
માટે જપ કરવામાં હું એનો વિનિયોગ કરું છું.

આમ ઉપર પ્રમાણે બોલી સંકલ્પ કરવો. અને ત્યાર પછી
નીચે પ્રમાણે ન્યાસ કરવા:

નમઃ હૃદયે । અહં बीजं गुह्ये । सोहं शक्तिः पादयोः । ॐ ह्रीं
कीलकं पादाग्रे । ॐ ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं इति मन्त्रः । ॐ ह्रां अङ्गुष्ठाभ्यां
नमः । ॐ ह्रीं तर्जनीभ्यां नमः । ॐ हूं मध्यमाभ्यां नमः । ॐ ह्रैं
अनामिकाभ्यां नमः । ॐ ह्रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः । ॐ हः करत-
लकरपृष्ठाभ्यां नमः । इति करन्यासः । अथ हृदयादिन्यासः ॐ ह्रां
हृदयाय नमः । ॐ ह्रीं शिरसे स्वाहा । ॐ हूं शिखायै वषट् । ॐ ह्रैं
कवचाय हुम् । ॐ ह्रौं नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ हः अस्त्राय फट् । इति

‘નારદ ક્ષયે નમઃ’ કહી મુખે સ્પર્શ કરવો. ‘શ્રીવિષ્ણુપરમાર્મદેવતાયૈ
નમઃ’ કહી હૃદયે, ‘અહં बीजम्’ કહી ગુહ્યેન્દ્રિયે, ‘સોહં શક્તિઃ’ કહી બન્ને
પગે અને ‘ૐ હ્રીં કીલકમ્’ કહી પગોના અગ્રભાગે સ્પર્શ કરવો.

ત્યાર પછી ‘ૐ હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હ્રૈં હ્રૌં હઃ’ એ એનો મંત્ર છે, અને એ
મંત્રના નીચે પ્રમાણે ન્યાસ કરવા:

‘ૐ હ્રાં અંગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ’ બોલી બે અંગુઠાને સ્પર્શ કરવો, ‘ૐ હ્રીં
તર્જનીભ્યાં નમઃ’ બોલી બે તર્જનીને, ‘ૐ હૂં મધ્યમાભ્યાં નમઃ’ બોલી બે
મધ્યમી આંગળીઓને, ‘ૐ હ્રૈં અનામિકાભ્યાં નમઃ’ બોલી બે અનામિકા-
ઓને, ‘ૐ હ્રૌં કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમઃ’ બોલી બે કનિષ્ઠિકા આંગળીઓને અને
‘ૐ હઃ કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ’ બોલી બે હાથનાં તલ્લીઆંમાં અને
પૃષ્ઠભાગમાં સ્પર્શ કરવો.

આ પ્રમાણે કરન્યાસ થઈ ગયા પછી હૃદયાદિન્યાસ કરવા તે આ પ્રમાણે:-

‘ૐ હ્રાં હૃદયાય નમઃ’ બોલી હૃદયને સ્પર્શ કરવો, ‘ૐ હ્રીં શિરસે
સ્વાહા’ બોલી મસ્તકને, ‘ૐ હૂં શિખાયૈ વષટ્’ બોલી શિખાને, ‘ૐ હ્રૈં
કવચાય હુમ્’ બોલી પરસ્પર બે ખલાને, ‘ૐ હ્રૌં નેત્રત્રયાય વૌષટ્’
બોલી નેત્રોને અને ‘ૐ હઃ અસ્ત્રાય ફટ્’ બોલી હસ્તથી પ્રદક્ષિણા
કરી બીજા હાથમાં તાલી આપવી.

અંગન્યાસઃ । અહંબીજપ્રાણાયામં મન્ત્રત્રયેણ કુર્યાત્ । અથ ધ્યાનમ્ ।
પરં પરસ્માત્પ્રકૃતેરનાદિમેકં નિવિષ્ટં बहुधा गुहायाम् । सर्वालयं
सर्वचराचरस्थं नमामि विष्णुं जगदेकनाथम् ॥ १ ॥ ॐ विष्णुप-
ञ्जरकं दिव्यं सर्वदुष्टनिवारणम् । उग्रतेजो महावीर्यं सर्वशत्रुनि-
कुन्तनम् ॥ २ ॥ त्रिपुरं दहमानस्य हरस्य ब्रह्मणोदितम् । तदहं
संप्रवक्ष्यामि आत्मरक्षाकरं नृणाम् ॥ ३ ॥ पादौ रक्षतु गोविन्दो
जङ्घे चैव त्रिविक्रमः । ऊरू मे केशवः पातु कटिं चैव जनार्दनः

આ પ્રમાણે અંગન્યાસ કરી ત્યાર પછી ‘અહમ્’ એ બીજયુક્ત ત્રણ મંત્રથી પ્રાણાયામ કરવો અને પછી ધ્યાન કરવું તે નીચે પ્રમાણે:-

જે પરથી પણ પર અને પ્રકૃતિથી પણ પર છે, જે અનાદિ અને એક હોવા છતાં અનેકસ્વરૂપે (દેહરૂપી) ગુફામાં પડેલા છે, સર્વ તત્ત્વોનું જેમનામાં સ્થાન છે અને જે પોતે પણ ચરાચર સર્વમાં રહેલા છે તે જગતના એક જ નાથ એવા ભગવાન વિષ્ણુને હું વંદન કરું છું. ૧

ૐ ‘વિષ્ણુપંજર’ નામનું જે આ સ્તોત્ર છે કે જે દિવ્ય, સર્વ હુંટાનો નાશ કરનારું, ઉગ્રતેજયુક્ત, મહાબલિષ્ઠ, સર્વ શત્રુનો સંહાર કરનારું, ત્રિપુરાસુરને બાળવા માટે ભગવાન શંકરને બ્રહ્માએ કહેલું અને મનુષ્યોની પોતાની રક્ષા કરનારું છે તે હું તમને કહું છું (તે તમે સાંભળો). ૨-૩

ગોવિંદ મારા બે પગોનું અને ત્રિવિક્રમ મારી બે બાંધોનું રક્ષણ કરે, કેશવ મારા બે સાથળોનું અને જનાર્દન મારી કટિનું રક્ષણ કરે. ૪

॥ ૪ ॥ નાર્મિ ચૈવાચ્યુતઃ પાતુ ગુહ્યં ચૈવ તુ વામનઃ । ઉદરં પ્રશ-
નામશ્ચ પૃથ્ઠં ચૈવ તુ માધવઃ ॥ ૫ ॥ વામપાર્શ્વં તથા વિષ્ણુર્દક્ષિણં
મધુસૂદનઃ । બાહૂ વૈ વાસુદેવશ્ચ હૃદિ દામોદરસ્તથા ॥ ૬ ॥ કણ્ઠં
રક્ષતુ વારાહઃ કૃષ્ણશ્ચ મુખમણ્ડલઃ । 'માધવઃ કર્ણમૂલે તુ હૃષી-
કેશશ્ચ નાસિકે ॥ ૭ ॥ નેત્રે નારાયણો રક્ષેલ્લલાટં ગરુડધ્વજઃ ।
કપોલૌ કેશવો રક્ષેદ્વૈકુણ્ઠઃ સર્વતોદિશમ્ ॥ ૮ ॥ શ્રીવત્સાઙ્ગશ્ચ
સર્વેષામજ્ઞાનાં રક્ષકો ભવેત્ । પૂર્વસ્ત્યાં પુન્ડરીકાક્ષ આગ્રેય્યાં શ્રીધ-
રસ્તથા ॥ ૯ ॥ દક્ષિણે નારસિંહશ્ચ નૈઋત્યાં માધવોઽવતુ । પુરુ-

અચ્યુત મારી નાલિનું અને વામન મારા ગુહ્ય ભાગનું રક્ષણ
કરો, પદ્મનાભ મારા ઉદરનું અને માધવ મારા પૃથ્ઠ ભાગનું
રક્ષણ કરો. ૫.

વિષ્ણુ મારી ડાબી બાજુનું અને મધુસૂદન મારી જમણી
બાજુનું રક્ષણ કરો, વાસુદેવ મારા બે હાથનું અને હાથોદર મારા
હૃદયનું રક્ષણ કરો. ૬

વારાહ મારા કંઠનું અને શ્રીકૃષ્ણ મારા મુખમંડલનું રક્ષણ
કરો, માધવ મારા બે કાનના મૂલનું અને હૃષીકેશ મારી બે નાસિ-
કાનું રક્ષણ કરો. ૭

નારાયણ મારાં બે નેત્રાનું અને ગરુડધ્વજ મારા લલાટનું
રક્ષણ કરો, કેશવ મારા બે કપોલનું અને વૈકુંઠ ભગવાન મારું સર્વ
દિશાએ રક્ષણ કરો. ૮

શ્રીવત્સાઙ્ગ મારાં સર્વ અંગોનું રક્ષણ કરનારા થાઓ. અને
પૂર્વ દિશામાં પુન્ડરીકાક્ષ અને અગ્નિકોણમાં શ્રીધર મારું રક્ષણ
કરનારા થાઓ. ૯

ષોત્તમો મે વારુણ્યાં વાયવ્યાં ચ જનાર્દનઃ ॥ ૧૦ ॥ ગદાધરસ્ત
કૌંભૈર્યામીશાન્યાં પાતુ કેશવઃ । આકાશે ચ ગદા પાતુ પાતાલે ચ
સુદર્શનમ્ ॥ ૧૧ ॥ સન્નદઃ સર્વગાત્રેષુ પ્રવિષ્ઠો વિષ્ણુપંજરઃ ।
વિષ્ણુપંજરવિષ્ઠોઽહં વિચરામિ મહીતલે ॥ ૧૨ ॥ રાજદ્વારેઽપ્યથે
ઘોરે સંગ્રામે શત્રુસંકટે । નદીષુ ચ રણે ચૈવ ચોરવ્યાઘ્રભયેષુ ચ
॥ ૧૩ ॥ ઢાકિનીપ્રેતભૂતેષુ ભયં તસ્ય ન જાયતે । રક્ષ રક્ષ મહાદેવ
રક્ષ રક્ષ જનેશ્વર ॥ ૧૪ ॥ રક્ષન્તુ દેવતાઃ સર્વા બ્રહ્મવિષ્ણુમહેશ્વરાઃ ।
જલે રક્ષતુ વારાહઃ સ્થલે રક્ષતુ વામનઃ ॥ ૧૫ ॥ અટવ્યાં નાર-

દક્ષિણ દિશામાં નારસિંહુ, નૈઋત્ય ખુણામાં માધવ, પશ્ચિમ
દિશામાં પુરુષોત્તમ અને વાયવ્ય કોણમાં જનાર્દન મારું રક્ષણ કરો. ૧૦

ઉત્તર દિશામાં ગદાધર અને ઇશાન કોણમાં કેશવ મારું રક્ષણ
કરો, આકાશમાં ગદા અને પાતાળમાં સુદર્શન મારું રક્ષણ કરો. ૧૧

મારાં સર્વ ગાત્રોની આબુખાબુ ખરાખર જડાઈને આ ‘વિષ્ણુ-
પંજર’ રહેલું છે અને તેથી એ ‘વિષ્ણુપંજર’ની અંદર રહીને હું
આ પૃથ્વીપર ફરું છું. ૧૨

રાજદ્વારમાં, દુષ્ટ માર્ગોમાં, ભયંકર સંગ્રામમાં, શત્રુસંબંધી
પીડામાં, નદીઓમાં, રણમાં, ચોર, વાઘ વગેરેના ભય હોય ત્યાં
કે ડાકિની, પ્રેત, ભૂત વગેરેમાં પણ તેને (આ વિષ્ણુપંજરમાં
રહેનારને) ભય પ્રાપ્ત થતો નથી. હે મહાદેવ ! મારું રક્ષણ કરો,
રક્ષણ કરો, હે જનેશ્વર ! મારું રક્ષણ કરો. ૧૩-૧૪

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ એ સર્વ દેવો મારું રક્ષણ કરો.
વળી જલમાં વરાહ મારું રક્ષણ કરો અને પૃથ્વીને વિષે વામન
મારું રક્ષણ કરો. ૧૫

સિંહશ્ચ સર્વતઃ પાતુ કેશવઃ । દિવા રક્ષતુ માં સૂર્યો રાત્રૌ રક્ષતુ
 ચન્દ્રમાઃ ॥ ૧૬ ॥ પન્થાનં દુર્ગમં રક્ષેત્સર્વમેવ જનાર્દનઃ । રોગ-
 વિગ્રહતશ્ચૈવ બ્રહ્મહા ગુરુતલ્પગઃ ॥ ૧૭ ॥ સ્ત્રીહન્તા બાલઘાતી ચ
 સુરાપો વૃષલીપતિઃ । મુચ્યતે સર્વપાપેભ્યો યઃ પઠેન્નાત્ર સંશયઃ
 ॥ ૧૮ ॥ અપુત્રો લભતે પુત્રં ધનાર્થી લભતે ધનમ્ । વિદ્યાર્થી
 લભતે વિદ્યાં મોક્ષાર્થી લભતે ગતિમ્ ॥ ૧૯ ॥ આપદો હરતે
 નિત્યં વિષ્ણુસ્તોત્રાર્થસંપદા । યસ્તિવદં પઠતે સ્તોત્રં વિષ્ણુપંજર-

જંગલમાં નારસિંહુ અને સર્વ દિશામાં કેશવ મારું રક્ષણ
 કરે. વળી દિવસે સૂર્ય મારું રક્ષણ કરે અને રાત્રિમાં ચન્દ્ર મારું
 રક્ષણ કરે, અને સર્વ કઠિન માર્ગમાં જનાર્દન મારું રક્ષણ કરે.

રોગથી તથા વિધેથી હુણાયલો, બ્રહ્મહત્યારો, ગુરુની
 સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કરનારો, સ્ત્રીહત્યારો, બાલહત્યારો, મદિરા-
 પાન કરનારો તેમ દુરાચારિણી સ્ત્રીનો સ્વામી, એ સર્વમાં જે
 આ સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તે સર્વ પાપમાંથી મુક્ત થાય છે એમાં
 સંશય નથી. ૧૬-૧૮

વળી અપુત્ર પુત્રને મેળવે છે, ધનની ઇચ્છાવાળો ધનને પ્રાપ્ત
 કરે છે, વિદ્યાર્થી વિદ્યાને મેળવે છે અને મોક્ષની ઇચ્છાવાળો મોક્ષને
 પાણ મેળવે છે. ૧૯

આ “વિષ્ણુપંજર” સ્તોત્રનો જે અર્થસહિત પાઠ કરવામાં
 આવે તો તે નિરંતર સર્વ આપત્તિઓનો નાશ કરનાર થાય છે.
 જે મનુષ્ય આ ઉત્તમ “વિષ્ણુપંજર” સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તે સર્વ
 પાપમાંથી મુક્ત થઈ વિષ્ણુલોકમાં જાય છે અને હજારો ગાયોના

મુત્તમમ્ ॥ ૨૦ ॥ મુચ્યતે સર્વપાપેભ્યો વિષ્ણુલોકં સ ગચ્છતિ ।
ગોસહસ્રફલં તસ્ય વાજપેયશતસ્ય ચ ॥ ૨૧ ॥ અશ્વમેધસહસ્રસ્ય
ફલં પ્રાપ્નોતિ માનવઃ । સર્વકામં લભેદસ્ય પઠનાન્નાત્ર સંશયઃ
॥ ૨૨ ॥ જલે વિષ્ણુઃ સ્થલે વિષ્ણુર્વિષ્ણુઃ પર્વતમસ્તકે । જ્વાલા-
માલાકુલે વિષ્ણુઃ સર્વં વિષ્ણુમયં જગત્ ॥ ૨૩ ॥

इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे इन्द्रनारदसंवादे श्रीविष्णुपञ्चरस्तोत्रं संपूर्णम्

અચ્યુતાષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ અચ્યુતં કૈશવં રામનારાયણં કૃષ્ણદામો-
દરં વાસુદેવં હરિમ્ । શ્રીધરં માધવં ગોપિકાવલ્લભં જાનકીનાયકં
રામચન્દ્રં ભજે ॥ ૧ ॥ અચ્યુતં કૈશવં સત્યભામાધવં માધવં
દાનનું કૃષ્ણ, સેંકડો વાજપેય નામના યજ્ઞોનું કૃલ અને હજારો
અશ્વમેધ યજ્ઞોનું કૃલ તે મનુષ્ય પ્રાપ્ત કરે છે, તેમ એ સ્તોત્રના
પાઠથી સર્વ ઇચ્છિત કામનાઓને મેળવે છે એમાં સંશય નથી. ૨૦-૨૨

ભગવાન્ વિષ્ણુ જલમાં છે તેમ સ્થલમાં પણ છે, તેમ વિષ્ણુ
પર્વતની ટોચ પર કે અગ્નિથી વ્યાપ્ત એવા પ્રદેશમાં પણ વિષ્ણુ
છે અને તેથી આ સર્વ જગત્ વિષ્ણુમય છે (એમ જાણો). ૨૩

इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे इन्द्रनारदसंवादे “श्रीविष्णुपञ्चर” स्तोत्र संपूर्ण.

શ્રીઅચ્યુતાષ્ટકસ્તોત્ર

અચ્યુત, કૈશવ, રામ, નારાયણ, કૃષ્ણ, દામોદર, વાસુદેવ,
હરિ, શ્રીધર, માધવ, ગોપિકાના પ્રિય અને જાનકીના સ્વામી
એવા ભગવાન રામચન્દ્રનું હું ભજન કરું છું. ૧

શ્રીધરં રાધિકારાધિતમ્ । ઇન્દિરામન્દિરં ચૈતસા મુન્દરં દેવકી-
નન્દનં નન્દજં સંદધે ॥ ૨ ॥ વિષ્ણવે જિષ્ણવે શક્તિને ચક્રિણે
રુક્મિણીરાગિણે જ્ઞાનકીજ્ઞાનયે । બલ્લવીવલ્લભાર્ચિતાયાત્મને કંસ-
વિધ્વંસિને ધંક્ષિને તે નમઃ ॥૩॥ કૃષ્ણ ગોવિન્દ હે રામ નારાયણ
શ્રીપતે વાસુદેવાજિત શ્રીનિધે । અચ્યુતાનન્ત હે માધવાધોક્ષજ દ્વાર-
કાનાયક દ્રૌપદીરક્ષક ॥ ૪ ॥ રાક્ષસક્ષોભિતઃ સીતયા શોભિતો
દળ્દકારણ્યભૂપુણ્યતાકારણઃ । લક્ષ્મણેનાન્વિતો વાનરૈઃ સેવિતો-

અચ્યુત, કેશવ, સત્યભામાના સ્વામી, લક્ષ્મીપતિ, શ્રીધર,
રાધિકાવડે સેવાયલા, લક્ષ્મીના નિવાસરૂપ, સુંદર ચિત્તવાળા,
દેવકીને આનંદ આપનાર અને નન્દના પુત્ર એવા કૃષ્ણનું હું ચિત્તને
વિષે ધ્યાન કરું છું. ૨

વિષ્ણુરૂપ, વિજય મેલવનાર, શંખને ધારણ કરનાર, ચક્રને
ધારણ કરનાર, રુકિમણીને વિષે પ્રીતિવાળા, બનકી જેમનાં પત્ની
છે એવા, ગોપિકાઓના પ્રિય, તેમના વડે સેવાયલા, આત્મસ્વ-
રૂપ, કંસનો નાશ કરનાર અને બંસીને વગાડનાર એવા આપ
કૃષ્ણને મારા પ્રણામ હો ! ૩

હે કૃષ્ણ ! હે ગોવિન્દ ! હે રામ ! હે નારાયણ ! હે શ્રીપતે !
હે વાસુદેવ ! હે અજિત ! હે શ્રીનિધે ! હે અચ્યુત ! હે અનન્ત !
હે માધવ ! હે અધોક્ષજ ! હે દ્વારકાનાયક ! હે દ્રૌપદીરક્ષક !
(આપને મારા પ્રણામ હો !) ૪

રાક્ષસોને ફોલ પમાડનાર, સીતાવડે શોભાયમાન, દંડકા-
રણ્યની ભૂમિની પવિત્રતામાં કારણરૂપ-તેને પવિત્ર કરનારા,

ગાસ્ત્યસં જિતા રાષવઃ પાતુ મામ્ ॥ ૫ ॥ ધેનુકારિષ્ટકોઽનિષ્ટ-
કૃદ્દેષિણાં કેશિહા કંસદ્વંશિકાવાદકઃ । પૂતનાકોપકઃ સૂરજા-
સેલનો ગાલગોપાલકઃ પાતુ માં સર્વદા ॥ ૬ ॥ વિદ્યુદુહયોતવા-
ન્યસ્ફુરદ્વાસસં પ્રાવૃદ્ધમ્ભોદવત્પોલ્લસદ્વિગ્રહમ્ । વન્યયા માલયા
શોભિતોરઃસ્થલં લોહિતાદ્ગ્નિદ્રયં વારિજાક્ષં મજે ॥ ૭ ॥ કુશ્ચિતૈઃ
કુન્તલૈર્ભ્રાજમાનાનનં રત્નમૌલિં લસત્કુण्डलं ગण्डયોઃ । હારકે-
યૂરકં કઙ્કણમોજ્જ્વલં કિઙ્કિણીમઞ્જુલં શ્યામલં તં મજે ॥ ૮ ॥
લક્ષ્મણુવડે ચુકત, વાનરૌવડે સેવાયલા અને અગસ્ત્ય મુનિવડે
પૂજાયલા એવા રામચન્દ્ર મારું રક્ષણ કરે. ૫

ધેનુકાસુરને નાશ કરનાર, શત્રુઓને સંહારનાર, કેશિ દૈત્યને
વિનાશકર્તા, કંસને સંહાર કરનાર, વાંસળીને વગાડનાર, પૂતના-
પર કોપ કરનાર અને યમુના નદીમાં ફીડા કરનાર એવા
ગાલગોપાલ શ્રીકૃષ્ણ મારું સર્વદા રક્ષણ કરે. ૬

વીજળી સમાન કાન્તિવાળા, ઉત્તમ વસ્ત્રોને ધારણ કરનાર,
વર્ષાઋતુના મેઘની સમાન સુંદર શરીરવાળા, વનમાલાવડે જેમનું
વક્ષઃસ્થળ શોભાયમાન છે એવા, રાતાં ચરણકમળવાળા અને
કમળસરખાં નેત્રવાળા ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણને હું ભળું છું. ૭

વાંકળા કેશોવડે શોભિતા મુખવાળા, રત્નચુકત મુગટવાળા,
ગંડસ્થળોપર ચળકતાં કુંડલોવાળા, હાર અને ખાભુખંધ પહેર-
નાર, સુવર્ણનાં કડાંવડે શોભિતા, ધુધરીઓની સમાન મંચુલ
શબ્દ કરતા અને શ્યામસ્વરૂપવાળા એવા તે ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણને
હું ભળું છું. ૮

અચ્યુતસ્યાષ્ટકં યઃ પઠેદિષ્ટદં પ્રેમતઃ પ્રત્યહં પૂરુષઃ સસ્પૃહમ્ । વૃત્તતઃ
સુન્દરં કર્તૃ વિશ્વંભરં તસ્ય વશ્યો હરિર્જાયતે સત્ત્વરમ્ ॥ ૧ ॥

इति श्रीशंकराचार्यविरचितमच्युताष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

આચાર્ય તત્ત્વપદીસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ અવિનયમપનય વિષ્ણો દમય મનઃ શમય
વિષયમૃગતૃષ્ણામ્ । ભૂતદયાં વિસ્તારય તારય સંસારસાગરતઃ ॥૧॥
દિવ્યધુનીમકરન્દે પરિમલપરિભોગસશ્ચિદાનન્દે । શ્રીપતિપદારવિન્દે
ભવભયત્વેદચ્છિદે વન્દે ॥ ૨ ॥ સત્યપિ મેદાપગમે નાથ તવાહં ન

આ ઇષ્ટસિદ્ધિને આપનાર, વૃત્તમાં પણ સુંદર, સર્વના કર્તા-
રૂપ અને વિશ્વનું ભરણ કરનાર એવા અચ્યુતાષ્ટકનો જે પુરુષ
હરશેજ પ્રેમપૂર્વક ઇચ્છાશુક્ત થઈને પાઠ કરે છે તેને ભગવાન્
હરિ તત્કાળ વશ થાય છે. ૯

इति श्रीशंकराचार्यविरचित "अच्युताष्टक" स्तोत्र संपूर्णम्.

શ્રીષદ્ પદીસ્તોત્ર

હૈ વિષ્ણુભગવન્ ! મારો અવિનય દૂર કરો, મારા મનનું
દમન કરો અને મારી વિષયોસંબંધી મૃગતૃષ્ણુકાને શમાવો.
પ્રાણિમાત્ર પર દયાનો વિસ્તાર કરો અને મને આ સંસાર-
સાગરમાંથી તારો. ૧

સુરનદી ગંગા જેનો મકરંદ છે અને આ લોકનું તથા સન્ધિ-
દાનંદરૂપ પરબ્રહ્મનું સુખ જેનો પરિમલ છે એવા ભગવાન્
વિષ્ણુનાં ચરણકમલને સંસારનાં ભયથી ઉત્પન્ન થતા દુઃખના નાશને
માટે હું વન્દન કરું છું. ૨

મામકીનસ્ત્વમ્ । સામુદ્રો હિ તરજ્ઞઃ કચન સમુદ્રો ન તારજ્ઞઃ ॥૩॥
 ઉદ્ધૃતનગ નગભિદનુજ દનુજકુલામિત્ર મિત્રશશિદષ્ટે । દષ્ટે ભવતિ
 પ્રભવતિ ન ભવતિ કિં ભવતિરસ્કારઃ ॥ ૪ ॥ મત્સ્યાદિભિરવતારૈ-
 રવતારવતાઽવતા સદા વસુધામ્ । પરમેશ્વર પરિપાલ્યો ભવતા ભવ-
 તાપભીતોઽહમ્ ॥ ૫ ॥ દામોદર ગુણમન્દિર સુન્દરવદનારવિન્દ
 ગોવિન્દ । ભવજલધિમથનમન્દર પરમં દરમપનય ત્વં મે ॥ ૬ ॥

હે નાથ ! જો કે આત્મા અને જીવમાં વસ્તુતઃ ભેદ નથી,
 છતાં પણ હું તમારો અંશ છું પણ તમે મારા અંશ નથી, કારણ
 કે સમુદ્રમાં ઉછળતો તરંગ એ જલરૂપે એક છે, છતાં સમુ-
 દ્રનો તરંગ એમ કહેવાય છે પરંતુ તરંગનો સમુદ્ર છે એમ
 કહેવાતું નથી. ૩

હે પર્વતને ધારણ કરનાર ! હે ઇન્દ્રના નાના ભાઈ-ઉપેન્દ્ર !
 હે દૈત્યકુલના શત્રુ ! હે ચંદ્ર અને સૂર્યરૂપી નેત્રવાળા ! તમારા
 જેવા જગત્ના પ્રભુનું દર્શન થતાં શું મનુષ્યને સંસાર પર તિર-
 સ્કાર નથી થતો ? અર્થાત્ તેનો જન્મનો ફેરો નથી ટળતો શું ?
 ટળે છે જ. ૪

હે પરમેશ્વર ! મત્સ્યાદિ અવતારો વડે અવતાર ધારણ કરી
 પૃથ્વીનું સર્વદા રક્ષણ કરનારા આપે સંસારના તાપથી ભયભીત
 થએલા એવા મારું સદા પરિપાલન કરવું જોઈએ. ૫

હે દામોદર ! હે ગુણોના મંદિર ! હે સુંદરવદનકમળવાળા !
 હે ગોવિન્દ ! હે સંસારરૂપી સમુદ્રનું મંથન કરવામાં મંદરાચલ
 સમાન પ્રભો ! મારા મહાન સંસારભયને તમે ફર કરો. ૬

નારાયણ કરુણામય સ્વરણં કરવાણિ તાવકૌં ચરણૌ । ઇતિ ષટ્-
પદી મદીયે વદનસરોજે સદા વસતુ ॥ ૭ ॥

ઇતિ શ્રીમચ્છંકરાચાર્યવિરચિતં ષટ્પદીસ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્ ।

નારાયણસ્તોત્ર:-

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ નારાયણ નારાયણ જય ગોવિન્દ હરે ।
નારાયણ નારાયણ જય ગોપાલ હરે ॥ ધ્રુ૦ ॥ કરુણાપારાબારા
વરુણાલયગમ્भीરા । નારાયણ૦ ॥ ૧ ॥ ઘનનીરદસંકાશા કૃત-
કલિકલ્મષનાશા । નારાયણ૦ ॥ ૨ ॥ યમુનાતીરવિહારા ધૃત-
કૌસ્તુભમણિહારા । નારાયણ૦ ॥ ૩ ॥ પીતામ્બરપરિધાના સુર-

હે નારાયણ ! હે કરુણા ! હું તમારાં બંને ચરણકમલોને
શરણે આવેલો છું અને પ્રાર્થના કરું છું કે, આ સ્તોત્રરૂપ ષટ્પદી
એટલે ભ્રમરી તે મારા મુખરૂપી કમળને વિષે હૃદયેશાં વાસ કરે. ૭

ઇતિ શ્રીમચ્છંકરાચાર્યવિરચિત “ષટ્પદી”સ્તોત્ર સંપૂર્ણ.

શ્રીનારાયણસ્તોત્ર

હે નારાયણ ! હે નારાયણ ! હે ગોવિન્દ ! હે હરે ! આપ
જય પામે ! હે નારાયણ ! હે નારાયણ ! હે ગોપાલ ! હે હરે !
આપ જય પામે !

હે કરુણાના સાગર ! હે સમુદ્રસમાન ગંભીર ! હે નારા-
યણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૧

હે મહાભેદસમાન કાન્તિવાળા ! હે કલિયુગમાં કરેલાં પાપનો
નાશ કરનાર ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૨

હે યમુનાના તીરપર વિહાર કરનાર ! હે કૌસ્તુભમણિયુક્ત
હારને પહેરનાર ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૩

કલ્યાણનિધાના । નારાયણ૦ ॥ ૪ ॥ મઙ્ગુલગુહ્યામૃષા માયા-
માનુષવેષા । નારાયણ૦ ॥ ૫ ॥ રાધાધરમધુરસિકા રજની-
કરકુલતિલકા । નારાયણ૦ ॥ ૬ ॥ મુરલીગાનવિનોદા વેદ-
સ્તુતમૃપાદા । નારાયણ૦ ॥ ૭ ॥ બર્હિનિબર્હાપીઠા નટનાટકફ-
ણિક્રીડા । નારાયણ૦ ॥ ૮ ॥ વારિજમૃષાભરણા રાજીવહુક્મિ-
ળીરમણા । નારાયણ૦ ॥ ૯ ॥ જલરુહદલનિમનેત્રા જગદારમ્મ-

હે પીતામ્હર પહેરનારા ! હે દેવોના કલ્યાણરૂપ ! હે નારા-
યણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૪

હે સુંદર ચણોઢીનો અલંકાર ધારણ કરનાર ! હે માયાવટે મનુ-
ષ્યાવતાર ધરનાર ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૫

હે રાધાની અધરસુધાના રસિક ! હે ચન્દ્રવંશના તિલક-
રૂપ ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૬

હે મુરલીના ગાનથી વિનોદ કરનાર ! હે પૃથ્વીપર વેદોએ
જેમનાં ચરણની સ્તુતિ કરેલી છે એવા ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે !
આપ જય પામે ! ૭

હે મયૂરનાં પિચ્છને ધારણ કરનાર ! હે નટના નાટકની
સમાન ક્ષણીપર ક્રીડા કરનાર ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ
જય પામે ! ૮

હે કમળના અલંકાર ધારણ કરનાર ! હે કમળસમાન
કોમળ એવાં રુક્મિણીને આનંદ આપનાર ! હે નારાયણ !-૦-હે
હરે ! આપ જય પામે ! ૯

હે કમળના પત્રની સમાન કાંતિયુક્ત નેત્રવાળા ! હે જગત્-
(રૂપી નાટક)નો આરંભ કરનાર સૂત્રધાર ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે !
આપ જય પામે ! ૧૦

કસૂત્રા । નારાયણ૦ ॥ ૧૦ ॥ પાતકરજનીસંહર કરુણાલય મામુ-
દ્ધર । નારાયણ૦ ॥ ૧૧ ॥ અઘબકક્ષય કંસારે કેશવ કૃષ્ણ
મુરારે । નારાયણ૦ ॥ ૧૨ ॥ હાટકનિમ્પીતામ્બર અમયં કુરુ
મે માવર । નારાયણ૦ ॥ ૧૩ ॥ દશરથરાજકુમારા દાનવમદ-
સંહારા । નારાયણ૦ ॥ ૧૪ ॥ ગોવર્ધનગિરિરમણા ગોપીમાનસ-
હરણા । નારાયણ૦ ॥ ૧૫ ॥ શરયૂતીરવિહારા સજ્જનઋષિમ-
ન્દારા । નારાયણ૦ ॥ ૧૬ ॥ વિશ્વામિત્રમસ્વત્રા વિવિધપરા

હે પાપરૂપી અંધકારનો નાશ કરનાર ! હે દયાળુ ! મારો
ઉદ્ધાર કરો ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૧૧

હે અઘાસુર અને બકાસુરનો નાશ કરનાર ! હે કંસના શત્રુ !
હે કેશવ ! હે કૃષ્ણ ! હે મુરારે ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ
જય પામે ! ૧૨

હે સુવર્ણસમાન કાન્તિયુક્ત પીતામ્બરવાળા ! હે લક્ષ્મી-
પતિ ! મને (સંસારમાંથી) નિર્ભય કરો ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે !
આપ જય પામે ! ૧૩

હે દશરથ રાજના કુમાર ! હે દાનવોના મદને સંહારનાર !
હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૧૪

હે ગોવર્ધન પર્વત ઉપર (અથવા તે વડે) ક્રીડા કરનાર !
હે ગોપીઓનાં ચિત્તનું હરણુ કરનાર ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે !
આપ જય પામે ! ૧૫

હે શરયૂના કિનારાપર વિહાર કરનાર ! હે સજ્જન અને ઋષિ-
ઓને મન્દારરૂપી કલ્પવૃક્ષસમાન ફળ આપનાર ! હે નારા-
યણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૧૬

સુચરિત્રા । નારાયણ૦ ॥ ૧૭ ॥ ધ્વજવજ્રાઠ્ઠિશપાદા ધરણીસુત-
'સહમોદા । નારાયણ૦ ॥ ૧૮ ॥ જનકસુતાપ્રતિપાલા જય જય
સંસ્મૃતિલીલા । નારાયણ૦ ॥ ૧૯ ॥ દશરથવાઘૃતિભારા દણ્ડ-
કવનસચ્ચારા । નારાયણ૦ ॥ ૨૦ ॥ મુષ્ટિકચાણૂરસંહારા મુનિ-
માનસવિહારા । નારાયણ૦ ॥ ૨૧ ॥ વાલિવિનિગ્રહશૌર્યા વર-
સુગ્રીવહિતાર્યા । નારાયણ૦ ॥ ૨૨ ॥ માં મુરલીકર ધાંવર પાલય
પાલય શ્રીધર । નારાયણ૦ ॥ ૨૩ ॥ જલનિધિબન્ધનધીરા રાવ-

હે વિશ્વામિત્રના યજ્ઞનું રક્ષણ કરનાર ! હે વિવિધ પ્રકારનાં
કર્તવ્યો કરવામાં તત્પર ! હે મુંદર ચરિત્રવાળા ! હે નારાયણ !-૦-
હે હરે ! આપ જય પામે ! ૧૭

હે પગને વિષે ધ્વજ, વજ્ર અને અંકુશના ચિહ્નવાળા ! હે
ધરણીના પુત્ર ભૌમાસુરની સાથે આનંદ ભોગવનાર ! હે નારા-
યણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૧૮

હે જનકરાજની પુત્રી સીતાનું પાલન કરનાર ! હે સંસ્મ-
રણરૂપે લીલા કરનાર ! આપ જય પામે જય પામે ! હે નારા-
યણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૧૯

હે દશરથ રાજાની વાણીને માટે મહા ધૈર્ય ધરનાર ! હે દંડક-
વનમાં ફરનારા ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૨૦

હે મુષ્ટિક અને ચાણૂરનો સંહાર કરનાર ! હે મુનિઓના ચિત્તને
વિષે વિહાર કરનાર ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૨૧

હે વાલીનો નિગ્રહ કરવામાં પરાક્રમ કરનાર ! હે શ્રેષ્ઠ એવા સુગ્રીવ-
નું હિત કરવામાં મહાન ! હે નારાયણ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે !

હે મુરલીને હાથમાં ધારણ કરનારા ! હે ઉત્તમ બુદ્ધિવાળા !
હે શ્રીધર ! મારું પાલન કરો પાલન કરો ! હે નારાયણ !-૦-હે
હરે ! આપ જય પામે ! ૨૩

જકઠાવેદારા । નારાયણ૦ ॥ ૨૪ ॥ તાટીમદદલનાઢ્યા નટગુ-
ણવિવિધધનાઢ્યા । નારાયણ૦ ॥ ૨૫ ॥ ગૌતમપત્નીપૂજન કરુ-
ણાઘનાવલોકન । નારાયણ૦ ॥ ૨૬ ॥ સંભ્રમસીતાહારા સાકે-
તપુરવિહારા । નારાયણ૦ ॥ ૨૭ ॥ અચલોદ્ધૃતિચશ્ચત્કર ભક્તા-
નુગ્રહતત્પર । નારાયણ૦ ॥ ૨૮ ॥ નૈગમગાનવિનોદા રક્ષઃસુત-
પ્રહ્લાદા । નારાયણ૦ ॥ ૨૯ ॥ ભારતિયતિવરશંકર નામામૃતમ-
શિલાન્તર । નારાયણ નારાયણ જય ગોપાલ હરે ॥ ૩૦ ॥

ઇતિ શ્રીમચ્છંકરાચાર્યવિરચિતં નારાયણસ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્ ।

હે સમુદ્રમાં સેતુ બાંધવામાં ધીર ! હે રાવણુના કંઠનું વિદા-
રણુ કરનાર ! હે નારાયણુ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૨૪

હે તાટીના મદને નાશ કરવામાં કુશળ ! હે નટના વિવિધ
ગુણોથી પરિપૂર્ણ ! હે નારાયણુ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૨૫

હે ગૌતમની પત્ની અહધ્યાવડે પૂજાયલા ! હે અત્યંત દયા-
દક્ષિણી બેનારા ! હે નારાયણુ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૨૬

હે સીતાના સંભ્રમને નાશ કરનાર ! હે સાકેતપુરમાં વિહાર
કરનાર ! હે નારાયણુ !-૦-હે હરે ! આપ વિજય પામે ! ૨૭

હે પર્વત ઉંચકવામાં દઢ હાથવાળા ! હે ભક્ત પર દયા
કરવામાં તત્પર ! હે નારાયણુ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૨૮

હે વેદાદિનું ગાન કરવામાં આનંદ માનનારા ! હે રાક્ષસના
પુત્ર પ્રહ્લાદસ્વરૂપ ! હે નારાયણુ !-૦-હે હરે ! આપ જય પામે ! ૨૯

હે ભારતિ-નામધારી શ્રેષ્ઠ યતિનું કહ્યાણુ કરનાર ! હે
નામરૂપી અમૃતની અંદર સર્વરૂપે રહેનાર ! હે નારાયણુ !-૦-હે
હરે ! આપ જય પામે. ૩૦

ઇતિ શ્રીશંકરાચાર્યવિરચિત “નારાયણસ્તોત્ર” સંપૂર્ણ

વિષ્ણોર્નામાષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

નમઃ ॥ અચ્યુતં કેશવં વિષ્ણું હરિં સત્યં જનાર્દ-
નમ્ । હંસં નારાયણં ચૈવમેતન્નામાષ્ટકં પઠેત્ ॥ ૧ ॥ ત્રિસંધ્યં યઃ
પઠેન્નિત્યં દારિદ્ર્યં તસ્ય નશ્યતિ । શત્રુસૈન્યં ક્ષયં યાતિ દુઃસ્વપ્નઃ
સુખદો ભવેત્ ॥ ૨ ॥ ગદ્ગાયાં મરણં ચૈવ દૃઢા ભક્તિસ્તુ કેશવે ।
બ્રહ્મવિદ્યાપ્રબોધશ્ચ તસ્માન્નિત્યં પઠેન્નરઃ ॥ ૩ ॥

इति श्रीवामनपुराणे विष्णोर्नामाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

શ્રીવિષ્ણુર્નામાષ્ટકસ્તોત્ર

અચ્યુત, કેશવ, વિષ્ણુ, હરિ, સત્ય, જનાર્દન, હંસ અને
નારાયણુ એ પ્રમાણેનાં એ આઠ નામનો મનુષ્યે પાઠ કરવો. ૧

જે મનુષ્ય ત્રણે કાળ આ આઠ નામનો પાઠ કરે છે તેનું
દારિદ્ર્ય નાશ પામે છે, શત્રુનું સૈન્ય નાશ પામે છે અને દુઃસ્વપ્ન
આગ્યું હોય તો તે પણ સુખ આપનારું થાય છે. ૨

વળી આ આઠ નામના પાઠથી ગંગાને વિષે મનુષ્યનું મરણ
થાય છે, ભગવાન્ કેશવને વિષે પરમ ભક્તિ થાય છે અને બ્રહ્મ-
વિદ્યાના જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે માટે મનુષ્યે હમેશાં એનો
પાઠ કરવો. ૩

इति श्रीवामनपुराणे “विष्णोर्नामाष्टक” स्तोत्र संपूर्णम् ।

મુકુન્દમાલાસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ વન્દે મુકુન્દમરવિન્દદલાયતાશં કુન્દેન્દુ-
શક્લદશનં શિશુગોપવેષમ્ । ઇન્દ્રાદિદેવગણવન્દિતપાદપીઠં વૃન્દાવ-
નાલયમહં વસુદેવસૂત્રમ્ ॥ ૧ ॥ શ્રીવલ્લભેતિ વરદેતિ દયાપરેતિ
ભક્તિપ્રિયેતિ ભવલુપ્થનકોવિદેતિ । નાયેતિ નાગશયનેતિ
જગન્નિવાસેત્યાલાપિનં પ્રતિદિનં કુરુ માં મુકુન્દ ॥ ૨ ॥
જયતુ જયતુ દેવો દેવકીનન્દનોયં જયતુ જયતુ કૃષ્ણો વૃષ્ણિવંશ-

શ્રીમુકુન્દમાલાસ્તોત્ર

કમલનાં પત્રસમાન દીર્ઘ નેત્રવાળા, કુન્દનું પુષ્પ, ચન્દ્ર
અને શંખની સમાન (શ્વેત) દાંતવાળા, બાળકરૂપે ગોપાળના
વેશને ધારણ કરનારા, ઇન્દ્રાદિ દેવોના ગણે જેમની ચરણપીઠને
વંદન કરેલું છે એવા, વૃંદાવનમાં સ્થાન કરીને રહેલા અને વસુ-
દેવના પુત્ર એવા ભગવાન્ મુકુન્દને હું વંદન કરું છું. ૧

હે મુકુન્દ ! “ હે લક્ષ્મીના પ્રિય ! હે વર આપનાર ! હે દયા-
યુક્ત ! હે ભક્તિપ્રિય ! હે સંસારનું લુંઠન છેદવામાં કુશળ ! હે
નાથ ! હે નાગપર શયન કરનાર ! હે જગત્માં વ્યાપીને રહેનાર
અથવા જગત્ જેમાં નિવાસ કરી રહેલું છે એવા દેવ ! ” એ પ્રમાણે
(આપને માટે) આલાપ કરનારો હું પ્રતિદિન થાઉં એવો મને
આપ બનાવો. (આપની ભક્તિ આપી આપનું જ સ્મરણ પ્રતિદિન
કરતો રહું તેવો કરો). ૨

હે દેવ ! દેવકીના પુત્ર એવા જે આ (આપ) દેવ તે વિજય
પામે વિજય પામે ! અને વૃષ્ણિવંશના દીપકરૂપ એવા પણ
આપ) શ્રીકૃષ્ણ તે વિજય પામે (વિજય પામે ! વળી મેઘ-

પ્રદીપઃ । જયતુ જયતુ મેઘશ્યામલઃ કોમલાક્ષો જયતુ જયતુ પૃથ્વી-
મારનાશો મુકુન્દઃ ॥ ૩ ॥ મુકુન્દ મૂર્ધ્ના પ્રણિપત્ય યાચે ભવન્ત-
મેકાન્તમિયન્તમર્થમ્ । અવિસ્મૃતિસ્ત્વચરણાવિન્દે ભવે ભવે મેઽસ્તુ
તવ પ્રસાદાત્ ॥ ૪ ॥ શ્રીગોવિન્દપદામ્બોજમધુનો મહદન્નુતમ્ ।
યત્પાયિનો ન મુશ્ચન્તિ મુશ્ચન્તિ યદપાયિનઃ ॥ ૫ ॥ નાહં વન્દે
તવ ચરણયોર્દ્વન્દ્રમદ્વન્દ્રહેતોઃ કુમ્ભીપાકં ગુરુમપિ હરે નારકં નાપને-
તુમ્ । રમ્યારામામૃદુતનુલતાનન્દને નાપિ રન્તું ભાવે ભાવે હૃદય-
સમાન શ્યામ અને કોમલ અંગવાળા (આપ) વિજય પામે
વિજય પામે ! અને પૃથ્વીના ભારનો નાશ કરનાર (આપ) મુકુન્દ
લગવાન વિજય પામે વિજય પામે ! ૩

હે મુકુન્દ ! હું આપને મારા મસ્તક વડે પ્રણામ કરીને
એકાન્તમાં માત્ર આટલી જ વસ્તુ આપની પાસેથી માગું છું કે,
મારા જન્મેજન્મમાં આપની કૃપાથી આપનાં ચરણારવિન્દની
ક્યારે પણ મને વિસ્મૃતિ થાય નહિ. ૪

ગોવિન્દનાં ચરણકમળનું જે મધ છે તેમાં એક મહા આશ્ચર્ય
છે, કે તેનું જે પાન કરનારા છે તે ક્યારે પણ મોહ પામતા
નથી અને તેનું જે પાન કરનારા નથી તેઓ મોહ પામે છે. અર્થાત્
લગવાનનાં ચરણકમળની પરમ ભક્તિથી સેવા કરનાર કદાપિ
સંસારમાં મોહ પામતા નથી. ૫

હે લગવાન ! હું આપનાં યંને ચરણકમળને (જે વન્દન કરું
છું તે) અદ્વૈત થવા માટે એટલે બ્રહ્મપ્રાપ્તિ માટે વન્દન કરતો
નથી, તેમ હે હરે ! કુભીપાક નામના મહા ભયંકર નરકમાં (હું
પડું તો તેમાં)થી મારો ઉદ્ધાર કરવા માટે પણ હું વન્દન કરતો
નથી, અથવા તો મનોહર રમણીની કોમળ શરીરરૂપી લતાનાં

મહત્ત્વે ભાવયેયં ભવન્તસ્ય ॥ ૬ ॥ નાસ્થા ધર્મે ન વસુનિચયે શ્રેવ
કાશ્ચેપભોગે યજ્ઞાન્વ્યં તજ્ઞવતુ ભગવન્પૂર્વકર્માનુરૂપમ્ । एतत्पार्थय मम
बहुमर्तं जन्मजन्तान् । ऽपि स्वत्पादाम्भोरुहयुगगता निश्चला भक्ति-
रस्तु ॥ ૭ ॥ દિવિ વા ધ્રુવિ વા મમાસ્તુ વાસો નરકે ચા નરકા-
ન્તક પ્રકામમ્ । અવધીરિતશારદારવિન્દો ચરણૌ તે મરણે વિચિ-
નન્દનવનમાં કીડા કરવા માટે પણ વન્દન કરતો નથી, પરંતુ હું
તો સાત્ર એટલાજ માટે વન્દન કરું છું કે મારા પ્રત્યેક જન્મમાં
મારા હૃદયરૂપી ભવનમાં હું આપની જ ભાવના કરતો રહું એટલે
આપનું જ ચિંતન કરું. અર્થાત્ મારું હૃદય આપ એવું બનાવો. ૬

હે ભગવન્ ! મને ધર્મમાં આસ્થા નથી, દ્રવ્ય મેળવવાની
પણ ઈચ્છા નથી, તેમ વિષયસુખો ભોગવવાની અપેક્ષા પણ
નથી, કારણ કે તે સર્વ તો મારા પૂર્વકર્મ(ના ફલ)ને અનુસરીને
જે થવાનું હોય તે થાઓ (એટલે તે મને અથવા ન મને જે
થાય તે ખરું), પરંતુ હું તો મને અત્યંત પ્રિય એવું એટલું જ
આપની પાસેથી અવશ્ય માગું છું કે, મારા પ્રત્યેક જન્મમાં પણ
આપનાં ચરણ કમળના દ્વન્દ્વમાં જ મારી એક અવિચલ ભક્તિ થાય. ૭

હે નરકાસુરનો નાશ કરનાર અથવા તો નરકમાંથી ઉદ્ધાર
કરનાર ભગવન્ ! મારો વાસ ભલે સ્વર્ગમાં, પૃથ્વીમાં કે નરકમાં
ગમે ત્યાં થાઓ ! તો પણ ત્યાં હું શરદ્ધ ઋતુનાં કમળોની શીભાને
તિરસ્કાર કરનારાં એટલે તેમનાથી પણ સુંદર એવાં આપનાં જે બે
ચરણકમળ છે તેમનું જ મારા મરણસમયમાં ચિંતન કરું તેમ
થાઓ ! અર્થાત્ ગમે તે સ્થાનમાં પણ મૃત્યુવખતે આપનું જ
ચિંતન કરું એવી કૃપા કરો. ૮

ન્તયામિ ॥ ૮ ॥ સરસિજનયને સશક્તચક્રે મુરમિદિ મા ત્રિર-
મેહ ચિત્ત રન્તુમ્ । સુખતરમપરં ન જાતુ જાને હરિચરણસ્મરણામૃ-
તેન તુલ્યમ્ ॥ ૯ ॥ મા મૈર્મન્દ મનો વિચિન્ત્ય બહુથા યામીશ્ચિરં
યાતના નૈવામી પ્રભવન્તિ પાપરિપવઃ સ્વામી નનુ શ્રીધરઃ । આલસ્યં
વ્યપનીય ભક્તિસુલભં ધ્યાયસ્વ નારાયણં લોકસ્ય વ્યસનાપનાદન-
કરો દાસસ્ય કિં ન ક્ષમઃ ॥ ૧૦ ॥ ભવજલધિગતાનાં દ્વન્દ્વવાતા-
હતાનાં સુતદુહિતૃકલત્રાણભારાવૃતાનામ્ । વિષમવિષયતોયે મજ્જ-

હે ચિત્ત ! કમળસરખાં નેત્રવાળા, શંખ અને ચક્રને ધારણ
કરનારા અને મુરદૈત્યને મારનારા એવા ભગવાનના ક્રીડા કરતું
કરતું તું અટકતું નહિ એટલે તેમાં જ તું રમણ કર, કારણ કે
હરિનાં ચરણકમળના સ્મરણરૂપી અમૃતની સમાન અત્યંત સુખરૂપ
મેં ખીન્નું કંઈ ક્યારે પણ જોયું નથી, માટે તું તેનું રટણ કર. ૯

હે મન્દમન ! તું લાંબો વખત યમની યાતનાઓ (ભોગવળી
પડશે એવી જાત)નો અનેક પ્રકારે વિચાર કરી ભય ન પામ,
કારણ જ્યાં ભગવાન શ્રીધર તારા સ્વામી છે ત્યાં એ પાપરૂપી
શત્રુઓ તને કંઈ પણ કરવાને શક્તિમાન થાય તેમ નથી.
માટે આલસ્યને છોડીને ભક્તિથી તત્કાળ પ્રાપ્ત થનારા એવા ભગ-
વાન નારાયણનું તું ધ્યાન કર, કેમકે જે લોકોનાં દુઃખોને
દૂર કરનારા છે તે શું પોતાના દાસનાં-ભક્તનાં દુઃખો દૂર કરવાને
ચોગ્ય નથી ? તે અવશ્ય ભક્તનાં દુઃખ દૂર કરે છે માટે તું તેમનું જ
ભજન કર. ૧૦

સંસારરૂપી સમુદ્રમાં પડેલા, સુખદુઃખ વગેરે દ્વન્દ્વોરૂપી
વાયુથી હણાયેલા, પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી વગેરેનું પોષણ કરવાના ભારથી

તામણ્ણવાનાં ભવતિ શરણમેકો વિણ્ણુપોતો નરાણામ્ ॥ ૧૧ ॥
 રજસિ નિપતિતાનાં મોહજાલાઘ્ણતાનાં જનનમરણદોલતુભંસંસર્ગ-
 ગાણામ્ । શરણમશરણાનામેક એવાતુરાણાં કુશલપથનિયુક્તશ્ચ-
 ક્રપાણિર્નરાણામ્ ॥ ૧૨ ॥ અપરાધસહસ્રસંકુલં પતિતં भीमभ-
 वार्णवोदरे । अगतिं शरणागतं हरे कृपया केवलमात्मसात्कुरु
 ॥ ૧૩ ॥ મા મે સ્ત્રીત્વં મા ચ મે સ્યાત્કુભાવો મા મૂર્ખત્વં મા
 કુદેશેષુ જન્મ । मिथ्यादृष्टिर्मा च मे स्यात्कदाचिज्जातौ जातौ
 દબાયલા અને તરતાં ન આવડવાથી ભયંકર એવા વિષયરૂપી
 જલને વિષે ડુબતાં મનુષ્યોને વિણ્ણુરૂપી હોડકુંજ એક રક્ષણ
 કરનારું છે એમ સમજવું. ૧૧

રજોગુણમાં અથવા ધૂળમાં પડેલા, મોહજાળથી વીંટાયલા
 અને જન્મમરણરૂપી હીંદોળાના ભયંકર સંસર્ગમાં આવેલા અર્થાત્
 પતનના ભયવાળા એવા રક્ષણ વિનાના નિરાધાર-રોગી મનુષ્યોનું
 (કલ્યાણ કરવારૂપી) ઉત્તમ માર્ગમાં જોડાયલા એવા ભગવાન્
 ચક્રપાણિ વિણ્ણુજ એક રક્ષણ કરનાર છે. અર્થાત્ સંસારમાંથી
 ઉદ્ધાર થવા ભગવાન્ વિણ્ણુનું જ ભજન કરવું યોગ્ય છે. ૧૨

હે હરે! હજારો અપરાધયુક્ત અને ભયંકર એવા સંસાર-
 સમુદ્રના મધ્યભાગમાં પડેલા નિરાધાર અને આપને શરણે આવેલા
 એવા (મને) કૃપા કરીને કેવળ આપના જ શરણમાં લ્યો. ૧૩

હે ભગવન્! કોઈપણ જન્મમાં મારું સ્ત્રીપણું ન થાયો,
 મારી યુદ્ધિ દુષ્ટ ન બનેા, મૂર્ખપણું ન આવેા, દુષ્ટ દેશોમાં મારેા
 જન્મ ન થાયો અને કયાંદે પણ મિથ્યાદૃષ્ટિ મારી ન બનેા.

વિષ્ણુભક્તો ભવેયમ્ ॥ ૧૪ ॥ કાયેન વાચા મનસેન્દ્રિયૈશ્ચ બુદ્ધ્યા-
ત્પના વાનુસ્રુતઃ સ્વભાવાત્ । કરોમિ યદ્યત્સકલં પરસ્મૈ નારાયણા-
યૈવ સમર્પયામિ ॥ ૧૫ ॥ યત્કૃતં યત્કરિષ્યામિ તત્સર્વં ન મયા
કૃતમ્ । ત્વયા કૃતં તુ ફલધુક્ત્વમેવ મધુસૂદન ॥૧૬ ॥ ભવજલ-
ધિમગાધં દુસ્તરં નિસ્તરેયં કથમહમિતિ ચૈતો મા સ્મ ગાઃ કાતર-
ત્વમ્ । સરસિજદ્દશિ દેવે તારકી ભક્તિરેકા નરકભિદિ નિષણ્ણા
પરંતુ જન્મોજન્મમાં હું આપ વિષ્ણુનેજ ભક્ત બનું! (એમ કૃપા
કરેા.) ૧૪

હું શરીર, વાણી, મન, ઇન્દ્રિયો, બુદ્ધિ અને ચિત્તથી મારી
પ્રકૃતિને અનુસરીને જે જે કંઈપણ કર્મ કરું છું તે સર્વ પરમ પર-
માત્મા એવા ભગવાન્ નારાયણને જ અર્પણ કરું છું. ૧૫

હે મધુસૂદન! મેં જે કંઈ કર્યું અથવા જે કંઈ હું કરીશ તે
સર્વ મેં કર્યું નથી પણ તમે જ કર્યું છે અને તેનું ફલ ભોગવનારા
પણ તમે જ છો. અર્થાત્ આત્મકલ્યાણની ઇચ્છાવાળાએ આ
પ્રમાણેના ભાવથી કર્મ કરવાં. ૧૬

હે ચિત્ત! “આઉંડા અને ન તરી શકાય એવા સંસારસમુદ્રને
હું કેવી રીતે તરી જઈશ?” એમ વિચાર કરી તું કાયરપણાને ન
પામતું, કારણ કે કમળ સરખાં નેત્રવાળા અને નરકાસુરનો નાશ
કરનાર જે દેવ વિષ્ણુ ભગવાન્ છે તેમને વિષે રહેલી એક ભક્તિજ
તને તારશે. (માટે તું બીજી ચિંતા છોડી તારા કલ્યાણ માટે માત્ર
વિષ્ણુનું જ ભજન કર.) ૧૭

તારયિષ્યત્યવશ્યમ્ ॥ ૧૭ ॥ તૃણાતોયે મદનપવનોદ્ભૂતમોહોર્મિ-
 માલે દારાવર્તે તનયસહજગ્રાહસંઘાકુલે ચાસંસારાશ્યે મહતિ જલધૌ
 મજ્જતાં નસ્ત્રિધામન્પાદામ્ભોજે વરદ ભવતો ભક્તિભાવં પ્રદેહિ ॥૧૮
 પૃથ્વી રેણુરણુઃ પયાંસિ કણિકાઃ ફલગુઃ સ્ફુલિન્નો લઘુસ્તેજો
 નિઃશ્વસનં મરુત્તનુતરં રન્ધ્રં સુસૂક્ષ્મં નમઃ । ક્ષુદ્રા રુદ્રપિતામહપ્રભૃ-
 તયઃ ક્રીડાઃ સમસ્તાઃ સુરા દૃષ્ટા યત્ર સ તારકો વિજયતે શ્રીપા-
 દધૂલીક્રમઃ ॥ ૧૯ ॥ આમ્નાયામ્બયસન્નત્યગ્ણ્યત્તદંતં કૃચ્છ્રવ્રતા-

તૃણારૂપી જલવાળા, કામરૂપી પવનવડે ઉછાળેલા મોહ-
 રૂપી તરંગોની માલાયુક્ત, સ્ત્રીરૂપી કુંડાળાવાળા, અને પુત્ર, ભાઈ
 વગેરે મગરોના સમુદાયથી વીટાયેલા એવા આ સંસારનામના
 સમુદ્રને વિષે ડુબતા અમોને હે ત્રણ-સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ-
 રૂપી-સ્થાનવાળા અને વર આપનાર ભગવન! આપનાં ચરણ-
 કમળને વિષે ભક્તિ આપો. ૧૮

જે સ્થાનમાં તારનાર એવો ભગવાનનાં ચરણની ધૂલિને।
 કણ પણ સ્ફૂરાયમાન હોય છે ત્યાં આ પૃથ્વી ધૂળના નાનામાં
 નાના પરમાણુ જેવી, જલો તે નાનાં બિંદુઓ જેવાં, તેજ તે એક
 નિરર્થક નાનો તણખો, વાયુ તે હલકામાં હલકો નિઃશ્વાસ, આકાશ
 નાનામાં નાના છિદ્ર જેવું, રુદ્ર અને બ્રહ્મા વગેરે ક્ષુદ્ર અને સર્વ
 દેવો તે ક્રીડાસમાન જોવામાં આવે છે. અર્થાત્ ભગવાનનાં ચરણથી
 ઉત્તમ અન્ય એકપણ વસ્તુ આ સંસારમાં નથી. ૧૯

જે નારાયણ ભગવાનનાં ચરણકમળની ભક્તિ વિના વેદનો
 અભ્યાસ અરણ્યમાં રડવા સમાન છે, દરરોજ કૃત્ષ્ણ વગેરે વ્રત

ત્યન્વહં મેદચ્છેદપદમ્નિ પૂર્તવિધયઃ સર્વં કૃતં ભસ્મણિ । તીર્થાનામ-
વગાહનાનિ ચ ગજસ્નાનં વિનઃ યત્પદદ્વન્દ્વામ્બોરુહસંસ્તુતિ વિજ-
યતે દેવઃ સ નારાયણઃ ॥ ૨૦ ॥ આનન્દ ગોવિન્દ મુકુન્દ રામ
નારાયણાનન્ત નિરામયેતિ । વક્તું સમર્થોઽપિ ન વક્તિ કશ્ચિદ્દશો
જનાનાં વ્યસનાનિ મોક્ષે ॥ ૨૧ ॥ ક્ષીરસાગરતરક્તસીકરાસારતાર-
કિતચારુર્તયે । ભોગિભોગશયનીયશાયિને માધવાય મધુવિદિષે
નમઃ ॥ ૨૨ ॥

इति श्रीकुलशेखरेण राक्षा विरचितं मधुसूक्तमालास्तोत्रं संपूर्णम् ।

કરવાં તે મેદને કાપવા સમાન છે, પૂર્તની ક્રિયાઓ ભસ્મમાં
હોમ કરવા સમાન છે અને તીર્થમાં સ્નાન કરવાં તે ગજના સ્નાન
સમાન છે એટલે નિરર્થક છે તે દેવ નારાયણ (આ જગતમાં)
વિજય પામે છે. ૨૦

“હે આનન્દરૂપ ! હે ગોવિન્દ ! હે મુકુન્દ ! હે રામ ! હે નારા-
યણ ! હે અનન્ત ! હે રોગરહિત !” એ પ્રમાણે બોલવાને સમર્થ
હોવા છતાં પણ કોઈ કાંઈ પણ બોલી શકતું નથી એ આશ્ચર્ય છે.
ખરેખર મોક્ષ મેળવવામાં મનુષ્યોને ઘણાં દુઃખો છે. ૨૧

ક્ષીરસાગરના તરફનાં ઊંડુઓના અત્યંત છંટકાવથી ચળકતી
છે મુંઢર મૂર્તિ જેની એવા અને સર્પના શરીરરૂપી શય્યાપર સુતેલા
એવા મધુદૈત્યના શત્રુ ભગવાન્ માધવને હું પ્રણામ કરું છું. ૨૨

इति श्रीकुलशेखर राज्ञ्ये २२ “मुकुन्दमालास्तोत्र” संपूर्ण

શ્રીવિષ્ણોઃ ષોડશનામસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ઔષધે ચિન્તયેદ્વિષ્ણું ભોજને ચ જનાર્દ-
નમ્ । શયને પદ્મનાભં ચ વિવાહે ચ પ્રજાપતિમ્ ॥ ૧ ॥ યુદ્ધે
ચક્રધરં દેવં પ્રવાસે ચ ત્રિવિક્રમઃ । નારાયણં તનુત્યાગે શ્રીધરં
પ્રિયસક્તમે ॥ ૨ ॥ દુઃસ્વપ્ને સ્મર ગોવિન્દં સંકટે મધુસૂદનમ્ ।
કાનને નારસિંહં ચ પાવકે જલશાયિનમ્ ॥ ૩ ॥ જલમધ્યે વરાહં
ચ પર્વતે રઘુનન્દનમ્ । ગમને વામનં ચૈવ સર્વકાર્યેષુ માધવમ્ ॥૪॥

શ્રીવિષ્ણુષોડશનામસ્તોત્રમ્

ઔષધના સમયમાં વિષ્ણુનું ચિંતન કરવું, ભોજનસમયે
જનાર્દનનું ચિંતન કરવું, શયનસમયે પદ્મનાભનું અને વિવાહ-
સમયે પ્રજાપતિનું ચિંતન કરવું. ૧

યુદ્ધના સમયે ચક્રધારણ કરનાર દેવનું, પ્રવાસમાં ત્રિવિક્રમનું,
મૃત્યુસમયમાં નારાયણનું અને પ્રિય વસ્તુના સંગમસમયે શ્રીધરનું
ચિંતન કરવું. ૨

ખરાબ સ્વપ્ન આવ્યું હોય ત્યારે ગોવિંદનું સ્મરણ કરવું,
સંકટસમયે મધુસૂદનનું સ્મરણ કરવું, વનમાં નૃસિંહ ભગવાનનું
સ્મરણ કરવું અને અગ્નિને વિષે જલમાં સુનારા શેષશાયીનું
સ્મરણ કરવું. ૩

જલના મધ્યમાં વરાહનું સ્મરણ કરવું, પર્વત ઉપર રઘુનંદનનું
સ્મરણ કરવું. ગમનસમયમાં વામન ભગવાનનું સ્મરણ કરવું અને
સર્વ કાર્યોને વિષે માધવનું સ્મરણ કરવું. ૪

ષોડશૈતાનિ નામાનિ પ્રાતરુત્થાય યઃ પઠેત્ । સર્વપાપવિનિર્મુક્તો
વિષ્ણુલોકે મહીયતે ॥ ૫ ॥

इति श्रीविष्णोः षोडशनामस्तोत्रं संपूर्णम् ।

હરિમીઢેસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ સ્તોષ્યે ભક્ત્યા વિષ્ણુમનાર્દિ જગદાર્દિ
યસ્મિન્નેતત્સંસૃતિચક્રં ભ્રમતીત્યમ્ । યસ્મિન્ દૃષ્ટે નશ્યતિ તત્સંસૃ-
તિચક્રં તં સંસારધ્વાન્તવિનાશં હરિમીઢે ॥ ૧ ॥ યસ્યૈકાંશાદિ-
ત્યમશેષં જગદેતત્પ્રાદુર્ભૂતં યેન પિનદ્વં પુનરિત્યમ્ । યેન વ્યાપ્તં

આ પ્રમાણે આ ભગવાનનાં સોલ નામનો જે મનુષ્ય સવારમાં
ઉઠીને પાઠ કરે છે તે સર્વ પાપમાંથી મુક્ત થઈ અંતે વિષ્ણુ-
લોકને વિષે જાય છે. ૫

इति श्री “विष्णुषोडशनामस्तोत्र” संपूर्णम्.

શ્રીહરિમીઢસ્તોત્ર

હું સર્વવ્યાપક, જેનો કોઈ આદિ નથી એવા અને જગતના
આદિભૂત તે પરમાત્માની ભક્તિ વડે સ્તુતિ કરું છું કે જેને
વિષે આ સંસારનું ચક્ર આવી રીતે (જેવામાં આવે છે તે પ્રમાણે)
ભ્રમણ કરે છે અને જેને જેવાથી (જેનું જ્ઞાન થવાથી) એ સંસાર-
ચક્રનો નાશ થાય છે (એટલે મનુષ્ય તેમાંથી મુક્ત થાય છે) તે
સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિની હું સ્તુતિ કરું છું. ૧

જેના એક અંશ વડે આ (જેવામાં આવતું) સમગ્ર જગત
ઉત્પન્ન થયેલું છે અને જેણે તેને એ પ્રમાણે (પ્રપંચમાં) બંધન-
યુક્ત કરેલું છે, જેના વડે એ જગત વ્યાપ્ત છે તથા જેણે સુખ-

યેન વિષુદ્ધં સુખદુઃસ્વેસ્તં સંસાર૦ ॥ ૨ ॥ સર્વજ્ઞો યો યશ્ચ હિ
 સર્વઃ સકલો યો યશ્ચાનન્દોઽનન્તગુણો યો ગુણધામા । યશ્ચા-
 વ્યક્તો વ્યસ્તસમસ્તઃ સદસદ્યસ્તં સંસાર૦ ॥ ૩ ॥ યસ્માદન્ય-
 માસ્ત્યપિ નૈનં પરમાર્થં દૃશ્યાદન્યો નિર્વિષયજ્ઞાનમયત્વાત્ । જ્ઞાત-
 જ્ઞાનજ્ઞેયવિહીનોઽપિ સદા જ્ઞસ્તં સંસાર૦ ॥ ૪ ॥ આચાર્યેભ્યો
 લબ્ધસુસૂક્ષ્માચ્યુતતત્ત્વાદ્વૈરાગ્યેનાભ્યાસચલાચૈવ દ્રઢિન્ના । ભક્ત્યૈકા-
 દુઃખો વડે તેને વ્યાપ કરેલું છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ
 કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૨

જે સર્વને જાણનાર, સર્વરૂપ અને સર્વ કલાઓયુક્ત છે; જે
 આનન્દસ્વરૂપ, અનન્ત ગુણવાળા તથા ગુણોના સ્થાનરૂપ છે
 અને જે (મન વાણી વગેરેથી) ન જાણી શકાય તેવા, ભિન્ન અને
 અભિન્નરૂપે રહેલા તથા કાર્ય અને કારણરૂપ છે તે સંસારના
 અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૩

જેનાથી વાસ્તવિક રીતે ભિન્ન વસ્તુ કોઈ છે જ નહિ અને
 જે ઇન્દ્રિયોના વિષયથી રહિત જ્ઞાનરૂપ હોવાથી દૃશ્ય વસ્તુ-
 માત્રથી ભિન્ન છે, તેમ જે જ્ઞાતા, જ્ઞાન અને જ્ઞેય (એટલે જાણના
 યોગ્ય વસ્તુ) એ ત્રણેથી રહિત હોવા છતાં જે જ્ઞાતા-સર્વજ્ઞ છે
 તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ
 કરું છું. ૪

સદ્ગુરુઓ પાસેથી જેમણે પરમાત્માનું સૂક્ષ્મ તત્ત્વ જાણેલું
 છે અને ત્યારપછી પ્રબલ વૈરાગ્ય અને અભ્યાસના બલથી તેમ
 ભક્તિપદે જેઓ એકાગ્ર દૃષ્ટિથી ધ્યાનનિષ્ઠ થયેલા છે એવા

મધ્યાનપરા યં વિદુરીશં તં સંસાર૦ ॥ ૫ ॥ પ્રાણાનાયમ્યોમિતિ
ચિત્તં હૃદિ રુદ્ધા નાન્યત્સ્તત્વા તત્પુનરસૈવ વિલાપ્ય । સ્તીણે ચિત્તે
ભાદૃશિરસ્મીતિ વિદુર્યં તં સંસાર૦ ॥ ૬ ॥ યં બ્રહ્મારૂઢ્યં દેવમ-
નન્ધં પરિપૂર્ણં હૃત્સ્થં ભક્તૈર્લભ્યમજં સૂક્ષ્મમતર્ક્યમ્ । ધ્યાત્વાડડ-
ત્મસ્થં બ્રહ્મવિદો યં વિદુરીશં તં સંસાર૦ ॥ ૭ ॥ માત્રાતીતં
સ્વાત્મવિકાશાત્મવિવોદ્યં જ્ઞેયાતીતં જ્ઞાનમયં હૃદ્યુપલભ્યમ્ । ભાવ-
યોગીઓ જેને ‘ઇશ્વર’ એ પ્રમાણે જાણે છે તે સંસારના અંધ-
કારનો નાશ કરનાર હૃદિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૫

પ્રાણોના-ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં રાખી, ઓમ્ એ પ્રણવો
અચારથી ચિત્તને હૃદયને વિષે રોકીને, બીજી કોઈ પણ વસ્તુનું
સ્મરણ ન કરતાં તે ચિત્તને તે પરમાત્મામાં લય પમાડી, તે ચિત્ત
જ્યારે ક્ષય પામે ત્યારે તે ‘સ્વયંપ્રકાશ ચૈતન્યસ્વરૂપ પર-
માત્મા હું છું’ એ પ્રમાણે (યોગીઓ) જેને જાણે છે તે સંસારના
અંધકારનો નાશ કરનાર હૃદિ પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૬

જે સ્વયંપ્રકાશ, જેનાથી અન્ય કંઈ છે જ નહિ એવા, જે
પરિપૂર્ણ, સર્વના હૃદયને વિષે રહેલા, ભક્તોવાડે પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવા,
જન્મરહિત, સૂક્ષ્મ, વિચારમાં ન આવી શકે તેવા અને જેને ‘બ્રહ્મ’
એ પ્રમાણે કહેવામાં આવે છે તેમ બ્રહ્મવેત્તાઓ પોતાના આત્માને
વિષે રહેલા એવા જે પરમાત્માનું ધ્યાન કરીજેને ‘ઇશ્વર’ એ પ્રમાણે
જાણે છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હૃદિ પરમાત્માની
હું સ્તુતિ કરું છું. ૭

જેને યોગીઓ “શબ્દાદિ તન્માત્રાઓથી પર રહેલા, સ્વયં-
પ્રકાશ હોવાથી આત્મજ્ઞાનરૂપ, દૃશ્યમાન જોય વસ્તુઓથી પર, જ્ઞાન-
મય, હૃદયને વિષે પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય, વિશુદ્ધ ભાવથી ભળી શકે તેવા

ગ્રાહ્યાનન્દમનન્યં ચ વિદુર્યં તં સંસારં ॥ ૮ ॥ યદ્વદ્વેદ્યં વસ્તુ
સતતત્ત્વં વિષયાત્મ્યં તત્તદ્વદ્વેદ્યંતિ વિદિત્વા તદહં ચ । ધ્યાયંત્યેવં
યં સનકાદ્યા મુનયોઽજં તં સંસારં ॥ ૯ ॥ યદ્વદ્વેદ્યં તત્તદહં
નેતિ વિહાય સ્વાત્મજ્યોતિર્જ્ઞાનમયાનન્દમવાપ્ય । તસ્મિન્નસ્મીત્યા-
ત્મવિદો યં વિદુરીશં તં સંસારં ॥ ૧૦ ॥ હિત્વા હિત્વા દૃશ્ય-
મશેષં સવિકલ્પં મત્વા શિષ્ટં ભાદૃશિમાત્રં ગગનાભમ્ । ત્યક્ત્વા દેહં
અને તેથી જ આનન્દરૂપ અને જેનાથી સિદ્ધ કંઈ છે જ નહિ”
એવા જાણે છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-
પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૮

સનકાદિ મુનિયો, “શબ્દાદિ વિષયરૂપે રહેલી જે જે તત્ત્વ-
સહિત જાણવાયોગ્ય વસ્તુ છે તે તે સર્વ બ્રહ્મજ છે” એમ જાણીને
ત્યારપછી ‘તે બ્રહ્મરૂપજ હું છું’ એમ જેનું ધ્યાન કરે છે તેમ જે
જન્મરહિત છે એવા તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-
પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૯

“આ સંસારની સર્વ જાણવાયોગ્ય જે જે વસ્તુઓ છે તે હું
નથી” એમ સમજી તે સર્વનો ત્યાગ કરી, સ્વયંપ્રકાશરૂપ એવા
જ્ઞાનમય આનંદને પામી, ‘તેને વિષે હું રહેલો છું’ એમ આત્મ-
જ્ઞાની પુરુષો જેને ‘ધર્મરૂપ’ જાણે છે તે સંસારના અંધકારનો
નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૧૦.

“કલ્પનામાત્રરૂપે રહેલી આ સમગ્ર દૃશ્ય વસ્તુમાત્રનો-જગત્ત-
નો-વારંવાર ત્યાગ કરીને હવે આકાશસ્વરૂપ સ્વયંપ્રકાશ બ્રહ્મજ
શેષ રહેલું છે” એમ માની પરમાત્માના પરમભક્તો પોતાના દેહનો

યં પ્રવિશન્ત્યચ્યુતમક્તાસ્તં સંસાર૦ ॥ ૧૧ ॥ સર્વત્રાસ્તે સર્વશ-
રીરી ન ચ સર્વઃ સર્વે વેચ્યેવેહ ન યં વેત્તિ ચ સર્વઃ । સર્વત્રાન્ત-
ર્યામિતયેત્યં યમયન્યસ્તં સંસાર૦ ॥ ૧૨ ॥ સર્વે દૃષ્ટ્વા સ્વાત્મનિ
યુક્ત્યા જગદેતદ્દૃષ્ટાત્માનં ચૈવમજં સર્વજનેષુ । સર્વાત્મૈકોઽસ્મીતિ
વિદુર્યં જનહૃત્સ્થં તં સંસાર૦ ॥ ૧૩ ॥ સર્વત્રૈકઃ પશ્યતિ જિઘ્ર-
ત્યથ શુદ્ધે પ્રષ્ટા શ્રોતા બુદ્ધયતિ ચેત્યાહુરિમં યમ્ । સાક્ષી ચાસ્તે
ત્યાગ કરી જેને વિષે પ્રવેશે છે-લય પામે છે તે સંસારના અંધ-
કારનો નાશ કરનાર હુરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૧૧

જે સર્વનાં શરીરમાં રહીને સર્વત્ર-સર્વ વ્યાપક-રહેલા છે
છતાં જે તે સર્વરૂપે નથી, જે પોતે આ જગત્માં રહી સર્વને જાણે
છે, છતાં જેને સર્વ જાણી શકતાં નથી તેમ જે સર્વના અંતરમાં
નિયામક તરીકે રહીને એ પ્રમાણે સર્વને નિયમમાં રાખે છે તે
સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હુરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ
કરું છું. ૧૨.

‘આ સમગ્ર જગત્ પોતાને જ વિષે રહેલું છે’ એમ યુક્તિ-
પૂર્વક જોઈને તેમ ‘જન્મરહિત એવો પોતાનો આત્મા પણ સર્વ
જનોને વિષે રહેલો છે’ એમ જોઈને “સર્વના આત્મસ્વરૂપ હું
એક જ બ્રહ્મરૂપ છું” એમ જાણી યોગીઓ જેને પોતાના હૃદયને
વિષે રહેલા જાણે છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હુરિ-
પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૧૩

“જે એક તત્ત્વ સર્વમાં રહીને પોતે જુએ છે, સુંબે છે તથા
ખાય છે, જે સ્પર્શ કરે છે, જે સાંભળે છે તથા જે જાણે છે” એમ
જે એ પરમાત્માને યોગીઓ કહે છે તથા કેટલાક જેમને

કર્તૃષુ પશ્યન્નિતિ ચાન્યે તં સંસાર૦ ॥ ૧૪ ॥ પશ્યન્ શૃણ્વન્નન્ન
 વિજ્ઞાનન્નસયન્ સન્ જિઘ્રન્નિન્નિન્નદેહમિમં જીવતયેત્યસ્મ । ઇત્યાત્માનં
 યં વિદુરીશં વિષયજ્ઞં તં સંસાર૦ ॥ ૧૫ ॥ જાગ્રદૃષ્ટ્વા સ્થૂલરૂપદ્વા-
 ર્યાનય માયાં દૃષ્ટ્વા સ્વપ્નેઽથાપિ સુષુપ્તૌ સુખનિદ્રામ્ । ઇત્યાત્માનં
 વીક્ષ્ય મુદાસ્તે ચ તુરીયે તં સંસાર૦ ॥ ૧૬ ॥ પશ્યન્ શુદ્ધોઽ-
 પ્યક્ષર ઈકો ગુણભેદાબ્જાનાકારાન્ સ્ફાટિકવદ્ભ્રાતિ વિચિત્રઃ ।
 ‘કાર્યોના જ્ઞેનારા સાક્ષિરૂપે એ રહેલા છે’ એમ કહે છે તે
 સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ
 કરું છું. ૧૪

જે આત્મા જ્ઞેતો, સાંભળતો, જાણતો, સ્વાદ લેતો તથા
 સુંઘતો થકો આ દેહને જીવપણુના હેતુથી આ જ્ઞેવામાં આવે
 છે તે પ્રમાણે ધારણ કરે છે એમ વિષયને જાણનાર આત્માને જે
 યોગીઓ ‘ઇશ્વર’ માને છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર
 હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૧૫

જાગ્રત્ અવસ્થામાં આ સ્થૂલ પદાર્થોને જ્ઞેય ત્યાર પછી
 સ્વભાવસ્થામાં તેની જ માયાનું દર્શન કરી, સુષુપ્તિ અવસ્થામાં તે
 માયાથી થતી સુખની નિદ્રાનો અનુભવ લઈ તુરીય-ચતુર્થ-
 અવસ્થામાં આત્મદર્શન કરી જેનાથી યોગીઓ આનંદ પામે
 છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું
 સ્તુતિ કરું છું. ૧૬

જે સાક્ષિરૂપે જ્ઞેતા, શુદ્ધ, અવિનાશી અને એક હોવા છતાં
 સાર્વત્રિકાદિ શુદ્ધોથી નાના પ્રકારના લેહોને પામી સ્ફાટિક મણિની
 સમાન વિચિત્ર પ્રકારના જ્ઞેવામાં આવે છે, તેમ જે જન્મરહિત

પિત્રાદિષ્ટો વેદ ભૃગુર્યં યજુરન્તે તં સંસાર૦ ॥ ૨૦ ॥ યેનાવિષ્ટો
 યસ્ય ચ શક્ત્યા યદધીનઃ ક્ષેત્રજ્ઞોઽયં કારયિતા જન્તુષુ કર્તુઃ ।
 કર્તા ભોક્તાઽઽત્માઽત્ર હિ ચિચ્છક્ત્યધિરુદ્ધસ્તં સંસાર૦ ॥૨૧॥
 સૃષ્ટ્વા સર્વં સ્વાત્મતયૈવેત્યમતર્ક્યં વ્યાપ્યાયાન્તઃ કૃત્સ્તમિદં સૃષ્ટમ-
 શેષમ્ । સચ્ચ ત્યચ્ચાભૂત્પરમાત્મા સ ય એકસ્તં સંસાર૦ ॥ ૨૨ ॥
 વેદાન્તૈશ્ચાધ્યાત્મિકશાસ્ત્રૈશ્ચ પુરાણૈઃ શાસ્ત્રૈશ્ચાન્યૈઃ સાત્વતતન્ત્રૈશ્ચ
 નામના પિતાએ યજુર્વેદના અંતને વિષે જેને ઉપદેશ આપવાથી જે
 ભૃગુ નામના ઋષિ બ્રહ્મદષ્ટિવાળા થઈ જેને જાણતા હતા તે
 સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ
 કરું છું. ૨૦

જેમના વડે આ જીવાત્મા દેહાદિમાં પ્રવિષ્ટ થએલો છે અને
 જેમને આધીન થઈ જેમની શક્તિવડે યુક્ત થઈને પોતે પ્રાણીઓને
 વિષે કાર્ય કરાવનાર, કર્તાના પણ કર્તા અને ભોક્તા મનાય છે
 તેમ એ જીવાત્મા જે ચિત્તશક્તિ વડે વ્યાપ્ત છે તે સંસારના
 અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૨૧

જે પરમાત્મા પોતે એક છે, છતાં પણ જેમણે પોતાના
 સ્વરૂપરૂપે તર્કથી પણ ન જાણી શકાય એવું આ સમગ્ર જગત્
 રચ્યું છે અને તે રચી તેની અંદર સર્વત્ર વ્યાપ્ત થઈને જે એકાકી
 પ્રત્યક્ષ તથા પરોક્ષરૂપે રહેલા છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ
 કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૨૨

જે પરમાત્માને જ્ઞાનીઓ ઉપનિષદો વડે, બીજાં આધ્યા-
 ત્મિક શાસ્ત્રો વડે, પુરાણો વડે તથા અન્ય શાસ્ત્રો અને સાત્વત
 તંત્રો વડે જાણીને પછી આન્તરિક્ષ રીતે પોતાના ચિત્તને વિષે પણ

યમીશમ્ । દૃષ્ટાયાન્તશ્ચેતસિ બુદ્ધ્યા વિવિશુર્યં તં સંસાર૦ ॥૨૩॥
 શ્રદ્ધામક્તિધ્યાનશમાદ્યૈર્યતમાનૈર્જ્ઞાતું શક્યો દેવ દૈવાશુ ય ઈશઃ ।
 દુર્વિજ્ઞેયો જન્મશતૈશ્ચાપિ વિના તૈસ્તં સંસાર૦ ॥ ૨૪ ॥ યસ્યા-
 તર્ક્યં સ્વાત્મવિભૂતેઃ પરમાર્થં સર્વં સ્વલ્પિત્યત્ર નિરુક્તં શ્રુતિવિદ્ધિઃ ।
 તજ્જાતિત્વાદન્ધિતરજ્ઞાગમભિન્નં તં સંસાર૦ ॥ ૨૫ ॥ દૃષ્ટ્વા ગીતા-
 સ્વક્ષરતત્ત્વં વિધિનાજં મક્ત્યા ગુર્વ્યાલભ્ય હૃદિસ્થં દૃશિમાત્રમ્ ।
 ઓળખી જેમાં પ્રવેશ કરે છે-પ્રદ્ધમય થાય છે તે સંસારના
 અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૨૩

જે પરમાત્મા શ્રદ્ધા, ભક્તિ, ધ્યાન તથા શમદમાદિ સાધનો
 વડે યત્ન કરનાર પુરુષો વડે જ આ લોકને વિષે જાણવાને યોગ્ય
 છે-જેમનું સ્વરૂપ સમજી શકાય તેવું છે-અને એ સાધનો વિના
 સંકડો જન્મોએ પણ જેમનું સ્વરૂપ સમજી શકાય તેવું નથી તે
 સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ
 કરું છું. ૨૪

જે પરમાત્માની આત્મવિભૂતિનું સત્યસ્વરૂપ તર્કથી જાણી
 શકાય તેવું નથી તથા જેને વેદને જાણનાર મહાપુરુષોએ “સ્વં
 સ્વલ્પિદં વ્રજ-આ સર્વં પ્રદ્ધ છે” એ સૂત્રને વિષે સમજાવેલું છે અને
 જેમનાથી ઉત્પન્ન થએલ વસ્તુમાત્રનાં ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય
 સમુદ્રથી સમુદ્રના તરંગો જેમ જુદા નથી તે પ્રમાણે જેમનાથી જુદાં
 નથી તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની
 હું સ્તુતિ કરું છું. ૨૫

ગીતાને વિષે કહેલા જન્મરહિત તથા અવિનાશી એવા એ
 પરમાત્માના તત્ત્વને વિધિવડે જાણીને, અનન્ય ભક્તિવડે શરી-
 રમાં દૃષ્ટારૂપે રહેલા તે પરમાત્માને પોતાના હૃદયને વિષે રહેલા

ધ્યાત્વા તસ્મિન્નસ્મ્યહમિત્યત્ર વિદુર્યં તં સંસાર૦ ॥ ૨૬ ॥ ક્ષેત્ર-
જ્ઞત્વં પ્રાપ્ય વિશુઃ પશ્ચમુચ્ચૈર્યો મુક્તેઽજસ્રં ભોગ્યપદાર્થાન્પ્રકૃતિસ્થઃ ।
ક્ષેત્રે ક્ષેત્રેષ્વિન્દુવદેકો बहुधाऽऽस्ते तं संसार० ॥ ૨૭ ॥ યુક્ત્યા-
લોઢ્ય વ્યાસવચાંસ્યત્ર હિ લભ્યઃ ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞાન્તરવિદ્ધિઃ પુરુ-
ષાણ્યઃ । યોઽહં સોઽસૌ સોઽસ્મ્યહમેવેતિ વિદુર્યં તં સંસાર૦ ॥ ૨૮ ॥

સમજીને અને તેમનું ધ્યાન કરીને “હું તે પરમાત્મામાં રહેલો છું”
એ પ્રમાણે જે પરમાત્માને આ લોકમાં યોગીઓ માને છે તે
સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ
કરું છું. ૨૬

જે સર્વવ્યાપક પરમાત્મા પ્રકૃતિમાં પ્રતિબિંબરૂપે રહી
ક્ષેત્રજ-જીવ-પણાને પામીને પાંચ ઇન્દ્રિયોવડે લોગ્ય પદાર્થોનો
હમેશાં ઉપલોગ કરે છે અને જે (એક છતાં) દરેક શરીરોને
વિષે (લિપ્ત લિપ્ત) જલોને વિષે ચન્દ્ર જેમ જુદો જુદો જોવામાં
આવે છે તે પ્રમાણે અનેકરૂપે જણાય છે તે સંસારના અંધકાર-
નો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૨૭

લગવાનું વેદવ્યાસનાં બ્રહ્મસૂત્રાદિ વચનોનું યુક્તિપુરઃસર
મન્યન કરવાથી જે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તેમ ક્ષેત્ર અને ક્ષેત્રજ-દેહ
અને જીવાત્મા-ના અંતરને જાણનારા મહાપુરુષો જેમને “પુરુષ”
એ પ્રમાણે કહે છે અને “જે હું છું તે જ તે પરમાત્મા છે
અને જે પરમાત્મા છે તે જ હું છું” એ પ્રમાણે જેને જાણે
છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની
સ્તુતિ કરું છું. ૨૮

‘एकीकृत्यानेकशरीरस्थमिमं ज्ञं यं विज्ञायेद्देव स एवाशु भवन्ति ।
 यस्मिँल्लीना नेह पुनर्जन्म लभन्ते तं संसार० ॥ २९ ॥ द्वन्द्वैकत्वं
 यच्च मधुब्राह्मणवाक्यैः कृत्वा शक्रोपासनमासाद्य विभूत्या ।
 योऽसौ सोऽहं सोऽस्म्यहमेवेति विदुर्यं तं संसार० ॥ ३० ॥
 योऽयं देहे चेष्टयिताऽन्तःकरणस्थः सूर्ये चासौ तापयिता सोऽस्म्य-
 हमेव । इत्यात्मैक्योपासनया यं विदुरीशं तं संसार० ॥ ३१ ॥

અનેક શરીરોમાં રહેલા તે સર્વજ્ઞ પરમાત્માને ‘સર્વમાં એકજ-
 રૂપે રહેલા છે’ એમ સમજીને અને ત્યાર પછી તેમને અનુભવથી
 જાણીને જે યોગીઓ તે પરમાત્મસ્વરૂપ થઈ જાય છે અને
 જેમાં લીન થએલા તે યોગીઓ ફરીને આ સંસારમાં જન્મ પામતા
 નથી તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું
 સ્તુતિ કરું છું. ૨૯

પ્રાદ્યણુ વિભાગમાં કહેલાં મધુ વાક્યો વડે આ સર્વ દ્વન્દ્વોને
 એકરૂપ જ સમજી અને ઐશ્વર્ય વડે (સમાનતાથી) ઈન્દ્રરૂપ
 પરમાત્માની ઉપાસના કરીને યોગીઓ “જે એ પરમાત્મા છે તે
 હું છું અને જે હું છું તે તે છે” એમ જેમને જાણે છે તે સંસારના
 અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૩૦

“જે આ દેહને વિષે અન્તઃકરણમાં રહીને સર્વ પ્રકારની ચેષ્ટા
 કરાવી રહેલા છે તેમ જે સૂર્યમાં રહીને તાપ પમાડનાર છે તે હું જ
 છું” એમ આત્માની એકતા સમજી તે પ્રમાણે ઉપાસના કરી
 યોગીઓ જેમને ઈશ્વર જાણે છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ
 કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૩૧

વિજ્ઞાનાંશો यस્ય સતઃ શક્ત્યધિરૂઢો બુદ્ધિર્બુદ્ધયત્યત્ર બહિર્બોધ્ય-
પદાર્થાન્ । નૈવાન્તઃસ્થં બુદ્ધયતિ યં બોધયિતારં તં સંસારઃ ॥૩૨॥
કોઽયં દેહે દેવ इतीत्थं સુવિચાર્ય જ્ઞાતા શ્રોતાઽઽનન્દયિતા ચૈષ હિ
દેવઃ । इत्यालोच्य જ્ઞાંશમિહાસ્મીતિ વિદુર્યં તં સંસારઃ ॥૩૩॥ કો
હ્યેવાન્યાદાત્મનિ ન સ્યાદયમેષ હ્યેવાનન્દઃ પ્રાણિતિ ચાપાનિતિ ચેતિ ।
इत्यस्तित્વં વક્ત્યુપપત્યા શ્રુતિરેષા તં સંસારઃ ॥૩૪॥ પ્રાણો વાહં

જે સદ્રૂપ પરમાત્માના વિજ્ઞાનાંશરૂપ બુદ્ધિ જેમની શક્તિને
આધીન થઈને બહારના બાહ્યવા યોગ્ય પદાર્થોને બાળે છે, પરંતુ
અંતરમાં રહેલા તે જ્ઞાન કરાવનાર પરમાત્માને બાળી શકતી નથી
તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ
કરું છું. ૩૨

આ દેહને વિષે કોણુ દેવ રહેલા છે તેનો સારી રીતે વિચાર
કરીને બાળનાર, સાંભળનાર તથા આનંદ આપનાર આજ દેવ-
પરમાત્મા છે એમ ધરાધર સમજી, “તે જ્ઞાનરૂપ પરમાત્માનો
અંશ જ આ દેહને વિષે હું છું” એમ જેને યોગીઓ બાળે છે તે
સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ
કરું છું. ૩૩

આ આનંદરૂપ પરમાત્મા જો આ શરીરમાં ન હોત તો
પ્રાણ તથા અપાન વાયુઓની ક્રિયા ખીજો કોણુ કરત? (માટે
એ કોઈ પરમાત્મા છે) એ પ્રમાણે ‘કો જ્ઞેવાન્યાત્ કઃ પ્રાણ્યાત્ યદેષ
આકાશ આનન્દો ન સ્યાત્’ આ શ્રુતિ યુક્તિપુરઃસર જેના અસ્તિ-
ત્વનું પ્રતિપાદન કરે છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર
હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૩૪

વાક્શ્રવણાદીનિ મનો વાબુદ્ધિર્વાહં વ્યસ્ત ઉતાહોપિ સમસ્તઃ । ઇત્યા-
લોચ્ય જ્ઞપ્તિરિહાસ્મીતિ વિદુર્યં તં સંસારઃ ॥ ૩૫ ॥ નાહં પ્રાણો નૈવ
શરીરં ન મનોઽહં નાહં બુદ્ધિર્નાહમહંકારધિયૌ ચ । યોઽત્ર જ્ઞાંશઃ
સોઽસ્મ્યહમેવેતિ વિદુર્યં તં સંસારઃ ॥ ૩૬ ॥ સત્તામાત્રં કેવલ-
વિજ્ઞાનમજં સત્ સૂક્ષ્મં નિત્યં તત્ત્વમસીત્યાત્મસુતાય । નામ્નામન્તે
પ્રાહ પિતા યં વિશ્વમાત્રં તં સંસારઃ ॥ ૩૭ ॥ મૂર્તામૂર્તે પૂર્વમ-

“હું પ્રાણુ છું અથવા હું વાણી છું, હું શ્રવણાદિ ઇન્દ્રિયો-
રૂપ છું અથવા તેા મનરૂપ છું, કે બુદ્ધિરૂપ છું, હું એકજ છું
અથવા તેા સમસ્તરૂપ છું” એમ સર્વનો વિચાર કરી ‘આ દેહમાં
હું જ્ઞાનરૂપ છું’ એમ જે પરમાત્માને (યોગીઓ) જાણે છે તે
સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ
કરું છું. ૩૫

હું પ્રાણુ પણ નથી, હું શરીર નથી, હું મનરૂપ નથી, હું
ચિત્તસ્વરૂપ પણ નથી તેમ હું અહંકાર કે બુદ્ધિરૂપ પણ નથી,
પરંતુ ‘જે જ્ઞાતા પરમાત્મા છે તેના અંશરૂપે આ શરીરમાં હું
રહેલો છું’ એમ જેમને (યોગીઓ) જાણે છે તે સંસારના અંધકારનો
નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૩૬

જે સત્તામાત્ર, કેવળ વિજ્ઞાન-ચિત્તસ્વરૂપ-રૂપ, ઉત્પત્તિરહિત,
અવિનાશી, સૂક્ષ્મ અને નિત્યરૂપ છે તેમ “તત્ત્વમસિ-તે બ્રહ્મસ્વરૂપ
તું છે” એમ સામવેદના અન્તમાં છાન્દોગ્યોપનિષદ્ને વિષે ઉદાહરક
નામના પિતાએ પોતાના પુત્રને જે વ્યાપક અને સર્વના આદિભૂત
પરમાત્માનું સ્વરૂપ કહ્યું હતું તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર
હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૩૭

પોહ્યાથ સમાધૌ દૃશ્યં સર્વં નેતિ ચ નેતીતિ વિહાય । ચૈતન્યાંશે
સ્વાત્મનિ સન્તં ચ વિદુર્યં તં સંસાર૦ ॥ ૩૮ ॥ ઓતં પ્રોતં યત્ર ચ
સર્ગં ગગનાન્તં યો સ્થૂલાનણ્વાદિષુ સિદ્ધોઽક્ષરસંઙ્ગઃ । જ્ઞાતાઽતોઽન્યો
નેત્યુપલભ્યો ન ચ વેદ્યસ્તં સંસાર૦ ॥ ૩૯ ॥ તાવત્સર્વં સત્યમિ-
વાભાતિ યદેતદ્યાવત્સોઽસ્મીત્યાત્મનિ યો જ્ઞો નહિ દૃષ્ટઃ । દૃષ્ટે
તસ્મિન્ સર્વમસત્યં ભવતીદં તં સંસાર૦ ॥ ૪૦ ॥ રાગામુક્તં લોહ-

પ્રત્યક્ષ અને અપ્રત્યક્ષ એવાં મૂર્તામૂર્ત પંચભૂતોનો સમાધિને
વિષે ત્યાગ કરી, આ સર્વ દૃશ્ય વસ્તુ તે બ્રહ્મરૂપ નથી-નથી જ એમ
માની તેમનો પણ ત્યાગ કરી, ચૈતન્યના અંશરૂપ પોતાના આત્માને
વિષે રહેલા જે પરમાત્માને (યોગીઓ) જાણે છે તે સંસારના અંધકાર-
નો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૩૮

જે પરમાત્માને વિષે (પૃથિવીથી આરંભી) આકાશ સુધીનું
સર્વ એકાકાર થઈ ગયેલું છે અને જે સ્થૂલ તથા સૂક્ષ્મ વગેરે
સર્વ પદાર્થોમાં અક્ષર નામથી પ્રસિદ્ધ થઈને રહેલા છે તેમ
જ્ઞાતા, મેળવવા યોગ્ય અને જાણવા યોગ્ય જેમનાથી બીજો કોઈ
પણ નથી તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્મા-
ની હું સ્તુતિ કરું છું. ૩૯

“હું તે બ્રહ્મ-પરમાત્મ-સ્વરૂપ છું” એમ પોતાના આત્માને
વિષે જ્યાં સુધી તે જ્ઞાનસ્વરૂપ પરમાત્માને જોયા નથી ત્યાં
સુધી જ આ સર્વ દૃશ્ય વસ્તુમાત્ર (મનુષ્યને) સત્ય જણાય છે,
પરંતુ જેમને જોયા પછીથી ‘આ સર્વ અસત્ય છે’ એમ જ્ઞાન થાય
છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું
સ્તુતિ કરું છું. ૪૦

યુતં હેમ યથાઽગ્રૌ યોગાષ્ટાઙ્ગૈરુજ્જ્વલિતજ્ઞાનમયાગ્રૌ । દગ્ધ્વાત્માનં
જ્ઞં પરિશિષ્ટં ચ વિદુર્યં તં સંસાર૦ ॥ ૪૧ ॥ યં વિજ્ઞાનજ્યોતિ-
ષમાદ્યં સુવિભાગં હૃદયકેન્દ્રગ્ન્યોકસમીડયં તદિદામમ્ । ભક્ત્યારા-
ધ્યેઽૈવ વિશન્ત્યાત્મનિ સન્તં તં સંસાર૦ ॥ ૪૨ ॥ પાયાદ્ભક્તં
સ્વાત્મનિ સન્તં પુરુષં યો ભક્ત્યા સ્તૌતીત્યાઙ્ગિરસં વિષ્ણુરિમં
મામ્ । ઇત્યાત્માનં સ્વાત્મનિ સંહૃત્ય સદૈકસ્તં સંસાર૦ ॥ ૪૩ ॥

જેમ લોહથી યુક્ત સુવર્ણ અગ્નિને વિષે નાખવાથી (તેને
વિકાર નાશ પામી) શુદ્ધ થાય છે તેજ પ્રમાણે યોગનાં આઠ
અંગોથી પ્રદીપ્ત થએલા જ્ઞાનરૂપ અગ્નિને વિષે ચિત્તને બાળીને-
શુદ્ધ કરીને-બાકી રહેલા જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માને જે પરમાત્મ-
સ્વરૂપે (યોગીઓ) કહે છે તે સંસારના અંધકારનો નાશ કરનાર
હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૪૧

જે વિજ્ઞાનરૂપ તેજવાળા, આદિભૂત, સારી રીતે પ્રકાશમાન
થતા હૃદયને વિષે સૂર્ય, ચન્દ્ર અને અગ્નિની સમાન તેજઃસ્વરૂપે
નિવાસ કરી રહેલા, સર્વને સેવવા યોગ્ય, વિજળી સમાન ક્રાન્તિ-
વાળા અને ભક્તિવડે આરાધના કરી (યોગીઓ) આ શરીરમાંજ
જે આત્મસ્વરૂપને વિષે પ્રવેશ કરે છે તે સત્સ્વરૂપ અને સંસાર-
ના અંધકારનો નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું.

જે વ્યાપક પરમાત્મા પોતાને વિષે સત્સ્વરૂપે રહેલા પુરુષ-
રૂપ ભક્તનું “અંગના સારભૂત એવા આ મારી ભક્તિથી સ્તુતિ
કરે છે.” એમ સમજી રક્ષણ કરે છે અને એ પ્રમાણે (યોગીઓ)
જે એ આત્મસ્વરૂપ પરમાત્માને પોતાના આત્માને વિષે મેળવે
છે તેમ જે સત્સ્વરૂપ તથા એકરૂપજ છે તે સંસારના અંધકારનો
નાશ કરનાર હરિ-પરમાત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૪૩

इत्थं स्तोत्रं भक्तजनेदयं भवभीतिध्वान्तार्कभं भगवत्पादीयमिदं,
यः । विष्णोर्लोकं पठति शृणोति व्रजति शो ज्ञानं ज्ञेयं स्वात्मनि
चामोति मनुष्यः ॥ ४४ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं हरिमीढेस्तोत्रं संपूर्णम् ।

श्रीहरिशरणाष्टकस्तोत्रम् ।

श्रीगणेशाय नमः ॥ ध्येयं વદન્તિ શિવમેવ હિ કેચિદન્યે શક્તિ
गणेशमपरे तु दिवाकरं वै । रूपैस्तु तैरपि विमासि यतस्त्वमेव
तस्मात्त्वमेव शरणं मम शङ्खपाणे ॥ १ ॥ નો સોદરો ન જનકો

આ પ્રમાણે ભક્તજનો વડે સ્તુતિ કરવા યોગ્ય, સંસાર-
ના ભયરૂપ અંધકારને નાશ કરવામાં સૂર્યસમાન તેજસ્વી અને
ભગવત્સ્વરૂપને જાણવાવાળા આ સ્તોત્રને જે ભણે છે અથવા
સાંભળે છે તે મનુષ્ય પરમાત્માના વિષ્ણુદ્વોકને વિષે જાય છે અને
અન્તે જ્ઞાતા, જ્ઞાન, અને જ્ઞેય (જાણવા યોગ્ય) સ્વરૂપ જે પરમાત્મા
તમને પોતાના આત્માને વિષે પ્રાપ્ત કરે છે અર્થાત્ તે પરમાત્મ-
સ્વરૂપને પામવારૂપ મુક્તિને મેળવે છે. ૪૪

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचित “हरिमीढेस्तोत्र” संपूर्णम्.

શ્રીહરિશરણાષ્ટકસ્તોત્ર

કેટલાક શિવનું ધ્યાન કરવું એમ કહે છે જ્યારે બીજા કેટ-
લાક શક્તિનું તો બીજા ગણેશનું કે સૂર્યનું ધ્યાન કરવું એમ કહે છે,
પરંતુ તે સ્વરૂપો વડે પણ આપ જ પ્રકાશમાન છો એટલે તે
પણ આપનાં જ સ્વરૂપ છે માટે શંખ જેમના હાથમાં છે એવા
હે ભગવન્! આપ જ મારું રક્ષણ થાઓ! ૧

જનની ન જાયા નૈવાત્મજો ન ચ કુલં વિપુલં બલં વા । સંદૃશ્યતે
ન કિલ કોઽપિ સહાયકો મે તસ્મા૦ ॥ ૨ ॥ નોપાસિતા મદ-
મપાસ્ય મયા મહાન્તસ્તીર્થાનિ ચાસ્તિકધિયા નહિ સેવિતાનિ ।
દેવાર્ચનં ચ વિધિવન્ન કૃતં કદાપિ તસ્મા૦ ॥ ૩ ॥ દુર્વાસના મમ
સદા પરિકર્ષયન્તિ ચિત્તં શરીરમપિ રોગગણા દહન્તિ । સંજીવનં
ચ પરહસ્તગતં સદૈવ તસ્મા૦ ॥ ૪ ॥ પૂર્વે કૃતાનિ દુરિતાનિ મયા
તુ યાનિ સ્મૃત્વાઽસ્થિલાનિ હૃદયં પરિકમ્પતે મે । રુયાતા ચ તે
પતિતપાવનતા તુ યસ્માત્તસ્મા૦ ॥ ૫ ॥ દુઃખં જરાજનનજં વિવિ-

લાઠ, પિતા, માતા, સ્ત્રી, પુત્ર, કુલ કે મોટું સૈન્ય એ સર્વ-
માંથી કેાઈપણ મારું સહાયક હોય એમ મને જણાતું નથી માટે
હે શંખપાણે! આપજ મારું રક્ષણ થાઓ! ૨

મેં મહનો ત્યાગ કરી મોટા દેવોની ઉપાસના કરી નથી, તેમ
આસ્તિક બુદ્ધિથી તીર્થોનું સેવન પણ કર્યું નથી, કે વિધિ પ્રમાણે
દેવાર્ચન પણ ક્યારેક કર્યું નથી માટે હે શંખપાણે! આપજ મારું
રક્ષણ થાઓ! ૩

દુષ્ટ વાસના મારા ચિત્તને હુંમેશાં ખેંચી રહેલી છે અને
અનેક રોગો મારા શરીરને બાળી રહેલા છે અને મારું જીવન તે
હુંમેશાં પરાધીન છે માટે હે શંખપાણે! આપજ મારું રક્ષણ
થાઓ! ૪

પૂર્વમાં મેં જે પાપકર્મો કર્યા છે તે સર્વનું સ્મરણ થતાં મારું
હૃદય કમ્પે છે અને આપ તો ‘પતિતને પાવન કરનારા છો’ એવી
રીતે પ્રસિદ્ધ છો માટે હે શંખપાણે! આપજ મારું રક્ષણ થાઓ! ૫

ધાશ્ચ રોગાઃ કાકેશ્વસૂકરજનિર્નિરયે ચ પાતઃ । ત્વદ્વિસ્મૃતેઃ ફલ-
મિદં વિતતં હિ લોકે તસ્માન્ ॥ ૬ ॥ નીચોપિ પાપવલિતોઽપિ
વિનિન્દિતોઽપિ બ્રૂયાત્તવાહમિતિ યસ્તુ કિલૈકવારમ્ । તં યચ્છ-
સીશ નિજલોકમિતિ વ્રતં તે તસ્માન્ ॥ ૭ ॥ વેદેષુ ધર્મવચનેષુ
તથાગમેષુ રામાયણેઽપિ ચ પુરાણકદમ્બકેવા । સર્વત્ર સર્વવિધિના
ગદિતસ્ત્વમેવ તસ્માન્નમેવ શરણં મમ શઙ્ખપાણે ॥ ૮ ॥

इति श्रीमत्परमहंसस्वामिब्रह्मानन्दविरचितं श्रीहरिशरणाष्टस्तोत्रं संपूर्णम् ।

ઘડપણુ અને જન્મનાં દુઃખ લોગવવાં, વિવિધ પ્રકારના
રોગો થવા અને કાગડા, કૂતરા કે ડુક્કર વગેરેની યોનિમાં જન્મ
થવો કે નરકમાં પડવું એ બધું લોકમાં આપનું સ્મરણ ન કરી
આપને જે ભૂલી જવા તેનું જ ફલ ગણાયતું છે માટે હે શંખપાણે!
આપ જ મારું રક્ષણ થાઓ! ૬

જે કોઈ નીચ હોય, પાપયુક્ત હોય, કે નિન્દાને પાત્ર થએલો
હોય, પણ જો એકવાર પણ આપને “હું તમારો છું” એ પ્રમાણે
કહે છે તેને હે ઇશ! આપ આપનો લોક આપો છો એટલે આપના
લોકમાં લઈ જાઓ છો એવું આપનું વ્રત છે માટે હે શંખપાણે!
આપ મારું રક્ષણ થાઓ! ૭

વેદોમાં, ધર્મશાસ્ત્રોમાં, આગમોમાં, રામાયણમાં કે પુરાણોના
સમુદાયમાં પણ સર્વ ઠેકાણે સર્વ વિધિવડે આપનું જ વર્ણન કર-
વામાં આવેલું છે માટે હે શંખપાણે! આપજ મારું રક્ષણ થાઓ! ૮

धतिश्री स्वामिब्रह्मानन्दविरचित “श्रीहरिशरणाष्टस्तोत्र” संपूर्ण.

સંકષ્ટનાશનવિષ્ણુસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ નારદ ઉવાચ । પુનર્દૈત્યં સમાયાન્તં દૃષ્ટ્વા
દેવાઃ સવાસવાઃ । મયપ્રકમ્પિતાઃ સર્વે વિષ્ણું સ્તોતું પ્રચક્રમુઃ
। ૧ ॥ દેવા ઝુચુઃ । નમો મત્સ્યકૂર્માદિનાનાસ્વરૂપૈઃ સદામક્ત-
ત્કાર્યોચ્ચતાયાર્તિહન્ત્રે । વિધાત્રાદિસર્ગસ્થિતિધ્વંસકર્ત્રે ગદાશક્ત્ય-
પારિહસ્તાય તેઽસ્તુ ॥ ૨ ॥ રમાવલ્લભાયાસુરાણાં નિહન્ત્રે શુભ-
જ્ઞારિયાનાય પીતામ્બરાય । મહાદિક્રિયાપાકકર્ત્રે વિકર્ત્રે શર-
યાય તસ્મૈ નતાઃ સ્મો નતાઃ સ્મઃ ॥ ૩ ॥ નમો દૈત્યસંતાપિતા-

શ્રીસંકષ્ટનાશન વિષ્ણુસ્તોત્ર

નારદ બોલ્યાઃ:-ફરી પાછો દૈત્યને આવતો જોઇ ઇન્દ્રસહિત
સર્વ દેવો ભયથી કમ્પાયમાન થઇને વિષ્ણુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ૧

દેવો બોલ્યાઃ:-મત્સ્ય, કૂર્મ વગેરે નાના પ્રકારનાં સ્વરૂપને
ધારણ કરીને હુમેશાં ભક્તના કાર્યને માટેજ પ્રયત્નશીલ, દુઃખોને
ર કરનાર, પ્રજ્ઞા, વિષ્ણુ અને રુદ્રરૂપે જગત્ની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ
અને લય કરનાર અને હાથને વિષે ગદા, શંખ, પદ્મ અને ચક્રને
ધારણ કરનાર આપ વિષ્ણુને અમારા પ્રણામ હો. ૨

લક્ષ્મીના પ્રિય! અસુરોનો સંહાર કરનાર, સર્પના શત્રુ એવા
ગરુડ ઉપર બેસનાર, પીતામ્બરને ધારણ કરનાર, યજ્ઞાદિક ક્રિયાઓને
પરિપૂર્ણ કરનાર, સર્વના એક જ ઉર્તારૂપ અને શરણે આવેલાનું
રક્ષણ કરનાર એવા જે વિષ્ણુ તેમને અમે વારંવાર પ્રણામ
કરીએ છીએ. ૩

મર્ત્યદુઃસ્વાચલધ્વંસદમ્ભોલયે વિષ્ણવે તે । શુજઙ્ગેશતલ્પેશયાયા-
ર્કચન્દ્રદિનેત્રાય તસ્મૈ નતાઃ સ્મો નતાઃ સ્મઃ ॥ ૪ ॥ નારદ
ઉવાચ । સંકષ્ટનાશનં નામ સ્તોત્રમેતત્પઠેન્નરઃ । સ કદાચિન્ન
સંકષ્ટૈઃ પીડયતે કૃપયા હરેઃ ॥ ૫ ॥

इति श्रीपद्मपुराणे सुरनारदसंवादे संकष्टनाशनं नाम
विष्णुस्तोत्रं संपूर्णम् ।

પશ્ચમહાયુધસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ । વિષ્ણોર્મુખોત્થાનિલપૂરિતસ્ય यस્ય ધ્વનિ-
ર્દાનવદર્પહન્તા । તં પાશ્ચજન્યં શશિકોટિશુભ્રં શંખં સદાહં શરણં

દૈત્યોવડે પીડાયલા દેવોના દુઃખરૂપી પર્વતનો નાશ કરવામાં
એક વજ્ર જેવા આપ વિષ્ણુને અમારા પ્રણામ હો ! તેમ જ સર્પ-
રાજ શેષની શય્યાપર સુનારા અને સૂર્ય અને ચન્દ્રરૂપી બે નેત્ર-
વાળા આપ વિષ્ણુને અમે વારંવાર પ્રણામ કરીએ છીએ. ૪

નારદ બોલ્યા:—આ “સંકષ્ટનાશન” નામના સ્તોત્રનો જે
મનુષ્ય પાઠ કરે છે તે હરિ-વિષ્ણુ ભગવાનની કૃપાથી ક્યારે પણ
સંકષ્ટોવડે પીડાતો નથી. ૫

इति श्रीपद्मपुराणे सुरनारदसंवादे “संकष्टनाशन” नामनुं विष्णुस्तोत्रं संपूर्णं

શ્રીપંચમહાયુધસ્તોત્ર

વિષ્ણુ પરમાત્માના મુખના વાયુથી પૂરાયલા જે શંખનો
ધ્વનિ દૈત્યોના ગર્વનો નાશ કરે છે તે કરોડો ચન્દ્રની સમાન શુભ
એવા પાંચજન્ય નામના શંખને શરણે “હું સર્વદા ભરિ છું. ૧

પ્રપદ્યે ॥ ૧ ॥ સ્ફુરત્સહસ્રારશિસ્વાતિતીવ્રં સુદર્શનં ભાસ્કરકોટિ-
તુલ્યમ્ । સ્ફુરદ્વિષાં પ્રાણવિનાશદશં ચક્રં સદાહં શરણં પ્રપદ્યે
॥ ૨ ॥ હિરણ્મયીં મેરુસમાનસારાં કૌમોદર્કીં દૈત્યકુલસ્ય
હન્ત્રીમ્ । વૈકુણ્ઠવામાગ્રકરાભિમૃષ્ટાં ગદાં સદાહં શરણં પ્રપદ્યે ॥
॥ ૩ ॥ રક્ષોઽસુરાણાં કઠિનોગ્રકણ્ઠચ્છેદોચ્છલચ્છોણિતદિગ્ધ-
ધારમ્ । તં નન્દકં નામ હરેઃ પ્રદીપ્તં ચ્ચં સદાહં શરણં પ્રપદ્યે ॥
॥ ૪ ॥ યસ્યાતિનાદશ્રવણાત્સુરાણાં ચેતાંસિ નિર્મુક્તભયાનિ
સઘઃ । ભવન્તિ દૈત્યાશ્નિવાળવર્ષે શર્ક્કં સદાહં શરણં પ્રપદ્યે ॥ ૫ ॥

દેદીપ્યમાન એવા હજારે આરાઓની જ્વાલાઓથી અત્યંત
તીવ્ર જણાતા, કરોડો સૂર્યની સમાન ક્રાન્તિવાળા અને આવેશ-
વાળા શત્રુઓના તત્કાલ પ્રાણ લેનારા એવા સુદર્શન ચક્રને શરણે
હું સર્વદા જાઉં છું. ૨

સુવર્ણની ખનાવેલી, મેરુની સમાન દૃઢ, દૈત્ય કુલનો સંહાર
કરનારી તથા વિષ્ણુ પરમાત્માએ ડાખા હાથને વિષે ધારણ કરેલી
એવી કૌમોદકી નામની ગદાને શરણે હું સર્વદા જાઉં છું. ૩

રાક્ષસ અને અસુરોના કઠિન અને ઉગ્ર એવા કંઠોનું છેદન
કરવાથી નીકળેલા લોહીથી જેની ધાર ભરી ગયેલી છે એવા ભગ-
વાન્ વિષ્ણુના તે દેદીપ્યમાન નંદક નામના ખર્જૂને હું સર્વદા શરણે
જાઉં છું. ૪

જેના ઘોર નાદના શ્રવણથી દેવોનાં ચિત્તો તત્કાલ ભયરહિત
થઈ જાય છે અને દૈત્યોના ઉપર જે વજ્રસમાન ખાણોનો વરસાદ
વરસાવે છે તે શર્ક્ક નામના ધનુષ્યને શરણે હું સર્વદા જાઉં છું. ૫

પ્રાતર્હરે: પશ્ચમહાયુધાનાં સ્તવં પઠેદ્યઃ કૃતસર્વરક્ષઃ । જીવેચ્છતં
સર્વજનૈઃ સ પૂજ્યો નિર્વાણકાલે વિશતીહ વિષ્ણુમ્ ॥ ૬ ॥

ઇતિ શ્રીમત્પરમહંસપરિવ્રાજકાચાર્યશ્રીમચ્છંકરાચાર્યવિરચિતં પશ્ચમહાયુધસ્તોત્રં
સંપૂર્ણમ્ ॥

શ્રીપરમાત્મસ્તુતિઃ ॥

શ્રીગણેશાય નમઃ॥શ્રીશુક ઉવાચ॥નમઃ પરસ્મૈ પુરુષાય ભૂયસેઽ
સદુદ્ભવસ્થાનનિરોધલીલયા । ગૃહીતશક્તિત્રિતયાય દેહિનામન્તર્ભ-
વાયાનુપલક્ષ્યવર્ત્મને ॥ ૧ ॥ ભૂયો નમઃ સદ્વૃજિનચ્છિદેઽસતા-
મસંભવાયાચ્ચિલસત્ત્વમૂર્તયે । પુંસાં પુનઃ પારમહંસ્ય આશ્રમે વ્યવ-

પ્રાતઃકાલમાં જે મનુષ્ય આ ભગવાનના પાંચ મહાઆયુ-
ધોના સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તે સર્વ તરફથી પોતાની રક્ષા કરી
સો વર્ષ જીવે છે અને સર્વ માણસોએ પૂજવા યોગ્ય થઈ અંતમાં
ભગવાન વિષ્ણુના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થાય છે. ૬

ઇતિ શ્રીમત્પરમહંસપરિવ્રાજકાચાર્યશ્રીમચ્છંકરાચાર્યવિરચિત “પંચમહાયુધ-
સ્તોત્ર” સંપૂર્ણ.

શ્રીપરમાત્મસ્તુતિ

આ અનિત્ય જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા લયના કાર્ય-
રૂપ લીલામાત્ર કરવા માટે જેમણે ત્રણ શક્તિઓને ધારણ કરી
છે એવા અને પ્રાણીઓના અન્તઃકરણમાં વસતા છતાં પણ જેનો
માર્ગ કોઈથી જોઈ શકાતો નથી એવા સર્વવ્યાપક પરમપુરુષને
મારા નમસ્કાર હો ! ૧

સત્પુરુષોનાં દુઃખોને કાપવા માટે અને દુષ્ટોના વિનાશને
માટે જેમણે પૂર્ણ સત્વગુણી મૂર્તિ ધારણ કરી છે એવા અને થોથા

સ્થિતાનામનુમૃગ્યદાયુષે ॥ ૨ ॥ નમો નમસ્તેઽસ્તૃષભાય સાત્વતાં
વિદૂરકાષ્ટાય મુહુઃ કુયોગિનામ્ । નિરસ્તસામ્યાતિશયેન રાધસા
સ્વધામનિ બ્રહ્મણિ રંસ્યતે નમઃ ॥ ૩ ॥ યત્કીર્તનં યત્સ્મરણં
યદીક્ષણં યદ્વન્દનં યચ્છ્રવણં યદર્હણમ્ । લોકસ્ય સઘો વિધુનોતિ
કલ્મષં તસ્મૈ સુભદ્રશ્રવસે નમો નમઃ ॥ ૪ ॥ વિચક્ષણા યચ્ચર-
ણોપસાદનાત્ સઙ્ગં વ્યુદસ્યોભયતોઽન્તરાત્મનઃ । વિન્દન્તિ હિ
બ્રહ્મગતિં ગતઃક્રમાસ્તસ્મૈ સુભદ્રશ્રવસે નમો નમઃ ॥ ૫ ॥ તપસ્વિનો
સંન્યસ્તાશ્રમમાં રહેનારા પુરુષો વડે શોધતાં જ જેમની પ્રાપ્તિ
થઈ શકે છે એવા પરમાત્માને મારા પુનઃ નમસ્કાર હો ! ૨

અનુચિત રીતે યોગાભ્યાસ કરનારા પુરુષોને અત્યંત દૂર
જણાતા એવા યાદવોમાં શ્રેષ્ઠ પ્રભુને મારા વારંવાર નમસ્કાર
હો ! અને જેની સમાન સંસારમાં કોઈ પણ નથી એવા વૈલવથી
પોતાના બ્રહ્મરૂપ અધિષ્ઠાનમાં જ રમનારા એવા પરમાત્માને
મારા નમસ્કાર હો ! ૩

જેમનું કીર્તન, સ્મરણ, દર્શન, વંદન, શ્રવણ અને
પૂજન લોકોનાં પાપોનો તત્કાલ નાશ કરે છે એવા અને કલ્યાણ-
કારક જેમનું કીર્તન છે એવા તે પરમાત્માને મારા વારંવાર
નમસ્કાર હો ! ૪

વિદ્વાન્ પુરુષો જેમનાં ચરણકમલની પ્રાપ્તિ થતાં પૃથ્વી તથા
સ્વર્ગ તરફ આસક્ત એવા પોતાના અન્તઃકરણની ઉપાધિઓનો
ત્યાગ કરીને શ્રમરહિત થઈ બ્રહ્મગતિને પામે છે તે કલ્યાણ કર-
નારા પરમાત્માને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો ! ૫

દાનપરા યશસ્વિનો મનસ્વિનો મન્નવિદઃ સુમદ્ગુલાઃ । ક્ષેમં ન
 વિન્દન્તિ વિના યદર્પણં તસ્મૈ સુમદ્રશ્રવસે નમો નમઃ ॥ ૬ ॥
 કિરાતહૂણાન્ધ્રપુલિન્દપુલ્કસા આભીરકઙ્કા યવનાઃ સ્વસાદયઃ ।
 યેઽન્યે ચ પાપા યદુપાશ્રયાશ્રયાઃ શુદ્ધયન્તિ તસ્મૈ પ્રભવિષ્ણવે
 નમઃ ॥ ૭ ॥ સ एष આત્માત્મવતામધીશ્વરસ્ત્રયીમયો ધર્મમયસ્ત-
 પોમયઃ । ગતચ્ચલીકૈરજશઙ્કરાદિભિર્વિતર્ક્યલિઙ્ગો ભગવાન્
 પ્રસીદતામ્ ॥ ૮ ॥ શ્રિયઃપતિર્યજ્ઞપતિઃ પ્રજાપતિર્ધિયાં પતિર્લો-
 કપતિર્ધરાપતિઃ । પતિર્ગતિશ્ચાન્ધકઠૃષ્ણિસાત્વતાં પ્રસીદતાં મે

તપસ્વીઓ, દાન કરનારાઓ, યશસ્વીઓ, વિદ્વાનો, મન્ત્ર-
 વેત્તાઓ કે માંગલિક કર્મ કરનારા પણ જેઓ પોતાનું કર્મ પ્રભુને
 અપેણુ કર્યા વિના કલ્યાણ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી તે કલ્યાણ કરનારા
 પરમાત્માને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો ! ૬

કિરાત, હૂણ, આંધ્ર, પુલિંદ, પુલ્કસ, આભીર, કંક, યવન
 અને ખસ વગેરે તેમ જ બીજા જે અધમ જાતિઓ છે તે સર્વ
 જેમનો આશ્રય કરીને પવિત્ર થાય છે તે પ્રભાવશાલી પરમાત્માને
 મારા નમસ્કાર હો ! ૭

તે આ જ્ઞાનિઓના આત્મરૂપ, સર્વના ઇશ્વર, વેદમાં જેમનું
 સ્વરૂપ પ્રતિપાદન કરેલું છે એવા, ધર્મરૂપ, તપોમય તેમ જ બ્રહ્મા
 તથા શંકર વગેરે દેવોવડે પણ કપટનો ત્યાગ કરવા છતાં જેમનું
 સત્ય સ્વરૂપ જણાતું નથી એવા ભગવાન્ મને પ્રસન્ન થાઓ ! ૮

લક્ષ્મીના સ્વામી, યજ્ઞના ભોક્તા, પ્રજાના પાલક, બુદ્ધિના
 પ્રેરક, લોકોના રક્ષક, પૃથ્વીના સ્વામી અને તે જ પ્રમાણે અન્ધક,

ભગવાન્ સતાં પતિઃ ॥ ૯ ॥ યદ્બ્રહ્મયનુધ્યાનસમાધિર્થોત્થા
ધિયાઽનુપश्यन्ति हि तत्त्वमात्मनः । वदन्ति चैतत्क्रवयो यथारुचं
स मे मुकुन्दो भगवान् प्रसीदताम् ॥ ૧૦ ॥ પ્રચોદિતા ચેવ
પુરા સરસ્વતી વિતન્વતાઽજસ્ય સતી સ્મૃતિં હૃદિ । સ્વલક્ષણા
પ્રાદુરભૂત કિલાસ્યતઃ સ મે ઋષીગામૃષભઃ પ્રસીદતામ્ ॥ ૧૧ ॥
ભૂતૈર્મહર્જિર્યં ઇમાઃ પુરો વિશ્વુર્નિર્માય શેતે યદમૂષુ પૂરુષઃ । મુકુંદ
ગુણાન્ ષોડશ ષોડશાત્મકઃ સોઽલંકૃષીષ્ઠ ભગવાન્ વચાંસિ મે
વૃષ્ણિ અને યાદવોના સ્વામી એટલે રક્ષક અને ગતિરૂપ તથા
સાધુઓના પાલક એવા ભગવાન્ મને પ્રસન્ન થાઓ ! ૯

જ્ઞાની પુરુષો જેમનાં ચરણકમલનું ધ્યાન કરી સમાધિયોગથી
નિર્મલ થયેલી બુદ્ધિવડે આત્મતત્ત્વને જાણી શકે છે તથા જેમનું
વર્ણન તે જ્ઞાનીઓ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે કરે છે તે મુકુંદ ભગ-
વાન્ મને પ્રસન્ન થાઓ ! ૧૦

પૂર્વે બ્રહ્મદેવના હૃદયમાં સ્મૃતિ ઉત્પન્ન કરવા માટે જેમણે
સરસ્વતીને પ્રેરણા કરી હતી અને જેમનાથી પ્રેરાયેલી સરસ્વતી તે
બ્રહ્મદેવના મુખમાંથી પોતાનાં લક્ષણસહિત ઉત્પન્ન થઈ હતી તે
ઋષિઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા પરમાત્મા મને પ્રસન્ન થાઓ ! ૧૧

પંચમહાભૂતોથી આ શરીરોનું નિર્માણ કરીને જે વિષ્ણુ તેજને
વિષે રહીને ‘પુરુષ’ એ પ્રમાણે કહેવાય છે અને જે સોલ સ્વરૂપે
રહીને સોલ ગુણોનો ઉપભોગ કરે છે તે પરમાત્મા મારી વાણીને
ઉત્તમ ગુણોથી અલંકૃત કરે. ૧૨

॥ ૧૨ ॥ નમસ્તસ્મૈ ભગવતે વ્યાસાયમિત્તેજસે । પપુર્જાનમયં
સૌમ્યા યન્મુસ્વામ્બુરુહાસવમ્ ॥ ૧૩ ॥ એતદેવાત્મભૂ રાજન્ નારદાય
વિપૃચ્છતે । વેદગર્ભોઽધ્યધાત્ સાક્ષાચદાહ હરિરાત્મનઃ ॥ ૧૪ ॥

इति श्रीमद्भागवते द्वितीयस्कन्धे श्रीशुकदेवकृतपरमात्मस्तुतिर्नाम चतुर्थोऽध्यायः ।

શ્રીવિષ્ણુ માહેન્નઃ સ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ મહિન્નસ્તે પારં વિધિહરફણીન્દ્રપ્રભૃતયો
વિદુર્નાઘાપ્યજ્ઞશ્ચલમતિરહં નાથ નુ કયમ્ । વિજાનીયામદ્વા નલ્લિ-
નનયનાત્મીયચ્ચસો વિશુદ્ધયૈ વક્ષ્યામીષદપિ તુ તથાપિ સ્વમતિતઃ

તે અત્યંત તેજસ્વી એવા ભગવાન્ વ્યાસને મારા નમસ્કાર
છે, કે જેમના મુખકમલમાંથી નીકળેલા જ્ઞાનમય આસવનું ઉત્તમ
જનો પાન કરતા હતા. ૧૩

હે રાજન્! પ્રશ્ન કરતા એવા નારદને પણ વેદગર્ભ પ્રજ્ઞાએ
આજ પ્રમાણે કહ્યું હતું, કે જે આત્મસ્વરૂપને ભગવાન્ પોતે પણ
સાક્ષાત્ કહે છે. ૧૪

इति श्री शुकदेवजीએ કરેલી ‘પરમાત્મસ્તુતિ’ સંપૂર્ણ.

શ્રીવિષ્ણુમહિમ્નઃ સ્તોત્ર

હે નાથ! આપના મહિમાના પારને પ્રજ્ઞા, શંકર કે શેષ
વગેરે પણ હજી સુધી જાણતા નથી તો ચંચળ બુદ્ધિવાળો હું તો
ખરેખર કેવી રીતે જાણી શકું? તોપણ હે કમળ સરખાં નેત્રવાળા!
હું મારી બુદ્ધિ અનુસાર થોડું ઘણું પણ (આપની સ્તુતિરૂપ) બોલું
તો તે માત્ર મારી વાણીને પવિત્ર થવા માટે જ બોલું છું. અર્થાત્
દેવો વગેરે પણ આપના મહિમાનું વર્ણન કરી શકે તેમ નથી તો
હું તો કેવી રીતેજ કરી શકું? ૧

॥ ૧ ॥ યદાહુર્બ્રહ્મૈકે પુરુષમિતરે કર્મ ચ પરેઽપરે બુદ્ધં ચાન્યે
શિવમપિ ચ ધાતાઅમપરે । તથા શક્તિ કેચિદ્ ગણપતિમુતાર્કં ચ
સુધિયો મતીનાં વૈ ભેદાત્ત્વમસિ તદશેષં મમ મતિઃ ॥ ૨ ॥ શિવઃ
પાદામ્બસ્તે શિરસિ ધૃતવાનાદરયુતં તથા શક્તિશ્વાસૌ તવ તનુજ-
તેજોમયતનુઃ । દિનેશં ચૈવામું તવ નયનમૂચુસ્તુ નિગમાસ્ત્વદન્યઃ
કો ધ્યેયો જગતિ કિલ દેવો વદ વિભો ॥ ૩ ॥ કચિન્મત્સ્યઃ
કૂર્મઃ કચિદપિ વરાહો નરહરિઃ કચિત્ત્વર્વો રામો દશરથસુતો

કેટલાક જેને ‘બ્રહ્મ’ કહે છે, કેટલાક ‘પુરુષ’ કહે છે, બીજા
વળી ‘કર્મ’ એ પ્રમાણે કહે છે તો કેટલાક ‘બુદ્ધ’ તો બીજા ‘શિવ’
તથા કેટલાક ‘ધાતા’ એ પ્રમાણે કહે છે; વળી કેટલાક ‘શક્તિ’
તેમ કેટલાક સદ્બુદ્ધિવાળા ‘ગણપતિ’ કે ‘સૂર્ય’ એ પ્રમાણે કહે
છે, પરંતુ (હિ પ્રભો!) મારું તો એવું માનવું છે કે આપ તો માત્ર
તેઓની બુદ્ધિના ભેદ થકીજ ભિન્નભિન્ન રૂપે વર્ણન કરાએલા છો,
નહિ તો આપ તો એ સર્વસ્વરૂપે જ રહેલા છો. ૨

હે પ્રભો! શંકરે આપનાં ચરણકમળના જલને મસ્તકપર
આદરપૂર્વક ધારણ કરેલું છે, તેમ જે શક્તિ છે તે પણ આપના
શરીરથી ઉત્પન્ન થએલા તેજોમય શરીરને ધારણ કરવાવાળી છે;
વળી આ સૂર્યને પણ વેદો આપના નેત્રરૂપ કહે છે તો હે વિભો!
આપ કહો, કે જગત્માં ખરેખર આપનાથી અન્ય બીજા કયા
દેવ ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે? અર્થાત્ આપ જ સર્વોત્કૃષ્ટ દેવ છો
એમ હું માનું છું. ૩

હે પ્રભો! સ્વતંત્ર, અજન્મા, નિત્ય અને વ્યાપક એવા આપ,
કોઈ વખત ‘મત્સ્ય’ કે ‘કૂર્મ’ તો કોઈ વખત ‘વરાહ’ કે ‘નરહરિ’,

નન્દતનયઃ । કચિદ્બુદ્ધઃ કલ્કિર્વિહરસિ કુમારાપહતયે સ્વતન્ત્રોઽજો
 નિત્યો વિશ્વરપિ તવાક્રીડનમિદમ્ ॥ ૪ ॥ હતાન્નાયેનોક્તં સ્તવ-
 નવરમાકર્ણ્ય વિધિના દ્રુતં માત્સ્યં ધૃત્વા વપુરજર શઙ્ખાસુરમથો ।
 ક્ષયં નીત્વા મૃત્યોર્નિગમગણમુદ્ધૃત્ય જલધેરશેષં સંગુપ્તં જગદપિ ચ
 વેદૈકશરણમ્ ॥ ૫ ॥ નિમજ્જન્તં વાર્યો નગવરમુપાલોક્ય સહસા
 હિતાર્થં દેવાનાં કમઠવપુષાઽવિશ્ય ગહનમ્ । પયોરાશિં પૃષ્ઠે તમ-
 જિત સલીલં ધૃતવતો જગદ્ધાતુસ્તેઽમૂત્કિમુ સુલભ ભારાય ગિરિકઃ
 કોઽઈ વખત 'વામન', દશરથના પુત્ર 'રામ' કે નન્દના પુત્ર 'શ્રી-
 કૃષ્ણ' તો કોઈ વખત 'બુદ્ધ' કે 'કલ્કિ'રૂપે પૃથ્વીનો ભાર નાશ
 કરવા માટે વિહાર કરે છે, પરંતુ એ સર્વ આપની ક્રીડા-લીલાજ
 માત્ર છે. ૪

હે અજર ! વેદોનું જ્યારે હરણ થયું ત્યારે ગ્રહાએ આપની
 કરેલી ઉત્તમ પ્રકારની સ્તુતિ સાંભળી તત્કાળ આપે 'મત્સ્ય'નું સ્વરૂપ
 ધારણ કર્યું અને શંખાસુરનો વિનાશ કરી, સમુદ્રમાંથી મૃત્યુચક્રી
 વેદોનો ઉદ્ધાર કરી સમગ્ર જગતનું સંરક્ષણ કર્યું અને તેથી એ
 જગત્ પણ અત્યારે આપનેજ એક રક્ષણરૂપ માને છે. અર્થાત્
 આપના જેવા રક્ષણકર્તા અન્ય કોઈપણ નથી એમ જ માને છે. ૫

સમુદ્રમાં જ્યારે પર્વતોમાં શ્રેષ્ઠ એવો મંદરાચલ બુડવા લાગ્યો
 તે સમયે તેને બુડતો જોઈ દેવોના હિતને માટે તત્કાળ કૂર્મનું સ્વરૂપ
 ધારણ કરી મહા ગંભીર એવા પણ સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરી પોતાની
 પીઠપર એક લીલાપૂર્વક તેને આપે ધારણ કર્યો તે હે અજિત !
 હે સુલભ ! જગતના ધાતા અથવા જગતને ધારણ કરનાર એવા
 આપને તે પર્વત શું ભારરૂપ થાય તેમ હતો ? કદી નહિ. અર્થાત્
 દેવોના કલ્યાણ માટે આપ અપૂર્વ કર્મ કરનાર મહાન્ દેવ છો.
 એમાં સંશય નથી. ૬

॥ ૬ ॥ હિરણ્યાક્ષઃ ક્ષોણીમવિશદસુરો નક્રનિલ્લઘ્નં સપાદાયામત્યૈઃ
કમલજમુલૈરમ્બરગતૈઃ । સ્તુતેનાનન્તાત્મન્નચિરમવભાતિ સ્મ વિદ્યુતા
ત્વયા દંષ્ટ્રાગ્રેઽસાવવનિરચિલા કન્દુક ઇવ ॥ ૭ ॥ હરિઃ કાસ્તી-
ત્યુક્તે દનુજપતિનાઽઽપૂર્ય નિચિલં જગન્નાદૈઃ સ્તમ્ભાન્નરહરિશરી-
રેણ કરજૈઃ । સમુત્પત્યાશૂરાવસુરવરમાદારિતવતસ્તવાચ્યાતા ભૂમ-
ન્કિમુ જગતિ નો સર્વગતતા ॥ ૮ ॥ વિલોક્યાજં દ્વાર્ગં કપટલ-

હે વિષ્ણુ! હિરણ્યાક્ષ નામનો અસુર જ્યારે પૃથ્વીને લઇને
સમુદ્રને વિષે પેચી ગયો ત્યારે બ્રહ્મા વગેરે દેવોએ આપની
આકાશમાં રહીને સ્તુતિ કરી તે સમયે, હે અન્તર્હિત આત્મ-
સ્વરૂપ! એ સમય પૃથ્વી તત્કાળ જન્મ એક દડો હોયની તેની
માફક આપે આપની દાઢના અગ્રભાગને વિષે ધારણ કરેલી જોવામાં
આવી. અર્થાત્ તે સમયે વરાહરૂપ ધારણ કરી આપે પૃથ્વીનો
ઉદ્ધાર કર્યો એવા આપ દયાળુ છો. ૭

હે પ્રભો! “હરિ ક્યાં છે?” એ પ્રમાણે દાનવોના પતિ એવા
હિરણ્યકશિપુએ જ્યારે પૂછ્યું તે સમયે તત્કાળ ગર્જનાઓવડે સમગ્ર
જગત્ને પૂરીને ‘નરહરિ’રૂપ ધારણ કરી સ્તંભમાંથી આપ કુદકો
મારીને નીકળ્યા અને પોતાના નખો વડે અસુરોમાં શ્રેષ્ઠ એવા
હિરણ્યકશિપુને ઉરઃસ્થલમાં ચીરી નાખ્યો. હે સર્વવ્યાપક!
આથી જ આપની જગત્માં રહેલી સર્વવ્યાપકતા પ્રસિદ્ધ નથી
થઈ શું? અર્થાત્ આપ સર્વવ્યાપક છો તે આ પરથી જ સિદ્ધ થઈ
શકે છે એમાં સંદેહ નથી. ૮

હે દેવ! કપટથી ‘વામન’ સ્વરૂપને ધારણ કરનાર એવા આપ
અજન્મ ભગવાનને પોતાના દ્વારપર આવેલા જોઈને આપને

ધુકાયં સુરરિપુર્નિષિદ્ધોપિ પ્રાદાદસુરગુરુણાત્મીયમશ્વિલમ્ । પ્રસ-
ન્નસ્તદ્ભક્ત્યા ત્યજસિ કિલ નાદ્યાપિ ભવનં બલેર્ભક્તાધીન્યં તવ
વિદિતમેવામરપતે ॥ ૯ ॥ સમાધાવાસક્તં નૃપતિતનયૈર્વીક્ષ્ય પિતરં
હતં બાળૈ રોષાદ્ઘુરુતરમુપાદાય પરશુમ્ । વિના ક્ષત્રં વિષ્ણો ક્ષિતિ-
તલમશ્ણેષં કૃતવતોઽસકૃત્કિં ભૂમારોઢ્ઢરણપદુતા તે ન વિદિતા ॥
॥ ૧૦ ॥ સમારાધ્યોમેશં ત્રિશ્ચવનમિદં વાસવમુશ્વં વશે ચક્રે
દેવોના શત્રુ એવા બલિરાબએ પોતાના ગુરુ શુક્રાચાર્યે અટકા-
વેલો છતાં પોતાનું સમગ્ર અર્પણ કર્યું અને તેથી તેની એ
ભક્તિથી પ્રસન્ન થઇને આપ હજી સુધી પણ તે બલિના
ભવનને છોડતા નથી, તો હે દેવોના સ્વામી ! આપ ભક્તાધીન
છો તે આ પરથી જ જાણી શકાય તેવું છે. અર્થાત્ આપ ભક્તને
આધીન થઇ સર્વદા તેનું કલ્યાણ કરવામાં જ તત્પર રહો છો
એ નિઃસંશય છે. ૯

સમાધિનિષ્ઠ એવા પોતાના પિતાને રાજપુત્રોએ બાણોવડે
મારી નાખેલા જોઇ મહાન્ ક્રોધથી પરશુને ગ્રહણ કરી, હે વિષ્ણો !
આપે આ સમગ્ર પૃથ્વીને અનેકવાર ક્ષત્રિયરહિત કરી એથીજ પૃથ્વી-
નો ભાર ઉતારવામાં રહેલી આપની કુશળતા શું જાણી શકાય તેવી
નથી ? અર્થાત્ સમયે પૃથ્વીનો ભાર ઉતારવામાં આપ જરા પણ
સંકોચ ન પામતાં તે ઉતારી જગતનું કલ્યાણ કરવામાંજ આપ
સર્વદા ઉદ્યુક્ત રહો છો. ૧૦

હે ચક્રને ધારણ કરનાર પ્રભો ! ભગવાન્ શંકરનું મહત્ આરા-
ધન કરી ઇન્દ્રસહિત આ ત્રણે દેવોને જેણે પોતાને વશ કર્યા અને જે

.ચક્રિભગવદનીશં જગદિદમ્ । ગતોઽસૌ લક્ષ્મણસ્ત્વચિરમથ તે
 વાણવિષયં ન કેનામ્ ત્વત્તઃ ફલમવિનયસ્યાસુરરિપો ॥ ૧૧ ॥
 કચિદિવ્યં શૌર્યં કચિદપિ રણે કાપુરુષતા કચિદ્ગીતાજ્ઞાનં કચિ-
 દપિ પરસ્ત્રીવિહરણમ્ । કચિન્મૃત્સ્નાશિત્વં કચિદપિ ચ વૈકુણ્ઠવિ-
 ભવશ્ચરિત્રં તે નૂનં શરણદ વિમોહાય કુધિયામ્ ॥ ૧૨ ॥ ન
 હિંસ્યાદિત્યેતદ્ધ્રુવમવિતથં વાક્યમબુધૈરથાગ્રીષોભીયં પશુમિતિ તુ
 આ જગત્ને નિરંતર સ્વામી વિનાનું ગણતો હોતો અર્થાત્ પોતે જ
 તેનો અધિપતિ છે એમ માનતો હોતો તે એ લંકાધિપતિ રાવણ
 થોડા જ સમયમાં આપના બાણનો વિષય થઈ પડ્યો અર્થાત્
 આપનાથી મૃત્યુ પામ્યો, તેથી હે દૈત્યોના શત્રુ એવા ભગવન્ !
 અવિનયનું ક્ષણ કોણે આપની પાસેથી મેળવ્યું નથી ? અર્થાત્
 અવિનયથી જગત્ને ત્રાસ આપતા સર્વને આપ દંડ આપો છો
 અને લોકોનું કલ્યાણ કરો છો. ૧૧

હે રક્ષણ આપનાર પ્રભો ! કોઈ વખત રણને વિષે મોટું
 શૌર્ય બતાવવું તો કોઈ વખત કાયરપણું દાખવવું, કોઈ વખત
 ગીતાનું જ્ઞાન આપવું તો કોઈ વખત પરસ્ત્રીની સાથે વિહાર
 કરવો, કોઈ વખત માટી ખાવી તો કોઈ વખત વૈકુંઠસમાન વૈભવ
 ભોગવવો એ પ્રમાણે આપનું જે (વિવિધ પ્રકારનું) ચરિત્ર છે તે
 ખરેખર દુષ્ટબુદ્ધિવાળા મનુષ્યોને મોહ ઉત્પન્ન કરવા માટે છે.
 સત્ય રીતે જ્ઞાની મનુષ્યોને તો આપનાં ચરિત્રમાં વિવિધ પ્રકારની
 વિશુદ્ધ ભાવનાઓનું જ દર્શન થાય છે. ૧૨

હે પ્રભો ! “હિંસા ન કરવી” એ પ્રમાણે આપે(બુદ્ધસ્વરૂપે)સત્ય
 વચન કહ્યું તો પણ અજ્ઞાની(પુરોહિતાદિ)પ્રાદ્ધણ્યેતો “અગ્નિષ્ટોમ

વિઘ્નૈર્નિગદિતમ્ । તવૈતન્નાસ્થાનેઽસુરગણવિમોહાય ગદતઃ સમૃદ્ધિ-
 નીવાનાં નયકર હિ દુઃસ્વાય જગતઃ ॥ ૧૩ ॥ વિભાગે વર્ણનાં
 નિમનિચયે ચાવનિતલે વિલુપ્તે સંજાતો દ્વિજવરગૃહે શમ્ભલપુરે ।
 સ્મારુદ્ધાશ્વશ્વં લસદસિકરો મ્લેચ્છનિકરાન્નિહન્તાસ્યુન્મત્તાન્કિલ
 કલિયુગાન્તે યુગપતે ॥ ૧૪ ॥ ગર્ભીરે કાસારે જલચરવરાકૃષ્ઠ-
 ચરણો રણેઽશક્તો મજ્જન્નભયદ જલેઽચિન્તયદસૌ । યદા નાગે-
 વન્ના પશુની હિંસા કરવી” એ પ્રમાણે કહ્યું, પરંતુ (યજ્ઞ કરતા)
 અસુરોને મોહુ ઉપજાવવા માટે બોલતા એવા આપનું એ વચન
 અનુચિત નથી કારણ કે, હે નીતિશાસ્ત્રના કર્તા! ખરેખર
 નીચીની જે સમૃદ્ધિ છે તે (હિંસાદિથી) જગતને દુઃખ ઉત્પન્ન કરવા
 માટેજ થાય છે. ૧૩

વર્ણોને! જેમાં વિભાગ પાડવામાં આવેલો છે એવો શાસ્ત્રોનો
 સમૂહ જ્યારે જગતમાંથી લુપ્ત થઈ ગયો અર્થાત્ વર્ણાશ્રમવ્યવ-
 સ્થાનો જ્યારે નાશ થયો ત્યારે શંભલપુર નામના ગામને વિષે
 એક એવા પ્રાહ્મણને ઘેર જન્મ લઈને અશ્વ ઉપર આરોહણ કરી
 હાથને વિષે ચળકતી તલવાર ધારણ કરીને હે યુગપતે! કલિ-
 યુગના અંતને વિષે ઉન્મત્ત એવા મ્લેચ્છોના સમૂહોનો આપ નાશ
 કરનારા છો. ૧૪

હે અભય આપનાર! ઉડા એવા તલવારને વિષે મોટા મગરે
 એવા પગને ખેંચેલો છે એવો હાથી જ્યારે (મગર સાથે) યુદ્ધ
 કરવામાં અશક્ત થઈ ગયો અને તેથી જલમાં ડુબતા જ્યારે
 આપનું ચિંતન કરવા લાગ્યો તે સમયે તટકાળ પગના પાશમાંથી

ન્દ્રસ્ત્વાં સપદિ પદપાશાદપગતો ગતઃ સ્વર્ગે સ્થાનં ભવતિ વિપદાં
તે કિમુ જનઃ ॥ ૧૫ ॥ સુતૈઃ પૃષ્ઠો વેધાઃ પ્રતિવચનદાનેઽપ્રમુ-
રસાવથાત્મન્યાત્માનં શરણમગમત્ત્વાં ત્રિજગતામ્ । તતસ્તેઽસ્તાતઙ્કા
યધુરથ મુદં હંસવપુષા ત્વયા તે સાર્વજ્યં પ્રથિતમમરેશેહ કિમુ નો
॥ ૧૬ ॥ સમાવિદ્ધો માતુર્વચનવિશિષ્ટૈરાશુ વિપિનં તપશ્ચક્રે ગત્વા
તવ પરમ તોષાય પરમમ્ । ધ્રુવો લેભે દિવ્યં પદમચલમલ્પેઽપિ
મુક્ત થઈ અર્થાત્ ચિંતવન કરતા માત્રમાં જ આપની કૃપાથી
મગરના મુખમાંથી મુક્ત થઈ સ્વર્ગમાં ગયો. ખરેખર આપનો
જે ભક્તજન છે તે વિપત્તિઓના સ્થાનરૂપ એટલે કે આપત્તિઓને
ભોગવનારો થાય છે શું? કદી નહિ. અર્થાત્ આપનું ચિંતવન કર-
નાર તત્કાળ દુઃખમાંથી મુક્ત થઈ પરમગતિને પામે છે ! ૧૫

હે વિભો ! બ્રહ્માને જ્યારે તેમના પુત્રોએ-સનકાદિકોએ
(જ્ઞાનવિષયક) પ્રશ્ન કર્યો તે સમયે પ્રત્યુત્તર આપવાને માટે બ્રહ્મા
અસમર્થ થયા એટલે પોતાના ચિત્તને વિષે આત્મસ્વરૂપ અને
ત્રણે જગત્ના શરણરૂપ આપ વિષ્ણુને શરણે તે આવ્યા અર્થાત્
આપનું રક્ષણ માગ્યું એટલે આપે હંસસ્વરૂપ ધારણ કરી તે શરીર
વડે (તે સનકાદિકને જ્ઞાન આપવાથી) તેઓ શંકારહિત થઈ પરમ
આનંદને પામ્યા. હે અમરેશ ! એપરથી જ આ સંસારમાં આપનું
સર્વજ્ઞપણું પ્રસિદ્ધ નથી થતું શું? અર્થાત્ આપ સર્વજ્ઞ છો એ એ
પરથી જ સ્પષ્ટ થાય છે. ૧૬

હે પરમ ! ઓરમાન માતાનાં વચનખાણું વડે વિદ્ધ થએલા
ધ્રુવે તત્કાલ વનમાં જઈ આપને પ્રસન્ન કરવા માટે પરમ તપ કર્યું
અને અદ્ય વયમાં પણ અચલ અને દિવ્ય એવું પરમપદ પ્રાપ્ત
કર્યું, તો હે વરહ ! આપ જો પ્રસન્ન થયા તો પછી આ જગત્માં

વયસિ કિમસ્ત્યસ્મિંલ્લોકે ત્વયિ વરદ તુષ્ટે દુરધિગમ્ ॥ ૧૭ ॥
 વૃકાન્દ્રીતસ્તૂર્ણ સ્વજનભયભિત્ત્વાં પશુપતિર્ભ્રમંલ્લોકાન્સર્વાચ્છરણ-
 મુપયાતોઽથ દનુજઃ । સ્વયં ભસ્મીભૂતસ્તવ વચનમજ્ઞોદ્રતમતી રમે-
 શાહો માયા તવ દુરનુમેયાઽસ્થિલજનૈઃ ॥ ૧૮ ॥ હૃતં દૈત્યૈર્દૃષ્ટ્વાઽ-
 મૃતઘટમજયૈસ્તુ નયતઃ કટાક્ષૈઃ સંમોહં યુવતિવરવેષેણ દિતિજાન્ ।
 સમગ્રં પીયૂષં સુભગ સુરપૂગાય દદતઃ સમસ્યાપિ પ્રાયસ્તવ સ્થલુ
 કઈ વસ્તુ દુર્લભ છે? અર્થાત્ આપ પ્રસન્ન થાઓ તો સર્વ દુર્લભ
 વસ્તુ પણ મનુષ્યાદિક મેળવી શકે છે એમાં સંશય નથી. ૧૭

હે વિષ્ણો! પોતાના ભક્તોના ભયને ટાળનાર એવા શંકર
 પણ વૃકાસુરથી ભય પામી સર્વલોકમાં ભમતા ભમતા તત્કાળ
 આપને શરણે આવ્યા એટલે તે અસુર (આપ બટુસ્વરૂપને
 આપેલા વચન પ્રમાણે) વચનભંગ કરવામાં જેની બુદ્ધિ
 પ્રેરાયલી છે એવો થકો પોતાની મેળે જ ભસ્મીભૂત થઈ ગયો.
 હે રમેશ! આ પરથી આપની માયા સર્વજનો વડે ન સમજી
 શકાય તેવી છે. અર્થાત્ આપ માયાથી અનેક સ્વરૂપો ધારણ કરી
 શંકર જેવા મહાન્ દેવોનું પણ સંરક્ષણ કરવા સમર્થ થાઓ છો
 એ આપની માયા ખરેખર અલૌકિક છે. ૧૮

હે વિભો! ન જિતી શકાય એવા દૈત્યો વડે અમૃતનો ઘડો
 હરણ કરાતો જોઈને ઉત્તમ પ્રકારનો યુવતી(મોહિની)નો વેષ ધારણ
 કરી કટાક્ષો વડે દૈત્યોને મોહ ઉત્પન્ન કરી, હે કલ્યાણ કરનાર!
 આપે સમગ્ર અમૃત દેવોના સમુદાયને પાવું. આથી ખરેખર
 સમાન દૃષ્ટિવાળા હોવા છતાં પણ આપનો પ્રેમ પોતાના સેવકો
 પર જ હોય છે. અર્થાત્ હે પ્રભો! આપ નિરંતર અસુરોની વિરુદ્ધ-
 તાથી દેવોનું કલ્યાણ કરવામાં જ તત્પર રહો છો. ૧૯

હિ મૃત્યેષ્વભિરતિઃ ॥ ૧૯ ॥ સમાકૃષ્ટા દુષ્ટૈર્દુપદતનયાઽલબ્ધશ-
રણા સમાયાં સર્વાત્મૈસ્તવ શરણમુચ્ચૈરુપગતા । સમક્ષં સર્વેષામભવદ-
ચિરં ચીરનિચયઃ સ્મૃતેસ્તે સાફલ્યં નયનવિષયે નો કિમુ સતામ્
॥ ૨૦ ॥ વદન્ત્યેકે સ્થાનં તવ વરદ વૈકુણ્ઠમપરે ગવાં લોકં
લોકં ફણિનિલયપાતાલમિતરે । તથાન્યે ક્ષીરોદં હૃદયનલિનં
ચાપિ તુ સતાં ન મન્યે તત્સ્થાનં ત્વહમિદ્ ચ યત્રાસિ ન વિભો

હે સર્વાત્મન! સભાને વિષે નિરાધાર એવી દ્રૌપદીને જ્યારે
દુષ્ટો ખેંચી લાવ્યા અને તે સમયે જ્યારે તે પરમ ભાવથી આપને
શરણે આવી એટલે તેનું વસ્ત્ર ખેંચાતાં લજ્જાના સંરક્ષણ માટે
જ્યારે તેણે આપની પ્રાર્થના કરી ત્યારે સર્વની સમક્ષમાંજ વસ્ત્રોનો
સમૂહ ઉત્પન્ન થયો (અને દ્રૌપદીની લજ્જાનું સંરક્ષણ થયું). એથી
(હે પ્રભો!) સજ્જનોને આપના સ્મરણનું ફલ શું પ્રત્યક્ષ નથી
થતું? થાય છેજ. અર્થાત્ આપનું સ્મરણ કરનારને આપ તેની
ઇચ્છા પરિપૂર્ણ કરવા રૂપ ઉત્તમ ફળ તત્કાળ આપો છો એમાં
સંશય નથી. ૨૦

હે વરદ! કેટલાક આપનું સ્થાન ‘વૈકુંઠ’ છે એમ કહે છે,
જ્યારે બીજા કેટલાક ‘ગોલોક’ આપનું સ્થાન છે એમ કહે છે, જ્યારે
ત્રીજા વળી સર્પોના સ્થાનરૂપ ‘પાતાળ’ આપનો લોક છે એમ
જણાવે છે; વળી બીજા કેટલાક ‘ક્ષીરસમુદ્ર’ કહે છે, જ્યારે કેટ-
લાક સજ્જનોનું ‘હૃદયકમળ’ આપનું સ્થાન છે એમ કહે છે, પરંતુ
હે વિભો! હું તો આ જગત્માં એવું એક પણ સ્થાન માનતો
નથી કે જ્યાં આપ રહેલા ન હો. અર્થાત્ બીજા ગમે તે માને પણ હું
તો આપને સર્વત્ર નિવાસ કરી રહેલા સર્વવ્યાપકજ માનું છું. ૨૧-

॥ ૨૧ ॥ શિવોઽહં રુદ્રાણામહમમરરાજો દિવિષદાં મુનીનાં વ્યા-
સોઽહં સુરવર સમુદ્રોઽસ્મિ સરસામ્ । કુબેરો યક્ષાણામિતિ તવ
વચો મન્દમતયે ન જાને તજ્ઞાતં જગતિ નનુ યન્નાસિ ભગવન્
॥ ૨૨ ॥ શિરો નાકો નેત્રે શશિદિનકરાવમ્બરમુરો દિશઃ શ્રોત્રે
વાણી નિગમનિકરસ્તે કટિરિલા । અકૂપારો વસ્તિશ્ચરણમપિ પાતા-
લમિતિ વૈ સ્વરૂપં તેઽજ્ઞાત્વા નૃતનુમવજાનન્તિ કુધિયઃ ॥ ૨૩ ॥

હે સુરવર-દેવોમાં શ્રેષ્ઠ ! “ રુદ્રોમાં હું શંકર છું, સ્વર્ગમાં
નિવાસ કરનાર દેવોમાં હું ઇન્દ્ર છું, મુનિઓમાં હું વ્યાસ છું,
જલાશયોમાં હું સમુદ્ર છું અને યક્ષોમાં હું કુબેર છું ” એ પ્રમા-
ણેની જે આપની વાણી તે મંદબુદ્ધિવાળાઓને (સમજાવવા)
માટે છે, બાકી હે ભગવન્ ! હું તો આ જગત્માં એવી એક પણ
વસ્તુ ઉત્પન્ન થએલી જોતો નથી કે જે સ્વરૂપે આપ ન હો. અર્થાત્
મન્દમતિવાળાને સમજાવવા માટે આપ આપની વિભૂતિરૂપે
ગમે તેમ કહો, પણ હું તો સર્વસ્વરૂપે જ આપને માનું છું એ
નિઃસંશય છે. ૨૨

હે દેવ ! સ્વર્ગ એ આપનું શિર, ચન્દ્ર અને સૂર્ય એ આપનાં
બે નેત્રો, આકાશ આપનું ઉરઃસ્થલ, દિશાઓ આપના કાન, શાસ્ત્ર-
સમુદાય એ આપની વાણી, પૃથ્વી એ આપની કટિ, અકૂપાર-
સમુદ્ર એ આપનો અસ્તિવિભાગ અને પાતાળ એ આપના ચરણ
એ પ્રમાણેના આપના સ્વરૂપને ન જાણીનેજ દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા મનુ-
ષ્યો આપને મનુષ્યોનો અવતાર ધારણ કરનારા માને છે. અર્થાત્
વિરાટ સ્વરૂપને ધારણ કરનાર આપ પરમ ઇશ્વરને મનુષ્યાદિદેહ
ધારણ કરવા એ લીલામાત્રજ છે, પરંતુ તેને અજ્ઞ મનુષ્યો સમજી
શકતા નથી. ૨૩.

શરીરં વૈકુણ્ઠં હૃદયનલિનં વાસસદનં મનોવૃત્તિસ્તાક્ષર્યો મતિરિય-
મથો સાગરસુતા । વિહારસ્તેઽવસ્થાત્રિતયમસવઃ પાર્ષદગણો ન
પદ્યંત્યજ્ઞાસ્ત્વામિહ બહિરહો યાતિ જનતા ॥૨૪॥ સુધોરં કાન્તારં
વિશતિ ચ તટાગં સુગહનં તથોત્તુલ્લં શૃલ્લં સપદિ ચ સમારોહતિ
ગિરેઃ । પ્રસૂનાર્થં ચેતોમ્બુજમમલમેકં ત્વયિ વિભો સમર્પ્યાન્નસ્તૂર્ણ
વત ન ચ સુખં વિન્દતિ જનઃ ॥ ૨૫ ॥ કૃતૈકાન્તાવાસા વિગત-

હે પ્રભો ! વૈકુંઠ એ આપનું શરીર, હૃદયકમલ એ આપનું
નિવાસસ્થાન, ગરુડ એ આપની મનોવૃત્તિ, સમુદ્રસુતા લક્ષ્મી
એ આપની બુદ્ધિ, જાગ્રત, સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિ એ ત્રણ અવસ્થા
એ આપનો વિહાર અને પાર્ષદોનો સમુદાય એ આપના પ્રાણ
(એ પ્રમાણે આપનું સ્વરૂપ) છે, પરંતુ અજ્ઞાન મનુષ્યો આપને
(એ પ્રમાણે) જોઈ શકતા નથી. ખરેખર જનસમુદાય (જાણવા
યોગ્ય વસ્તુને છોડી તેનાથી) બહાર ચાલ્યો જાય છે એ આશ્ચર્ય-
કારક છે. અર્થાત્ મનુષ્યો બાહ્યસ્વરૂપને જ જોવાવાળાં છે, પરંતુ
આપ પરમાત્માના આંતરિક સ્વરૂપને સમજવા યત્ન કરતાં નથી.
એ આશ્ચર્ય છે. ૨૪

હે વિભો ! અજ્ઞ મનુષ્ય (આપની પૂજાને માટે) પુષ્પ ખોળ-
વાના હેતુથી ભયંકર એવા વનમાં પ્રવેશ કરે છે, ઉંડા તલાવમાં
પેસે છે અને પર્વતના ઊંચામાં ઊંચા શિખરપર પણ ચઢે છે,
પરંતુ નિર્મળ એવું પોતાનું એક હૃદયકમળ તટકાળ આપને અર્પણ
કરી સુખ પામતો નથી એ ખેદની વાત છે. અર્થાત્ પોતાની પાસે
રહેલા હૃદયકમળમાં આપનું ચિત્તવન ન કરતાં મનુષ્ય બહારનાં
પુષ્પો ખોળવા દોડે છે એ એની કેટલી અજ્ઞતા છે તે જણાવે છે. ૨૫

નિશ્ચિલાશાઃ શમપરા જિતશ્વાસોચ્છ્વાસાહ્લુટિતભવપાશાઃ સુયમિનઃ ।
 પરં જ્યોતિઃ પશ્યન્ત્યનઘ યદિ પશ્યન્તુ મમ તુ શ્રિયાશ્લિષ્ટં ભૂયા-
 ન્નયનવિષયં તે કિલ વપુઃ ॥૨૬ ॥ કદા ગદ્ગોત્તુક્કામલતરતરક્કા-
 ચ્છપુલિને વસન્નાશાયાશદશિલચલદાશાદપગતઃ । અયે લક્ષ્મી-
 કાન્તામ્બુજનયન તાતામરપતે પ્રસીદેત્યાજલ્પન્નમરવર નેષ્યામિ

હે પાપરહિત પ્રણે! એકાન્તમાં નિવાસ કરનારા, જેમની
 આશાઓ નાશ પામેલી છે એવા, શાંતિવાળા, શ્વાસોચ્છ્વાસને
 જેમણે જીતેલા છે એવા અર્થાત્ પ્રાણાયામ વગેરે સાધનસંપૂર્ણ
 અને તેથી સંસારરૂપ બંધન જેમનું તુટી ગયેલું છે એવા યોગીઓ
 પરમ જ્યોતીરૂપ જે બ્રહ્મ તેને લલે જીએ અર્થાત્ તેઓ બ્રહ્મ-
 સ્વરૂપને લલે પામે, પરંતુ મને તો લક્ષ્મીથી આલિંગન કરાવેલું
 એવું આપનું શરીર જ વારંવાર દૃષ્ટિગોચર થાઓ ! અર્થાત્ હું તો
 લક્ષ્મીચુકત એવા આપનાં જ દર્શનની અભિલાષા રાખી બ્રહ્મથી
 પણ આપનાં દર્શનને જ વિશેષ ઉત્તમ માનું છું અને તેથી તેજ
 મને નિરંતર પ્રાપ્ત થાઓ ! ૨૬

હે અમરવર ! ગંગાના ઉન્નત એવા સ્વચ્છ તરફગોથી વ્યાપ્ત
 થએલા કિનારાપર નિવાસ કરતો હું અનેક પાપોને ઉત્પન્ન કરનાર
 આશાના પાશમાંથી મુક્ત થઈને, “હે લક્ષ્મીકાન્ત !”, “હે કમ-
 લનયન !”, “હે તાત !”, “હે અમરપતિ !” (મારાપર) પ્રસન્ન
 થાઓ !” એ પ્રમાણે બોલતો (મારા) સમયને ક્યારે ગાળીશ ?
 અર્થાત્ વૈરાગ્યચુકત થઈ ગંગાના તટપર નિવાસ કરી આપનું જ
 સ્મરણ નિરંતર કરતો રહું તેવી કૃપા આપ મારાપર કરો. ૨૭

સમયમ્ ॥ ૨૭ ॥ કદા શૃંગૈઃ સ્ફીતે મુનિગણપરીતે હિમનગે દ્રુપા-
વીતે શીતે સુરમધુરગીતે પ્રતિવસન્ । કચિદ્ધ્યાનાસકો વિષયસુ-
ચિરક્તો ભવહર સ્મરંસ્તે પાદાબ્જં જનિહર સમેષ્યામિ ત્રિલયમ્
॥ ૨૮ ॥ સુધાપાનં જ્ઞાનં ન ચ વિપુલદાનં ન નિગમો ન યાગો
નો યોગો ન ચ નિશ્ચિલભોગોપરમણમ્ । જપો નો નો તીર્થં વ્રત-
મિદં ન ચોગ્રં તથાપિ તપો ત્રિના ભક્તિતેડલં ભવભયવિનાશાય મધુ-
હન્ ॥ ૨૯ ॥ નમઃ સર્વેષ્ટાય શ્રુતિશિખરદૃષ્ટાય ચ નમો નમોડ-

હે જન્મને ટાળનાર પ્રભો ! શિખરોવડે સુંદર જણાતા,
મુનિઓના સમુદાયવડે વ્યાસ, વૃક્ષોથી વીંટાયલા, ઠંડા અને દેવોનાં
મધુર ગાન વડે યુક્ત એવા હિમાલય પર્વતપર નિવાસ કરીને
કોઈ વખત ધ્યાનમાં આસકત થઈ વિષયોથી વિરક્ત થએલો હું
સંસારનો નાશ કરનાર અર્થાત્ તેમાંથી મુક્ત કરનાર એવાં આપનાં
ચરણકમળનું સ્મરણ કરતો ક્યારે વિશ્વ પામીશ !—ક્યારે મુક્તિ
પામીશ ? અર્થાત્ હું સત્વર મુક્તિ પામું એવો અનુગ્રહ આપ
મારાપર કરો. ૨૮

હે મધુ દૈત્યનો નાશ કરનાર ! આપની ભક્તિ વિના સંસારના
લયનો નાશ કરવા માટે અમૃતનું પાન, જ્ઞાન, મોહનું દાન,
વેદ, યજ્ઞ, યોગ, અનેક પ્રકારના ભોગવિલાસ, જપ, તીર્થસેવન,
વ્રત કે તમારે માટે કરાતું ઉગ્ર તપ એ કંઈ પણ આ સંસારમાં
સમર્થ નથી. અર્થાત્ સંસારના બંધનમાંથી છુટવા માટે આપની
ભક્તિ વિના બીજું કંઈ પણ કરવું મનુષ્ય માટે યોગ્ય નથી. ૨૯

હે સર્વાત્મન્ ! સર્વના ઇષ્ટ એવા આપને મારા નમસ્કાર છે
તેમ વેદના અગ્રભાગને વિષે જણાયલા અર્થાત્ તેના મુખ્ય તત્ત્વ-

સશ્ચિષ્ટાય ત્રિભુવનનિવિષ્ટાય ચ નમઃ । નમો વિસ્પષ્ટાય પ્રણવપ-
રિમૃષ્ટાય ચ નમો નમસ્તે સર્વાત્મનુપુનરપિ પુનસ્તે મમ નમઃ॥૩૦॥
કળાન્કશ્ચિદ્રૂઘેર્ગણનનિપુણસ્તૂર્ણમવનેસ્તથાશેવાન્પાંસૂનમિત કલયે-
ચ્છાપિ તુ જનઃ । નભઃ પિણ્ડીકુર્યાદચિરમપિ ચેત્તર્પવદિદં તથાપી-
શાસૌ તે કલયિતુમલં નાસ્વિલગુણાન્ ॥ ૩૧ ॥ ક માહાત્મ્યં
સીમોઽજ્ઞિતમવિષયં વેદવચસાં વિભો તે મે ચેતઃ ક ચ વિવિધતા-

રૂપ એવા આપને મારા નમસ્કાર છે;(સંસારમાં)આસક્ત ન થએલા
એવા આપને મારા નમસ્કાર છે તેમ ત્રિભુવનમાં (વ્યાપકપણાથી)
નિવાસ કરી રહેલા આપને મારા નમસ્કાર છે. વળી (જ્ઞાનીઓને)
સ્પષ્ટ જણાતા એવા આપને મારા નમસ્કાર છે તેમ ઑંકાર વડે
વ્યાપ્ત અર્થાત્ ઑંકારસ્વરૂપે રહેલા આપને મારા નમસ્કાર છે,
એટલું જ નહિ પણ આપને વારંવાર વારંવાર મારા નમસ્કાર છે.૩૦

હે ન માપી શકાઓ એવા દેવ ! કેાઈ ઉત્તમ ગણુના કર-
નાર મનુષ્ય કવચિત્ વૃષ્ટિના ઊંદુઓને ગણી શકે, તેમ સત્વર
પૃથ્વીની ધુળના પરમાણુઓને પણ ગણુવા સમર્થ થાય અથવા
તો તત્કાળ આ આકાશનો એક ચામડાની માફક ગોળો પણ
બનાવે તો પણ હે ઇશ ! તે મનુષ્ય આપના સમગ્ર ગુણોની ગણુના
કરવાને શક્તિમાન્ થઈ શકે નહિ. અર્થાત્ આપના ગુણોનો સમુ-
દાય એટલો છે કે તેનો કેાઈ પણ પાર પામી શકે તેમ નથી. ૩૧

હે વિભો ! વેદની વાણી વડે પણ અગોચર-ન સમજી શકાય
તેવું અને તેથી જ સીમાને ઓળંગી ગએલું-સીમારહિત એવું
આપનું માહાત્મ્ય કયાં ? અને વિવિધ પ્રકારના તાપો વડે બળી-
બળી રહેલું મારું ચિત્ત કયાં ? અને તેથી હે શુરો ! બાલકપણાથી

માહતમિદમ્ । મયેદં ચત્કિચિદ્વદિતમથ બાલ્યેન તુ ગુરો ગૃહાણૈત-
ચ્છુદ્ધાર્પિતમિહ ન હ્યેયં હિ મહતામ્ ॥ ૩૨ ॥ ઇતિ હરિસ્તવનં
સુમનોહરં પરમહંસજનેન સમીરિતમ્ । સુગમસુન્દરસારપદાસ્પદં
તદિદમસ્તુ હરેરનિશં મુદે ॥ ૩૩ ॥ ગદારથાઙ્ગનમ્બુજકમ્બુધારિણો
રમાસમાશ્લિષ્ટતનોસ્તનોતુ નઃ । બિલેશયાધીશશરીરશાયિનઃ શિવં
સ્તવોઽજસ્રમયં પરં હરેઃ ॥ ૩૪ ॥ પઠેદિમં યસ્તુ નરઃ પરં સ્તવં
આ જે કંઈ (સ્તુતિરૂપ) હું બોલ્યો છું તે શુદ્ધભાવથી આપને
અર્પણ કરેલું છે માટે આપ તેનો સ્વીકાર કરો, કારણ કે શુદ્ધ-
બુદ્ધિથી અર્પણ કરેલાનો મહાન્ પુરુષો કદી પણ ત્યાગ કરતા
નથી અને તો પછી આપ તો તેનો ત્યાગ કેવી જ રીતે કરી
શકો ? એટલે મારી સ્તુતિનો સ્વીકાર કરવારૂપ કૃપા કરી
મારાપર પ્રસન્ન થાઓ ! ૩૨.

આ પ્રમાણે પરમહંસજન એવા મેં (સ્વામી બ્રહ્માનંદે)
કહેલું અત્યંત મનોહર એવું આ હરિનું સ્તવન કે જેમાં સુગમ
અને સુંદર સારરૂપ પદો રહેલાં છે તે નિરંતર ભગવાન્ હરિની
પ્રસન્નતાને માટે થાઓ ! અર્થાત્ સ્તવનના પાઠથી હરિ નિરં-
તર પ્રસન્ન રહેા. ૩૩.

ગદા, ચક્ર, કમળ અને શંખને ધારણ કરનાર, લક્ષ્મીને
પોતાના શરીરનું જેમણે આલિંગન આપેલું છે એવા અને સર્પોના
અધિપતિ શેષની ઉપર શયન કરનારા હરિનું આ ઉત્તમ સ્તવન
તે નિરંતર અમારું કલ્યાણ કરનારું થાઓ ! ૩૪.

જે મનુષ્ય આ એકઠાં કરેલાં પાપોના સમુદાયને મૂળથી જ

સમાહિતોઘૌઘનપ્રભञ्जनम् । સ વિન્દતેઽત્રાશ્વિલભોગસંપદો મહી-
યતે વિષ્ણુપદે તતો ધ્રુવમ્ ॥ ૩૫ ॥

इति श्रीमत्परमहंसस्वामिब्रह्मानंदविरचितं श्रीविष्णुमहिम्नः स्तोत्रं संपूर्णम् ॥

શ્રીહરિનામાષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ શ્રીકેશવાચ્યુત મુકુન્દ રથાઙ્ગપાણે
ગોવિન્દ માધવ જનાર્દન દાનવારે । નારાયણામરપતે ત્રિજગન્નિવાસ
જિહ્વે જપેતિ સતતં મધુરાક્ષરાણિ ॥ ૧ ॥ શ્રીદેવદેવ મધુસૂદન
શાઙ્ગપાણે દામોદરાર્ણવનિકેતન કૈટભારે । વિશ્વંભરાભરણ મૃષિત-
વિનાશ કરનાર એવી (હરિની) પરમ સ્તુતિનો પાઠ કરે છે તે
આ લોકમાં સંપૂર્ણ લોગ અને સંપત્તિને મેળવી ત્યાર પછી
નિશ્ચય રીતે વિષ્ણુલોકને વિષે જાય છે. ૩૫.

इति श्रीमत्परमहंसस्वामिब्रह्मानंदविरचितं “विष्णुमहिम्नः स्तोत्र” संपूर्ण.

શ્રીહરિનામાષ્ટકસ્તોત્ર.

“હે કેશવ ! હે અચ્યુત ! હે મુકુન્દ ! હે હાથમાં ચક્રને
ધારણ કરનાર ! હે ગોવિન્દ ! હે માધવ ! હે જનાર્દન ! હે દાન-
વોના શત્રુ ! હે નારાયણ ! હે અમરપતિ ! હે ત્રણે જગત્માં
નિવાસ કરનાર !” એ પ્રમાણે હે જિહ્વા ! તું નિરંતર મધુરા-
ક્ષરોનો જપ કર. ૧.

“હે દેવોના પણ દેવ ! હે મધુદૈત્યનો નાશ કરનાર ! હે
હાથમાં શાઙ્ગ ધનુષ્યને ધારણ કરનાર ! હે દામોદર ! હે સમુદ્રરૂપી
ધરવાળા ! હે કૈટભના શત્રુ ! હે વિશ્વનું ભરણ કરવારૂપી અલં-

ભૂમિપાલ જિહ્વે ॥ ૨ ॥ શ્રીપદ્મલોચન ગદાધર પદ્મનાભ પદ્મેશ
પદ્મપદ પાવન પદ્મપાણે । પીતામ્બરામ્બરરુચે રુચિરાવતાર જિહ્વે ॥
૩ ॥ શ્રીકાન્ત કૌસ્તુભધરાર્તિહરાબ્જપાણે વિષ્ણો ત્રિવિક્રમ
મહીધર ધર્મસેતો । વૈકુણ્ઠવાસ વસુધાધિપ વાસુદેવ જિહ્વે ॥ ૪ ॥
શ્રીનારસિંહ નરકાન્તક કાન્તમૂર્તે લક્ષ્મીપતે ગરુડવાહન શેષશા-
યિન્ । કેશિપ્રણાશન સુકેશ કિરીટમૌલે જિહ્વે ॥ ૫ ॥ શ્રીવ-
કારને ધારણ કરનાર ! હે રાજાઓને શોભાવનાર ! ” એ પ્રમાણે
હે જિહ્વા ! તું નિરંતર મધુરાક્ષરોનો જપ કર. ૨.

“હે કમલસરખાં નેત્રવાળા ! હે ગદાધર ! હે પદ્મનાભ !
હે પદ્મના પતિ ! હે કમલસરખા ચરણવાળા ! હે જગત્ને પવિત્ર
કરનાર ! હે હાથમાં કમળને ધારણ કરનાર ! હે પીતામ્બર ! હે
આકાશસમાન કાંતિવાળા ! હે સુંદર અવતારોને ધારણ કરનાર ! ”
એ પ્રમાણે હે જિહ્વા ! તું નિરંતર મધુરાક્ષરોનો જપ કર. ૩.

“હે લક્ષ્મીપતિ ! હે કૌસ્તુભ મણિને ધારણ કરનાર ! હે
દુઃખોને હરનાર ! હે હાથમાં કમળને ધારણ કરનાર ! હે વિષ્ણુ !
હે ત્રિવિક્રમ ! હે પૃથ્વીને ધારણ કરનાર ! હે ધર્મના સેતુ ! હે
વૈકુંઠમાં નિવાસ કરનાર ! હે પૃથ્વીપતિ ! હે વાસુદેવ ! ” એ
પ્રમાણે હે જિહ્વા ! તું નિરંતર મધુરાક્ષરોનો જપ કર. ૪.

“હે નારસિંહ ! હે નરકાસુરનો નાશ કરનાર ! હે સુંદર
સ્વરૂપવાળા ! હે લક્ષ્મીપતિ ! હે ગરુડના વાહનશુકત ! હે શેષ-
પર શયન કરનાર ! હે કેશિદૈત્યનો નાશ કરનાર ! હે સુંદર કેશ-
વાળા ! હે મસ્તકપર મુગટને ધારણ કરનાર ! ” એ પ્રમાણે હે
જિહ્વા ! તું નિરંતર મધુરાક્ષરોનો જપ કર. ૫.

ત્સલાઞ્છન સુરર્ષભ શઙ્ખપાણે કલ્પાન્તવારિધિવિહાર હરે મુરારે ।
 યજ્ઞેશ યજ્ઞમય યજ્ઞશ્રુગાદિદેવ જિહ્વે ॥ ૬ ॥ શ્રીરામ રાવણરિપો
 રઘુવંશકેતો સીતાપતે દશરથાત્મજ રાજસિંહ । સુગ્રીવમિત્ર મૃગવે-
 ધન ચાપપાણે જિહ્વે ॥ ૭ ॥ શ્રીકૃષ્ણ વૃષ્ણિવર યાદવ રાધિકેશ
 ગોવર્ધનોદ્ધરણ કંસવિનાશ શૌરે । ગોપાલ વેણુધર ગાઝુમુદૈ-
 બન્ધો જિહ્વે ॥ ૮ ॥ इत्यष्टकं भगवतः सततं नरो यो नामाङ्कितं

હે શ્રીવત્સના ચિન્હવાળા ! હે દેવોમાં શ્રેષ્ઠ ! હે હસ્તમાં
 શંખને ધારણુ કરનાર ! હે કલ્પના અંતમાં સમુદ્રમાં વિહાર
 કરનાર ! હે હરિ ! હે મુર નામના દૈત્યના શત્રુ ! હે યજ્ઞપતિ !
 હે યજ્ઞમય ! હે યજ્ઞને ભોગવનાર ! હે આદિદેવ ! ” એ પ્રમાણે
 હે જિહ્વા ! તું નિરંતર મધુરાક્ષરોનો જપ કર. ૬.

હે શ્રીરામ ! હે રાવણના શત્રુ ! હે રઘુવંશના કેતુરૂપ ! હે
 સીતાપતિ ! હે દશરથના પુત્ર ! હે રાજાઓમાં સિંહરૂપ ! હે
 સુગ્રીવના મિત્ર ! હે મૃગનો વેધ કરનાર ! હે હાથમાં ધનુષ્ય
 ધારણુ કરનાર ! ” એ પ્રમાણે હે જિહ્વા ! તું નિરંતર મધુરા-
 ક્ષરોનો જપ કર. ૭.

“હે શ્રીકૃષ્ણ ! હે યાદવોમાં શ્રેષ્ઠ ! હે યદુવંશમાં જન્મ
 ધારણુ કરનાર ! હે રાધિકાના સ્વામી ! હે ગોવર્ધનને ધારણુ કર-
 નાર ! હે કંસનો વિનાશ કરનાર ! હે શૂરસેનના વંશમાં ઉત્પન્ન
 થએલા ! હે ગોપાળ ! હે વેણુને ધારણુ કરનાર ! હે પાંડવોના
 (હિતકર્તા હોવાથી) એક બંધુરૂપ ! ” એ પ્રમાણે હે જિહ્વા !
 તું નિરંતર મધુરાક્ષરોનો જપ કર. ૮.

જે મનુષ્ય એકચિત્ત થઈને હમેશાં આ ભગવાનના નામ-

ઘઠતિ નિત્યમનન્યચેતાઃ । વિષ્ણોઃ પરં પદમુપૈતિ પુનર્ન જાતુ
માતુઃ પયોધરરસં પિવતીહ સત્યમ્ ॥ ૯ ॥

इति श्रीमत्परमहंसस्वामिब्रह्मानन्दविरचितं श्रीहरिनामाष्टकं स्तोत्रं संपूर्णम् ।

શ્રી નિબન્ધવટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રાંગજેરાણ નમઃ ॥ યસ્માદિદં જગદુદેતિ ચતુર્ધ્વસ્વાયં
યસ્મિન્નવસ્થિતમશ્વેષમશ્વેષમૂલે । યત્રોપયાતિ વિલયં ચ તપસ્તપન્તે
દુઃખોચરો ભવતુ મેઽય સ દીનબન્ધુઃ ॥ ૧ ॥ ચક્રં સ સ્ત્રકરચારુ
કરારન્વિદે ગુર્વી ગદા દરવરશ્ચ વિભાતિ યસ્ય । પક્ષીન્દ્રપૃષ્ઠપરિ-
યુક્તા એવા અષ્ટકનેા પાઠ કરે છે તે વિષ્ણુ ભગવાનના પરમ
પદને પામે છે અને ફરીને કયારે પણ આ સંસારમાં માતાના
સ્તનોના દુગ્ધનું પાન કરતો નથી એ સત્ય છે. અર્થાત્ ફરીને
કયારે પણ તે જન્મ પામતો નથી, પણ પરમાત્માના પરમ પદને
પ્રાપ્ત થાય છે. ૯.

इति श्रीमत्परमहंसस्वामिब्रह्मानन्दविरचित “ श्रीहरिनामाष्टक ” स्तोत्र संपूर्ण.

શ્રી દીનબન્ધવટક સ્તોત્ર.

પ્રહ્લાથી માંડીને આ (સર્વ) જગત્ જેમનાથી ઉત્પન્ન
થયું છે, સર્વ વસ્તુમાત્રના મૂલરૂપ એવા જેમને વિષે એ સમગ્ર
જગત્ રહેલું છે અને અંતમાં અંધકારરૂપે જેમાં લય પામી જાય
છે તે દીનોના બંધુ એવા (ભગવાન) આજે મને દષ્ટિગોચર-
પ્રત્યક્ષ થાઓ ! ૧.

હજારો કિરણો વડે સુંદર જણાતું ચક્ર, લારે ગદા અને શ્રેષ્ઠ
એવો શંખ જેમના કરકમલને વિષે શોભી રહ્યાં છે તેમ ગરુ-
ડની પીઠપર જેમણે પોતાનાં ચરણકમલ રાખેલાં છે તે દીનોના

રોપિતપાદપદ્મો દમ્ગો ॥ ૨ ॥ येनोद्धता वसुमती सलिले
 निमग्ना नग्ना च पाण्डववधूः स्थगिता दुर्कलैः । संमोचितो जल-
 चरस्य मुखाद्रजेन्द्रो दम્गो ॥ ३ ॥ यस्यार्द्रदृष्टिवशतस्तु सुराः
 समृद्धिं कोपेक्षणेन दनुजा विलयं व्रजन्ति । भीताश्चरन्ति च
 यतोऽर्कयमानिलाद्या दम્गो ॥ ४ ॥ गायन्ति सामकुशला यमजं
 मखेषु ध्यायन्ति धीरमतयो यतयो विविक्ते । पश्यन्ति योगिपुरुषाः
 पुरुषं शरीरे दम્गो ॥ ५ ॥ आकाररूपगुणयोगविवर्जितोऽपि

અંધુ એવા (ભગવાન્) આજે મને દષ્ટિગોચર થાઓ ! ૨.

જલને વિષે ડુબેલી પૃથ્વીને જેમણે ઉદ્ધાર કર્યો છે, નગ્ન કરાતી પાંડવવધૂ દ્રૌપદીને જેમણે વસોથી ઢાંકી દીધી છે અને અજગરના મુખમાંથી હાથીને જેમણે મુક્ત કર્યો છે તે દીનોના અંધુ એવા (ભગવાન્) આજે મને દષ્ટિગોચર થાઓ ! ૩.

જેમની દ્યાર્દ્રદષ્ટિને વશ થઈ દેવો સમૃદ્ધિને પામે છે, જેમની ક્રોધદષ્ટિથી દૈત્યો નાશ પામે છે અને સૂર્ય, ચંદ્ર તથા વાયુ વિગેરે જેમનાથી ભયભીત થઈને ફરે છે તે દીનોના અંધુ એવા (ભગવાન્) આજે મને દષ્ટિગોચર થાઓ ! ૪.

સામગાનમાં કુશળ એવા વૈદિકો યજ્ઞોને વિષે જેમને અજન્મા તરીકે ગાય છે, ધીરબુદ્ધિવાળા યોગીઓ એકાન્તમાં જેમનું ધ્યાન કરે છે અને યોગી પુરુષો-બ્રહ્મનિષ્ઠો પોતાના શરીરને વિષે જે પુરુષને જુએ છે તે દીનોના અંધુ એવા (ભગવાન્) આજે મને દષ્ટિગોચર થાઓ ! ૫.

જે આકાર, રૂપ અને ગુણોના સંયોગથી રહિત છે, છતાં પણ ભક્તોની ઉપર દયા કરવાના હેતુથી જેમણે મૂર્તિઓને-

ભક્તાનુકમ્પનનિમિત્તગૃહીતમૂર્તિઃ । યઃ સર્વગોઽપિ કૃતશેષશરીર-
શય્યો દુઃખો ॥ ૬ ॥ યસ્યાઙ્ગિપદ્મજ્વમનિદ્રમુનીન્દ્રવન્દૈરાગ્રાધ્યતે
ભવદવાનલદાહશાન્ત્યૈ । સર્વાપરાધમવિચિન્ત્ય મમાશ્વિલાત્મા
દુઃખો ॥ ૭ ॥ યન્નામકીર્તનપરઃ શ્વપચોઽપિ નૂનં હિત્વાશ્વિલં
કલિમલં ભુવનં પુનાતિ । દગ્ધ્વા મમાઘમશ્વિલં કરુણેક્ષણેન
દુઃખો ॥ ૮ ॥ દીનબન્ધ્વષ્ટકં પુણ્યં બ્રહ્માનન્દેન ભાષિતમ્ ।
યઃ પઠેત્પ્રયતો નિત્યં તસ્ય વિષ્ણુઃ પ્રસીદતિ ॥ ૯ ॥

इति श्रीमत्परमहंसस्वामिब्रह्मानन्दविरचितं श्रीदीनबन्ध्वष्टकं स्तोत्रं संपूर्णम् ।

અવતારોને-ધારણ કરેલી છે, અને સર્વવ્યાપક હોવા છતાં
પણ જેમણે શેષના શરીરની શય્યા કરેલી છે તે દીનોના અંધુ
એવા (ભગવાન્) આજે મને દૃષ્ટિગોચર થાઓ ! ૬.

સંસારરૂપી દાવાનલની બળતરાની શાંતિને માટે (નિરંતર)
જાગતા એવા મુનિઓના સમૂહો જેમનાં ચરણારવિન્દનું આરા-
ધન કરે છે અને જે સર્વના આત્મારૂપ છે તે દીનોના અંધુ એવા
(ભગવાન્) મારા અપરાધોનો વિચાર ન કરીને આજે મને
દૃષ્ટિગોચર થાઓ ! ૭.

જેમના નામકીર્તનથી ચાંડાલ હોય તો તે પણ ખરેખર
પોતાનાં સર્વ પાપોનો નાશ કરીને આ ભુવનને પવિત્ર કરે છે તેજ
દીનોના અંધુ એવા (ભગવાન્) દયાદૃષ્ટિથી મારાં સર્વ પાપ
બાળીને આજે મને દૃષ્ટિગોચર-પ્રત્યક્ષ થાઓ ! ૮.

બ્રહ્માનંદે કહેલા આ પવિત્ર ‘દીનબંધ્વાષ્ટક’ નો જે મનુષ્ય
નિયમપૂર્વક નિરંતર પાઠ કરે છે તેના પર ભગવાન્ વિષ્ણુ
પ્રસન્ન રહે છે. ૯.

ઈતિ શ્રીપરમહંસસ્વામિબ્રહ્માનંદવિરચિત “દીનબન્ધ્વષ્ટક” સ્તોત્ર સંપૂર્ણ.

શ્રીગજેન્દ્રમોક્ષસ્તોત્રમ્ ।

શ્રી શુકઉવાચ । एवं व्यवसितो बुद्ध्या समाधाय
मनो हृदि । जजाप परमं जाप्यं प्राग्जन्मन्यनुशिक्षितम् ॥ १ ॥
गजेन्द्र उवाच । नमो भगवते तस्मै यत एतच्चिदात्मकम् ।
पुरुषायादिबीजाय परेशायाभिधीमहि ॥ २ ॥ यस्मिन्निदं यत-

શ્રીગજેન્દ્રમોક્ષસ્તોત્રમ્.

શ્રીશુકદેવૃકહે છે:—(હે પરીક્ષિત રાજન્!) એ પ્રમાણે
ગજેન્દ્ર ભુદ્ધિપૂર્વક નિશ્ચય કરીને મનને હૃદયને વિષે સ્થિર
કરી, પૂર્વજન્મમાં અનુભવથી શીખેલું ઉત્તમ પ્રકારનું જે જપ
કરવા યોગ્ય સ્તોત્ર હતું તેનો જપ કરવા લાગ્યો. ૧.

ગજેન્દ્ર સ્તુતિ કરે છે:—“જેમનાથી આ સમગ્ર વિશ્વ
ચૈતન્યયુક્ત થાય છે, જે પુરુષ એટલે અન્તર્યામિરૂપે રહેલા છે,
જે સર્વના આદિકારણ છે અને દેવોના પણ પરમ પરમાત્મારૂપે
રહેલા છે તે ભગવાનને હું (મનને વિષે) નમસ્કાર કરું છું. ૨.

૧. એક સમયે મલયાચલ પર્વત ઉપર દ્રવિડ દેશનો ઈંદ્રધુમ્ન નામનો રાજા
જટા ધારણ કરી, મેનનું સેવન કરી, અચ્યુત ભગવાનનું પૂજન કરતો હતો. અના-
યાસે ત્યાં અગસ્ત્ય મુનિ આવી ચઢયા, પણ રાજાને પોતાનો સત્કાર ન કરતાં
સ્તબ્ધ થઈ ખેડેલો જોઈ મુનિ કોપ પામ્યા અને તેમણે તેને શાપ આપ્યો કે,
“હે રાજા ! તું મારો સત્કાર ન કરતાં હાથીની માફક સ્તબ્ધ ખેડો છે માટે જ, તું
ગજની—હાથીની યોગિને પામ ” આ પ્રમાણે મુનિના શાપથી તે રાજા ગજપણાને
પામ્યા હતા, પરંતુ શાપસમયે તે ભગવાનના અર્ચનમાં ખેડેલો હતો અને સ્તુતિમાં
જ હતો એટલે આ સ્તોત્ર એના પૂર્વજન્મનું અનુભવિત સ્તોત્ર હતું, અને તેથીજ
તે એ સ્તુતિથી આ જન્મમાં પણ મગરના મુખમાંથી પોતાનો ઉદ્ધાર કરી શક્યો.

શ્રેદં येनेदं य इदं स्वयम् । योऽस्मात्परस्माच्च परस्तं
प्रपद्ये स्वयंभुवम् ॥ ૩ ॥ यः स्वात्मनीदं निजमाययार्पितं
कचिद्विभातं क च तत्तिरोहितम् । अविद्धद्वक्साक्ष्युभयं तदीक्षते
स आत्ममूलोऽवतु मां परात्परः ॥ ૪ ॥ कालेन पंचत्वमितेषु
कृत्स्नशो लोकेषु पालेषु च सर्वहेतुषु । तमस्तदासीद्गहनं गभीरं
यस्तस्य पारेऽभिविराजते विभुः ॥ ૫ ॥ न यस्य देवा ऋषयः

આ જગત્ જેમને વિષે રહેલું છે, જેમનાથી એ ઉત્પન્ન થએલું છે, જેમણે એને ઉત્પન્ન કર્યું છે, જે એ જગત્સ્વરૂપે પોતે રહેલા છે, જે આ સ્થૂલ તથા સૂક્ષ્મ કાર્યકારણથી પર છે તેમ જે પરથી પણ પર છે તે સ્વયંભૂ પરમાત્માને હું શરણે જાઉં છું. ૩.

જે ભગવાન્ પોતાની માયાવડે ઉત્પન્ન કરેલા આ જગત્ને કોઈ વખત પોતાને વિષે પ્રકટ થએલું તેમ કોઈ વખત લીન થએલું એમ એ બંને રીતે તેને, પોતે સાક્ષિરૂપે રહેલા હોવાથી પ્રત્યક્ષ જુએ છે અને જે આત્માના મૂલ કારણરૂપ છે તે પરથી પણ પર પરમાત્મા મારું રક્ષણ કરે. ૪.

ઠાલે કરીને (પ્રલયકાળના સમયમાં) જ્યારે સમગ્ર લોકો તથા લોકપાલો પંચમહાભૂતમાં મળી જાય છે અને મહત્ત્વાદિ સર્વ ઉત્તરોત્તરનાં કારણો પણ લીન થઈ જાય છે ત્યારે મહા ગાઢ અને ગંભીર જે અંધકાર રહે છે તે અંધકારની પણ પાર જે વ્યાપક પરમાત્મા રહેલા છે તે મારું રક્ષણ કરે. ૫.

વિવિધ પ્રકારના વેષને ધારણ કરી અનેક ચેષ્ટાઓ કરતા નટના સ્વરૂપને જ જેમ (કોઈ જાણી શકતું નથી) તેમ જે

પદં વિદુર્જન્તુઃ પુનઃ કોઽર્હતિ ગન્તુમીરિતુમ્ । યથા નટસ્યાકૃતિ-
 િર્લિપ્તો દુરત્યયાનુક્રમણઃ સ માઽવતુ ॥ ૬ ॥ દિદૃક્ષવો યસ્ય
 પદં સુમંગલં વિમુક્તસંગા મુનયઃ સુસાધવઃ । ચરન્ત્યલોક-
 વ્રતમવ્રણં વને ભૂતાત્મભૂતાઃ સુહૃદઃ સ મે ગતિઃ ॥ ૭ ॥ ન વિદ્યતે
 યસ્ય ચ જન્મ કર્મ વા ન નામરૂપે ગુણદોષ એવ વા । તથાપિ
 લોકાપ્યયસંભવાય યઃ સ્વમાયયા તાન્યનુકાલમૃચ્છતિ ॥ ૮ ॥
 તસ્મૈ નમઃ પરેશાય બ્રહ્મણેઽનન્તશક્તયે । અરૂપાયોરૂપાય નમ
 પરમાત્માના સ્વરૂપને દેવો કે ઋષિઓ પણુ જાણુતા નથી તો
 બીજું કયું પ્રાણી તેને જાણવાને માટે અથવા વર્ણવવાને માટે
 સમર્થ થાય ? તો તેવા કે જેમનું ચરિત્ર અતર્ક્ય છે તે લગવાનું
 મારું રક્ષણ કરે. ૬.

જે લગવાનુંના પરમ મંગલકારક સ્વરૂપને જોવાની ઇચ્છા-
 વાળા સારા સચ્ચરિત્રશાળી મુનિઓ સંગનો ત્યાગ કરી, વનને વિષે
 જઈ, સર્વ પ્રાણિમાત્રને આત્મસમાન દૃષ્ટિથી જોતા અને મિત્રરૂપે
 સર્વનું કલ્યાણ કરતા થકા અલૌકિક એવાં બ્રહ્મચર્યાદિ વ્રતોનું આ-
 ચરણુ કરે છે તે પરમાત્મા મારી ગતિરૂપ-રક્ષણરૂપ થાઓ ! ૭.

જે પરમાત્માનાં જન્મ કે કર્મ નથી, નામ કે રૂપ નથી
 તેમ ગુણ કે દોષ પણુ નથી, તો પણુ જે લોકોની ઉત્પત્તિ અને
 નાશને માટે પોતાની માયાવડે સમયે સમયે તે જન્માદિને
 ધારણુ કરે છે તે બ્રહ્મરૂપ, અનંતશક્તિવાળા, રૂપ વિનાના છતાં
 ઉત્તમ સ્વરૂપને (અવતારોને વિષે) ધારણુ કરનારા અને આશ્ચર્ય-
 કારક કર્મ કરનાર પરમાત્માને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો ! ૮-૯.

.આશ્ચર્યકર્મણે ॥ ૯ ॥ નમ આત્મપ્રદીપાય સાક્ષિણે । માત્મને ।
નમો ગિરાં વિદૂરાય મનસશ્ચેતસામપિ ॥ ૧૦ ॥ સત્ત્વેન પ્રતિલ-
ભ્યાય નૈષ્કર્મ્યેણ વિપશ્ચિતા ॥ નમઃ કૈવલ્યનાથાય નિર્વાણસુખ-
સંવિદે ॥ ૧૧ ॥ નમઃ શાંતાય ધોરાય ગૂઢાય ગુણધર્મિણે ।
નિર્વિશેષાય સામ્યાય નમો જ્ઞાનઘનાય ચ ॥ ૧૨ ॥ ક્ષેત્રજ્ઞાય
નમસ્તુમ્યં સર્વાધ્યક્ષાય સાક્ષિણે । પુરુષાયાત્મમૂલાય મૂલપ્રકૃ-

વળી સ્વયંપ્રકાશ અને સર્વના સાક્ષી એવા પરમાત્માને
મારા નમસ્કાર હો ! તેમ જે વાણી, મન અને ચિત્તથી પણ
અત્યંત દૂર છે એટલે કે તેઓ પણ જેમને પહોંચી શકતાં નથી
તેમને મારા નમસ્કાર હો ! ૧૦

સત્ત્વગુણવડે, નિષ્કામ કર્મથી તેમ જ્ઞાનીવડે પ્રાપ્ત થઈ શકે
તેવા, મોક્ષના સ્વામી અને મોક્ષના આનંદને બાણનાર એટલે તે
મોક્ષસ્વરૂપે રહેલા ભગવાનને મારા નમસ્કાર હો ! ૧૧.

શાંત (વિષ્ણુ) સ્વરૂપ, ઘોર (રૂદ્ર) સ્વરૂપ તેમ ગૂઢ (બ્રહ્મા)
સ્વરૂપે રહેલા અને તેથીજ ગુણધર્મવાળા એવાને મારા નમ-
સ્કાર હો ! તેમ જેમનાથી વિશેષ કંઈ પણ નથી તેવા, સમતા-
સ્વરૂપે રહેલા અને જ્ઞાનઘન-સમ્વિદાનંદસ્વરૂપ એવા પરમા-
ત્માને મારા નમસ્કાર હો ! ૧૨.

શરીરના તત્ત્વને બાણનાર ક્ષેત્રજ્ઞરૂપે રહેલા તેમ સર્વના
અધિપતિ અને સાક્ષી એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! વળી
જીવના કારણરૂપ અને પ્રકૃતિની પણ ઉત્પત્તિના કારણરૂપ એવા
પુરુષ-નિયામક ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું. ૧૩.

તયે નમઃ ॥ ૧૩ ॥ સર્વેન્દ્રિયગુણદ્રષ્ટ્રે સર્વપ્રત્યયહેતવે । અસતા
 છાયયોગાય સદાભાસાય તે નમઃ ॥ ૧૪ ॥ નમો નમસ્તેઽસ્તિ-
 લકારણાય નિષ્કારણાયાદ્વુતકારણાય । સર્વાગમાન્નાયમહાર્ણવાય
 નમોઽપવર્ગાય પરાયણાય ॥ ૧૫ ॥ ગુણારણિચ્છન્નચિદ્રૂપાય
 તત્સોમવિસ્ફૂર્જિતમાનસાય । નૈષ્કર્મ્યભાવેન ત્રિવર્જિતાગમસ્વયં-
 પ્રકાશાય નમસ્કરોમિ ॥ ૧૬ ॥ માદૃક્પ્રપન્નપશુપાશવિમોક્ષણાય

સર્વ ઇન્દ્રિય અને તેના ગુણ-વિષયોના દૃષ્ટા, સર્વ પ્રમાણાદિ
 પ્રત્યય-જ્ઞાપક વસ્તુઓના કારણરૂપ, અહંકારાદિ પ્રતિબિંબવડે
 બિંબજ જેમ તેમ દેહાદિવડે ચૈતન્યસ્વરૂપે જણાવાયલા અને સાર-
 સ્વરૂપે પ્રકાશિત થઈને રહેલા એવા આપને મારા નમસ્કાર હો! ૧૪.

સર્વ પ્રપંચમાત્રના કારણરૂપ, જેમનું બીજું કોઈપણ કારણ
 નથી એવા તેમ સર્વના અલૌકિક કારણરૂપે રહેલા આપને મારા
 વારંવાર નમસ્કાર હો! વળી સર્વ શાસ્ત્ર તથા વેદોના મહાન્
 સાગરરૂપ, મોક્ષસ્વરૂપ અને પરમ સ્થાનરૂપે-આધારસ્વરૂપે
 રહેલા આપને મારા નમસ્કાર હો! ૧૫.

ગુણોરૂપી લોકડામાં ઢંકાયલા ચૈતન્ય-જીવ-રૂપી અગ્નિનું
 પ્રલયકાળમાં પાન કરનારા-પોતાનામાં લીન કરનારા, (સૃષ્ટિ-
 કાળમાં) ગુણોનો ક્ષોભ થતાં (જીવોની ઉત્પત્તિમાટે) જેમનું
 મન સ્ફુરતીમાન થાય છે તેવા અને નિષ્કામ ભાવથી શાસ્ત્રાદિ
 વિધિનિષેધનો જેણે ત્યાગ કરેલો છે એવા જ્ઞાનીને (તેના હૃદયમાં)
 સ્વયંપ્રકાશિત થતા એવા (લગવાન) નેહુ નમસ્કાર કરું છું. ૧૬.

મારા જેવા અજ્ઞાની પશુને પાશમાંથી-બંધનમાંથી મુક્ત

મુક્તાય ભૂરિકરુણાય નમોઽલયાય । સ્વાંશેન સર્વતનુમૃન્મનસિ
પ્રતાતમત્યન્દ્રે ભગવતે વૃહતે નમસ્તે ॥ ૧૭ ॥ આત્માત્મજાત્મગૃ-
હવિત્તજનેષુ સત્કૈર્દુષ્પાપણાય ગુણસંગવિવર્જિતાય । મુક્તાત્મભિઃ
સ્વહૃદયે પરિભાવિતાય જ્ઞાનાત્મને ભગવતે નમ ઈશ્વરાય ॥ ૧૮ ॥
યં ધર્મકામાર્થવિમુક્તિકામા ભજન્ત ઇષ્ટાં ગતિમાપ્નુવન્તિ । કિં
ત્વાશિષો રાત્યપિ દેહમધ્યયં કરોતુ મેઽદ્ભ્રદયો વિમોક્ષણમ્
કરનાર, જે પોતે કોઈથી ન બંધાયલા મુક્તસ્વરૂપ, અત્યંત
હયાળુ અને જેમનો ક્યારેપણુ લય નથી એવાને મારા નમસ્કાર
હો ! તેમ પોતાના અંશવડે સર્વ પ્રાણિમાત્રના મનમાં જણાતા
અને અનુભવાતા એવા મહાન્ અપરિચ્છિન્નસ્વરૂપે રહેલા આપ
લગવાનને મારા નમસ્કાર હો ! ૧૭.

પોતાના દેહ, પુત્ર, આત્મ, ધર, વિત્ત અને સ્વજનોમાં
આસક્ત મનુષ્યો વડે ન પ્રાપ્ત કરી શકાય તેવા, ગુણ અને સંગથી
રહિત, મુક્તાત્મા પુરુષોવડે પોતાના હૃદયને વિષે પ્રત્યક્ષ કરા-
યલા, જ્ઞાનસ્વરૂપ અને સર્વના નિયામક એવા (આપ) લગવાન-
ને મારા નમસ્કાર હો ! ૧૮.

જે લગવાનને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષની ઈચ્છાથી
લજતા મનુષ્યો પોતાની ઈષ્ટ ગતિને-ઈચ્છિત ફલને-પામે છે
એટલુંજ નહિ પણ જે તેમને (પોતાના પાર્ષદરૂપે) અવ્યય પદ
આપી અનિચ્છિત છતાં અનેક ભોગો આપે છે તે અત્યંત હયાળુ
(લગવાન) મને (મગરના મુખમાંથી અથવા સંસારમાંથી)
છોડાવો ! ૧૯.

॥ ૧૯ ॥ ઇકાન્તિનો યસ્ય ન કંચનાર્થ વાઙ્મુનિ ચે વૈ ભગવત્મ-
પક્ષાઃ । અત્યદ્ભુતં તચ્ચરિતં સુમંગલં ગાયન્ત આનંદસમુદ્રમગ્નાઃ

॥ ૨૦ ॥ તમક્ષરં બ્રહ્મપરં પરેશં અવ્યક્તમાધ્યાત્મિકયોગગમ્યમ્ ।

અતીન્દ્રિયં સૂક્ષ્મમિવાતિદૂરમનન્તમાદ્યં પરિપૂર્ણમીદે ॥ ૨૧ ॥

યસ્ય બ્રહ્માદયો દેવા વેદા લોકાશ્ચરાચરાઃ । નામરૂપવિભેદેન

ફલવ્યા ચ કલયા કૃતાઃ ॥ ૨૨ ॥ યથાર્ચિષોઽગ્નેઃ સવિતુર્ગ-

મસ્તયો નિર્યાન્તિ સંયાન્ત્યસત્સ્વરોચિષઃ । તથા યતોઽયં ગુણ-

સંપ્રવાહો બુદ્ધિર્મનઃસ્વાનિ શરીરસર્ગાઃ ॥ ૨૩ ॥ સ વૈ ન દેવા-

જેમના અનન્યલક્ષ્મી તે લગવાનને શરણે જઈને કોઈપણ
અર્થની ઇચ્છા કરતા નથી, પરંતુ અત્યંત અદ્ભુત અને ઉત્તમ
મંગલકારક એવા તેમના ચરિત્રનું જ ગાન કરતા થકા આનંદ-
સમુદ્રને વિષે ડુબી જાય છે તે અવિનાશી, પરબ્રહ્મ, પરમેશ્વર,
અવ્યક્ત, આધ્યાત્મિક યોગથી જ પ્રાપ્ત કરી શકાય તેવા,
ઇન્દ્રિયોથી અગોચર, સૂક્ષ્મ હોય તેમ (વિષયોથી) અત્યંત દૂર,
અંતરહિત, સર્વના આદિ અને પરિપૂર્ણસ્વરૂપે રહેલા પર-
માત્માની હું સ્તુતિ કરું છું. ૨૦-૨૧.

બ્રહ્મા વિગેરે દેવો, વેદો અને આ ચરાચર લોક નામ-
રૂપના ભેદરૂપે જે પરમાત્માની કીડાથી તથા અંશવડે ઉત્પન્ન
કરાયા છે, તેમ અગ્નિમાંથી જ્વાળાઓ અને સૂર્યમાંથી કિરણો
જેમ વારંવાર ઉત્પન્ન થાય છે અને તેમનામાં જ પાછાં લીન થઈ
જાય છે તેજ પ્રમાણે સ્વયંપ્રકાશ એવા જે પરમાત્મામાંથી આ
ગુણોના પ્રવાહરૂપ બુદ્ધિ, મન, ઇન્દ્રિયો અને દેહોની ઉત્પત્તિ થાય
છે તેમ જેમાં લય પામે છે તે જ પરમાત્મા અરેખર દેવ, અમુર,

•સુરમર્ત્યતિર્યક ન સ્ત્રી ન પંઠો ન પુમાન્ન જન્તુઃ । નાર્યં ગુણઃ કર્મ
ન સક્ન ચાસન્ નિષેધગ્રેષો જયતાદશેષઃ ॥ ૨૪ ॥ જિજીવિષે
નાહમિહામુયા કિમન્તર્બહિશ્ચાવૃતયેભયોન્યા । ઇચ્છામિ કાલેન
ન યસ્ય વિપ્લવસ્તસ્યાત્મલોકાવરણસ્ય મોક્ષમ્ ॥ ૨૫ ॥ સોઽહં
વિશ્વસૃજં વિશ્વમવિશ્વં વિશ્વવેદસમ્ । વિશ્વાત્માનમજં બ્રહ્મ પ્રણ-
તોસ્મિ પરં પદમ્ ॥ ૨૬ ॥ યોગરન્ધિતકર્માણો હૃદિ યોગ-
મનુષ્ય કે પક્ષી કંઈ પણ નથી, તેમ તે સ્ત્રી નથી, પંઠ નથી, પુરુષ
નથી કે જંતુ પણ નથી કે એ શુણ્કર્મ નથી, સદ્ગુણ નથી, અસ-
દ્ગુણ નથી, પરંતુ નિષેધ કરતાં કરતાં જે સંપૂર્ણપણે શેષ રહે છે
અર્થાત્ જે સર્વસ્વરૂપે છે તે પરમાત્મા વિજય પામે ! ૨૨-૨૪.

હું આ (હાથીની યોનિમાંથી મુક્ત થઈને) જીવવાની ઇચ્છા
રાખતો નથી, કારણ કે અંદર અને બહારથી ઢંકાયેલી એવી આ
હાથીની યોનિથી શું ? (અર્થાત્ એ તો કાલાન્તરે પણ નાશ પામ-
નારી જ છે એટલે એમાંથી મુક્ત થઈ જીવવા નથી ઇચ્છતો)
પરંતુ કાળે કરીને પણ જેનો નાશ થતો નથી એવું આત્મપ્રકા-
શના આવરણરૂપ જે અજ્ઞાન છે તેનાથી મુક્ત થવાને ઇચ્છું છું.
અર્થાત્ અજ્ઞાનરૂપ માયાના આવરણમાંથી મુક્ત થઈ સદાને માટે
જન્મમરણથી રહિત થવા ઇચ્છું છું. ૨૫.

તે (મોક્ષની ઇચ્છાવાળો) હું વિશ્વના સૃષ્ટા, વિશ્વરૂપ,
વિશ્વથી ભિન્ન, વિશ્વમાં કીડા કરનાર, વિશ્વના આત્મા, અજન્મા,
અને પરમ પદરૂપ બ્રહ્મસ્વરૂપે જે છે તેમને હું પ્રણામ કરું છું. ૨૬.

યોગવડે જેમનાં શુભાશુભ કર્મ નાશ પામ્યાં છે એવા

વિભાવિતે । યોગિનો યં પ્રપશ્યન્તિ યોગેશં તં નતોઽસ્મ્યહમ્ ॥૨૭॥
 નમો નમસ્તુભ્યમસહ્યવેગશક્તિત્રયાયાશ્વિલધીગુણાય । પ્રપન્નપા-
 લાય દુરન્નહ્યત્તરે કદિન્દ્રિયાણામનવાપ્યવર્ત્મને ॥ ૨૮ ॥ નાયં
 વેદ સ્વમાત્માનં યચ્છત્તયાહંધિયા હતમ્ । તં દુરત્યયમાહાત્મ્યં
 ભગવન્તમિતોસ્મ્યહમ્ ॥ ૨૯ ॥ શ્રીશુકઊવાચ । एवं गजेन्द्रमु-
 पवर्णितनिर्विशेषं ब्रह्मादयो विविधलिंगभिदाभिमानाः । नैते
 यदोपसप्तपुर्निखिलात्मकत्वात् तत्राखिलामरमयो हरिराविर्गसीत्
 યોગીઓ યોગવડે વિશુદ્ધ થએલા ચિત્તને વિષે જેમનું દર્શન કરે
 છે તે યોગેશ્વર પરમાત્માને હું નમન કરું છું. ૨૭.

સત્વાદિ ત્રણ ગુણવાળી જેમની શક્તિનો વેગ અસહ્ય છે
 એવા, સમગ્ર જ્ઞાનસ્વરૂપ, શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરનાર, અપાર
 શક્તિવાળા અને મન અને ઇન્દ્રિયો જેમના માર્ગને બાંધી
 શકતી નથી એટલે મન અને ઇન્દ્રિયોના જે અગોચર છે તે પર-
 માત્માને હું વારંવાર પ્રણામ કરું છું. ૨૮.

અહંબુદ્ધિવડે હજીયાલા પોતાના આત્માને આ લોક જે
 પરમાત્માની શક્તિવડે બાંધી શકતો નથી તે અપરિમિત માહા-
 ત્મ્યવાળા ભગવાનને શરણે હું બઉં છું.” ૨૯.

શ્રીશુકદેવજી બોલ્યા:—આ પ્રમાણે જેણે ઉત્તમ પ્રકારની
 સ્તુતિ કરી છે એવા ગજેન્દ્રની પાસે વિવિધ દેહોના અભિમાની
 બ્રહ્માદિ દેવો ‘ ગજેન્દ્રે પોતાની સ્તુતિ કરી નથી ’ એવા અભિ-
 માનથી બ્યારે (તેની વારે) ગયા નહિ ત્યારે સર્વના આત્મસ્વ-
 રૂપે રહેલા હોવાથી સર્વદેવસ્વરૂપ એવા ભગવાન હરિ ત્યાં તેની
 વાર કરવા પ્રકટ થયા. ૩૦.

॥ ૩૦ ॥ તં તદ્વદર્શિષ્ણુપલભ્ય જગન્નિવાસઃ સ્તોત્રં નિશ્ચમ્ય
દિવિજૈઃ સહ સંસ્તુવન્નિઃ । છન્દોમયેન મરુદેન સમુદ્ધમાનશ્ચક્રાયુ-
ધોઽભ્યગમદારુ યતો ગજેદ્રઃ ॥ ૩૧ ॥ સોઽન્તઃ સરસ્યુદ્ધબલેન
ગૃહીત આર્તો દૃષ્ટ્વા મરુત્મતિ હરિઃ સ્વ ઉપાત્તચક્રમ્ ॥ ઉત્ક્ષિપ્ય
સામ્બુજકરં ગિરમાહ કૃચ્છ્રાન્નારાયણાશ્ચિલ્લુરો મગવન્નમસ્તે
॥ ૩૨ ॥ તં વીક્ષ્ય પીઢિતમજઃ સહસાવતીર્ય સગ્રાહમાશુ સરસઃ
કૃપયોજ્જહાર । ગ્રાહાદ્વિપાટિતમુરુવાદરિણા મર્જેદ્રં સંપદ્યતાં હરિરમૂ-

જગત્માં નિવાસ કરતા ભગવાન્ તે ગળેન્દ્રની સ્તુતિ
સાંભળી, તેમાં કહ્યા પ્રમાણે તે પીડાયલો છે એમ જાણીને સારી
રીતે સ્તુતિ કરતા દેવોની સાથે વેદમય એવા ગરુડપર બેસી,
હાથમાં ચક્ર ધારણ કરીને તત્કાળ જ્યાં તે ગળેન્દ્ર હતો ત્યાં
આવી પહોંચ્યા. ૩૧.

સરોવરની અંદર મહા બલવાન્ મગરવડે પકડાયલો અને
તેથી જ પીડા પામતો તે ગળેન્દ્ર પણ, હાથમાં ચક્ર ધારણ કરી
ગરુડપર બેઠેલા એવા ભગવાન્ હરિને આકાશને વિષે (આવતા)
જોઈ શૂંઢમાં કમળ લઈ (ભગવાન્ના તરફ) ઉછાળીને દુઃખથી
(ગદ્ગદ્કંઠે આ પ્રમાણે) વાણી બોલવા લાગ્યો કે, “હે નારાયણ ! હે
સમગ્ર જગત્ના ગુરુ ! હે ભગવન્ ! આપને મારા પ્રણામ હો !” ૩૨.

હરિએ પણ તે ગળેન્દ્રને પીડા પામતો જોઈ એકદમ
(ગરુડ પરથી) ઉતરીને મગરસહિત તેને સરોવરમાંથી બહાર
બેંચી કાઢ્યો અને મગરના મુખને (ચક્રથી) ચીરી નાખી સર્વ
દેવોના જોતાં જ તે મગરચક્રી તેને મુક્ત કર્યો. ૩૩.

મુચ્છદુસ્ત્રિયાણામ્ ॥ ૩૩ ॥ [યં દં શૃણુયામિત્યં પ્રાતરુત્થાય
માનવઃ । પ્રાપ્નુયાત્ પરમાં સિદ્ધિં દુઃસ્વપ્નસ્તસ્ય નશ્યતિ ॥ ૧ ॥
ગજેન્દ્રમોક્ષણં પુણ્યં સર્વપાપપ્રણાશનમ્ । શ્રાવયેત્પ્રાતરુત્થાય
દીર્ઘમાયુરવાપ્નુયાત્ ॥ ૨ ॥]

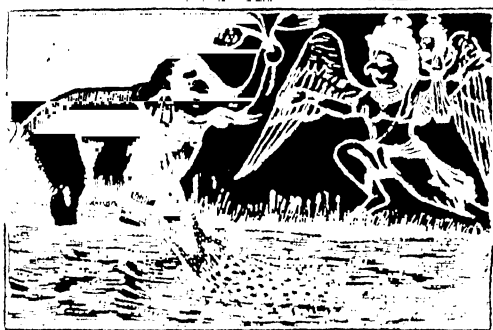
इति श्रीमद्भागवते अष्टमस्कन्धे गजेन्द्रमोक्षणं नाम तृतीयोऽध्यायः ।

[જે મનુષ્ય નિત્ય સવારમાં ઉઠીને આ ‘ગજેન્દ્રમોક્ષ’નો
પાઠ કરે છે તે પરમ સિદ્ધિને પામે છે અને તેનું દુષ્ટ સ્વપ્ન
(નું ફળ) નાશ પામે છે. ૧.

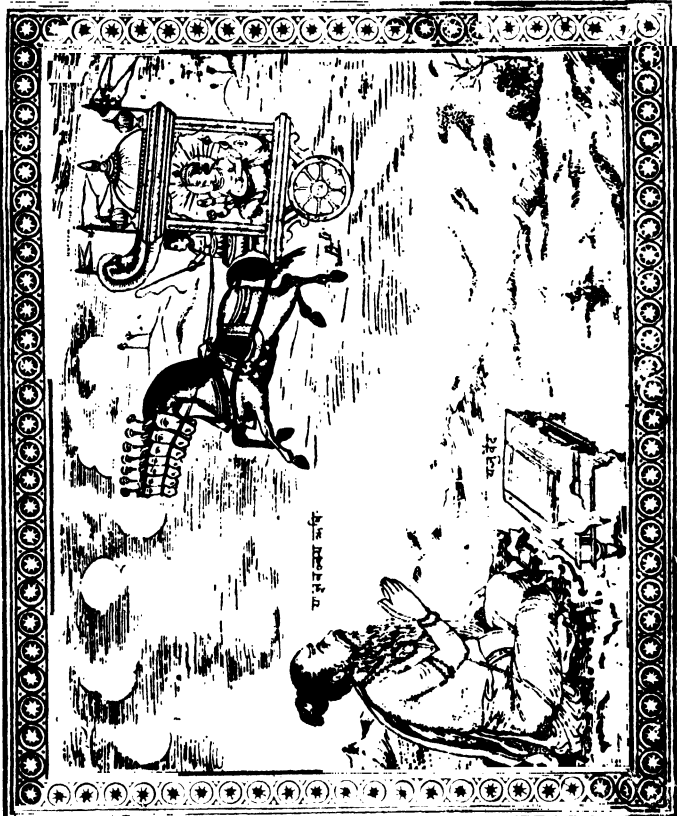
એ ‘ગજેન્દ્રમોક્ષ’ સ્તોત્ર પવિત્ર અને સર્વ પાપનો નાશ
કરનારું છે. જે મનુષ્ય સવારમાં ઉઠીને એ ખીજાને સંભળાવે છે
તે દીર્ઘાયુષી થાય છે. ૨.]

इति श्री भागवतनाम्नाहमा स्तुतधना त्रीन अध्यायने विषे “गजेन्द्रमोक्ष” संपूर्ण.

इति विष्णुस्तोत्राणि ।

॥ श्रीमद्भगवते सूर्यनारायणाय नमः ॥

उदयाचलतिलकाय प्रणतोऽस्मि विवस्वते ग्रहेशाय ।
अम्बरचूडामणये दिग्वनिताकर्णपूराय ॥ सूर्याय नमः ॥

શ્રીસૂર્યસ્તોત્રાણિ ।

શ્રીસૂર્યકવચમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ શ્રીસૂર્ય ઉવાચ । સામ્બ સામ્બ મહા-
ચાહો શ્રુણુ મે કવચં શુભમ્ । ત્રૈલોક્યમજ્જલં નામ કવચં
પરમાન્નુતમ્ ॥ ૧ ॥ યજ્ઞાત્વા મન્ત્રવિત્સમ્યક્ ફલં પ્રાપ્નોતિ
નિશ્ચિતમ્ । યદ્વૃત્વાં ચ મહાદેવો ગણાનામધિપોઽભવત્ ॥ ૨ ॥
પઠનાદ્ધારણાદ્વિષ્ણુઃ સર્વેષાં પાલકઃ સદા । એવમિન્દ્રાદયઃ સર્વે
સર્વૈશ્વર્યમવાપ્નુયુઃ ॥ ૩ ॥ કવચસ્ય ઋષિર્બ્રહ્મા છન્દોઽનુષ્ટુ-
પઃ । શ્રીસૂર્યો દેવતા ચાત્ર સર્વદેવનમસ્કૃતઃ ॥ ૪ ॥ યશ-

શ્રી સૂર્યસ્તોત્રો

શ્રી સૂર્યકવચ.

શ્રીસૂર્ય બોલ્યા:-હે મહાબાહુ સામ્બ ! હે સામ્બ ! મારું
ઉત્તમ કવચ તમે સાંભળો, કે જે ત્રણે લોકનું મંગલ કરનાર
પરમ અદ્ભુત કવચ છે, જેને જાણીને મન્ત્રવેત્તા પુરુષ અવશ્ય
રીતે ઉત્તમ પ્રકારના ફલને પ્રાપ્ત કરે છે, અને જેને ધારણ કરીને
મહાદેવ ગણોના અધિપતિ થયા છે. ૧-૨.

એનો પાઠ કરવાથી અને ધારણ કરવાથી વિષ્ણુ હમેશાં
સર્વનું રક્ષણ કરનાર થયા છે અને એજ પ્રમાણે સર્વ ઇન્દ્રાદિ દેવો
પણ સર્વ પ્રકારના ઐશ્વર્યને પામ્યા છે. ૩.

આ કવચના બ્રહ્મા ઋષિ અને અનુષ્ટુપ છંદ કહેલા છે,
અને સર્વ દેવોવડે નમસ્કાર કરાએલા શ્રીસૂર્ય એના દેવતા છે.

આરોગ્યમોક્ષેષુ વિનિયોગઃ પ્રકીર્તિતઃ । પ્રણવો મે શિરઃ પાતુ.
 ઘૃણિર્મે પાતુ ભાલકમ્ ॥ ૫ ॥ સૂર્યોઽવ્યાખયનદ્વન્દ્વમાદિત્યઃ
 કર્ણયુગ્મકમ્ । અષ્ટાક્ષરો મહામન્ત્રઃ સર્વાભીષ્ટફલપ્રદઃ ॥ ૬ ॥
 હ્રીં બીજં મે મુખં પાતુ હૃદયં યુવનેશ્વરી । ચન્દ્રવિમ્બં વિશ્વદાયં
 પાતુ મે ગુણદેશકમ્ ॥ ૭ ॥ અક્ષરોઽસૌ મહામન્ત્રઃ સર્વતન્ત્રેષુ
 ગોપિતઃ । શિવો વહ્નિસમાયુક્તો વામાક્ષીચિન્દુભૂષિતઃ ॥ ૮ ॥

૪. યશ, આરોગ્ય, ઐશ્વર્ય અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવામાં એને
 વિનિયોગ કહેલો છે.

“‘પ્રણવ’૩૫ સૂર્ય મારા મસ્તકનું રક્ષણ કરે, અને ‘ઘૃણિ’
 મારા કપાલનું રક્ષણ કરે, ‘સૂર્ય’ મારાં બે નેત્રોનું અને ‘આદિત્ય’
 મારા બે કાનોનું રક્ષણ કરે. “ૐ ઘૃણિઃ સૂર્ય આદિત્યઃ” એ
 સૂર્યનો આઠ અક્ષરનો મહામન્ત્ર સર્વ ઇચ્છિત ફળને આપ-
 નારો છે. ૫-૬.

‘હ્રીં’ નામનું જે બીજ છે તે મારા મુખનું રક્ષણ કરે,
 ભુવનેશ્વરી મારા હૃદયનું રક્ષણ કરે અને વિશદાદિ ચન્દ્રબિમ્બ
 મારા ગુણદેશનું રક્ષણ કરે. ૭.

આ નાશ ન પામે એવો મહામન્ત્ર સર્વ તન્ત્રોને વિષે
 ગુપ્ત રાખેલો છે. એ કલ્યાણકારક, અશિસમાન પ્રદીપ્ત અને
 વામાક્ષીના બિન્દુવડે શોભાયમાન છે. ૮.

૧ “ૐ હત્યેકાક્ષરં બ્રહ્મ । ઘૃણિરિતિ દ્વે અક્ષરે, સૂર્ય હત્યક્ષરદ્વયમ્ । આદિત્ય ઇતિ
 ત્રીણ્યક્ષરાણિ । ઇતદ્વૈ સૂર્યત્યાગાક્ષરં મનુષ્ય-” સૂર્યાર્થર્ચશીર્ષમ્ ॥

एकाक्षरो महामन्त्रः श्रीसूर्यस्य प्रकीर्तितः । गुह्याद्गुह्यतरो मन्त्रो
वाञ्छाचिन्तामणिः स्मृतः ॥ ९ ॥ शीर्षादिपादपर्यन्तं सदा
पातु मनूत्तमः । इति ते कथितं दिव्यं त्रिषु लोकेषु दुर्लभम् ॥ १० ॥
श्रीप्रदं कान्तिदं नित्यं धनारोग्यविवर्धनम् । कुष्ठादिरोगशमनं
महाव्याधिविनाशनम् ॥ ११ ॥ त्रिसंध्यं यः पठेन्नित्यमरोगी
बलवान्भवेत् । बहुना किमिहोक्तेन यद्यन्मनसि वर्तते ॥ १२ ॥
तत्तत्सर्वं भवेत्तस्य कवचस्य च धारणात् । भूतप्रेतापिशाचाश्च
यक्षगन्धर्वराक्षसाः ॥ १३ ॥ ब्रह्मराक्षसवेताला न द्रष्टुमपि तं

શ્રીસૂર્યનો મહામન્ત્ર ‘હ્રીં’ એ એક અક્ષરનો કહેલો છે
અને તે ગુપ્તમાં ગુપ્ત અને ચિન્તામણિસમાન ઈચ્છાને પરિપૂર્ણ
કરનાર મન્ત્ર છે. ૯.

મારા મસ્તકથી આરંભી પગસુધી મનુષ્યોમાં ઉત્તમ એવા
સૂર્ય મારું હૃદયમાં રક્ષણ કરે. ”

આ પ્રમાણે મેં તમને દિવ્ય અને ત્રણે લોકમાં દુર્લભ
એવું (આ) કવચ કહ્યું, કે જે લક્ષ્મી આપનારું, કાન્તિ દેનારું,
હૃદયમાં ધન અને આયુષ્યને વધારનારું, કોઈ વગેરે રોગોને શમા-
વનારું અને મોટા મોટા રોગોનો પણ નાશ કરનારું છે. ૧૦-૧૧

જે મનુષ્ય આ કવચનો ત્રણે કાળ પાઠ કરે છે તે નિરોગી
અને ખલવાન થાય છે. એમાં વિશેષ કહેવાથી શું ? પણ મનુ-
ષ્યને મનમાં જે જે ઇચ્છિત હોય છે તે સર્વ આ કવચને ધારણ
કરવાથી મળે છે. તેમ ભૂત, પ્રેત, પિશાચ, યક્ષ, ગન્ધર્વ, રાક્ષસ,
બ્રહ્મરાક્ષસ કે વેતાળ તે પુરુષને જોવાને પણ સમર્થ થતા નથી

ક્ષમાઃ । દૂરાદેવ પલાયન્તે તસ્ય સંકીર્તનાદપિ ॥ ૧૪ ॥ ધૂર્જ-
પત્રે સમાલિખ્ય રોચનાગુરુકુક્કુમૈઃ । રવિવારે ચ સંક્રાંત્યાં
સપ્તમ્યાં ચ વિશેષતઃ । ધારયેત્સાધકશ્રેષ્ઠઃ શ્રીસૂર્યસ્ય પ્રિયો
ભવેત્ ॥ ૧૫ ॥ ત્રિલોહમધ્યગં કૃત્વા ધારયેદ્દક્ષિણે કરે ।
શિશ્વાયામથવા કળ્થે સોપિ સૂર્યો ન સંશયઃ ॥ ૧૬ ॥ ઇતિ
તે કથિતં સામ્બ ત્રૈલોક્યમઙ્ગલાભિધમ્ । કવચં દુર્લભં લોકે
તવ સ્નેહાત્પ્રકાશિતમ્ ॥ ૧૭ ॥ અજ્ઞાત્વા કવચં દિવ્યં યો જપે-
ત્સૂર્યમુત્તમમ્ । સિદ્ધિર્ન જાયતે તસ્ય કલ્પકોટિશતૈરપિ ॥ ૧૮ ॥

इति श्रीब्रह्मयामले त्रैलोक्यमङ्गलं नाम सूर्यकवचं संपूर्णम् ।

અને તેનો પાઠ કરવાથી દૂરથીજ પલાયન કરી જાય છે. ૧૨-૧૪.

જે મનુષ્ય ગોરોચન, અગર અને કંકુવડે રવિવારે, સંક્રાં-
તિને દિવસે અને તેમાં પણ તે દિવસે સપ્તમી તિથિ હોય ત્યારે
આ કવચને લોજ પત્ર પર લખીને ધારણ કરે છે તે સાધકોમાં
શ્રેષ્ઠ થઈને સૂર્યનારાયણનો પ્રિય થાય છે. ૧૫.

જે મનુષ્ય (આ કવચને) સોનું, તાંબુ અને લોહ એમ
ત્રણ પ્રકારના લોહમાં રાખીને જમણા હાથને વિષે, શિયામાં કે
કંઠમાં ધારણ કરે છે તે સૂર્ય જ છે એમાં સંશય નથી. ૧૬.

હે સામ્બ ! આ પ્રમાણે લોકમાં દુર્લભ એવું આ ‘ત્રૈલોક્ય-
મંગલ’ નામનું કવચ તમારા પર પ્રેમ હોવાથી મેં તમને કહ્યું.
અને તેને પ્રકાશિત કર્યું છે. ૧૭.

જે મનુષ્ય આ દિવ્ય કવચને જાણ્યા વિના ઉત્તમ એવા
સૂર્ય ભગવાનનો જપ કરે છે તે કરોડો અથવા સેંકડો કલ્પોએ
પણ સિદ્ધિ પામતો નથી. ૧૮.

इति श्री ब्रह्मयामले “त्रैलोक्यमंगल” नामनु सूर्यकवच संपूर्णम्.

શ્રીસૂર્યકવચસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ યાજ્ઞવલ્કય ઉવાચ । શૃણુષ્વ મુનિ-
શાર્દૂલ સૂર્યસ્ય કવચં શુભમ્ । શરીરારોગ્યદં દિવ્યં સર્વસૌ-
ભાગ્યદાયકમ્ ॥ ૧ ॥ દેદીપ્યમાનમુકુટં સ્ફુરન્મકરકુण्डलम् ।
ધ્યાત્વા સહસ્રકિરણં સ્તોત્રમેતદુદીરયેત્ ॥ ૨ ॥ શિરો મે
ભાસ્કરઃ પાતુ લલાટં મેઽમિતદ્યુતિઃ । નેત્રે દિનમણિઃ પાતુ
શ્રવણે વાસરેશ્વરઃ ॥ ૩ ॥ ગ્રાણં ધર્મઘૃણિઃ પાતુ વદનં વેદ-
વાહનઃ । જિહ્વાં મે માનદઃ પાતુ કણ્ઠં મે સુરવન્દિતઃ ॥ ૪ ॥

શ્રીસૂર્યકવચસ્તોત્ર.

યાજ્ઞવલ્કય બોલ્યાં:—હે મુનિશાર્દૂલ! શરીરને આરોગ્ય
આપનારું, દિવ્ય અને સર્વ પ્રકારના સૌભાગ્યને આપનારું સૂર્યનું
કવચ તમે સાંભળો. ૧.

દેદીપ્યમાન મુકુટવાળા, પ્રકાશમાન મકરાકૃતિ કુંડળને
ધારણ કરનાર અને હજાર કિરણોવાળા સૂર્યનું ધ્યાન કરી ત્યાર-
પછી આ સ્તોત્રનો પાઠ કરવો. ૨.

“ભાસ્કર મારા મસ્તકનું રક્ષણ કરો, અપરિમિત તેજવાળા
સૂર્ય મારા લલાટનું રક્ષણ કરો, દિવસના મણિરૂપ સૂર્ય મારાં નેત્રોનું
રક્ષણ કરો અને વારના સ્વામી એવા સૂર્ય મારા કાનોનું રક્ષણ કરો. ૩.

ઉપર કિરણવાળા સૂર્ય મારા નાકનું રક્ષણ કરો, વેદને ધારણ
કરનાર સૂર્ય મારા મોઢાનું રક્ષણ કરો, માન આપનાર સૂર્ય મારી
જિહ્વાનું રક્ષણ કરો અને દેવોથી વન્દાયલા સૂર્ય મારા કંઠનું
રક્ષણ કરો. ૪.

સ્કન્ધૌ પ્રભાકરઃ પાતુ વક્ષઃ પાતુ જનપ્રિયઃ । પાતુ પાદૌ
 દ્વાદશાત્મા સવાઙ્ગં સકલેશ્વરઃ ॥ ૫ ॥ સૂર્યરક્ષાત્મકં સ્તોત્રં
 લિખિત્વા ધૂર્જપત્રકે । દધાતિ યઃ કરે તસ્ય વશગાઃ સર્વ-
 સિદ્ધયઃ ॥ ૬ ॥ સુસ્નાતો યો જપેત્સમ્યગ્યોઽધીતે સ્વસ્થમાનસઃ ।
 સ રોગમુક્તો દીર્ઘાયુઃ સુખં પુષ્ટિં ચ વિન્દતિ ॥ ૭ ॥

इति श्रीमद्याज्ञवल्क्यविरचितं सूर्यकवचस्तोत्रं संपूर्णम् ।

શ્રીસૂર્યાષ્ટકસ્તોત્ર ।

શ્રીગણેશાય નમઃ । સામ્બ ઉવાચ । આદિદેવ નમસ્તુભ્યં

પ્રભાકર મારા ખલાઓનું રક્ષણ કરો, માણસોના પ્રિય
 એવા સૂર્ય મારા વક્ષઃસ્થળનું રક્ષણ કરો, ખારસ્વરૂપે રહેલા સૂર્ય
 મારા પગોનું રક્ષણ કરો અને સર્વના નિયામક એવા સૂર્ય મારા
 સર્વ અંગનું રક્ષણ કરો. ” ૫.

આ સૂર્યની રક્ષારૂપ સ્તોત્રને લોજપત્ર પર લખીને જે મનુષ્ય
 હાથને વિષે ધારણ કરે છે તેને સર્વ સિદ્ધિઓ વશ થાય છે. ૬.

જે મનુષ્ય સારી રીતે સ્નાન કરીને એનો જપ કરે છે
 અથવા જે સ્વસ્થ ચિત્ત રાખીને એનો પાઠ કરે છે તે રોગમાંથી
 મુક્ત થાય છે, લાંબા આયુષ્યવાળો થાય છે અને સુખ તથા
 પુષ્ટિને મેળવે છે. ૭.

ઈતિશ્રી યાજ્ઞવલ્ક્યવિરચિત “સૂર્યકવચ” સ્તોત્ર સંપૂર્ણ.

શ્રીસૂર્યાષ્ટકસ્તોત્ર.

શિવજોડ્યા:—“હે આદિદેવ! આપને મારા નમસ્કાર છે. હે

પ્રસીદ મમ ભાસ્કર । દિવાકર નમસ્તુભ્યં પ્રભાકર નમોઽસ્તુ
તે ॥ ૧ ॥ સપ્તાશ્વરથમાઞ્ઢં પ્રચળ્ઢં કશ્યપાત્મજમ્ । શ્વેતપન્ન-
ધરં દેવં તં સૂર્યં પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૨ ॥ લોહિતં રથમારુઢં સર્વ-
લોકપિતામહમ્ । મહાપાપહરં દેવં તં ॥ ૩ ॥ ત્રૈગુણ્યં ચ
મહાશૂરં બ્રહ્મવિષ્ણુમહેશ્વરમ્ । મહાપાપહરં દેવં તં ॥ ૪ ॥ વૃંહિતં
તેજઃપુંજં ચ વાયુરાકાશમેવ ચ । પ્રમુસ્ત્વં સર્વલોકાનાં તં ॥ ૫ ॥
બન્ધૂકપુષ્પસંકાશં હારકુળલભૂષિતમ્ । એકચક્રધરં દેવં તં
ભાસ્કર ! આપ મારાપર પ્રસન્ન થાઓ ! હે દિવાકર ! તમને મારા
નમસ્કાર છે ! હે પ્રભાકર ! તમને મારા નમસ્કાર હો ! ૧.

સાત અશ્વયુક્ત રથને વિષે બેઠેલા, પ્રચંડ, કશ્યપના પુત્ર
અને શ્વેતકમળને ધારણ કરનાર તે સૂર્યદેવને હું પ્રણામ કરું છું. ૨.

રકતવર્ણવાળા રથને વિષે બેઠેલા, સર્વલોકના પિતામહ
અને મહાપાપોનો નાશ કરનાર તે સૂર્યદેવને હું પ્રણામ કરું છું. ૩

ત્રણગુણવાળા, મહાન્ પરાક્રમી, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહે-
શ્વર સ્વરૂપ અને મહાપાપોનો વિનાશ કરનાર તે સૂર્યદેવને હું
પ્રણામ કરું છું. ૪.

તેજથી વૃદ્ધિ પામતા, તેજના સમૂહરૂપ, વાયુ અને
આકાશરૂપ, તેમ સર્વલોકના તમે પ્રભુ છે માટે તેવા (આપ) તે
સૂર્યદેવને હું પ્રણામ કરું છું. ૫.

બન્ધૂકના પુષ્પસમાન કાન્તિવાળા, હાર અને કુંડલોથી
શોભાયમાન અને ઐઠ્યકને ધારણ કરનાર તે સૂર્યદેવને હું
પ્રણામ કરું છું. ૬.

॥ ૬ ॥ તં સૂર્યં જગત્કર્તારં મહાતેજઃપ્રદીપનમ્ । મહાપાપહરં
 દેવં તં ॥ ૭ ॥ તં સૂર્યં જગતાં નાથં જ્ઞાનવિજ્ઞાનમોક્ષદમ્ । મહા-
 પાપહરં દેવં તં ॥ ૮ ॥ સૂર્યાષ્ટકં પઠેન્નિત્યં ગ્રહપીઢાપ્રણાશ-
 નમ્ । અપુત્રો લભતે પુત્રં દરિદ્રો ધનવાન્ભવેત્ ॥ ૯ ॥ આમિષં
 મધુપાનં ચ યઃ કરોતિ રવેર્દિને । સપ્તજન્મ ભવેદ્રોગી જન્મ-
 જન્મદરિદ્રતા ॥ ૧૦ ॥ સ્ત્રીતૈલમધુમાંસાનિ યસ્ત્યજેત્તુ રવેર્દિને ।
 ન વ્યાધિશોકદારિદ્ર્યં સૂર્યલોકં સ ગચ્છતિ ॥ ૧૧ ॥

इति श्रीशिवप्रोक्तं सूर्याष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

તે જગતના કર્તા, મહાતેજથી પ્રકાશતા અને મહાપાપોનો નાશ કરનાર સૂર્યદેવને હું પ્રણામ કરું છું. ૭.

તે સર્વ જગતના નાથ, જ્ઞાન, વિજ્ઞાન અને મોક્ષને આપનાર તેમ મહાપાપોનો નાશ કરનાર સૂર્યદેવને હું પ્રણામ કરું છું. ૮.

જે મનુષ્ય ગ્રહો સંબંધી પીડાનો નાશ કરનાર આ સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તે બે પુત્રરહિત હોય તો પુત્રને મેળવે છે અને દરિદ્રી હોય છે તો ધનવાન થાય છે. ૯.

જે મનુષ્ય રવિવારને દિવસે માંસભક્ષણ તથા મધપાન કરે છે તે સાતજન્મ સુધી રોગી થાય છે અને જન્મોજન્મ તેને દરિદ્રતા પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૦.

જે મનુષ્ય રવિવારને દિવસે સ્ત્રીસંગ, તૈલમર્દન, મધપાન તથા માંસભોજનનો ત્યાગ કરે છે તે ક્યારે પણ વ્યાધિ, શોક કે દરિદ્રતાને પ્રાપ્ત થતો નથી, પણ સૂર્યલોકને વિષે જાય છે. ૧૧

इति श्रीशिवप्रोक्त "सूर्याष्टक" स्तोत्र संपूर्ण.

શ્રીસૂર્યાસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ શુકતુળ્પદચ્છવિ સવિતુશ્વન્દરુચેઃ પુણ્ડરી-
કવનબન્ધોઃ । મણ્ડલમુદિતં વન્દે કુણ્ડલમાલ્પણ્ડલાશાયાઃ ॥ ૧ ॥
યસ્યોદયાસ્તસમયે સુરમુકુટનિઘૃષ્ટચરણકમલોઽપિ । કુરુતેઽજ્જલિં
ત્રિનેત્રઃ સ જયતિ ધામ્નાં નિધિઃ સૂર્યઃ ॥ ૨ ॥ ઉદયાચ્છાતિલ-
કાય પ્રણતોઽસ્મિ વિવસ્વતે ગ્રહેશાય । અમ્બરચૂડામણયે દિગ્વાનિ-
તાકર્ણપૂરાય ॥ ૩ ॥ જયતિ જનાનન્દકરઃ કરનિકરનિરસ્તતિ-
મિરસંઘાતઃ । લોકાલોકાલોકઃ કમલારુણમણ્ડલઃ સૂર્યઃ ॥ ૪ ॥

શ્રીસૂર્યાસ્તોત્ર.

“ પ્રચંડ કાંતિવાળા ભગવાન્ સૂર્યનું પોપટની ચાંચ સમાન
રક્ત કાંતિવાળું, કમળોનાં વનોના બન્ધુરૂપ એટલે તેમને ખીલ-
વનારું, અને પૂર્વદિશાના કુંડલરૂપ એવું ઉદય પામતું જે મંડળ
છે તેને હું વન્દન કરું છું. ૧.

જેના ઉદય અને અસ્ત સમયે દેવોના મુકુટોથી જેમનાં
ચરણકમળ વન્દાયલાં છે એવા ત્રિનેત્ર શંકર પણ જેમને હાથ
જોડે છે તે તેજોના ભંડારરૂપ સૂર્યભગવાન્ જય પામે છે. ૨.

ઉદયાચ્છાતના તિલકરૂપ, ગ્રહોના સ્વામી, આકાશના ચૂડા-
મણિ અને દિશાઓરૂપી વનિતાઓના કાનના અલંકારરૂપ એવા
ભગવાન્ વિવસ્વાન્-સૂર્યને હું પ્રણામ કરું છું. ૩.

જેનો આનન્દ આપનાર, કિરણોના સમૂહથી અધિકારના
સમુદાયને નાશ કરનાર, લોકાલોકને પ્રકાશિત કરનાર અને
કમળસમાન રક્ત મંડલવાળા ભગવાન્ સૂર્ય જય પામે છે. ૪.

પ્રતિબોધિતકમલવનઃ કૃતઘટનશ્રક્રવાકમિથુનાનામ્ । દર્શિતસમ-
સ્તશુવનઃ પરહિતનિરતો રવિઃ સદા જયતિ ॥ ૫ ॥ અપનયતુ
સકલકલિકૃતમલપટલં સુપ્રતપ્તકનકામઃ । અરવિન્દવૃન્દવિઘટ-
નપટુતરકિરણોત્કરઃ સવિતા ॥ ૬ ॥ ઉદયાદ્રિચારુચામર હરિત-
હયસુરપરિહતરેણુરાગ । હરિતહય હરિતપરિકર ગગનાઙ્ગનદીપક
નમસ્તે ॥ ૭ ॥ ઉદિતવતિ ત્વયિ વિકસતિ મુકુલીયતિ સમસ્ત-
મસ્તમિતચિમ્બે । ન હ્યન્યસ્મિન્દિનકર સકલં કમલાયતે શુવ-

કમળવનોને ખીલવનાર, (રાત્રિનાં વિયોગી) ચક્રવાક
અને ચક્રવાકીનાં જોડલાંને મેલાપ કરાવનાર અને સમસ્ત ભુવ-
નોને (પ્રકાશથી) દેખાડનાર એવા ભગવાન્ સૂર્ય જય પામે છે. ૫.

તપાવેલા સોનાની સમાન કાંતિવાળા અને કમળોના
સમૂહને ખીલવવામાં જેમનાં કિરણોનો સમૂહ અત્યંત ચતુર-
ઉત્કૃષ્ટ-છે તે ભગવાન્ સૂર્ય તે કલિયુગમાં કરેલા મારા સમગ્ર
પાપસમુદાયને દૂર કરે-તેનો નાશ કરે. ૬.

“હે ઉદયાચલના ઉત્તમ આમરરૂપ ! હે લીલા ઘોડાઓના
ખરથી ઉડેલી ધુળથી રંગાએલા ! હે લીલા અશ્વવાળા ! હે લીલા-
વર્ણયુક્ત સેવકવાળા ! હે ગગનના આંગણના દીપક ! આપને
મારા પ્રણામ હો !” ૭.

“હે દિનકર ! આપ જ્યારે ઉદય પામે છે ત્યારે આ સમસ્ત
જગત્ ઉદય પામે છે અને આપનું ખિન્ન-આપ-જ્યારે અસ્ત
પામે છે ત્યારે તે અસ્ત પામી જાય છે, અને તેથી આપના
સિવાય અન્યથી આ સમગ્ર લોક કમળની સમાન ખીલાવી શકાતો
નથી. (એવા આપ મહાન્ છો.) ૮.

જન્મ ॥ ૮ ॥ જયતિ રવિકદયસમયે ચાલાતપઃ કનકસાંનિભો
યસ્ય । કુસુમાઞ્જલિરિવ જલધૌ તરન્તિ રથસમયઃ સપ્ત ॥ ૯ ॥
આર્યા સામ્બપુરે સપ્ત આકાશાત્પતિતા ધ્રુવિ । યસ્ય કળ્પે
ગૃહે વાપિ ન સ લક્ષ્મ્યા વિયુજ્યતે ॥ ૧૦ ॥ આર્યા સપ્ત સદા
યસ્તુ સપ્તમ્યાં સપ્તથા જપેત્ । તસ્ય ગેહં ચ દેહં ચ પદ્મા
સત્યં ન મુઞ્ચતિ ॥ ૧૧ ॥ વિધિરેષ દરિદ્રાણાં રોગિણાં પરમૌષ-
ધમ્ । સિદ્ધિઃ સકલકાર્યાણાં ગાયેયં સંસ્મૃતા રવેઃ ॥ ૧૨ ॥

इति श्रीयाज्ञवल्क्यविरचितं सूर्यार्यास्तोत्रं संपूर्णम् ।

ઉદયસમયે જેમનો ખાળ-આછો તડકો સુવર્ણસમાન કાંતિ-
વાળો જણાય છે તેમ જેમના સાત રથના ઘોડાઓ સમુદ્રમાં પુષ્પો-
ની અંજલિસમાન તરે છે તે ભગવાન્ સૂર્ય જય પામે છે.” ૯.

આ સાત આર્યાવૃત્તની સ્તુતિ આકાશમાંથી પૃથ્વીપર
સામ્બપુરને વિષે પડી અને તેથી તે જેના કંઠમાં અથવા ઘરમાં
હુશે એટલે તેનો જે મનુષ્ય પાઠ કરશે અથવા લખીને ઘરમાં
રાખશે તેને લક્ષ્મીનો વિયોગ થશે નહિ, અર્થાત્ તે ધન-
વાન્ થશે. ૧૦.

જે મનુષ્ય આ સાત આર્યાઓનો સાતમની તિથિને દિવસે
સાત વખત પાઠ કરે છે તેના ઘરનો અથવા દેહનો લક્ષ્મી ક્યારે
પણ ત્યાગ કરતી નથી. ૧૧.

સૂર્યના સ્મરણરૂપે ગવાએલી આ ગાથા દરિદ્રીઓ માટે
ધનનો ખજાનો છે, રોગિઓને માટે ઔષધ છે અને સર્વ
કાર્યોની સિદ્ધિ કરનાર છે. ૧૨.

इति श्रीयाज्ञवल्क्यविरचित “सूर्यार्या” स्तोत्र संपूर्णम्.

શ્રીસૂર્યસ્તાવ્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ૐનમો ભગવતે આદિત્યાયાશ્ચિલ્લજગતા-
માત્મસ્વરૂપેણ કાલસ્વરૂપેણ ચતુર્વિધભૂતનિકાયાનાં બ્રહ્માદિસ્તમ્બ-
પર્યન્તાનામન્તર્હૃદયેષુ બહિરપિ ચાકાશ ઇવોપાધિનાઽવ્યવધીયમાનો
ભગવાનેક એવ ક્ષણલવનિમેષાવયવોપચિતસંવત્સરગણેનાપામાદા-
નવિસર્ગાભ્યામિમાં લોકયાત્રામનુવહતિ ॥ ૧ ॥ યદુહ વાવ વિબુ-
ધર્ષભ સવિતરદસ્તપત્યનુસવનમહરહરાન્નાયવિધિનોપતિષ્ઠમાનાના-
મશ્ચિલ્લદુરિતવૃજિનવીજાવભર્જનભગવતઃ સમભિધીમહિ તપનમણ્ડ-

ધીસૂર્યસ્તોત્ર.

યાજ્ઞવલ્કય બોલ્યા:—“હે સૂર્યદેવ! આપ આદિત્યભગ-
વાનને હું પ્રણામ કરું છું. આપ સર્વ જગતોનાં જશાયજ, અંડજ
વગેરે ચારપ્રકારનાં પ્રાણીઓ તથા બ્રહ્માથી માંડી સ્તંભ પર્યન્તનાં
સર્વનાં હૃદયોની અંદર આત્મસ્વરૂપે રહેલા છે, તેમજ બહાર
પણ ક્ષણ, લવ તથા નિમેષરૂપ અવયવોથી વૃદ્ધિ પામેલા વર્ષોના
સમૂહરૂપ કાળસ્વરૂપે રહેલા છે, છતાં આકાશની સમાન કોઈ-
પણ ઉપાધિથી આવરણયુક્ત ન થતાં કેવળ એકરૂપેજ આપ
ભગવાન રહેલા છે અને જલને જેથી લેવું અને તેને વર્ષાવવું
એ ક્રિયાવડે સર્વ લોકના વ્યવહારને ચલાવે છે. ૧.

હે દેવોમાં શ્રેષ્ઠ! હે તપાવનાર! વેદવિધિથી સ્તુતિ કર-
નારનાં સર્વ પાપ તથા દુઃખોને મૂળમાંથી જ બાળીનાળનાર હે
સૂર્ય! આપ ભગવાન સૂર્યનું આ જે તેજોમંડલ પ્રતિદિન તપે છે
તેનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ. ૨.

લમ્ ॥ ૨ ॥ ય इह वाव स्थिरचरनिकराणां निजनिकेतनानां
मनइन्द्रियासुगणाननात्मनः स्वयमात्मान्तर्यामी प्रचोदयति ॥ ૩ ॥
ય એવેમં લોકમતિકરાલવદનાન્ધકારસંજ્ઞાજગરગ્રહગિલિતં સંમૃ-
તકમિવ વિચેતનમવલોકયાનુકમ્પયા પરમકારુણિક ઈક્ષયૈવો-
ત્થાપ્યાહરહરનુસવનં શ્રેયસિ સ્વધર્માભ્યાત્માવસ્થાને પ્રવર્તયત્ય-
વનિપતિરિવાસાધૂનાં ભયમુદીરયન્નટતિ ॥ ૪ ॥ પરિત આશા-
પાલૈસ્તત્ર તત્ર કમલકોશાઞ્જાલિભિરુપહૃતાર્દ્રણઃ ॥ ૫ ॥ અથ હ

હે પ્રભો ! સ્વયં આત્મસ્વરૂપ અને અન્તર્યામી એવા જે
આપ તે, આ લોકને વિષે આપના પોતાના વિષે રહેલાં સ્થાવર-
જંગમાત્મક સર્વ પ્રાણીઓનાં મન, ઇન્દ્રિય અને પ્રાણોને
પ્રેરો છો. ૩.

હે પ્રભો ! વળી જે આપ, અત્યંત વિકરાળ મુખવાળા
અંધકારરૂપી અજગરગ્રહથી ગળાએલા અને તેથી જાણે મૃત્યુ
પામ્યો હોય તેવા આ લોકને ક્યાવડે પરમ કરુણામય દૃષ્ટિથી
ઉઠાડીને હરશેજ હરેક કાળમાં સ્વધર્મરૂપી આત્મકલ્યાણના ઉત્તમ
માર્ગમાં પ્રેરો છો, તેમ જેમ એક રાજા હુબોને લય ઉત્પન્ન કરતો
ફરે છે તેમ આપ પણ હુબોને લય ઉત્પન્ન કરતા ફરો છો. ૪.

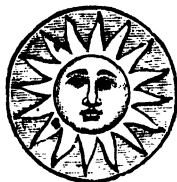
આપ જ્યાં જાઓ છો ત્યાં દિક્પાલો કમળકોશસમાન
હાથની અંજલિઓ વડે આપને પ્રણામ કરી આપનો સત્કાર
કરે છે. ૫.

હે ભગવન્ ! હવે ત્રણે લોકના સ્વામી એવા ઇન્દ્રાદિવડે

ભગવંસ્તવ ચરણનલિનયુગલં ત્રિભુવનગુહમિર્બન્દિતમહમયાતયા-
મયજુઃકામ ઉપસરામીતિ ॥ ૬ ॥

इति श्रीमद्भागवते द्वादशस्कन्धे षष्ठ्यायान्तर्गतं याज्ञवल्क्यकृतं सूर्यस्तोत्रं संपूर्णम् ।
वन्दनं करान्मेलां आपनां यरक्षकमदौने जेनुं तत्त्व सभलय तेवुं
नथी जेवा यर्जुवेदने प्राप्त करवानी धन्धाथी हुं सेवुं छुं. ” ६.

ઈતિ શ્રીભાગવતાન્તર્ગત આરમા સ્કંધમાં છઠ્ઠા અધ્યાયને વિષે
યાજ્ઞવલ્ક્યકૃત “સૂર્યસ્તોત્ર” સંપૂર્ણ.

શ્રીઆદિત્ય દયસ્તોત્રમ્ ।

॥ શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ શ્રીસૂર્યનારાયણાય નમઃ ॥ આચમ્ય
દેશકાલૌ સંકીર્ત્ય મમારોગ્યાવાપ્તયે શ્રીસવિતૃસૂર્યનારાયણપ્રીત્યર્થ
દ્વાદશનમસ્કારાભ્યં કર્માહં કરિષ્યે ॥ અથ ધ્યાનમ્ ॥ ધ્યેયઃ
સદા સવિતૃમણ્ડલમધ્યવર્તી નારાયણઃ સરસિજાસનસન્નિવિષ્ટઃ ॥
કેયૂરવાન્ મકરકુણ્ડલવાન્ કિરીટી હારી હિરણ્મયવપુર્ધૃતશંખ-
ચક્રઃ ॥ ૧ ॥ એકચક્રો રથો યસ્ય દિવ્યઃ કનકભૂષિતઃ ॥

શ્રીઆદિત્યહૃદયસ્તોત્ર.

આચમન કરી, દેશ (જે સ્થાનમાં પાઠ કરતા હોય તે)
અને કાલ (તિથિ વાર વગેરે) નો ઉચ્ચાર કરી “મારા આરો-
ગ્યની પ્રાપ્તિ માટે અને શ્રીસવિતા સૂર્યનારાયણની પ્રસન્નતા માટે
તેમનાં બાર નામને નમસ્કાર કરવારૂપ કર્મ હું કરું છું.” આ
પ્રમાણે સંકલ્પ કરી ત્યાર પછી ઉપરના “ધ્યેયઃ સદા-” એ
શ્લોકથી નીચે પ્રમાણે ધ્યાન કરવું.

હાથને વિષે બાબુળંધવાળા, કાનોમાં મકરાકૃતિ કુંડલવાળા,
મસ્તક ઉપર મુકુટ તથા કંઠમાં હાર ધારણ કરેલા, સુવર્ણસમાન
તેજસ્વી શરીરવાળા, હાથમાં શંખ તથા ચક્રને ધારણ કરનારા
અને સૂર્યમંડલના મધ્યમાં પદ્માસનવાળી બેઠેલા એવા ભગવાન
સૂર્યનારાયણ નિરંતર ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે (એટલે હું તેમનું
ધ્યાન કરું છું). ૧.

જેમનો દિવ્ય રથ સુવર્ણવડે ભૂષિત અને એક પૈડાવાળો છે

સ મે ભવતુ સુપ્રીતઃ પદ્મહસ્તો દિવાકરઃ ॥ ૨ ॥ મિત્રાય નમઃ
 ॥ ૧ ॥ રવયે નમઃ ॥ ૨ ॥ સૂર્યાય નમઃ ॥ ૩ ॥ ભાનવે નમઃ
 ॥ ૪ ॥ સ્વગાય નમઃ ॥ ૫ ॥ પૂષ્ણે નમઃ ॥ ૬ ॥ હિરણ્યગ-
 ભાય નમઃ ॥ ૭ ॥ મરીચયે નમઃ ॥ ૮ ॥ આદિત્યાય નમઃ
 ॥ ૯ ॥ સવિત્રે નમઃ ॥ ૧૦ ॥ અર્કાય નમઃ ॥ ૧૧ ॥ ભાસ્ક-
 રાય નમઃ ॥ ૧૨ ॥ નમઃ સવિત્રે જગદેકચક્ષુષે જગત્પ્રસૂતિસ્થિ-
 તિનાશ્રદેતવે ॥ ત્રયીમયાય ત્રિગુણાત્મધારિણે વિરંચિનારાયણ-
 શઙ્કરાત્મને ॥ ૧ ॥ નમોઽસ્તુ સૂર્યાય સહસ્રરશ્મયે સહસ્રશાસ્વા-
 અને જેમના હાથને વિષે કમળ રહેલું છે તે દિવસને કરનાર
 ભગવાન્ સૂર્ય મારાપર પ્રસન્ન થાઓ. ૨.

“મિત્રને નમસ્કાર, રવિને નમસ્કાર, સૂર્યને નમસ્કાર, ભાનુને
 નમસ્કાર, ખગને નમસ્કાર, પૂષાને નમસ્કાર, હિરણ્યગર્ભને
 નમસ્કાર, મરીચિને નમસ્કાર, આદિત્યને નમસ્કાર, સવિતાને
 નમસ્કાર, અર્કને નમસ્કાર અને સૂર્યને નમસ્કાર.” આ પ્રમાણે
 બારે આદિત્યને હું નમસ્કાર કરું છું.

જગતના એક નેત્રરૂપ, જગતની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને
 વિનાશના કારણરૂપ, ઋક્, યજુષ્ અને સામ એ ત્રણ વેદરૂપ
 તેમજ સત્ત્વ, રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણને ધારણ કરનાર
 વિષ્ણુ, બ્રહ્મા અને શિવસ્વરૂપ એવા ભગવાન્ સૂર્યને હું નમ-
 સ્કાર કરું છું. ૧.

હંબરો કિરણવાળા, હંબરો શાખાયુક્ત જેમનું ઉત્પત્તિ-
 સ્વરૂપ છે એવા, હંબરો યોગોથી ઉત્પન્ન થયેલી વસ્તુઓને ભોગ-

નિવૃત્તસંભવાત્મને ॥ સહસ્રયોગોદ્ભવભાવભાગિને સહસ્રસંખ્યાયુગ-
ધારિણે નમઃ ॥ ૨ ॥ આદિત્યસ્ય નમસ્કારં યે કુર્વન્તિ દિને
દિને ॥ જન્માન્તરસહસ્રેષુ દારિદ્ર્યં નોપજાયતે ॥ ૩ ॥ ઇતિ
નમસ્કારાઃ ॥ શતાનીક ઉવાચ । કયમાદિત્યમુચ્યન્તમુપતિષ્ઠે-
દ્વિજોત્તમ । એતન્મે બ્રૂહિ વિપ્રેન્દ્ર પ્રપદ્યે શરણં તવ ॥ ૧ ॥
સુમન્તુરુવાચ । હદમેવ પુરા પૃષ્ઠઃ શઙ્ખચક્રગદાધરઃ । પ્રણમ્ય
શિરસા દેવમર્જુનેન મહાત્મના ॥ ૨ ॥ કુરુક્ષેત્રે મહારાજ નિવૃત્તે
ભારતે રણે । કૃષ્ણનાથં સમાસાધ્ય પ્રાર્થયિત્વાઽબ્રવીદિદમ્ ॥ ૩ ॥

વવાવાળા અને હજારો યુગોને ધારણ કરનારા એવા ભગવાન્
સૂર્યનારાયણને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો. ૨.

જે મનુષ્યો પ્રતિદિન ભગવાન્ આદિત્યને નમસ્કાર કરે છે
તેમને હજારો જન્મમાં પણ દારિદ્ર્ય પ્રાપ્ત થતું નથી. ૩.

શતાનીક પૂછે છે:-હે દ્વિજોમાં શ્રેષ્ઠ (સુમંતુ) ! ઉદય
પામતા સૂર્યની કેવા પ્રકારે સ્તુતિ કરવી તે મને કહો, કારણ કે
હે વિપ્રેન્દ્ર ! હું આપને શરણે આવેલો છું. ૧.

સુમંતુ બોલ્યા:-હે રાજેન્દ્ર ! પૂર્વે મહાત્મા અર્જુને આજ
પ્રશ્ન મસ્તકવડે પ્રણામ કરીને શંખ, ચક્ર અને ગદાને ધારણ
કરનાર ભગવાન્ જે શ્રીકૃષ્ણદેવ તેમને પૂછ્યો હતો. ૨.

હે રાજન્ શતાનીક ! કુરુક્ષેત્રમાં પાંડવકૌરવનો મહાસંગ્રામ
શાંત થયો ત્યાર પછી (અર્જુને) શ્રીકૃષ્ણપ્રભુ પાસે જઈને આ
પ્રમાણે પૂછ્યું હતું. ૩.

અર્જુન ઉવાચ । જ્ઞાનં ચ ધર્મશાસ્ત્રાણાં ગુહ્યાદ્ગુહ્યતરં તથા । મયા
 કૃષ્ણ પરિજ્ઞાતં વાચ્ચયં સચરાચરમ્ ॥ ૪ ॥ સૂર્યસ્તુતિમયં
 ન્યાસં વક્તુમર્હસિ માધવ । ભક્ત્યા પૃચ્છામિ દેવેશ કથયસ્વ
 પ્રસાદતઃ ॥ ૫ ॥ સૂર્યભક્તિં કરિષ્યામિ કથં સૂર્યં પ્રપૂજયેત્ ।
 તદહં શ્રોતુમિચ્છામિ ત્વત્પ્રસાદેન યાદવ ॥ ૬ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ।
 રુદ્રાદિદેવતૈઃ સર્વૈઃ પૃષ્ઠેન કથિતં મયા । વક્ષ્યેઽહં સૂર્યવિન્યાસં
 શૃણુ પાણ્ડવ યત્નતઃ ॥ ૭ ॥ અસ્માકં યત્ત્વયા પૃષ્ઠમેકચિત્તો

અર્જુન પૂછે છે:-હે ભગવન્ શ્રીકૃષ્ણ ! ધર્મશાસ્ત્રોનું ગુહ્યમાં
 ગુહ્ય જ્ઞાન તેમજ સ્થાવર તથા જંગમરૂપ (આ સર્વ વસ્તુમાત્રનું
 જેમાં વર્ણન છે એવું સર્વ) વાણીમય-શાસ્ત્ર પણ હું આપની
 પાસેથી સમજ્યો, તો પણ હે માધવ ! જેમાં સૂર્યની સ્તુતિ છે
 એવો જે ન્યાસ-દેવી થાપણ-હોય તે આપ મને કહો, કેમકે હે
 દેવોના સ્વામી ! હું આપને લકિતપૂર્વક પૂછું છું માટે આપ
 મારાપર કૃપા કરીને તે મને કહો. ૪-૫.

હે યદુવંશી શ્રીકૃષ્ણ ! સૂર્યની લકિત તથા પૂજન હું કરીશ,
 પરંતુ 'તે સૂર્યનું પૂજન કેવીરીતે કરવું' તે, આપની કૃપાવડે
 આપની પાસેથી હું સાંભળવાની ઇચ્છા રાખું છું (માટે આપ
 તે મને કહો). ૬.

શ્રીભગવાન્ બોલ્યા:-હે પાંડુપુત્ર ! શ્રીસદાશિવ વગેરે સર્વ
 દેવતાઓએ મને એ પૂછ્યું હતું અને ત્યારે તેમને જે સૂર્યને
 ન્યાસ મેં કહ્યો હતો તે હું તને કહું છું તે તું યત્નપૂર્વક સાંભળ. ૭.

હે અર્જુન ! તે મને જે પૂછ્યું છે તે સર્વ આદિ, મધ્ય અને

• ભવાર્જુન । તદહં સંપ્રવક્ષ્યામિ આદિમધ્યાવસાનકમ્ ॥ ૮ ॥
 અર્જુન ઉવાચ । નારાયણ સુરશ્રેષ્ઠ પૃચ્છામિ ત્વાં મહાયશાઃ ।
 કથમાદિત્યમુદ્યન્તમુપતિષ્ઠેત્સનાતનમ્ ॥ ૯ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ।
 સાધુ પાર્થ મહાબાહો બુદ્ધિમાનસિ પાણ્ડવ । યન્માં પૃચ્છસ્યુપસ્થાનં
 તત્પવિત્રં વિભાવસોઃ ॥ ૧૦ ॥ સર્વમઙ્ગલમાઙ્ગલ્યં સર્વપાપ-
 પ્રણાશનમ્ । સર્વરોગપ્રશમનમાયુર્વર્ધનમુત્તમમ્ ॥ ૧૧ ॥ અમિત્ર-
 દમનં પાર્થ સંગ્રામે જયવર્ધનમ્ । વર્ધનં ધનપુત્રાણામાદિત્યહૃદયં
 શૃણુ ॥ ૧૨ ॥ યચ્છુત્વા સર્વપાપેભ્યો મુચ્યતે નાત્ર સંશયઃ ।
 અંતર્પર્યંત હું તને કહીશ માટે તું એકાગ્રચિત્તવાણો થા અને
 શ્રવણ કર. ૮.

અર્જુન પૂછે છે:-હે નારાયણ ! હે દેવોમાં શ્રેષ્ઠ ! હે મહા-
 યશસ્વી ! હું આપને પૂછું છું કે, ‘ઉદય પામતા સનાતન એવા
 ભગવાન્ સૂર્યનું ઉપાસન કેવી રીતે કરવું ?’ (તે આપ મને કહો.) ૯.

શ્રીભગવાન્ બોલ્યા:-હે મહાબાહુ પાર્થ ! હે પાંડુપુત્ર ! તું
 બુદ્ધિમાન છે, કારણ કે તો સૂર્યનું જે ઉપસ્થાન-સ્તવન-મને
 પૂછ્યું છે તે પવિત્ર છે. ૧૦.

વળી તે સર્વ મંગલોનું પણ મંગલરૂપ, સર્વ પાપોનો નાશ
 કરનાર, સર્વ રોગોને શમાવનાર, આયુષ્યની વૃદ્ધિ કરનાર અને
 ઉત્તમ છે. ૧૧.

હે પાર્થ ! વળી તે શત્રુનું દમન કરનાર, સંગ્રામમાં વિજય
 અપાવનાર અને લક્ષ્મી તથા પુત્રોને વધારનાર છે માટે એ
 “આદિત્યહૃદય” ને તું સાંભળ, કે જેના શ્રવણ કરવા વડે સર્વ પાપ-

ત્રિષુ લોકેષુ વિખ્યાતં નિઃશ્રેયસકરં પરમ્ ॥ ૧૩ ॥ દેવદેવ-
નમસ્કૃત્ય પ્રાતરુત્થાય ચાર્જુન । વિદ્માન્યનેકરૂપાણિ નશ્યન્તિ
સ્મરણાદપિ ॥ ૧૪ ॥ તસ્માત્સર્વપ્રયત્નેન સૂર્યમાવાહયેત્સદા ।
આદિત્યહૃદયં નિત્યં જાપ્યં તચ્છૃણુ પાણ્ડવ ॥ ૧૫ ॥ યજ્ઞ-
પાન્મુચ્યતે જન્તુર્દારિદ્યાદાશુ દુસ્તરાત્ । લભતે ચ મહાસિદ્ધિ-
કુઘૃવ્યાધિવિનાશિનીમ્ ॥ ૧૬ ॥ અસ્મિન્મન્ત્રે ઋષિશ્ચન્દો દેવતા
શક્તિરેવ ચ । સર્વમેવ મહાબાહો કથયામિ તવાગ્રતઃ ॥ ૧૭ ॥
મયા તે ગોપિતં ન્યાસં સર્વશાસ્ત્રપ્રબોધિતમ્ । અથ તે કથયિષ્યામિ
માંથી મુક્ત થવાય છે એમાં સંશય નથી, કારણ કે ત્રણે લોકમાં
પ્રસિદ્ધ એવું એ “આદિત્યહૃદય” પરમ કલ્યાણ કરનારું છે. ૧૨-૧૩.

હે અર્જુન ! પ્રભાતમાં ઉઠીને દેવોના દેવ એવા (સૂર્ય) ને
નમસ્કાર કરવાથી તથા તેમનું સ્મરણ કરવાથી પણ અનેક પ્રકારનાં
વિધનો નાશ પામે છે. ૧૪.

હે પાંડુપુત્ર ! એટલા માટે સર્વ પ્રયત્નથી નિરંતર સૂર્યનું
આવાહન કરવું અને “આદિત્યહૃદય” નો હૃમેશાં પાઠ કરવો,
અને (તે હું તને કહું છું) તે તું સાંભળ, કે જેનો જપ કરવાથી
મનુષ્ય દૂર ન થઈ શકે એવા મહાદારિદ્રયથી પણ તત્કાલ મુક્ત
થાય છે અને કોઈ વગેરે રોગોને નાશ કરવાવાળી મહા-
સિદ્ધિને પામે છે. ૧૫-૧૬.

હે મહાબાહુ અર્જુન ! આ (‘આદિત્યહૃદયરૂપી’) મંત્રમાં
ઋષિ, છંદ, દેવતા તથા જે શક્તિ છે તે સર્વ હું તારી પાસે કહું
છું (તે તું સાંભળ). ૧૭.

મેં તારે માટે ગુપ્ત રાખેલો એ ન્યાસ સર્વશાસ્ત્રોએ જણા-

•ઉત્તમં મન્ત્રમેવ ચ ॥ ૧૮ ॥ ઐ અસ્ય શ્રીઆદિત્યહૃદયસ્તોત્ર-
મન્ત્રસ્ય । શ્રીકૃષ્ણ ઋષિઃ । શ્રીસૂર્યાત્મા ત્રિભુવનેશ્વરો દેવતા । અનુ-
ષ્ટુપ્ છન્દઃ । હરિતહયરથં દિવાકરં ઘૃણિરિતિ बीजम् । ઐનમો
ભગવતે જિતવૈશ્વાનરજાતવેદસૈ ઇતિ શક્તિઃ । ઐમમો ભગવતે
આદિત્યાય નમૈ ઇતિ કીલકમ્ । ઐઅગ્નિગર્ભદેવતા ઇતિ મન્ત્રઃ ।
ઐનમો ભગવતે તુભ્યન્નાદિત્યાય નમો નમઃ । શ્રીસૂર્યનારાયણ-
પ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ । અથ ન્યાસઃ । ઐહ્રાં અઙ્ગુષ્ઠાભ્યાં
વેદો છે અને તે એ ઉત્તમ મંત્ર હું તને કહીશ. ૧૮.

ત્યાર પછી “ ઐ અસ્ય શ્રી-ચી માંડીને શ્રીસૂર્યનારાયણપ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ”
એટલું ખોલી સ્તોત્રનો પાઠ કરવાનો સંકલ્પ કરવો.

“ ઐ આ શ્રી “ આદિત્યહૃદય ” રૂપી સ્તોત્રમંત્રના શ્રીકૃષ્ણ
ઋષિ છે, ત્રૈલોક્યના ઇશ્વર શ્રીસૂર્યનારાયણ દેવતા છે, અનુષ્ટુપ્
છંદ છે, “ હરિતહયરથં દિવાકરં ઘૃણિઃ-લીલા અશ્વયુક્ત રથવાળા
દિવાકરને હું શરણે જાઉં છું ” એ એનું બીજ છે, “ ઐ નમો
ભગવતે જિતવૈશ્વાનરજાતવેદસૈ-જેમણે વૈશ્વાનર નામના અગ્નિને
જીતેલો છે એવા ભગવાન સૂર્યને નમસ્કાર ” એ મંત્ર એની
શક્તિ છે, “ ઐ નમો ભગવતે આદિત્યાય નમઃ-ઓમ ભગવાન
આદિત્યને નમસ્કાર ” એ મંત્ર એનો ખીલો છે, “ ઐ અગ્નિગર્ભ-
દેવતા-ઓમ અગ્નિ જેના ગર્ભમાં છે એવા એ દેવ છે ” એ એનો
મંત્ર છે. “ આપ ભગવાન આદિત્યને મારા વારંવાર નમસ્કાર છે
અને શ્રી સૂર્યનારાયણની પ્રસન્નતાને માટે હું આ સ્તોત્રનો જપ
કરવામાં વિનિયોગ કરું છું. ”

આ પ્રમાણે સંકલ્પ કરી રહ્યા પછી “ ઐ હ્રાં અઙ્ગુષ્ઠાભ્યાં

નમઃ । ઐંહ્રીં તર્જનીભ્યાં નમઃ । ઐંહ્રૂં મધ્યમાભ્યાં નમઃ । ઐંહ્રૈં અના-
મિકાભ્યાં નમઃ । ઐંહ્રૌં કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમઃ । ઐંહ્રઃ કરતલકરપૃ-
ષ્ઠાભ્યાં નમઃ । एवं हृदयादि । ઐંહ્રાં હૃદયાય નમઃ । ઐંહ્રીં શિરસે
સ્વાહા । ઐંહ્રૂં શિખાયૈ વષટ્ । ઐંહ્રૈં કવચાય હુમ્ । ઐંહ્રૌં

નમઃ” થી આરંભી “इति दिग्बन्धः” સુધીના ન્યાસ કરવા.
“ઐં હ્રાં અંગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ—ઓમ્ ‘હ્રાં’ એ બીજથી બે અંગુઠાઓને
નમસ્કાર છે”, “ઐં હ્રીં તર્જનીભ્યાં નમઃ—ઓમ્ ‘હ્રીં’ એ બીજથી
બે તર્જનીઓને નમસ્કાર છે”, “ઐં હ્રૂં મધ્યમાભ્યાં નમઃ—ઓમ્
‘હ્રૂં’ એ બીજથી બે મધ્યમ અંગુલિઓને નમસ્કાર છે”, “ઐં
હ્રૈં અનામિકાભ્યાં નમઃ—ઓમ્ ‘હ્રૈં’ એ બીજથી બે અનામિકાઓને
નમસ્કાર છે”, “ઐં હ્રૌં કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમઃ—ઓમ્ ‘હ્રૌં’ એ બીજથી
બે કનિષ્ઠિકાઓને નમસ્કાર છે”, “ઐં હ્રઃ કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં
નમઃ—ઓમ્ ‘હ્રઃ’ એ બીજથી હાથનાં બે તળીયાં અને પૃષ્ઠ-
ભાગોને નમસ્કાર છે”.

આ પ્રમાણે બાલી તે તે ભાગોનો સ્પર્શ કરવો અને ત્યાર
પછી હૃદય વગેરેનો સ્પર્શ કરી હૃદયાદિ ન્યાસ કરવા. “ઐં હ્રાં
હૃદયાય નમઃ—ઓમ્ ‘હ્રાં’ એ બીજથી હૃદયને નમસ્કાર”, “ઐં
હ્રીં શિરસે સ્વાહા—ઓમ્ ‘હ્રીં’ એ બીજથી મસ્તકને સ્વાહાકાર”,
“ઐં હ્રૂં શિખાયૈ વષટ્—ઓમ્ ‘હ્રૂં’ એ બીજથી શિખાને વષટ્-
કાર”, “ઐં હ્રૈં કવચાય હુમ્—ઓમ્ ‘હ્રૈં’ કવચને હુમ્” એમ બાલી
સામસામા બે હાથોના ખભાઓનો સ્પર્શ કરવો, “ઐં હ્રૌં નેત્રચ-

‘નેત્રત્રયાય વૌષટ્ । ઐંઃ અસ્માય ફટ્ । ઐંઃ હ્રીં હ્રૈં હ્રાંઃ ।’ ઇતિ
દિગ્બન્ધઃ । અથ ધ્યાનમ્ । માસ્વદ્રત્ન દ્વયમૌલિઃ સ્ફુરદધરરુચા
રક્ષિતશ્ચારુકેશો માસ્વાન્યો દિવ્યતેજાઃ કરકમલયુતઃ સ્વર્ણવર્ણઃ
પ્રભાભિઃ । વિશ્વાકાશાવકાશગ્રહપતિશિખરે ભાતિ યથોદયાદ્રૌ
સર્વાનન્દપ્રદાતા હરિહરનમિતઃ પાતુ માં વિશ્વચક્ષુઃ ॥ ૧ ॥
પૂર્વમષ્ટદલં પદ્યં પ્રણવાદિપ્રતિષ્ઠિતમ્ । માયાવીજં દલાષ્ટાગ્રે
ચાય વૌષટ્-ઓમ્ “હ્રીં” ત્રણ નેત્રોને વૌષટ્, “ઐં હ્રઃ અસ્માય
ફટ્-ઓમ્ ‘હ્રઃ’ અસ્મને ફટ્” એમ બોલી ચારે બાજુ હાથ ફેરવી
પછી જમણા હાથથી ડાબા હાથની હથેળીમાં તાળી પાડવી, અને
પછી “ ઐં હ્રાં હ્રીં હ્રૈં હ્રૌં હ્રઃ ” એ બીજોથી હાથની અંજલિથી
મસ્તકની ચારે બાજુ દિગ્બંધન કરવું. ત્યાર પછી “ માસ્વદ્રત્ના-
દ્વયમૌલિઃ- ” એ શ્લોકથી લગવાનું સૂર્યનારાયણનું ધ્યાન કરવું.

જે સૂર્યનારાયણ પ્રકાશિત રત્નોયુક્ત મુકુટવાળા, દેદીપ્ય-
માન એવી અધરની કાન્તિવડે શોભતા, સુંદર કેશવાળા, પ્રકાશ-
માન, દિવ્યતેજયુક્ત, કિરણોરૂપી કમળોવાળા, સુવર્ણસમાન કાન્તિ-
વાળા, પ્રભાઓએ કરી વિશ્વસંબંધી આકાશના અવકાશને વિષે
અને મોટા ગ્રહોને (ઉદય પામવાના) શિખરરૂપ એવા ઉદયા-
ચલની ઉપર શોભતા (૧), સર્વને આનંદ આપનારા, વિષ્ણુ અને
શંકર જેમને નમન કરે છે એવા અને વિશ્વના ચક્ષુરૂપ છે
તે સૂર્યનારાયણ મારું રક્ષણ કરો. ૧.

હવે એમની સ્થાપના કેવે પ્રકારે કરવી તેનો વિધિ કહે છે :

પ્રથમ અષ્ટદલ કમળ કાઢવું અને તેમાં પ્રણવ વગેરેની
પ્રતિષ્ઠા કરવી. ત્યાર પછી તે અષ્ટદલની પાસે માયાળીજને,

યન્નમુદારયેદિતિ ॥ ૨ ॥ આદિત્યં ભાસ્કરં ભાનું રવિં સૂર્યં
 દિવાકરમ્ । માર્તઙ્દં તપનં ચેતિ દલેષ્વષ્ટસુ યોજયેત્ ॥ ૩ ॥
 દીપ્તા સૂક્ષ્મા જયા ભદ્રા વિભૂતિર્વિમલા તથા । અમોઘા
 વિદ્યુતા ચેતિ મધ્યે શ્રીઃ સર્વતોમુખી ॥ ૪ ॥ સર્વજ્ઞઃ સર્વગ-
 શ્ચૈવ સર્વકારણદેવતા । સર્વેશં સર્વહૃદયં નમામિ સર્વસાક્ષિ-
 નમ્ ॥ ૫ ॥ સર્વાત્મા સર્વકર્તા ચ સૃષ્ટિજીવનપાલકઃ ।
 હિતઃ સ્વર્ગાપવર્ગશ્ચ ભાસ્કરેશ નમોઽસ્તુ તે ॥ ૬ ॥

યંત્ર કાઠવો અને અષ્ટદલોને વિષે આદિત્ય, ભાસ્કર, ભાનુ, રવિ,
 સૂર્ય, દિવાકર, માર્તંડ અને તપન એ આઠ સૂર્યનું અનુક્રમે
 સ્થાપન કરવું. ૨-૩.

ત્યાર પછી દીપ્તા, સૂક્ષ્મા, જયા, ભદ્રા, વિભૂતિ, વિમલા, અ-
 મોઘા, અને વિદ્યુતા એ આઠ શક્તિઓનું પણ સ્થાપન કરવું અને
 મધ્યમાં ચારે બાજુ મુખવાળી લક્ષ્મીની સ્થાપના પણ કરવી. ૪.

ત્યાર પછી સૂર્યની “સર્વજ્ઞઃ-” થી માંડી “-મવ્યગામ્” એ ત્રણ શ્લોકથી
 પ્રાર્થના કરવી.

જે સર્વજ્ઞ, સર્વવ્યાપક અને સર્વના કારણભૂત દેવ છે તે
 સર્વના ઈશ, સર્વના હૃદયરૂપ અને સર્વના સાક્ષી એવા સૂર્યનારા-
 યણને હું નમસ્કાર કરું છું. ૫.

હે ભાસ્કરરૂપ ઈશ્વર ! આપ સર્વના આત્મારૂપ, સર્વના
 કર્તા, સૃષ્ટિને જીવાડવાવડે તેનું પાલન કરનાર, સર્વના હિતસ્વી
 અને સ્વર્ગ અને મોક્ષરૂપ (ફળને આપનાર) છો માટે આપને
 મારા નમસ્કાર હો ! ૬.

નમો નમસ્તેઽસ્તુ સદા વિભાવસો સર્વાત્મને સમ્પ્રહયાય માનવે ।
 અનન્તશક્તિર્મણિભૂષણેન દદસ્વ શુક્તિં મમ શુક્તિમન્યયામ્ ॥ ૭ ॥
 ઇતિ પ્રાર્થના । અર્કં તુ મૂર્ધ્નિ વિન્યસ્ય લલાટે તુ રવિ-
 ન્યસેત્ । વિન્યસેન્નેત્રયોઃ સૂર્યં કર્ણયોશ્ચ દિવાકરમ્ ॥ ૮ ॥
 નાસિકાયાં ન્યસેદ્ધાનું મુખે વૈ ભાસ્કરં ન્યસેત્ । પર્જન્યમોષ્ઠયો-
 શ્ચૈવ તીક્ષ્ણં જિહ્વાન્તરે ન્યસેત્ ॥ ૯ ॥ સુવર્ણરેતસં કણ્ઠે સ્કન્ધ-
 યોસ્તિગ્મતેજસમ્ । બાહ્યોસ્તુ પૂષણં ચૈવ મિત્રં વૈ પૃષ્ઠતો ન્યસેત્

સર્વને પ્રકાશિત કરનાર હે વિભાવસુ ! સર્વના આત્મારૂપ,
 સાત અશ્વવાળા અને પ્રકાશસ્વરૂપ એવા આપને મારા વારં-
 વાર નમસ્કાર હો ! આપ મણિરૂપી અલંકારવડે (શોભાયમાન)
 અનંત શક્તિવાળા છે માટે મને અનેક પ્રકારના ભોગો અને અવિ-
 નાશી એવી મુક્તિ આપો. ૭.

આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરી ત્યાર પછી સૂર્યનાં નામોના ન્યાસ કરવા એટલે તેમનાં
 તે તે નામ બોલી પોતાનાં અંગપ્રત્યંગોમાં હસ્તસ્પર્શ કરી સૂર્યના સ્વરૂપોની ન્યાસરૂપે
 ભાવના કરી 'તે તે સૂર્યદેવ મારું સંરક્ષણ કરે' એવી ભાવના કરવી.

મસ્તકને વિષે અર્કનો અને લલાટમાં રવિનો ન્યાસ કરવો,
 બે નેત્રોમાં સૂર્યનો અને બે કાનોને વિષે દિવાકરનો ન્યાસ કરવો. ૮.

નાસિકાને વિષે બાનુનો અને મુખને વિષે ભાસ્કરનો ન્યાસ
 કરવો, બન્ને ઓષ્ઠોને વિષે પર્જન્યનો અને જિહ્વાને વિષે
 તીક્ષ્ણનો ન્યાસ કરવો. ૯.

કંઠને વિષે સુવર્ણરેતાનો, બે કાંધને વિષે તીવ્ર જેમનું તેજ
 છે એવાનો, બે બાહુને વિષે પૂષાનો અને પૃષ્ઠભાગમાં મિત્રનો
 ન્યાસ કરવો. ૧૦.

॥ ૧૦ ॥ વરુણં દક્ષિણે હસ્તે ત્વષ્ટારં વામતઃ કરે । હસ્તાવુષ્ણકરઃ
 પાતુ હૃદયં પાતુ ભાનુમાન્ ॥ ૧૧ ॥ ઉદરે તુ યમં વિદ્યાદાદિત્યં
 નાભિમ્બલે । કટથાં તુ વિન્યસેદ્દંસં રુદ્રમૂર્વોસ્તુ વિન્યસેત્ ॥ ૧૨ ॥
 જાન્વોસ્તુ ગોપતિં ન્યસ્ય સવિતારં તુ જઙ્ઘયોઃ । પાદયોશ્ચ વિવ-
 સ્વન્તં ગુલ્ફયાંશ્ચ દિવાકરમ્ ॥ ૧૩ ॥ બાહ્યતસ્તુ તમોધ્વંસં
 ભગમભ્યન્તરે ન્યસેત્ । સર્વાઙ્ગેષુ સહસ્રાંશું દિગ્વિદિક્ષુ ભગં ન્ય-
 સેત્ ॥ ૧૪ ॥ ઇતિ દિગ્બન્ધઃ । એષ આદિત્યવિન્યાસો દેવાના-
 મપિ દુર્લભઃ । ઇમં ભક્ત્યા ન્યસેત્પાર્થ સ યાતિ પરમાં ગતિમ્

દક્ષિણ હાથને વિષે વરુણનો અને ડાબા હાથને વિષે ત્વષ્ટાનો
 ન્યાસ કરવો, મારા બે હાથનું ઉષ્ણકર સૂર્ય રક્ષણ કરે અને હૃદયનું
 ભાનુમાન્ સૂર્ય રક્ષણ કરે. ૧૧.

ઉદરને વિષે હમ નામના સૂર્યને અને નાભિમંડળમાં આદિ-
 ત્યને રહેલા બળુવા એટલે તેમનો ન્યાસ કરવો અને કેડમાં હંસ
 નામના સૂર્યનો અને ળંને સાથળોમાં રુદ્રનો ન્યાસ કરવો. ૧૨.

ગોઠણોને વિષે ગોપતિ નામના સૂર્યનો ન્યાસ કરી, બે જાં-
 ઘોમાં સવિતાનો, બે પગોમાં વિવસ્વાનનો, બે ઘૂંટીઓમાં દિવા-
 કરનો, બાહ્ય ભાગમાં અધકારનો નાશ કરનારનો અને અંદરના
 ભાગમાં ભગનામના સૂર્યનો ન્યાસ કરવો તેમજ સર્વ અંગોમાં
 સહસ્રકિરણોવાળાનો અને દિશાઓ અને દિશાઓના ખુણાઓમાં
 ભગ નામના સૂર્યનો ન્યાસ કરવો. (આપ્રમાણે દિગ્બન્ધ છે). ૧૩-૧૪.

હે પાર્થ ! આ સૂર્યનારાયણનો ન્યાસ દેવતાઓને પણ
 હૃદય છે. જે મનુષ્ય આ ન્યાસ ભકિતપૂર્વક કરે છે તે પરમ
 ગતિને પામે છે, તેમ કામ તથા ક્રોધથી કરેલાં પાપમાંથી પણ

॥ ૧૫ ॥ કામક્રોધક્રુતાત્યાપાન્મુચ્યતે નાત્ર સંશયઃ । સર્પાદપિ
ભયં નૈવ સંગ્રામેષુ પથિષ્વપિ ॥ ૧૬ ॥ રિપુસંઘટકાલેષુ
તથા ચોરસમાગમે । ત્રિસંધ્યં જપતો ન્યાસં મહાપાતકના-
શનમ્ ॥ ૧૭ ॥ વિસ્ફોટકસમુત્પન્નં તીવ્રજ્વરસમુદ્ભવમ્ ।
શિરોરોગં નેત્રરોગં સર્વવ્યાધિવિનાશનમ્ ॥ ૧૮ ॥ કુષ્ઠ-
વ્યાધિસ્તથા દદ્તુરોગાશ્ચ વિવિધાશ્ચ ચે । જપમાનસ્ય નશ્યન્તિ
શૃણુ ભક્ત્યા તદર્જુન ॥ ૧૯ ॥ આદિત્યો મન્ત્રસંયુક્ત આદિત્યો
શુવનેશ્વરઃ । આદિત્યાન્નાપરો દેવો હ્યાદિત્યઃ પરમેશ્વરઃ ॥ ૨૦ ॥
આદિત્યમર્ચયેદ્ભક્ષા શિવ આદિત્યમર્ચયેત્ । યદાદિત્યમયં તેજો
મુક્ત થાય છે એમાં સંશય નથી. વળી સર્પ થકી, સંગ્રામોમાં કે
માર્ગોમાં, શત્રુઓનો મેળાપ થાય તે સમયે તેમ ચોરના સમાગમ-
સમયે પણ તેને ભય થતો નથી. આ પ્રમાણે આ સૂર્યના ન્યાસનો
જે ત્રણે કાળ પાઠ કરે છે તેનાં મહા પાપ નાશ પામે છે. ૧૫-૧૭.

વળી વિસ્ફોટકના રોગો, લયંકર જ્વરની પીડા, મસ્તકનો
રોગ, નેત્રરોગ તેમજ સર્વ પ્રકારના વ્યાધિઓ નાશ પામે છે. ૧૮.

હે અર્જુન ! આ સૂર્યના ન્યાસનો જે માણસ પાઠ કરે
છે તેના કોઈના વ્યાધિ તથા વિવિધ પ્રકારના દાહર વગેરે રોગો
પણ નાશ પામે છે માટે લક્ષિતપૂર્વક તું તેનું શ્રવણ કર. ૧૯

ભગવાન્ આદિત્ય એ મંત્રયુક્ત છે, એ આદિત્ય ત્રિભુ-
વનના નિયામક છે, આદિત્યથી અન્ય બીજા કોઈ પણ દેવ નથી
અને એ આદિત્ય તેજ સાક્ષાત્ પરમ ઈશ્વર છે. ૨૦.

હે અર્જુન ! આદિત્યનું પ્રદક્ષાએ પૂજન કરેલું છે તેમ
શિવે પણ આદિત્યનું પૂજન કરેલું છે અને જે આદિત્યમય તેજ

મમ તેજસ્તદર્જુન ॥ ૨૧ ॥ આદિત્યં મન્ત્રસંયુક્તમાદિત્યં ભુવને-
શ્વરમ્ । આદિત્યં યે પ્રપદ્યન્તિ માં પદ્યન્તિ ન સંશયઃ ॥ ૨૨ ॥
ત્રિસંધ્યમર્ચયેત્સૂર્યં સ્મરેદ્ભક્ત્યા તુ યો નરઃ । ન સ પદ્યતિ
દારિશ્યં જન્મજન્મણિ ચાર્જુન ॥ ૨૩ ॥ એતત્તે કથિતં પાર્થ
આદિત્યહૃદયં મયા । શૃણ્વન્મુક્તશ્ચ પાપેભ્યઃ સૂર્યલોકે મહીયતે
॥ ૨૪ ॥ નમો ભગવતે તુભ્યમાદિત્યાય નમો નમઃ । આદિત્યઃ
સવિતા સૂર્યઃ સ્વગઃ પૂષા ગમસ્તિમાન્ ॥ ૨૫ ॥ સુવર્ણઃ સ્ફટિકો
ભાનુઃ સ્ફુરિતો વિશ્વતાપનઃ । રવિર્વિશ્વો મહાતેજાઃ સુવર્ણઃ સુપ્ર-
છે તે તેજ ભારું જ છે. ૨૧.

જે મનુષ્યો મંત્રસંયુક્ત આદિત્યનાં તેમજ ત્રણે ભુવનના
ઇશ્વર એવા આદિત્યનાં દર્શન કરે છે તે ભારું જ દર્શન કરે છે
એમાં સંશય નથી. ૨૨.

હે અર્જુન! જે પુરુષ ત્રણે કાળમાં સૂર્યનું ભક્તિથી પૂજન
તથા સ્મરણ કરે છે તે જન્મોજન્મમાં દરિદ્રતાને જોતો નથી. ૨૩.

હે પાર્થ! મેં તને આ “આદિત્યહૃદય” નામનું જે સ્તોત્ર
કહ્યું તેનું શ્રવણ કરનાર મનુષ્ય સર્વ પાપમાંથી મુક્ત થઈ અંતે
સૂર્યલોકને વિષે જઈ આનંદ ભોગવે છે. ૨૪.

“આપ ભગવાન્ આદિત્યને ભારા નમસ્કાર છે, એટલું જ
નહિ, પરંતુ વારંવાર નમસ્કાર છે. આપ અદિતિના પુત્ર, સર્વને
ઉત્પન્ન કરનાર, સર્વત્ર વિચરનારા, આકાશમાં ફરનારા અને
કિરણોવાળા છો. ૨૫.

સુવર્ણરૂપ તથા સ્ફટિકરૂપ એટલે તેમના જેવા તેજવાળા,
કિરણસ્વરૂપ, દેહીપ્રમાણ, વિશ્વને તપાવનારા, રવિ-વેદત્રયીરૂપ
શબ્દમયસ્વરૂપવાળા, વિશ્વરૂપ, મહાન્ તેજસ્વી, ઉત્તમ વર્ણુવાળા

બોધકઃ ॥ ૨૬ ॥ હિરણ્યગર્ભશ્ચિશિરાસ્તપનો ભાસ્કરો રવિઃ ।
 માર્તણ્ડો ગોપતિઃ શ્રીમાન્ કૃતજ્ઞશ્ચ પ્રતાપવાન્ ॥ ૨૭ ॥ તમિ-
 સ્ત્રહા ભગો હંસો નાસત્યશ્ચ તમોનુદઃ । શુદ્ધો વિરોચનઃ કેશી
 સહસ્રાંશુર્મહાપ્રભુઃ ॥ ૨૮ ॥ વિવસ્વાન્પૂષણો મૃત્યુર્મિહિરો જામદ-
 ગ્ન્યજિત્ । ધર્મરંશિઃ પતઙ્ગશ્ચ શરણ્યો મિત્રહા તપઃ ॥ ૨૯ ॥
 દુર્વિજ્ઞેયગતિઃ શૂરસ્તેજોરાશિર્મહાયશાઃ । શંભુશ્ચિત્રાઙ્ગદઃ સૌમ્યો
 અને સર્વને જગાડનારા આપ છે. ૨૬.

હિરણ્ય જેમના ગર્ભમાં—અંદરમાં—રહેલું છે એવા અથવા
 ઘાવાપૃથિવીના પિતા—રક્ષણ કરનાર, ત્રણ મસ્તકવાળા, તપ-
 નારા, પ્રકાશને પાડનારા, રવિ—શબ્દ કરનાર, મરેલા ઇંડામાંથી
 ઉત્પન્ન થએલા, કિરણ અથવા દિશાઓના સ્વામી, શોભાવાળા,
 કૃતજ્ઞ—કરેલું બાણનારા અને પ્રતાપવાળા આપ છે. ૨૭.

આપ અંધકારનો નાશ કરનાર, ઐશ્વર્યરૂપ, હંસસમાન
 આકાશમાં ઉડનારા, સત્યસ્વરૂપ, અંધકારનો વિનાશ કરનાર,
 શુદ્ધ, સર્વથી વિશેષ કાંતિમાન, ઉત્તમ કેશવાળા, હબરો કિર-
 ણોવાળા અને મહા સમર્થ છે. ૨૮.

આપ કિરણરૂપી દ્રવ્યવાળા, સર્વનું વિશેષરૂપવડે પોષણ
 કરનારા, સર્વના મૃત્યુરૂપ, પ્રકાશસ્વરૂપ, પરશુરામને છતનાર,
 ઉષ્ણ કિરણવાળા, આકાશમાર્ગે ચાલનારા, શરણે આવેલાનું
 રક્ષણ કરનાર, મિત્રનો નાશ કરનાર, અને તપરૂપ છે. ૨૯.

આપ જેમની ગતિ કોઈથી બાણી શકાય એવી નથી એવા,
 શૂર, તેજના ભંડાર, મહાન યશસ્વી, કલ્યાણ કરનારા, વિચિત્ર
 કડાને ધારણનારા, સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળા અને દેવોને હૃદય અને

હવ્યકવ્યપ્રદાયકઃ ॥ ૩૦ ॥ અંશુમાનુક્તમો દેવ ઋગ્યજુઃ સામ
 एव च । हरिदश्वस्तमोदारः सप्तसर्पिर्मरीचिमान् ॥ ૩૧ ॥ અગ્નિ-
 ગર્ભોઽદિતેઃ પુત્રઃ શંઘુસ્તિમિરનાશનઃ । પૂષા વિશ્વંભરો મિત્રઃ
 सुवर्णः सुप्रतापवान् ॥ ૩૨ ॥ આતપી મળહલી ભાસ્વાસ્તપનઃ
 सर्वतापनः । कृतविश्वो महातेजाः सर्वरत्नमयोद्भवः ॥ ૩૩ ॥
 અક્ષરશ્ચ ક્ષરશ્ચૈવ પ્રભાકરવિભાકરૌ । ચન્દ્રશ્ચન્દ્રાઙ્ગદઃ સૌમ્યો
 हव्यकव्यप्रदायकः ॥ ૩૪ ॥ અઙ્ગારકોઽગદોઽગસ્તી રક્તાઙ્ગ-
 पितृभ्याने कव्य पङ्केत्याउनारा छे. ૩૦

આપ કિરણોવાળા, સર્વથી ઉત્તમ, આકાશમાં ફીડા કરનાર,
 ઋક, યજુષ્ અને સામવેદસ્વરૂપ, લીલા ઘોડાયુક્ત, અધારાનો
 નાશ કરનાર તેમ સાત ઘોડાઓ અને કિરણોવાળા છો. ૩૧.

આપ અગ્નિ જેમના ગર્ભમાં છે એવા, આદિતિના પુત્ર,
 કલ્યાણ કરનાર, અધારનો નાશ કરનાર સર્વનો અભ્યુદય
 કરનાર, વિશ્વનું પોષણ કરનાર, મિત્ર, સુંદર વર્ણવાળા અને
 અત્યંત પ્રતાપયુક્ત છો. ૩૨.

આપ તાપવાળા, મંડલયુક્ત, તેજનો પ્રકાશ કરનારા,
 પોતે તપનારા, સર્વને તપાવનારા, વિશ્વને ઉત્પન્ન કરનાર, મહાન્
 તેજસ્વી અને સર્વ રત્નપ્રભાની જેમાંથી ઉત્પત્તિ છે એવા છો. ૩૩.

આપ કૂટસ્થરૂપ, સર્વ પ્રાણિસ્વરૂપ, અદ્ય તેજ અને મહા-
 તેજનો પ્રકાશ કરનારા, ચન્દ્રસમાન શાંતિ આપનાર, ચન્દ્રસમાન
 તેજસ્વી કડાને ધારણ કરનાર, સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળા અને હવ્ય-
 કવ્યને આપનારા—તેને પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન કરનારા છો. ૩૪

આપ આગ્નિસ્વરૂપ, બાળુબંધને પહેરનાર, અગસ્તિ-

શ્રાઙ્ગવર્ધનઃ । બુદ્ધો બુદ્ધાસનો બુદ્ધિર્બુદ્ધાત્મા બુદ્ધિવર્ધનઃ ॥૩૫॥
 શુદ્ધાનુર્બુદ્ધાસો શુદ્ધામા બુદ્ધસ્પતિઃ । શુક્લસ્ત્વં શુક્લરેતાસ્ત્વં
 શુક્લાઙ્ગઃ શુક્લભૂષણઃ ॥ ૩૬ ॥ જ્ઞાનિમાઙ્ગનિરૂપસ્ત્વં જ્ઞાનૈર્ગ-
 ચ્છસિ સર્વદા । અનાદિરાદિરાદિત્યસ્તેજોરાશિર્મહાતપાઃ ॥૩૭॥
 અનાદિરાદિરૂપસ્ત્વમાદિત્યો દિવપતિર્યમઃ । માનુમાન્ માનુરૂ-
 પસ્ત્વં સ્વર્માનુર્માનુદીપ્તિમાન્ ॥ ૩૮ ॥ ધૂમકેતુર્મહાકેતુઃ સર્વકે-
 સ્વરૂપ, રાતા અંગવાળા, અંગને વધારનારા-પ્રકાશમય મોટા
 શરીરને ધારણ કરનારા, જ્ઞાની, જ્ઞાનરૂપ આસનવાળા, બુદ્ધિ-
 સ્વરૂપ, આત્મજ્ઞાની અને બુદ્ધિને વધારનારા છે. ૩૫.

આપ ઘણાં કિરણોવાળા, ઘણી કાંતિવાળા, ઘણા તેજવાળા,
 દેવોના સ્વામી, રવેત વર્ણવાળા, શ્વેત વીર્યવાળા, શ્વેત અંગવાળા
 અને શ્વેત અલંકારવાળા છે. ૩૬.

આપ શનિયુક્ત અથવા કલ્યાણયુક્ત અને શનિરૂપ અથવા
 કલ્યાણસ્વરૂપ છે અને હિમેશાં ધીમે ધીમે ચાલો છે. આપનો
 કોઈ આદિ નથી, આપ સર્વના આદિ છે, અને આપ અદિતિના
 પુત્ર, તેજના ભંડારરૂપ અને મહા તપસ્વી છે. ૩૭.

આપ આદિરહિત, સર્વના આદિ, અદિતિના પુત્ર, દિશા-
 ઓના સ્વામી અને સર્વને નિયમમાં રાખનાર અથવા યમરૂપ
 છે; તેમજ આપ કિરણોવાળા, કિરણસ્વરૂપ, સ્વર્ગના ભાતુ અને
 કિરણોવડે દેદીપ્યમાન છે. ૩૮.

વળી આપ ધૂમકેતુરૂપ, મહાકેતુરૂપ, સર્વકેતુરૂપ, સર્વથી

તુરતુત્તમઃ । તિમિરાવરણઃ શંભુઃ સ્પષ્ટા માર્તણ્ડ એવ ચ ॥૩૯॥ નમઃ
 પૂર્વાય ગિરયે પશ્ચિમાય નમો નમઃ । નમોત્તરાય ગિરયે દક્ષિણાય નમો
 નમઃ ॥૪૦॥ નમો નમઃ સદસ્રાંશો શ્વાદિત્યાય નમો નમઃ । નમઃ
 પદ્મપ્રબોધાય નમસ્તે દ્વાદશાત્મને ॥૪૧॥ નમો વિશ્વપ્રબોધાય નમો
 બ્રાજિણુજિણ્ણવે । ડ્યોતિષે ચ નમસ્તુભ્યં જ્ઞાનાર્કાય નમો નમઃ
 ॥૪૨॥ પ્રદીપ્તાય પ્રગલ્ભાય યુગાન્તાય નમો નમઃ । નમસ્તે હોતૃપતયે
 પૃથિવીપતયે નમઃ ॥ ૪૩ ॥ નમોંકાર વષટ્કાર સર્વયજ્ઞ નમોઽસ્તુ
 ઉત્તમ, અંધકારને ઢાંકી દેનાર, કલ્યાણ કરનાર, સર્વને ઉત્પન્ન
 કરનાર અને માર્તંડ પણ છે. ૩૯.

ઉદ્યાયલ અને અસ્તાયલરૂપ એવા આપને મારા વારંવાર
 નમસ્કાર હો, તેમજ ઉત્તરગિરિ અને દક્ષિણગિરિરૂપ એવા પણ
 આપ સૂર્યનારાયણને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો. ૪૦.

હે હજાર કિરણવાળા સૂર્યલગવન! અદિતિના પુત્ર એવા
 આપને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો! તેમજ કમલોને ખીલવનારને
 અને દ્વાદશ મૂર્તિરૂપે રહેલા આપને મારા નમસ્કાર હો. ૪૧.

વિશ્વને જગાડનાર એવા આપને મારા નમસ્કાર છે, તેજ
 વડે સર્વને જીવનાર એવા આપને મારા નમસ્કાર છે, તેજઃસ્વરૂપ
 એવા આપને મારા નમસ્કાર છે તેમજ જ્ઞાનરૂપ આપ સૂર્યને
 પણ મારા નમસ્કાર છે. ૪૨.

અત્યંત દેદીપ્યમાન, ધૈર્યવાળા અને યુગના અંતરૂપ એવા
 આપને મારા વારંવાર નમસ્કાર છે, તેમજ હોતાઓના અધ્યક્ષ
 અને પૃથિવીના સ્વામી એવા આપને મારા નમસ્કાર છે. ૪૩.

હે ઓંકાર, વષટ્કાર અને સર્વયજ્ઞસ્વરૂપ સૂર્ય! આપને

તે । ઋગ્વેદાદિયજુર્વેદ સામવેદ નમોઽસ્તુ તે ॥૪૪॥ નમો હાટકવ-
ર્નાય ભાસ્કરાય નમો નમઃ । જયાય જયભદ્રાય હરિદશ્વાય તે નમઃ
॥ ૪૫ ॥ દિવ્યાય દિવ્યરૂપાય ગ્રહાણાં પયતે નમઃ । નમસ્તે
શુચયે નિત્યં નમઃ કુરુકુલાત્મને ॥ ૪૬ ॥ નમસ્તૈલોક્યનાથાય
ભૂતાનાં પતયે નમઃ । નમઃ કૈવલ્યનાથાય નમસ્તે દિવ્યચક્ષુષે
॥ ૪૭ ॥ ત્વં જ્યોતિસ્ત્વં દ્યુતિર્બ્રહ્મા ત્વં વિષ્ણુસ્ત્વં પ્રજાપતિઃ ।
મારા વારંવાર નમસ્કાર છે, તેમજ ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ અને સામ-
વેદસ્વરૂપ એવા પણ આપને મારા નમસ્કાર છે. ૪૪.

સુવર્ણસમાન વર્ણુવાળા આપને મારા નમસ્કાર છે, ભાસ્કર-
રૂપ-કાંતિઓનો પ્રકાશ કરનારા-એવા આપને મારા વારંવાર
નમસ્કાર છે તેમજ જયરૂપ, જયરૂપી કલ્યાણુવાળા અને હીલા
દોડાઓ જેમના છે એવા પણ આપને મારા નમસ્કાર છે. ૪૫.

સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન થએલા, દિવ્ય સ્વરૂપવાળા અને ગ્રહોના
સ્વામી એવા આપને મારા નમસ્કાર છે, પવિત્ર એવા આપને મારા
નિરંતર નમસ્કાર છે તેમ કુરુકુલના આત્મરૂપ એવા પણ આપને
મારા નમસ્કાર છે. ૪૬.

ત્રણે લોકના નાથ એવા આપને મારા નમસ્કાર છે, સર્વ
પ્રાણીના પતિ-રક્ષક એવા આપને મારા નમસ્કાર છે, મોક્ષના
સ્વામી-મોક્ષદાતા એવા આપને મારા નમસ્કાર છે તેમજ દિવ્ય
ચક્ષુવાળા એવા પણ આપને મારા નમસ્કાર છે. ૪૭.

આપ તેજોરૂપ છો, આપ કાન્તિરૂપ છો, આપ બ્રહ્મા છો,
આપ વિષ્ણુ છો, આપ પ્રજાપતિ છો, આપ રુદ્ર છો, રુદ્રના

ત્વમેવ રુદ્રો રુદ્રાત્મા વાયુરગ્નિસ્ત્વમેવ ચ ॥ ૪૮ ॥ યોજનાનાં
સહસ્રે દ્વે શતે દ્વે દ્વે ચ યોજને । એકેન નિમિષાર્ધેન ક્રમમાણ
નમોઽસ્તુ તે ॥ ૪૯ ॥ નવયોજનલક્ષાણિ સહસ્રદ્વિશતાનિ ચ ।
યાવદ્વટીપ્રમાણેન ક્રમમાણ નમોઽસ્તુ તે ॥ ૫૦ ॥ અગ્રતશ્ચ
નમસ્તુભ્યં પૃષ્ઠતશ્ચ સદા નમઃ । પાર્શ્વતશ્ચ નમસ્તુભ્યં નમસ્તે
ચાસ્તુ સર્વદા ॥ ૫૧ ॥ નમઃ સુરારિહન્ત્રે ચ સોમસૂર્યાગ્નિચક્ષુષે ।
નમો દિવ્યાય વ્યોમાય સર્વતન્ત્રમયાય ચ ॥ ૫૨ ॥ નમો
આત્મા છો અને વાયુ તથા અગ્નિ પણ આપજ છો. ૪૮.

બાવીસસો ને બે યોજન જેટલા માર્ગને જેઓ એક અર્ધ-
પલકારા જેટલા સમયમાં ઓળંગી જાય છે તે આપ સૂર્યને મારા
નમસ્કાર હો. ૪૯.

નવ લાખ અને બારસો યોજન જેટલા માર્ગને જેઓ
એક ઘડીમાં ઓળંગે છે તે આપ સૂર્યને મારા નમસ્કાર હો. ૫૦.

હે સૂર્ય ! આપને આગળથી મારા નમસ્કાર હો, તેમ
પાછળથી પણ હમેશાં મારા નમસ્કાર હો ! વળી બે પડખાં-
(ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશા) ઓ તરફ પણ આપને મારા
નમસ્કાર હો અને નિરંતરજ આપને મારા નમસ્કાર હો ! ૫૧.

દેવોના શત્રુઓ-દૈત્યો-ને મારનાર અને સોમ, સૂર્ય અને
અગ્નિરૂપી ત્રણ નેત્રવાળા એવા આપને મારા નમસ્કાર હો !
તેમજ દિવ્ય, પ્રકાશસ્વરૂપ અને સર્વતંત્રરૂપ એવા પણ આપને
મારા નમસ્કાર હો ! ૫૨.

વેદાન્તવેદ્યાય સર્વકર્માદિસાક્ષિણે । નમો હરિતિવર્ણાય સુવર્ણાય
નમો નમઃ ॥ ૫૩ ॥ અરુણો માઘમાસે તુ સૂર્યો વૈ ફાલ્ગુને
તથા । ચૈત્રમાસે તુ વેદાહ્ણે બાનુર્વૈશાસ્વતાપનઃ ॥ ૫૪ ॥ જ્યેષ્ઠ-
માસે તપેદિન્દ્ર આષાઢે તપતે રવિઃ । ગભસ્તિઃ શ્રાવણે માસે યમો
ભાદ્રપદે તથા ॥ ૫૫ ॥ ઇષે સુવર્ણરેતાશ્ચ કાર્તિકે ચ દિવાકરઃ ।
માર્ગશીર્ષે તપેન્મિત્રઃ પૌષે વિષ્ણુઃ સનાતનઃ ॥ ૫૬ ॥ પુરુષસ્ત્વ-
ધિકે માસે માસાધિક્યે તુ કલ્પયેત્ ।

વેદાંતવડે બાણુવા યોગ્ય અને સર્વ કર્મ વગેરેના સાક્ષી
એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! તેમજ લીલા વર્ણુવાળા અને
ઉત્તમ વર્ણુવાળા અથવા સુવર્ણુ સરખા એવા પણ આપને મારા
વારંવાર નમસ્કાર હો ! ૫૩.

એ સૂર્ય માઘ માસમાં ‘અરુણુ’ નામના, ફાલ્ગુન માસમાં
‘સૂર્ય’ નામના, ચૈત્ર માસમાં ‘વેદાહ્ણ’ નામના અને વૈશાખ
માસમાં ‘લાનુ’ નામના તપે છે. ૫૪.

જ્યેષ્ઠ માસમાં ‘ઈન્દ્ર’ નામના એ તપે છે, આષાઢમાં ‘રવિ’
નામના તપે છે, શ્રાવણુ માસમાં ‘ગભસ્તિ’ નામના અને ભાદ્રપદ
માં ‘યમ’ નામના સૂર્ય તપે છે. ૫૫.

આશ્વિન માસમાં ‘સુવર્ણુરેતા’ નામના, કાર્તિકમાં ‘દિવાકર’
નામના, માર્ગશીર્ષમાં ‘મિત્ર’ નામના અને પૌષ માસમાં સનાતન
એવા ‘વિષ્ણુ’ નામના સૂર્ય તપે છે. ૫૬.

વળી અધિક માસમાં ‘પુરુષ’ નામના સૂર્ય તપે છે એમ
જ્યારે અધિક માસ આવે ત્યારે કલ્પના કરવી, આ પ્રમાણે

કાશ્યપેવાઃ પ્રકીર્તિતાઃ ॥ ૫૭ ॥ હ્યગ્રુપા મહાત્માનસ્તપન્તે
 વિશ્વરૂપિણઃ । ધર્માર્થકામમોક્ષાણાં પ્રસ્ફુટા હેતવો નૃપ ॥ ૫૮ ॥
 સર્વપાપહરં ચૈવમાદિત્યં સંપ્રપૂજયેત્ । એકધા દસધા ચૈવ શતધા
 ચ સહસ્રધા ॥ ૫૯ ॥ તપન્તે વિશ્વરૂપેણ સૃજન્તિ સંહરન્તિ ચ ।
 એષ વિષ્ણુઃ શિવશ્ચૈવ બ્રહ્મા ચૈવ પ્રજાપતિઃ ॥ ૬૦ ॥ મહેન્દ્રશ્ચૈવ
 કાલશ્ચ યમો વરુણ એવ ચ । નક્ષત્રગ્રહતારાણામધિપો વિશ્વતા-
 પનઃ ॥ ૬૧ ॥ વાયુરગ્નિર્ધનાધ્યક્ષો ભૂતકર્તા સ્વયં પ્રભુઃ । એષ
 આ ભાર આદિત્યો કશ્યપ ઋષિના પુત્રો જણાવેલા છે. ૫૭.

હે રાજન્ ! આ પ્રમાણે ઉગ્રસ્વરૂપવાળા, મહાત્મા અને
 વિશ્વસ્વરૂપ એવા સૂર્ય ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષના હેતુભૂત
 થઈને જનોને આરે પુરુષાર્થની સિદ્ધિ કરાવવાને માટે પોતે
 પ્રકાશે છે. ૫૮.

આ પ્રમાણે સર્વ પાપનો નાશ કરવાવાળા આદિત્ય ભગ-
 વાન્નું એકપ્રકારે, દશપ્રકારે, સેંકડો પ્રકારે અથવા હજાર રીતિએ
 પણ પૂજન કરવું. ૫૯.

એ સૂર્યભગવાન્ સમગ્ર વિશ્વસ્વરૂપે તપે છે, તેને
 ઉત્પન્ન કરે છે અને તેનો સંહાર પણ કરે છે. એજ વિષ્ણુ, શિવ,
 બ્રહ્મા અને પ્રજાપતિરૂપ છે. ૬૦.

વળી ઇન્દ્ર, કાલ, યમ, અને વરુણરૂપ તેમજ નક્ષત્ર, ગ્રહ
 અને તારાના અધિપતિ અને વિશ્વને તપાવનારા પણ એજ છે. ૬૧

વાયુ, અગ્નિ અને કુબેરસ્વરૂપ તેમ સર્વ પ્રાણીઓના કર્તા
 પણ પોતે એ સૂર્યનારાયણ પ્રભુજ છે, અને દેવોના દેવ અને

દેવો હિ દેવાનાં સર્વમાપ્યાયતે જગત્ ॥ ૬૨ ॥ एष कर्ता हि
भूतानां संहर्ता रक्षकस्तथा । एष लोकानुलोकाश्च सप्तद्वीपाश्च
सागराः ॥ ६३ ॥ एष पातालसप्तस्था दैत्यदानवराक्षसाः ।
एष धाता विधाता च बीजं क्षेत्रं प्रजापतिः ॥ ६४ ॥ एष
एव प्रजा नित्यं संवर्धयति रश्मिभिः । एष यज्ञः स्वधा स्वाहा
ह्रीः श्रीश्च पुरुषोत्तमः ॥ ६५ ॥ एष भूतात्मको देवः सूक्ष्मोऽ-
व्यक्तः सनातनः । ईश्वरः सर्वभूतानां परमेष्ठी प्रजापतिः ॥ ६६ ॥
કાલાત્મા સર્વભૂતાત્મા વેદાત્મા વિશ્વતોમુખઃ । જન્મમૃત્યુ-
સર્વ જગત્નો અબ્યુદય કરનાર પણ એજ છે. ૬૨.

પ્રાણીઓનાં ઉત્પત્તિ, સંહાર અને રક્ષણ કરનાર પણ
એજ છે તેમ લોકાનુલોકપર્વતરૂપ, સાતદ્વીપરૂપ અને સાગરો-
સ્વરૂપ પણ એજ છે. ૬૩.

સાત પાતાલમાં રહેનારા દૈત્ય, દાનવ અને રાક્ષસોરૂપ
પણ એજ છે તેમ ધાતા વિધાતા, બીજ, ક્ષેત્ર-ઉત્પત્તિસ્થાન
અને પ્રજાપતિ પણ એજ છે. ૬૪.

એ સૂર્યભગવાન જ (પોતાનાં) કિરણો વડે નિરંતર
પ્રજાઓની વૃદ્ધિ કરે છે અને યજ્ઞ, સ્વધા, સ્વાહા, હ્રી, શ્રી તથા
પુરુષોત્તમ પણ એજ છે. ૬૫.

વળી એ સર્વપ્રાણિસ્વરૂપ, દેવ, સૂક્ષ્મ, અવ્યક્ત-ઇન્દ્રિ-
યાદિકથી ન ભણી શકાય તેવા, સનાતન, સર્વ પ્રાણીઓના નિયા-
મક, પરમેષ્ઠી અને પ્રજાપતિસ્વરૂપ એટલે રક્ષણ કરનાર છે. ૬૬.

વળી એ કાલરૂપ, સર્વપ્રાણિસ્વરૂપ, વેદરૂપ, સર્વબાળુ મુખ-
વાળા અને જન્મ, મૃત્યુ, ઘડપણ, વ્યાધિ અને સંસારના ભયનો

જરાધ્યાધિસંસારમયનાશનઃ ॥ ૬૭ ॥ દારિદ્ર્યવ્યસનધ્વંસી
 શ્રીમાન્દેવો દિવાકરઃ । વિકર્તનો વિવસ્વાંશ્ય માર્તણ્ડો
 માસ્કરો રવિઃ ॥ ૬૮ ॥ લોકપ્રકાશકઃ શ્રીમાલ્લોકચક્ષુર્ગ્રહે-
 શ્વરઃ । લોકસાક્ષી ત્રિલોકેશઃ કર્તા કર્તા તમિસ્ત્રિહા ॥ ૬૯ ॥
 તપનસ્તાપનશ્ચૈવ શુચિઃ સપ્તાશ્વવાહનઃ । ગમસ્તિહસ્તો
 બ્રહ્મણ્યઃ સર્વદેવનમસ્કૃતઃ ॥ ૭૦ ॥ આયુરારોગ્યમૈશ્વર્ય
 નરા નાર્યશ્ચ મન્દિરે । યસ્ય પ્રસાદાત્સંતુષ્ટિરાદિત્યહૃદયં જપેત્
 ॥ ૭૧ ॥ इत्येतैर्नामभिः पार्थ आदित्यं स्तौति नित्यशः ।
 નાશ કરનારા છે. ૬૭.

હરિદ્રતારૂપી દુઃખનો નાશ કરનાર, શોભાયુક્ત, દેવ અને દિવસ
 કરનાર જે સૂર્ય છે તે દુષ્ટોનો નાશ કરનાર, માર્તંડ, પ્રકાશ કરનાર
 અને રવિ (એ પ્રમાણે કહેવાય) છે માટે તેમનું કીર્તન કરવું. ૬૮.

એ ત્રિલોકને પ્રકાશનારા, શ્રીયુક્ત, લોકોનાં ચક્ષુરૂપ,
 ત્રિલોકના નિયામક, લોકોના સાક્ષી, ત્રિલોકના ઈશ્વર, (સર્વના)
 કર્તા, સંહારકર્તા અને અંધકારનો વિનાશ કરનારા છે. ૬૯.

એ તપનાર, (અન્યને) તપાવનાર. પવિત્ર, સાત અશ્વ-
 યુક્ત રથના વાહનવાળા, કિરણોરૂપી હાથવાળા, બ્રહ્મનું ધ્યાન
 ધરનારા અને સર્વ દેવો જેમને નમસ્કાર કરે છે એવા છે. ૭૦.

જેમની કૃપાવડે સ્ત્રીપુરુષો પોતાના ઘરને વિષે આયુષ્ય,
 આરોગ્ય, ઐશ્વર્ય અને સંતોષ મેળવે છે તે (ભગવાન્ સૂર્યના આ)
 ‘આદિત્યહૃદય’નો (મનુષ્યે) જપ કરવો. ૭૧.

હે પાર્થ! સવારમાં ઉઠીને જે મનુષ્ય આ સૂર્યનાં નામો
 વડે ભગવાન્ આદિત્યની નિરન્તર સ્તુતિ કરે છે તેને હે કુન્તી-

• પ્રાતરુત્થાય કૌન્તેય તસ્ય રોગભયં નહિ ॥ ૭૨ ॥ પાતકા-
ન્મુચ્યતે પાર્થ વ્યાધિભ્યશ્ચ ન સંશયઃ । એકસંધ્યં દ્વિસંધ્યં વા
સર્વપાપૈઃ પ્રમુચ્યતે ॥ ૭૩ ॥ ત્રિસંધ્યં જપમાનસ્તુ પદ્યેષ્વ
પરમં પદમ્ । યદક્ષાત્કુરુતે પાપં તદક્ષાત્પ્રતિમુચ્યતે ॥ ૭૪ ॥
યદ્રાત્ર્યાત્કુરુતે પાપં તદ્રાત્ર્યાત્પ્રતિમુચ્યતે । દદ્રુસ્ફોટકકુષ્ઠાનિ
મળ્દલાનિ વિષૂચિકા ॥ ૭૫ ॥ સર્વવ્યાધિમહારોગભૂતબાધાસ્ત-
થૈવ ચ । ઢાકિની શાકિની ચૈવ મહારોગભયં ક્રુતઃ ॥ ૭૬ ॥
યે ચાન્યે દુષ્ટરોગાશ્ચ જ્વરાતીસારકાદયઃ । જપમાનસ્ય નશ્યન્તિ
પુત્ર અર્જુન ! રોગસંબંધી ભય પ્રાપ્ત થતો નથી. ૭૨.

હે પાર્થ ! જે મનુષ્ય એકવાર અથવા બે વાર એટલે સવારે
અથવા સવારસાંજ એનો પાઠ કરે છે તે મનુષ્ય પાપમાંથી તથા
સર્વ વ્યાધિમાંથી મુક્ત થાય છે એમાં સંશય નથી, એટલુંજ નહિ
પરંતુ તે સર્વ પાપોમાંથી મુક્ત થાય છે. ૭૩.

જે ત્રણે કાળ એનો પાઠ કરે છે તે પરમ પદને પામે છે.
જે એક દિવસ પાઠ કરે છે તે તે દિવસના કરેલા પાપમાંથી
મુક્ત થાય છે, તેમ જો રાત્રિએ પાપ કર્યું હોય તો તે રાત્રિના
પાપમાંથી પણ મુક્ત થાય છે. વળી હાદર, વિસ્ફોટક, કોઠ
શિરવા, કોલેરા, સર્વ પ્રકારના વ્યાધિ, મહારોગો, ભૂતની બાધા
તેમજ ડાકિની, શાકિની અને મહારોગનો ભય પણ તે (પાઠ-
કરનાર) ને ક્યાંથી હોઈ શકે ? અર્થાત્ તેને કોઈપણ પ્રકારનો
ભય પ્રાપ્ત થતો નથી. ૭૪-૭૬.

વળી બીજા પણ જે જવર અને અતિસાર એટલે તાવ અને
ઝાડા વગેરે દુષ્ટ રોગો છે તેપણ આનો પાઠ કરનારના નાશ પામે

જીવેશ્ચ શરદાં શતમ્ ॥ ૭૭ ॥ સંવત્સરેણ મરણં યદા તત્સ્વ-
 ધ્રુવં ભવેત્ । અક્ષીર્ણી પશ્યતિ ચ્છાયામહોરાત્રં ધનંજય ॥ ૭૮ ॥
 યસ્તિવદં પઠતે ભવત્યા ભાનોર્વારે મહાત્મનઃ । પ્રાતઃસ્નાને કૃતે
 પાર્થ એકાગ્રકૃતમાનસઃ ॥ ૭૯ ॥ સુવર્ણચક્ષુર્ભવતિ ન ચાન્ધસ્તુ
 પ્રજાયતે । પુત્રવાન્ ધનસંપન્નો જાયતે ચારુજઃ સુસ્વી ॥ ૮૦ ॥
 સર્વસિદ્ધિમવાप्નોતિ સર્વત્ર વિજયી ભવેત્ । આદિત્યહૃદયં પુણ્યં
 સૂર્યનામવિશ્રૂષિતમ્ ॥ ૮૧ ॥ શ્રુત્વા ચ નિશ્ચિત્તં પાર્થ સર્વપાપૈઃ
 છે અને તે સો શરદઃકૃતુઓ એટલે સો વર્ષ સુધી જીવે છે. ૭૭.

હે ધનંજય ! જે એક વર્ષમાં તેનું અવશ્ય મૃત્યુ થનાર
 હોય તો તે (આ પાઠના પ્રભાવથી) દિવસરાત્રિ પોતાની
 છાયાને મસ્તક વિનાની બુઝે છે (અને પાઠ કરવાથી તે દોષ-
 માંથી મુક્ત થવા શક્તિમાન થાય છે). ૭૮.

હે પાર્થ ! જે મનુષ્ય ભગવાન્ સૂર્યના વારને દિવસે એટલે
 રવિવારે પ્રાતઃસ્નાન કરી, એકાગ્રચિત્તથી ભક્તિપુરઃસર આ
 ‘આદિત્યહૃદય’નો પાઠ કરે છે તે સુવર્ણસમાન તેજસ્વી ચક્ષુવાળો
 થાય છે અને (ક્યારેપણ) આંધળો થતો નથી, તેમ પુત્રવાન્,
 ધનવાન્, રોગરહિત અને સુખી થઈ સર્વ પ્રકારની સિદ્ધિને પામે
 છે અને સર્વત્ર વિજય મેળવનાર થાય છે. વળી હે પાર્થ ! પવિત્ર
 અને સૂર્ય ભગવાનનાં નામોથી શોભાયમાન એવા આ ‘આદિત્ય-
 હૃદયને’ જે સંપૂર્ણરીતે સાંભળે છે તે પણ સર્વ પાપોમાંથી મુક્ત
 થાય છે, કારણકે હે પાંડવ-અર્જુન ! સિદ્ધિની ઈચ્છાવાળાને (સર્વ

• પ્રમુચ્યતે । અતઃ પરતરં નાસ્તિ સિદ્ધિકામસ્ય પાણ્ડવ ॥ ૮૨ ॥
 ઇતજ્જપસ્વ કૌન્તેય યેન શ્રેયો જ્ઞવાપ્સ્યસિ । આદિત્યહૃદયં
 નિત્યં યઃ પઠેત્સુસમાહિતઃ ॥ ૮૩ ॥ શ્રૂણહા મુચ્યતે પાપાત્કૃતજ્ઞો
 બ્રહ્મઘાતકઃ । ગોઘ્નઃ સુરાપો દુર્ભોજી દુષ્પ્રતિગ્રહકારકઃ ॥ ૮૪ ॥
 પાતકાનિ ચ સર્વાણિ દહત્યેવ ન સંશયઃ । ય इदं શ્રુશુચાશ્રિત્યં
 જપેદ્વાઽપિ સમાહિતઃ ॥ ૮૫ ॥ સર્વપાપવિશુદ્ધાત્મા સૂર્યલોકે
 મહીયતે । અપુત્રો લભતે પુત્રાન્નિર્ધનો ધનમામ્નયાત્ ॥ ૮૬ ॥
 કુરોગી મુચ્યતે રોગાન્નકત્યા યઃ પઠતે સદા । યસ્ત્વાદિત્યદિને
 પ્રકારની સિદ્ધિ આપનારું) આનાથી વધારે ઉત્તમ એવું બીજું
 એક પણ સ્તોત્ર નથી. ૭૯-૮૨.

હે કૌન્તેય ! તું પણ એ સ્તોત્રનો પાઠ કર કે જેથી કલ્યા-
 ણને પ્રાપ્ત કરીશ. જે મનુષ્ય સાવધાન થઈને નિરંતર આ
 ‘આદિત્યહૃદય’નો પાઠ કરે છે તે જો બાલહત્યા કરનાર, કૃતઘ્ન,
 બ્રહ્મહત્યારો, ગાયને હણનાર, સુરાપાન કરનાર, ન ખાવાની
 વસ્તુને ખાનાર કે અયોગ્ય પ્રતિગ્રહ કરનાર હોય તો તે પણ
 પોતાના તે તે પાપમાંથી મુક્ત થાય છે તેમ પોતાનાં સર્વ
 પાપોને બાળી ભસ્મ કરે છે એમાં સંશય નથી. વળી જે મનુષ્ય
 સાવધાનતાથી આ ‘આદિત્યહૃદય’ને નિરંતર સાંભળે છે અથવા
 તેનો જપ કરે છે તે સર્વ પાપમાંથી મુક્ત થઈ, વિશુદ્ધ બની
 સર્વ લોકને વિષે મહત્તાને મેળવે છે અને પુત્ર વિનાનો હોય
 તો પુત્રોને અને નિર્ધન હોય તો ધનને પણ મેળવે છે. ૮૩-૮૬.
 વળી જે મનુષ્ય હમેશાં ભક્તિપુરઃસર એનો પાઠ કરે છે તે

પાર્થ નાભિમાત્રજલે સ્થિતઃ ॥ ૮૭ ॥ ઉદયાચલમારુઢં માસ્કરં
 પ્રણતઃ સ્થિતઃ । જપતે માનવો ભક્ત્યા શૃણુયાદ્વાપિ ભક્તિતઃ ॥ ૮૮ ॥
 સ યાતિ પરમં સ્થાનં યત્ર દેવો દિવાકરઃ । અમિત્રદમનં પાર્થ
 યદા કર્તું સમારભેત્ ॥ ૮૯ ॥ તદા પ્રતિકૃતિં કૃત્વા શત્રોશ્ચરણ-
 પાંસુભિઃ । આક્રમ્ય વામપાદેન હ્રાદિત્યહૃદયં જપેત્ ॥ एतन्मन्त्रं
 समाहूय सर्वसिद्धिकरं परम् ॥ ૯૦ ॥ ॐ હ્રીં હિમાલીઢં સ્વાહા ।
 ॐ હ્રીં નિલીઢં સ્વાહા । ॐ હ્રીં માલીઢં સ્વાહા । ઇતિ મન્ત્રઃ ।
 ત્રિભિશ્ચ રોગી ભવતિ જ્વરી ભવતિ પશ્ચભિઃ । જપેત્ સપ્તભિઃ
 જ્ઞે દુષ્ટરોગવાળો હોય તો તેમાંથી પશુ મુક્ત થાય છે. હે પાર્થ !
 જે મનુષ્ય રવિવારને દિવસે નાભિ સુધી જલમાં ઉભા રહીને,
 ઉદયાચલ પર્વતપર આરુઢ થએલા-ઉદય પામેલા ભગવાન્ સૂર્યને
 પ્રણામ કરે છે અને ભક્તિપૂર્વક આ ‘આદિત્યહૃદય’ નો પાઠ કરે છે
 અથવા ભક્તિથી તેને સાંભળે છે તે જે સ્થાનમાં ભગવાન્ સૂર્યદેવ
 રહે છે તે પરમ સ્થાનને પ્રાપ્ત થાય છે. હે પાર્થ ! જ્ઞે (મનુષ્યને)
 શત્રુનું હમન કરવાની ઇચ્છા હોય તો તે સમયે શત્રુના પગ
 નીચેની ધૂળથી તેની પ્રતિમા બનાવી, પોતાના ડાબા પગથી
 તે પ્રતિમાને ઢાબી રાખવી અને પછી “ ॐ હ્રીં હિમાલીઢં સ્વાહા ।
 ॐ હ્રીં નિલીઢં સ્વાહા । ॐ હ્રીં માલીઢં સ્વાહા । ” એ પ્રમાણેનો જે
 મંત્ર છે તે સર્વ પ્રકારની સિદ્ધિ આપનાર પરમ મંત્રને સાથે લઇને
 ‘આદિત્યહૃદય’ નો પાઠ કરવો. ૮૭-૯૦.

હે પાર્થ ! એ પ્રમાણે ત્રણ પાઠ કરવાથી (શત્રુ) રોગી
 થાય છે, પાંચ પાઠ કરવાથી જ્વરચુક્ત થાય છે અને સાત પાઠ
 કરવાથી તે શક્ષસના ઢેહને પામે છે, અર્થાત્ તેનામાં શક્ષસનો

પાર્થ રાક્ષસીં તનુમાવિશેત્ ॥ ૯૧ ॥ રાક્ષસેનાભિમૂતસ્ય વિકા-
રાન્ શૃણુ પાણ્દવ । ગીયતે નૃત્યતે નમ્ર આસ્ફોટયતિ ધાવતિ
॥ ૯૨ ॥ શિવારુતં ચ કુરુતે હસતે ક્રન્દતે પુનઃ । एवं સંપી-
ક્યતે પાર્થ યથાપિ સ્યાન્મહેશ્વરઃ ॥ ૯૩ ॥ કિં પુનર્માનુષઃ
કશ્ચિચ્છૌચાચારવિવર્જિતઃ । પીઢિતસ્ય ન સંદેહો જ્વરો ભવતિ
દારુણઃ ॥ ૯૪ ॥ યદા ચાનુગ્રંહ તસ્ય કર્તુમિચ્છેચ્છુભંકરમ્ ।
તદા સલિલમાદાય જપેન્મન્ત્રમિમં બુધઃ ॥ ૯૫ ॥ ૐ નમો
ભગવતે તુભ્યમાદિત્યાય નમો નમઃ । જયાય જયમદ્રાય હરિ-
પ્રવેશ થઇ તે તેના જેવો થઇ બાક છે. ૯૧.

હે પાંડવ ! આ પ્રમાણે રાક્ષસવડે પરાભવ પામેલા શત્રુમાં
જે વિકારો ઉત્પન્ન થાય છે તે (હું તને કહું છું તે) તું સાંભળ. તે
માણસ (કેઈ વખત) નગ્ન થઈને ગાય છે, નાચે છે, હાથના
પછાડા મારે છે, દોડે છે, શિયાળની સમાન શબ્દ કરે છે, હસે
છે કે વિલાપ કરે છે. હે પાર્થ ! જે સાક્ષાત્ શંકર હોય તો તે
પણ આ પ્રમાણે પીડા પામે છે તો પછી પવિત્રતા અને આચા-
રથી રહિત કેઈ મનુષ્ય (કે શત્રુ) હોય તો તે પીડા પામે એમાં
શું આશ્ચર્ય ? અને તેમાં પણ એ પ્રમાણે (રાક્ષસથી) પીડાયલા
મનુષ્યને ભયંકર તાવ પણ આવે છે એમાં સંદેહ નથી. ૯૨-૯૪.

વળી જે તેનાપર અનુગ્રહ કરી પાછું તેનું કલ્યાણ કરવાની
ઇચ્છા હોય તો તે બુદ્ધિશાળી મનુષ્યે હાથમાં પાણી લઈ “ નમો
ભગવતે તુભ્યમાદિત્યાય નમો નમઃ । જયાય જયમદ્રાય હરિવશ્વાય તે નમઃ—
(હે સૂર્ય !) આપ ભગવાન્ સૂર્યને મારા નમસ્કાર છે, આપ

દશાય તે નમઃ ॥ ૯૬ ॥ ક્ષાપયેત્તેન મન્મેષ શુભં ભવતિ
 નાન્યથા । અન્યથા ચ ભવેદ્દોષો નશ્યતે નાત્ર સંશયઃ ॥ ૯૭ ॥
 અતસ્તે નિશ્ચિલઃ પ્રોક્તઃ પૂજાં ચૈવ નિવોધ મે । ઉપલિપ્તે
 શુચૌ દેશે નિયતો વાગ્યતઃ શુચિઃ ॥ ૯૮ ॥ વૃક્ષં વા ચતુરસ્રં
 વા લિપ્તભૂમૌ લિખેચ્છુચિઃ । ત્રિધા તત્ર લિખેત્પદ્મમષ્ટપત્રં
 સકર્ણિકમ્ ॥ ૯૯ ॥ અષ્ટપત્રં લિખેત્પદ્મં લિપ્તગોમયમણ્ડલે ।
 આદિત્યસ્વરૂપને મારા વારંવાર નમસ્કાર છે તેમ જયરૂપ, જય-
 રૂપી કલ્યાણવાળા અને લીલા ઘોડાઓ જેમના છે એવા પણ
 આપને મારા નમસ્કાર છે. ” એ પ્રમાણેના મંત્રનો જપ કરવો,
 અને ત્યાર પછી તે મંત્રેલા જલવડે તે મનુષ્યને સ્નાન કરાવવું-
 તેના ઉપર છાંટવું, એટલે તેનું કલ્યાણ થાય છે. જો એમ કરવામાં
 ન આવે તો તેનું કલ્યાણ થતું નથી એટલે તે રાક્ષસના વિકારથી
 મુક્ત થતો નથી, પણ તેના વિકારચુકત થયેલો તે નાશ પામે
 છે એમાં સંશય નથી. ૯૫-૯૭.

(હે અર્જુન !) આ પ્રમાણે તને સર્વ વિધિ મેં કહ્યો, હવે હું
 તને પૂજનો વિધિ કહું છું તે તું મારી પાસેથી જાણ. પ્રથમ પવિત્ર
 સ્થાનને લીંપવું અને પછી પોતે છતેન્દ્રિય થઇ, વાણીને નિય-
 મમાં રાખી, પવિત્ર જની તે લીપેલા સ્થાનમાં ગોળ અથવા
 ચોખંડુ મંડલ કાઢવું અને તેમાં ત્રણ પ્રકારનું કર્ણિકાચુક્ત આઠ
 ખાંડાંનું કમલ કાઢવું. ૯૮-૯૯.

આ પ્રમાણે ગાયના છાણથી લીંપેલા સ્થાનમાં તે મંડલ-
 પર અષ્ટલ કમળ કાઢવું અને તેમાં પૂર્વ દિશાના પત્રમાં સૂર્યનું

પૂર્વપત્રે લિખેત્ સૂર્યમાગ્નેય્યાં તુ રવિં ન્યસેત્ ॥ ૧૦૦ ॥ ચામ્યાયાં
 ચ વિવસ્વન્તં નૈર્ઋત્યાં તુ મગં ન્યસેત્ । પ્રતીચ્યાં વરુણં વિદ્યા-
 દ્વાયગ્યાં મિત્રમેવ ચ ॥ ૧ ॥ આદિત્યમુત્તરે પત્રે ઈશાન્યાં મિત્રમેવ
 ચ । મધ્યે તુ ભાસ્કરં વિદ્યાત્ક્રમેણૈવં સમર્ચયેત્ ॥ ૨ ॥ અતઃ
 પરતરં નાસ્તિ સિદ્ધિકામસ્ય પાણ્ડવ । મહાતેજઃસમુદ્યન્તં
 પ્રણમેત્સ કૃતાન્જલિઃ ॥ ૩ ॥ સકેસરાણિ પદ્માનિ કરવોરાણિ
 ચાર્જુન । તિલતણ્ડુલયુક્તાનિ કુશમન્થાંદકાનિ ચ ॥ ૪ ॥
 રક્તચન્દનમિશ્રાણિ કૃત્વા વૈ તામ્રભાજને । ધૃત્વા શિરસિ તત્પાત્રં
 સ્થાપન કરવું અને અગ્નિપુષ્પામાં રવિનું સ્થાપન કરવું. ૧૦૦.

વળી દક્ષિણ દિશા (ના પત્ર) માં વિવસ્વાનું અને નૈઋત્ય-
 પુષ્પામાં ભગનું સ્થાપન કરવું, તેમ પશ્ચિમ દિશામાં વરુણનું અને
 વાયવ્યપુષ્પામાં મિત્રનું સ્થાપન કરવું. ૧.

ઉત્તર દિશાના પત્રમાં આદિત્યનું, ઇશાન પુષ્પામાં મિત્રનું
 અને મધ્યભાગમાં ભાસ્કરનું સ્થાપન કરવું. આ પ્રમાણે સ્થાપન
 કરી ત્યાર પછી તેજ કમથી તેમનું પૂજન કરવું. ૨.

હે અર્જુન ! સિદ્ધિની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યને માટે આથી
 ખીલું વધારે ઉત્તમ (સિદ્ધિ આપનાર) કંઈ પણ નથી માટે તે
 સિદ્ધિ મેળવવાની ઇચ્છાવાળાએ મહાતેજથી ઉદય પામતા એવા
 (ભગવાન સૂર્ય) ને એ હાથ જોડી પ્રણામ કરવા. ૩.

હે અર્જુન ! ત્યારપછી પરાગસહિત કમળો, કરેણનાં પુષ્પો,
 તલ, અક્ષત, દર્ભ, ગંધ, જલ અને રક્તાચંદન એ સર્વ એક તાંબાના
 પાત્રમાં એકત્ર કરી પાત્રને પોતાના મસ્તક આગળ ધરી એ
 ગોઠણથી પૃથ્વીને સ્પર્શ કરવો, અર્થાત્ ગોઠણમંડીએ બેસવું

જાનુભ્યાં ધરર્ષીં સ્પૃશેત્ ॥ ૫ ॥ મન્ત્રપૂતં ગુહાકેશ ચાધ્વં
 દદ્યાદ્ગમસ્તયે । સાયુધં સરયં ચૈવ સૂર્યમાવાહયામ્યહમ્ ॥ ૬ ॥
 સ્વાગતો ભવ । સુપ્રતિષ્ઠિતો ભવ । સંનિધો ભવ । સંનિહિતો ભવ ।
 સંમુખો ભવ । ઇતિ પશ્ચમુદ્રાઃ । સ્ફટયિત્વાઽર્હયેત્સૂર્યં શુક્તિં મુક્તિં
 લભેન્નરઃ ॥ ૭ ॥ ઐશ્રીં વિદ્યાકિલ્લિકાલિકટકેષ્ટસર્વાર્થસાધનાય
 સ્વાહા । ઐશ્રીં હ્રીં હ્રં હંસઃ સૂર્યાય નમઃ સ્વાહા । ઐશ્રીં હ્રાં હ્રીં હ્રં હ્રઃ

અને હે ગુહાકેશ-ઈન્દ્રિયોના નિયામક અર્જુન ! તે મંત્રથી
 પવિત્ર કરેલો અર્ધ્ય “આયુધ તથા રથસહિત સૂર્યનારાયણનું હું
 આવાહન કરું છું” એમ બોલી ભગવાન સૂર્યને આપવો. ૪-૬.

અર્ધ્ય આપતા પહેલાં ભગવાન સૂર્યનારાયણનું આ પ્રમાણે આવાહન કરવું.

“હે ભગવન ! ૧ આપ સારી રીતે પધારો, ૨ આપ સારી
 રીતે પ્રતિષ્ઠિત થાઓ, ૩ આપ મારી સમીપમાં પધારો, ૪
 આપ મારી અત્યંત સમીપમાં પધારો, ૫ આપ મારી સંમુખ
 પધારો.” આ પ્રમાણે પાંચ મુદ્રાઓ કરી જે પુરુષ ભગવાન
 સૂર્યનું પૂજન કરે છે તે (સંસારના) વૈભવો ભોગવી અંતે મોક્ષને
 પ્રાપ્ત કરે છે. ૭.

આ પ્રમાણે મુદ્રાઓથી આવાહન કરીને નીચે પ્રમાણે બીજામંત્રોથી પ્રાર્થના
 કરી ત્યાર પછી અર્ધ્ય આપવો.

ૐ ‘શ્રી’ બીજરૂપે રહેલા, સર્વ જ્ઞાનનાં વિધનોનો નાશ કરનાર
 અને સર્વ ઈચ્છિત અર્થના સાધનરૂપ-પ્રાપ્ત કરાવનાર (શ્રી સૂર્ય-
 નારાયણ) ને સ્વાહા-અર્પણ-હો; ‘ ૐ શ્રી હ્રીં હ્રં ’ એ બીજરૂપે
 રહેલા હંસસ્વરૂપ શ્રી સૂર્યનારાયણને નમસ્કાર અને સ્વાહા-
 અર્પણ હો; ‘ ૐ શ્રી હ્રાં હ્રીં હ્રં હ્રઃ ’ એ બીજરૂપે રહેલા અને સૂર્યની

સૂર્યમૂર્તયે સ્વાહા । ઐશ્રીં હ્રા સ્વંસ્વઃ લોકાય સર્વમૂર્તયે સ્વાહા । ઐં
 માર્તેન્દ્રાય સ્વાહા । નમોઽસ્તુ સૂર્યાય સહસ્રભાનવે નમોઽસ્તુ વૈશ્વાનર-
 જાતવેદસે । ત્વમેવ ચાધ્યં પ્રતિગૃહ્ણ દેવ દેવાધિદેવાય નમો નમસ્તે
 ॥ ૮ ॥ નમો ભગવતે તુભ્યં નમસ્તે જાતવેદસે । દત્તમધ્યં મયા
 માનો ત્વં ગૃહાણ નમોઽસ્તુ તે ॥ ૯ ॥ એહિ સૂર્ય સહસ્રાંશો તેજો-
 રાશે જગત્પતે । અનુકમ્પય માં દેવ ગૃહાણાધ્યં નમોઽસ્તુ તે ॥ ૧૧ ૦ ॥
 મૂર્તિસ્વરૂપ (શ્રીસૂર્યનારાયણ) ને સ્વાહા-અર્પણ હો ! ‘ ઐશ્રીં
 હ્રીં સ્વં સ્વઃ ’ એ બીજરૂપે રહેલા, સર્વ લોકસ્વરૂપ અને સર્વના
 કલ્યાણરૂપ એવા (શ્રીસૂર્યનારાયણ) ને સ્વાહા-અર્પણ હો !
 ‘ ઐં હ્રૂં ’ એ બીજરૂપે રહેલા માર્તેન્દ્ર એવા (શ્રી સૂર્યનારાયણ) ને
 સ્વાહા-અર્પણ હો !

હજાર કિરણોવાળા આપ સૂર્યને (મારા) નમસ્કાર હો !
 વૈશ્વાનર નામના અગ્નિસ્વરૂપ એવા આપને (મારા) નમસ્કાર
 હો ! હે દેવ ! આપ મારા આ અર્ધ્યને ગ્રહણ કરો અને દેવોના
 અધિદેવ એવા આપને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો ! ૮.

ભગવાન્ એવા આપને (મારા) નમસ્કાર છે, અગ્નિ-
 સ્વરૂપ એવા આપને (મારા) નમસ્કાર છે. હે ભાતુ ! આપ મેં
 આપેલા અર્ધ્યને ગ્રહણ કરો અને આપને મારા નમસ્કાર હો ! ૯.

હે સહસ્રકિરણવાળા, તેજના ભંડાર અને જગત્ના રક્ષક
 એવા સૂર્યભગવન્ ! આપ આવો અને હે દેવ ! મારાપર કૃપા
 કરી (મારા) અર્ધ્યને ગ્રહણ કરો, આપને મારા નમસ્કાર હો ! ૧૧૦.

નમો ભગવતે તુભ્યં નમસ્તે જાતવેદસે । મમેદમર્થ્યં ગૃહ ત્વં દેવદેવ
 નમોઽસ્તુ તે ॥૧૧॥ સર્વદેવાધિદેવાય આધિવ્યાધિવિનાશિને । इदं
 गृहाण मे देव सर्वव्याधिर्विनश्यतु ॥ १२ ॥ नमः सूर्याय शान्ताय
 सर्वरोगविनाशिने । ममेप्सितं फलं दत्त्वा प्रसीद परमेश्वर ॥१३॥
 ॐ नमो भगवते सूर्याय स्वाहा । ॐ शिवाय स्वाहा । ॐ सर्वात्मने
 सूर्याय नमः स्वाहा । ॐ अक्षय्यतेजसे नमः स्वाहा । सर्वसंकट-
 दारिद्र्यं शत्रुं नाशय नाशय । सर्वलोकेषु विश्वात्मन्सर्वात्मन्सर्व-

આપ ભગવાનને મારા નમસ્કાર છે, અગ્નિસ્વરૂપ એવા
 આપને મારા નમસ્કાર છે, હે દેવોના દેવ ! આપ મારા આ
 અર્થને ગ્રહણ કરો, આપને મારા નમસ્કાર હો ! ૧૧.

સર્વ દેવોના અધિદેવ અને આધિવ્યાધિનો નાશ કરનાર
 એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! હે દેવ ! આપ મારા આ
 અર્થનો સ્વીકાર કરો અને તેથી મારા સર્વ વ્યાધિ નાશ પામો. ૧૨.

શાંતસ્વરૂપ અને સર્વરોગોનો નાશ કરનાર (આપ) સૂર્યને
 (મારા) નમસ્કાર છે. હે પરમેશ્વર ! આપ મારું ઈચ્છિત ફળ
 મને આપો અને મારાપર પ્રસન્ન થાઓ ! ૧૩.

ૐ ભગવાન્ સૂર્યનારાયણને નમસ્કાર હો અને સ્વાહા—
 અર્પણ હો ! ૐ કલ્યાણકારક એવા સૂર્યને સ્વાહા—અર્પણ હો; ૐ
 સર્વના આત્મસ્વરૂપ એવા સૂર્યને નમસ્કાર અને સ્વાહા—અર્પણ હો;
 ૐ આવિનાશિ તેજવાળા સૂર્યને નમસ્કાર અને સ્વાહાકાર હો !

સર્વ લોકને વિષે વિશ્વાત્મરૂપે રહેલા, સર્વાત્મસ્વરૂપે રહેલા
 અને સર્વને જોનાર એવા હે સૂર્ય ! મારાં સર્વ સંકટ, હરિદ્રતા અને
 શત્રુઓનો આપ નાશ કરો નાશ કરો. ૧૪.

દર્શક ॥૧૪॥ નમો ભગવતે સૂર્ય કુષ્ઠરોગાન્વિલ્ખન્દ્ય । આયુરારોગ્ય-
મૈશ્વર્ય દેહિ દેવ નમોઽસ્તુ તે ॥૧૫॥ નમો ભગવતે તુભ્યમાદિત્યાય
નમો નમઃ । ૐઅક્ષયતેજસે નમઃ । ૐસૂર્યાય નમઃ । ૐ વિશ્વ-
મૂર્તયે નમઃ । આદિત્યં ચ શિવં વિદ્યાચ્છિવમાદિત્યરૂપિણમ્ ।
ઉભયોરન્તરં નાસ્તિ આદિત્યસ્ય શિવસ્ય ચ ॥ ૧૬ ॥
एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं पुरुषो वै दिवाकरः । उदये ब्रह्मणो रूपं
मध्याह्ने तु महेश्वरः ॥ १७ ॥ अस्तमाने स्वयं विष्णुस्त्रिमूर्तिश्च
दिवाकरः । नमो भगवते तुभ्यं विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ १८ ॥

હે સૂર્ય ! આપ ભગવાનને મારા નમસ્કાર છે, આપ (મારા)
કુષ્ઠ રોગોનો વિનાશ કરો, અને આયુષ્ય, આરોગ્ય તેમ જ મૈશ્વર્ય
આપો. હે દેવ ! આપને મારા નમસ્કાર હો । ૧૫.

આપ ભગવાનને મારા નમસ્કાર છે, આપ આદિત્યને મારા
વારંવાર નમસ્કાર છે, ૐ અવિનાશિ તેજવાળા આપને મારા
નમસ્કાર છે, ૐ આપ સૂર્યને મારા નમસ્કાર છે, ૐ વિશ્વમૂર્તિ-
સર્વસ્વરૂપ-એવા આપને મારા નમસ્કાર છે.

આદિત્યને શિવસ્વરૂપ બાણુવા અને શિવને આદિત્યસ્વરૂપ
બાણુવા અને તેથી આદિત્ય અને શિવ એ બંનેમાં કંઈપણ ભેદ
નથી એમ મનુષ્યે માનવું. ૧૬.

હું આટલું સાંભળવાની ઇચ્છા રાખું છું કે, “દિવાકર સૂર્ય તે
(પરમ) પુરુષ છે. એ ઉદયસમયમાં બ્રહ્મસ્વરૂપે, મધ્યાહ્નમાં
મહેશ્વરસ્વરૂપે અને અસ્તકાળમાં વિષ્ણુસ્વરૂપે રહેલા છે અને
એમ એ દિવાકર-સૂર્ય ત્રણ સ્વરૂપવાળા છે,” માટે ભગવાન,
વ્યાપક અને સમર્થ એવા આપને મારા નમસ્કાર છે. ૧૭-૧૮.

મમેદમર્ઘ્યં પ્રતિગૃહ્ણ દેવ દેવાધિદેવાય નમો નમસ્તે । શ્રી સૂર્ય-
નારાયણાય સાઙ્ગાય સપરિવારાય હ્રદમર્ઘ્યં સમર્પયામિ ॥ ૧૯ ॥
દિમન્નાય તમોઘ્નાય રક્ષોઘ્નાય ચ તે નમઃ । કૃતઘ્નઘ્નાય સત્યાય
તસ્મૈ સૂર્યાત્મને નમઃ ॥ ૧૨૦ ॥ જયોઽજયશ્ચ વિજયો જિતપ્રાણો
જિતશ્રમઃ । મનોજવો જિતક્રોધો વાજિનઃ સપ્ત કીર્તિતાઃ ॥ ૨૧ ॥
હરિતદ્વયરથં દિવાકરં કનકમયામ્બુજરેણુપિઞ્જરમ્ । પ્રતિદિનમુદયે
નવં નવં શરણમુપૈમિ હિરણ્યરેતસમ્ ॥ ૨૨ ॥ ન તં વ્યાલાઃ

“હે દેવ ! આપ મારા આ અર્ધને ગ્રહણ કરો, આપ દેવા-
ધિદેવને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો. પ્રકાશમાન અને અંગ તથા
પરિવારસહિત આપ સૂર્યનારાયણને હું આ અર્ધ આપું છું.” ૧૯.

આપ્રમાણે અર્ધ આપી ત્યારપછી નીચે પ્રમાણે સૂર્યનારાયણને નમસ્કાર કરવા.

“ટાઢનો નાશ કરનાર, અંધકારનો વિનાશ કરનાર અને
રાક્ષસોને હણનાર એવા આપ (સૂર્ય) ને મારા નમસ્કાર છે;
તેમ કૃતઘ્નોનો સંહાર કરનાર અને સત્યરૂપ એવા તે આપ સૂર્ય-
નારાયણને મારા નમસ્કાર છે. ૧૨૦.

૧ જય મેળવનાર, ૨ કોઈનાથી ન જીતનાર, ૩ વિજય
મેળવનાર, ૪ પ્રાણને જીતનાર, ૫ શ્રમને જીતનાર, ૬ મનસમાન
વેગવાળો અને ૭ ક્રોધને જીતનાર—એ સાત (આપ સૂર્યના)
અશ્વો કહેલા છે. ૨૧.

લીલા ઘોડાયુક્ત રથવાળા, દિવસ કરનાર, સુવર્ણસમાન
તેમજ કમળના કેશરસમાન પીળા વર્ણવાળા અને ઉદયકાળમાં
પ્રતિદિન નવિન નવિન જણાતા એવા જે હિરણ્ય—સુવર્ણરૂપી
અથવા જ્ઞાનરૂપી વીર્યવાળા સૂર્ય છે તેમને હું શરણે જાઉં છું.” ૨૨.

પ્રવાધન્તે ન વ્યાધિભ્યો ભયં ભવેત્ । ન નાગેભ્યો ભયં ચૈવ ન
 ચ ભૂતભયં ક્વચિત્ ॥ ૨૩ ॥ અગ્નિશત્રુભયં નાસ્તિ પાર્થિવેભ્ય-
 સ્તથૈવ ચ । દુર્ગતિં તરતે ઘોરાં પ્રજાં ચ લભતે પશૂન્ ॥ ૨૪ ॥
 સિદ્ધિકામો લભેત્સિદ્ધિં કન્યાકામસ્તુ કન્યકામ્ । एतत्पठेत्स
 कौन्तेय भक्तियुक्तेन चेतसा ॥ २५ ॥ અશ્વમેધસહસ્રસ્ય વાજ-
 પેયશતસ્ય ચ । કન્યાકોટિસહસ્રસ્ય દત્તસ્ય ફલમાપ્નુયાત્ ॥ ૨૬ ॥
 इदमादित्यहृदयं योऽधीते सततं नरः । सर्वपापविशुद्धात्मा सूर्य-

(આ 'આદિત્યહૃદય'નો જે મનુષ્ય પાઠ કરે છે) તેને
 સર્પો બાધા કરી શક્તા નથી, વ્યાધિઓનો પણ તેને ભય હો તો
 નથી, હાથીઓથી પણ ભય થતો નથી કે ક્યારે ભૂતો સંબંધી
 ભય પણ પ્રાપ્ત થતો નથી. ૨૩.

વળી તેને અગ્નિનો, શત્રુનો કે રાજાઓ તરફનો પણ ભય
 હોતો નથી અને તે ઘોર સંકટમાંથી પણ તરી બચે છે તેમ પ્રભુ
 અને પશુઓને મેળવે છે. ૨૪.

તે સિદ્ધિની ઇચ્છાવાળો હોય તો સિદ્ધિને મેળવે છે અને
 કન્યાની ઇચ્છાવાળો હોય છે તો કન્યાને મેળવે છે, તેમ હે કુંતા-
 યુત્ર અર્જુન! ભક્તિયુક્ત ચિત્તથી જે મનુષ્ય આનો પાઠ કરે છે તે
 હજાર અશ્વમેધોનું, સેંકડો વાજપેય યજ્ઞોનું અને હજાર કોટિ
 કન્યાદાનનું જે ફળ મળી શકે છે તે પણ પ્રાપ્ત કરે છે. ૨૫-૨૬.

જે મનુષ્ય આ 'આદિત્યહૃદય'નો નિરંતર પાઠ કરે છે તે
 સર્વ પાપથી રહિત થઈ, શુદ્ધાત્મા બની સૂર્યદેવકને વિષે આનંદ

લોકે મહીયતે ॥ ૨૭ ॥ નાસ્ત્યાદિત્યસમો દેવો નાસ્ત્યાદિ-
ત્યસમા ગતિઃ । પ્રત્યક્ષા ભગવાન્વિષ્ણુર્યેન વિશ્વં પ્રતિષ્ઠિતમ્ ॥ ૨૮ ॥
નવતિર્યોજનં લક્ષં સહસ્રાણિ શતાનિ ચ । યાવદ્વટીપમાણેન તાવદ્વ-
રતિ ભાસ્કરઃ ॥ ૨૯ ॥ ગર્વાં શતસહસ્રસ્ય સમ્યગ્દત્તસ્ય યત્ફલમ્ ।
તત્ફલં લભતે વિદ્વાન શાન્તાત્મા સ્તૌતિ યો રવિમ્ ॥ ૧૩૦ ॥
યોઽધીતે સૂર્યહૃદયં સફલં સફલં ભવેત્ । અષ્ટાનાં બ્રાહ્મણાનાં ચ
લેખયિત્વા સમર્પયેત્ ॥ ૩૧ ॥ બ્રહ્મલોકે ઋષીણાં ચ જાયતે માનુ-
ષોઽપિ વા । જાતિસ્મરત્વમાપ્નોતિ શુદ્ધાત્મા નાત્ર સંશયઃ ॥ ૩૨ ॥
ભોગવે છે. ૨૭.

ભગવાન્ આદિત્યસમાન કોઈ દેવ નથી તેમ આદિત્ય-
સમાન કોઈ ગતિ-રક્ષણ-નથી. એ આદિત્ય પ્રત્યક્ષ ભગવાન્
વિષ્ણુરૂપ છે, કે જેના વડે આ વિશ્વ રક્ષણ કરાઈને ટકી રહેલું છે. ૨૮

નેવુ લાખ અને સોહજાર અર્થાત્ એકાણુ લાખ યોજનના
રસ્તાને ભગવાન્ સૂર્ય એક ઘડી જેટલા સમયમાં ફરી વળે છે. ૨૯
જે જ્ઞાની મનુષ્ય શાંત ચિત્તથી સૂર્યની સ્તુતિ કરે છે તે
એક લાખ ગાયોનું વિધિપૂર્વક દાન આપવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય
તે ફળને મેળવે છે. ૧૩૦.

જે મનુષ્ય આ ‘આદિત્યહૃદય’નો પાઠ કરે છે તેનું સર્વ
(ઇચ્છિત) સફળ થાય છે, અને જે આઠ બ્રાહ્મણોને આ પાઠ
લખીને તે અર્પણ કરે છે તો તે બ્રહ્મલોકમાં અથવા ઋષિઓના
લોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અથવા તો મનુષ્યલોકમાં જન્મ પામે
છે, અને શુદ્ધાત્મા એવા તેને જાતિનું સ્મરણ પણ રહે છે એમાં
સંશય નથી. ૩૧-૩૨.

અજાય લોકત્રયપાવનાય ભૂતાત્મને ગોપતયે વૃષાય । સૂર્યાય સર્વ-
પ્રણ્યાન્તકાય નમો મહાકારુણિકોત્તમાય ॥ ૩૩ ॥ વિવસ્વતે
જ્ઞાન-દન્તરાત્મને જગત્પ્રદીપાય જગદ્દિતૈષિણે । સ્વયંશુવે દીપ્ત-
સહસ્રચક્ષુષે સુરોત્તમાયામિતતેજસે નમઃ ॥ ૩૪ ॥ સુરૈરનેકૈઃ
પરિસેવિતાય હિરણ્યગર્ભાય હિરણ્મયાય । મહાત્મને મોક્ષપદાય
નિત્યં નમોઽસ્તુ તે વાસરકારણાય ॥ ૩૫ ॥ આદિત્યશ્ચાર્ચિતો
દેવ આદિત્યઃ પરમં પદમ્ । આદિત્યો માતૃકો ભૂત્વા હ્યાદિત્યો
વાઙ્મયં જગત્ ॥ ૩૬ ॥ આદિત્યં પશ્યતે ભક્ત્યા માં

“જન્મરહિત, ત્રણે લોકને પવિત્ર કરનાર, પ્રાણિમાત્રના
આત્મરૂપ, ઈન્દ્રિયોના નિયામક અથવા કિરણોના પોષક, ધર્મ-
સ્વરૂપ, સર્વપ્રલયોનો અંત કરનાર, અત્યંત કયાળુ અને ઉત્તમ
એવા આપ સૂર્યને મારા નમસ્કાર છે. ૩૩.

અત્યંત પ્રકાશવાળા, જ્ઞાનને ધારણ કરનાર, અંતરાત્મ-
સ્વરૂપ, જગત્ના તેજસ્વી દીપકરૂપ, જગત્ના હિતસ્વી, સ્વયંભૂ,
દેહીપ્રમાન એવાં હજાર નેત્રવાળા, સર્વ દેવોમાં શ્રેષ્ઠ અને અપરિ-
મિત તેજવાળા આપ સૂર્યને મારા નમસ્કાર છે. ૩૪.

અનેક દેવો વડે સેવાયલા, હિરણ્ય-જ્ઞાન જેમના ગર્ભમાં છે
એવા, હિરણ્યરૂપ, મહાત્મા, મોક્ષના સ્થાનરૂપ અને દિવસના
કારણરૂપ તે આપ સૂર્યને મારા નિરંતર નમસ્કાર હો ! ૩૫.

આદિત્યદેવ (સર્વવડે) પૂજાયલા છે, આદિત્ય પરમપદ-
મોક્ષ-સ્વરૂપ છે, આદિત્ય જ માતારૂપ થઈને (સર્વનું પોષણ
કરનાર છે) અને આદિત્ય એજ વાણીમય તથા જગત્રૂપ છે. ૩૬.

જે મનુષ્ય આદિત્યને લક્ષિતપૂર્વક જુએ-તેમનાં દર્શન કરે

પશ્યતિ ધ્રુવં નરઃ । નાદિત્યં પશ્યતે ભક્ત્યા ન સ પશ્યતિ
 માં નરઃ ॥ ૩૭ ॥ ત્રિગુણં ચ ત્રિતત્ત્વં ચ ત્રયો દેવાન્નયોઽગ્રયઃ ।
 ત્રયાણાં ચ ત્રિમૂર્તિસ્ત્વં તુરીયસ્ત્વં નમોઽસ્તુ તે ॥ ૩૮ ॥ નમઃ સવિત્રે
 જગદેકચક્ષુષે જગત્પ્રસૂતિસ્થિતિનાશહેતવે । ત્રયીમયાય ત્રિગુણાત્મ-
 ધારિણે વિરિશ્ચિનારાયણશંકરાત્મને ॥ ૩૯ ॥ યસ્યોદયેનેહ જગત્પ્ર-
 બુદ્ધ્યતે પ્રવર્તતે ચાશ્ચિલકર્મસિદ્ધયે । બ્રહ્મેન્દ્રનારાયણરુદ્રવન્દિતઃ
 સ નઃ સદા યચ્છતુ મङ્ગલં રવિઃ ॥ ૧૪૦ ॥ નમોઽસ્તુ
 છે તે ખરેખર મારાંજ દર્શન કરે છે અને જે ભક્તિપૂર્વક આદિ-
 ત્યને જોતો નથી તે મને પણ જોતો નથી. ૩૭.

“ ત્રણ (સત્ત્વ, રજ, તમ,) ગુણ, ત્રણ તત્ત્વ, ત્રણ (બ્રહ્મા,
 વિષ્ણુ, મહેશ) દેવ, ત્રણ (આહુવનીય, ગાર્હપત્ય, દક્ષિણાગ્નિ)
 અગ્નિ, એ પ્રમાણે ત્રણની ત્રિમૂર્તિરૂપ આપ છે અને આપ ચતુર્થ
 કે જે એ સર્વથી પર છે તે રૂપ પણ છે, માટે એવા આપને મારા
 નમસ્કાર હો ! ૩૮.

જગત્ના એક નેત્રરૂપ, જગત્ની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને
 વિનાશના કારણરૂપ, ઋક્, યજુષ્ અને સામ એત્રણ વેદરૂપ તેમજ
 સત્ત્વ રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણને ધારણ કરનાર વિષ્ણુ, બ્રહ્મા
 અને શિવસ્વરૂપ એવા ભગવાન્ સૂર્યને હું નમસ્કાર કરું છું. ૩૯.

આ લોકને વિષે જેમના ઉદયવડે જગત્ જાગે છે અને
 પોતાનાં સર્વ કર્મની સિદ્ધિ માટે તે પ્રવર્તે છે અને જેમને બ્રહ્મા,
 ઈન્દ્ર, નારાયણ અને રુદ્ર પણ વંદન કરે છે તે રવિ-સૂર્ય
 ભગવાન્ સર્વદા અમને મંગલ આપો. ૧૪૦.

સૂર્યાય સહસ્રરત્નમે સહસ્રશાસ્ત્રાન્વિતસંભવાત્મને । સહ-
સ્રયોગોદ્ભવભાવભાગિને સહસ્રસંખ્યાયુગધારિણે નમઃ ॥ ૪૧ ॥
યન્મણ્ડલં દીપ્તિકરં વિશાલં રત્નપ્રભં તીવ્રમનાદિરૂપમ્ । દારિદ્ર્ય-
દુઃસ્વપ્નયકારણં ચ પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરેણ્યમ્ ॥ ૪૨ ॥ યન્મ-
ણ્ડલં દેવગણૈઃ સુપૂજિતં વિપ્રૈઃ સ્તુતં ભાવનમુક્તિકોવિદમ્ । તં
દેવદેવં પ્રણમામિ સૂર્ય પુનાતુ માં ત૦ ॥ ૪૩ ॥ યન્મણ્ડલં
જ્ઞાનઘનં ત્વગમ્યં ત્રૈલોક્યપૂજ્યં ત્રિગુણાત્મરૂપમ્ । સમસ્તતેજોમય-

હજાર કિરણોવાળા અને હજારો શાખાઓની જેમાંથી
ઉત્પત્તિ થએલી છે એવા સૂર્યને મારા નમસ્કાર હો ! તમ યોગથી
ઉત્પન્ન થતા હજારો ભાવોને ભોગવવાવાળા એટલે મહાન્ યોગી-
શ્વર અને હજારો યુગોને ધારણ કરવાવાળા આપ સૂર્યને મારા
નમસ્કાર હો ! ૪૧.

સૂર્યનું જે મંડલ પ્રકાશ કરનારું, વિશાળ રત્નસમાન
કાંતિવાળું, અનાદિસ્વરૂપ અને હરિદ્રતાના દુઃખનો નાશ કરનારું
છે તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ મંડલ મને પવિત્ર કરો. ૪૨.

જેમનું મંડલ દેવોના સમૂહવડે સારી રીતે પૂજાયલું છે,
બ્રાહ્મણોએ જેમની સ્તુતિ કરેલી છે અને ભાવનાવાળાઓને જે
મોક્ષ આપનાર છે તે દેવોના દેવ સૂર્યને હું પ્રણામ કરું છું, અને
તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ મંડલ મને પવિત્ર કરો. ૪૩.

જે મંડલ જ્ઞાનનો ભંડાર છે, પ્રાપ્ત ન થઈ શકે તેવું છે,
ત્રણે લોકને પૂજવા યોગ્ય છે, સત્ત્વ, રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણ-
સ્વરૂપ અથવા તે ગુણયુક્ત બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશસ્વરૂપ છે,
સર્વ પ્રકારના તેજમય અને દિવ્યરૂપ છે તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ

દિવ્યરૂપં પુનાતુ માં ત૦ ॥ ૪૪ ॥ યન્મણ્ડલં ગૂઢમતિપ્રબોધં
 ધર્મસ્ય વૃદ્ધિં કુરુતે જનાનામ્ । યત્સર્વપાપક્ષયકારણં ચ પુનાતુ
 માં ત૦ ॥ ૪૫ ॥ યન્મણ્ડલં વ્યાધિવિનાશદક્ષં યદૃગ્યજુઃસામસુ
 સંપ્રગીતમ્ । યજ્ઞાદિતિં યેન ચ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ પુનાતુ માં
 ત૦ ॥ ૪૬ ॥ યન્મણ્ડલં વેદવિદો વદન્તિ ગાયન્તિ યજ્ઞા-
 રણસિદ્ધસંઘાઃ । યઘોગિનો યોગજુષાં ચ સંઘાઃ પુનાતુ માં
 ત૦ ॥ ૪૭ ॥ યન્મણ્ડલં સર્વજનેષુ પૂજિતં જ્યોતિશ્ચ
 મંડલ મને પવિત્ર કરે. ૪૪.

જે મંડલ શુભ, અત્યંત જ્ઞાન આપનાર અથવા (સર્વને)
 જગાડનાર, અને મનુષ્યોના ધર્મની વૃદ્ધિ કરનાર છે, તેમ જે સર્વ
 પાપનો નાશ કરવાના કારણરૂપ છે તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ
 મંડલ મને પવિત્ર કરે. ૪૫.

જે મંડલ વ્યાધિઓનો વિનાશ કરવામાં કુશલ છે, જે ઋગ્-
 વેદ, યજુર્વેદ અને સામવેદમાં ગવાએલું છે અને જેણે ભૂલોક,
 ભુવલોક, અને સ્વર્લોક એટલે અંતરિક્ષ અને સ્વર્ગને પ્રકાશિત
 કરેલા છે તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ મંડલ મને પવિત્ર કરે. ૪૬.

જે મંડલને વેદ જાણનારાઓ ખોલે છે-વખાણે છે, આરણ્ય
 અને સિદ્ધના સમૂહ જેનું ગાન-સ્તુતિ કરે છે અને યોગમાં પ્રવૃત્ત
 થએલાના સમૂહો અને (ઉત્તમ) યોગીઓ પણ જેની સ્તુતિ કરે
 છે તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ મંડલ મને પવિત્ર કરે. ૪૭.

જે મંડલ સર્વમનુષ્યોને વિષે પૂજ્યયત્નું છે, જે આ મૃત્યુ-
 લોકને વિષે પ્રકાશ કરે છે તેમ કાલના પણ કાળરૂપ, સર્વના

કુર્યાદિહ મર્ત્યલોકે । યત્કાલકાલાદિમનાદિરૂપં પુનાતુ માં ત૦ ॥ ૪૮ ॥ યન્મણ્ડલં વિષ્ણુચતુર્મુખાણ્યં યદક્ષરં પાપહરં જનનામ્ । યત્કાલકલ્પક્ષયકારણં ચ પુનાતુ માં ત૦ ॥ ૪૯ ॥ યન્મણ્ડલં વિશ્વસૃજાં પ્રસિદ્ધમુત્પત્તિરક્ષાપ્રલયપ્રગલ્ભમ્ । યસ્મિન્નગત્સંહરતેઽસ્થિલં ચ પુનાતુ માં ત૦ ॥ ૧૫૦ ॥ યન્મણ્ડલં સર્વગતસ્ય વિષ્ણોરાત્મા પરં ધામ વિશુદ્ધતત્ત્વમ્ । સૂક્ષ્માન્તરૈર્યોગપથાનુગમ્યં પુનાતુ માં ત૦ ॥ ૫૧ ॥ યન્મણ્ડલં બ્રહ્મવિદો આદિભૂત ઓને જેનું ક્રોધ પશુ આદિ નથી ઓવા અનાદિરૂપ છે તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ મંડલ મને પવિત્ર કરો. ૪૮.

જે મંડલ વિષ્ણુ ઓને બ્રહ્માના સ્વરૂપે કહેવામાં આવે છે, જે અવિનાશિ છે, જે મનુષ્યોનાં પાપનો નાશ કરનાર છે ઓને જે કલ્પરૂપ કાલનો નાશ કરવાના કારણરૂપ છે તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ મંડલ મને પવિત્ર કરો. ૪૯.

જે મંડલ વિશ્વને ઉત્પન્ન કરનાર પ્રજાપતિઓમાં પ્રસિદ્ધ છે, ઓને તેથીજ જે વિશ્વની ઉત્પત્તિ, રક્ષા ઓને પ્રલય કરવામાં સમર્થ છે ઓને જેને વિષે આ સમગ્ર જગત્ લય પામે છે તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ મંડલ મને પવિત્ર કરો. ૧૫૦.

જે મંડલ સર્વવ્યાપક ઓવા ભગવાન્ વિષ્ણુના આત્મરૂપ છે, પરમ તેજરૂપ છે, વિશુદ્ધ તત્ત્વસ્વરૂપ છે ઓને સૂક્ષ્મચિત્તવાળા યોગિઓથી યોગમાર્ગ વડે જે પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય છે તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ મંડલ મને પવિત્ર કરો. ૫૧.

જે મંડલનું બ્રહ્મવેદાઓ કથન કરે છે-વર્ણન કરે છે.

વદન્તિ ગાયન્તિ યજ્ઞારણસિદ્ધસંઘાઃ । યન્મળહલં વેદવિદઃ
 સ્મરન્તિ પુનાતુ માં ત૦ ॥ ૫૨ ॥ યન્મળહલં વેદવિદોપગીતં
 યદ્યોગિનાં યોગપથાનુગમ્યમ્ । તત્સર્વવેદં પ્રણમામિ સૂર્યં પુનાતુ
 માં ત૦ ॥ ૫૩ ॥ મળહલાષ્ટમિદં પુણ્યં યઃ પઠેત્સતતં નરઃ ।
 સર્વપાપવિશુદ્ધાત્મા સૂર્યલોકે મહીયતે ॥ ૫૪ ॥ ધ્યેયઃ સદા
 સાવતૃમળહલમધ્યવર્તી નારાયણઃ સરસિજાસનસન્નિવિષ્ટઃ । કેયુ-
 રવાન્મકરકુળહવાન્ કિરીટી હારી હિરણ્યવપુર્ધૃતશક્ત્વચક્રઃ
 ॥ ૫૫ ॥ સશક્ત્વચક્રં રવિમળહલે સ્થિતં કુશેશયાક્રાન્તમનન્તમ-
 ચારણુ અને સિદ્ધોના સમૂહ જોનું ગાન કરે છે અને વેદવેત્તાઓ
 જોનું સ્મરણ કરે છે તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ મંડલ મને
 પવિત્ર કરો. ૫૨.

જે (ના) મંડલનું વેદવેત્તાઓ ગાન કરે છે અને જે યોગિ-
 ઓને યોગમાર્ગ વડે પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય છે તે સર્વના જ્ઞાતા સૂર્ય-
 નારાયણને હું પ્રણામ કરું છું અને તે ભગવાન્ સૂર્યનું ઉત્તમ
 મંડલ મને પવિત્ર કરો. ” ૫૩.

જે મનુષ્ય આ પવિત્ર મંડલાષ્ટકનો હ્રમેશાં પાઠ કરે છે તે
 સર્વપાપ થકી વિશુદ્ધ થઈ સૂર્યલોકને વિષે અભ્યુદય પામે છે. ૫૪.

સૂર્યમંડલના મધ્યમાં રહેલા, પદ્માસન વાળી અથવા પદ્મના
 આસનપર બેઠેલા, બાબુખંધ પહેરનારા, મકરાકૃત કુંડલને ધારણ
 કરનારા, મુગટ પહેરેલા, હારયુક્ત, સુવર્ણસમાન શરીરવાળા
 અને શંખ અને ચક્ર જેમણે ધારણ કરેલાં છે એવા ભગવાન્
 નારાયણ-સૂર્યનારાયણ હ્રમેશાં (સર્વને) ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે. ૫૫
 શંખ અને ચક્રને ધારણ કરનાર, સૂર્યમંડળમાં રહેલા, કમળ-

ચ્યુતમ્ । મજામિ બુદ્ધયા તપનીયમૂર્તિ સુરોત્તમં ચિત્રવિમૂષણો-
 જ્જ્વલમ્ ॥ ૫૬ ॥ एवं ब्रह्मादयो देवा ऋषयश्च तपोधनाः ।
 कीर्तयन्ति सुरश्रेष्ठं देवं नारायणं विभुम् ॥ ५७ ॥ वेदवेदाङ्ग-
 शारीरं दिव्यदीप्तिकरं परम् । रक्षोघ्नं रक्तवर्णं च सृष्टिसंहारका-
 रकम् ॥ ५८ ॥ एकचक्रो रथो यस्य दिव्यः कनकभूषितः ।
 स मे भवतु सुप्रीतः पद्महस्तो दिवाकरः ॥ ५९ ॥ आदित्यः
 प्रथमं नाम द्वितीयं तु दिवाकरः । तृतीयं भास्करः प्रोक्तं चतुर्थं
 तु प्रभाकरः ॥ १६० ॥ पञ्चमं तु सहस्रांशुः षष्ठं चैव त्रिलो-
 पर षोडशा, अंतरहित, अविनाशी, ताप કરવા યોગ્ય શરીરવાળા-
 તપનારા, દેવોમાં ઉત્તમ અને ચિત્રવિચિત્ર અલંકારોથી દેદીપ્ય-
 માન એવા સૂર્યનારાયણને હું બુદ્ધિ પૂર્વક-શુદ્ધચિત્તથી ભજું છું. ૫૬.

આ પ્રમાણે બ્રહ્મા વગેરે દેવો, ઋષિઓ, અને તપસ્વીઓ
 તે દેવોમાં શ્રેષ્ઠ, સર્વવ્યાપક, વેદ અને વેદાંગસ્વરૂપ, દિવ્ય પ્રકાશ
 કરનાર, શ્રેષ્ઠ, રાક્ષસોનો નાશ કરનાર, રાતા વર્ણુવાળા અને સૃષ્ટિનો
 સંહાર કરનારા એવા સૂર્યનારાયણ દેવનું કીર્તન કરે છે. ૫૭-૫૮.

પ્રકાશયુક્ત અને સુવર્ણવડે શોભાયમાન એક પૈડાવાળો
 જેમનો રથ છે એવા અને કમળ જેમના હાથમાં છે તે ભગવાન
 દિવાકર-સૂર્ય મને અત્યંત પ્રસન્ન થાઓ.” ૫૯.

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી ત્યાર પછી પ્રતિદિન પાઠ કરવા યોગ્ય તેમનાં ખાર
 નામનું વળન કરે છે તેમ ક્લેશભ્રુતિ અને તેમનું વિશેષ માહાત્મ્ય પણ કહે છે:

(ભગવાન સૂર્યનું) પ્રથમ નામ ‘આદિત્ય’ છે, બીજું ‘દિવા-
 કર’ છે, ત્રીજું ‘ભાસ્કર’ અને ચોથું ‘પ્રભાકર’ છે; પાંચમું ‘સહ-

ચનઃ । સપ્તમં હરિદશ્વથ્ર અષ્ટમં તુ વિભાવસુઃ ॥ ૬૧ ॥ નવમં
 દિનકૃત્યોક્તં દશમં દ્વાદશાત્મકઃ । એકાદશં ત્રયીમૂર્તિર્દ્વાદશં
 સૂર્ય એવ ચ ॥ ૬૨ ॥ દ્વાદશાદિત્યનામાનિ પ્રાતઃકાલે
 પઠેન્નરઃ । દુઃસ્વપ્નનાશનં ચૈવ સર્વદુઃખં ચ નશ્યતિ ॥ ૬૩ ॥
 દદ્રુકુષ્ઠહરં ચૈવ દારિદ્ર્યં હરતે ધ્રુવમ્ । સર્વતીર્થપ્રદં ચૈવ સર્વ-
 કામપ્રવધનમ્ ॥ ૬૪ ॥ યઃ પઠેત્પ્રાતરુત્થાય ભક્ત્યા નિત્યમિદં
 નરઃ । સૌખ્યમાયુસ્તથાઽરોગ્યં લભતે મોક્ષમેવ ચ ॥ ૬૫ ॥ અગ્નિમીઢે
 આંશુ’, છઠું ‘ત્રિલોચન’, સાતમું ‘હરિદશ્વ’ અને આઠમું ‘વિભાવસુ’
 છે; નવમું ‘દિનકૃત’, દશમું ‘દ્વાદશાત્મા’, અગિઆરમું ‘ત્રયીમૂર્તિ’
 અને બારમું ‘સૂર્ય’ છે. ૧૬૦-૬૨.

જે મનુષ્ય સૂર્યનાં આ બાર નામોનો સવારમાં પાઠ કરે
 છે તેનાં દુષ્ટ સ્વપ્નનો નાશ થાય છે અને સર્વ દુઃખો પણ
 નાશ પામે છે. ૬૩.

બળી એ દાહર તથા કોઢનો નાશ કરે છે અને દરિદ્રતાનો
 પણ અવશ્ય રીતે વિનાશ કરે છે, તેમ સર્વતીર્થ (ના પુણ્ય) ને
 આપનાર અને સર્વ ઇચ્છાઓને પરિપૂર્ણ કરનાર પણ છે. ૬૪.

જે મનુષ્ય સવારમાં ઉઠીને હમેશાં ભક્તિપૂર્વક આ સ્તોત્રનો
 પાઠ કરે છે તે સર્વ પ્રકારનું સુખ, આયુષ્ય, આરોગ્ય અને
 મોક્ષને મેળવે છે. ૬૫.

“ ‘અગ્નિમીઢે’ એ ઋગ્વેદસ્વરૂપ અને ‘ફષેત્વોર્જે’ એ યજુર્વેદ-

નમસ્તુભ્યમિષેત્વોર્જેસ્વરૂપિણે । અગ્ર આયાહિ વીતસ્ત્વં નમસ્તે
 જ્યોતિષાં પતે ॥ ૬૬ ॥ શન્નોદેવી નમસ્તુભ્યં જગદ્ધુર્નમોઽસ્તુ
 તે । પશ્ચમાયોપવેદાય નમસ્તુભ્યં નમો નમઃ ॥ ૬૭ ॥ પશ્ચાસનઃ
 પશ્ચકરઃ પશ્ચર્ગર્ભસમદ્યુતિઃ । સપ્તાશ્વરથસંયુક્તો દ્વિશ્રુજઃ સ્યાત્સદા
 રવિઃ ॥ ૬૮ ॥ આદિત્યસ્ય નમસ્કારં યે કુર્વન્તિ દિને દિને ।
 જન્માન્તરસહસ્રેષુ દારિદ્ર્યં નોપજાયતે ॥ ૬૯ ॥ ઉદયગિરિમુપેતં
 સ્વરૂપ એવા આપને મારા નમસ્કાર છે; તેમ ‘અગ્ર આયાહિ વીતયે’
 એ સામવેદસ્વરૂપ પણ આપ છો તેથી નક્ષત્રોના સ્વામી એવા
 આપને મારા નમસ્કાર છે. ૬૬.

‘શન્નોદેવી’ એ અથર્વવેદસ્વરૂપ એવા આપને મારા નમસ્કાર
 હો, જગત્ના ચક્ષુરૂપ એવા પણ આપને મારા નમસ્કાર હો,
 તેમ પાંચમા ઉપવેદસ્વરૂપે રહેલા એવા પણ આપને મારા
 વારંવાર નમસ્કાર હો.” ૬૭.

પશ્ચાસન વાળી બેઠેલા અથવા કમળના આસનવાળા, હાથમાં
 કમળને ધારણ કરનારા, કમળમાં રહેલા કેશરસમાન પીળી
 કાંતિવાળા, સાતઘોડાયુક્ત રથવાળા અને બે હાથવાળા ભગવાન્
 સૂર્ય હમેશાં હોય છે. અર્થાત્ મનુષ્યે તેવા સૂર્યનારાયણનું હમેશાં
 ધ્યાન કરવું. ૬૮.

જે મનુષ્ય ભગવાન્ આદિત્યને દરરોજ નમસ્કાર કરે છે
 તેને હજારો જન્મમાં પણ દરિદ્રતા પ્રાપ્ત થતી નથી. ૬૯.

હવે ભગવાન્ સૂર્યની પાઠના અંતમાં કરવાની સ્તુતિ કરે છે:

ઉદયાચક્ષુ ઉપર ઉદય પામેલા, કમળ જેમના હાથમાં છે

ભાસ્કરં પદ્મહસ્તં નિશ્ચિલધ્રુવનનેત્રં રત્નરત્નોપમેયમ્ । તિમિરકરિ-
મૃગેન્દ્રં બોધકં પદ્મિનીનાં સુરવરમભિવન્દે સુન્દરં વિશ્વવન્દ્યમ્ ૧૭૦।

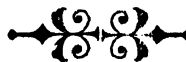
इति श्रीभविष्योत्तरपुराणे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे आदित्यहृदयस्तोत्रं संपूर्णम् ।

એવા, સર્વલોકના નેત્રરૂપ, અનેક રત્નોની ઉપમા આપવા યોગ્ય,
અર્થાત્ તેટલી કાન્તિવાળા, અંધકારરૂપી હાથીના (નાશ કરવા-
માટે) સિંહરૂપ, કમલીઓને ખીલાવનાર, સર્વદેવોમાં શ્રેષ્ઠ અને
સુંદર અને વિશ્વને વંદન કરવાયોગ્ય એવા ભગવાન્ ભાસ્કર-સૂર્ય-
નારાયણ-ને હું અભિવંદન કરું છું. ૧૭૦

ઈતિશ્રી ભવિષ્યોત્તરપુરાણમાં શ્રીકૃષ્ણાર્જુનના સંવાદને વિષે

“આદિત્યહૃદય” નામનું સ્તોત્ર સંપૂર્ણ.

ભગવાન્ સૂર્યની ગતિ એક ઘટીમાં શ્લોક ૫૦ માં માં નવ લાખ યોજન અને શ્લોક
૧૨૬ માં માં નેવુ લાખ યોજન કહેવામાં આવી છે. ઋતુ પ્રમાણે સૂર્યની ગતિમાં
ફેરફાર હોય તો પણ એ ફેરફાર અસંભવિત લાગતો હોવાથી ૫૦ માં શ્લોકમાં
નબનો અર્થ નવતિ એટલે નેવુ યોજન લેવોજ વધારે ઠીક લાગે છે, કારણ કે ઘણે
ઠેકાણે સૂર્યની ગતિનાં પ્રમાણોને લગભગ તેજ અર્થ મળતો આવે છે.

॥ श्रीमदायशक्तये नमः ॥

न मोक्षम्याकाङ्क्षा न च विभववाञ्छाऽपि च न मे
न विज्ञानापेक्षा शशिमुखि मुखेच्छऽपि न पुनः ।
अतश्च संयाचे जननि जननं यातु मम वै
मृजानी रुद्राणां शिव शिव भवतीति जपतः ॥

શ્રીદેવીસ્તોત્રાણિ

૧ શ્રી(લક્ષ્મી)સૂક્તમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ શ્રીમહાકાલીમહાલક્ષ્મીમહાસરસ્વતીદેવ-
તાભ્યો નમઃ ॥ ૐ હિરણ્યવર્ણાં હરિણીં સુવર્ણરજતસ્રજામ્ । ચન્દ્રાં
હિરણ્મયીં લક્ષ્મીં જાતવેદો મ આવહ ॥૧॥ તાં મ આવહ જાતવેદો
લક્ષ્મીમનપગામિનીમ્ । યસ્યાં હિરણ્યં વિન્દેયં ગામશ્વં પુરુષાનહમ્ ।

શ્રીદેવીસ્તોત્રો

શ્રી(લક્ષ્મી)સૂક્ત.

સુવર્ણસમાન વર્ણુ-કાન્તિવાળાં, શ્વેતવર્ણુયુક્ત અથવા
હરિણીનું સ્વરૂપ ધારણ કરનારાં, સુવર્ણ અને રૂપાની અથવા
ઉત્તમ વર્ણુવાળા રૂપાની સમાન શ્વેત માલા પહેરનારાં, ચન્દ્રમા-
સમાન આનંદ આપનારાં અને પ્રકાશસ્વરૂપ એવાં લક્ષ્મીને
હે ૨અગ્નિદેવ ! આપ મારે માટે યોલાવી મને પ્રાપ્ત કરાવો. ૧.

હે ૨અગ્નિદેવ ! આપ મારે માટે મારો ત્યાગ કરીને ન
જાય એવાં તે લક્ષ્મીદેવીનું આવાહન કરો કે, (આવાહિત થએલાં)
જે દેવીથી હું હિરણ્ય, ગાય અથવા પૃથ્વી, અશ્વ અને (પુત્રપૌત્રાદિ)
સર્વ જનોને પ્રાપ્ત કરી શકું. ૨.

૧ “શ્રીર્જન્વા હરિણીરૂપમરણ્યે સંચચાર હ-લક્ષ્મી હરિણીનું સ્વરૂપ ધારણ કરી
વનમાં ફરતાં હતાં” -દેવીપુરાણ.

૨ સર્વ દેવોનું આવાહન અગ્નિને આધીન હોવાથી તે દ્વારાજ લક્ષ્મીનું પણ
આવાહન કરવામાં આવ્યું છે, કારણ કે ‘અગ્નિર્દેવાનાં હોતા’ એમ કહેલું છે.

॥ ૨ ॥ અશ્વપૂર્ણા રથમધ્યાં હસ્તિનાદપ્રમોદિનીમ્ । શ્રિયં દેવી-
મુપહ્રયે શ્રીર્મા દેવી જુષતામ્ ॥ ૩ ॥ કાં સોસ્મિતાં હિરણ્યપ્રાકારા-
માર્દ્રાં જ્વલન્તીં તૃપ્તાં તર્પયન્તીમ્ । પદ્મે સ્થિતાં પદ્મવર્ણાં
તામિહોપહ્રયે શ્રિયમ્ ॥ ૪ ॥ ચન્દ્રાં પ્રભાસાં યશસા જ્વલન્તો
શ્રિયં લોકે દેવજુષ્ટામુદારામ્ । તાં પદ્મનેમિં શરણમહં પ્રપદ્યેઽલક્ષ્મીર્મે

અશ્વોથી પરિપૂર્ણ, રથ જેમના મધ્યમાં છે એવાં અથવા
રથના મધ્યમાં રહેલાં અને હાથીઓના અથવા હાથીઓસમાન
નાદથી આનંદ પામનારાં લક્ષ્મીદેવીનું હું આવાહન કરું છું
અને તેથી તે દિવ્યસ્વરૂપ ધારણ કરનારાં લક્ષ્મીદેવી મને
પ્રાપ્ત થાઓ. ૩.

^૧કોઈએક (અગોચર સ્વરૂપને ધારણ કરનારાં), મન્દ
હાસ્યયુક્ત, સુવર્ણથી વ્યાપ્ત, દયાળુ, દેહીપ્યમાન, સ્વયંપરિપૂર્ણ,
લકોતોને તેમના મનોરથ પૂર્ણ કરી તૃપ્ત કરનાર—આનંદ આપનાર,
કમલની ઉપર બેઠેલાં અને કમલસમાન વર્ણવાળાં તે લક્ષ્મી
દેવીનું અહીં (મારી સમીપમાં) હું આવાહન કરું છું. ૪.

ચન્દ્રસમાન તેજયુક્ત, અત્યંત ક્રાંતિવાળાં, લોકને વિષે યશ
વડે કરીને પ્રકાશમાન, (સ્વર્ગાદિને વિષે) દેવોવડે સેવાયલાં,
પરમ ઉદાર અને કમળના ઘેરાવાળાં અર્થાત્ કમળના મધ્યમાં
રહેલાં એવાં તે લક્ષ્મી દેવીને હું શરણે જાઉં છું કે, જેથી મારી
અલક્ષ્મી—હરિદ્રતા નાશ પામે ! (હે દેવી !) હું તમારે શરણે
આવેલો છું. ૫.

૧ જે દ્વિજ આ મંત્રના સંપુટસહિત સમશતીનો પાઠ કરે છે અથવા
કરાવે છે તેને અવશ્ય લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે.

નેશ્યતાં ત્વાં વૃણે ॥ ૫ ॥ આદિત્યવર્ણે તપસાંઽધિજાતો વનસ્પતિ-
સ્તવ વૃક્ષોઽથ બિલ્વઃ । તસ્ય ફલાનિ તપસા નુદન્તુ માયાન્તરાયાશ્ચ
ચાહ્યાઽઅલક્ષ્મીઃ ॥ ૬ ॥ ઉપૈતુ માં દૈવસર્વઃ કીર્તિશ્ચ મણિના
સહ । પ્રાદુર્ભૂતો સુરાષ્ટ્રેઽસ્મિન્ કીર્તિ વૃદ્ધિ દદાતુ મે ॥ ૭ ॥
ક્ષુત્પિપાસામલાં જ્યેષ્ઠામલક્ષ્મીં નાશયામ્યહમ્ । અભૂતિમસમૃદ્ધિં ચ
સર્વાં નિર્ણુદ મે ગૃહાત્ ॥ ૮ ॥ ગન્ધદ્વારાં દુરાધર્ષાં નિત્યપુષ્ટાં કરીષિ-

હે સૂર્યસમાન દેદીપ્યમાન વર્ણવાળાં દેવી ! આપના તપ
થકી બિલ્વ નામના વનસ્પતિનું વૃક્ષ ઉત્પન્ન થયું છે. તે બિલ્વ
વૃક્ષનાં જે ફલો છે તે આપના તપના પ્રભાવથી મારી આન્તરિક
અને બાહ્ય એ બંને પ્રકારની જે અલક્ષ્મી-દરિદ્રતા અથવા અપ-
વિત્રતા હોય તેને દૂર કરે, અર્થાત્ તેનો નાશ કરે. ૬.

દેવોના મિત્ર અગ્નિ અથવા કુબેર મને પ્રાપ્ત થાઓ, અને
(તેમનાથી કુબેરના નિધિમાં રહેલા) મણિસહિત અર્થાત્
અનેક રત્નોસહિત કીર્તિ પણ મને મલે. હું આ ઉત્તમ રાજ્યમાં
(દૂર) ઉત્પન્ન થએલો છું અને તેથી તે, કીર્તિ અને અનેક જાતની
સમૃદ્ધિ મને (અહીંઆં આવીને) આપો. ૭.

હુધા અને તૃષા જેના મલ છે એવી લક્ષ્મીની મોટી ખેડેન
અલક્ષ્મીનો હું નાશ કરું છું અને તેથી મારા ઘરમાંથી સર્વ
પ્રકારની અસંપત્તિ અને સમૃદ્ધિનો અભાવ-દરિદ્રતાનો (હે
લક્ષ્મીદેવી ! અથવા હે અગ્નિદેવ !) તમે નાશ કરો. ૮.

‘સુગંધ જેની પ્રાપ્તિ કરવાનું’ દ્વાર છે એવાં, દુઃખથી પરા-

૧ દેવોને સુગંધિત પુષ્પાદિ અર્પણ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે, એમ
પુરાણોમાં કહેવામાં આવ્યું છે.

ળીમ્ । ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपहृये श्रियम् ॥ ९ ॥ मनसः
 काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमहि । पशूनां रूपमन्नस्य मयि श्रीः
 श्रयतां यशः ॥ १० ॥ कर्दमेन प्रजाभूता मयि संभ्रम कर्दम ।
 श्रियं वासय मे कुले मातरं पद्ममालिनीम् ॥ ११ ॥ आपः स्रजन्तु
 लव થઈ શકે તેવાં અર્થાત્ કોઈથી પણ પરાલવ ન પામે તેવાં,
 નિરંતર પુષ્ટ-આનંદિત-રહેનારાં, છાણુવાળાં ગાય વિગેરે પશુ-
 યોને પ્રાપ્ત કરાવનારાં, અને સર્વ પ્રાણીઓનાં ઈશ્વરી એવાં તે
 લક્ષ્મીદેવીનું અહીંઆં-મારી સમીપમાં હું આવાહન કરું છું. ૯.

(લક્ષ્મીદેવીની કૃપાથી) હું મારા મનની ઈચ્છા, સંકલ્પ,
 વાણીની સત્યતા, તેમ પશુઓના સ્વરૂપને એટલે ગાય અશ્વ વિગેરે
 પશુઓને અને અન્નના સ્વરૂપને એટલે સર્વ પ્રકારના ધાન્યાદિ
 લોચ્ય પદાર્થોને મેળવું, અને તેથી લક્ષ્મી અને યશ મારે વિષે
 આશ્રય કરીને રહો, અર્થાત્ હું લક્ષ્મીવાન્ અને યશસ્વી થાઉં
 તેમ લક્ષ્મીદેવી મારા પર કૃપા કરે. ૧૦.

કર્દમ મુનિવડે લક્ષ્મીદેવી પ્રજાવાળાં થએલાં છે, અર્થાત્
 કર્દમ લક્ષ્મીના પુત્ર છે તેથી અથવા કર્દમનાં લક્ષ્મી પ્રજારૂપે
 થએલાં છે તેથી, હે કર્દમ ! તમે મારી પાસેજ સારી રીતે કૃપા કરો,
 (કે જેથી તમારા પ્રેમને લીધે લક્ષ્મી પણ મારે ત્યાં નિવાસ
 કરીને રહે) અને તમે મારે ત્યાં અને મારા કુલને વિષે પદ્મની
 માલા ધારણ કરનાર અને સર્વનાં માતા એવાં લક્ષ્મી દેવીનો
 નિવાસ કરાવો. ૧૧.

(લક્ષ્મીની જેમનાથી ઉત્પત્તિ થએલી છે એવાં) જલો.

સ્તિગ્ધાનિ ચિહ્નીત વસ મે ગૃહે । નિ ચ દેવીં માતરં શ્રિયં વાસય મે
કુલે ॥૧૨॥ આર્દ્રાં પુષ્કરિણીં પુષ્ટિં પિંગલાં પદ્મમાલિનીં । ચન્દ્રાં
હિરણ્મયીં લક્ષ્મીં જાતવેદો મ આવહ ॥ ૧૩ ॥ આર્દ્રાં યઃકરિણીં
યષ્ટિં સુવર્ણાં હેમમાલિનીં । સૂર્યાં હિરણ્મયીં લક્ષ્મીં જાતવેદો
(મારે ત્યાં) ઉત્તમ પદાર્થો ઉત્પન્ન કરે અને હે (લક્ષ્મીપુત્ર)
ચિક્લીત^૧ ! તમે મારા ઘરને વિષે (લક્ષ્મીનો મારા પર પ્રેમ થાય
થાય તે હેતુથી) નિવાસ કરે અને સર્વનાં માતા એવાં લક્ષ્મી
દેવીને મારા કુલને વિષે નિવાસ કરાવો. ૧૨.

હે અગ્નિદેવ ! આર્દ્રચિત્તવાળાં-દયાળુ, કમલયુક્ત અર્થાત્
કમલના આસનવાળાં અથવા કમલમાં નિવાસ કરનારાં, અથવા
હાથીઓની શુંઢદ્વારા અલિપિકત થએલાં હોવાથી આર્દ્ર એવાં,
પુષ્ટિસ્વરૂપ, પિંગલવર્ણુવાળાં, કમળોની માલા ધારણ કરનારાં,
ચન્દ્રસમાન કાન્તિવાળાં અથવા તેની સમાન આનંદ આપનારાં
અને પ્રકાશસ્વરૂપે રહેલાં એવાં લક્ષ્મીદેવીનું તમે મારે માટે
આવાહન કરી મને પ્રાપ્ત કરાવો. ૧૩.

હે અગ્નિદેવ ! આર્દ્રચિત્તવાળાં-દયાળુ અથવા સર્વજગત્
જેમનીપાસે યાચના કરે છે એવાં, પ્રયત્નશીલ, સર્વના આધાર-
ભૂત, ઉત્તમવર્ણુવાળાં, સુવર્ણની માલાને ધારણ કરનારાં, સૂર્ય-
સમાન દેદીપ્યમાન અર્થાત્ સર્વ જગત્ને શાંતિ આપનાર અને
પ્રકાશસ્વરૂપ એવાં લક્ષ્મીદેવીનું તમે મારે માટે આવાહન કરી
મને પ્રાપ્ત કરાવો. ૧૪.

૨ લક્ષ્મીના આનંદ, કર્દમ, ચિક્લીત અને શ્રીદે નામના ચાર પુત્રો છે. તેમાં
પ્રથમ કર્દમની અને પછી આ ચિક્લીતની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે.

મ આવહ ॥ ૧૪ ॥ તાં મ આવહ જાતવેદો લક્ષ્મીમનપગામિનીમ્ ।
 યસ્યાં હિરણ્યં પ્રભૂતિં ગાવો દાસ્યોઽશ્વાન્ વિન્દેયં પુરુષાનહમ્ ॥ ૧૫ ॥
 યઃ શુચિઃ પ્રયતો ભૂત્વા જુહુયાદાજ્યમન્વહમ્ । સૂક્તં પશ્વદશર્ચ
 ચ શ્રીકામઃ સતતં જપેત્ ॥ ૧૬ ॥ સરસિજનિલયે સરોજહસ્તે
 ધવલતરાંશુભગન્ધમાલ્યશોભે । ભગવતિ હરિવલ્લભે મનોજ્ઞે
 ત્રિભુવનભૂતિકારિ પ્રસીદ મહ્યમ્ ॥ ૧૭ ॥ ધનમગ્નિર્ધનં વાયુ-
 ધનં સૂર્યો ધનં વસુઃ । ધનમિન્દ્રો વૃહસ્પતિર્વરુણં ધનમશ્વિનૌ

હે અગ્નિદેવ! આપ મારે મારે મારે ત્યાગ કરીને ન
 જાય એવાં તે લક્ષ્મીદેવીનું આવાહન કરો કે, (આવાહિત થએલાં)
 જે દેવીથી હું હિરણ્ય, અનેક જાતનું ઐશ્વર્ય, ગાયો, દાસીઓ,
 ઘોડાઓ અને પુત્રપૌત્રાદિ જનોને પ્રાપ્ત કરી શકું. ૧૫.

જે મનુષ્યને લક્ષ્મીની ઇચ્છા હોય તેણે પવિત્ર અને સાવ-
 ધાન થઈને પ્રતિદિન (આ શ્રીસૂક્તથી) ધીનો હોમ કરવો અને
 લક્ષ્મીદેવીની આ પંદર ઋચાઓનો નિરંતર પાઠ કરવો. ૧૬

કમલમાં નિવાસ કરનાર, હાથમાં કમલને ધારણ કરનાર,
 અત્યંત શ્વેત વસ્ત્રને પહેરનાર, ઉત્તમ પ્રકારનાં ગન્ધ અને માલા-
 ઓથી શોભાયમાન, ભગવાન્ વિષ્ણુનાં પ્રિય, સુંદર સ્વરૂપવાળાં
 અને ત્રણ લોકને સંપત્તિ આપનાર હે ભગવતિ! લક્ષ્મી! આપ
 મારા પર પ્રસન્ન થાઓ. ૧૭.

લક્ષ્મીજ અગ્નિ, લક્ષ્મીજ વાયુ, લક્ષ્મીજ સૂર્ય, લક્ષ્મીજ
 વસુ, લક્ષ્મીજ ઇન્દ્ર, અને લક્ષ્મીજ બૃહસ્પતિ, વરુણ અને
 અશ્વિનીકુમારરૂપ છે. અર્થાત્ સર્વ દેવો લક્ષ્મીમય છે. ૧૮.

॥ ૧૮ ॥ વૈનતેય સોમં પિબ સોમં પિબતુ વૃત્રહા । સોમં ધનસ્ય
સોમિનો મહ્યં દદાતુ સોમિનઃ ॥ ૧૯ ॥ ન ક્રોધો ન ચ
માત્સર્યં ન લોભો નાશુભા મતિઃ । ભવન્તિ કૃતપુણ્યાનાં ભક્તાનાં
શ્રાંસૂક્તં જપેત્ ॥ ૨૦ ॥ પદ્માનને પદ્મઝરુ પદ્માક્ષી પદ્મસંભવે ।
તન્મે ભજસિ પદ્માક્ષિ યેન સૌખ્યં લભામ્યહમ્ ॥ ૨૧ ॥ વિષ્ણુ-

હે ગરુડ ! તમે સોમરસનું પાન કરો, હે ઈન્દ્ર ! તમે
સોમરસનું પાન કરો અને સોમરસનું પાન કરનાર ધનવાનને
જે સોમરસની પ્રાપ્તિ થાય છે તે સોમરસ સોમપાન કરતો અથવા
સોમયજ્ઞ કરતો એવો જે હું તેને આપો. ૧૯.

(લક્ષ્મીદેવીના) પુણ્યશાસ્ત્રી ભક્તોને (કદી) ક્રોધ થતો
નથી, મત્સરતા થતી નથી, લોભ પણ થતો નથી અને (તેમની)
બુદ્ધિ પણ પાપનિષ્ઠ થતી નથી. અર્થાત્ લક્ષ્મીની કૃપાથી સર્વવસ્તુ
તેમને મળતી હોવાથી એ સર્વ ક્રોધાદિ તેમને થવાનો સંભવ
રહેતો નથી, માટે (લક્ષ્મીની પ્રસન્નતા મેળવવાની ઇચ્છાવાળી
પ્રત્યેક વ્યક્તિએ) શ્રીસૂક્તનો જપ કરવો. ૨૦.

હે કમલસરખા મુખવાળાં અને હે કમલમાંથી ઉત્પન્ન
થએલાં દેવિ ! આપ કમલસમાન જેમના સાથળો અને કમલ-
સમાન જેમનાં નેત્રો છે એવાં છો, માટે હે કમલસરખાં નેત્રવાળાં
દેવિ ! આપ મારો સ્વીકાર કરો—મને શરણુ લ્યો કે, જેથી હું
(સર્વ પ્રકારના) સુખને પ્રાપ્ત કરું. ૨૧.

૧ સ્વર્ગાદિ સુખ યજ્ઞથી મલતું હોવાથી અને યજ્ઞ લક્ષ્મીથી થતા હોવાથી
અને તેની પૂર્તિ સોમરસના પાનથી થતી હોવાથી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થવા માટે સોમની
પ્રાપ્તિની પ્રાર્થના કરે છે.

પત્નીં ક્ષમાં દેવીં માધવીં માધવપ્રિયામ્ । વિષ્ણુપ્રિયસર્વીં દેવીં
 નમામ્યચ્યુતવલ્લભામ્ ॥ ૨૨ ॥ મહાલક્ષ્મી ચ વિગ્રહે વિષ્ણુપત્ની
 ચ ધીમહિ । તન્નો લક્ષ્મીઃ પ્રચોદયાત્ ॥ ૨૩ ॥ પદ્માનને પદ્મિનિ
 પદ્મપત્રે પદ્મપ્રિયે પદ્મદલાયતાક્ષિ । વિશ્વપ્રિયે વિશ્વમનોઽનુકૂલે
 સ્વત્પાદપદ્મં મયિ સંનિધત્સ્વ ॥ ૨૪ ॥ આનન્દઃ કર્દમઃ શ્રીદ-

ભગવાન્ વિષ્ણુનાં પત્ની, ક્ષમાસ્વરૂપ, દિવ્ય દેહવાળાં,
 માધવની અર્ધાંગના, વિષ્ણુનાં પ્રિય, વિષ્ણુભગવાન્ની પ્રિયસખી
 અને અવિનાશી એવા નારાયણ ભગવાન્ને પ્રિયમાં પણ પ્રિય
 એવાં લક્ષ્મીદેવીને હું નમસ્કાર કરું છું. ૨૨.

૧ મહાલક્ષ્મીને અમે જાણીએ (છીએ) અને વિષ્ણુપત્નીનું
 અમે ધ્યાન કરીએ છીએ તેથી તે લક્ષ્મી અમને (અમારી બુદ્ધિને)
 તે (જ્ઞાન અને ધ્યાન) ને માટે પ્રેરણા કરે, અર્થાત્ તે લક્ષ્મી
 અમને એવી પ્રેરણા કરે કે જેથી અમે તેના સ્વરૂપનું જ્ઞાન અને
 ધ્યાન જાણી લક્ષ્મીની પ્રસન્નતા મેળવી શકીએ. ૨૩.

પદ્મસમાન મુખવાળાં, પદ્મના પત્રસમાન કંઠમલ, પદ્મ
 જેમને પ્રિય છે એવાં, પદ્મના પત્રોની સમાન વિશાળ નેત્રવાળાં,
 વિશ્વને પ્રિય અથવા વિશ્વ જેમને પ્રિય છે એવાં, અને વિશ્વનાં
 સર્વપ્રાણિમાત્રના મનને અનુકૂલ રહેવાવાળાં હે પદ્મિનિ-કમલા-
 લક્ષ્મીદેવિ ! આપ આપનું ચરણકમલ મારે વિષે રાખો, અર્થાત્
 આપ આપનાં ચરણકમલ મારા ગૃહમાં રાખી મારાપર પ્રસન્ન
 થઈ નિરંતર મારે ત્યાં નિવાસ કરો. ૨૪.

‘આનન્દ’, ‘કર્દમ’, ‘શ્રીદ’ અને ‘ચિદ્લીત’ એ પ્રમાણે

શ્રિક્લીત इति विश्रुताः । ऋषयः श्रियपुत्राश्च मयि श्रीदेवी देवता
॥ २५ ॥ ऋणरोगादिदारिद्र्यं पापं च अपमृत्यवः । भयशोकमन-
स्तापा नश्यन्तु मम सर्वदा ॥ २६ ॥ श्रीवृचस्वमायुष्यमारोग्यमा-
विधात्यवमानं महीयते । धनं धान्यं पशुं बहुपुत्रलाभं शतसंवत्सरं
दीर्घमायुः ॥ २७ ॥

॥ इति ऋग्वेदे श्रीसूक्तं समाप्तम् ॥

૨ શ્રીદેવી(ચણ્ડી)કવચમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ આચમ્ય પ્રાણાનાયમ્ય દેશકાલૌ
સંકીર્ત્ય મમાત્મનઃ શ્રીમહાકાલીમહાલક્ષ્મીમહાસરસ્વતીપ્રીત્યર્થ
પ્રસિદ્ધ થએલા લક્ષ્મીના પુત્ર એ ઋષિઓ તેમજ સર્વદેવમય
એવાં લક્ષ્મીદેવી તે મારે વિષે નિવાસ કરે, અર્થાત્ મારાપર
પ્રસન્ન થઈને મારે ત્યાં નિરંતર વસે. ૨૫.

(આનન્દાદિ ઋષિઓ અને લક્ષ્મીદેવીની કૃપાથી) મારાં
ઋણ, રોગ વિગેરે, દરિદ્રતા, પાપ, અયોગ્ય મૃત્યુઓ, ભય, શોક
અને મનના સંતાપ એ સર્વ નિરંતર સદાને માટે નાશ પામે,
તેમ લક્ષ્મીદેવી પ્રદતેજ, આયુષ્ય, આરોગ્ય સર્વથી શ્રેષ્ઠ પવન,
ધન, ધાન્ય, પશુ, ઘણા પુત્રોનો લાભ અને સો વર્ષનું લાંબુ આયુષ્ય
મને આપે. ૨૭.

ઇતિશ્રી ઋગ્વેદમાં “શ્રીસૂક્ત” સંપૂર્ણ.

શ્રીદેવી(ચણ્ડી)કવચ.

આચમન તથા પ્રાણાયામ કરી, દેશકાલ વિગેરેનું ઉચ્ચા-
રણ કરી “શ્રી મહાકાલીમહાલક્ષ્મીમહાસરસ્વતીપ્રીત્યર્થ શ્રીચં-

શ્રીચળીકવચસ્ય પાઠમહં કરિષ્યે इति नित्यसंकल्पं विधाय
 पुनर्जलमादाय ‘अस्य श्रीचण्डीकवचस्य ब्रह्मा ऋषिः अनुष्टुप्
 छंदः चामुंडा देवता अङ्गन्यासोक्ता मातरो बीजं दिग्बन्धदेवतास्तत्त्वं
 श्रीत्रिगुणात्मिकाजगदम्बिकाप्रीत्यर्थं जपे विनियोगः’ इति संक-
 ल्पयेत् । पश्चात् कवचपाठं कुर्यात् ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॐ नमश्चाण्डिकायै । मार्कण्डेय उवाच । यद्गुह्यं परमं लोके सर्व-
 रक्षाकरं नृणाम् । यन्न कस्यचिदाख्यातं तन्मे ब्रूहि पितामह
 ॥ १ ॥ ब्रह्मोवाच । अस्ति गुह्यतमं लोके सर्वभूतोपकारकम् ।
 देव्यास्तु कवचं पुण्यं तच्छृणुष्व वदामि ते ॥ २ ॥ प्रथमं शैल-
 कवचने। पाठं હું કરું છું.” એ પ્રમાણે નિત્યસંકલ્પ કરી પછી
 ફરીથી જલલઇ “આ ચંડીકવચના બ્રહ્મા ઋષિ છે, અનુષ્ટુપ્
 છંદ છે, ચામુંડા દેવતા છે, અંગન્યાસોમાં કહેવાયલી માતાઓ
 એનું બીજ છે, દિગ્બંધના દેવતા એનું તત્ત્વ છે અને ત્રિગુણા-
 ત્મિકા જગદમ્બિકા દેવીની પ્રસન્નતાને માટે જપ કરવામાં એનો
 વિનિયોગ છે.” એમ બોલી સંકલ્પ કરવો અને ત્યાર પછી
 કવચને આરંભ કરવો.

ૐ નમઃ ચંડિકાયૈ—ઓમ્ ચંડિકાને નમસ્કાર.

માર્કંડેય પૂછે છે:—હે પિતામહ—બ્રહ્મદેવ! લોકને વિષે જે
 કંઈ ગુપ્ત, ઉત્તમ, મનુષ્યોની સર્વપ્રકાર રક્ષા કરનારું અને કોઈને
 કહેવામાં ન આવ્યું હોય તેવું કંઈ આપ મને કહો. ૧.

બ્રહ્મા બોલ્યા:—હે વિપ્ર! હે મહામુનિ! અત્યંત ગુપ્તમાં
 ગુપ્ત અને સર્વપ્રાણિમાત્રને ઉપકાર કરનારું એવું દેવીનું પવિત્ર
 કવચ છે તે (હું તમને કહું છું તે) તમે સાંભળો. ૨.

પુત્રીતિ દ્વિતીયં બ્રહ્મચારિણી । તૃતીયં ચન્દ્રઘટેતિ કૂષ્માઢેતિ
ચતુર્થકમ્ ॥ ૩ ॥ પશ્ચમં સ્કન્દમાતેતિ ષષ્ઠં કાત્યાયનીતિ ચ ।
સપ્તમં કાલરાત્રિશ્ચ મહાગૌરીતિ ચાષ્ટમમ્ ॥ ૪ ॥ નવમં સિદ્ધિ-
દાત્રી ચ નવદુર્ગાઃ પ્રકીર્તિતાઃ । ઉક્તાન્યેતાનિ નામાનિ બ્રહ્મણૈવ
મહાત્મના ॥ ૫ ॥ અગ્નિના દહ્યમાનસ્તુ શત્રુમધ્યે ગતો રણે ।
વિષમે દુર્ગમે ચૈવ મયાર્તાઃ શરણં ગતાઃ ॥ ૬ ॥ ન તેષાં જાયતે

એમાં પ્રથમ નવદુર્ગાનાં જે નામ કહ્યાં છે તે કહે છે :

પ્રથમ ‘શૈલપુત્રી’, બીજું ‘બ્રહ્મચારિણી’, ત્રીજું ‘ચન્દ્ર-
ઘંટા’, ચોથું ‘કૂષ્માણ્ડા’, પાંચમું ‘સ્કન્દમાતા’, છઠ્ઠું ‘કાત્યા-
યની’, સાતમું ‘કાલરાત્રી’, આઠમું ‘મહાગૌરી’ અને નવમું
‘સિદ્ધિદાત્રી’ નામ છે. એ પ્રમાણે એ નવદુર્ગા કહેવાયલાં છે.
અને એ નામે મહાત્મા બ્રહ્માએ પોતેજ કહેલાં છે, ૩-૫.

અગ્નિથી બળતો, યુદ્ધમાં શત્રુથી ઘેરાયલો, કોઈ ભયંકર
અને કઠિન સ્થાનમાં કે દુઃખમાં આવેલો હોય તે, તેમજ એ પ્રમાણે
ભયથી પીડા પામતાં જે મનુષ્યો એ નવદુર્ગાને શરણે જાય છે.

૧ શૈલપુત્રી-હિમાલયની તપશ્ચર્યાથી તેને ત્યાં પુત્રીરૂપે અવતાર ધારણ કર-
વાથી શૈલપુત્રી-પર્વતનીપુત્રી. ૨ બ્રહ્મચારિણી-બ્રહ્મમાંજ તન્મય અથવા અંગડ બ્રહ્મ-
ચર્ય પાળનારાં. ૩ ચન્દ્રઘંટા-ચન્દ્રની સમાન સ્વચ્છ ઘંટાવાળાં. ૪ કૂષ્માંડા-સંસારના
દુષ્ટ તાપોને ઉઠરને વિષે રાખનારાં. ૫ સ્કન્દમાતા-સનત્કુમારરૂપે અવતરેલા સ્કન્દનાં
માતા. ૬ કાત્યાયની-કાત્યાયન મુનિની પુત્રી. ૭ કાલરાત્રી-સર્વના વિનાશક એવા
કાલનાંપણ શત્રુરૂપે વિનાશ કરનારાં. ૮ મહાગૌરી-મહાગૌર સ્વરૂપને ધારણ કર-
નારાં. ૯ સિદ્ધિદાત્રી-સર્વપ્રકારની સિદ્ધિ આપનારાં. આ પ્રમાણે આ નવદુર્ગાનાં નવ
નામ છે.

કિંચિદશુભં રણસંકટે । નાપદં તસ્ય પશ્યામિ શોકદુઃસ્વભયં
 નહિ ॥ ૭ ॥ યૈસ્તુ ભક્તયા સ્મૃતા નૂનં તેષાં વૃદ્ધિઃ પ્રજાયતે ।
 (યે ત્વાં સ્મરન્તિ દેવેશિ રક્ષસે તાન્નસંશયઃ ॥ ૮ ॥) પ્રેતસંસ્થા
 તુ ચામુંડા વારાહી મહિષાસના । એન્દ્રી ગજસમારુઢા વૈષ્ણવી
 ગરુડાસના ॥ ૯ ॥ માહેશ્વરી વૃષારુઢા કૌમારી શિખિવાહના ।
 લક્ષ્મીઃ પદ્માસના દેવી પદ્મહસ્તા હરિપ્રિયા ॥ ૧૦ ॥ શ્વેતરૂપધરા
 દેવી ઈશ્વરી વૃષવાહના । બ્રાહ્મી હંસસમારુઢા સર્વાભરણ-
 તેઓનું રણના સંકટમાં કંઈપણ અશુભ થતું નથી તેમ તેમને
 આપત્તિ, શોક, દુઃખ કે ભય આવતું હોય એમ પણ હું
 જોતો નથી. ૬-૭.

જેઓ ભક્તિવડે એ દેવીનું સ્મરણ કરે છે તેઓને વિવિધ
 પ્રકારની સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. (હિ દેવેશિ! જેઓ તમારું સ્મરણ
 કરે છે તેઓનું તમે રક્ષણ કરો છો એમાં સંશય નથી.) ૮.

હવે દેવીઓનાં વાહનો કયાં કયાં છે તે કહો છો :

એમાં દેવી ‘આમુંડા’ પ્રેતની ઉપર બેઠેલાં છે, ‘વારાહી’
 પાડાના વાહનવાળાં છે, ‘એન્દ્રી’ હાથીપર આરુઢ થયેલાં છે,
 ‘વૈષ્ણવી’ ગરુડના આસન-વાહનવાળાં છે, ‘માહેશ્વરી’ વૃષભપર
 બેઠેલાં છે, ‘કૌમારી’ મયૂરનું જેમણે વાહન કરેલું છે એવાં છે, કમલ
 ને હાથમાં ધારણ કરનાર હરિનાં પ્રિય એવાં ‘લક્ષ્મી’ કમલના
 આસનપર રહેલાં છે, શ્વેતરૂપને ધારણ કરનાર દેવી ‘ઈશ્વરી’
 વૃષભના વાહનવાળાં છે અને સર્વ અલંકારોવડે સુશોભિત એવાં
 ‘બ્રહ્માણી’ હંસના ઉપર બેઠેલાં છે. ૯-૧૧.

શ્રૂષિતા ॥ ૧૧ ॥ इत्येता मातरः सर्वाः सर्वयोगसमन्विताः ।
 नानाभरणशोभाढ्या नानारत्नोपशोभिताः ॥ दृश्यन्ते रथमारूढा
 देव्यः क्रोधसमाकुलाः ॥ १२ ॥ शंखं चक्रं गदां शक्तिं हलं च
 मुसलायुधम् । खेटकं तोमरं चैव परशुं पाशमेव च ॥ कुन्तायुधं
 त्रिशूलं च शार्ङ्गमायुधमुत्तमम् ॥ १३ ॥ दैत्यानां देहनाशाय
 भक्तानामभयाय च । धारयन्त्यायुधानीत्थं देवानां च हिताय वै ॥
 १४ ॥ नमस्तेऽस्तु महारौद्रे महाघोरपराक्रमे । महाबले महोत्साहे
 महाभयविनाशिनि ॥ १५ ॥ त्राहि मां देवि दुष्प्रेक्ष्ये शत्रूणां

આ પ્રમાણે એ સર્વ માતાઓ સર્વ પ્રકારના યોગથી યુક્ત,
 અનેક પ્રકારના અલંકારની શોભાથી વ્યાપ્ત અને વિવિધ પ્રકારનાં
 રત્નોથી શોભાયમાન છે. તેમ એ દેવીઓ અત્યંત ક્રોધયુક્ત
 થએલી રથને વિષે ખેઠેલી જોવામાં આવે છે. ૧૨.

વળી (એ દેવીઓ) શંખ, ચક્ર, ગદા, શક્તિ, હલ, મુસલ
 નામનું આયુધ, ખેટક, તોમર, પરશુ, પાશ તેમજ કુન્ત નામનું
 આયુધ, ત્રિશૂલ અને ઉત્તમ એવું શાર્દૂલ નામનું આયુધ એ
 પ્રમાણે આયુધોને દૈત્યોના વિનાશ માટે, ભક્તોને અભય આપવા
 માટે અને દેવોનું કલ્યાણ કરવા માટે ધારણ કરે છે. ૧૩-૧૪.

હવે દેવીઓની કવચરૂપે સ્તુતિ કરતાં કહે છે:

“હે મહારુદ્રસ્વરૂપધરનારાં! હે મહાભયંકર પરાક્રમવાળાં!
 આપને મારા પ્રણામ છે. હે મહાખલિષ્ઠ, મહાઉત્સાહવાળાં,
 મહાન્ ભયનો નાશ કરનાર, દુઃખથી જોઇ શકાય તેવાં અને શત્રુ
 ઓને ભય વધારનાર દેવિ! આપ મારું રક્ષણ કરો. ૧૫-૧૬.

ભયવર્ધિનિ ॥ ૧૬ ॥ પ્રાચ્યાં રક્ષતુ મામેન્દ્રી હામેય્યામગ્નિદેવતા ।
 દક્ષિણેઽવતુ વારાહી નૈઋત્યાં સ્વઙ્ગધારિણી ॥ ૧૭ ॥ પ્રતીચ્યાં
 વારુણી રક્ષેદ્વાયવ્યાં મૃગવાહિની । ઉદીચ્યાં રક્ષ કૌભેરિ ઈશાન્યાં
 શૂલધારિણી ॥ ૧૮ ॥ ઉર્ધ્વે બ્રહ્માણી મે રક્ષેદધસ્તાદ્વૈષ્ણવી તથા । एवं
 દશ દિશો રક્ષેચ્ચામુંડા શવવાહના ॥ ૧૯ ॥ જયા મે ચાગ્રતઃ પાતુ વિજયા
 પાતુ પૃષ્ઠતઃ । અજિતા વામપાર્શ્વે ચ દક્ષિણે ચાપરાજિતા ॥ ૨૦ ॥

શિશ્વાં મે ઘોતિની રક્ષેદુમા મૂર્ધ્નિ વ્યવસ્થિતા । માલાધરી લલાટે
 પૂર્વ દિશામાં ‘ઐન્દ્રી’ અને અગ્નિકોણમાં ‘આનેથી’
 મારું રક્ષણ કરો; દક્ષિણ દિશામાં ‘વારાહી’ અને નૈઋત્ય કોણમાં
 ‘અર્જુને ધારણ કરનાર’ દેવી મારું રક્ષણ કરો. ૧૭.

પશ્ચિમ દિશામાં ‘વારુણી’ અને વાયવ્ય કોણમાં ‘મૃગના
 વાહનવાળાં’ દેવી મારું રક્ષણ કરો; ઉત્તર દિશામાં ‘કૌભેરી’ અને
 ઇશાન કોણમાં ‘ત્રિશૂલને ધારણ કરનારાં’ દેવી મારું રક્ષણ કરો. ૧૮.

ઉપર આકાશાદિ સ્થાનમાં ‘બ્રહ્માણી’ અને નીચેનાં
 સ્થાનોમાં ‘વૈષ્ણવી’ મારું રક્ષણ કરો; અને એજ પ્રમાણે શવના
 વાહનવાળાં ‘આમુંડા’ દેવી દશ દિશામાં મારું રક્ષણ કરો. ૧૯.

‘જયા’ મારા આગલા ભાગમાં અને ‘વિજયા’ મારા
 પાછલા ભાગમાં મારું રક્ષણ કરો; ‘અજિતા’ મારી ડાબી
 બાજુએ અને ‘અપરાજિતા’ મારી જમણી બાજુએ મારું
 રક્ષણ કરો. ૨૦.

‘ઘોતિની’ દેવી મારી શિખાનું અને ‘ઉમા’ (મારા)
 મસ્તકપર રહીને (મારું) રક્ષણ કરો; ‘માલાને ધારણ કરનાર’

ત્રં શ્રુષૌ રક્ષેદ્યશસ્વિની ॥ ૨૧ ॥ ત્રિનેત્રા ચ શ્રુવોર્મધ્યે યમઘંટા
ચ નાસિકે । શંખિની ચક્ષુષોર્મધ્યે શ્રોત્રયોર્દ્વારવાસિની ॥ ૨૨ ॥
કપોલૌ કાલિકા રક્ષેત્કર્ણમૂલે ચ શાઙ્કરી । નાસિકાયાં
સુગન્ધા ચ ઉત્તરોષ્ઠે ચ ચર્ચિકા ॥ ૨૩ ॥ અધરે ચામૃતકલા
જિહ્વાયાં ચ સરસ્વતી । દન્તાન્ રક્ષતુ કૌમારી કણ્ઠમધ્યે તુ
ચણ્ડિકા ॥ ૨૪ ॥ ઘણ્ટિકાં ચિત્રઘણ્ટા ચ મહામાયા ચ તાલુકે ।
કામાક્ષી ચિબુકં રક્ષેદ્દાઘં મે સર્વમજ્જલા ॥ ૨૫ ॥ ગ્રીવાયાં
મદ્રકાલી ચ પૃષ્ઠવંશે ધનુર્ધરી । નીલગ્રીવા વહિઃકંઠે નલિકાં
દેવી લલાટને વિષે અને ‘યશસ્વિની’ મારી બે બ્રહ્મડીનું
રક્ષણ કરે. ૨૧.

‘ત્રણુ નેત્રવાળાં’ દેવી બે બ્રહ્મડીના મધ્યભાગનું, ‘યમ-
ઘંટા’ (મારી) બે નાસિકાનું, ‘શંખિની’ બે નેત્રોના મધ્ય
ભાગનું, ‘દ્વારવાસિની’ બે કાનોનું, ‘કાલિકા’ બે કપોલોનું,
‘શાંકરી’ બે કાનના મૂલનું, ‘સુગન્ધા’ નાસિકાનું અને
‘ચર્ચિકા’ દેવી મારા ઉપરના હોઠનું રક્ષણ કરે. ૨૨-૨૩.

‘અમૃતકલારૂપે રહેલાં’ દેવી નીચલા હોઠનું, ‘સરસ્વતી’
જીભને વિષે, ‘કૌમારી’ ઢાંતોનું અને ‘ચંડિકા’ કંઠદેશને
વિષે મારું રક્ષણ કરે. ૨૪.

‘ચિત્રઘંટા’ મારી ઘાંટીનું, ‘મહામાયા’ તાળવાને વિષે,
‘કામાક્ષી’ ચિબુકનું અને ‘સર્વમંગલા’ મારી વાણીનું રક્ષણ કરે. ૨૫.

‘લદ્રકાલી’ મારી ડોકને વિષે, ‘ધનુષ્ય ધારણ કરનાર’
દેવી મારી પીઠનું, ‘નીલગ્રીવા’ મારા કંઠના બહાર પ્રદેશનું,

નલકૂબરી ॥ ૨૬ ॥ સ્વજ્ઞધારિણ્યુભૌ સ્કન્ધૌ બાહુ મે વજ્રધારિણી ॥
 હસ્તયોર્દણિહની રક્ષેદમ્બિકા ચાકુલીષુ ચ ॥ ૨૭ ॥ નસ્વાઙ્મૂલે-
 શ્વરી રક્ષેત્કુક્ષૌ રક્ષેન્નલેશ્વરી । સ્તનૌ રક્ષેન્મહાલક્ષ્મીર્મનઃ
 શોકવિનાશિની ॥ ૨૮ ॥ હૃદયે લલિતા દેવી ઉદરે શૂલ-
 ધારિણી ॥ નાભૌ ચ કામિની રક્ષેદ્બ્રુજં ગુહ્યેશ્વરી તથા ॥ ૨૯ ॥
 કઠ્યાં ભગવતી રક્ષેજ્ઞાનુની વિન્ધ્યવાસિની । ભૂતનાથા ચ મેદું
 મે ઉરુ મહિષવાહિની ॥ ૩૦ ॥ જહ્ને મહાબલા પ્રોક્તા સર્વકામ-
 પ્રદાયિની । ગુલ્ફયોર્નારસિંહી ચ પાદૌ ચામિતતેજસી ॥ ૩૧ ॥
 ‘નલકુબરી’ (કંઠની અંદરની) નલિકાનું, ‘અંગ ધારણ કરનારાં’
 મારા છે ખલાઓનું, ‘વજ્ર ધારણ કરનાર’ છે બાહુનું, ‘કંડિની’
 છે હાથોનું અને ‘અંબિકા’ મારી આંગળીઓનું રક્ષણ કરે. ૨૬-૨૭.
 ‘શૂલેશ્વરી’ મારા નખોનું, ‘નલેશ્વરી’ કુક્ષિનું, ‘મહા-
 લક્ષ્મી, છે સ્તનોનું અને ‘શોકનો નાશ કરનાર’ દેવી મારા
 મનનું રક્ષણ કરે. ૨૮.

‘લલિતા’ દેવી હૃદયને વિષે, ‘ત્રિશૂલને ધારણ કરનારાં’
 ઉદરને વિષે, ‘કામિની’ નાભિને વિષે અને ‘ગુહ્યેશ્વરી’ મારા
 ગુહ્ય ભાગનું રક્ષણ કરે. ૨૯.

‘ભગવતી’ મારા કટિભાગનું, ‘વિન્ધ્યવાસિની’ મારા છે
 ગોઠણોનું, ‘ભૂતનાથા’-પ્રાણીઓની અધિષ્ઠાત્રી દેવી મારા મેદૂનું
 અને ‘પાડાના વાહનવાળાં’ દેવી મારા છે સાથેજોનું રક્ષણ કરે. ૩૦.

સર્વ કામનાને પરિપૂર્ણ કરનાર ‘મહાબલવતી’ દેવી મારી
 છે બાંધોનું, ‘નારસિંહી’ છે શુદ્ધેશનું તથા ‘અપરિમિત તેજ-
 વાળાં’ દેવી મારા છે પગોનું રક્ષણ કરે. ૩૧.

પ્રદલી: શ્રીમે રક્ષેત્પાદાધસ્તલવાસિની । નસ્વાન્ દંષ્ટાકરાલી
 ચ કેશાશ્વૈવોર્ધ્વકેશિની ॥ ૩૨ ॥ રોમકૂપેષુ કૌભેરી ત્વચં
 વાગીશ્વરી તથા । રક્તમજ્જાવસામાંસાન્યસ્થિમેદાંસિ પાર્વતી ।
 ॥ ૩૩ ॥ અન્ત્રાણિ કાલરાત્રિશ્ચ પિત્તં ચ મુકુટેશ્વરી । પદ્માવતી
 પદ્મકોશે કપે ચૃદામણિસ્તથા ॥ ૩૪ ॥ જ્વાલામુખી નસ્વજ્વાલા
 અભેદ્યા સર્વસંધિષુ । શુક્રં બ્રહ્માણી મે રક્ષેચ્છાયાં છત્રેશ્વરી તથા
 ॥ ૩૫ ॥ અહંકારં મનો બુદ્ધિ રક્ષેન્મે ધર્મચારિણી । પ્રાણાપાનૌ
 તથાવ્યાનમુદાનં ચ સમાનકમ્ ॥ ૩૬ ॥ (વજ્રહસ્તા ચ મે

‘ શ્રીરૂપે ’ રહેલાં દેવી મારા પગની આંગળીઓનું, ‘ તલ-
 વાસિની ’ મારા પગનાં તળીઓનું, ‘ વિકરાળ ડાઠવાળાં ’ દેવી મારા
 નખોનું અને ‘ ઉંચા કેશવાળાં ’ દેવી મારા કેશોનું રક્ષણ કરો. ૩૨.

‘ કૌભેરી ’ મારા રોમનાં છિદ્રોનું તેમ ‘ વાગીશ્વરી ’ ચામ-
 ડીનું, ‘ રક્તમજ્જા ’ મારાં વસા અને માંસનું, ‘ પાર્વતી ’ હાડકાં
 અને મેદનું, ‘ કાલરાત્રિ ’ આંતરડાંનું, ‘ મુકુટેશ્વરી ’ પિત્તનું,
 ‘ પદ્માવતી ’ હૃદયકમલના કેશનું, ‘ ચૂડામણિ ’ કંકનું, ‘ જ્વાલા-
 મુખી ’ નખની જ્વાલાઓનું, ‘ અભેદ્યા-કેદઈથી ભેદી ન શકાય
 એવાં ’ દેવી મારી સર્વ સંધિઓનું, ‘ બ્રહ્માણી ’ શુક્રનું અને ‘ છત્રે-
 શ્વરી ’ મારી છાયાનું રક્ષણ કરો. ૩૩-૩૫.

‘ ધર્મચારિણી ’ દેવી મારાં અહંકાર, મન, બુદ્ધિ, અને પ્રાણ,
 અપાન, વ્યાન, ઉદાન તથા સમાન (એ પાંચ પ્રાણો) નું
 રક્ષણ કરો. ૩૬.

કલ્યાણ કરનાર એવાં ‘ વજ્રહસ્તા-હાથમાં વજ્રને ધારણ

રક્ષેત્પાણકલ્પે ચ શોભના । રસે રૂપે ચ ગન્ધે ચ શબ્દસ્પર્શે ચ
યોગિની ॥ ૩૭ ॥ સત્ત્વં રજસ્તમશ્ચૈવ રક્ષેન્નારાયણી સદા ।
આયુ રક્ષતુ વારાહી ધર્મં રક્ષતુ વૈષ્ણવી ॥ ૩૮ ॥) યન્નઃ
કીર્તિં ચ લક્ષ્મીં ચ સદા રક્ષતુ વૈષ્ણવી । ગોત્રમિન્દ્રાણી મે
રક્ષેત્પશૂન્મે રક્ષ ચણ્ડિકે ॥ ૩૯ ॥ પુત્રાન્ રક્ષેન્મહાલક્ષ્મીર્ભાર્યા
રક્ષતુ ભૈરવી । મર્ગં ક્ષેમકરી રક્ષેદ્વિજયા સર્વતઃ સ્થિતા ॥ ૪૦ ॥

કરનાર' દેવી મારા પ્રાણનું તેમજ 'યોગિની' મારી રક્ષ, રૂપ, ગન્ધ, શબ્દ અને સ્પર્શ એ પાંચ તન્માત્રાનું રક્ષણ કરે. ૩૭.

'નારાયણી' નિરંતર મારા સત્ત્વ, રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણોનું, 'વારાહી' આયુષ્યનું અને 'વૈષ્ણવી' મારા ધર્મનું રક્ષણ કરે. ૩૮.

'વૈષ્ણવી' મારાં યશ, કીર્તિ અને લક્ષ્મીનું નિરંતર રક્ષણ કરે; 'ઇન્દ્રાણી' મારા ગોત્રનું રક્ષણ કરે અને હે 'ચણ્ડિકે દેવિ!' આપ મારા પશુઓનું રક્ષણ કરે. ૩૯.

'મહાલક્ષ્મી' મારા પુત્રોનું અને 'ભૈરવી' મારી પત્નીનું રક્ષણ કરે; 'કલ્યાણ કરનારાં' દેવી મારા માર્ગનું રક્ષણ કરે અને 'વિજયા' સર્વખાણુ રહીને મારું રક્ષણ કરે. ૪૦.

૧ સદા રક્ષન્તુ માતરઃ । ધનં વિદ્યાં ચ ચક્રિણી । આ એ પાઠાંતરે છે.

૨ "પન્થાનં સુપથા રક્ષેન્માર્ગ ક્ષેમકરી તથા । રાજદ્વોરે મહાલક્ષ્મીર્વિજયા સર્વતઃ સ્થિતા—
સન્માર્જવાણાં દેવી મારા મહામાર્ગનું અને કલ્યાણ કરનારાં દેવી મારા માર્ગનું રક્ષણ
કરે; મહાલક્ષ્મી રાજદ્વારમાં અને વિજયા સર્વ ખાણુ રહીને મારું રક્ષણ કરે."
આમ પાઠાન્તરે છે.

રક્ષાહીનં તુ યત્સ્થાનં વર્જિતં કવચેન તુ । તત્સર્વં રક્ષ મે દેવિ
જયન્તી પાપનાશિની ॥ ૪૧ ॥ (સર્વરક્ષાકરં પુણ્યં કવચં
સર્વદા જપેત્ । इदं रहस्यं विप्रर्षे भक्त्या तव मयोदितम्
॥ ४२ ॥) પદમેકં ન ગચ્છેત્તુ યદીચ્છેચ્છુભમાત્મનઃ ।
કવચેનાવૃતો નિત્યં યત્ર યત્રાધિગચ્છતિ । તત્ર તત્રાર્થલાભશ્ચ
વિજયઃ સાર્વકામિકઃ ॥ ૪૩ ॥ યં યં કામયતે કામં તં તં
પ્રાપ્નોતિ નિશ્ચિતમ્ । પરમૈશ્વર્યમતુલં પ્રાપ્સ્યતે ભૂતલે પુમાન્ ॥ ૪૪ ॥
નિર્ભયો જાયતે મર્ત્યઃ સંગ્રામેષ્વપરાજિતઃ । ત્રૈલોક્યે તુ ભવે-

વળી રક્ષણ ક્યાં વિનાનું અને આ કવચ વિનાનું જે સ્થાન
હોય તે સર્વ સ્થાનનું હે દેવિ ! તમે રક્ષણ કરો, કારણ કે તમે
વિજય પામનારાં તથા પાપનો નાશ કરનારાં છો.” ૪૧.

(સર્વપ્રકારે રક્ષણ કરનારા આ પવિત્ર કવચનો નિરંતર જપ
કરવો, કારણ કે હે વિપ્રર્ષે ! એ અત્યંત શુભ છે અને ભક્તિતથી
મેં તમને કહેલું છે. ૪૨.)

જે મનુષ્ય પોતાનું શુભ ઇચ્છતો હોય તેણે એક પગલું
પણ આ કવચ વિના જવું નહિ, (કારણ કે) એ કવચથી યુક્ત
થઈને તે નિરંતર જ્યાં જ્યાં જાય છે ત્યાં ત્યાં તેને અર્થની પ્રાપ્તિ
અને સર્વ કામનાઓને પરિપૂર્ણ કરનાર વિજય મળે છે. ૪૩.

વળી પુરુષ જે જે કામની ઇચ્છા કરે છે તે તે નિશ્ચય રીતે
તે પ્રાપ્ત કરે છે અને પૃથ્વીને વિષે ઉત્તમ પ્રકારનું અતુલ ઐશ્વર્ય
પણ મેળવે છે. ૪૪.

મનુષ્ય (આ કવચથી) નિર્ભય થાય છે અને સંગ્રામોમાં
પરાજય પામતો નથી, તેમ એ કવચયુક્ત પુરુષ ત્રૈલોક્યમાં

ત્પૂજ્યઃ કવચેનાવૃતઃ પુમાન્ ॥ ૪૫ ॥ इदं तु देव्याः कवचं
 देवानामपि दुर्लभम् । यः पठेत्प्रयतो नित्यं त्रिसन्ध्यं श्रद्धया-
 न्वितः ॥ ४६ ॥ दैवी कला भवेत्तस्य त्रैलाक्येष्वपराजितः ।
 जीवेद्वर्षशतं साग्रमपमृत्युविवर्जितः ॥ ४७ ॥ नश्यन्ति व्याधयः
 सर्वे लूताविस्फोटकादयः । स्थावरं जङ्गमं वापि कृत्रिमं चापि
 यद्विषम् ॥ ४८ ॥ अभिचाराणि सर्वाणि मन्त्रयन्त्राणि भूतले ।
 भूचराः खेचराश्चैव जलजाश्चोपदेशिकाः ॥ ४९ ॥ सहजाः
 कुलजा माला डाकिनी शाकिनी तथा ॥ अन्तरिक्षचरा घोरा
 पूज्या योऽप्य थाय છે. ૪૫.

આ દેવીનું કવચ દેવોને પણ દુર્લભ છે અને તેથી જે પુરુષ
 શ્રદ્ધાચુક્ત થઈ સાવધાન ચિત્તથી નિરંતર ત્રણે કાળમાં એનો
 પાઠ કરે છે તેનામાં દૈવી અંશ પ્રાપ્ત થાય છે, તે ત્રૈલોક્યમાં (કદી-
 પણ) પરાજય પામતો નથી તેમ ખરાબ જાતનાં મૃત્યુથી રાહત
 થઈને સો વર્ષથી પણ વધારે જીવે છે. ૪૬-૪૭.

વળી એ (કવચનો પાઠ કરનાર) મનુષ્યના લૂતા તથા
 વિસ્ફોટક વિગેરે રોગો પણ નાશ પામે છે અને પર્વતાદિમાં થતું
 સ્થાવર વિષ, સર્પવિગેરેનું જંગમ વિષ તેમ બીજું કૃત્રિમ પણ જે
 વિષ હોય તે, પૃથ્વી પરના સર્વ અભિચાર-મારણપ્રયોગો, મંત્રો,
 યંત્રો, પૃથ્વી પરના, આકાશના, જલમાંના, અયોગ્ય ઉપદેશ
 સંબંધના, સ્વાભાવિક ઉત્પન્ન થતા, કુલપરંપરાએ આવેલા, તથા
 માલાથી થતા જે દોષો તે તેમજ, ડાકિની, શાકિની, ભયંકર
 અંતરિક્ષમાં ફરનારાઓ, મહાબલવાળી ડાકિનીઓ, ગ્રહ, ભૂત,

• ઠાકિન્યશ્ચ મહાબલાઃ ॥ ૫૦ ॥ ગ્રહભૂતપિશાચાશ્ચ યક્ષગન્ધર્વ-
રાક્ષસાઃ । ભ્રમરાક્ષસવેતાલાઃ કૂખ્માણ્ડા ભૈરવાદયઃ ॥ ૫૧ ॥
નશ્યન્તિ દર્શનાત્તસ્ય કવચસ્ય હૃદિ સ્થિતે । માનોઘ્નાતિર્ભવેદ્રાક્ષસ્તે-
જોઽદિકરં પરમ્ ॥ ૫૨ ॥ યશસા વર્ધતે સોઽપિ કીર્તિમણ્ડિત-
ભૂતલે । જપેત્સમશર્તીં ચઢ્ઢીં કૃત્વા તુ કવચં પુરા ॥ ૫૩ ॥
યાવદ્ભૂમંડલં ધત્તે સશૈલવનકાનનમ્ । તાવત્તિષ્ઠતિ મોદિન્યાં સંતતિઃ
પુત્રપૌત્રિકી ॥ ૫૪ ॥ દેહાન્તે પરમં સ્થાનં યત્સુરૈરપિ દુર્લભમ્ ।
પ્રાપ્નોતિ પુરુષો નિત્યં મહામાયાપ્રસાદતઃ ॥ (તત્પદં સમવાપ્નોતિ
યાવદાભૂતસંપ્લવમ્) ॥ ૫૫ ॥

॥ ઇતિ શ્રીવારાહપુરાણે હરિહરબ્રહ્મવિરચિતં દેવી(ચઢ્ઢીં)કવચં સંપૂર્ણમ્ ॥

પિશાચ, યક્ષ, ગંધર્વ, રાક્ષસ, બ્રહ્મરાક્ષસ, વૈતાલ, કૂખ્માણ્ડ
તેમજ ભૈરવ વિગેરે પણ જે મનુષ્યના હૃદયમાં એ કવચ રહેલું
છે તેના દર્શનમાત્રથીજ નાશી જાય છે અથવા નાશ પામે છે,
અને તે રાજાનું સન્માન પામીને ઉન્નતિ વાળો થાય છે. તેમ એ
કવચ અત્યંત રીતે તેજની વૃદ્ધિ કરનારું છે. ૪૮-૫૨.

જે મનુષ્ય પહેલાં આ કવચનો પાઠ કરી પછી સતશતી
ચંડીનો પાઠ કરે છે તેનો યશ વધે છે અને તેની કીર્તિથી આખું
પૃથ્વીમંડલ શોભી રહે છે. તેમ પર્વત, વન અને ઉપવનો સહિત
જ્યાં સુધી આ ભૂમંડળ રહે છે ત્યાં સુધી આ પૃથ્વીને વિષે તેની
પુત્ર અને પૌત્ર સંપંધી સંતતિ-વંશ કાયમ રહે છે અને મરણ
પછી તે પુરુષ નિરંતર મહામાયાની કૃપા થકી દેવોને પણ દુર્લભ
એવા પરમ સ્થાનને-મોક્ષને પામે છે, (અને જ્યાં સુધી પ્રાણીઓનો
પ્રલયકાળ આવે છે ત્યાં સુધી તે તે પદને પામેલો રહે છે). ૫૩-૫૫

ઈતિ શ્રીવારાહપુરાણમાં હરિહરબ્રહ્માએ રચેલું “દેવી(ચઢ્ઢીં)કવચ” સંપૂર્ણ.

શ્રીમહાલક્ષ્મ્યષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ઇન્દ્ર ઉવાચ । નમસ્તેઽસ્તુ મહામાયે
 શ્રીપીઠે સુરપૂજિતે । શશ્વચક્રગદાહસ્તે મહાલક્ષ્મિ નમોઽસ્તુ તે ॥
 ॥ ૧ ॥ નમસ્તે ગરુડારૂઢે કોલાસુરભયંકરિ । સર્વપાપહરે દેવિ
 મહાલક્ષ્મિ ० ॥ ૨ ॥ સર્વજ્ઞે સર્વવરદે સર્વદુષ્ટભયંકરિ । સર્વ-
 દુઃખહરે દેવિ મહાલક્ષ્મિ ० ॥ ૩ ॥ સિદ્ધિબુદ્ધિમદે દેવિ શુક્તિ-
 મુક્તિપ્રદાયિનિ । મન્ત્રભૂતે સદા દેવિ મહાલક્ષ્મિ ० ॥ ૪ ॥

શ્રીમહાલક્ષ્મ્યષ્ટકસ્તોત્રમ્.

ઈન્દ્ર સ્તુતિ કરે છે:—“સુન્દરજેમનું આસન છે અને દેવોએ
 જેમનું પૂજન કરેલું છે એવાં હે મહામાયા ! તમને (મારા)
 નમસ્કાર હો ! તેમ હાથને વિષે શંખ, ચક્ર અને ગદાને ધારણ
 કરનારાં હે મહાલક્ષ્મિ ! તમને (મારા) નમસ્કાર હો ! ૧.

હે ગરુડપર બેસનારાં અને કોલ નામના દૈત્યને ભય ઉત્પન્ન
 કરનાર ! તમને (મારા) નમસ્કાર હો ! તેમ હે પાપનો નાશ
 કરનાર દેવિ મહાલક્ષ્મિ ! તમને (મારા) નમસ્કાર હો ! ૨.

હે સર્વવસ્તુ માત્રને જાણનાર ! હે સર્વને વર આપનાર !
 હે સર્વ દુષ્ટોને ભય ઉત્પન્ન કરનાર ! અને હે સર્વનાં અથવા સર્વ
 દુઃખોને નાશ કરનાર દેવિ મહાલક્ષ્મિ ! તમને (મારા)
 નમસ્કાર હો ! ૩.

હે સિદ્ધિબુદ્ધિ આપનાર અને ભુક્તિ અને મુક્તિ આપ-
 નારાં દેવિ ! તેમ હે નિરંતર મંત્રરૂપી મૂર્તિએ રહેલાં દેવિ મહા-
 લક્ષ્મિ ! તમને (મારા) નમસ્કાર હો ! ૪.

આદ્યન્તરહિતે દેવિ આદ્યશક્તિ મહેશ્વરિ । યોગજે યોગસંભૂતે
મહાલક્ષ્મિં ॥ ૫ ॥ સ્થૂલસૂક્ષ્મમહારૌદ્રે મહાશક્તિ મહોદરે ।
મહાપાપહરે દેવિ મહાલક્ષ્મિં ॥ ૬ ॥ પદ્માસનસ્થિતે દેવિ પર-
બ્રહ્મસ્વરૂપિણિ । પરમેશિ જગન્માતર્મહાલક્ષ્મિં ॥ ૭ ॥ શ્વેતા-
મ્બરધરે દેવિ નાનાલંકારભૂષિતે । જગત્સ્થિતે જગન્માતર્મહા-
લક્ષ્મિં ॥ ૮ ॥ મહાલક્ષ્મ્યષ્ટકસ્તોત્રં યઃ પઠેદ્ભક્તિમામ્બરઃ ।
સર્વસિદ્ધિમવાપ્નોતિ રાજ્યં પ્રાપ્નોતિ સર્વદા ॥ ૯ ॥ એકકાલે

હે આદિ અને અન્તરહિત દેવિ ! હે આદ્યશક્તિ ! હે
મહેશ્વરિ ! હે યોગથી ઉત્પન્ન થએલાં ! અને હે યોગથી ઉત્પન્ન
થયેલાં હોવાથી યોગસ્વરૂપે રહેલાં મહાલક્ષ્મિ ! તમને મારા
નમસ્કાર હો ! ૫.

હે સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ અને મહા લયંકર સ્વરૂપવાળાં ! હે મહા-
શક્તિ ! હે મોટા ઉદરવાળાં ! અને હે મોટાં પાપને નાશ કરવા-
વાળાં દેવિ મહાલક્ષ્મિ ! તમને (મારા) નમસ્કાર હો ! ૬.

હે પદ્માસન પર બેઠેલાં પરબ્રહ્મસ્વરૂપ દેવિ ! હે પર-
મેશ્વરિ ! અને હે જગત્નાં માતા મહાલક્ષ્મિ ! તમને (મારા)
નમસ્કાર હો ! ૭.

હે શ્વેત વસ્ત્રને ધારણ કરનાર ! હે નાના પ્રકારના અલંકારો-
ને પહેરનાર દેવિ ! અને જગત્ જેને વિષે રહેલું છે એવાં જગત્-
નાં માતારૂપ હે મહાલક્ષ્મિ ! તમને (મારા) નમસ્કાર હો ! ૮.

જે મનુષ્ય ભક્તિયુક્ત થઈને આ મહાલક્ષ્મીના અષ્ટકનો
પાઠ કરે છે તે નિરંતર સર્વપ્રકારની સિદ્ધિને મેળવે છે અને
રાજ્યને પણ પ્રાપ્ત કરે છે. ૯.

પઠેન્નિત્યં મહાપાપવિનાશનમ્ । દ્વિકાલં યઃ પઠેન્નિત્યં ધનધાન્ય-
સમન્વિતઃ ॥ ૧૦ ॥ ત્રિકાલં યઃ પઠેન્નિત્યં મહાશત્રુવિનાશનમ્ ।
મહાલક્ષ્મીર્ભવેન્નિત્યં પ્રસન્ના વરદા શુભા ॥ ૧૧ ॥

इति श्रीह्यन्द्रकृतं श्रीमहालक्ष्म्यष्टकस्तोत्रं सम्पूर्णम् ।

શ્રીમહાલક્ષ્મીસ્તોત્ર- ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ દેવા ઝુચુઃ ॥ ક્ષમસ્વ ભગવત્યમ્બ
ક્ષમાશીલે પરાત્પરે । શુદ્ધસત્ત્વસ્વરૂપે ચ કોપાદિપરિવર્જિતે ॥૧॥
ઉપમે સર્વસાધ્વીનાં દેવીનાં દેવપૂજિતે । ત્વયા વિના જગત્સર્વ
મનુષ્ય એક વખત જો આ સ્તોત્રનો પાઠ કરે તો તેનાં સર્વ
પાપનો નાશ થાય છે, જે વખત જો લાગે તો તે નિરંતર ધન-
ધાન્યયુક્ત થાય છે અને જો ત્રણે કાલ મનુષ્ય આનો નિરંતર
પાઠ કરે છે તો તેના શત્રુઓ નાશ પામે છે અને વર આપનારાં
કલ્યાણકારિણી દેવી મહાલક્ષ્મી તેના પર નિરંતર પ્રસન્ન
થાય છે. ૧૦-૧૧.

इति श्रीह्यन्द्रकृतं “श्रीमहालक्ष्म्यष्टक” स्तोत्र संपूर्ण.

શ્રીદેવકૃતલક્ષ્મીસ્તોત્ર.

દેવો સ્તુતિ કરે છે:-“ હે ક્ષમાપ્રકૃતિવાળાં ! હે પરથી
પણ પર ! હે શુદ્ધ અને સત્ત્વગુણી સ્વરૂપવાળાં ! અને હે કૌપ
વગેરે (દુર્ગુણોથી) રહિત ભગવતિ અમ્મા ! (અમારા અપ
રાધોને) તમે ક્ષમા કરો. ૧.

હે સર્વ સાધ્વી એવી દેવીઓની ઉપમારૂપે રહેલાં અને
હે દેવોએ પૂજાયલાં (દેવિ) ! તમારા વિના આ સર્વ જગત્ મરી

મૃતતુલ્યં ચ નિષ્ફલમ્ ॥ ૨ ॥ સર્વસંપત્સ્વરૂપા ત્વં
 સર્વેષાં સર્વરૂપિણી । રાસેશ્વર્યધિદેવી ત્વં ત્વત્કલાઃ સર્વયોષિતઃ
 ॥ ૩ ॥ કૈલાસે પાર્વતી ત્વં ચ ક્ષીરોદે સિન્ધુકન્યકા । સ્વર્ગે ચ
 ત્વં મહાલક્ષ્મીર્મર્ત્યલક્ષ્મીશ્ચ ભૂતલે ॥ ૪ ॥ વૈકુણ્ઠે ચ મહાલ-
 ક્ષ્મીર્દેવદેવી સરસ્વતી । ગङ્ગા ચ તુલસી ત્વં ચ સાવિત્રી બ્રહ્મ-
 લોકતઃ ॥ ૫ ॥ કૃષ્ણપ્રાણાધિદેવી ત્વં ગોલોકે રાધિકા સ્વયમ્ ।
 રાસે રાસેશ્વરી ત્વં ચ વૃન્દાવનવને વને ॥ ૬ ॥ કૃષ્ણપ્રિયા ત્વં
 માળીનેરે ચન્દ્રા ચન્દનકાનને । વિરજા ચમ્પકવને શતશૃङ્ગે ચ
 ગયેલા જોડું અને નિષ્કલ છે. ૨.

તમે સર્વ સંપત્સ્વરૂપે રહેલાં છો તેમ સર્વ દેવમનુષ્યા-
 દિનાં સર્વસ્વ-રૂપે પણ તમેજ રહેલાં છો. તમે રાસેશ્વરી અને સર્વ
 દેવીઓનાં અધિષ્ઠાત્રી છો તમ સર્વ સ્ત્રીઓ એ તમારીજ કલા છે. ૩.

કૈલાસમાં ‘પાર્વતી’રૂપે અને ક્ષીરસમુદ્રમાં ‘લક્ષ્મી’રૂપે
 તમે રહેલાં છો, તેમ સ્વર્ગમાં ‘મહાલક્ષ્મી’ અને પૃથ્વીને વિષે
 ‘મનુષ્યલોકની ‘લક્ષ્મી’રૂપે તમે રહેલાં છો. ૪.

વૈકુઠમાં ‘મહાલક્ષ્મી’ અને દેવદેવી ‘સરસ્વતી’રૂપે તમે
 છો, તેમ ‘ગંગા’, ‘તુલસી’ અને બ્રહ્મલોકમાં રહેલાં ‘સાવિત્રી’
 પણ તમે છો. ૫.

ગોલોકમાં રહેલાં શ્રીકૃષ્ણનાં પ્રાણાધિષ્ઠાત્રી દેવી ‘રાધિકા’
 પણ તમે પોતેજ છો અને વનને વિષે વૃન્દાવન નામના વનમાં
 રાસનેવિષે રહેલાં ‘રાસેશ્વરી’ પણ તમે જ છો. ૬.

માણડીરવનને વિષે રહેલાં ‘કૃષ્ણપ્રિયા’ અને ચન્દનવનમાં
 રહેલાં ‘ચન્દ્રા’ તમે છો, તેમ ચમ્પકવનમાં રહેલાં ‘વિરજા’ અને

સુન્દરી ॥ ૭ ॥ પદ્માવતી પદ્મવને માલતી માલતીવને । કુન્દ-
 દન્તી કુન્દવને સુશીલા કેતકીવને ॥ ૮ ॥ કદમ્બમાલા ત્વં દેવિ
 કદમ્બકાનનેઽપિ ચ । રાજલક્ષ્મી રાજગેહે ગૃહલક્ષ્મીગૃહે ગૃહે
 ॥ ૯ ॥ ઇત્યુક્ત્વા દેવતાઃ સર્વા મુનયો મનવસ્તથા । રુદુર્નમ્ર-
 વદનાઃ શુષ્કકણ્ઠોષ્ઠતાલુકાઃ ॥ ૧૦ ॥ ઇતિ લક્ષ્મીસ્તવં પુણ્યં
 સર્વદેવૈઃ કૃતં શુભમ્ । યઃ પઠેત્પ્રાતરુત્થાય સ વૈ સર્વં લભેદ્ભુવન્મ
 ॥ ૧૧ ॥ અભાર્યો લભતે માર્યો વિનીતાં સુસુતાં સતીમ્ ।
 શતશ્ઠૈર્જ્ઞ પર રહેલાં ‘સુંદરી’ દેવી પણ તમે જ છો. ૭.

કમલવનમાં રહેલાં ‘^૧પદ્માવતી’, માલતી વનમાં રહેલાં
 ‘માલતી’, કુન્દનવનમાં રહેલાં ‘^૨કુન્દદન્તી’, કેતકીવનમાં રહેલાં
 ‘^૩સુશીલા’ અને હે દેવિ! કદમ્બવનમાં રહેલાં ‘^૪કદમ્બમાલા’
 પણ તમે છો; તેમ રાજભુવનમાં રહેલી ‘રાજલક્ષ્મી’ અને ઘેર-
 ઘેર રહેલી ‘ગૃહલક્ષ્મી’ પણ તમેજ છો.” ૮-૯.

આ પ્રમાણે કહીને (સ્તુતિ કરીને) સર્વ દેવતાઓ, મુનિ-
 ઓ અને મનુષ્યો જેમનાં કંઠ, ઓઠ અને તાળવાં સુકાઈ ગયેલાં
 છે એવા થયા થકા નીચું મુખ રાખી રુદન કરવા લાગ્યા. ૧૦.

આ પ્રમાણે સર્વ દેવોએ કરેલા પવિત્ર અને કલ્યાણકારક
 ‘લક્ષ્મીસ્તોત્ર’નો જે મનુષ્ય સવારમાં ઉઠીને પાઠ કરશે તે ખરે-
 ખર સર્વ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરશે એમાં સંશય નથી. ૧૧.

જે પુરુષને સ્ત્રી ન હોય તે પુરુષ (આ સ્તોત્રનો પાઠ કર-

૧ પદ્મને ધારણ કરનારાં, ૨ કુન્દપુષ્પ સમાન શ્વેત શાંતવાળાં, ૩ સુંદર સ્વભાવ-
 વાળાં, ૪ કદમ્બની માળા પહેરનારાં.

મુંશીલાં મુન્દરીં રમ્યામતિસુપ્રિયવાદિનીમ્ ॥ ૧૨ ॥ પુત્રપૌત્ર-
વર્તીં શુદ્ધાં કુલજાં કોમલાં વરામ્ । અપુત્રો લભતે પુત્રં વૈષ્ણવં
ચિરજીવિનમ્ ॥ ૧૩ ॥ પરમૈશ્વર્યયુક્તં ચ વિદ્યાવન્તં યશસ્વિનમ્ ।
અષ્ટરાજ્યો લભેદ્રાજ્યં અષ્ટશ્રીર્લભતે શ્રિયમ્ ॥ ૧૪ ॥ હતબન્ધુ-
ર્લભેદ્બન્ધું ધનઅષ્ટો ધનં લભેત્ । કીર્તિંહીનો લભેત્કીર્તિં પ્રતિષ્ઠાં
ચ લભેદ્ધુવમ્ ॥ ૧૫ ॥ સર્વમङ્ગલદં સ્તોત્રં શોકસંતાપનાશનમ્ ।
હર્ષાનન્દકરં શશ્વદ્ધર્મમોક્ષસુહૃત્પદમ્ ॥ ૧૬ ॥

इति श्रीदेवकृतं लक्ष्मीस्तोत्रं संपूर्णम् ।

વાથી) વિનયયુક્ત, સત્પુત્ર ઉત્પન્ન કરનારી, સાધ્વી, મુંદર-
સ્વભાવવાળી, ગૌર વર્ણુવાળી, મનોહર, અત્યંત મધુર બોલનારી,
પુત્ર અને પૌત્ર જેને થાય તેવી, શુદ્ધ, કલાવતી, કામળ અને
શ્રેષ્ઠ એવી સ્ત્રીને પ્રાપ્ત કરે છે; પુત્રરહિત મનુષ્ય વિષ્ણુભક્ત, દીર્ઘ
આયુષ્યવાળો, પરમ ઐશ્વર્યયુક્ત, વિદ્વાન્ અને યશસ્વી એવા
પુત્રને મેળવે છે તેમ રાજ્યથી ભ્રષ્ટ થએલો પુનઃ રાજ્યને અને
લક્ષ્મીથી ભ્રષ્ટ થએલો હરિદ્રી પુનઃ લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૨-૧૪.

જેના બન્ધુ નાશ પામ્યા હોય અથવા જે બન્ધુરહિત હોય
તે પુરુષ બન્ધુઓને અને ધનથી ભ્રષ્ટ થએલો ધનને મેળવે
છે, તેમ કીર્તિહીન મનુષ્ય કીર્તિને મેળવીને પણ અવિચળ એવી
પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૫.

આ સ્તોત્ર સર્વ પ્રકારના મંગલને આપનારું, શોક અને
સંતાપનો નાશ કરનારું, હર્ષ અને આનંદ આપનારું અને નિરં-
તર ધર્મ, મિત્રાદિવર્ગ અને મોક્ષ આપનારું છે. ૧૬.

इति श्रीदेवकृत "लक्ष्मीस्तोत्र" संपूर्ण.

શ્રીસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ પુષ્કર ઉવાચ । રાજલક્ષ્મીસ્થિરત્વાય
 યથેન્દ્રેણ પુરા શ્રિયઃ । સ્તુતિઃ કૃતા તથા રાજન્ જયાર્થં સ્તુતિ-
 માચરેત્ ॥ ૧ ॥ ઇન્દ્ર ઉવાચ । નમસ્તે સર્વલોકાનાં જનની-
 મબ્ધિસંભવામ્ । શ્રિયમુન્નિદ્રપદ્માક્ષીં વિષ્ણુવક્ષઃસ્થલસ્થિતામ્ ॥
 ॥ ૨ ॥ ત્વં સિદ્ધિસ્ત્વં સ્વધા સ્વાહા સુધા ત્વં લોકપાવની ।
 સંધ્યા રાત્રિઃ પ્રભા મૂર્તિર્મેધા શ્રદ્ધા સરસ્વતી ॥ ૩ ॥ યજ્ઞવિદ્યા
 મહાવિદ્યા ગુહ્યવિદ્યા ચ શોભને । આત્મવિદ્યા ચ દેવિ ત્વં વિમ્બુ-
 શ્રીસ્તોત્ર.

પુષ્કર કહે છે:—હે રાજન્ ! રાજલક્ષ્મી સ્થિર કરવાને માટે
 પૂર્વે ઇન્દ્રે જેમ લક્ષ્મીની સ્તુતિ કરી હતી તે પ્રમાણે જયને માટે—
 લક્ષ્મીપ્રાપ્ત કરવા માટે (મનુષ્યે) લક્ષ્મીની સ્તુતિ કરવી. ૧.

ઇન્દ્ર સ્તુતિ કરે છે:—“સર્વલોકનાં માતા, સમુદ્રમાંથી
 ઉત્પન્ન થએલાં, પરમ શોભારૂપ, ખીલેલા કમળસમાન નેત્રવાળાં
 અને વિષ્ણુ ભગવાન્ના વક્ષઃસ્થલને વિષે રહેલાં હે દેવિ !
 આપને મારા પ્રણામ હો. ૨.

તમે સિદ્ધિરૂપ છો, તેમ સ્વધા, સ્વાહા અને સુધા—અમૃત-
 પણુ તમે છો; તમે લોકને પવિત્ર કરનાર, સંધ્યા, રાત્રિ, પ્રભા,
 મૂર્તિ, મેધા, શ્રદ્ધા અને સરસ્વતીરૂપ છો. ૩.

હે કલ્યાણિ ! હે દેવિ ! યજ્ઞવિદ્યા, મહાવિદ્યા, ગુહ્યવિદ્યા,
 આત્મવિદ્યા અને ભોક્ષરૂપ કલને આપનારાં પણુ તમેજ છો. ૪.

ક્તિફલદાયિની ॥ ૪ ॥ આન્વીક્ષિકી ત્રયી વાર્તા દણ્ડની-
તિસ્ત્વમેવ ચ । સૌમ્યસૌમ્યૈર્જગદ્રૂપૈસ્ત્વયૈતદેવિ પૂરિતમ્ ॥ ૫ ॥
કા ત્વન્યા ત્વામૃતે દેવિ સર્વયજ્ઞમયં વપુઃ । અધ્યાસ્તે દેવદેવસ્ય
યોગિચિન્ત્યં ગદામૃતઃ ॥ ૬ ॥ ત્વયા દેવિ પરિત્યક્તં સકલં
શુવનત્રયમ્ । વિનષ્ટપ્રાયમભવત્ ત્વયેદાનીં સમોધિતમ્ ॥ ૭ ॥
દારાઃ પુત્રાસ્તથાઽગારં સુહૃદ્ધાન્યધનાદિકમ્ । ભવત્યેતન્મહાભાગે
નિત્યં ત્વદ્વીક્ષણાન્નણામ્ ॥ ૮ ॥ શરીરારોગ્યમૈશ્વર્યમરિપક્ષાયઃ

^૧આન્વીક્ષિકા, ^૨ત્રયી, ^૩વાર્તા અને ^૪દંડનીતિ પણુ તમે છે, તેમ હે દેવિ ! આ જગત્ તમે સૌમ્ય અને ભયંકર સ્વરૂપો વડે વ્યાપ્ત કરેલું છે, અર્થાત્ જગત્માં તમારાં એવાં વિવિધ સ્વરૂપો તમે ધારણુ કરી રહેલાં છો. ૫.

હે દેવિ ! દેવોના દેવ અને ગદાને ધારણુ કરનાર વિષ્ણુ-ભગવાનનાં યોગિઓવડે ચિન્તન કરવા યોગ્ય સર્વયજ્ઞમય એવા શરીરરૂપ તમારા વિના ખીજું કોણુ આ જગત્માં રહેલું છે ? ૬.

હે દેવિ ! તમે ત્યાગ કરાયલું આ સમગ્ર ત્રૈલોક્ય નાશપાત્રી ગયા જેવુંજ હતું, પણુ હમણાં તેને તમે અભ્યુદયવાળું બનાવ્યું છે. ૭

હે મહાભાગે ! સ્ત્રી, પુત્રો, ઘર, મિત્ર તેમ ધનધાન્યાદિ સર્વ વસ્તુ મનુષ્યોને નિરંતર તમારા દર્શનથીજ પ્રાપ્ત થાય છે. ૮.

હે દેવિ ! તમારી કૃપાદષ્ટિ જેમના પર છે તેવા પુરુષોને

૧ વિજ્ઞાન-આત્મવિદ્યા, ૨ ત્રણુ વેદ કે જેથી ધર્મ અને અધર્મનું જ્ઞાન થાય છે તે, ૩ જેનાથી અર્થ અને અનર્થ જાણવામાં આવે છે તે, ૪ ઉત્તમપ્રકારની નીતિ તથા અનીતિ સમજી જેમાંથી જણાય છે તે. આ ચાર જાતની વિદ્યાઓ લોકોની સ્થિતિના કારણુભૂત છે.

સુખમ્ । દેવિ ત્વદ્વૃષ્ટિદૃષ્ટાનાં પુરુષાણાં ન દુર્લભમ્ ॥ ૯ ॥ ત્વમમ્બા
 સર્વલોકાનાં દેવદેવો હરિઃ પિતા । ત્વયૈતદ્વિષ્ણુના ચામ્બ જગદ્
 વ્યાપ્તં ચરાચરમ્ ॥ ૧૦ ॥ માનં કોષં તથા કોષ્ઠં મા ગૃહં મા
 પરિચ્છદમ્ । મા શરીરં કલત્રં ચ ત્યજેથાઃ સર્વપાવનિ ॥ ૧૧ ॥ મા
 પુત્રાન્મા સહદર્ગાન્ મા પશુન્મા વિભૂષણમ્ । ત્યજેથા મમ દેવસ્ય
 વિષ્ણોર્વક્ષઃસ્થલાલયે ॥ ૧૨ ॥ સત્ત્વેન સત્યશૌચાભ્યાં તથા
 શીલાદિભિર્ગુણૈઃ । ત્યજન્તે તે નરાઃ સદ્યઃ સંત્યક્તા યે
 ત્વયાઽમલે ॥ ૧૩ ॥ ત્વયાઽવલોકિતાઃ સદ્યઃ શીલાદ્યૈરાવિલૈ-
 શરીરનું આરોગ્ય, ઐશ્વર્ય, શત્રુઓનો વિનાશ અને સુખ એ
 સર્વ દુર્લભ થતું નથી. ૯.

હે અમ્બ-માતા! સર્વ લોકોનાં તમે માતા છો અને દેવોના
 દેવ હરિ-વિષ્ણુ પિતા છે, (અને તેથી) તમારાથી અને ભગ-
 વાન્ વિષ્ણુથી આ ચરાચર સર્વ જગત્ વ્યાપ્ત થએલું છે. ૧૦.

હે સર્વને પાવન કરનાર દેવિ! તમે (મારાં) માન, કોપ,
 તેમ ખભનો, ધર, સર્વ સામગ્રી, શરીર અને સ્ત્રી એમનો (કદી
 પણ) ત્યાગ કરશો નહિ. ૧૧.

વળી હે વિષ્ણુ ભગવાન્ના વક્ષઃસ્થલમાં વાસ કરનાર
 દેવિ! તમે મારા પુત્ર, મિત્રવર્ગ, પશુઓ તથા અલંકારોનો ત્યાગ
 કરશો નહિ, (કારણ કે) હે પવિત્ર દેવિ! તમે જે મનુષ્યોનો
 ત્યાગ કરો છો તે મનુષ્યોનો સત્ત્વગુણ, સત્ય, શૌચ-પવિત્રતા
 અને શીલાદિ ગુણો પણ સત્ત્વર ત્યાગ કરે છે. ૧૨-૧૩.

(હે દેવિ!) જે મનુષ્યો પર તમારી (ક્રયા) દૃષ્ટિ પડે

ગુણૈઃ । કુલૈશ્વર્યેશ્ચ યુજ્યન્તે પુરુષા નિર્ગુણા અપિ ॥ ૧૪ ॥ સ
શ્લાઘ્યઃ સ ગુણી ધન્યઃ સ કુલીનઃ સ બુદ્ધિમાન્ । સ શૂરઃ સ
ચ વિક્રાન્તો યસ્ત્વયા દેવિ વીક્ષિતઃ ॥ ૧૫ ॥ સદ્યો વૈગુણ્યમા-
યાન્તિ શીલાદ્યાઃ સકલા ગુણાઃ । પરાઙ્મુખી જગદ્ધાત્રી યસ્ય
ત્વં વિષ્ણુવલ્લભે ॥ ૧૬ ॥ ન તે વર્ણયિતું શક્તા ગુણાન્ જિહ્વાપિ
વેધસઃ । પ્રસીદ દેવિ પદ્માક્ષિ માસ્માસ્ત્યાક્ષીઃ કદાચન ॥ ૧૭ ॥
પુષ્કર ઉવાચ । एवं स्तुता ददौ श्रीश्च वरामिन्द्राय चेत्सितम् ।
छे ते मनुष्ये लब्धे निर्गुणु ङोय तो पणु तत्काल शीलादि गुणो,
तथा कुलवान्पणुं विगेरे अैश्वर्यवडे युक्ता थर्ध नय छे. ૧૪.

હે દેવિ ! જેની પર તમારી (દયા) દષ્ટિ છે તે મનુષ્યજ
પ્રશંસા કરવા યોગ્ય, તે ગુણુવાન્, તે ધન્ય, તે કુલવાન્, તે
બુદ્ધિમાન્, તે શૂર અને તેજ પરાક્રમી છે. ૧૫.

હે વિષ્ણુનાં પ્રિય દેવિ ! જગત્નાં માતા એવાં તમે જે
પુરુષથી પરાઙ્મુખ થાઓ છે તેનામાં રહેલા શીલાદિ સર્વ ગુણો
પણ નિર્ગુણુતાને પામી જાય છે, અર્થાત્ ગુણુવાન્ માણસ પણ
તમારા વિના ગુણુરહિત ગણાય છે. ૧૬.

હે દેવિ ! તમારા ગુણુનાં વર્ણન કરવા માટે બ્રહ્મદેવની
જીભ પણ શક્તિવાળી નથી અને તેથી હે કમળસરખાં નેત્ર-
વાળાં ! (મારા પર) પ્રસન્ન થાઓ અને મારો ક્યારે પણ ત્યાગ
કરશો નહિ. ” ૧૭.

પુષ્કર બોલ્યોઃ—આ પ્રમાણે ઇન્દ્રે સ્તુતિ કરવાથી લક્ષ્મીએ
તેને ઇચ્છિત વરદાન આપ્યું અને તેના રાજ્યનું સુસ્થિરપણું અને

સુસ્થિરત્વં ચ રાજ્યસ્ય સંગ્રામવિજયાદિકમ્ ॥ ૧૮ ॥ સ્વસ્તો-
ત્રપાઠશ્રવણકર્તૃણાં શુક્તિશુક્તિદમ્ । શ્રીસ્તોત્રં સતતં તસ્માત્પ-
ઠેચ શૃણુયાન્નરઃ ॥ ૧૯ ॥

इति श्रीअग्निपुराणान्तर्गतं श्रीस्तोत्रं सम्पूर्णम् ।

શ્રીસરસ્વતીસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ૐ અસ્ય શ્રીસરસ્વતીસ્તોત્રસ્ય બ્રહ્માઃ
ઋષિઃ । ગાયત્રી છન્દઃ । શ્રીસરસ્વતી દેવતા । ધર્માર્થકામમોક્ષાર્થે
જપે વિનિયોગઃ । એવં સંકલ્પ્ય સરસ્વત્યા ધ્યાનાદિના સ્તુતિં કુર્યાત્ ।
સંશ્રામમાં વિજય વિજેરે પણ આપ્યું. ૧૮.

પોતાના-લક્ષ્મીના સ્તોત્રનો જે મનુષ્યે પાઠ અથવા
શ્રવણ કરે છે તેને આ શ્રીસ્તોત્ર, ભુક્તિ અને શુક્તિ બંને આપે
છે અને તેથી મનુષ્યે નિરંતર એનો પાઠ કરવો અને એનું
શ્રવણ કરવું. ૧૯.

इति श्रीअग्निपुराणमां “श्रीस्तोत्र” संपूर्ण.

શ્રીસરસ્વતીસ્તોત્ર.

પ્રથમ નિત્ય નિયમ પ્રમાણે તિથ્યાદિનો ઉચ્ચાર કરી સ્તોત્રપાઠનો સંકલ્પ
કરવો અને પછી નીચે પ્રમાણે પુનઃ સંકલ્પ કરવો.

ૐ આ શ્રીસરસ્વતીસ્તોત્રમન્ત્રના બ્રહ્મા ઋષિ છે, ગાયત્રી
છંદ છે, શ્રીસરસ્વતી દેવતા છે અને ધર્મ, અર્થ, કામ અને
મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરવા માટે જપ કરવામાં એનો વિનિયોગ છે.

ઉપર પ્રમાણે સંકલ્પ કરી રહ્યા પછી નીચે પ્રમાણે સરસ્વતીની ધ્યાનાદિથી
સ્તુતિ કરવી.

શ્રી સ્વત્વ નમઃ । આરુઢા શ્વેતહંસે ભ્રમસિ ચ ગગને દક્ષિણે
આક્ષસૂત્રં ઘામે હસ્તે ચ દિવ્યામ્બરકનકમયં પુસ્તકં જ્ઞાનગમ્યા ।
સા વીણાં વાદયન્તી સ્વકરકરજપૈઃ શાસ્ત્રવિજ્ઞાનશબ્દૈઃ ક્રીડન્તી
ત્રિવ્યરૂપા કરકમલધરા ભારતી સુમસન્ના ॥ ૧ ॥ શ્વેતપદ્માસના
દેવી શ્વેતગન્ધાનુલેપના । અર્ચિતા મુનિભિઃ સર્વેઋષિભિઃ સ્તૂયતે
સદા । ઇદં ધ્યાત્વા સદા દેવીં વાચ્છિતં લભતે નરઃ ॥ ૨ ॥

શુક્લાં બ્રહ્મચિત્તારસારપરમામાદ્યાં જગદ્વ્યાપિનીં વીણાપુસ્તકધારિ-
ણીમમયદાં જાહ્વાન્ધકારાપહામ્ । હસ્તે સ્ફાટિકમાલિકાં વિદ-
ને દેવી શ્વેત હંસપર બેઠેલાં છે, આકાશને વિષે ફરે છે,
જેમણે દક્ષિણ હાથમાં આક્ષસૂત્ર અને ડાબા હાથમાં દિવ્ય
અમ્બરમુક્ત સુવર્ણમય પુસ્તક રાખેલું છે અને જે જ્ઞાન વડે
આત્મ થઈ શકે તેવાં છે, તે દેવી ભારતી શાસ્ત્રસંબંધી વિજ્ઞાનના
સમુદ્ધે જેમાં રહેલા છે એવા પોતાના પ્રકાશિત હાથોમાં જપ
સમાન વીણાને વગાડતાં દિવ્યરૂપવાળાં, હાથમાં કમલ ધારણ કરી
અત્યંત પ્રસન્ન થઈને હીસા કરી રહેલાં છે. ૧.

સરસ્વતી દેવી શ્વેત કમલના આસનવાળાં, શ્વેત ચન્દનનું
લેયન કરનારાં અને સર્વ મુનિઓ અને ઋષિઓ પૂજન કરીને
જેમની નિરંતર સ્તુતિ કરે છે એવાં છે. મનુષ્ય આ પ્રમાણે સર-
સ્વતી દેવીનું ધ્યાન કરીને ઇચ્છિત ફળને મેળવી શકે છે. ૨.

જે સરસ્વતી દેવી શુક્લ વર્ણવાળાં, બ્રહ્મનો વિચાર કરવામાં
પરમ સામર્થ્ય-જ્ઞાનરૂપ, સર્વનાં આદિ, જગત્માં વ્યાપ્ત મૂર્તિને
રહેલાં, વીણા અને પુસ્તકને ધારણ કરનારાં, અભય આપનાર,
બુદ્ધિના બાહ્યરૂપી આંધકારનો નાશ કરનારાં, હાથને વિષે સ્ફુટિત

વર્તી પદ્માસને સંસ્થિતાં વન્દે તાં પરમેશ્વરીં ભગવતીં બુદ્ધિમદાં
 શારદામ્ ॥ ૩ ॥ યા કુન્દેન્દુતુષારહારધવલા યા શુભ્રવદાહતા
 યા વીળાચરદંડમણ્ડિતકરા યા શ્વેતપદ્માસના । યા બ્રહ્માન્ત-
 શંકરમ્ભૂતિભિર્દેવૈઃ સદા વન્દિતા સા માં પાતુ સરસ્વતી ભગવતી
 નિશ્શેષજાહ્યાપહા' ॥ ૪ ॥ હીં હીં હૃદયૈકવીજે શશિરુચિકમલે
 કલ્પવિસ્પૃષ્ઠોમે ભવ્યે ભવ્યાનુકૂલે મતિવનદવે વિશ્વવન્ધ્યામિ-
 પયે । પયે પદ્મોપવિષ્ટે પ્રજતજનમનોમોદસંપાદાયેનિ મોત્કુલ-
 માલા રાખનારાં, કમલના આસનપર બેઠેલાં, પરમ ઈશ્વરી
 અને બુદ્ધિ આપનારાં છે, તે ભગવતી શારદા-સરસ્વતી દેવીને
 હું વન્દન કરું છું. ૩.

જે સરસ્વતી દેવી કન્દપુષ્પ, ચન્દ્ર, હિમ અને હારની
 સમાન શ્વેત વર્ણવાળાં છે, જેમણે શ્વેતવસ્ત્ર પહેરેલું છે, વીણા,
 વર અને દંડથી જેમના હાથે શોભાયમાન છે, જે શ્વેત કમલના
 આસન પર બેઠેલાં છે અને બ્રહ્મા, વિશ્ણુ અને શંકર આદિ
 અનેક દેવોએ નિરંતર જેમનું વન્દન કરેલું છે તે સર્વ પ્રકારની
 જડતાનો નાશ કરનાર ભગવતી સરસ્વતી દેવી મારું રક્ષણકરો. ૪.

‘હ્રીં’ ‘હ્રીં’ એ પ્રમાણેના હૃદયને પ્રિય એવા એક બીજક-
 વાળાં, ચન્દ્રસમાન સુંદર કમલ (અથવા મુખરૂપી કમલ) વાળાં,
 કદપો પર્યંત અવિનાશી શોભાવાળાં, દેહીપ્રમાન, ભવ્ય વસ્તુ-
 એને જ અનુકૂલ રહેવાવાળાં, દુષ્ટબુદ્ધિરૂપી વનના (નાશ માટે)
 હાવાગ્નિરૂપ, વિશ્વવટે વન્દન કરવા યોગ્ય જેમનાં ચરણ છે એવાં,
 કમલરૂપ, કમલ પર બેઠેલાં, પ્રણામ કરતા જનોનાં મનને
 આનંદ આપનારાં, વિકસિત જ્ઞાનકૂટવાળાં, હરિને પેતાને

જ્ઞાનકુટે હરિનિજ ચિત્તે દેવિ સંસારસારે ॥ ૫ ॥ એ એ એ વૃષ્ટ-
મન્ત્રે કમલભવમુસ્તામ્બોજયુતે સ્વરૂપે રૂપારૂપપ્રકાશે સકલગુણ-
મયે નિર્ગુણે નિર્વિકારે । ન સ્થૂલેનૈવ સૂક્ષ્મેઽપ્યેવિ તવિમ્બે
નાપિ વિજિજ્ઞાસ્ય વિષ્ણુ વિશ્વાન્તરાત્મે સુરવરનમિતે નિષ્કલે
નિત્યશુદ્ધે ॥ ૬ ॥ હી હી હી જાપ્યતુષ્ટે હિમરુચિમુકુટે વલ્લકીવ્ય-
ગ્રહસ્તે માતર્મર્ત્તનમસ્તે દહ દહ જહતાં દેહિ બુદ્ધિં પ્રગ્નસ્તામ્ । વિષ્ણુ
વેદાન્તવેદ્યે પરિણતપાઠિતે મોક્ષદે મુક્તિમાર્ગે માર્ગાતીતસ્વરૂપે ભવ
અત્યંત પ્રિય અને સંસારના સારરૂપ એવાં હે દેવિ ! હું આપને
પ્રણામ કરું છું. ૫.

‘ઐ’ ‘ઐ’ ‘ઐ’ એ પ્રભાણેના મન્ત્રને જોનારાં, બ્રહ્મ-
દેવના મુખકમલરૂપે રહેલાં, સ્વયંપ્રકાશ, તેજ અને અંધકારને
પ્રકાશ કરનારાં, સર્વશુભમય, નિર્શુભ, નિર્વિકાર, સ્થૂલ અને
સૂક્ષ્મ એ બંનેરૂપે પણ ન રહેલાં, જેમનો વૈભવ કોઈથી બાધી
શકાય તેવો નથી તેમ જેમનું વિજ્ઞાનતત્ત્વ પણ સમજી શકાય
તેવું નથી તેવાં, વિશ્વરૂપ તથા વિશ્વના અન્તરાત્મરૂપે રહેલાં,
એક દેવોએ વન્દન કરાએલાં, પરિપૂર્ણસ્વરૂપે રહેલાં અને હે
નિત્યશુદ્ધ એવાં (દેવિ) ! હું આપને પ્રણામ કરું છું. ૬.

‘હ્રી’ ‘હ્રી’ ‘હ્રી’ એ પ્રભાણે જપ કરવાથી પ્રસન્ન
રહેનારાં, હિમની સમાન શ્વેત મુકુટવાળાં અને હાથમાં વીણા
વગાડતાં એવાં હે માતા ! હે માતા ! તમને મારા નમસ્કાર છે,
તમે મારી જડતાનો બાળીનાળો બાળીનાળો અને ઉત્તમ બુદ્ધિ
આપો. વિદ્યારૂપ, વેદાન્તવડે ભણવા યોગ્ય, સર્વ વિદ્યાસ્વરૂપ, મોક્ષ

કુરુ મમ વિમતિધ્વાન્તવિધ્વંસવીદે ગીર્ગૌર્વાભારતિ ત્વં કવિચર-
 રસનાસિદ્ધિદે સિદ્ધિસાધ્યે ॥ ૯ ॥ સ્તૌમિ ત્વાં ત્વાં ચ વન્દે મમ
 સ્મલુ રસનાં નો કદાચિત્યજેથા મા મે બુદ્ધિર્વિકદ્ધા ભવતુ ન ચ
 મનો દેવિ મે યાતુ પાપમ્ । મા મે દુઃખં કાચિત્કવિદપિ
 વિષયેઽપ્યસ્તુ મે નાકુલત્વં શાસ્ત્રે વાદે કવિત્વે પ્રસરતુ મમ ધીર્માઽસ્તુ
 કુળ્લા કદામિ ॥ ૧૦ ॥ इत्येतैः श्लोकमुख्यैः प्रतिदिनमुपसि
 स्तौति यो भक्तिनम्रो वाणीं वाचस्पतेरप्यविदितविभवो वाक्पद-

કરનારાં દેવિ ! મારી હુર્બુદ્ધિરૂપી અંધકરનો નાશ કરો, હું તમારી
 સ્તુતિ કરું છું. હે શ્રેષ્ઠ કવિઓની બિદ્ધામાં સિદ્ધિ અર્થે કલ્પનાર
 તથા સિદ્ધિ વડે પ્રાપ્ત થનારાં બારતિ ! સર્વ વાણીસ્વરૂપે રહેલાં
 આપજ છો. (માટે મારું કલ્યાણ કરો.) ૯.

હે દેવિ ! હું તમારી સ્તુતિ કરું છું, હું તમારું વન્દન
 કરું છું. આપ મારી બિદ્ધાનો કદીપણ ત્યાગ કરશો નહિ. મારી
 બુદ્ધિ કદી વિકલ્પ-જાત ન થાઓ અને મારું મન પણ પાપ
 તરફ ન જાઓ ! મને ક્યારે પણ દુઃખ પડે નહિ, કોઈપણ
 વિષયમાં હું આકુલ બાકુલ ન થાઉં તેમ શાસ્ત્રમાં, વાદમાં અને
 કવિતા કરવામાં પણ મારી બુદ્ધિ પ્રસરે અને કોઈપણ દિવસ તે
 કુંઠિત ન થાઓ." ૧૦.

જે મનુષ્ય આ મુખ્ય શ્લોકો વડે સવારના પહોરમાં પ્રતિ-
 દિન ભક્તિપ્રતે નમ્ર થઈને સરસ્વતીની સ્તુતિ કરે છે તેના
 માહાત્મ્યને બૃહસ્પતિ પણ બાણી શકતા નથી તેમ તે વાણી

મૃદુકણ્ઠઃ । સ સ્યાદિષ્ટાર્થકામૈઃ સુતમિવ સતતં પાતિ તં ત્વા ક
 દેવી સૌભાગ્યં તસ્ય લોકે પ્રભવતિ કવિતા વિભ્રમસ્તં પ્રયાતિ
 ॥ ૧૧ ॥ નિર્વિઘ્નં તસ્ય વિદ્યા પ્રભવતિ સતતં ચામૃતમ્ ॥ ૧૨ ॥
 કીર્તિશૈલોઽન્યમધ્યે નિવસતિ વદને શારદા તસ્ય સાક્ષાત્ ।
 દીર્ઘાયુર્લોકપૂજ્યઃ સકલગુણનિધિઃ સન્તતં રાજમાન્યો વામ્દેહ્યાઃ
 સંમસાદ ॥ ૧૩ ॥ વિજયી જાયતે સત્સભાસુ ॥ ૧૪ ॥ વ્રજ-
 ચારી વ્રતી મૌની ત્રયોદશ્યાં નિરામિષઃ । સારસ્વતો જનઃ પાઠાસ્સ-
 જ્ઞાતવામાં કુશલ, મધુર કંઠવાળો અને પોતાને ઇષ્ટ જોવા સર્વ
 લાભોને પ્રાપ્ત કરે છે. વળી સરસ્વતી દેવી પોતાના પુત્રની સમાન
 તેનું રક્ષણ કરે છે, લોકને વિષે સર્વશ્રદ્ધા પત્તિ તેને મળે છે, તેમ
 તેની કવિતામાં કે સામાન્ય રીતે (અન્યકાર્યોમાં) પણ તેનાં
 વિધ્નો નાશ પામે છે. ૧૧.

વળી વિઘ્ન સિવાય તેને વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થાય છે, ન સાંભ-
 જોવા અન્યોનું પણ જ્ઞાન થાય છે, ત્રેલોક્યમાં કીર્તિ થાય છે,
 સાક્ષાત્ સરસ્વતી તેના મુખમાં વાસો કરી રહે છે; તે લાંબા
 આયુષ્યવાળો, લોકોમાં પૂજવા યોગ્ય, સર્વ સદ્ગુણોના ભંડારરૂપ,
 નિરંતર રાજસન્માન પામવાવાળો અને સરસ્વતી દેવીની કૃપાથી
 ત્રણે જગત્માં તેમ ઉત્તમ સભાઓમાં પણ વિજયી થાય છે. ૧૨.

જે સરસ્વતીનો ભક્તજન પ્રહાર્યનું પાલન કરતો, વ્રત-
 મુક્ત થઈ, મૌનનું સેવન કરી, નિરાહાર રહી ત્રયોદશીને દિવસે
 એક વખત પણ (આ સ્તોત્રનો) પાઠ કરે છે, તે પોતાની ઇષ્ટ-
 વસ્તુને મેળવવા સમર્થ થાય છે. ૧૩.

કૃતિ હાયકામવાન્ ॥૧૩॥ પદ્મદયે નોત્કસામેત્તેતિ નિંલ્યયા ।
અવિચ્છિન્નઃ પત્નીમાન્ધ્યાત્વા દેવીં સરસ્વતીમ્ ॥ ૧૪ ॥ સર્વપા-
પવિનિર્મુક્તઃ સુભગો લોકવિશ્રુતઃ । વાચ્છિતં ફલમાપ્નોતિ લોકે-
ઽસ્મિન્નાત્ર સંશયઃ ॥ ૧૫ ॥ બ્રહ્મણેતિ સ્વયં પ્રોક્તં સરસ્વત્યાઃ
સ્તવં શુભમ્ । પ્રયત્નેન પઠેન્નિત્યં સોઽમૃતત્વાય કલ્પતે ॥ ૧૬ ॥

હિતી શ્રીમદ્બ્રહ્મણા વિરચિતં સરસ્વતીસ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્ ।

શ્રીસરસ્વતીસ્તોત્રમ્ ।

૧ સ્પતિરુવાચ ॥ સરસ્વતિ નમસ્યામિ ચેતનાં હૃદિસંસ્થિતામ્ ।
કંઠસ્થાં પદ્મયોર્નિં ત્વાં ક્ષીંકારાં સુમિયાં સદા ॥ ૧ ॥ મતિદાં વરદાં

શુક્લપદ્મ તથા કૃષ્ણપદ્મની ત્રયોદશીને દિવસે જે બુદ્ધિ-
શાલી મનુષ્ય સાવધાનચિત્ત થઈ શુદ્ધતાથી સરસ્વતી દેવીનું
ધ્યાન કરી એકવિંશ વાર આ સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે, તે આ
લોકમાં સર્વપાપમાંથી મુક્ત થઈ, ઐશ્વર્યયુક્ત તથા લોકમાં
પ્રસિદ્ધ થઈ ઇચ્છિત ફળને મેળવે છે એમાં સંશય નથી. ૧૪-૧૫

આ પ્રમાણે સાક્ષાત્ બ્રહ્મદેવે પોતે કહેલા આ ઉત્તમ સર-
સ્વતીસ્તવનનો જે મનુષ્ય નિરંતર પ્રયત્ન પૂર્વક-અવશ્ય રીત
પાઠ કરે છે તે મોક્ષને પામે છે. ૧૬.

હિતી શ્રીબ્રહ્મદેવનિરચિત “સરસ્વતીસ્તોત્ર” સંપૂર્ણ.

શ્રીસરસ્વતીસ્તોત્રમ્.

બૃહસ્પતિ સ્તુતિ કરે છે:-“હે સરસ્વતિ ! ચૈતન્યસ્વરૂપ,
(મારા) હૃદયને વિષે બેઠેલાં, કંઠમાં રહેલાં, કમલમાંથી ઉત્પન્ન
થએલાં, (સર્વને) અત્યંત પ્રિય અને ‘ક્ષીં’ સ્વરૂપે રહેલાં
એવાં આપને હું નિરંતર પ્રણામ કરું છું. ૧.

ચૈવ સર્વકામફલમદા । કેશવસ્ય પ્રિયાં દેવીં વાણા સ્તાં વરમદામ્ ।
 ॥ ૨ ॥ મન્ત્રપ્રિયાં સદા હૃદ્યાં કુમતિર્ધ્વંસકારિણીમ્ । સ્વમકાન્ત
 નિરાકમ્બામ નનતિમિરાપહામ્ ॥ ૩ ॥ મોક્ષપ્રિયાં શુભાં નિત્યાં
 સુભગાં શોભનપ્રિયામ્ । પદ્મોપવિત્ કુણ્ડલિનીં વલ્લભા મનો-
 હરામ્ ॥ ૪ ॥ આદિત્યમંડલે છીનાં પ્રણવામિ જનપ્રિયામ્ ।
 જગદ્દીપાં મક્તવિઘ્નવિનાશિનીમ્ ॥ ૫ ॥ ઇતિ સત્યં
 સ્તુતા દેવી વાગીશ્વેન મહાત્મના । આત્માનં દર્શયામાસ શરદિન્દુ-

બુદ્ધિ આપનાર, વર આપનાર, સર્વ ઇચ્છિત ફલ આપ-
 નાર, કેશવ ભગવાનનાં પ્રિય, હાથમાં વીણા ધારણ કરનાર અને
 વર આપનાર એવાં આપ છે. (આપને હું પ્રણામ કરું છું.) ૨.

મંત્ર જેમને પ્રિય છે એવાં-મન્ત્રથી પ્રસન્ન થતાં, નિરંતર
 હૃદયને પ્રિય લાગતાં, હુર્બુદ્ધિનો નાશ કરનારાં, સ્વયંપ્રકાશ,
 નિરાધાર-સ્વયં અધારરૂપ અને અજ્ઞાનરૂપી અધિકારનો નાશ
 કરનારાં એવાં આપ છે. (હું આપને પ્રણામ કરું છું.) ૩.

મોક્ષ જેમને પ્રિય છે એવાં, કલ્યાણ કરનાર, નિત્યસ્વરૂપ,
 ઐશ્વર્યરૂપ, અન્યનું કલ્યાણ કરવું જેમને પ્રિય છે એવાં, કમલપર
 ઝેઠેલાં, કુંડલ ધારણ કરનારાં, શુકલ વસ્ત્રવાળાં, મનોહર, આદિ-
 ત્યમંડલમાં લીન થઈ રહેલાં, મનુષ્યોને પ્રિય, જ્ઞાનસ્વરૂપ, જગ
 તનું રક્ષણ કરનારાં અને ભક્તોનાં વિઘ્નોનો વિનાશ કરનારાં
 એવાં આપ દેવીને હું પ્રણામ કરું છું.” ૪-૫.

આ પ્રમાણે મહાત્મા બૃહત્પ્રતિજ્ઞે સ્તુતિ કરાવતાં અને
 શરદ ઋતુના ચંદ્રસમાન કાંતિવાળાં દેવી સરસ્વતીજી (પ્રસન્ન

સમપ્રભા ॥ ૬ ॥ શ્રીસરસ્વત્યુવાચ ॥ વરં વૃણીષ્વ ભદ્રં તં યત્તે
મનસિ વર્તેતે । બૃહસ્પતિરુવાચ । પ્રસન્ના યદિ મે દેવિ પરં જ્ઞાનં
પ્રવચ્છ મે ॥ ૭ ॥ શ્રીસરસ્વત્યુવાચ ॥ દત્તં તે નિર્મલં જ્ઞાનં
કુમ્ભતિર્ધ્વંસકારજ્વલ ॥ સ્તોત્રેણાનેન માં મત્તયા યે સ્તુવન્તિ સદા
નસઃ ॥ ૮ ॥ કમન્તે પરમં જ્ઞાનં મમ ત્વપરાત્મનાઃ । કમિસ્ત્વં
મત્તસાનેન પ્રાપ્નુવન્તિ મનોગતમ્ ॥ ૯ ॥ ત્રિસન્ધ્યં પ્રવત્તો ભૂત્તા
વસ્તિભમં પઠતે નરઃ । તસ્ય કંઠે સદા વાસં કરિષ્યામિ ન
સંશયઃ ॥ ૧૦ ॥

इति श्रीछायामले बृहस्पतिविरचितं सरस्वतीस्तोत्रं संपूर्णम् ।

અર્થ) બૃહસ્પતિને પ્રત્યક્ષ દર્શન આપ્યાં ૬.

શ્રીસરસ્વતી બોલ્યાં:—“હે ભદ્ર! તમારા મનમાં જે ઇચ્છા
હોય તે પ્રભાણે તમે મારી પાસથી વર માગો.”

બૃહસ્પતિ બોલ્યાં:—“હે દેવિ ! જે આપ મારાપર પ્રસન્ન
થયાં હો તો આપ ઉત્તમમાં ઉત્તમ જ્ઞાન મને આપો.” ૭.

શ્રીસરસ્વતી બોલ્યાં:—“દુર્બુદ્ધિનો નાશ કરનાર ઉત્તમ જ્ઞાન
મેં તમને આપ્યું, અને જે મનુષ્યો નિરંતર ભકિતયુક્ત થઈ આ
(તમારા) સ્તોત્રવડે મારી સ્તુતિ કરશે તે પરમ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરશે
અને મારા જેવાજ પરકર્મી થશે તેમ મારી કૃપાથી પોતાની
ઈચ્છામાં આવે તેવું કવિપણ્ય પ્રાપ્ત કરશે. ૮-૯.

જે મનુષ્ય સાવધાન થઈ ત્રણે કાળ આ સ્તોત્રનો પાઠ
કરશે તેના કંઠમાં હું નિરંતર વાસો કરીશ એમાં સંશય નથી.” ૧૦.

इति श्री रुद्रयामले बृहस्पतिविरचितं “सरस्वतीस्तोत्र” संपूर्णं

શ્રીસંકટાનામાદકસ્તોત્ર. ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ઐનારદ ઉવાચ । જગીષ્યઃ મુનિશ્રેષ્ઠઃ
સર્વેષાં સુસ્વદાયક । આસ્ત્ય જ્ઞાને સુપુણ્યાનિ શ્રુતાનિ ત્વત્પસા-
દતઃ ॥ ૧ ॥ ન તૃપ્તિમધિગચ્છામિ તવ વાગે તન ચ । વદસ્વૈકં
મહાભાગ સંકટાલ્યાનમુચ્યમ ॥ ૨ ॥ ઇતિ તસ્ય વચઃ શ્રુત્વા
જગીષ્યોઽબ્રવીત્તતઃ । સંકટનાશનં સ્તોત્રં કૃણુ દેવર્ષિસત્તમ
॥ ૩ ॥ દ્વાપરે તુ પુરા વૃષ્ટે અરણ્યો યુધિષ્ઠિરઃ । ભ્રાતૃભિઃ
સહિતો રાજ્યનિર્વેદં પરમં ગતઃ ॥ ૪ ॥ તદાનીં તુ તતઃ કાશીં

શ્રીસંકટાનામાદકસ્તોત્ર.

૩૦ નારદ બોલ્યા—“હે સર્વજ્ઞ, મુખ આપનાર અને મુનિ-
ઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા જૈગીષ્ય મુનિ ! આપની કૃપાથી બધાં
પવિત્ર આખ્યાનો મેં સાંભળ્યાં, પરંતુ આપના એ વાણીરૂપી
અમૃતથી મને તૃપ્તિ થતી નથી, માટે હે મહાભાગ ! આપ સંકટા-
દેવીનું એક ઉત્તમ આખ્યાન (મને) કહો.” ૧-૨.

આ પ્રમાણે તે નારદનું વચન સાંભળી ત્યારપછી તે જૈગી-
ષ્ય મુનિએ કહ્યું કે, હે દેવર્ષિઓમાં ઉત્તમ નારદ ! હું સંકટનો
નાશ કરનારું (સંકટાનું) સ્તોત્ર કહું છું તે તમે સાંભળો. ૩.

પૂર્વે દ્વાપર યુગની સમાપ્તિમાં રાજ્યથી બંદ થએલા
રાજા યુધિષ્ઠિર પોતાના ભાઈઓની સાથે રાજ્યસંબંધી પરમ
ઐહ કરવા લાગ્યા. ૪.

તે સમયે ત્યાં કાશી નગરીને વિષે મહાયશસ્ત્રી અને માર્ક-

મુરીં યાતો મહામુનિઃ । આકન્ઢેયે इति ख्यातः सह शिष्यैर्महा-
 यજ્ઞાઃ ॥ ૫ ॥ તં દૃષ્ટ્વા સ સમુત્થાય પ્રણિપત્ય સુપૂજિતઃ ।
 કિમર્થં મ્હાનવદન एतत्स्वं मां निवेदय ॥ ૬ ॥ યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।
 સંકટં મે મહત્મા પ્રતાપહવનં તતઃ । एतन्निवारणोपायं किञ्चिदब्रूहि
 મુને મય ॥ ૭ ॥ આકન્ઢેય ઉવાચ । आनन्दकानने देवी संकटा
 નામ વિશ્રુતા । वीरेश्वरोत्तरे भागे पूर्वं चन्द्रेश्वरस्य च ॥ ૮ ॥
 જુષ્ઠુ નામાષ્ટકં તસ્યાઃ सर्वसिद्धिकरं नृणाम् । संकटा प्रथमं नाम
 ડેય નામથી પ્રસિદ્ધ એવા મહામુનિ માર્કંડેય પોતાના શિષ્યો
 સહિત આવી પહોંચ્યા. ૫.

ત્યારપછી (યુધિષ્ઠિરે) ઉભા થઈ પ્રણામપૂર્વક જેમનું
 પૂજન કરેલું છે એવા તે મુનિએ રાજાને બોધને, “(હે રાજન્ !)
 તમે શોકાકુલ મુખવાળા કેમ છો ? તે મને જણાવો ”
 એ પ્રમાણે પૂછ્યું. ૬.

યુધિષ્ઠિર બોલ્યા:—“હે મુને ! મને મહા સંકટ પ્રાપ્ત થયું
 છે, અને તેથી મારું મુખ આ પ્રમાણે શોકાકુલ થયેલું છે, મારે
 એ સંકટના નિવારણનો કંઈ ઉપાય હોય તો આપ મને કહો.” ૭.

માર્કંડેય કહે છે:—“(હે રાજન્ !) વીરેશ્વર શંકરના ઉત્તર-
 ભાગમાં અને ચન્દ્રેશ્વરથી પૂર્વમાં આનન્દાવનને વિષે ‘ સંકટા ’
 નામનાં પ્રસિદ્ધ દેવી છે. તે દેવીનાં નામોનું મનુષ્યોને સર્વસિદ્ધિ
 આપનારું અષ્ટક મારી પાસથી તમે સાંભળો. પ્રથમ ‘ સંકટા ’
 અને બીજું ‘ રવિજયા ’ એ પ્રમાણે તેમનું નામ છે. ૮-૬.

દ્વિતીયં વિજયા તથા ॥ ૯ ॥ તૃતીયં કામદા શ્રોત્રં ચતુર્થં દુઃસ્વ-
 હારિણી । ચર્વાણી પશ્ચમં નામ વઘું કાત્યાયની તથા ॥ ૧૦ ॥
 સપ્તમં ભીમનયના સર્વરોગહરાઽષ્ટમમ્ । નામાષ્ટકમિદં પુણ્યં ત્રિસન્ધ્યં
 શ્રદ્ધયાન્વિતઃ ॥ ૧૧ ॥ યઃ પઠેત્પાઠયેદ્વાપિ નરો મુચ્યેત સંક-
 ટાત્ । ઇત્યુક્ત્વા તુ દ્વિજશ્રેષ્ઠમૃષિર્વારાણસીં ચયૌ ॥ ૧૨ ॥ ઇતિ
 તસ્ય વચઃ શ્રુત્વા નારદો હર્ષનિર્ભરઃ । તતઃ સંપૂજિતાં દેવીં
 વીરેણાસાન્વિતામ્ ॥ ૧૩ ॥ યુજૈસ્તુ દશમિર્યુક્તાં લોચનવ્રજ-
 મુષિતામ્ । માલાકમળદલયુતાં પદ્મસજ્જગદાયુતામ્ ॥૧૪॥ ત્રિશ્ચ-

ત્રીશું ‘૩કામદા’, ચોથું ‘૪દુઃખહારિણી’, પાંચમું ‘૫ચર્વાણી’
 અને છઠું ‘૬કાત્યાયની’ એ પ્રમાણે નામ કહેવાય છે. ૧૦.

સાતમું ‘૭ભીમનયના’ અને આઠમું ‘૮સર્વરોગહરા’ છે.
 એ પ્રમાણે એ પવિત્ર આઠ નામનો જે મનુષ્ય શ્રદ્ધાપુક્ત થઈને
 ત્રણે કાલ પાઠ કરે છે અથવા બીજાને બધાવે છે તે સંકટમાંથી
 મુક્ત થાય છે.” આ પ્રમાણે યુધિષ્ઠિર રાજાને કહી ઋષિ
 માર્કંડેય કાશી નગરીની અંદર ચાલ્યા ગયા. ૧૧-૧૨.

આ પ્રમાણે તે જૈગીષવ્ય મુનિનું વચન સાંભળી નારદમુનિ
 અત્યંત આનંદ મુક્ત થયા અને ત્યાર પછી તે બ્રહ્માના પુત્ર નારદે
 દશ હાથવાળાં, ત્રણ લોચનો વડે શોભાયમાન, માલા અને કમં-
 દલ જેમણે રાખેલાં છે એવાં, કમલ, શંખ અને ગદા વડે મુક્ત,

૩ કામનાઓને પ્રજ્ઞ કરનારાં, ૪ દુઃખોનો નાશ કરનારાં, ૫ કલ્યાણ કરનારાં,
 ૬ દુઃખોનો અથવા શત્રુઓનો નાશ કરનારાં, ૭ ભયંકર નેત્રવાળાં, ૮ સર્વરોગોનો
 નાશ કરનારાં.

લઘ્વમ્ભયરં સ્વજ્ઞવર્મવિશ્વપિતમ્ । વરદાભયહસ્તાં તાં મન્મથ્ય
વિધિનન્દનઃ ॥ ૧૫ ॥ વારત્રયં ગૃહીત્વા તુ તતો વિષ્ણુપુરં યયૌ ।
પ્રતસ્તોત્રસ્ય પઠનં પુત્રપાત્રવિવર્ધન ॥ ૧૬ ॥ સંકટનાશનં
ચૈવ ત્રિષુ લોકેષુ વિશ્રુતમ્ । ગોપનીયં પ્રયત્નેન મહાવન્ધ્યા-
પ્રસૂતિકૃત્ ॥ ૧૭ ॥

इति श्रीपद्मपुराणे संकटानामाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

શ્રીશીતલાટકસ્તોત્ર ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીશીતલાસ્તોત્રસ્ય મહાદેવ ઋષિઃ
અનુષ્ઠુપ્ છન્દઃ । શીતલા દેવતા । લક્ષ્મીર્ત્રીજમ્ । મવાની
ત્રિશૂલ અને ઠમરુને ધારણ કરનારાં, ખર્જ અને હાલ વડે સુંદર
જણાતાં અને વર આપનાર તથા અભયયુક્ત હાથવાળાં તે
દેવીનું વીરેશ્વરસહિત પૂજન કર્યું અને તે દેવીને અણ્ણમ કરીને
ત્રણવાર (તેમના પ્રસાદને) અહણ કરી ત્યાર પછી તે વૈકુંઠમાં
આલ્યા ગયા. આ સ્તોત્રનો પાઠ પુત્રપૌત્રની અભિવૃદ્ધિ કરવાસે
છે તેમ એ સ્તોત્ર સંકટનો નાશ કરવારું છે એમ ત્રણે લોકમાં
પ્રસિદ્ધ છે, સાચે મહાવન્ધ્યાને પણ પ્રસૂતિ કરનારું—પ્રભ આપ-
નારું છે માટે મહાપ્રયત્નથી એનું રક્ષણ કરવું. અર્થાત્ શુભરીતે
એનો પાઠ કરવાથી એ મહાફળ આપનારું છે. ૧૩-૧૭.

इति श्रीपद्मपुराणे “संकटानामाष्टक” स्तोत्रं संपूर्णम् ।

શ્રીશીતલાટકસ્તોત્ર

આ શ્રીશીતલાસ્તોત્રના મહાદેવ ઋષિ છે, અનુષ્ઠુપ્ છંદ છે,
શીતલા દેવતા છે, લક્ષ્મી પીજ છે, જાવાની શક્તિ છે અને સર્વજ્ઞ-

શક્તિઃ । સર્વવિસ્ફોટકાને ચયે જપે વિનિયોગઃ । ईश्वर उवाच ।
 वन्देऽहं शीतलां देवीं गल्लाला दिगम्बरा । माजनीकलोपेता
 शूर्पालंकृतमस्तकाम् ॥ १ ॥ वन्देऽहं शीतलां देवीं सर्वरोगमया-
 पहाम् । यामासाद्य निवर्तेत विस्फोटकभयं महत् ॥ २ ॥ शीतले
 शीतले चेति यो ब्रूयादाहपीडितः । विस्फोटकभयं घोरं क्षिप्रं
 तस्य प्रणश्यति ॥ ३ ॥ यस्त्वादकमध्ये तु धृत्वा पूजयते
 नरः । विस्फोटकभयं घोरं गृहे तस्य न जायते ॥ ४ ॥ शीतले
 पञ्चरदग्धस्य तिगन्धयुतस्य च । प्रनष्टचक्षुषः पुंसस्त्वामाहुर्जी-

तના વિસ્ફોટક-ફેલાના રોગની નિવૃત્તિ માટે આનો વિનિયોગ છે.

ઈશ્વર બોલ્યા:—“અધેડાપર બેઠેલાં, દિશારૂપી વસ્ત્રવાળાં,
 સાવરણીરૂપી કલશવડે યુક્ત અને સૂપડાવડે જેમનું મસ્તક
 શોભાયમાન છે એવાં શીતલાદેવીને હું વન્દન કરું છું. ૧.

સર્વરોગના ભયનો નાશ કરવાવાલાં શીતલા દેવીને હું વન્દન કરું
 છે કે, જેને શરણે જવાથી વિસ્ફોટક રોગનો મહા ભય દૂર થાય છે. ૨.

વિસ્ફોટકની બળતરાથી પીડાતો જે મનુષ્ય “હે શીતલા !
 હે શીતલા ! ” એ પ્રમાણે બોલે છે તેનો વિસ્ફોટક સંબંધી ભય-
 કર ભય પણ તટાક્ષ નાશ પામે છે. ૩.

(હે શીતલે !) જે મનુષ્ય જલને વિષે તમને-તમારી
 મૂર્તિને-રાખીને તમારું પૂજન કરે છે તેના ઘરમાં ભયંકર
 એવો વિસ્ફોટકનો ભય ઉત્પન્ન થતો નથી. ૪.

હે શીતલા ! તાપથી બલતા, દુર્ગન્ધિયુક્ત તથા આંધળા
 માણસના જીવનનું પરમ ઔષધ આપ છે એમ સર્વ કહે છે. ૫.

ચનોષધમ્ ॥ ૫ ॥ શ્રીતલે તનુજાન્તોમા હ્રસિ દુસ્થજાન ।
 વિસ્ફોટકવિર્ણાનાં ત્વમેકામૃતવર્ષિણી ॥ ૬ ॥ ગલગણ્ડગ્રહ
 રોગા યે ચાન્યે દારુણા નૃણામ્ । ત્વદનુધ્યાનમાત્રેણ શ્રીતલે
 યાન્તિ સંશયમ્ ॥ ૭ ॥ ન મન્ત્રો નૌષધં તસ્ય પાપરોગસ્ય વિચયતે ।
 ત્વામેકાં શ્રીતલે ધાર્ત્રીં નાન્યાં પશ્યામિ દેવતામ્ ॥ ૮ ॥ મૃણાલ-
 તન્નુસદૃશીં નાભિહૃન્મધ્યસંસ્થિતામ્ । યસ્ત્વાં સંચિન્તયેદેવિ તસ્ય
 મૃત્યુર્ન જાયતે ॥ ૯ ॥ અષ્ટકં શ્રીતલાદેવ્યા યો નરઃ પ્રપટેત્સદા ।
 વિસ્ફોટકમયં ધોરં મૃદે તસ્ય ન જાયતે ॥ ૧૦ ॥ શ્રોતવ્યં

હે શ્રીતલા ! દૂર ન થઈ શકે એવા પણ મનુષ્યોના શરીરના
 રોગોનો તમે નાશ કરો છો અને તેથી વિસ્ફોટકના રોગથી હૃદયમાં
 ચીરાયલા મનુષ્યો પર અમૃતને વર્ષાવનારાં આપ એક જ છો. ૬.

હે શ્રીતલા ! મનુષ્યોના ગલગંઠ તથા ગ્રહો સંબંધી રોગો
 તેમ બીજા પણ જે લયંકર રોગો છે તે તમારા ધ્યાનમાત્રથી જ
 વિનાશ પામે છે. ૭.

હે શ્રીતલા ! તે પાપરૂપી રોગને માટે મંત્ર કે ઔષધ કંઈ
 પણ નથી; પરંતુ તમે એક જ તેનાં રક્ષક છે એ સિવાય બીજાં
 કંઈ (પણ દેવી) ને હું જોતો નથી. ૮.

હે દેવિ ! ‘તમે મૃણાલના તંતુ સરખાં અને નાભિ અને
 હૃદયના મધ્ય ભાગમાં રહેલાં છો’ એ પ્રમાણે જે મનુષ્ય તમારું
 ચિંતન કરે છે તેનું (અપ) મૃત્યુ થતું નથી.” ૯.

જે મનુષ્ય શ્રીતલાદેવીના આ અષ્ટકનો નિરંતર પાઠ કરે
 છે તેના ઘરમાં લયંકર એવો વિસ્ફોટકનો લય (ક્યારે પણ)
 ઉત્પન્ન થતો નથી. ૧૦.

પાત્રિત્યં ચ ભક્તિશ્ચક્ષિત્સમન્વિતૈઃ । હપસર્ગવિનાશાય પં
 સ્વસ્થયનં મહત્ ॥ ૧૧ ॥ શીતલે ત્વં જગન્માતા શીતલે ત્વં
 જગત્પિતા । શીતલે ત્વં જગદ્દાત્રી શીતલાય નમો નમઃ ॥ ૧૨ ॥
 રાસભો ગર્દભશ્ચૈવ સ્વરો વૈશ્વાસનન્દનઃ । શીતલાવાહનશ્ચૈવ દુર્વા-
 નિકૃન્તનઃ ॥ ૧૩ ॥ પતાનિ સ્વરનામાનિ શીતલાગ્રે તુ યઃ
 પટેત્ । તસ્ય ગેહે શિશુનાં ચ શીતલારુઢ્ઠ ન જાયતે ॥ ૧૪ ॥
 શીતલાષ્ટકમેવેદં ન દેયં યસ્ય કસ્યચિત્ । દાતવ્યં ચ સદા તસ્મૈ
 શ્રદ્ધાભક્તિયુક્તય વૈ ॥ ૧૫ ॥

इति श्रीस्कन्दपुराणे शीतलाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

મનુષ્યોએ શ્રદ્ધા અને ભક્તિયુક્ત થઈને આ સ્તોત્રને
 સાંભળવું અથવા બોલવું, કારણ કે ભૂત પ્રેત વગેરેની બાધાઓ
 તથા રોગોના વિનાશને માટે એ મહા કલ્યાણ કરનાર છે. ૧૧.

હે શીતલા ! તમે જગત્નાં માતા છે, હે શીતલા ! તમે
 જગત્નાં પિતા૩૫ છે અને હે શીતલા ! તમે જગત્નાં ધાત્રી-
 રક્ષક છે, માટે આપ શીતલાને મારા વારંવાર નમસ્કાર હો. ૧૨.

‘રાસભ’, ‘ગર્દભ’, ‘અર’, ‘વૈશ્વાખનન્દન’, ‘શીતલા-
 વાહન’, અને ‘દુર્વાનિકૃન્તન’ એ ગણેશનાં છ નામ જે
 મનુષ્ય શીતલા દેવીની પાસે બણે છે તેના જરમાં બાળકોએ
 શીતલાનો રોગ થતો નથી. ૧૩-૧૪.

આ શીતલાષ્ટક સ્તોત્ર ગમે તેને (ભક્તિવિનાશને) આપવું
 નહિ, પરંતુ હમેશાં શ્રદ્ધા અને ભક્તિયુક્ત હોય તેને જ આપવું. ૧૫.

इति श्रीस्कन्दपुराण्युમાં " शीतलाष्टक " स्तोत्रं सम्पूर्णम् ।

॥ श्रीअन्नपूर्णीयै नमः ॥

अन्नपूर्णे सदापूर्णे शंकरप्राणवल्लभे ।
ज्ञात्वा त्वं गन्धमिदं यथैर्भिक्षां देहि च पावन्ति ॥

શ્રીઅન્નપૂર્ણાસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ નિત્યાનન્દકરી · વરાભયકરી સૌન્દર્ય-
રત્નાકરી નિર્ધૂતાશ્વિલઘોરપાવનકરી પ્રત્યક્ષમાહેશ્વરી । પ્રાલેયા-
ચલવંશપાવનકરી કાશીપુરાધીશ્વરી મિહાં દેહિ કૃપાવલમ્બનકરી
માતાન્નપૂર્ણેશ્વરી ॥ ૧ ॥ નાનારત્નવિચિત્રભૂષણકરી હેમામ્બરાઢ-
મ્બરી મુક્તાહારવિલમ્બમાનવિલસદ્વક્ષોજકુમ્ભાન્તરી । કાશ્મીરાગુ-
રુવાસિતા રુચિકરી કાશીપુરાધીશ્વરી મિહાં દેહિ ॥ ૨ ॥

શ્રીઅન્નપૂર્ણાસ્તોત્ર.

“હે માતા અન્નપૂર્ણા ! તમે નિરંતર આનંદ આપનારાં છો,
વર અને અભય આપનારાં છો, સૌન્દર્યની ખાણરૂપ છો, ભયંકર
પાપોનો નાશ કરી મનુષ્યને પવિત્ર કરનારાં છો, અને પ્રત્યક્ષ
માહેશ્વરી છો; વળી (પાર્વતીરૂપે અવતાર ધારણ કરી) હિમાલય
ના વંશને પવિત્ર કરનારાં છો અને કાશી નગરીનાં અધિષ્ઠાત્રી
છો, માટે હે અન્નપૂર્ણા માતા ! મારા પર કૃપા કરી આપ મને
લિક્ષા આપો. ૧.

વળી તમે વિવિધ પ્રકારનાં રત્નોવાળા વિચિત્ર અલંકારોને
ધારણ કરનારાં છો, સુવર્ણસરખાં વસ્ત્રોની છટાથી શોભાયમાન
છો, પોતાનાં કુંભનાં સરખાં ઘેસ્તનોના મધ્યભાગમાં લટકતા
મોતીના હારથી સુશોભિત થઈ રહેલાં છો, કંકુ તથા અગર-
ચંદનની મુગધચુક્ર તથા ઉજ્જવલ કાન્તિવાળાં છો અને કાશી
નગરીનાં અધિષ્ઠાત્રી છો, માટે હે અન્નપૂર્ણા માતા ! મારા પર
કૃપા કરી આપ મને લિક્ષા આપો. ૨.

યોગાનન્દકરી રિપુક્ષયકરી ધર્માર્થનિષ્ઠાકરી ચન્દ્રાકાનલભાસઃ
માનલહરી ત્રૈલોક્યરક્ષાકરી । સર્વૈશ્વર્યસમસ્તવાચ્છિતકરી કાશી-
પુરાધીશ્વરી મિશ્તાં દેહિં ॥ ૩ ॥ કૈલાસાચલકન્દરાલયકરી ગૌરી
ઉમા શંકરી કૌમારી નિગમાર્થગોચરકરી ઑંકારબીજાક્ષરી । મોક્ષ-
દ્વારકપાટગલ્પદ્વૈતઃ । કાશીપુરાધીશ્વરી મિશ્તાં દેહિં ॥ ૪ ॥

દૃશ્યાદૃશ્યપ્રભૂતવાહનકરી બ્રહ્માણ્ડખાણ્ડોદરી લીલાનાટકમૂત્રભેદ-
યોગીઓને તમે યોગને આનંદ આપનારાં છો, શત્રુઓને
નાશ કરનારાં છો, ધર્મ અને અર્થને દ્રઢતાપૂર્વક આપનારાં છો,
ચન્દ્ર, સૂર્ય અને અગ્નિની સમાન તમારા શરીરની લહરી દેહીપ્ય-
માન છે, તમે ત્રણે લોકનું રક્ષણ કરનારાં છો, સર્વ ઐશ્વર્ય અને
સમસ્ત ઇચ્છિત વસ્તુને આપનારાં છો અને કાશી નગરીનાં
અધિષ્ઠાત્રી છો, માટે હે અન્નપૂર્ણા માતા! મારા પર કૃપા કરી
આપ મને ભિક્ષા આપો. ૩.

તમે કૈલાસ પર્વતની ગુફાને વિષે પોતાનું સ્થાન બનાવેલું
છે, તમે (ગોરવર્ણવાળાં) ગૌરી, ઉમા-પાર્વતી તથા કલ્યાણ
કરનારાં છો, વળી કુમાર-કાર્તિક સ્વામીની શક્તિરૂપ અથવા તો
કુમારાવસ્થાવાળાં, વેદોના અર્થનો વિકાસ કરનારાં, ઔંકારરૂપી
બીજાક્ષરરૂપ, મોક્ષના દરવાજાનાં બારણાંને ઉઘાડી નાખનારાં
અને કાશી નગરીનાં અધિષ્ઠાત્રી છો, માટે હે અન્નપૂર્ણા માતા!
મારા પર કૃપા કરી આપ મને ભિક્ષા આપો. ૪.

તમે દૃશ્ય અથા અદૃશ્ય સર્વ પ્રાણીઓની સંપૂર્ણ રીતે આ
ભવિકા ચલાવનારાં છો, તમારા ઉદરરૂપી પાત્રને વિષે આ
બ્રહ્માંડ રહેલું છે; વળી તમે આ સંસારરૂપો લીલાનાટકના

નકરી વિજ્ઞાનદીપાકુરી । શ્રીવિશ્વેશ્વરનઃપ્રસાદનકરી કાશીપુરા-
ધીશ્વરી ભિક્ષાં દેહિ ॥ ૫ ॥ ઉર્વીસર્વજનેશ્વરી ભગવતી માતા-
અપૂર્ણેશ્વરી વેળીનીલસમાનકુન્તલહરી નિત્યામ્બદાનેશ્વરી । સર્વાન-
ન્દકરી દશાશુભકરી કાશીપુરાધીશ્વરી ભિક્ષાં દેહિ ॥ ૬ ॥
આદીક્ષાન્તસમસ્તવર્ણનકરી સંખોસ્ત્રિભાવાકરી કાશ્મીરા ત્રિજને-
શ્વરી ત્રિલહરી નિત્યાકુરા શર્વરી । કામાકાઙ્ગકરી જનોદયકરો
સૂત્રનો નાશ કરનારાં છે, વિજ્ઞાનરૂપી દીપકની શિખા છે, શ્રી
વિશ્વનાથ શંકરના મનને પ્રસન્ન કરનારાં છે અને કાશી નગરીનાં
અધિષ્ઠાત્રી છે, માટે હે અન્નપૂર્ણા માતા ! મારા પર કૃપા કરી
આપ મને ભિક્ષા આપો. ૫.

હે માતા ! પૃથ્વીને વિષે ઉત્પન્ન થએલાં સર્વ પ્રાણીઓનાં
તમે ઈશ્વરી છે, તમે છ પ્રકારનાં ઐશ્વર્યયુક્ત છે, તમે સર્વનાં
માતા તથા અન્ન આપનારાં છે, તમારી વેળી સુંદર કાળા કેશની
લહરીએથી શોભાયમાન છે અને તમે સર્વને નિરંતર અન્ન
આપનારાં ઈશ્વરી છે; વળી સર્વને આનંદિત કરનારાં, સર્વનો અબ્યુ-
દય કરનારાં અને કાશી નગરીનાં અધિષ્ઠાત્રી છે, માટે હે અન્ન-
પૂર્ણા માતા ! મારા પર કૃપા કરી આપ મને ભિક્ષા આપો. ૬.

હે માતા ! (સંસારમાં) દીક્ષાપર્યન્તના—યજ્ઞાન્ત લઘુ યજ્ઞોનાં
કર્મનું સર્વ વર્ણન કરનારાં તમે જ છો, શંકર પરમાત્માના સત્ત્વ,
રજ અને તમોગુણના લાવેને પ્રગટ કરનારાં પણ તમે જ છો; વળી
તમે કાશ્મીર દેશને વિષે રહેવાવાળાં, સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ
એ ત્રણે લોકનાં ઈશ્વરી, ગંગા, યમુના અને સરસ્વતી એ ત્રણ
નદીરૂપ, અવિનાશિ એવા જગત્ના બીજરૂપ, રાત્રિરૂપ, સર્વની

કાશીપુરાધીશ્વરી ભિક્ષાં દેહિ૦ ॥ ૭ ॥ દેવી સર્વવિચિત્રરત્નરચિતા
 દાક્ષાયણી સુન્દરી વામં સ્વાદુપયોધરપ્રિયકરી સૌભાગ્યમાહેશ્વરી ।
 મક્તાભિષ્ટકરી દર્શાશુભકરી કાશીપુરાધીશ્વરી ભિક્ષાં દેહિ૦
 ॥ ૮ ॥ ચન્દ્રાર્કાનલકોટ્કોટિસદૃશા ચન્દ્રાંશુભિમ્બાધરી ચન્દ્રાર્કા-
 પ્રિસમાનકુન્તલધરી ચન્દ્રાર્કવર્ણેશ્વરી । માલાપુસ્તકપાશસાક્ષુ-
 શધરી કાશીપુરાધીશ્વરી ભિક્ષાં દેહિ૦ ॥ ૯ ॥ ક્ષત્રત્રાણકરી
 કામનાઓને પરિપૂર્ણ કરનાર, લોકોનો અભ્યુદય સાધનાર અને
 કાશી નગરીનાં અધિષ્ઠાત્રી છો, માટે હે અન્નપૂર્ણા માતા ! મારા
 પર કૃપા કરી આપ મને ભિક્ષા આપો. ૭.

હે દેવિ ! સર્વ પ્રકારનાં વિચિત્ર રત્નોથી શોભાયમાન, દક્ષ
 પ્રેમપતિનાં પુત્રી અને સુંદર સ્વરૂપને ધારણ કરનારાં તમે છો;
 વળી સુંદર અને મધુર એવાં પયોધર (નું પાન) આપીને તમે
 સર્વનું પ્રિય કરનારાં, સૌભાગ્ય આપવા વડે મહાન્ ઇશ્વરી, ભક્ત
 ની ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરનાર, મનુષ્યોની દુર્દશાને મટાડી તેમનું
 કલ્યાણ કરનાર અને કાશી નગરીનાં અધિષ્ઠાત્રી છો, માટે હે
 અન્નપૂર્ણા માતા ! મારા પર કૃપા કરી આપ મને ભિક્ષા આપો. ૮.

હે માતા ! તમે કરોડો ચન્દ્ર, સૂર્ય અને અગ્નિની સમાન
 કાન્તિવાળાં છો, તમારું અધરબિમ્બ ચન્દ્રના કિરણની સમાન
 છે, તમે ચન્દ્ર અને અગ્નિ સમાન તેજોમય કુંડલને ધારણ કર-
 નારાં છો અને ચન્દ્ર અને સૂર્યની સમાન તેજસ્વી વર્ણવાળાં
 ઇશ્વરી છો; વળી માળા, પુસ્તક, પાશ અને અંકુશને તમે ધારણ
 કરેલાં છે અને તમે કાશી નગરીનાં અધિષ્ઠાત્રી છો, માટે હે અન્ન-
 પૂર્ણા માતા ! મારા પર કૃપા કરી આપ મને ભિક્ષા આપો. ૯.

મંહાભયકરી માતા કૃપાસાગરી સાક્ષાન્મોક્ષકરી સદા શિવકરી
વિશ્વેશ્વરશ્રીધરી । દક્ષાક્રન્દકરી નિરામયકરી કાશીપુરાધીશ્વરી
ભિક્ષાં દેહિ ॥ ૧૦ ॥ અન્નપૂર્ણે સદાપૂર્ણે શંકરપ્રાણવલ્લભે ।
જ્ઞાનવૈરાગ્યસિદ્ધયર્થં ભિક્ષાં દેહિ ચ પાર્વતિ ॥ ૧૧ ॥ માતા
ચ પાર્વતી દેવી પિતા દેવો મહેશ્વરઃ । બાન્ધવાઃ શિવભક્તાશ્ચ
સ્વદેશો ભુવનત્રયમ્ ॥ ૧૨ ॥

ઇતિ શ્રીમચ્છંકરાચાર્યવિરચિતમન્નપૂર્ણાષ્ટકસ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્ ।

હે દેવિ ! તમે ક્ષત્રિયોનાં રક્ષણ કરનારાં છો, સર્વને મહા
અભય આપનારાં છો, સર્વનાં માતા (રૂપે પાલન કરનારાં) છો,
અને હયાના સાગરરૂપ છો; વળી સાક્ષાત્ મોક્ષને આપનારાં,
સર્વદા સર્વનું કલ્યાણ કરનારાં અને વિશ્વેશ્વર પરમાત્માની શોભાને
પણ વધારનારાં છો; તમે હક્ષને (યજ્ઞનો વિનાશ કરાવી) આક્રંદ
કરાવનારાં છો, સર્વના રોગોનો નાશ કરનારાં છો તેમ જ કાશી
નગરીનાં અધિષ્ઠાત્રી છો, માટે હે અન્નપૂર્ણા માતા ! મારા પર
કૃપા કરી આપ મને ભિક્ષા આપો. ૧૦.

સર્વદા પૂર્ણરૂપ અને શંકરને પ્રાણુથી પણ અધિક પ્રિય
એવાં હે અન્નપૂર્ણા પાર્વતિ ! મારાં જ્ઞાન અને વૈરાગ્યની સિદ્ધિ
માટે આપ મને ભિક્ષા આપો (કે જેથી હું મોક્ષ મેળવી શકું). ૧૧.

હે દેવિ ! આપ પાર્વતી દેવી મારાં માતા છો, મહેશ્વર શંકર
દેવ મારા પિતા છે, શિવના ભક્તો એ બધા મારા બાંધવો છે
અને આ ત્રણ ભુવન એ મારો દેશ છે. અર્થાત્ મને એવું જ્ઞાન
આવે તેવી બુદ્ધિ આપવાની આપ મારા પર કૃપા કરો. ” ૧૨.

ઇતિ શ્રીમચ્છંકરાચાર્યવિરચિત “અન્નપૂર્ણસ્તોત્ર” સંપૂર્ણ.

શ્રીદુર્ગાપદુદ્ધારસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ નમસ્તે શરણ્યે શિવે સાનુકમ્પે નમસ્તે
જગદ્વ્યાપિકે વિશ્વરૂપે । નમસ્તે જગદ્વન્દ્યપાદારવિન્દે નમસ્તે જગ-
ત્તારિણિ ત્રાહિ દુર્ગે ॥ ૧ ॥ નમસ્તે જગદ્ચિન્ત્યમાનસ્વરૂપે નમસ્તે
મહાયોગિણિ જ્ઞાનરૂપે । નમસ્તે નમસ્તે સદાનન્દરૂપે નમઃ ॥ ૨ ॥
અનાથસ્ય દીનસ્ય તૃષ્ણાતુરસ્ય ભયાર્તસ્ય ભીતસ્ય વદ્ધસ્ય જન્તોઃ ।

શ્રીદુર્ગાપદુદ્ધારસ્તોત્ર.

“હે શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરનાર! હે કલ્યાણિ! હે દયાળુ!
તમને મારા નમસ્કાર છે, હે જગત્માં વ્યાપ્ત! હે વિશ્વરૂપ!
તમને મારા નમસ્કાર છે, હે જગત્ને વન્દન કરવા યોગ્ય ચરણ-
કમલવાળાં! તમને મારા નમસ્કાર છે અને હે જગત્ને ઉદ્ધાર
કરનારાં દુર્ગ! તમને મારા નમસ્કાર છે, તમે મારું રક્ષણ કરો. ૧

હે જગત્ને ચિન્તન કરવા યોગ્ય સ્વરૂપવાળાં! તમને
મારા નમસ્કાર છે, હે મહાયોગિણિ! હે જ્ઞાનસ્વરૂપ! તમને
મારા નમસ્કાર છે, હે નિરંતર આનંદ સ્વરૂપે રહેલાં દેવિ! તમને
મારા વારંવાર નમસ્કાર છે અને હે જગત્ને ઉદ્ધાર કરનારાં
દુર્ગે! તમને મારા નમસ્કાર છે, અને તમે મારું રક્ષણ કરો. ૨.

હે દેવિ! અનાથ, દીન, તૃષ્ણાયુક્ત, ભયથી પીડાતા, ભય-
ભીત થએલા અને (કારાગૃહ વિગેરેમાં) બંધાયેલા પ્રાણીને
તેમાંથી મુક્ત કરનાર શરણરૂપ તમે એકલાં જ છો, માટે હે જગ-
ત્ને ઉદ્ધાર કરનારાં દુર્ગે! તમને મારા નમસ્કાર છે અને તમે

ત્વમેકા ગતિર્દેવિ નિસ્તારકર્ત્રી નમ૦ ॥ ૩ ॥ અરણ્યે રણે દારુણે
શત્રુમધ્યેઽનલે સાગરે પ્રાન્તરે રાજગેહે । ત્વમેકા ગતિર્દેવિ નિસ્તા-
રનૌકા નમ૦ ॥ ૪ ॥ અપારે મહાદુસ્તરેઽત્વન્તઘોરે વિપત્સાગરે
મજ્જતાં દેહભાજામ્ । ત્વમેકા ગતિર્દેવિ નિસ્તારહેતુર્નમ૦ ॥ ૫ ॥
નમશ્ચણ્ડિકે ચણ્ડદુર્દણ્ડલીલાસમુત્ત્વાણ્ડિતાચ્ચણ્ડિતાશેષશત્રોત્ત્વમેકા
ગતિર્દેવિ નિસ્તારવીજં નમ૦ ॥ ૬ ॥ ત્વમેવાયમાવાધૃતાસત્યવા-
મારું રક્ષણ કરો. ૩.

હે દેવિ ! અરણ્યમાં, સંગ્રામમાં, ભયંકર સ્થલે, શત્રુઓની
વચમાં, અગ્નિમાં, સમુદ્રમાં, એકાન્ત જગ્યામાં કે રાજગૃહમાં-
કારાવાસમાં પણ (રહેલાઓને તેમાંથી) તરવાની નૌકારૂપ
(પરમ) ગતિ તમે એક જ છો, માટે હે જગત્નો ઉદ્ધાર કરનારાં
દુર્ગે ! તમને મારા નમસ્કાર છે અને તમેમારું રક્ષણ કરો. ૪.

હે દેવિ ! પાર વિનાના, અત્યંત દુઃખેકરી તરી શકાય એવા
અને અત્યંત ભયંકર એવા વિપત્તિઓરૂપ સાગરને વિષે દુખતાં
પ્રાણીઓને તેમાંથી તરવાના કારણરૂપ (પરમ) ગતિ તમે
એકજ છો, માટે હે જગત્નો ઉદ્ધાર કરનારાં દુર્ગે ! તમને મારા
નમસ્કાર છે અને તમે મારું રક્ષણ કરો. ૫.

પોતાના પ્રચણ્ડ હાથોરૂપી દંડોની લીલાવડે ઇન્દ્રના સમગ્ર
શત્રુઓનો જેમણે નાશ કરેલો છે એવાં હે ચણ્ડિકા ! તમને મારા
નમસ્કાર છે. હે દેવિ ! (મનુષ્યોની) ઉદ્ધારના બીજરૂપ (પરમ)
ગતિ તમે જ છો, માટે હે જગત્નો ઉદ્ધાર કરનારાં દુર્ગે ! તમને
મારા નમસ્કાર છે અને તમે મારું રક્ષણ કરો. ૬.

(હે દેવિ !) પાપીઓ વડે આરાધન ન કરાએલાં, સત્ય

દીર્ઘ જાતાજિતાક્રોધનાત્ક્રોધનિષ્ઠા । ઇદા પિઙ્ગલા ત્વં સુષુમ્નાં
 ચ નાડી નમઃ ॥ ૭ ॥ નમો દેવિ દુર્ગે શિવે ભીમનાદે સરસ્વ-
 ત્યરુન્ધત્યમોઘસ્વરૂપે । વિભૂતિઃ શર્ચી કાલરાત્રિઃ સતી ત્વં નમઃ
 ॥ ૮ ॥ શરણમસિ સુરાણાં સિદ્ધવિદ્યાધરાણાં મુનિમનુજપશૂનાં
 દસ્યુભિસ્ત્રાસિતાનામ્ । નૃપતિગૃહગતાનાં વ્યાધિભિઃ પીઢિતાનાં
 ત્વમસિ શરણમેકા દેવિ દુર્ગે પ્રસીદ ॥ ૯ ॥ ઇદં સ્તોત્રં મયા
 પ્રોક્તમાપદુદ્ધારહેતુકમ્ । ત્રિસંધ્યમેકસંધ્યં વા પઠનાદ્ ધોરસંક-
 ષાલનાર, અપરિમેય, અજિત ક્રોધવાળાં, ક્રોધના આશ્રયભૂત
 તેમ ઇંદ્રા, પિઙ્ગલા અને સુષુમ્ણા નાડીરૂપે અર્થાત્ યોગની ક્રિયા-
 રૂપે તમે એકજ રહેલાં છો, માટે હે જગત્નો ઉદ્ધાર કરનાર દુર્ગે !
 તમને મારા નમસ્કાર છે અને તમે મારું રક્ષણ કરો. ૭.

હે દેવિ ! હે દુર્ગે ! હે કલ્યાણિ ! હે ભયંકર નાદવાળાં ! હે
 સરસ્વતિ ! હે અરુન્ધતિ ! અને હે અમોઘ સ્વરૂપવાળાં ! તમને
 મારા નમસ્કાર છે. તમે (સર્વ) વિભૂતિ, ઇન્દ્રાણી, કાલરાત્રી
 તથા સતીસ્વરૂપે રહેલાં છો, માટે હે જગત્નો ઉદ્ધાર કરનાર
 દુર્ગે ! તમને મારા નમસ્કાર છે અને તમે મારો ઉદ્ધાર કરો. ૮.

હે દેવિ ! દેવો, સિદ્ધો, વિદ્યાધરો, મુનિઓ, મનુષ્યો અને
 પશુઓનું તેમ ચોરોવડે ત્રાસિત થએલાંનું શરણ તમે જ છો,
 તેમ રાજગૃહમાં-રહેલાં અને વ્યાધિઓથી પીડાયેલાંઓનું પણ
 શરણ તમે એકજ છો, માટે હે દુર્ગે ! તમે પ્રસન્ન થાઓ ! ” ૯.

આ સ્તોત્ર મેં આપત્તિમાંથી (પોતાનો) ઉદ્ધાર કરવાને
 માટે કહેલું છે માટે ત્રણેકાલ અથવા એકકાલ પણ એનો પાઠ

ંયાત્ । મુચ્યતે નાત્ર સંદેહો ભુવિ સ્વર્ગે રસાતલે ॥ ૧૦ ॥ સર્વદા
શ્લોકમેકં વા યઃ પઠેદ્ભક્તિમાન્ સદા । • સ સર્વં દુષ્કૃતં ત્યક્ત્વા
પ્રાપ્નોતિ પરમં પદમ્ ॥ ૧૧ ॥ પઠનાદસ્ય દેવોશિ કિં ન સિધ્યતિ
ભૂતલે । સ્તવરાજમિદં દેવિ સંક્ષેપાત્કથિતં મયા ॥ ૧૨ ॥

इति श्रीसिद्धेश्वरीतन्त्रे उमामहेश्वरसंवादे श्रीदुर्गापदुद्धारस्तोत्रं समाप्तम् ।

શ્રીદેવ્યપરાધક્ષમાપનસ્તોત્રમ્ ।

શ્રોગણેશાય નમઃ ॥ ન મન્ત્રં નો યન્ત્રં તદપિ ચ ન જાને
સ્તુતિમહો ન ચાહ્વાનં ધ્યાનં તદપિ ચ ન જાને સ્તુતિકથાઃ ।
ન જાને મુદ્રાસ્તે તદપિ ચ ન જાને વિલપનં પરં જાને માત-
કરવાથી મનુષ્ય પૃથ્વીમાં, સ્વર્ગમાં કે રસાતલમાં (હોય તો) પણ
ઘોર સંકટમાંથી મુક્ત થાય છે. ૧૦.

જે મનુષ્ય નિરંતર ભક્તિયુક્ત થઈ આ સંપૂર્ણ સ્તોત્ર અથવા
એના શ્લોકનો પાઠ કરે છે તે (પોતાનાં) સર્વ પાપનો
નાશ કરી પરમ પદને પામે છે. ૧૧.

હે દેવેશિ ! આ સ્તોત્રના પાઠથી પૃથ્વીમાં શું સિદ્ધ થઈ
શકતું નથી ? હે દેવિ ! આ સ્તોત્રોમાં શ્રેષ્ઠ એવું સ્તોત્ર સંક્ષેપમાંજ
મેં તમને કહ્યું છે. ૧૨.

इति श्रीसिद्धेश्वरीतन्त्रे उमामहेश्वरसंवादे “ दुर्गापदुद्धारस्तोत्र ” संपूर्ण.

શ્રીદેવ્યપરાધક્ષમાપનસ્તોત્ર.

“ હે માતા ! આશ્ચર્ય છે કે હું તમારા મંત્ર, યંત્ર કે સ્તુતિ
કંઈ પણ બોલ્યો નથી તેમ આવાહન, ધ્યાન કે તટકાલ કરવાની
સ્તુતિની કથાઓ પણ બોલ્યો નથી; વળી તમારી મુદ્રાઓ કે
પાઠ કરવો પણ બોલ્યો નથી, પરંતુ હે માતા ! ફક્ત તમારું

સ્ત્વદનુસરણં ક્લેશહરણમ્ ॥ ૧ ॥ વિધેરજ્ઞાનેન દ્રવિણવિરહે-
 ણાલસતયા વિધેયાશ્નન્યત્વાત્તવ ચરણયોર્યા ચ્યુતિરભૂત્ ।
 તદેતત્ક્ષન્તવ્યં જનનિ સકલોદ્ધારિણ શિવે કુપુત્રો જાયેત
 કચિદપિ કુમાતા ન ભવતિ ॥ ૨ ॥ પૃથિવ્યાં પુત્રાસ્તે જનનિ
 બહવઃ સન્તિ સરલાઃ પરં તેષાં મધ્યે વિરલતરલોઽહં તવ સુતઃ ।
 મદીયોઽયં ત્યાગઃ સમુચિતમિદં નો તવ શિવે કુપુત્રો જાયેત
 કચિદપિ કુમાતા ન ભવતિ ॥ ૩ ॥ જગન્માતર્માતસ્તવ ચરણસેવા ન
 રચિતા ન વા દત્તંદેવિ દ્રવિણમપિ ભૂયસ્તવ મયા । તથાપિ ત્વં સ્નેહં
 અનુસરણુ એજ મારા કલેશોનું નાશક છે એટલું હું બાણું છું. ૧.

હે જનનિ ! હું પૂજનો વિધિ નથી બાણુતો તેથી કે દ્રવ્યના
 અભાવે, આલસ્યથી કે પૂજાવિધિ (ગહનતાને લીધે) થવો
 અશક્ય છે એ હેતુથી પણ તમારાં ચરણોની જે સેવા તે મારાથી
 બની શકી નથી તો હે સર્વને ઉદ્ધાર કરનારાં કલ્યાણિ દેવિ !
 મારો તે અપરાધ ક્ષમા કરજો, કેમકે પુત્ર કવચિત્ કુપુત્ર થાય છે
 પરંતુ માતા કુમાતા થતી નથી. ૨.

હે જનનિ ! પૃથ્વીમાં સરલ એવા તમારા ઘણા પુત્રો છે,
 પરંતુ તે સર્વમાં હું એક તમારો પુત્ર કોઈ અતિ વિરલ છું અને
 તેથી હે કલ્યાણિ ! તેવા મારા જેવાનો ત્યાગ કરવો એ તમને
 યોગ્ય નથી, કેમકે પુત્ર કવચિત્ કુપુત્ર થાય છે પરંતુ માતા
 કુમાતા થતી નથી. ૩.

જગતનાં માતા એવાં હે માતા ! મેં તમારાં ચરણોની
 સેવા કરી નથી અથવા તો હે દેવિ ! મેં તમને અથવા તમારા
 નિમિત્તે અત્યંત દ્રવ્ય પણ અર્પણ કર્યું નથી, તો પણ તમે તો મારા

મયિ નિરુપમં યત્પકુરુષે કુપુત્રો જાયેત ક્વચિદપિ કુમાતા ન
 ભવતિ ॥ ૪ ॥ પરિત્યક્ત્વા દેવાન્નિવિધવિધસેવાકુલતયા મયા
 પચ્ચાશીતેરધિકમપનીતે તુ વયસિ । इदानीं चेन्मातस्तव यदि
 કૃપા નાપિ ભવિતા નિરાલમ્બો લમ્બોદૂરજનનિ કં યામિ શર-
 નમ્ ॥ ૫ ॥ શ્વપાકો જલપાકો ભવતિ મધુપાકોપમગિરા નિરા-
 તઢ્ઢો રઢ્ઢો વિહરતિ ચિરં કોટિકનકૈઃ । તવાપર્ણે કર્ણે વિશતિ
 મનુવર્ણે ફલમિદં જનઃ કો જાનીતે જનનિ જપનીયં જપવિધૌ
 ઉપર કોઈ અનુપમ સ્નેહ રાખ્યા કરો છે, એથી જણાય છે કે,
 પુત્ર ક્વચિત્ કુપુત્ર થાય છે પરંતુ માતા કુમાતા થતી નથી. ૪.

વિવિધ પ્રકારના વિધિઓ પ્રમાણે સેવા કરવાથી આકુલ-
 વ્યાકુલ થએલા મેં સર્વ દેવોનો ત્યાગ કરીને પંચાશીથી અધિક
 વર્ષની ઉંમર તો ગાળી નાખી, છતાં હે માતા ! હવે જો તમારી
 કૃપા મારા ઉપર નહિ થાય તો હે ગણપતિનાં માતા પાર્વતિ !
 નિરાધાર એવો હું બીજા કયા દેવને શરણે જાઉં ? ૫.

હે માતા ! તમારી ભક્તિથી બહુ બોલનારો એવો ચાંડાલ
 હોય તો તે પણ મધુર વાણીયુક્ત થઈ જાય છે તેમ હરિદ્રી હોય
 હોય તો તે પણ દુઃખરહિત થઈને કરોડો સુવર્ણ મેળવી દીર્ઘકાલ
 પર્યંત આનંદ ભોગવે છે; હે પાર્વતિ ! તમારા મંત્રના અક્ષરો કાને
 પડતાંજ આ પ્રમાણેનું ફલ મળે છે તો હે જનનિ ! (તે મંત્રનો)
 વિધિપૂર્વક જપ કરવામાં આવે તો તેનું શું ફલ પ્રાપ્ત થાય તે
 કયો માણસ જાણી શકે ? અર્થાત્ મહાફલ પ્રાપ્ત થાય છે. ૬.

૧ ॥ ૬ ॥ ચિતામસ્માલેપો ગરલમશનં દિવપટધરો જટાધારી કળ્થે
 શ્રુજગપતિહારી પશુપતિઃ ॥ કપાલી ભૂતેશો ભજતિ જગદીશૈકપ-
 દર્વી ભવાનિ ત્વત્પાણિગ્રહણપરિપાટીફલમિદમ્ ॥ ૭ ॥ ન મોક્ષ-
 સ્યાકાઙ્ક્ષા ન ચ વિભવવાઙ્ક્ષાપિ ચ ન મે ન વિજ્ઞાનાપેક્ષા
 શશિમુખિ સુલ્લેષ્છાપિ ન પુનઃ । અતસ્ત્વાં સંયાચે જનનિ
 જનનં યાતુ મમ વૈ મૃડાની રુદ્રાણી શિવ શિવ ભવાનીતિ
 જપતઃ ॥ ૮ ॥ નારાધિતાઽસિ વિધિના વિવિધોપચારૈઃ
 કિં રુક્ષચિન્તનપરૈર્ન કૃતં વચોભિઃ । ક્ષ્યામે ત્વમેવ યદિ કિંચન

હે માતા ! શંકર પરમાત્મા ચિતાની ભસ્મને ચોળનારા,
 વિષને ખાનારા, દિશાઙ્કી વસ્ત્રવાળા, જટાને ધારણ કરનારા,
 કંઠમાં સર્પનો હાર પહેરનારા, પશુ-નંદી ના સ્વામી, હાથમાં
 ખોપરી રાખનારા અને ભૂતાદિના ઇશ્વર છે છતાં, ‘જગત્ના
 ઇશ્વર’ એવી એક મહા પદવીને ભોગવે છે તે તો હે ભવાનિ !
 તમારા પાણિગ્રહણના પ્રભાવનું જ ફલ છે એમ હું માનું છું. ૭.

હે માતા ! મને મોક્ષની ઇચ્છા નથી તેમ વૈભવની પણ
 અભિલાષા નથી, હે શશિમુખિ ! મને વિજ્ઞાનની ઇચ્છા કે વળી
 સુખોની ઇચ્છા પણ નથી, પરંતુ હે જનનિ ! આથી હું એટલુંજ
 તમારી પાસે માગું છું કે, ‘મૃડાની, રુદ્રાણી, શિવ, શિવ, ભવાની’
 એ પ્રમાણે જપ કરતાં કરતાં મારો જન્મ વ્યતીત થાઓ. ૮.

હે માતા ! વિધિપુરઃસર વિવિધ પ્રકારના ઉપચારોથી મેં
 તમારી આરાધના કરી નથી તેમ શુદ્ધવિચારમાંજ તત્પર
 એવા મેં વચનો વડે સ્તુતિ પણ કરી નથી, એમ છતાં પણ, હે

મય્યનાથે ધત્સે કૃપામુચિતમમ્બ પરં તવૈવ ॥ ૯ ॥ આપત્સુ
મમ્મઃ સ્મરણં ત્વદીયં કરોમિ દુર્ગે કરુણાર્ણવેશિ । નૈતચ્છઠત્વં
મમ ભાવયેથાઃ ક્ષુધાતૃષાર્તાં જનનીં સ્મરન્તિ ॥ ૧૦ ॥ જગદમ્બ
વિચિત્રમત્ર કિં પરિપૂર્ણા કરુણાઽસ્તિ ત્વેન્મયિ । અપરાધપરંપરા-
વૃતં નહિ માતા સમુપેક્ષતે સુતમ્ ॥ ૧૧ ॥ મત્સમઃ પાતકી
નાસ્તિ પાપઘ્ની ત્વત્સમા નહિ । એવં જ્ઞાત્વા મહાદેવિ યથા-
યોગ્યં તથા કુરુ ॥ ૧૨ ॥

इति श्रीमच्छङ्कराचार्यविरचितं देव्यपराधक्षमापनस्तोत्रं संपूर्णम् ।

શ્યામા ! મારા અનાથ પર તમે કૃપા કરો છો એ ખરેખર હે
અંબા ! તમારે માટે યોગ્ય જ છે. ૯.

હે ઘ્યાના સમુદ્ર૩૫ દુર્ગે ! હું જ્યારે આપત્તિમાં ડુબી જાઉં
છું ત્યારેજ તમારું સ્મરણ કરું છું એ મારું શઠપણું તમે ધ્યાનમાં
ન લેતાં, કારણ કે બાલકો જ્યારે ક્ષુધા અને તૃષાર્થી પીડા પામે
છે ત્યારે જ માતાનું સ્મરણ કરે છે. ૧૦.

હે જગદંબા ! તમારી જો મારા ઉપર પરિપૂર્ણ કૃપા હોય
તો તેમાં આશ્ચર્ય શું છે ? કારણ કે, પુત્ર અનેક અપરાધવાળો
હોય તોપણ માતા તેની ઉપેક્ષા કરતી નથી. ૧૧.

હે માતા ! મારા જેવો કોઈ પાપી નથી અને તમારા જેવાં
કોઈ પાપનો નાશ કરનારાં નથી, માટે હે મહાદેવિ ! એ પ્રમાણે
જાણીને તમને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ તમે (મારે માટે) કરો. ૧૨.

इति श्रीमच्छङ्कराचार्यविरचित "देव्यपराधक्षमापन" स्तोत्र संपूर्णम्.

શ્રીઆનન્દલરીસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ભવાનિ સ્તોતું ત્વાં પ્રભવતિ ચતુર્ભિર્ન
 વદનૈઃ પ્રજાનામીશનિશ્ચિપુરમથનઃ પશ્ચભિરપિ । ન ષઢ્ઘિઃ
 સેનાનીર્દશશતમુસૈરપ્યહિતિસ્તદાન્યેષાં કેષાં કથય કથમસ્મિન્ન-
 વસરઃ ॥ ૧ ॥ ઘૃતક્ષોરદ્રાક્ષામધુમધુરિમા કૈરપિ પદૈર્વિંશિષ્યાના-
 રુચેયો ભવતિ રસનામાત્રવિષયઃ । તથા તે સૌન્દર્યં પરમશિવદ-
 આત્રવિષયઃ કથંકારં બ્રૂમઃ સકલનિગમાગોચરગુણે ॥ ૨ ॥ મુખે

શ્રીઆનન્દલરીસ્તોત્ર.

“હે ભવાનિ! તમારી સ્તુતિ કરવાને માટે પ્રજાના ઈશ્વર બ્રહ્મા
 પોતાનાં ચારમુખવડે પણ સમર્થ થતા નથી તેમ ત્રિપુરાસુરનો
 નાશ કરનાર શંકર પાંચમુખવડે, કાર્તિકસ્વામી છ મુખવડે અને
 શેષનાગ હજાર મુખવડે પણ સમર્થ થતા નથી તો પછી બીજા
 તો તમારી સ્તુતિ કોણ કરી શકે તે કહો? અર્થાત્ તમારા
 માહાત્મ્યને કોઈપણ સમજવા શક્તિમાન નથી. ૧.

વળી ધી, દુધ, દ્રાક્ષા અને મધની જે મીઠાશ છે તે કોઈ
 પણ શબ્દોના વિશેષણથી વર્ણવી શકાય તેવી નથી, કારણ કે તે
 નિર્ઘ્વૈથીજ જાણી શકાય તેમ છે, તેજ પ્રમાણે સર્વ વેદોથી પણ
 જેના ગુણો જાણી શકાય એવા નથી એવાં હે માતાં! તમારું સૌંદર્ય
 પણ ઉત્તમ હોવાથી શંકરવડે જ માત્ર જાણી શકાય તેવું છે તો
 પછી તેનું વર્ણન અમે કેવી રીતે કરી શકીએ? અર્થાત્ અમે
 તમારું કંઈપણ વર્ણન કરવા સમર્થ નથી. ૨.

તે તામ્બૂલં નયનયુગલે કજ્જલકલા લલાટે કાશ્મીરં વિલસતિ
 ગલે મૌક્તિકલતા । સ્ફુરત્કાશ્ચી શાટી • પૃથુકટિતંદે હાટકમયી
 મજામસ્ત્વાં ગૌરીં નગપતિકિશોરીમવિરતમ્ ॥ ૩ ॥ વિરાજન્મ-
 ન્દારદ્રુમકુસુમહારસ્તનતટી નદદ્વીણાનાદશ્રવણવિલસત્કુણ્ડલ-
 ગુણા । નતાઙ્ગી માતઙ્ગી રુચિરગતિમઙ્ગી ભગવતી સતી શંભો-
 રમ્ભોરુહચદુલચક્ષુર્વિજયતે ॥ ૪ ॥ નવીનાર્કભ્રાજન્મણિકનક-
 ભૂષાપરિકરૈર્વૃતાઙ્ગી સારઙ્ગીરુચિરનયનાઙ્ગીકૃતશિવા । તદિ-

હે માતા ! તમારા મુખને વિષે તાંબૂલ, બે નયનોમાં કાજળની
 સુંદરતા, લલાટમાં કુંકુમ, ગળાનેવિષે મોતાની માળા, વિશાલ
 કટિપ્રદેશ પર દેહીખ્યમાન કાંચી અને (શરીરપર) સુવર્ણની માફક
 ચમકતી સાળી શોભી રહેલી છે, આવાં પર્વતરાજ હિમાલયનાં
 કિશોરી જે તમે ગૌરી તેમને અમે હમેશાં ભજીએ છીએ. ૩.

મંદાર કલ્પદ્રુમનાં પુષ્પોના મનોહર હારવડે જેમનાં સ્તનના
 પ્રાન્તભાગ શોભી રહ્યા છે, શબ્દ કરતી વીણાના નિનાદવડે કાનોને
 વિષે જેમનાં કુંડલો ચમકી રહ્યાં છે અને જે નતાઙ્ગી, હાથીના
 સરખી ગતિવાળાં અથવા મદોન્મત્ત અને સુંદર ભંગયુક્ત
 ગતિવાળાં છે તે કમળસરખાં સુંદર નયનવાળાં ભગવાન્ શંકરનાં
 ભગવતી સતી પાર્વતી વિજયને પામે ! ૪.

બાલ સૂર્યની સમાન ચળકતા મણિ તથા સુવર્ણના અનેક
 અલંકારોથી જેમનું શરીર વીટાયલું છે એવાં, મૃગલીની સમાન
 નયનવાળાં, લોકોનું કલ્યાણ કરનારાં અથવા શંકરને સ્વીકારનારાં,
 વિજળીની સમાન પીળા વર્ણવાળાં અને પીળું વસ્ત્ર તથા સુંદર નૂપુર

ત્પીતા પીતામ્બ લલિતમઙ્ગીરસુભગા મમાઽપર્ણા પૂર્ણા નિરવાધિ-
 સુસ્તૈરસ્તુ સુમુખી ॥ ૫ ॥ હિમાદ્રેઃ સંભૂતા રુલલિતકરઃ
 પલ્લવયુતા સુપુષ્પા મુક્તાભિર્ધ્રમરકલિતા ચાલકભરૈઃ । કૃતસ્થાણુ-
 સ્થાના કુચફલનતા સૂક્તિસરસા રુજાં ઢન્ત્રી ગન્ત્રી વિલસતિ
 ચિદાનન્દલતિકા ॥ ૬ ॥ સપર્ણામાકીર્ણા કતિપયગુણૈઃ સાદર-
 મિદ્ર શ્રયન્ત્યન્યે વહ્નીં મમ તુ મતિરેવં વિલસતિ । અપર્ણૈકા
 સેવ્યા જગતિ સકલૈર્યત્પરિવૃતઃ પુરાણોઽપિ સ્થાણુઃ ફલતિ
 કિલ કૈવલ્યપદવીમ્ ॥ ૭ ॥ વિધાત્રી ધર્માણાં ત્વમસિ સકલા-
 વડે મનોહર લાગતાં એવાં ઉત્તમ મુખવાળાં અપર્ણા-પાર્વતી
 મને અનેક મુખ આપવા વડે કરીને પરિપૂર્ણ થાઓ ! ૫.

હિમાદ્રિ પર્વત(માં)થી ઉત્પન્ન થએલી સુંદર હાથરૂપી
 પાંદડાંવાળી, માતીઓરૂપી ઉત્તમ પુષ્પવાળી, કેશોના સમૂહરૂપી
 ભ્રમરોવડે શોભતી, શંકરરૂપી જેણે માટીના ટેકરાસમાન સ્થાન
 બનાવેલું છે એવી, કુચરૂપી ફલોવડે નમી ગએલી, મધુરવાણી
 રૂપી ઉત્તમ રસવાળી અને સર્વ રોગોને નાશ કરનારી એવી
 ચાલતી ચિદાનંદ શંકરની (પાર્વતીરૂપી) જે લતા તે શોભાયમાન
 થઈ રહી છે. ૬.

કેટલાંક મનુષ્યો કેટલાક ગુણોથી વ્યાપ્ત એવી અપર્ણા-પાંદડાં-
 યુક્ત લતા-નેજ આ સંસારમાં આદરપૂર્વક સેવે છે, પરંતુ મારી
 બુદ્ધિતો એ પ્રમાણે ચાલે છે કે, સર્વ મનુષ્યોએ, સનાતન એવા
 શંકર પરમાત્મા જેના વડે યુક્ત થઈને મોક્ષપદવી આપે છે તે
 અપર્ણા-પાર્વતી-જ માત્ર આ જગતમાં એક સેવવા યોગ્ય છે. ૭.
 કુબેર પણ જેનાં ચરણકમલને પ્રણામ કરે છે એવાં હે

મ્નાયજનની ત્વમર્થાનાં મૂલં ધનદનમનીયાંઘ્રિકમલે । ત્વમાદિઃ
કામાનાં જનનિ કૃતકન્દર્પવિજય સતાં ભક્તેર્વીજં ત્વમસિ પરમ-
બ્રહ્મમાદિષી ॥ ૮ ॥ પ્રભૂતા ભક્તિસ્તે યદગ્નિ ન મમાલોલમન-
સસ્ત્વયા તુ શ્રીમત્યા સદયમવલોકયોઽહમધુના । પયોદઃ પાનીયં
દિશતિ મધુરં ચાતકમુખે ભૃશં શઙ્કે કૈર્વા વિધિભિરનુનીતા મમ
મતિઃ ॥ ૯ ॥ કૃપાપાઙ્ગલોકં વિતર તરસા સાધુચરિતે ન તે
યુક્તોપેક્ષા મયિ શરણદીક્ષામુપગતે । ન ચેદિષ્ટં દદ્યાદનુપદમહો
દેવિ ! વૈદિક ધર્મેનિ ઉત્પન્ન કરનારાં તમે છો તેમ સર્વ વેદોની
માતા અને અર્થોનું પણ મૂલ તમે છો; વળી હે કામદેવને જીતનારાં !
જગત્ને વિષે કામનાઓનાં આદિભત, સાધુપુરુષોને મળતી
મુક્તિના બીજરૂપ અને પરબ્રહ્મનાં પટરાણી તમે જ છો. ૮.

હે માતા! મારું મન ચંચલ હોવાથી જોકે હું તમારી ભક્તિ
અત્યંત રીતે કરી શક્યો નથી તો પણ શોભાયુક્ત એવાં તમારે તો
હમણાં મને દયાની દૃષ્ટિથીજ જોવો, કારણકે મેં આતકના
મુખને વિષે અત્યંત મધુર એવું જે જલ રેડે છે તે શું તેની કંઈ
સેવાઓને અનુસરીને રેડે છે ? નહિજ, અર્થાત્ સેવાની અપેક્ષા
વિનાજ રેડે છે, તેજ પ્રમાણે તમારે પણ મારી સેવાને જોયા
વિનાજ મારાપર કૃપા કરવી. ૯.

હે ઉત્તમચરિત્રવાળાં ! તમે મને સત્વર દયાની દૃષ્ટિથી
જુઓ, કેમકે તમારા શરણની દીક્ષા લેનારો અર્થાત્ તમારે શરણે
આવેલો એવો જે હું તેની ઉપેક્ષા કરવી તમને યોગ્ય નથી, કારણ
કે જે કલ્પલતા મનુષ્યને તાત્કાલિક તેની ઇષ્ટ વસ્તુ ન આપે તો

મેન નિયમસ્ત્વમર્થાનામિચ્છાધિકમપિ સમર્થાં વિતરણે । ઇતિ
પ્રાહુઃ પ્રાશ્નઃ કમલભવનાદ્યાસ્ત્વયિ મનસ્ત્વદાસક્તં નક્તંદિવમુચિ-
તમીશાનિ કુરુ તત્ ॥ ૧૩ ॥ સ્ફુરન્નાનાસ્નસ્ફટિકમયભિત્તિ-
પ્રતિફલત્ત્વદાકારં ચશ્ચચ્છશઘરવિલાસૌઘશિખરમ્ । મુકુન્દબ્ર-
હ્મેન્દ્રપ્રભૃતિપરિવારં વિજયતે તવાગારં રમ્યં ત્રિભુવનમહારાજગૃ-
હિણિ ॥ ૧૪ ॥ નિવાસઃ કૈલાસે વિધિશતમસ્વાદ્યાઃ સ્તુતિકરાઃ
કુટુમ્બં ત્રૈલોક્યં કૃતકરપુટઃ સિદ્ધિનિકરઃ । મહેશઃ પ્રાણેશસ્ત-
કારણ કે મનુષ્યની ઇચ્છાથી પણ અધિક દ્રવ્યને આપવા માટે
તમે સમર્થ છો અને એજ પ્રમાણે તમારે માટે બ્રહ્મા વગેરે પ્રાચીન
દેવો પણ કહે છે, તો હે ઇશાનિ-શંકરનાં પત્ની ! મારું મન
તમારે વિષે જ દિવસ અને રાત્રિ લાગેલું છે તો તમને જેમ
ચોગ્ય લાગે તેમ તમે હવે કરો. ૧૩.

હે ત્રિભુવનપતિ શંકરનાં ગૃહલક્ષ્મી ! ચંચળ એવા ચંદ્ર
ના વિલાસો જેના મસ્તકને વિષે થઈ રહેલા છે, વિવિધ
પ્રકારનાં દેહીપ્યમાન રત્ન અને સ્ફટિકની બનાવેલી ભીતની
પ્રતિકૃતિરૂપ તમારો દેહ જેને વિષે રહેલો છે અને વિષ્ણુ, બ્રહ્મા
અને ઇન્દ્ર વગેરે જેમાં પરિવારરૂપે રહેલા છે એવું તમારું સુંદર
(ત્રિભુવનરૂપ) ઘર શોભી રહ્યું છે. ૧૪.

હે પૃથ્વીના ધરાધીશ હિમાલયનાં પુત્રિ ! કૈલાસને વિષે
તમારો નિવાસ, બ્રહ્મા અને ઇન્દ્ર વગેરે તમારી સ્તુતિ કરનાર,
ત્રૈલોક્ય તમારું કુટુમ્બ, સિદ્ધિઓનો સમૂહ તમારા હાથને
વિષે જ રહેલો તેમ મહેશ શંકર તમારા પ્રાણપતિ છે અને

દવનિષરાધીશતનયે ન તે સૌભાગ્યસ્ય ક્વચિદપિ મનાગસ્તિ
 તુલના ॥ ૧૫ ॥ વૃષો' વૃદ્ધો યાનં વિષમશનમાશ્ના નિવસનં
 શ્મશ્નાનં ક્રીડામૃત્તુગનિવહો ભૂષણાનિધિઃ । સમગ્રા સામગ્રી
 જગતિ વિદિતૈવ સ્મરરિપોર્યદેતસ્યૈશ્વર્યં તવ જનનિ સૌભાગ્યમ-
 હિમા ॥ ૧૬ ॥ અશેષબ્રહ્માણ્ડમ્લયવિધિનૈસર્ગિકમતિઃ શ્મશાને-
 પ્વાસીનઃ કૃતભસિતલેપઃ પશુપતિઃ । દધૌ કણ્ઠે હાલાહલમશ્વિ-
 લભૂગોલકૃપયા ભવત્યાઃ સંગત્યાઃ ફલમિતિ ચ કલ્યાણિ કલયે
 તેથી તમારું એ જે સૌભાગ્ય છે તેની કિંચિત્ માત્ર પણ તુલના
 ક્યારે પણ થઈ શકે તેમ નથી. ૧૫.

હે જનનિ ! વૃદ્ધ બળદ તો જેમનું વાહન, વિષ એ જેમનું
 ભોજન, દિશા એ જેમનું વસ્ત્ર, શ્મશાન જેમની કીડા કરવાની
 જગ્યા, અને અલંકારોમાં સર્પોનો સમૂહ—એ સર્વ કામદેવના
 શત્રુ એવા શંકરની સામગ્રી જગતને વિષે સુપ્રસિદ્ધ છે, છતાં પણ
 એમની પાસે જે ઐશ્વર્ય છે (કે જે તે અન્યને આપે છે) તે
 ખરેખર તમારા જ સૌભાગ્યનો મહિમા છે. ૧૬.

સર્વ બ્રહ્માંડોને પ્રલય કરવાનીજ સ્વાભાવિક બુદ્ધિવાળા,
 શ્મશાનને વિષે બેઠેલા અને ભસ્મ ચોળનારા પશુપતિ શંકરે
 સમગ્ર પૃથ્વીપર કૃપા કરવાની ખાતર કંઠને વિષે વિષને ધારણ
 કર્યું તે, હે કલ્યાણિ ! હું ધારું છું કે તમારી સંગતિનું જ ફળ
 હશે, (અરણ્ય કે તમે દયાળુ હોવાથી તમારી સંગતથી જ તે
 દયાયુક્ત થઈ વિષપાન કરી ગયા હશે). ૧૭.

૧। ૧૭ ॥ ત્વદીયં સૌન્દર્યં નિરતિશયમાલોક્ય પરયા મિયૈવા-
સીદ્રઙ્ગ જલમયતનુઃ શૈલતનયે । તદૈતસ્યાસ્તામ્યદ્વદનકમલં
વીક્ષ્ય કૃપયા પ્રતિષ્ઠામાતેને નિજશિરસિ વાસૈન ગિરિશ્ચઃ ॥૧૮॥
વિશાલશ્રીસ્વઙ્ગદ્રવમૃગમદાર્કીર્ણઘૃસૃણપ્રજ્ઞનવ્યામિશ્રં ભગવતિ તવા-
મ્યઙ્ગસલિલમ્ । સમાદાય સ્પષ્ટા ચલિતપદપાંસૂન્નિજકરૈઃ સમા-
ધત્તે સૃષ્ટિં વિબુધપુરપદ્મેરુદ્દશામ્ ॥ ૧૯ ॥ વસન્તે સાનન્દે કુસુ-
મિતલતાભિઃ પરિવૃત્તે સ્ફુરન્નાનાપન્ને સરસિ કલહંસાલિસુભગે ।

હે પર્વતરાજ હિમાલયનાં પુત્રિ ! તમારા અનુપમ સૌંદર્યને
જોઈ અત્યંત ભય લાગવાથીજ ગંગાજી જલમય શરીરરૂપે થઈ
ગયાં, પરંતુ તેથી તેમનું નિસ્તેજ મુખકમળ જોઈ શંકરને દયા
આવી અને તેમણે પોતાના મસ્તકને વિષે તેમને રાખી તેમની પ્રતિ-
ષ્ઠાને વધારી. અર્થાત્ એપણુ તમારા જ સૌંદર્યનો પ્રભાવ છે. ૧૮.

હે ભગવતિ ! અત્યંત ચંદનનો લેપ, કસ્તુરી મેળવી ઘુટેલાં
સુગંધિદાર પુષ્પોથી મેળવેલું જે (તમારું) નવીન અભ્યંગ-
સ્નાન-નું જલ તથા તમારાં આલતાં પગલાંની ધૂળ એ સર્વ
પોતાના હાથોવડે લઈને બ્રહ્મદેવે સ્વર્ગની કમલનયનીઓ-સ્ત્રીઓ
ની ઉત્પન્ન કરેલી છે. અર્થાત્ તમારા ઉન્નિષ્ઠ પદાર્થોથીજ બ્રહ્મદેવે
અન્ય સ્વર્ગની સ્ત્રીઓને ઉત્પન્ન કરી છે એવું તમારું અત્યુત્તમ
સૌંદર્ય અને માહાત્મ્ય છે. ૧૯.

હે માતા ! આનંદયુક્ત એવા વસંતના સમયમાં પુષ્પોથી
ખીલેલી લતાઓ વડે વીટાયલા, વિવિધ પ્રકારનાં કમળો જેમાં
ખીલેલાં છે એવા, મધુર શબ્દ કરતા હંસ અને બ્રમરોના નાદથી

સત્ત્વીભિઃ સ્વેલન્તીં મલયપવનાન્દોલિતજલૈઃ સ્મરેદ્યસ્ત્વાં તસ્ય
જ્વરજનિતપીઢાઽપસરતિં ॥ ૨૦ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचिता 'आनन्दलहरी' संपूर्णा ।

શ્રીત્રિપુરસુન્દરીસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ કદમ્બવનચારિणीં મુનિકદમ્બકાદ-
મ્બિનીં નિતમ્બજિતભૂધરાં સુરનિતમ્બિનીસેવિતામ્ । નવામ્બુરુહ-
લોચનામભિનવામ્બુદશ્યામલાં ત્રિલોચનકુટુમ્બિનીં ત્રિપુરસુન્દરી-
સુંદર લાગતા અને મલયાચલના પવનવડે જેમાં જલ તરંગયુક્ત
થઈ રહેલું છે એવા સરોવરને વિષે સખીઓની સાથે ક્રીડા કરતાં
એવાં જે તમે તેમનું જે મનુષ્ય સ્મરણ કરશે તેનું જવરથી ઉત્પન્ન
થતું જે દુઃખ તે નાશ પામશે. અર્થાત્ તે ક્યારે પણ તાવની
પીડા પામશે નહિ. ૨૦.

धतिश्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचित
“ आनन्दलहरीस्तोत्र ” संपूर्ण.

શ્રીત્રિપુરસુંદરીસ્તોત્ર.

કદંબના વનને વિષે કરનારાં, મુનિઓના સમૂહને મેઘની
પંક્તિસમાન આનંદ આપનારાં, નિતાંબવડે જેમણે પર્વતને પણ
જીતેલો છે એવાં, દેવોની સ્ત્રીઓ વડે સેવાયલાં, નવીન કમલ
સમાન (વિશાલ) નેત્રવાલાં, નવીન કમલસમાન શ્યામ વર્ણવાળાં
અને ભગવાન્ શંકરનાં પત્નીરૂપ એવાં ત્રિપુરસુંદરી દેવીને શરણે
હું જાઉં છું. ૧.

માશ્રયે ॥ ૧ ॥ કદમ્બવનવાસિનીં કનકવલ્લકીધારિણીં મહાર્દ-
મણિહારિણીં મુખસમુલ્લસદ્વારુણીમ્ । દયાવિભવકારિણીં વિશ્વ-
દલોચનીં ચારિણીં ત્રિલોચનકુટુમ્બિનીં ત્રિપુરસુન્દરીમાશ્રયે ॥૨॥
કદમ્બવનશાલયા કુચભરોલ્લસન્માલયમ્ કુચોપમિતશૈલયા ગુરુકૃ-
પાલસદ્દેલયા । મદારુણકપોલયા મધુરગીતવાચાલયા કયાપિ
ઘનનીલયા કવચિતા વયં લીલયા ॥૩॥ કદમ્બવનમધ્યગાં કનક-
મण्डलोपस्थितां षडम्बुरुहवासिनीं सततसिद्धसौदामिनीम् । विडम्बि-

કદંબના વનને વિષે રહેનારાં, સોનાની વીણાને ધારણ કર-
નારાં, મૂલ્યવાન્ મણિઓના હારને પહેરનારાં, જેમના મુખમાંથી
મહિરાનો ગંધ આવે છે એવાં, દયાવડે વૈભવને આપનારાં, સ્વચ્છ
નેત્રવાળાં, સર્વત્ર ફરનારાં અને ભગવાન્ શંકરનાં પત્ની એવાં
ત્રિપુરસુંદરી દેવીને શરણે હું જાઉં છું. ૨.

કદંબના વનરૂપી ઘરને વિષે રહેનારાં, ઉન્નત સ્તનોપર
જેમને માલા શોભી રહી છે એવાં, (કઠિનતા સાથે) પર્વતની
સમાન જેમનાં સ્તનો ઉન્નત છે એવાં અર્થાત્ ઉન્નત સ્તનવાળાં,
જેમની વાણી અત્યંત કપાયુક્ત છે એવાં, મદવડે જેમનાં
ગંડસ્થલ લાલ થઈ ગયાં છે એવાં, અને મધુર અને ગંભીરવાણી
ઓલનારાં એવાં કોઈ એક મેઘસમાન (પરોપકારી) સ્વભાવ-
વાળાં દેવીવડે લીલાપૂર્વક અમે રક્ષણ કરાએલા છીએ. ૩.

કદંબના વનની મધ્યમાં રહેનારાં, સુવર્ણના મંડલને વિષે
બેઠેલાં, આધારાદિ ષટ્ચક્રરૂપી કમલને વિષે નિવાસ કરનારાં
નિરંતર વીજળીની સમાન તત્કાળ સિદ્ધિ આપનારાં, જવાના

તજપારુચિં વિકચચન્દ્રચૂડામાર્ગિં ત્રિલોચનકુદુમ્બિનીં ત્રિપુરસુન્દરી-
માશ્રયે ॥૪॥ કુચાશ્ચિતર્વિપશ્ચિકાં કુટિલકુન્તલાલંકૃતાં કુશેશયનિ-
વાસિનીં કુટિલચિત્તદ્વિદેષિણીમ્ । મદારુણવિલોચનાં મનસિજારિ-
સંમોહિનીં મતઙ્ગમુનિકન્દુકાં મધુરભાષિણીમાશ્રયે ॥ ૫ ॥
સ્મરેત્પ્રથમપુષ્પિણીં રુધિરવિન્દુનીલામ્બરાં ગૃહીતમધુપાત્રિકાં
મધુવિઘ્નૃણેત્રાશ્ચલામ્ । ઘનસ્તનભરોન્મતાં ગલિતચૂલિકાં શ્યામલાં
ત્રિલોચનકુદુમ્બિનીં ત્રિપુરસુન્દરીમાશ્રયે ॥ ૬ ॥ સકુકુમ્બવિલે-
પુષ્પથી પશુ સુંદર કાંતિવાળાં, જેમની જટાને વિષે પૂર્ણ ખીલેલો
ચંદ્ર એક મણિની સમાન શોભે છે એવાં અને ભગવાન્ શંકરનાં
પત્ની એવાં ત્રિપુરસુંદરી દેવીને શરણે હું જાઉં છું. ૪.

જેમણે વીણાને (પોતાનાં) સ્તનોપર રાખેલી છે એવાં,
વાંકળીઆળા કેશોવડે શોભાયમાન, કમલને વિષે નિવાસ કર-
નારાં, દુષ્ટચિત્તવાલાં મનુષ્યોનાં શત્રુ અર્થાત્ તેમનો નાશ કર-
નારાં, મદવડે જેમનાં નેત્રો લાલ થઈ ગયાં છે એવાં, કામદેવના
શત્રુ એવા શંકરને મોહ ઉત્પન્ન કરનારાં, મતઙ્ગ નામના મુનિની
કન્યારૂપ અને મધુર વાણી બોલનારાં એવાં (ત્રિપુરસુંદરી દેવી)
ને શરણે હું જાઉં છું. ૫.

જેમનું (સર્વ મનુષ્યો) પ્રથમ પુષ્પવાલાં એ પ્રમાણે સ્મરણ
કરે છે એવાં, જેમના નીલવસ્ત્રમાં રક્તાનાં બિંદુઓ લાગેલાં છે એવાં,
હાથમાં જેમણે મધપાનનું પાત્ર ધારણ કરેલું છે એવાં, મદવડે
જેમનાં નેત્રના પ્રાન્તભાગો ચારે બાજુ ઘૂમી રહેલા છે એવાં, પુષ્પ
સ્તનોવડે ઉન્નત જણાતાં, લાંબા કેશવાળાં, શ્યામસ્વરૂપવાળાં
અને શંકરનાં પત્ની એવાં ત્રિપુરસુંદરી દેવીને શરણે હું જાઉં છું. ૬

પનામલકચુમ્બિકસ્તુરિકાં સમન્દહસિતેક્ષ્ણાં સશરચાપપાશાઙ્કુ-
શ્ચામ્ । અશ્લેષજનમોદિનીમરુણમાલ્યભૂષામ્બાં જપાકુસુમભાસુરાં
જપવિધૌ સ્મરામ્યમ્બિકામ્ ॥ ૭ ॥ પુરન્દરપુન્નિધ્રિકાં ચિકુરબન્ધ-
સૈરન્ધ્રિકાં પિતામહપતિવ્રતાં પટુપટીરચ્ચર્ચારતામ્ । મુકુન્દરમર્ણાં
મળીલસદલંક્રિયાકારિણીં ભજામિ ભુવનામ્બિકાં સુરવધૂટિકાચે-
ટિકામ્ ॥ ૮ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं

‘त्रिपुरसुन्दरीस्तोत्रं’ संपूर्णम् ।

જેમણે (શરીરપર) કુંકુમ લગાવેલું છે એવાં, જેમના કેશ
કસ્તુરીયુક્ત છે એવાં, મન્દહાસ્યયુક્ત નેત્રવાળાં, ધનુષ્ય, બાણ,
પાશ અને અંકુશને ધારણ કરનારાં, સમગ્ર મનુષ્યેને મોહ ઉત્પન્ન
કરનારાં, લાલ વર્ણની માલા, અલંકાર અને વસ્ત્રને ધારણ કરનારાં
અને જવાના પુષ્પની સમાન દેહીપ્યમાન એવાં અંબિકા (ત્રિપુર-
સુંદરી) દેવીને હું મારા જપ કરવાના વિધિમાં સ્મરણ કરું છું. ૭.

ઈન્દ્રનાં ગૃહિણીરૂપ, જેમણે પોતાના કેશને વિષે સ્વાતન્ત્રને
જણાવનારું ચિન્હ રાખેલું છે એવાં, બ્રહ્મદેવનાં પતિવ્રતા પત્ની,
ઉત્તમ ચંદનનો લેપ કરવામાં પ્રીતિવાળાં, મુકુંદ લગવાનાં સ્મ-
ણીરૂપ, મનને પ્રિય એવા શણગારને સજનારાં, અને દેવતા-
ઓની સ્ત્રીઓ જેમની દાસી થઈને રહે છે એવાં ત્રણે ભુવનનાં
માતા (ત્રિપુરસુંદરી)ને હું લબ્ધું છું. ૮.

इति श्री शंकराचार्यविरचित “ त्रिपुरसुन्दरीस्तोत्र ” संपूर्ण.

શ્રીભવાન્યષ્ટકસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ન તાતો ન માતા ન બન્ધુર્ન દાતા ન
પુત્રો ન પુત્રી ન શૃત્થો ન ભર્તા । ન જાયા ન વિદ્યા ન વૃત્તિર્મ-
મૈવ ગતિસ્ત્વં ગતિસ્ત્વં ત્વમેકા ભવાની ॥ ૧ ॥ ભવાન્ધેસ્તુ પારે
મહાદુઃખભીરૌ પપાત પ્રકામી પ્રલોભી પ્રમત્તઃ । સુસંસારપાશપ્ર-
વદ્ધઃ સદાઽહં ગતિસ્ત્વં ગતિસ્ત્વં ત્વમેકા ભવાની ॥ ૨ ॥ ન
જાનામિ દાનં ન ચ ધ્યાનયોગં ન જાનામિ તન્ત્રં ન ચ સ્તોત્ર-
મન્ત્રમ્ । ન જાનામિ પૂજાં ન ચ ન્યાસયોગં ગતિસ્ત્વં ॥ ૩ ॥

શ્રીભવાન્યષ્ટકસ્તોત્ર.

હે દેવિ । પિતા નહિ, માતા નહિ, બંધુ નહિ, દાતા નહિ,
પુત્ર નહિ, પુત્રી નહિ, સેવક નહિ, સ્વામી નહિ, સ્ત્રી નહિ, વિદ્યા
નહિ કે મારી બુદ્ધિ પણ મારી ગતિરૂપ-શરણરૂપ નથી, પરંતુ
આપ ભવાનીજ ખરેખર એક મારી ગતિરૂપ છો, ગતિરૂપ
છો-મારું શરણુ છો. ૧.

હે દેવિ ! મહા દુઃખ વડે લયલીત કરતા એવા સંસારરૂપી
સમુદ્રના પારમાં હું પડેલો છું અને હું હમેશાં અનેક કામના-
વાળો, અત્યંત લોભી, મદોન્મત્ત અને સંસારરૂપી પાશથી બંધા-
યલો છું, માટે આપ ભવાનીજ એક ખરેખર મારી ગતિરૂપ છો. ૨.

હે માતા ! હું જ્ઞાન કરવું જાણતો નથી, ધ્યાનનો વિધિ પણ
જાણતો નથી, તન્ત્રશાસ્ત્રને જાણતો નથી, સ્તુતિ કરવાના મંત્રોને
જાણતો નથી, તેમ પૂજાને પણ સમજતો નથી કે ન્યાસનો વિધિ
પણ સમજતો નથી, માટે આપ ભવાનીજ એક ખરેખર મારી
ગતિરૂપ છો. ૩.

• ન જાનામિ પુણ્યં ન જાનામિ તીર્થં ન જાનામિ યુક્તિં લયં વા
કદાચિત્ । ન જાનામિ ભક્તિં વ્રતં વાપિ માતર્ગતિસ્ત્વં ॥ ૪ ॥
કુર્માં કુસઙ્ગી કુબુદ્ધિઃ કુદાસઃ કુલાચારહીનઃ કદાચારહીનઃ ।
કુદૃષ્ટિઃ કુવાક્યપ્રબન્ધઃ સદાઽહં ગતિસ્ત્વં ॥ ૫ ॥ પ્રજેશં રમેશં
મહેશં સુરેશં દિનેશં નિશીથેશ્વરં વા કદાચિત્ । ન જાનામિ
ચાન્યત્સદાઽહં શરણ્યે ગતિસ્ત્વં ॥ ૬ ॥ વિવાદે વિષાદે પ્રમાદે
પ્રવાસે જલે ચાનલે પર્વતે શત્રુમધ્યે । અરણ્યે શરણ્યે સદા માં

હે દેવિ ! હું પુણ્ય કરવું બાણુતો નથી, તીર્થયાત્રાને સમ-
જતો નથી, મોક્ષને બાણુતો નથી તેમ ક્યારે લયને પણ સમજતો
નથી, તેમ ભક્તિ બાણુતો નથી કે વ્રતને પણ બાણુતો નથી, માટે
આપ ભવાની જ એક ખરેખર મારી ગતિરૂપ છો. ૪.

હે માતા ! હું પાપકર્મ કરનાર, કુસંગવાળો, દુષ્ટબુદ્ધિવાળો,
નીચ દાસપાણું કરનાર, કુલાચારથી રહિત, દુરાચારમાં આસક્ત,
દુષ્ટ દૃષ્ટિવાળો, દુષ્ટ વાણીવાળો અને દુષ્ટ વાર્તા કરનાર છું,
માટે આપ ભવાની જ એક ખરેખર મારી ગતિરૂપ છો. ૫.

હે શરણુ આવેલાનું રક્ષણ કરનાર દેવિ ! સર્વદા હું પ્રબ-
પતિને, વિષ્ણુને, મહેશને, ઈન્દ્રને, સૂર્યને, ચન્દ્રને કે બીજા
કોઈ (દેવ) ને ક્યારે પણ (મારા રક્ષક તરીકે) બાણુતો નથી,
માટે આપ ભવાની જ એક ખરેખર મારી ગતિરૂપ છો. ૬.

હે શરણુ આવેલાનું રક્ષણ કરનાર દેવિ ! વિવાદના સમ-
યમાં, ખેદસમયે, પ્રમાદમાં, પ્રવાસમાં, જલમાં, અગ્નિમાં, પર્વત
ઉપર, શત્રુના મધ્યમાં, કે અરણ્યમાં પણ આપ મારું રક્ષણ કરો,

પ્રપાદિ ગતિસ્ત્વં ॥ ૭ ॥ અનાથો દરિદ્રો જરારોગયુક્તો મહાક્ષી-
 નદીનઃ સદા જાહ્યવવત્રઃ । વિપત્તૌ પ્રવિષ્ટઃ પ્રનષ્ટઃ સદાઽહં
 ગતિસ્ત્વં ગતિસ્ત્વં ત્વમેકા ભવાની ॥ ૮ ॥

इति श्रीशङ्कराचार्यविरचितं 'भवान्यष्टकस्तोत्रं' संपूर्णम् ।

શ્રીષષ્ઠીસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ સ્તોત્રં શૃણુ મુનિશ્રેષ્ઠ સર્વકામશુભાવહમ્ ।
 આજ્ઞાપ્રદં ચ સર્વેષાં ગૂઢં વેદેષુ નારદ ॥ ૧ ॥ પ્રિયવ્રત ઉવાચ ॥
 નમો દેવ્યૈ મહાદેવ્યૈ સિદ્ધયૈ શાન્ત્યૈ નમોનમઃ । શુભાયૈ દેવસેનાયૈ
 કેમ કે આપ ભવાની જ એક ખરેખર મારી ગતિરૂપ છે. ૭.
 હે દેવિ ! હું અનાથ, દરિદ્રી, ઘડપણ અને રોગોથી યુક્ત,
 અત્યંત નિર્બળ અને દીન થઈ ગએલો, હમેશાં જડતાયુક્ત
 મુખવાળો, વિપત્તિઓમાં પડેલો અને તેથી હમેશને માટે
 નાશ પામી ગએલા જેવો છું, માટે આપ ભવાની જ એક ખરે-
 ખર મારી ગતિરૂપ રક્ષણરૂપ છે. ૮.

इति श्रीशङ्कराचार्यविरचित " भवान्यष्टक " स्तोत्र संपूर्णम्.

શ્રીષષ્ઠીસ્તોત્ર.

હે મુનિઓમાં શ્રેષ્ઠ નારદ ! સર્વકામનાઓને આપનારું,
 કલ્યાણ કરનારું, સર્વ મનુષ્યોની આજ્ઞાને સફળ કરનારું અને
 વેદોને વિષે ગુપ્ત રહેલું આ સ્તોત્ર તમે સાંભળો. ૧.

પ્રિયવ્રત કહે છે:—“ દેવી અને મહાદેવી એવાં (ષષ્ઠી) ને
 મારા નમસ્કાર છે, સિદ્ધિ અને શાંતિસ્વરૂપે રહેલાંને મારા
 પારંવાર નમસ્કાર છે, તેમ કલ્યાણ કરનારાં તથા ઈન્દ્રનાં પુત્રી

‘ષષ્ઠીદેવ્યૈ નમોનમઃ ॥ ૨ ॥ વરદાયૈ પુત્રદાયૈ ધનદાયૈ નમો
નમઃ । સુખદાયૈ મોક્ષદાયૈ ષષ્ઠીં ॥ ૩ ॥ શક્તિષષ્ઠાંશરૂપાયૈ
સિદ્ધાયૈ ચ નમોનમઃ । માયાયૈ સિદ્ધયોગિન્યૈ ષષ્ઠીં ॥ ૪ ॥
સારાયૈ સારદાયૈ ચ પારાયૈ સર્વકારિણ્યૈ । બાલાધિષ્ઠાતૃદેવ્યૈ ચ
ષષ્ઠીં ॥ ૫ ॥ કલ્યાણદાયૈ કલ્યાણ્યૈ ફલદાયૈ ચ કર્મણામ્ ।
પ્રત્યક્ષાયૈ ચ ભક્તાનાં ષષ્ઠીં ॥ ૬ ॥ પૂજાયૈ સ્કન્દકાન્તાયૈ
અથવા દેવસેના એવાં ષષ્ઠીદેવીને મારા વારંવાર નમસ્કાર છે. ૨.

વર આપનાર, પુત્ર આપનાર તથા ધન આપનારાંને મારા
નમસ્કાર છે, તેમ સુખ આપનારાં અને મોક્ષ આપનારાં ષષ્ઠી-
દેવીને મારા વારંવાર નમસ્કાર છે. ૩.

મહાશક્તિના છઠ્ઠાઅંશરૂપે રહેલાં અને સિદ્ધરૂપાને મારા
નમસ્કાર છે, તેમ માયારૂપ અને સિદ્ધયોગિનીરૂપે રહેલાં ષષ્ઠી-
દેવીને મારા વારંવાર નમસ્કાર છે. ૪.

(જગત્તા) તત્ત્વરૂપે રહેલાં, તત્ત્વને આપનારાં, (સંસારના)
પારરૂપે રહેલાં, સર્વનાં પ્રેરક અને બાળકોનાં અધિષ્ઠાત્રી એવાં
ષષ્ઠીદેવીને મારા વારંવાર નમસ્કાર છે. ૫.

કલ્યાણ કરનારાં, કલ્યાણસ્વરૂપ, કર્મનાં ફળ આપનારાં
અને ભક્તોને પ્રત્યક્ષ દર્શન દેનારાં એવાં ષષ્ઠીદેવીને મારા વારં-
વાર નમસ્કાર છે. ૬.

સર્વ મનુષ્યને સર્વ કર્મોને વિષે પૂજવાયોગ્ય, સ્કન્દનાં

સર્વેષાં સર્વકર્મસુ । દેવરક્ષણકારિણ્યૈ ષષ્ઠી૦ ॥ ૭ ॥ શુદ્ધસત્ત્વ-
સ્વરૂપાયૈ વન્દિતાયૈ નૃણાં સદા । હિંસાક્રોધવર્જિતાયૈ ષષ્ઠી૦
॥૮॥ ધનં દેહિ પ્રિયાં દેહિ પુત્રં દેહિ સુરેશ્વરિ । ધર્મં દેહિ યશો દેહિ
ષષ્ઠી૦ ॥ ૯ ॥ દેહિ ભૂમિં પ્રજાં દેહિ વિદ્યાં દેહિ સુપૂજિતે ।
કલ્યાણઞ્ચ જયં દેહિ ષષ્ઠી૦ ॥ ૧૦ ॥ ઇતિ દેવીં ચ સંસ્તૂય લેખે
પુત્રં પ્રિયવ્રતઃ । યશસ્વિનં ચ રાજેન્દ્રં ષષ્ઠીદેવીપ્રસાદતઃ ॥ ૧૧ ॥
ષષ્ઠીસ્તોત્રમિદં બ્રહ્મન્ યઃ શૃણોતિ ચ વત્સરમ્ । અપુત્રા લભતે
અત્યંત પ્રિય પત્ની અને દેવોનું રક્ષણ કરનારાં એવાં ષષ્ઠીદેવીને
મારા વારંવાર નમસ્કાર છે. ૭.

શુદ્ધ અને સાત્ત્વિક સ્વરૂપવાળાં, મનુષ્યોએ નિરંતર વન્દન
કરાએલાં અને હિંસા તથા ક્રોધરહિત એવાં ષષ્ઠીદેવીને મારા
વારંવાર નમસ્કાર છે. ૮.

હે સુરેશ્વરિ ! મને ધન આપો, પ્રિયા આપો, પુત્ર આપો,
તેમ ધર્મ આપો અને યશ આપો ! (તમને) ષષ્ઠીદેવીને મારા
વારંવાર નમસ્કાર છે. ૯.

હે સારીરીતે પૂજન કરાએલાં દેવિ ! મને ભૂમિ આપો !
પ્રજા આપો ! વિદ્યા આપો તેમ કલ્યાણ અને વિજય આપો !
(તમને) ષષ્ઠીદેવીને મારા વારંવાર નમસ્કાર છે. ” ૧૦.

(હે નારદ !) એ પ્રમાણે ષષ્ઠીદેવીની સ્તુતિ કરીને પ્રિય-
વ્રતે ષષ્ઠીદેવીની કૃપાથી યશસ્વી અને રાજાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા
પુત્રને મેળવ્યો હતો. ૧૧.

હે બ્રહ્મન્ ! જે સ્ત્રી પુત્ર વિનાની હોય તે જો આ
ષષ્ઠીદેવીના સ્તોત્રને એક વર્ષ પર્યન્ત સાંભળે છે તો તે લાંબા

પુત્રં વરં સુચિરજીવિનમ્ ॥ ૧૨ ॥ વર્ષમેકં ચ વા ભક્ત્યા સંસ્તુ-
ત્વેદં શૃણોતિ ચ । સર્વપાપવિનિર્મુક્તા મહાવન્ધ્યા પ્રસૂયતે ॥૧૩॥
વીરં પુત્રં ચ ગુણિનં વિદ્યાવન્તં યશસ્વિનમ્ । સુચિરાયુષ્મન્તમેવ
ષષ્ઠીદેવીપ્રસાદતઃ ॥ ૧૪ ॥ કાકવન્ધ્યા ચ યા નારી મૃતાપત્યા
ચ યા ભવેત્ । વર્ષ શ્રુત્વા લભેત્પુત્રં ષષ્ઠીદેવીપ્રસાદતઃ ॥ ૧૫ ॥
રોગયુક્તે ચ બાલે ચ પિતા માતા શૃણોતિ ચેત્ । માસાન્ન મુચ્યતે
બાલઃ ષષ્ઠીદેવીપ્રસાદતઃ ॥ ૧૬ ॥

इति श्रीब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिखण्डे 'षष्ठीस्तोत्रं' संपूर्णम् ।

આયુષ્યવાળા ઉત્તમ પુત્રને મેળવે છે. ૧૨.

વળી જે સ્ત્રી લક્ષિતથી એક વર્ષ પર્યંત સારીરીતે ષષ્ઠીદેવીની સ્તુતિ કરી આ સ્તોત્રને સાંભળે છે તે સ્ત્રી સર્વપાપમાંથી મુક્ત થાય છે અને જે તે મહાવન્ધ્યા હોય તો પણ ષષ્ઠીદેવીની કૃપાથી વીર, શુણ્ણવાન્, વિદ્યાવાળા, યશસ્વી અને લાંબા આયુષ્યવાળા પુત્રને ઉત્પન્ન કરનારી થાય છે. ૧૩-૧૪.

વળી જે સ્ત્રી કાકવન્ધ્યા હોય અથવા જેનાં બાળકો વારંવાર મરી જતાં હોય તેવી હોય તો પણ એક વર્ષ પર્યન્ત (આ સ્તોત્રને) સાંભળવાથી ષષ્ઠીદેવીની કૃપાથી તે પુત્રને પ્રાપ્ત કરનારી થાય છે. ૧૫.

બાળક જે રોગયુક્ત થએલું હોય અને તેનાં માતાપિતા જે આ સ્તોત્રનું શ્રવણ કરે છે તો ષષ્ઠીદેવીની કૃપાથી એક માસમાં તે બાળક રોગમાંથી મુક્ત થાય છે, અર્થાત્ મહારોગ હોય તો તેમાંથી પણ તે મુક્ત થાય છે. ૧૬.

इति श्री ब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिखण्डे “ षष्ठीस्तोत्र ” संपूर्णम् ।

શ્રી તુલસીકવચસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ અસ્ય શ્રીતુલસીકવચસ્તોત્રમંત્રસ્ય ।
 શ્રીમહાદેવ ઋષિઃ । અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ । શ્રીતુલસી દેવતા । મનર્દ-
 પ્સિતકામનાસિદ્ધયર્થે જપે વિનિયોગઃ । તુલસિ શ્રીમહાદેવિ નમઃ
 પદ્મજધારિણિ । શિરો મે તુલસી પાતુ ભાલં પાતુ યશસ્વિની
 ॥ ૧ ॥ દશૌ મે પદ્મનયના શ્રીસર્વશ્રવણે મમ । ઘ્રાણં પાતુ
 સુગન્ધા મે મુખં ચ સુમુખી મમ ॥ ૨ ॥ જિહ્વાં મે પાતુ શુભદા
 કણ્ઠં વિદ્યામયી મમ । સ્કન્ધાં કલ્હારિણી પાતુ હૃદયં વિષ્ણુવ-

શ્રીતુલસીકવચસ્તોત્ર.

આ શ્રી “તુલસીકવચ” મંત્રના શ્રીમહાદેવ ઋષિ છે, અનુ-
 ષ્ટુપ્ છંદ છે, શ્રીતુલસી દેવતા છે અને મનમાં ઇચ્છિત કામનાની
 સિદ્ધિને માટે જપ કરવામાં અને વિનિયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

“ હે કમળને ધારણ કરનાર મહાદેવિ તુલસિ ! તમને મારા
 નમસ્કાર હો ! તુલસી મારા મસ્તકનું રક્ષણ કરો અને યશસ્વિની
 નામવાળાં તે મારા કપાલનું રક્ષણ કરો. ૧.

કમલસરખાં નેત્રવાળાં તુલસી મારાં નેત્રોનું, લક્ષ્મીની સખી
 એવાં મારા કાનોનું, સુગન્ધવાળાં મારા નાકનું અને ઉત્તમ મુખ-
 વાળાં તુલસી મારા મુખનું રક્ષણ કરો. ૨.

મંગલ કરનાર શુભદા તુલસી મારી જિહ્વાનું અને વિદ્યામયી
 તુલસી મારા કંઠનું રક્ષણ કરો; કમલને ધારણ કરનાર
 કલ્હારિણી મારા સ્કન્ધોનું અને વિષ્ણુને પ્રિય એવાં તુલસી મારા
 હૃદયનું રક્ષણ કરો. ૩.

હ્રમા ॥ ૩ ॥ પુણ્યદા મે પાતુ મધ્યં નાભિં સૌભાગ્યદાયિની ।
કટિં કુણ્ડલિની પાતુ ઝરુ નારદવન્દિતા* ॥ ૪ ॥ જનની જાનુની
પાતુ જજ્ઞે સકલવન્દિતા । નારાયણપ્રિયા પાદૌ સર્વાઙ્ગં સર્વરક્ષિણી
॥ ૫ ॥ સંકટે વિષમે દુર્ગે ભયે વાદ્ધે મહાહવે । નિત્યં હિ
સંધ્યયોઃ પાતુ તુલસી સર્વતઃ સદા ॥ ૬ ॥ इतीदं परमं गुह्यं
तुलस्याः कवचामृतम् । मर्त्यानाममृतार्थाय भीतानामभयाय च ॥ ७ ॥
મોક્ષાય ચ મુમુક્ષૂણાં ધ્યાયિનાં ધ્યાનયોગકૃત્ । વશાય વશ્યકા-
માનાં વિદ્યાયૈ વેદવાદિનામ્ ॥ ૮ ॥ દ્રવિણાય દરિદ્રાણાં પાપિનાં

પુણ્ય આપનારાં તુલસી મારા મધ્યભાગનું, સૌભાગ્યને
આપનારાં મારી નાભિનું, કુણ્ડલિની નામનાં મારા કટિભાગનું અને
નારદે વન્દન કરાએલાં તુલસી મારા સાથળોનું રક્ષણ કરો. ૪.

માતા૩૫ એવાં તુલસી મારા ગોઠણોનું, સર્વવડે વન્દાએલાં
મારી જાંઘોનું, નારાયણ ભગવાનને પ્રિય એવાં મારા પગોનું અને
સર્વનું રક્ષણ કરનારાં તુલસી મારાં સર્વ અંગનું રક્ષણ કરો. ૫.

સંકટમાં, ઉપાધિમાં, વિકટ જગ્યામાં, ભયમાં, વાદમાં, કે
મોટા યુદ્ધમાં પણ જને સંધ્યાકાળમાં તુલસી મારું સર્વતરફથી
સર્વ રીતે હુમેશાં રક્ષણ કરો.” ૬.

આ પ્રમાણે આ અત્યંત ગુપ્ત એવા તુલસીકવચરૂપી
અમૃતનો મનુષ્યોએ મુકિતને માટે, ભયવાળાઓએ નિર્ભય થવા
માટે, મોક્ષની ઇચ્છાવાળાઓએ મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે, ધ્યાનનિષ્ઠ
મનુષ્યોએ ધ્યાનરૂપી યોગને માટે, વશ કરવાની ઇચ્છાવાળાઓએ
વશીકરણની સિદ્ધિ માટે, વેદવિદ્યાના અભ્યાસીઓએ વેદવિદ્યાની

પાપશાન્તયે ॥ ૯ ॥ અઘ્નાય ક્ષુધિતાનાં ચ સ્વર્ગાય સ્વર્ગમિચ્છ-
તામ્ । પશવ્યં પશુર્કામાનાં પુત્રદં પુત્રકાક્ષિણામ્ ॥ ૧૦ ॥
રાજ્યાય ભ્રષ્ટરાજ્યાધામશાન્તાનાં ચ શાન્તયે । મક્ત્યર્થે વિષ્ણુ-
મક્તાનાં વિષ્ણૌ સર્વાન્તરાત્મનિ । જાપ્યં ત્રિવર્ગસિદ્ધયર્થે ગૃહસ્યેન
વિશેષતઃ ॥ ૧૧ ॥ ઉચ્યન્તં ચણ્ડકિરણમુપસ્યાય કૃતાઞ્જલિઃ ।
તુલસીકાનને તિષ્ઠન્નાસીનો વા જપેદિદમ્ ॥ ૧૨ ॥ સર્વાન્કા-
માનવામોતિ તથૈવ મમ સન્નિધિમ્ । મમ પ્રિયકરં નિત્યં હરિભક્તિ-
પ્રાપ્તિ માટે, હરિદ્રીઝોઝે દ્રવ્યને માટે, પાપીઝોઝે પાપની શાંતિ
માટે, ભૂખ્યાઝોઝે અન્નને માટે, સ્વર્ગની ઇચ્છાવાળાઝોઝે સ્વર્ગની
પ્રાપ્તિ માટે, પશુઝોની ઇચ્છાવાળાઝોઝે પશુની અને પુત્રની
ઇચ્છાવાળાઝોઝે પુત્રની પ્રાપ્તિ માટે, રાજ્યથી ભ્રષ્ટ થએલાઝોઝે
રાજ્યને માટે, વ્યથ મનુષ્યોઝે શાંતિ થવા માટે અને વિષ્ણુના
ભક્તોઝે સર્વના અંતરાત્મા એવા લગવાનું વિષ્ણુ પરમાત્માને
વિષે ભક્તિ થવા માટે જપ કરવો, અને તેમાં પણ વિશેષમાં
ધર્મ, અર્થ તથા કામ ઝે ત્રિવર્ગની સિદ્ધિ માટે ગૃહસ્થાશ્રમીઝે
અવશ્ય એનો પાઠ કરવો. ૭-૧૧.

પાઠ કરનાર મનુષ્યે સવારમાં બેઠાથ બેડી ઉગતા સૂર્યનું
ઉપસ્થાન કરીને તુલસીના વનમાં ઉભા રહીને અથવા તો બેસીને
આ કવચનો જપ કરવો. એ પ્રમાણે જપ કરનાર મનુષ્ય સર્વ
ઇચ્છાઓને પરિપૂર્ણ કરેછે અને અન્તમાં મારી શંકરની સમીપમાં
પ્રાપ્ત થાય છે. આ સ્તોત્ર મને અત્યંત પ્રિય છે તેમ તે હુમેશાં
વિષ્ણુને વિષે પણ ભક્તિને વધારનારું છે. ૧૨-૧૩.

વિવર્ધનમ્ ॥ ૧૩ ॥ યા સ્યાન્મૃતપ્રજા નારી તસ્યા અઙ્ગં પ્રમાર્જ-
યેત્ । સા પુત્રં લભતે દીર્ઘજીવિનં ધાપ્યરોગિણમ્ ॥ ૧૪ ॥
વન્ધ્યાયા માર્જયેદઙ્ગં કુશૈર્મન્ત્રેણ સાધકઃ ॥ સાપિ સંવત્સરાદેવ
ગર્ભ ધત્તે મનોહરમ્ ॥ ૧૫ ॥ અશ્વત્થે રાજવશ્યાર્થી જપેદગ્રેઃ
સુરૂપભાક્ । પલાશમૂલે વિદ્યાર્થી તેજોઽર્ચ્યાભિમુખો રવેઃ ॥ ૧૬ ॥
કન્યાર્થી ચણ્ડિકાગેહે શત્રુહત્યૈ ગૃહે મમ । શ્રીકામો વિષ્ણુગેહે
ચ ઉદ્યાને સ્ત્રી વશા ભવેત્ ॥ ૧૭ ॥ કિમત્ર બહુનોક્તેન શૃણુ

જે સ્ત્રીની પ્રજા હુમેશાં નાશ પામતી હોય તે સ્ત્રીના અંગ-
પર આ સ્તોત્રથી અભિમન્ત્રિત કરેલા જલનું માર્જન કરવું અને
તેથી તેને લાંબા આયુષ્યવાળા તથા રોગરહિત એવા પુત્રની
પ્રાપ્તિ થાય છે. ૧૪.

આ “તુલસીકવચ”ની સિદ્ધિ મેળવનારે વન્ધ્યાના અંગનું
પણ આ કવચના મંત્રોથી દર્ભોવડે માર્જન કરવું અને તેથી તે
વન્ધ્યા પણ એક વર્ષની અંદર ઉત્તમ ગર્ભને ધારણ કરે છે. ૧૫.

રાજાને વશ કરવાની ઇચ્છાવાળાએ પીપળાની નીચે, સૌંદ-
ર્યની ઇચ્છાવાળાએ અગ્નિની સમીપમાં, વિદ્યાની ઇચ્છાવાળાએ
આખરાના મૂળપાસે અને તેજ પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છાવાળાએ સૂર્યની
સામે ઉભા રહીને આ કવચનો જપ કરવો. ૧૬.

કન્યા પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાવાળાએ દેવીના મંદિરમાં, શત્રુના
નાશની ઇચ્છાવાળાએ મારા (શંકરના) દેવાલયમાં, લક્ષ્મીની
ઇચ્છાવાળાએ વિષ્ણુના દેવાલયમાં અને (પોતાની) સ્ત્રીને વશ
કરવાની ઇચ્છાવાળાએ ખગીચામાં આ કવચનો પાઠ કરવો. ૧૭.

સૈન્યેશ તત્ત્વતઃ । યં યં કામમભિધ્યાયેત્તં તં પ્રાપ્નોત્યસંશયમ્ ।
 ॥ ૧૮ ॥ મમ ગેહગતસ્ત્વં તુ તારકસ્ય વધેચ્છયા ॥૧૯॥ જપન્
 સ્તોત્રં ચ કવચં તુલસીગતમાનસઃ । મણ્ડલાત્તારકં હન્તા ભવિ-
 ણ્યસિ ન સંશયઃ ॥ ૨૦ ॥

इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे तुलसीमाहात्म्ये 'तुलसीकवचस्तोत्रं' संपूर्णम् ।

इति देवीस्तोत्राणि ।

હે સેનાપતિ કાર્તિકસ્વામી ! આમાં વધારે કહેવાથી શું ?
 પણ હું તને સત્ય રીતે કહું છું કે, આ સ્તોત્રના પાઠથી મનુષ્ય જે જે
 કામના કરે છે તે તે નિઃસંશય રીતે તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે. ૧૮.

તું પણ મારા શિવાલયમાં બેસીને તારકાસુરનો વધ કરવાની
 ઇચ્છા રાખીને તુલસીનું ધ્યાન કરતો કરતો આ કવચનો પાઠ કર
 અને તેમ કરવાથી રાક્ષસોના એ સમુદાયમાંથી તું અવશ્ય રીતે
 તારકાસુરનો વધ કરનારો થઈશ એમાં સંશય નથી. ૧૯-૨૦.

इति श्री ब्रह्माण्डपुराणे तुलसीमाहात्म्ये “ तुलसीकवच ” नामनु स्तोत्र संपूर्ण.

इति श्रीदेवीस्तोत्रो संपूर्ण.

(પતિવ્રતાયાઃ) શ્રીપતિમङ્ગલસ્તોત્રમ્ ।

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ ૐ નમઃ કૌતાય ભર્ત્રે ચ શિવચન્દ્ર-
સ્વરૂપિણે । નમઃ શાંતાય દાન્તાય સર્વદેવાશ્રયાય ચ ॥ ૧ ॥
નમો બ્રહ્મણ્યરૂપાય સતીપ્રાણપરાય ચ । નમસ્યાય ચ પૂજ્યાય
હૃદાધારાય તે નમઃ ॥ ૨ ॥ પશ્ચપ્રાણાધિદેવાય ચક્ષુષસ્તારકાય
ચ । જ્ઞાનાધારાય પત્નીનાં પરમાનન્દરૂપિણે ॥ ૩ ॥ પતિર્બ્રહ્મા
પતિર્વિષ્ણુઃ પતિરેવ મહેશ્વરઃ । પતિશ્ચ નિર્ગુણાધારી બ્રહ્મરૂપ
શ્રીપતિમૃદંગલસ્તોત્રમ્ ।

ૐ સુંદરસ્વરૂપવાળા, ભરણુપોષણુ કરનાર અને શિવ અને
ચન્દ્રસ્વરૂપે રહેલા (આપ પતિ) ને મારા નમસ્કાર છે, તેમ શાંત,
શુભેન્દ્રિય અને સર્વ દેવો જેમાં રહેલા છે એવા આપને મારા
નમસ્કાર છે. ૧.

બ્રહ્મણ્યસ્વરૂપ અને સતીના પ્રાણરૂપ એવાને નમસ્કાર છે,
તેમ નમન કરવાયોગ્ય, પૂજન કરવાયોગ્ય અને હૃદયના આધાર-
રૂપ એવા આપને મારા નમસ્કાર છે. ૨.

(મારા) પંચપ્રાણના અધિદેવ, ચક્ષુઓના તારારૂપ, પત્ની-
ઓના જ્ઞાનના આધારભૂત અને પરમ આનંદસ્વરૂપ એવા આપને
મારા નમસ્કાર છે. ૩.

પતિ એજ બ્રહ્મા, પતિ એજ વિષ્ણુ, પતિ એજ મહેશ્વર
અને પતિ એજ નિર્ગુણ બ્રહ્મરૂપે (પત્નીના) આધાર છે માટે
એવા હે બ્રહ્મરૂપ (નાથ) ! આપને મારા નમસ્કાર હો. ૪.

નમોઽસ્તુ તે ॥ ૪ ॥ સમસ્વ ભગવન્ દોષં જ્ઞાનાજ્ઞાનકૃતં ચ યત્ ।
 પત્નીબન્ધો દયાસિન્ધો દાસીદોષં સમસ્વ મે ॥ ૫ ॥ इदं स्तोत्रं
 महापुण्यं सृष्ट्यादौ यन्मया कृतम् । सरस्वत्या च धरया गंगया
 च पुरा व्रजे ॥ ६ ॥ सावित्र्या च कृतं पूर्वं ब्रह्मणे चापि नित्यशः ।
 पार्वत्या च कृतं भक्त्या कैलासे शङ्कराय च ॥ ७ ॥ मुनीनां च
 सुराणां च पत्नीभिस्तु कृतं पुरा । पतिव्रतानां सर्वासां स्तोत्रमेत-
 च्छुभावहम् ॥ ८ ॥ इदं स्तोत्रं महापुण्यं या शृणोति पतिव्रता ।

હે ભગવન્ ! હે પત્નીના બન્ધુરૂપ-હિતકર્તા ! હે દયાના
 સાગર ! મે બાણુતાં અથવા અબાણુતાં કંઈપણ અપરાધ કર્યો હોય
 તો તે આ મારા દાસીના અપરાધને આપ ક્ષમા કરો. ૫.

આ સ્તુતિ મહા પવિત્ર છે કે જે સૃષ્ટિના આરંભમાં મેં
 કરેલી હતી અને પછી વ્રજને વિષે સરસ્વતીએ, પૃથ્વીએ અને
 ગંગાએ પણ કરી હતી. ૬.

વળી પૂર્વે સાવિત્રીએ પ્રદ્યાની પણ નિરંતર આ સ્તુતિ
 કરી હતી તેમ કૈલાસ પર્વતને વિષે પાર્વતીએ શંકરની પણ
 ભક્તિથી આ જ સ્તુતિ કરી હતી. ૭.

મુનિઓની અને દેવોની સ્ત્રીઓએ પણ પૂર્વે આ જ સ્તુતિ
 કરી હતી અને તેથી સર્વ પતિવ્રતા સ્ત્રીઓને માટે આ સ્તુતિ
 કલ્યાણ કરનારી છે. ૮.

આ મહાપવિત્ર સ્તોત્રને જે પતિવ્રતા સ્ત્રી અથવા અન્ય પુરુષ

નરોઽન્યો વાપિ નારી વાં લભતે સર્વવાઙ્મિતમ્ ॥૯॥ અપુત્રો લભતે
પુત્રં નિર્ધનો લભતે ધનમ્ । રોગી ચ મુચ્યતે રોગાઘ્રદ્ધો મુચ્યતે
બન્ધનાત્ ॥ ૧૦ ॥ પતિવ્રતા ચ સ્તુત્વા ચ તીર્થસ્નાનં ફલં લભેત્ ।
ફલં ચ સર્વતપસાં વ્રતાનાં ચ વ્રજેશ્વર ॥ ૧૧ ॥ इदं स्तुत्वा
नमस्कृत्वा भुङ्क्ते सा तदनुज्ञया । एष पतिव्रताधर्म एष धर्मः
सनातनः ॥ १२ ॥

इति श्रीब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णनन्दसंवादे पतिव्रतामाहात्म्ये
“पतिमङ्गलस्तोत्रं” संपूर्णम् ।

હે સ્ત્રી પણ સાંભળે છે તે સર્વ ઇચ્છિત વસ્તુને પ્રાપ્ત કરે છે. ૯.

વળી પુત્ર વિનાનો પુરુષ પુત્રને અને નિર્ધન હોય તે ધનને
મેળવે છે; રોગી રોગમાંથી મુક્ત થાય છે અને બન્ધન પામેલો
બન્ધનમાંથી પણ છુટે છે. ૧૦.

હે શ્રીકૃષ્ણ ! પતિવ્રતા સ્ત્રી (આ પ્રમાણે પતિની) સ્તુતિ
કરીને તીર્થમાં સ્નાન કર્યાનું કૃણ મેળવે છે તેમ સર્વ તપોનું અને
વ્રતોનું કૃણ પણ પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૧.

જો સ્ત્રી આ પ્રમાણે (પતિની) સ્તુતિ કરીને તેને પ્રણામ
કરી પછી તેની આજ્ઞા લઈને લોજન કરે છે તો તે જ તે પતિ-
વ્રતાનો ખરો ધર્મ છે અને તે જ તેનો સનાતન ધર્મ છે. ૧૨.

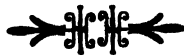
इति श्री ब्रह्मवैवर्तपुराणुमां श्रीकृष्णनन्दसंवादमां पतिव्रता-
माहात्म्येने विषे “पतिमङ्गलस्तोत्र” संपूष्.

સ્તોત્રચિન્તામણેઃ પ્રથમો ભાગઃ સમાપ્તઃ ।

સૂચના.

આ પુસ્તક સામાન્ય રીતે પૌરાણિક સ્તોત્રોનું હોવા છતાં એમાં “શ્રીગણપત્યથર્વશીર્ષ” પેઝ નં. ૨૬, તથા “શ્રીસૂક્ત” પેઝ નં. ૩૦૫, એ બે વૈદિક સ્તોત્રો પણ કેટલાકની સૂચનાથી ખાસ પ્રાદ્ધાન્યે તથા અન્ય શુદ્ધ દ્વિજોને ઉપયોગી થાય એ હેતુથી ગુજરાતી ભાષાંતરસહિત આપવામાં આવેલાં છે અને તેથી તેમનો મૂલ્યાંકન માટે વૈદિક પાઠના આધિકારી પ્રાદ્ધાન્યે અથવા અન્ય શુદ્ધ દ્વિજો ઉપયોગ કરશે એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

ભાષાન્તરકર્તા.

સ્તોત્રચિન્તામણેઃ પ્રથમો ભાગઃ સમાપ્તઃ ।

અગાઉથી ગ્રાહક થનાર સજ્જનોની નામાવલિ.

પ્રત મુંબાઈ.

- ૧૦૧ શેડ ભાગુજી યાલુજી કોન્ડ્રાકટર
(માહીમ)
- ૫ શેડ કલ્યાણજી કરમશીદામજી. પી.
- ૫ ,, રામજી કેશવજી કોન્ડ્રાકટર
- ૧ ,, ભાઈદાસ ગુલાબદાસ શેરદલાલ
- ૧ ,, જમનાદાસ વસનજી મનજી
- ૧ ,, જમનાદાસ હરખજી સંઘવી
- ૧ ,, રામચન્દ્ર મોતીરામ ભટ્ટ
- ૧ ,, મહાવીરપ્રસાદ સુરજપ્રસાદ
- ૨ ,, કરસનદાસ હીરાભાઈ
- ૧ ,, માણેકલાલ મોહનલાલ મહેતા
- ૧ રા.રા. શુક્લ મોહનલાલ ગિરધરભાઈ
- ૫ ,, શાસ્ત્રી કુબેરજી ત્રિભુવન શર્મા
- ૧ ,, ,, મોહનલાલ જગન્નાથ
- ૧ ,, ,, વેણીશંકર પુરુષોત્તમ
- ૧૨, ત્રિકમલાલ ગોપાલજી આચાર્ય
- ૧ ,, કામેશ્વર મોરારજી કુંડોળીઆ
- ૧ ,, વસંતરાય નરભેરામ પંડ્યા
- ૧ ,, ધરણીધર અર્જુનલાલ મહેતા
- ૧ ,, જયકરરાવ મહીપતરામ ભટ્ટ
- ૧ ,, જ્યોતિષી નવલશંકર મૂલશંકર
- ૧ ,, શુક્લ ઉમાશંકર નર્મદાશંકર
મુકેટીકર
- ૨ ગં. સ્વ. યાઈ જમુઆઈ તે સ્વ. શેડ
ગોવિંદજી માધવજીનાં ધર્મપત્ની

પ્રત મુંબાઈ (ચાલુ)

- ૨ ગં. સ્વ. બેનકોરબાઈ દેવીદાસ ઝીણા-
ભાઈ, ઉપદેશિકા સત્સંગમંડલ.
- ૧ મીસ્ત્રી કેશવ હરકીસનદાસ
- ૧ રા. રા. ચિમનલાલ નવલરામ જાની
- ૧ ,, ચુનીલાલ દુર્ગાશંકર દવે
- ૧ ,, રેવાણંકર રામચન્દ્ર ,,

સેલમ (મદ્રાસ)

- ૧ શેડ હરિદાસ દયાલજી ડંકર

રાજપીપલા.

- ૫ રા.રા. નવલરામ રણુકોડ જાની
- ૧ ,, હરિલાલ દલપતરામ ભટ્ટ
- ૧ ,, લાભશંકર વખતરામ ભટ્ટ
- ૧ ,, પુરુષોત્તમ ગિરજશંકર વ્યાસ
- ૧ ,, લક્ષ્મીરામ હરજીવન પંડ્યા
- ૧ ,, શિવપ્રસાદ વિશ્વનાથ જ્ઞેશી
- ૧ ,, મહાશંકર લલ્લુભાઈ ચાણુદાર
- ૧ ,, ચન્દ્રશંકર હિંમતરામ જાની
- ૧ ,, ગણપતરામ હરિચન્દ્ર જ્ઞેશી
(રહેવાશી આણુદી)
- ૧ ,, હર્ષદલાલ મનસુખરામ વ્યાસ
- ૧ ,, હર્ષદલાલ મહાશંકર જ્ઞેશી
- ૧ ,, દેવશંકર લાભશંકર વહેરા
- ૧ ,, પ્રહલાદભાઈ નાથાભાઈ પંડ્યા
- ૧ ,, મગનલાલ દલસુખરામ વૈદ

પ્રત રાજપીપલા (ચાલુ)

- ૧ રા.વૈદ્યરાજ મગનલાલ ઊરાલાલ દવે
 ૧ „ મોતીલાલ દેવશંકર વ્યાસ
 ૧ „ ચન્દ્રશંકર નાગેશ્વર પંડ્યા
 ૧ ગં. સ્વ. અહેન ડાહીએન તે.સ્વ.
 અમૃતલાલ ગિરજશંકરનાં વિધવા
 ૧ રા. રા. સવાઈલાલ છોટાલાલ શાહ
 ૧ „ હરિકીસનદાસ હરિવલ્લભદાસ
 ૧ „ વિકૃલદાસ નારણદાસ ગાંધી
 ૧ „ મોતીલાલ કલ્યાણદાસ ગાંધી
 ૧ „ સુથાર નારણુ જીણાલાલ
 ૧ „ છોટાલાલ ચુનલાલ
 ૧ „ મોતીલાલ પરસોતમ
 ૧ „ હરિલાલ ગોવિંદભાઈ પાદરીઆ
 ૧ ગં સ્વ. અહેન મણિએન તે સ્વ. શેઠ
 જીકીસનદાસ મોહનલાલનાં વિધવા
 ૧ રા.રા. જીણાલાલ નરોત્તમ માલી
 ૧ „ છોટાલાલ ગરબડ ધાંચી

ભદામ.

- ૧ રા.રા. લાભશંકર ગણપતરામ પાઠક

પાનવડ (છોટાઉદેપુર)

- ૧ „ પૂંજલાલ હિંમતલાલ શાહ

મોગોક.

- ૧ „ છોટાલાલ નાનાલાલ ઝવેરી

કાસંદ્રા.

- ૧ „ રેવાશંકર પુરુષોત્તમ ઉપાધ્યાય

પ્રત કુવરધામ.

- ૧ મહારાજ શ્રી હરદ્વારપુરી ગુરુ
 સૂરજપુરીજી

રંગુન.

- ૧ રા.રા. હિંમતલાલ મોહનલાલ શાહ
 બી. એ.

આલમપુરા

- ૧ મહારાજ મનરૂપગિરિ નારણગિરજી

અમદાવાદ.

- ૧ રા.રા. ડૉક્ટર હરિપ્રસાદ ડી. યાજ્ઞિક
 ૧ „ માસ્તર હરિલાલ જીવરામ
 પરમાર

ભાસોદ.

- ૧ રા.રા. વખતરામ અંબાશંકર પંડ્યા
 ૧ „ છોટાલાલ ધીરજરામ ભટ્ટ
 ૧ „ મોતીલાલ ધીરજરામ ભટ્ટ
 ૧ „ રતનલાલ કુરણાશંકર પંડ્યાજી
 ૧ „ મગનલાલ વસંતરામ ઠાકર
 ૧ „ નર્મદાશંકર દલપતરામ પંડ્યા
 ૨ „ ભાલચન્દ્ર નવલરામ વ્યાસ
 ૧ „ અમૃતરામ કૃષ્ણારાવ માસ્તર
 ૧ „ પ્રેમાનંદ કાલીદાસ
 ૧ „ ચીમનલાલ હરિશ્ચન્દ્ર ભટ્ટ

અંકલેશ્વર.

- ૧ રા.રા. મોહનલાલ લલ્લુભાઈ પોષ્ટ-
 માસ્તર

પ્રત અંકલેન્દ્ર (ચાલુ)

૧ રા.રા. હીરાલાલ રતનરામ થાનકટ

૧ „ નાથુભાઈ જેસંગભાઈ બારોટ

સનાટ.

૧ „ શાસ્ત્રી કેશવરામ મોતીરામ

સુરત.

૧ „ છોટુભાઈ નિત્યારામ ભટ્ટ

૧ „ ગંગાશંકર મંછાશંકર શાસ્ત્રી

પોરબંદર

૧ કુમારશ્રી જયેન્દ્રસિંહજી વાઘેલા

લાવનગર.

૧ „ મગનભાઈ માવજીભાઈ સરવૈયા

પ્રત ભરૂચ.

૧ રા.રા. માસ્તર યુનીલાલ દલસુખ-

રામ પંડ્યા

૧ „ ઇશ્વરલાલ ડાહ્યાભાઈ મહેતા

• કચ્છ માધાપુર.

૧ રા. રા. મીસ્ત્રી કરસન પચાણ

કોંટ્રાકટર

૧ „ કાનજી જગમલ

૧ „ હીરજી ગાંગજી

વડાવી.

૧ રા. રા. કંકર ધરમસી હરિભાઈ

અત્યાર સુધીમાં બહાર ન પડેલાં નવાં પુસ્તકો. નિવેદન.

અમે એક “ ધાર્મિક ગ્રંથમાલા ” તરીકે વિવિધ પ્રકારનાં ઉત્તમોત્તમ ધાર્મિક પુસ્તકો બહાર પાડવા ઇચ્છા રાખીએ છીએ. તેનો બહોળો પ્રચાર થાય અને લોકોને તે સસ્તી કિંમતે પડે એવી અમારી અનતઃકરણની વિશુદ્ધ ઇચ્છા છે, પરંતુ તે ગ્રાહકોની વિશેષતાપર આધાર રાખે છે તેથી જો ધાર્મિક સદ્ગૃહસ્થો અગાઉથી ગ્રાહક થઈ આ અમારા પ્રયત્નમાં યથાશક્તિ પણ સહાયક થશે તો એ પુસ્તકો સત્વર બહાર પાડવા અમે પ્રયત્ન કરીશું.

૧ સ્તોત્રચિન્તામણિ ભાગ ૧ લો:—(સચિત્ર, ગુજરાતી ભાષાંતરસહિત)
તૈયાર છે. મૂલ્ય: રૂ. ૨-૮-૦ પોષ્ટેજ જુદું.

૨ સ્તોત્રચિન્તામણિ ભાગ ૨ જો:- (સચિત્ર, ગુજરાતી ભાષાંતરસહિત)

છપાય છે. મૂલ્ય: રૂ. ૨-૮-૦ પોષ્ટેજ જુદું.

અગાઉથી આહુક થનારને રૂ. ૨-૦-૦.

૩ શ્રીગોપિકાગીત:- (લલિતચંદ્રમાંજ (ગુજરાતી ભાષાંતરસહિત)

તૈયાર છે. મૂલ્ય: રૂ. ૦-૫-૦

૪ માર્કેડેય પુરાણ.

સચિત્ર, ગદ્યરૂપે ગુજરાતી ભાષાંતર.

આમાં અનેક ઐતિહાસિક ધાર્મિક કથાઓ, યોગ, શ્રાદ્ધ વિષયક સદુપદેશો તથા બીજીપણ જ્ઞાન આપે એવી અનેક મનોહર કથાઓ સાથે સંપૂર્ણ સપ્તશતી એટલે ચંડીપાઠ પણ ગુજરાતી ભાષામાં આપવામાં આવેલો છે. રોયલ આઠ પેઝી લગભગ ૪૦૦ પાનનું દલદાર પુસ્તક થશે. પાકું પુરું, સુંદર છપાઈ અને ઉત્તમ ચિત્રો સાથે છપાય છે. મૂલ્ય રૂ. ૫-૦-૦

અગાઉથી આહુક થનારને ૪-૦-૦. પોષ્ટેજ જુદું.

દશ કોપીના આહુક થનારને અથવા દશ આહુકો કરી આપનારને એક પુસ્તક વિના મૂલ્ય આપવામાં આવશે.

આહુક થનારનું નામ પુસ્તકોમાં આપવાનું છે માટે સત્તર પોતાનું નામ નીચેને શિરનામે નોંધાવો. [આગળ વાંચો.

શાસ્ત્રી તુલજીશંકર ધીરજીરામ પંડ્યા,

કાંદાવાડી, કલ્યાણ બીલ્ડીંગ નં. ૧ બીજા માળે, ગિરગામ-મુંબઈ નં. ૪.

